BELÇİKA TÜRK DİASPORASI ATLASI

YIL
JAAR
ANS

YTB

BELÇİKA TÜRK DİASPORASI ATLASI

T.C. KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI

YTB

YAYINLARI

T.C. KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
YURTDIŞI TÜRKLER VE AKRABA TOPLULUKLAR BAŞKANLIĞI

BELÇİKA TÜRK DİASPORASI ATLASI

YTB Yayınları: 107

Türk Diasporası Serisi

ISBN: 978-975-17-6596-3

Proje Yöneticisi
Büşra Akyüz Tunç

Editörler
Bahar Cebe
Büşra Akyüz Tunç

Akademik Danışma Kurulu
Doç. Dr. Buket Ökten Sipahioğlu
Doç. Dr. Nermin Aydemir Çavuş
Leyla Yıldırım
Mehmet Alparslan Saygın
Şeyda Nur Bilen

Yayım Koordinasyonu
Ercan Canbolat
Muhammed Enes Çalışkan

Arşiv Çalışanları
Büşra Eser
Ceyda Şahin
Semih Menteşe

Görsel Tasarım ve Uygulama
Özlem Keleş

Baskı ve Cilt
Özel Ofset Basım Yay. Mat. Tic. San. Ltd. Şti.
Matbaacılar Sanayi Sitesi 1514 Sokak No:6
Yenimahalle/ANKARA
Matbaa Sertifika Numarası:40365

Yayın Yeri ve Tarihi
Ankara, Temmuz 2026

Baskı Miktarı
1.Baskı 500 adet

© TÜM YAYIN HAKLARI
YURTDIŞI TÜRKLER VE AKRABA TOPLULUKLAR BAŞKANLIĞINA AİTTİR.
Belçika Türk Diasporası Atlası içinde yer alan makalelerdeki fikirler yazara aittir ve Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı'nın ve editörlerin görüşlerini yansıtmayabilir.

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

BELÇİKA TÜRK DİASPORASI ATLASI
Bahar Cebe ve Büşra Akyüz Tunç

Girişim Ajans Ofset Matbaa Tic. Ltd. Şti.

1- Diaspora 2- Göç - 3- Belçika

YTB YAYINLARI
Oğuzlar Mah. Mevlana Bulvarı No: 145 P.K: 06520 Balgat - Ankara
Tel: 0(312) 218-40-00 / Fax: 0(312) 218-40-49
info@ytb.gov.tr kep adress: ytb@hs01.kep.tr
Sertifika Numarası: 67797

BELÇİKA TÜRK DİASPORASI ATLASI

60 YIL JAAR ANS

TAKDİM

20.yüzyılın ikinci yarısı, Avrupa'nın ekonomik kalkınma hedefleri doğrultusunda şekillenen uluslararası iş gücü hareketlerinin hız kazandığı, toplumsal, kültürel insani dönüşümlerin derinleştiği tarihsel bir döneme işaret eder. Bu süreçte Türkiye ile Avrupa ülkeleri arasında imzalanan iş gücü anlaşmaları, yalnızca ekonomik ihtiyaçlara cevap vermekle kalmamış; aynı zamanda kalıcı insani, sosyal ve kültürel bağların kurulmasına zemin hazırlamıştır.

Türkiye'den Belçika'ya yönelik iş gücü göçü de bu tarihsel sürecin önemli halkalarından biridir. 1964 yılında imzalanan iş gücü anlaşmasıyla başlayan bu yolculuk, binlerce vatandaşımızın umut, cesaret ve fedakârlıkla yeni bir hayata adım atmasına vesile olmuştur. İlk nesil, çoğu zaman zorlu çalışma ve yaşam koşullarına rağmen azimleriyle Belçika'nın sanayi ve üretim gücüne katkı sağlamış; aynı zamanda kendi kimliklerini, değerlerini ve kültürel miraslarını koruyarak güçlü bir toplumsal yapı inşa etmiştir.

Aradan geçen yıllar içinde Belçika'daki Türk toplumu, geçmişten aldığı güçle büyüyüp gelişmiş; eğitimden ekonomiye, siyasetten sanata kadar pek çok alanda önemli başarılar elde etmiştir. Bugün üçüncü ve dördüncü nesillere ulaşan Belçika Türk diasporası, hem Türkiye ile bağlarını canlı tutan hem de yaşadığı ülkenin ayrılmaz bir parçası hâline gelen dinamik ve üretken bir topluluk olarak varlığını sürdürmektedir. Bu birikim, yalnızca bir göç hikâyesi değil; aynı zamanda dayanışmanın, uyumun ve ortak geleceğe katkı sunma iradesinin somut bir göstergesidir.

Misafir işçilikten diasporaya uzanan yolculuğun ele alındığı Belçika Türk Diaspora Atlası, göçün tarihsel arka planından günümüze uzanan süreçte yaşanan sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasal dönüşümleri kapsamlı analizlerle ortaya koyarken, aynı zamanda bireysel hikâyeler aracılığıyla bu büyük yolculuğun insani yönünü de görünür kılmaktadır. Alanında uzman akademisyenlerin katkıları ve diaspora mensuplarımızın tanıklıkları, çalışmayı zenginleştiren en kıymetli unsurlar arasında yer almaktadır.

Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı olarak temel hedeflerimizden biri, diasporamızın hafızasını korumak, gelecek nesillere aktarmak ve farklı coğrafyalarda inşa edilen bu değerli birikimi kalıcı eserlerle kayıt altına almaktır. Bu atlasın da yalnızca geçmişi belgeleyen bir çalışma olmanın ötesine geçerek; gelecek nesillere ilham veren, aidiyet duygusunu güçlendiren ve kültürler arası etkileşimi derinleştiren bir kaynak olacağına inanıyorum.

Bu kıymetli eserin hazırlanmasında emeği geçen herkesi yürekten tebrik ediyor; okuyucular için faydalı ve ilham verici olmasını temenni ediyorum.

İyi okumalar dilerim.

Abdulhadi TURUS

YTB Başkanı

ÖN SÖZ

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından Batı Avrupa ülkelerinde yaşanan hızlı iktisadi kalkınma süreci, savaşın yıkıcı etkileriyle azalmış nüfusun ortaya çıkardığı ciddi bir iş gücü açığını beraberinde getirmiştir. Bu açığı karşılamak maksadıyla Avrupa'ya, başta Türkiye olmak üzere, birçok ülkeden işçi kabul edilmiştir. Bu çerçevede, Türkiye Cumhuriyeti ile Belçika arasında 16 Temmuz 1964 tarihinde akdedilen iş gücü anlaşması neticesinde, Anadolu'nun dört bir yanından vatandaşlarımız, Belçika topraklarına doğru başlattıkları yolculuklarıyla Belçika Türk diasporasının hikâyesini şekillendirmiştir.

Başlangıçta "misafir işçi" statüsüyle gerçekleşen bu hareketlilik, zamanla kalıcı bir yerleşime dönüşmüş; aile birleşimleri, doğumlar ve yeni nesillerin yetişmesiyle birlikte Belçika'daki Türk varlığı köklü bir diasporaya evrilmiştir. Bugün Belçika'da yaşayan Türk kökenli nüfus, yüz binlerle ifade edilmekte olup ülkenin sosyal, ekonomik ve kültürel dokusunun ayrılmaz bir parçası hâline gelmiştir. Aradan geçen altmış yılı aşkın sürede, ilk neslin emek ve fedakârlıkları üzerine inşa edilen bu toplumsal yapı; eğitimden siyasete, sanattan akademiye, girişimcilikten sivil toplum faaliyetlerine kadar pek çok alanda önemli kazanımlar elde etmiştir. Bu yönüyle Belçika Türk diasporası, yalnızca bir göç hikâyesi değil, aynı zamanda uyum, kimlik, aidiyet ve çokkültürlülük ekseninde şekillenen dinamik bir dönüşüm sürecinin de somut bir tezahürüdür. Nitekim bu dönüşüm hem akademik çalışmalar hem de toplumsal analizler açısından zengin ve çok boyutlu bir araştırma alanı ortaya çıkarmıştır.

Bu çerçevede hazırlanan "Belçika Türk Diasporası Atlası", söz konusu tarihsel serüveni çok boyutlu ve bütüncül bir perspektifle ele alma gayesi taşımaktadır. Eser, misafir işçilikten diasporaya uzanan bu uzun yolculukta Türk toplumunun sosyal, iktisadi, kültürel ve siyasi alanlarda kaydettiği gelişmeleri ayrıntılı bir biçimde incelemektedir. Atlas kapsamında, Belçika'daki Türk diasporasının farklı veçhelerini yansıtan 12 ana başlık belirlenmiş; bu başlıklar çeşitli alt başlıklara ayrılarak her biri üzerine özgün akademik makaleler kaleme alınmış ve söyleşiler tertip edilmiştir. Bu başlıklar, alanında uzman araştırmacıların katkılarıyla derinlemesine incelenmiş; ayrıca toplum içerisinde temayüz etmiş kanaat önderleri, girişimciler, akademisyenler ve sanatçılarla yapılan söyleşiler aracılığıyla çalışmaya zenginlik kazandırılmıştır.

Bu atlas, Belçika Türk diasporasının tarihsel gelişimini, kuşaklar arası dönüşümünü, karşılaştığı zorlukları ve elde ettiği kazanımları bütüncül bir çerçevede ortaya koymayı hedeflemektedir. Bununla birlikte, diasporanın dinamik, çok katmanlı ve sürekli değişen yapısı göz önünde bulundurulduğunda, tüm boyutlarıyla eksiksiz bir temsil sunmanın güçlüğü de açıktır. Bu nedenle çalışma, bir yandan önemli bir başlangıç ve referans kayna-

ğı olma niteliği taşırken, diğer yandan ilerleyen dönemlerde yapılacak yeni araştırmalar ve atlas çalışmaları için de bir zemin teşkil etmektedir.

Bu bağlamda, Belçika Türk Diasporası Atlası içinde yer alan makalelerdeki fikirler yazara aittir ve Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı'nın ve editörlerin görüşlerini yansıtmayabilir. Çalışmada ele alınan konular, ilk nesil göçmenler dâhil olmak üzere yeni nesil Belçika doğumlu Türkleri de kapsamaktadır. Her ne kadar ana başlıklar geniş bir perspektife sahip ise de alt başlıkların sınırlılığı ve Belçika Türk diasporasının çeşitliliği sebebiyle Türk diasporasının görünür olduğu her alana değinmek mümkün olmamıştır. Bu bakımdan çalışmanın bir kısım sınırları bulunsa da müteakip atlaslarda bu eksiklerin telafisi mümkün görülmektedir.

Bu kıymetli eserin ortaya çıkmasına katkı sağlayan bölüm yazarlarına, söyleşilere iştirak eden katılımcılara ve Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı'na teşekkürü bir borç biliriz. Bu çalışmanın, bilhassa Belçika Türk toplumuna ve bu mevzuya alaka gösterenlere faydalı olmasını temenni eder, eserin kıymetli okuyucularla buluşmasını canıgönülden dileriz.

Bu eser, yalnızca geçmişin bir kaydı değil; aynı zamanda bugünün bir aynası ve geleceğe bırakılmış bir hatıradır. Dileriz ki bu çalışma, Belçika Türk toplumunun zengin birikimini görünür kılarak yeni nesillere ilham versin; geçmiş ile gelecek arasında güçlü bir köprü kurarak bu hikâyeyi daha da ileriye taşısın.

Bahar Cebe &

Büşra Akyüz Tunç

İçindekiler

TAKDİM **3**

ÖN SÖZ **4**

BÖLÜM 1
MİSAFİR İŞÇİLİKTEN DİASPORAYA **16**

Belçika'daki Türk Diasporasının Diasporalaşma Tecrübesi / *M. Mustafa İyi* 18

Belçika'da Türk Toplumunun 60 Yıllık Göç Hikâyesi Üzerine T.C. Brüksel Büyükelçisi Görkem Barış Tantekin ile Söyleşi / *Mr. Barış Görkem Tantekin* 30

Belçika'nın İlk Türk Kökenli Belediye Başkanı ile Söyleşi: Emir Kır'ın Öncü ve İlham Veren Yolculuğu *36*

Nesiller Arası Bir Yolculuk: Hüseyin Dönmez'in Gözünden Belçikalı Türklerin Toplumsal Dönüşümü 48

Diaspora Arşivlerinden Kesitler 60

BÖLÜM 2
DİASPORANIN SİYASAL TEMSİLİ, KATILIMI VE SİVİL TOPLUM DİNAMİKLERİ **72**

Belçikalı Türklerin Siyasi Katılımı ve Temsili / *Zehra Çelik* 74

Farklılıkları Zenginliğe Dönüştüren Siyaset Anlayışı Üzerine Yasin Gül ile Söyleşi / *Yasin Gül* *84*

Belçika'da Türk Diasporasının Sivil Örgütlenme Modeli: Bindus Federasyonu Genel Müdürü Selamet Belkıran ile Söyleşi / *Selamet Belkıran* 94

BÖLÜM 3
DİASPORA VE EĞİTİM **104**

Belçika'da Yaşayan Türkler: Eğitim / *Ülker Şen* 106

Belçikalı Türk Öğretmen Reyhan Kızılmeşe ile Türkçe Ana Dili Eğitiminin Önemi Hakkında Söyleşi 128

Belçika'da Türkçeye Hayat Veren Proje: Muammer Eroğlu Anlatıyor 140

Belçika'nın İlk Türk Öğrenci Derneği: Ayşegül Karakaya ile Lâle Öğrenci Derneği üzerine söyleşi 146

Diaspora Arşivlerinden Kesitler 156

BÖLÜM 4
DİASPORADA KİMLİK, DİL VE AİDİYET **160**

Diasporada Dil, Kimlik ve Aidiyet / *Filiz Göktuna Yaylacı* 162

Geleceğe Taşınan Miras: Çokdilliliğin Etkileri Üzerine Sevil Yiğit ile Söyleşi 174

Diaspora Arşivlerinden Kesitler 184

BÖLÜM 5
DİASPORA VE DİN 188

Belçika'da Türk Diasporası: Uygulama ve Din / *Müşerref Yardım* 190

Belçika'da Müslümanların Dünü, Bugünü ve Yarını: Belçika Diyanet Vakfı Genel Müdürü Coşkun Beyazgül ile Söyleşi 208

Belçika'daki Müslümanların Temsil Mücadelesi: Belçika Müslümanları Temsil Kurumu Başkanı Mehmet Üstün ile Söyleşi 222

Diaspora Arşivlerinden Kesitler 234

BÖLÜM 6
DİASPORADA SANAT 238

Halk Şairlerinin Dilinden Belçika'ya İşçi Göçü / *Fatma Ahsen Turan* 240

Gurbetin Şiir Hâli: Âşık Kâmil Sayın Anlatıyor 254

Kelimelerle Tutunmak, Renklerle Yaşamak: Nerkiz Şahin ile Sanat Üzerine Söyleşi 262

Diaspora Arşivlerinden Kesitler 274

BÖLÜM 7
DİASPORA MUTFAĞI 278

60 Yıllık Göç Serüveninde Belçika'nın Türk Restoranları Nasıl Değişip Dönüştü? / *Büşra Eser* 280

Brüksel'de Türk-Fransız Mutfağını Yansıtan Türk Gastronomi Elçisi Mustafa Duran ile Söyleşi 290

BÖLÜM 8
DİASPORA VE MEDYA 300

Geçmişten Günümüze Belçika'da Türkçe Medya / *Ersoy Soydan* 302

Belçika Türk Diasporasının Medyadaki Görünürlüğü: Fikret Aydemir ile Söyleşi 318

Belçika'da Türkçe Yayıncılığın Yeni Çağı Üzerine Ertan Öz ile Söyleşi 324

BÖLÜM 9
DİASPORADA SPOR 332

Sahanın Kenarından Hayatın Merkezine: Belçikalı Türkler ve Spor / *Haydar Haluk Ceylan* 334

Belçika Türk Diasporasında Sporun Rolü Üzerine Nedim Koçaslan ile Söyleşi 348

BÖLÜM 10
DİASPORA VE SOSYAL HİZMET 354

Belçika Türk Toplumu ve Sosyal Hizmet / *Zeynep Tekin Babuç* 356

Diasporada Yaşlılık: Yaşlı Bakımında Kültürel Duyarlılık Hakkında Gülsüm Yavaş ile Söyleşi 374

Belçikalı Türklerin Psikolojik Sağlığı Üzerine Rümeysa Deniz ile Söyleşi 380

Diaspora Arşivlerinden Kesitler 386

BÖLÜM 11
DÖNÜŞEN DİASPORA VE PROFESYONEL YANSIMALARI 390

Türkiye'den Belçika'ya Göçün Altmışıncı Yılında Özgün bir Zincirleme Göç Örneği Olarak Emirdağ / *Besim Can Zırh* 392

Ödüllerle Taçlanan Bir Yolculuk: Çokkültürlülük Hazinesi içinde Yetişen Zehra Sayın'ın Hikâyesi 408

Kültürel Mirası Modada Evrensele Taşıyan Didem Zeynep Çelebi ile Söyleşi 414

Belçika'da İlk Mezun Türk Doktorlar: Ercan Çeşmeli ve Leyla Yüksel ile Söyleşi 418

Başarıyla Gençlere İlham Olan İlker Makine ile Teknoloji ve Diaspora Üzerine Söyleşi 426

BÖLÜM 12
ANA VATANA DÖNÜŞ 438

Belçika'da Yaşayan Türklerin Ulusötesi Bağları ve Ana Vatana Geri Dönüşe İlişkin Düşünceleri / *Gülhan Yaman Kahveci* 440

Ana Liman Türkiye: Karl Talip Kara Sanatın İzinden Türkiye'ye Dönüş Hikâyesini Anlatıyor 460

Diaspora Arşivlerinden Kesitler 468

Tablolar Listesi

Tablo 1: Belçika bölgeleri başına köken, doğum ülkesi ve köken uyruk grubuna göre nüfus dağılımı 109

Tablo 2: Belçika eğitim kademelerine göre Türk öğrencilerinin sayıları 113

Tablo 3: Sayım yıllarına göre Emirdağ ilçesi nüfusu (1935-2020) 398

Tablo 4: Sayım yıllarına göre Emirdağ ilçesi nüfusu (1935-2020) 399

Tablo 5: Emirdağ ilçesi nüfus aile kütüğüne kayıtlı olup Avrupa ülkelerinde bulunan kişi sayıları 400

Tablo 6: DHM'nin Eskişehir Hasan Polatkan Havaalanı'nı kullanan dış ve iç hat yolcu sayıları..... 403

Tablo 7: Belçika'dan Türkiye'ye son beş yılda gerçekleşen göçler 447

Şekiller Listesi

Şekil 1: Ana dili olarak Türkçe öğretiminin uygulanma biçimleri 117

Şekil 2: Türkçe ve Türk Kültürü ders kitapları ve Türkçe ve Türk Kültürü dersi öğretim programı.....118

Şekil 3: Türkçe ve Türk Kültürü Hazırlık Ders ve Çalışma Kitabı, Öğretmen Kitabı (1-2) 119

Şekil 4: 1730-1913 yıllarında Emirdağ'a yaşanan göç hareketleri haritası.....398

Görseller Listesi

Görsel 1: Emirdağ/Karacalar köyünün çeşitli Avrupa şehirlerine uzaklığı 444

Görsel 2: Emirdağ'ın Avrupa ile ulusötesi bağlarını gösterir nitelikte kardeş belediyeler tabelası: 'Gent, Haarlem, Vienne 444

Görsel 3: Afyon-Emirdağ ilçesinden evlilik yoluyla Belçika'ya uzanan yolculuk' 445

Görsel 4: Belçika'da bir gurbetçi kahvehanesi 446

Görsel 5: Brüksel'de Schaerbeek / 'Chaussée de Haecht' caddesindeki küçük ölçekli Türk işletmeleri 448

Görsel 6: Brüksel'de Türk işletmeleri 448

Görsel 7: Emirdağ Belediyesince her yıl düzenlenen "Gurbetçi Şenlikleri" 450

TÜRKIYE-TURKISH AIRLINES

BELÇİKA TÜRK DİASPORASI ZAMAN ÇİZELGESİ

1963

- Belçika hükümeti tarafından ülkedeki bütün Müslümanları temsil yetkisi verilen yılında İslam Kültür Merkezi kurulmuş ve Belçika'da İslam'ın tanınması yolunda önemli bir adım atılmıştır.
- Avrupa'nın ilk Türk camisi, Belçika'nın Heusden-Zolder şehrindeki Selimiye Camii'dir.

1964

- 16 Temmuz 1964 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti ve Belçika arasında İşgücü Anlaşması imzalanmıştır.

1965

- Hristiyan Sendikalar Birliği'nin (CSC-ACV) Türk işçileri bilgilendirmek için çıkartmış olduğu Emek adlı gazete, Belçika'daki ilk Türkçe yazılı yayındır.

1968

- FC Anadol, ilk Türk spor kulübü olarak kurulmuştur.

1969

- Sivil mezarlıklarda Müslümanlara ayrılan ilk parseller Liège, Farciennes ve Houthalen şehirlerindeki mezarlıklarda açılmıştır.

1973

- Yarım saatlik ilk Türkçe radyo programları, Belçika kamu yayın kuruluşlarından RTBF'de çarşamba günleri yayımlanan "Interwallonie" programı ve daha sonra BRT'de cuma günleri yayımlanan "Voel Je Thuis" programı kapsamında gerçekleştirilmiştir.

1974

- Belçika'da İslam, parlamentonun tam desteğiyle resmî olarak tanınmış, böylece diğer tanınmış dinlerle eşit kılınmıştır.

1975–1976

- Parlamento'nun 1974 tarihli kararla İslam'ı resmî olarak tanımasının ardından bu karar gereğince, Belçika'da ilk defa 1975-1976 öğretim yılından itibaren ilköğretim ve ortaöğretim seviyesindeki bütün okullardaki Müslüman çocuklardan isteyenlere, haftada iki saat İslam dini dersi verilmeye başlanmıştır. Hükümetin bu uygulaması parlamento tarafından 8 Şubat 1978 tarihli kararla onaylanmıştır.

1977

- Avrupa Birliği düzenlemesi ile "Ana Dili ve Kültür" programının yerini "Dil ve Kültürlere Açıklık" programı alırken Türkiye'nin görevlendirdiği öğretmenler, derneklerde Türkçe dersleri vermeye başlamıştır.

Mart 1978

- Belçika'da ilk özgür radyo olan Radio Eau Noire korsan olarak yayına başlamıştır. Eylül 1981'de Valon Bölgesi'nde, Mayıs 1982'de Flaman Bölgesi'nde radyo yayınlarına resmen izin verilmiştir.

1980

- Belçika'da Türkçe televizyon programları ilk kez Fransızca konuşan topluma yayın yapan kamu yayın kurumu RTBF tarafından "Interwallonie" bünyesinde yapılmaya başlanmıştır.

1982

- Belçika Diyanet Vakfı, Belçika Kraliyet Kararnamesi ile uluslararası dernek statüsünde kurulmuştur. 1982 yılında vakfın kurulmasıyla birlikte Cenaze Nakil Yardımlaşma ve Dayanışma Fonu da kurulmuştur.

1986

- Belçika ve Kuzey-Batı Avrupa ülkelerinde faaliyet gösteren spor dernekleri ve spor federasyonlarının üye olduğu bir kuruluş olan Belçika Türk Spor ve Kültür Federasyonu (BTSKF), resmî olarak tescil edilerek Belçika'daki ilk resmî Türk spor federasyonu olmuştur.

1986

- Orhan Liman ile Bülent Gürçam'ın girişimleriyle üç sayı yayınlanabilen tabloid ebadında Gurbet gazetesi Belçika'nın profesyonel anlamda hazırlanan ilk Türkçe gazetesi olmuştur.

1991

- Belçika'da resmî olarak Türkçe eğitimi verilmesi sürecinin önemli bir aşaması olan T.C. Millî Eğitim Bakanlığı ile Belçika Fransız Topluluğu Eğitim Bakanlığı arasında 1991'de Bilim ve Kültür Değişim Programı imzalanmıştır.

1993

- Maastricht Antlaşması sonrası, Belçika'da yaşayan Avrupa Birliği vatandaşlarına yerel seçimlerde ve Avrupa Parlamentosu seçimlerinde seçme hakkı verilmiştir.
- 6 Ağustos 1993 tarihli yasayla Belçika mevzuatına çifte vatandaşlık imkânı eklenmiştir.

1994

- 1989'da temelleri atılan Beringen Fatih Camii, Belçika'nın çift minareli ilk camisi olarak açılmıştır

1997

- Fransız Topluluğu, göçmenler için "Anadiller ve Kültürler" (Langues et Cultures d'Origine-LCO) programını başlatmıştır.

1998

- Dönemin Adalet Bakanlığı'nın onayı ile Belçika'da yaşayan bütün Müslüman vatandaşların katılabildiği seçimler düzenlenerek bugünkü Belçika Müslümanları Temsil Kurumu'nun (Exécutif des Musulmans de Belgique - Executief van de Moslims van Belgie EMB) ilk genel kurulu düzenlenmiştir.

1999

- Belçika'da ilk defa, tarafların kabulüyle ve uzlaşmasıyla bir Müslüman temsil organı olan Belçika Müslümanları Temsil Kurumu, Kraliyet Kararı'yla tanınmıştır.
- 13 Haziran 1999 genel seçimlerinde Meryem Kaçar ilk Türk kökenli senatör olarak parlamentoya girmiştir.

2000

- 1999 genel seçimlerinin ardından kurulan Verhofstadt I Hükümeti döneminde çıkarılan 1 Mart 2000 tarihli yasa ile Belçika'da kesintisiz üç yıl ikamet eden çok sayıda göçmenin Belçika vatandaşlığına geçerek çifte vatandaş olmasının önü açılmıştır.

2001

- T. C. Millî Eğitim Bakanlığı ve Belçika Fransız Topluluğu Eğitim Bakanlığı arasında "Ana Dil ve Kültür Dersi ile Öz Kültürünü Tanıma Dersi Öğretim Programının Düzenlenmesi Ortaklık Antlaşması" (LCO) imzalanmıştır. Böylece Fransız Topluluğu'ndaki Türk kökenli öğrencilere Türkçe ve Türk Kültürü dersleri T.C. Millî Eğitim Bakanlığı'nın atadığı Türkiye'den gönderilen öğretmenler tarafından verilebilmiştir.

2002

- Vakur Kaya'nın kurduğu Türkçe www.Bel-Turk.com portalı, Belçika'daki ilk dijital haber kaynaklarından biri olarak öne çıkmıştır.

2003

- 18 Mayıs 2003 genel seçimlerinde Cemal Çavdarlı ilk Türk kökenli federal parlamento üyesi olmuştur.

2004

- Emir Kır, Brüksel Bölge Hükümeti'ne tarihteki ilk Türk asıllı devlet sekreteri (Secrétaire d'État- Staatssecretaris) olarak atanmıştır.
- 19 Mart 2004 tarihli yasa ile en az beş yıldır kesintisiz olarak Belçika'da yasal olarak ikamet eden Avrupa Birliği dışı uyruklulara belediye seçimlerinde, birtakım şartların yerine getirilmesi durumunda (örneğin: yazılı dilekçe) oy kullanma hakkı tanınmıştır.

2004

- Belçika'da tabutla gömülme zorunluluğu 2004 yasasıyla kalkmış ve belirli bir materyalden yapılan kefenle defnedilme imkânı sağlanmıştır.

2005

- Nazmi ve Selahattin Koç tarafından kurulan Radio Paşa, Belçika Türklerinin sahip olduğu ilk radyo olmuştur.
- Brüksel'in günümüzde, CSA (Conseil Supérieur de l'Audiovisuel)'dan FM yayın lisansı almış ilk ve tek Türk radyosu olan Gold FM, Ünal Yıldırım tarafından kurulmuştur.

2006

- Belçikalı Türkler, 2004 yılında yürürlüğe giren Avrupa Birliği dışı uyruklulara belediye seçimlerinde oy kullanma hakkı veren yasa sayesinde ilk kez belediye seçimlerinde oy kullanmıştır.

2007

- 10 Haziran 2007 genel seçimlerinde Meyrem Almacı, ilk Türk kökenli kadın olarak federal parlamentoya girmiştir. Ayrıca Meyrem Almacı, 2014'te Groen (Flaman Yeşiller) partisinin ilk Türk kökenli parti başkanı olmuştur.

2009

- Mahinur Özdemir Göktaş, "ilk başörtülü Brüksel parlamentosu üyesi" olarak seçilmiştir. Göktaş ayrıca, 12 Eylül 2019'da Türkiye'nin Cezayir Büyükelçisi olarak atanmış ve Türkiye'nin Kuzey Afrika'ya atadığı ilk kadın büyükelçi olmuştur.

2010

- Fransız Topluluğu LCO (Langues et Cultures d'Origine) programında köklü bir değişikliğe gitmiş ve programın adı Dillere ve Kültürlere Açılım (d'Ouverture aux Langues et aux Cultures-OLC) programı olarak değiştirilmiştir. Program sadece göçmen çocuklarını ilgilendiren bir program olmaktan çıkmış ve Valonya-Brüksel Federasyonu'nun okul öncesi, ilkokul, ortaokul ve ortaöğretim çağındaki tüm öğrencilerini kapsayan bir program hâline gelmiştir.

2011

- Flaman Bölgesi'nde göçmen kökenli öğrenciler için öğrencilerin okula ve derslere uyumlarını sağlamak amacıyla ek ders saati, rehberlik ve öğretmen desteği kapsamında hazırlanan "Kendi Dilinde ve Kültüründe Eğitim Programı"na (Onderwijs in Eigen Taal en Cultuur - OETC); göçmenlerin geçici değil kalıcı hâle gelmesi, göçmen öğrencilerin Felemenkçe dil becerilerinin olumsuz etkilenmesi, menşe ülkeden gelen öğretmenlerin yetersiz olması ve derslerin içeriğinin öğrencilerin göç deneyimleriyle ilgisiz olması gibi gerekçelerle son verilmiştir.

2012

- Emir Kır, belediye seçimlerinde Saint-Josse-ten-Noode Belediyesi Başkanı seçilerek Belçika'nın ilk Türk Kökenli Belediye Başkanı olmuştur.

2014

- Yapılan genel ve bölgesel seçimlerde 6'sı federal milletvekili olmak üzere 11 Türk aday parlamentoya girmeye hak kazanmıştır.

2015

- Mahinur Özdemir Göktaş, 1915 olaylarını "Ermeni soykırımı" olarak adlandırmayı reddettiği ve parti yönetiminin başörtüsünü çıkarması yönündeki taleplerine uymaması gerekçesiyle, mensubu olduğu partisi Hümanist Demokrat Merkez'den (Centre Démocrate Humaniste- CDH) ihraç edilmiştir.

2016

- Türkçe dersleri Flaman Bölgesi'nde sona erdirilmiştir.
- Belçika'da faaliyet gösteren Türkçe medya kuruluşlarında çalışanlar, Belçika Türkçe Medya Birliği'ni (BTMB) kurarak mesleki dayanışma içine girmişlerdir.

2019

- SkyLive Media, 2019 yılında radyo frekans ihalesine girerek CSA'dan Brüksel Bölgesi için dokuz yıllık DAB+ lisansı almış ve 2022 Ekim ayında DAB+ radyo yayınlarına başlamıştır. Skylive Radio, Avrupa'da yayınlarını yalnızca DAB+ üzerinden sürdüren ilk ve tek Türk radyosudur.

2022

- Yayınlarını bütünüyle internetten gerçekleştiren ilk Türk radyosu Brüksel'in Zaventem ilçesinden yayına başlayan ve Zana Eminli Acar'ın kurduğu "Radyo Gar" olmuştur.
- Vivaldi Hükümeti Adalet Bakanı Vincent Van Quickenborne; işleyiş, şeffaflık ve devlet güvenliği gibi gerekçelerle Kraliyet Kararnamesiyle Belçika Müslümanları Temsil Kurumu'nun yetkilerini elinden alma kararı almıştır.

2023

- Adalet Bakanı Vincent Van Quickenborne; işleyiş, şeffaflık ve devlet güvenliği gibi gerekçelerle Kraliyet Kararnamesiyle artık Belçika Müslümanları Temsil Kurumu (EMB)'nu tanımama, yerine yeni kurulmuş Conseil Musulman de Belgique'i (CMB) geçici olarak 2 yıllığına tanıma kararı almıştır. Bu 2 yıl zarfında CMB'ye Belçika Müslümanları Temsil Kurumu'nun yapısal revizyonunu gerçekleştirme görevini vermiştir. Aralarında EMB de olmak üzere bazı taraflar söz konusu Kraliyet Kararnamesi'ne karşı Danıştay nezdinde dava açmıştır. Söz konusu davalar hâlihazırda Danıştay tarafından incelenmektedir.

2025

- Arizona Hükümeti Devlet Bakanı Annelies Verlinden, yeni İslam Temsil Kurumu olmak için aday olan CMB'yi nihai olarak tanımayı reddetmiş, geçici olarak görevini 1 yıllığına uzatma kararı almıştır. Bu 1 yıl zarfında Belçika Müslüman topluluğunu tüm çeşitliliğiyle birleştirme görevi vermiştir. Belçika Diyanet Vakfı ve Belçika İslam Federasyonu gibi büyük kurumlar CMB'yi boykot etmeyi tercih etmişlerdir.

BÖLÜM 1

Misafir İşçilikten Diasporaya

BELÇİKA'DAKİ TÜRK DİASPORASININ DİASPORALAŞMA TECRÜBESİ

M. Mustafa İyi

BELÇİKA'DA TÜRK TOPLUMUNUN 60 YILLIK GÖÇ HİKÂYESİ ÜZERİNE T.C. BRÜKSEL BÜYÜKELÇİSİ GÖRKEM BARIŞ TANTEKİN İLE SÖYLEŞİ

Barış Görkem Tantekin

BELÇİKA'NIN İLK TÜRK KÖKENLİ BELEDİYE BAŞKANI İLE SÖYLEŞİ: EMİR KIR'IN ÖNCÜ VE İLHAM VEREN YOLCULUĞU

Emir Kır

NESİLLER ARASI BİR YOLCULUK: HÜSEYİN DÖNMEZ'İN GÖZÜNDEN BELÇİKALI TÜRKLERİN TOPLUMSAL DÖNÜŞÜMÜ

Hüseyin Dönmez

BELÇİKA'DAKİ TÜRK TOPLUMUNUN DİASPORALAŞMA TECRÜBESİ

M. MUSTAFA İYİ [1]

Giriş

19. ve 20. yüzyılda artan coğrafi hareketliliğe paralel olarak diaspora kavramı, anlam dönüşümüne uğramıştır. Klasik anlamda kullanılan kavram; ticaret kolonileri, Yahudilerin göçü ve köle ticareti sonucunda Batı Afrika sınırlarını aşıp modern bir anlam kazanarak Avrupa'ya yayılmıştır. Bu dönüşümle birlikte günümüzde diaspora kavramı ulus-devlet sistemi içerisinde dinî bir muhtevadan ziyade etnik ve ulusla ilişkili bir anlam kazanarak mesken ülkede aynı etnik grubun kolektif yaşamını tanımlamak için kullanılmıştır. Dolayısıyla kavram, 20. yüzyıl boyunca seküler bir anlam genişliği kazanarak etnik gruplar için de kullanılmaya başlanmıştır (Dufoix, 2008).

1960'larda başta Almanya olmak üzere Hollanda, Avusturya, Belçika ve Fransa gibi ülkelerle imzalanan iş gücü anlaşmaları sonrasında mesken ülkede kalıcı olan Türkler, zaman içerisinde Türk diasporasının oluşmasına kaynaklık etmişlerdir. 2024 yılı, Belçika ile Türkiye arasında 1964'te imzalanan iş gücü anlaşmasının 60. yıl dönümüne tekabül etmesi bakımından, Belçika'daki Türk toplumu üzerine yapılacak incelemeler açısından anlamlı bir dönüm noktası niteliğindedir. Bu çalışma, Belçika'daki Türk diasporasının iş gücü anlaşması akabinde Belçika'da kalıcı hâle gelen Türk toplumunun diasporalaşma tecrübesine odaklanmaktadır. Bu çalışma, öncelikle diaspora literatüründe öne çıkan kuramcıların yaklaşımlarını incelemekte; ardından, söz konusu kuramlarda diaspora olgusuna ilişkin ortak temalardan hareketle diasporaların temel karakteristiklerini ortaya koymaktadır. Bu bakımdan yazıda, özgün bir diaspora tanımına ve diasporanın sahip olduğu karakteristik özelliklere ulaşmak amaçlanmaktadır.

1-Arş. Gör., Sosyoloji Bölümü, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, mmiyi@aybu.edu.tr ORCID: 0000-0003-3152-0757

Belçika'da üçüncü ve hatta dördüncü kuşağa ulaşan Türk diasporası mesken ülkenin bir parçası olmasının yanında diasporik karakteri sayesinde Türkiye'nin de önemli bir parçasıdır.

Diaspora Kavramı ve Diasporanın Özellikleri

Diaspora kavramı günümüze değin birçok düşünür tarafından tartışılmış ve kuramsallaştırılmıştır. Bu çalışmada, kavramı bütün hatlarıyla değerlendiren ve diaspora kavramına dair bütüncül bir yaklaşım ve teori ortaya koyan William Safran (2004), Robin Cohen (1997), Stéphane Dufoix (2003) ve Gabriel Sheffer'ın (2023) teorilerine karşılaştırmalı olarak başvurulacaktır.

William Safran'ın Diaspora Anlayışı

William Safran'a göre diaspora, mesken ülkede öteki olmayı tecrübe eden ve sembolik de olsa ana vatana yönelimi olan bir kimliktir. Hatta Safran'ın kuramsallaştırmasında diaspora üyeleri geri dönüş mitini muhafaza eder. Diasporanın sahip olduğu "ana vatan oryantasyonu" onu mesken ülkede sıradan yaşayan göçmen gruplardan ayırmaktadır. Bu nedenle Safran, diasporayı bir üyelik ve kimlik meselesi olarak ele alır ve bunun bağlantısal, bağlamsal ve zamansal olduğunu hatırlatır. Dolayısıyla diaspora mesken ülkeye uyum sağlamış olsun veya olmasın mesken ülke dışında düşünsel, duygusal, kültürel veya sembolik bir vatana sahiptir (Safran, 2004). Bu nedenle Safran yeni kuşaklarda ana dili yetkinliği olmasa da diasporik duyarlılık ve ana vatan yöneliminin muhafaza edildiğini belirtir.

Mesken ülke dışındaki bu vatan anlayışı nedeniyle diasporalar, mesken ülkede vatana dair yönelimleri nedeniyle bir hatırayı içlerinde barındıran, ana vatanlarının kültürünü veya dinini yansıtan kurumlara, sembolik nesnelere veya pratiklere sahip mahalle, kurum veya kuruluşlar inşa edebilirler. Diasporik kimliğin sürdürülmesinde ana vatan dışında yaşayan diasporalar; geniş ailelere, etnik-dinsel merkezli gelenek göreneklere, ritüellere ve anılara olan düşkünlüğü ile öne çıkar. Bunun yanında diasporik kimlik mesken ülkedeki kentsel ortamlarda önemli bir kitlenin kurumsallaşması ile de yakında ilgilidir. Örneğin, Çin mahalleleri (*Chinatowns*), Küçük İtalyalar (*Little Italies*), dernekler veya dinî mekânlar diaspora ve diasporik kimlik için önemli ve sembolik mekânlardır. Tam da bu nedenle Safran'a göre diasporalar "iki dünya arasında" yaşamayı tercih ederler. Safran'a göre mekânların yanı sıra diasporik kimliğin sürdürülmesinde aktif rol alan "elit bir kesim" etkili olur (Safran, 2004).

Robin Cohen'in Diaspora Anlayışı

Robin Cohen diasporadan bahsederken göçü incelemediğimizi ve birçok göçmen türünün diasporanın parçası olmadığını hatırlatarak başlar. Cohen (2024) için diaspora, birçok yere dağılan, ortak bir kimliği paylaşan, kendilerini hâlâ bir şekilde ana vatana göre konumlandıran ve farklı yerlere dağılmış diğer üyelerle benzerlik gösteren grup üyeleridir. Bu nedenle ona göre diaspora, bir kişinin nereye ait olduğu, kendini nerede rahat hissettiği ve nerede kimlik duygusu aradığıyla ilgilidir (Cohen, 2024). Ana vatan; menşe yeri, yerleşim yeri, yerel, ulusal ve ulusötesi bir yer, hayali bir sanal alan, tanıdık deneyimler ve samimi sosyal ilişkiler olabilir. Dolayısıyla Cohen, diasporayı ne olduğundan çok ne yaptığı üzerinden tanımlar. Cohen'in diaspora kuramında ön plana çıkan bir başka alan ise onun Weberyen "ideal tipler" oluşturarak diasporayı sınıflandırmasıyla ilgilidir. Cohen'e göre kurban, emek, imparatorluk, ticaret, yersizyurtsuzlaşmış ve kuruluş aşamasında olmak üzere altı tip diaspora vardır (Cohen, 2024).

Robin Cohen, Safran'ın diaspora tanımını da gözden geçirerek diasporanın ortak özelliklerini dokuz maddede toplar. Ona göre bu diasporik halatın dokuz koludur ve her diaspora bu dokuz özelliği sergilemeyeceği gibi çeşitli özellikler de her zaman her ortamda aynı derecede mevcut olmayabilir: (1) ana vatandan genellikle travmatik yollarla iki veya daha fazla yabancı bölgeye *dağılma*; (2) alternatif veya ilave olarak ana vatandan iş arayışı içinde, ticaret ya da başka kolonyal arzularla yayılma; (3) ana vatanla ilgili konumunu, tarihini, açılarını ve başarılarını kapsayan kolektif bir hafıza ve miti *muhafaza*; (4) gerçek veya hayali ata yurdunun *idealize edilmesi*; (5) grup içindeki çoğunluğun, ana vatanla dolaylı bir ilişki veya aralıklı ziyaretlerle yetinmelerine rağmen ana vatana *dönüş* sıklığında kolektif bir onay alan artış; (6) uzun süre korunan ve bir *ayırt edici özellik*, ortak tarih, ortak bir kültürel ve dinsel miras aktarımı ve ortak bir kader inancına dayalı güçlü bir etnik grup bilinci; (7) ev sahibi toplumlarla, kabul görmeme ve grubun başına bir başka felaket gelmesi olasılığını akla getiren *endişe*; (8) yurdun işlevini iyice kaybettiği zamanlarda dahi, başka yerleşim ülkelerinde aynı etnik grup üyeleriyle empati, ortak sorumluluk duygusu olan *dayanışma* ve (9) çoğulculuğa hoşgörü gösterilen ülkelerde kendine özgü *yaratıcı*, zenginleştirici bir yaşam olasılığı (Cohen, 2024: 21) olarak tanımlanmaktadır.

Stéphane Dufoix'in Diaspora Anlayışı

Stéphane Dufoix'a göre diaspora, üyeleri mekânsal olarak dağılmış olsa dahi, ortak bir toprak ya da yurda atıfta bulunarak kültürel veya dinsel özelliklerini ve bağlarını koruyabilen; bu sayede bir topluluk ya da birlik oluşturma yeteneğine sahip oluşumdur. Dufoix aynı zamanda diaspora kavramının, zamanla uluslararası ölçekte yeni stratejilerin bir parçası olduğu bir aktör konumuna dönüşmesini tartışır. Dufoix diasporayı ulusun bir parçası olarak görür. Ona göre ana vatanından ayrılıp başka uluslar arasına dağılmak, gönüllü olarak yaşamak ve kendi ulusal kültürünü korumak bunun en tipik örneğidir (Dufoix, 2008).

Dufoix, Safran ve Cohen'den farklı olarak diasporanın özelliklerini sıralarken diaspo-

raların tecrübe ettiği özgün göç dinamikleri ve ana vatandaki durumlarını esas alarak bir tasnif yapmaktadır. Tasnifleri arasında (1) örgütlü bir topluluk olarak Hint diasporasının temsilcileri; (2) mesken ülkede veya şehirde etnik bir nüfus olarak bulunan Fransa'daki Çin diasporası veya Los Angeles'taki İran diasporası; (3) özel bir göç mantığına sahip olan ticaret diasporaları; (4) tarihsel, ahlaki, bireysel ve kolektif bir durumu sergileyen diaspora halkı veya diasporada yaşamak mantığı; (5) ana vatandan uzaklığı -bir şekilde- içeren diasporadaki Ermeniler ve (6) geniş diasporalar içerisindeki alt bir grubu ifade eden diasporalar yer almaktadır (Dufoix, 2008).

Gabriel Sheffer'in Diaspora Anlayışı

Gabriel Sheffer, diasporaların oluşmasında etkili olan ve bağlayıcı rolü üstlenen duygu, dürtü veya manevi etkenlerin üzerinde durur. Sheffer, bu bağlayıcı unsurun tarihten bu yana dinden ziyade etnik ve ulusal ortaklık olduğunu ortaya koyar. Bu nedenle ona göre diaspora ve diasporizm; ana vatandan uzakta, mesken ülkede kalıcı olarak ikamet eden dağınık etnik grupların kimliklerini korumak ve aynı ulustan olan diğer dağınık gruplarla bağlantılarını ve dayanışmalarını sürdürmek için verdikleri politik mücadelenin adıdır (Sheffer, 2003). Böylelikle diasporalar mesken ülke, ana vatan ve uluslararası aktörler arasında karmaşık ilişkileri yansıtan devlet ötesi ağların gelişmesini sağlamaktadırlar. Diaspora mensupları mesken ülkede hayatta kalmaya çalışan ve bu ülkede kendini evinde hissetmek için elinden geleni yapan gruplardır. Sheffer'a (2003) göre diasporik kimliğin sürdürülmesi ana vatan ve mesken ülke politikalarının yanı sıra diaspora liderlerinin adanmışlığına, diaspora üyelerinin örgütlenme gücüne ve tabandan gelen olumlu tepkilere bağlıdır.

Sheffer'a göre diaspora profilinin yedi özelliği bulunmaktadır. Buna göre (1) diasporalar gönüllü veya zorunlu *göçün* sonucunda ortaya çıkar, (2) diasporik oluşumlara katılım veya bu oluşumların kurulması genellikle göçmenler mesken ülkeye yerleştikten sonra gerçekleşir, (3) diaspora mensupları genellikle etnik kimliklerini korumayı başarırlar ve bu kimlikler diasporik oluşumlarda dayanışmayı teşvik eder, (4) diasporalar genelde köken ülkede destek kuruluşları kurarlar, (5) diasporalar sadece mesken ülkeyle değil aynı zamanda ana vatan ve aynı etnik grupta oldukları diasporalar ile de ekonomik, kültürel ve siyasi alışverişte bulunurlar, (6) diasporalar ana vatanları ve aynı ulusun diğer dağınık kesimleriyle iletişim hâlindedir, (7) mesken ülkede göçmenlere yönelik düşmanlık ve ayrımcılık gibi hadiseler bireyleri ve grupları etnik-ulusal diaspora örgütleri kurmaya veya var olan diaspora örgütlerine katılmaya yöneltir (Sheffer, 2003).

Diasporaların Ortak Karakteristik Özellikleri ve Belçika'daki Türk Diasporası

Diaspora kavramının kuramsallaşmasında önemli etkisi olan yukarıda adı geçen isimlerin diaspora tanımları bir arada değerlendirildiğinde diasporaların beş ortak özelliğinin ön plana çıktığını söylemek mümkündür. Bunlar; (1) mesken ülkede ayırt edici özelliklere sahip olmak, (2) sembolik veya hayali de olsa ana vatan oryantasyonuna sahip olmak, (3) ortak bir hafızaya sahip olmak ve bir ölçüde bunu muhafaza etmek, (4) grup bilinci içerisinde birlik kurmak ve (5) grubu ayakta tutacak elit bir kesime sahip olmak. Dolayısıyla diaspora; mesken ülkede ayırt edici özellikleri ile dikkat çeken, ana vatan oryantasyonu ve ortak hafıza üzerinden birlik oluşturan ve elit kesimin mesken ülkedeki faaliyetleri ile tüm bu özelliklerini besleyen ve mesken ülkede evinde olduğunu hisseden topluluktur.

2022 yılı verilerine göre Belçika'da yaklaşık 250 bin Türk diasporasının yaşadığı tahmin edilmektedir (Dışişleri Bakanlığı, 2022). 1964'te imzalanan iş gücü anlaşması kapsamında resmî olarak Belçika'ya göç eden ve orada kalıcı olarak diasporalaşan Belçika Türk toplumu böylelikle diasporanın karakteristik özelliklerini içinde barındırmaktadır. Bu bağlamda, diasporanın özgünlük, yönelim, muhafaza, örgütlenme ve katılım gibi karakteristik özelliklerinin Belçika'daki Türk diasporasını nasıl şekillendirdiği aşağıda ele alınacaktır.

Özgünlük

Diasporaların önemli özelliklerinden biri mesken ülkede ayırt edici özelliklere sahip olmasıdır. Bu ayırt edici özellik fiziksel, zihinsel, kültürel olabileceği gibi mesken ülkedeki yerleşimin ayrışması da olabilir. Tüm bunlar diasporanın, mesken ülke toplumundan farklı olması ve özgün bir karaktere sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Bu anlamda örneğin Belçika'ya göçlerin başlarda Afyon ve çevre illerden olması ve zincirleme göç ile bu grupların da Belçika'da şehrin belirli bölgelerine yoğunlaşması Belçika'daki Türk diasporasının özgünlük özelliğini beslemiştir (Schoonvaere, 2013). Örneğin, Afyon ve Eskişehir'den gelen Türkler ağırlıklı olarak Brüksel ve Gent'e yerleşirken Orta ve Doğu Anadolu şehirlerinden gelen Türkler daha çok Limburg ve Anvers'e yerleşmiş ve Belçika'da Türk diasporasının belirli alanlarda yoğunlaşmasına yol açarak diasporanın özgünlüğüne katkı sunmuştur (Reniers, 1999; CRE, 2001). Sanayi ve madenciliğin ülkenin bu bölgelerinde olması, iş gücünün buraya gelmesinde etkili olsa da Türk diasporasının burada özgün muhitler geliştirmesi diasporalaşma açısından önemli bir adımdır (Timmerman vd., 2003).

Belçika'daki Türk diasporasının yoğun yaşadığı muhitler üzerine 1993'te yapılan bir araştırmanın sonucu zaman içerisinde bu bölgelerin değişime uğradığını, Türk diasporasının kültürünü temsil eden ticaret yerleri, dinî kurumlar gibi çeşitli ikonların geliştiğini ortaya koymaktadır (Manço, 1993). Bu durum Türk diasporasının mekân üzerindeki etkisini göstermesi açısından önemlidir. Bruneau'ya göre, diasporaların varlığını sürdürebilmesi için kendi kimliğini bir kuşaktan diğerine aktarabilmesini sağlayan, dinsel, kültürel ve siyasi özellikleri barındıran bir ikonografiye sahip olması gerekmektedir. İbadethaneler, top-

luluk tesisleri, restoran, manav, gazete bayileri gibi "yerler" diasporaların ikonografilerinin yapılaştığı alanlardır (Bruneau, 2010). Başkent Brüksel'de Schaerbeek Sokağı'nda neredeyse Türkçe dışında bir dilin konuşulmaması bir diğer örnek olarak gösterilebilir (Göktuna-Yaylacı, 2023). Netice itibarıyla bu durum, Belçika'daki Türk diasporasının muhit içerisinde diasporanın bir özelliği olan özgünlük kriterini inşa etmesinin sonucudur.

Yönelim

Diasporanın bir diğer özelliği de fiziksel, sembolik veya hayali de olsa ana vatan yönelimine sahip olması yani ana vatana dair bir oryantasyonu olmasıdır. Diaspora teorisyenleri başlarda bu durumu geri dönüş miti üzerinden açıklasa da modern diasporalarda ana vatana geri dönüşü içeren ancak onu da aşan fiziksel, sembolik, hayali, ekonomik veya siyasal düzeyde olabilecek ana vatan yönelimi mevcuttur. Bu örnek, ana vatana yatırım yapmayı içeren bir yönelim olmasının yanında mesken ülkede yaşamasına rağmen ana vatandaki hava durumunu takip etmeyi içeren sembolik bir yönelim de olabilir. Örneğin Türkiye'nin sosyoekonomik açıdan gelişim gösterdiği dönemlerde Avrupa'daki Türk diasporasının Türkiye'ye geri dönüş göçleri gerçekleştirdiği bilinmektedir. Ana vatana böylesi bir yönelimi Belçika'daki Türk diasporasında da görmek mümkündür (Balcı & Michielsen, 2013).

Yönelim özelliğinin bir diğer göstergesi ise diaspora üyelerinin eş tercihlerinde hâlâ ana vatana yönelmeleridir. Her ne kadar yeni kuşaklar diaspora içerisinde eş tercihinde bulunsa da günümüzde hâlâ ithal damat veya gelin olgusu önemli bir unsurdur. Belçikalı ve Türk yetkililerin hesaplamalarına göre 1986'da Türkiye'den gelen damat veya gelin 627 kişiyken, 1994'te bu sayı 1.720, 2000'de ise 1.300'dür (CRE, 2001). Başka bir araştırma Belçika'daki Türk toplumunun Türkiye'den yaptıkları evliliklerin oranını 7/10 olarak vermektedir (Jamoulle, 2010: 37). Ancak 2011 yılında Belçika devletinin, ülke dışından yapılan evliliklerde eşi Belçika'ya getirebilmek için "yeterli lojman büyüklüğü" ve "gelir seviyesi" gibi yeni şart getirmesiyle bu oranın 4/10 seviyelerine gerilediği belirtilmektedir (Taş, 2018). Her ne kadar zaman içerisinde düşüş olsa da eş tercihinde önceliğin ana vatandan yana olması Belçika'daki Türk diasporasının ana vatan oryantasyonu açısından önemli bir durumdur.

Bir diğer yönelim ise Belçika'daki Türk diasporasının medya takibidir. Örneğin 1995'te yapılan bir araştırma Belçika'daki Türk diaspora üyelerinin %53'ünün *Hürriyet*, %16'sının *Türkiye*, %4'ünün *Milliyet* ve *Tercüman*, %3'ünün *Millî Gazete* ve *Cumhuriyet* gazetelerini takip ettiğini ortaya koymuştur (CRE, 2001). Bu veriler zamanla değişiklik gösterse de özellikle televizyonun yaygınlaşmasıyla birlikte Türkçe yayın yapan kanalların takip edildiği görülmektedir (CRE, 2001). Belçika'daki Emirdağ ve Posoflu Türk toplumu üzerine yapılan bir başka araştırmanın sonuçları ise Belçika'da yaşayan Emirdağ ve Posoflu göçmenlerin etnik iletişim süreçlerine yoğun biçimde katıldıklarını ortaya koymaktadır (Göktuna-Yaylacı, 2014).

Yönelim kapsamında örnek verilebilecek bir diğer unsur da Türkiye'ye yönelen yatırımlardır. Türkiye'de bir dönem ülkeye döviz girdisi sağlamak amacıyla diasporanın dövizine

talip olunmuştur. Bunun yanında o dönemde diaspora tarafından Türkiye'de kurulan birçok çok ortaklı şirket ve ana vatanda taşınmaz sahibi olmak da ekonomik anlamda ana vatana yönelimin bir göstergesidir. Örneğin 1998'de Belçika'daki Türk diasporası üzerine yapılan araştırmanın sonucuna göre katılımcıların %64'ünün Türkiye'de bir taşınmazı vardır (Kesteloot vd., 1997). Hatta Valon Bölgesi'nde yaşayan Türklerin hemen hepsinin bir taşınmazı olduğu tespit edilmiştir (CRE, 2001). Türk diasporası 2000'li yıllardan sonra her ne kadar Belçika'ya yatırım yapsa da Türkiye'ye yönelik yatırımları da devam etmektedir (Gelekçi & Köse, 2011).

Yönelim noktasında değinilmesi gerekilen bir diğer husus diasporanın defin tercihiyle ilgilidir. Her ne kadar Türk diasporası Belçika'da 60 yıllık bir tecrübeye sahip olsa da Almanya, Hollanda, Avusturya veya Belçika'daki genç kuşak Türk toplumu günümüzde hâlâ STK'ların cenaze fonlarına dahil olarak Türkiye'deki köylerine defnedilmeyi tercih etmektedirler. Bu, mesken ülkedeki Müslüman mezarlıklarının kalıcı olmamasıyla ilgili prosedürlerin yanı sıra Türk toplumunun ana vatana aidiyet beslemesiyle de yakından ilgilidir. Ana vatana olan bu yönelim Türkiye'de doğup büyümüş birinci ve ikinci kuşak için anlaşılır olsa da Belçika'da doğmuş üçüncü kuşaklarda da yaygın bir tercih olması diasporanın ana vatan yönelimine dair önemli bir göstergedir. Bu konuyla ilgili Belçika İslam Temsil Kurulu Başkanı Mehmet Üstün 2020'deki bir röportajında, "Birinci nesil Türk ve Faslı vatandaşların yaklaşık %90'ı ana vatanlarında gömülmeyi tercih ediyorlar ancak Belçika'da gömülmeyi tercih edenlerin sayısı gün geçtikçe artıyor," (Alan, 2020) demiştir. Üstün'ün yorumuna rağmen Belçika'daki mezarlıkların belirli süreliğine kiralanması, Müslüman mezarlıkları için yeterli alanın olmaması gibi etkenlerin yanı sıra, Belçika'daki Türk toplumunun Türkiye'de defnedilmeyi tercih etmesinde belirleyici olanın ana vatan yönelimi olduğunu söylemek mümkündür.

Muhafaza

Diasporaların bir diğer özelliği de ortak bir hafızaya sahip olmak ve bir ölçüde ortaklığı muhafaza etmektir. Dolayısıyla diasporaların önemli bir özelliği muhafazakâr bir karaktere sahip olarak bu değerleri sonraki nesillere aktarmaktır. Burada muhafaza edilen kültür, dil, din gibi değerlerin yanı sıra ana vatana dair başka değerlerden de bahsedilebilir. Ancak önemli bir husus olarak diaspora toplulukların ana dilini muhafazası noktasında herhangi bir şart yoktur. Yani diaspora üyesi ana dili hâkimiyeti olmasa da diasporanın bir üyesi olabilir. Başta Belçika olmak üzere Avrupa'daki dördüncü kuşağın önceki kuşaklara nazaran Türkçedeki yetkinliği azalsa da -Sheffer'in teorisinde- diaspora topluluğunun üyesi olmaya devam eder. Özgünlük kısmında bahsedildiği üzere özellikle Türk diasporasının belirli muhitlerde özgünlüğünü sürdürmesi aynı zamanda onun muhafaza özelliğine de işaret etmektedir. Bu muhitler vasıtasıyla muhafazakâr bir özellik gösteren diasporalar mesken ülkede evinde olma hissini tecrübe etmektedir.

Belçika'daki Türk diasporasının muhafaza özelliğine 1982-1992 döneminde camilerin sayısının 42'den 79'a yükselmesi örnek gösterilebilir (CRE, 2001). Resmî verilerden daha

yüksek olduğu tahmin edilen camiler, diasporanın değerlerini muhafazasını yansıtması açısından önemlidir. Yine küçük yaştaki çocukların aileleri tarafından Kur'an kursuna gönderilmesi için teşvik edilmeleri bu olguya başka bir örnektir (Manço, 1993). Dolayısıyla Belçika'daki Türk diasporası uyum uğruna örf ve âdetlerinden feragat etmemiş ve dirençle bunu korumayı başarmıştır (CRE, 2001). Burada sadece dinî değerlerin muhafazasına yönelik bir örnek gösterilse de diasporaların muhafaza özelliği ayrıca kültürel veya millî unsurları da barındırabilir.

Özgür Brüksel Üniversitesi (*Université libre de Bruxelles*), 2021'de kentte yaşayan 15-25 yaş arasındaki Müslüman gençlerin kimlik ve aidiyet algıları ile günlük hayatta karşılaştıkları sorunlarla ilgili bir araştırma gerçekleştirmiştir. Araştırma kapsamında %65'i Fas ve %17'si Türkiye kökenli katılımcılardan elde edilen sonuçlara göre, gençlerin %73'ü Brüksel'de kendilerini "evlerinde" hissetmekte ve gençlerin çoğu köken ülke ile bağlarını korumaktadır. Türk gençlerin %80'i, Türkiye'deki aileleri ve arkadaşlarıyla iletişimlerini sürdürdüğünü aktarmıştır. Katılımcı gençlerin %98'i de dinin hayatlarında önemli bir yer tuttuğunu belirtmiştir (Perspektif, 2021).

Örgütlenme

Diasporaların bir diğer önemli özelliği örgütlenmedir. Örgütlenme aslında diasporaların grup bilinci içerisinde birlik kurması ve bahsedilen özgünlük, yönelim ve muhafaza özelliklerinin eylem hâline dönüşerek somutlaşmasıdır. Sheffer (2003) bu anlamda diasporaların, Benedict Anderson'un (1999) ulusu "hayali cemaatler" olarak tarif ettiği gibi, tasavvur edilen unsurlardan ziyade somut örgütlenme becerisi olan ve eylem kapasitesi geliştiren somut varlıklar olduğunu belirtir. Tüm bunları ise diasporizm olarak vurgular. Bu anlamda Sheffer'dan hareketle diasporaların örgütlenmesi aslında diasporizmin göstergesidir denebilir. Belçika'daki Türk diasporası açısından iş gücü anlaşmasının hemen akabinde Belçika'da kurulan hemşehri dernekleri örgütlenmeye örnek gösterilebilir. Bu örgütler sayesinde Belçika'da birlik ve beraberliğin gerçekleşmesi söz konusudur.

Belçika'daki Türk diasporasının örgütlenme faaliyetleri başta hemşehri dernekleri üzerinden olsa da zamanla diasporanın sivil toplum kapasitesi artmış ve bu anlamda toplumsal hayatın her alanını içeren ve Türk diasporasına ait birçok dernek ve vakıf kurulmuştur. Bunlar dinî kuruluşların yanı sıra ekonomi, siyaset ve kültürel faaliyetlere değin uzanan çok çeşitli yapılardır. T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın 2020 raporuna göre, Anvers Başkonsolosluğu bölgesinde faaliyette bulunan dernek sayısı 2019 yılı itibarıyla 80, Brüksel Başkonsolosluğu bölgesinde ise toplam 123'tür. 2022 verilerine göre Belçika'da Türk diasporasına ait toplamda 243 tane sivil toplum kurumu bulunmaktadır (ÇSGB, 2022). 2011'de yapılan bir araştırmaya göre, Belçika Türk diasporasının %39'unun sivil toplum kuruluşlarında üyeliği bulunmaktadır (Gelekçi & Köse, 2011).

Diasporadaki STK'lar, ana vatandan gelen değerlerin taşınarak etnik ve kültürel kimliğin oluşmasına yardımcı olurken, asimilasyona karşı da bir kalkan olarak görülmektedir

(Köşer-Akçapar, 2009). Türk diasporasının Belçika'da kurdukları dernekler ve sivil toplum örgütleri Türklerin kendi varlıklarını koruması ve kültürel değerlerini yeni kuşaklara aktarabilmesi, yaşadıkları toplumda etkin olabilmeleri için diasporaların başvurdukları stratejilerden biri olmuştur.

Katılım

Diasporaların önemli bir diğer özelliği de diaspora topluluğunu ayakta tutacak ve yönlendirecek elit bir kesime sahip olmasıdır. Burada elit ifadesi ile anlatılmak istenen diasporanın faaliyetlerine yön verecek, sorumluluk alacak kişilerdir. Bu kişiler diasporanın sosyal veya siyasi katılımını destekler ve bu yönde faaliyet göstererek diasporanın mesken ülkedeki gündeme dahil olmasını sağlar. Burada siyasal katılım gibi unsurların yanında sivil toplum, kamuoyundaki tartışmalara katılım gibi farklı unsurlar da bulunabilir. Elit kesimi, sivil toplum çalışanları yanında politika içerisinde yer alan kişiler de oluşturabilir. Diasporadaki bu elit kesim "akil" kişiler olarak diasporanın yukarıda sayılan özelliklerinin var olması için liderlik rolünü üstlenir.

Belçika'daki Türk diasporasının siyaset ve politika alanındaki katılımına 1999 genel seçimlerinde Belçika senatosuna iki kadın senatörün seçilmesi, 2000'deki seçimlerde Türk diasporası içerisinden 28 belediye meclis üyesinin seçilmesi örnek gösterilebilir. Bu katılım sonraki yıllarda da artış göstererek devam etmiştir. Nitekim 2012 yılı Belçika yerel seçimlerinde Belçika doğumlu Türk Emir Kır'ın Saint Josse'den belediye başkanı seçilerek yerel seçimlerde galip gelen ilk yabancı uyruklu siyasetçi olması; 25 Mayıs 2014 yılında yapılan genel ve bölgesel seçimlerde altısı federal milletvekili olmak üzere 11 Türk adayın parlamentoya girmeye hak kazanması; 26 Mayıs 2019 seçimlerinde Hasan Koyuncu, Şevket Temiz, Emin Özkara ve İbrahim Dönmez'in Brüksel Parlamentosu'na seçilmesi Türk vatandaşlarının daha fazla siyasete ilgi duymasını sağlayacak önemli gelişmeler olarak değerlendirilebilir.

Belçika'daki Türk diasporasının katılımı açısından bir diğer önemli örnek de Türkiye'nin mevcut Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanı olan Mahinur Özdemir Göktaş gösterilebilir. Göktaş, 24 Haziran 2009'de Brüksel Başkent Bölgesi'nde, Hristiyan demokrat çizgideki CDH'den (Hümanist Demokratik Merkez) Brüksel Meclisi'ne seçilmiştir. Böylece Avrupa'da ve Belçika'da vekil seçilen ilk başörtülü kadın olmuştur. 29 Mayıs 2015 tarihinde Ermeni iddialarını "soykırım" olarak tanımlamayı reddetmesi nedeniyle partisinden ihraç edilerek siyasete Mayıs 2019 tarihine değin bağımsız milletvekili olarak devam etmiştir (Özalp, 2015).

Sonuç

Türkiye ve Belçika arasında 1964'te yılında imzalanan iş gücü anlaşmasıyla Belçika'ya giden Türk işçileri, zamanla ailelerini de yanlarına almasıyla Belçika'da kalıcılaşmış böylelikle 1970'lerde Belçika'da Türk diasporası oluşmaya başlamıştır. Bu süreçte Türk diasporası, -diasporaların karakteristik özellikleri olan- özgünlük, yönelim, muhafaza, örgütlenme ve katılım olgularını farklı şekillerde tecrübe etmiştir. Bunlar her diaspora grubunda farklı

şekillerde kendini gösterse de bir grubun diaspora olarak tanımlanması için önemli kriterlerdir.

Avrupa'daki birçok ülkede olduğu gibi Belçika'daki Türk diasporasının göçün ilk yıllarında kaldıkları işçi yurtları veya fabrikalarının içerisinde mescitler kurmaları ve bu mescitlerin zamanla diaspora camilerine dönüşmesi diasporanın muhafaza karakterini betimler. Zincirleme göç ve aile birleşimi gibi süreçler ise Belçika'daki Türk diasporasının belirli muhitlerde yoğunlaşmasına ve yeni kuşakların bu muhitlerde yetişmesine, böylece diasporanın mesken ülkede özgün kimliğini korumasına katkı sunmuştur. Benzer şekilde diasporadaki STK'lar da Belçika'daki Türklerin örgütlenme, muhafaza ve ana vatan yönelimini beslemiştir. Dolayısıyla Belçika'da üçüncü ve hatta dördüncü kuşağa ulaşan Türk diasporası mesken ülkenin bir parçası olmasının yanında diasporik karakteri sayesinde Türkiye'nin de önemli bir parçasıdır. Böylelikle Belçika'daki Türkler, sahip olduğu 60 yıllık tecrübe ile Belçika'da evinde olma hissini deneyimleyen ve diasporik kimliği ile Türkiye'ye dair aidiyet geliştiren önemli bir diasporik topluluktur.

Kaynakça

Alan, G. (2020, May 13). Belçika'daki Müslüman mezarlıklarına gömülmeyi tercih eden Türk vatandaşlarının sayısı artıyor. Euronews. https://bitly.cx/bSg2 .

Anderson, B. (1999). *Imagined Communities.* Verso.

Balci, Z. ve Michielsen, J. (2013). *De betovering van een thuisland: Dynamieken van Terugkeermigratie van tweede generatie Belgisch-Turkse jongeren.* Steunpunt Inburgering en Integratie.

Bruneau, M. (2010). "Diasporas, Transnational Spaces and Communities", *Diaspora and Trans-nationalism: Concepts, Theories and Methods* içinde, (Ed: R. Bauböck & T. Faist), Amsterdam University Press.

Centre De Relations Européennes [CRE]. (2001). *Belçika'da Türkler 40 Yılı (1960-2000) Sorunlar, Gelişmeler, Değişmeler.*

Cohen, R. (2024). *Küresel Diasporalar Giriş*. GAV Perspektif Yayınları.

Dufoix, S. (2008). *Diasporas*. University of California Press.

Gelekçi, C., & Köse, A. (2011). *Misafir İşçilikten Etnik Azınlığa Belçika'daki Türkler. Phoenix.*

Göktuna Yaylacı, F. (2023). *Belçika'ya Göç. İçinde Cumhuriyetin Göçlerle Dolu 100 Yılı* (Ed. Gazanfer Kaya), Cem Yayınevi, 449-459.

Göktuna Yaylacı, F. (2014). "Belçika'da Yaşayan Türklerin Etnik Toplumsal İletişim Süreçlerine Katılımları: Emirdağ ve Posof Kökenliler Örneği." *İdealkent*, no. 14, 153-181.

Jamoulle, P. (2010) *Troubles des transmissions dans les quartiers populaires à forte densité Immigrée.* Bruxelles: FRB.

Kesteloot, C., De Decker, P. & Manço, A. (1997). "Turks and their housing conditions in Belgium: Brussels, Ghent and Visé." *Housing Carreers of Tukish Immıgrants* in Europe içinde (Ed. Van Kempen, R. & Özüekren, S.). Université d'Utrecht, 67-96.

Köşer Akçapar, Şebnem. "Turkish Associations in the United States:Towards Building a Transnational Identity", *Turkish Studies*, 10, (2), June 2009, ss.165-193.

Manço, A. (1993). *Organisation de l'Islam et positions des leaders d'opinion turcs en Belgique,* CBAI Agenda Intercultural. 12-16.

Manço, A. (2000). "Belçika'da Türklerin 40 Yılı (1960-2000): Sorunlar, Gelişmeler, Değişmeler." *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (1), 119-133.

Özalp, G. (2015). "Türk Kökenli Siyasetçilere 'Soykırım' Baskısı." https://web.archive.org/web/20150531022506/http:/www.amerikaninsesi.com/content/turk-kokenli-siyasetcilere-soykirim-baskisi/2800481.html

Perspektif. (2021, October 26). "Türkiye Kökenli Gençler Brüksel'de Kendileri 'Evlerinde' Hissediyor." https://perspektif.eu/2021/10/26/turkiye-kokenli-gencler-brukselde-kendilerini-evlerinde-hissediyor/

Reniers G. (1999). "On the history and selectivity of Turkish and Moroccan migration to Belgium." *International migration* (Geneva, Switzerland), 37(4), 679–713. https://doi.org/10.1111/1468-2435.00090

Safran, William. (2004). "Deconstructing and Comparing Diasporas." *Diaspora, Identity and Religion: New Directions in Theory and Research* içinde. (Ed. W.Kokot, K.Tölölyan, C.Alfonso). Routledge, 9-30.

Schoonvaere Q. (2013). *Demografısche Studıe Over De Populatıe Van Turkse Herkomst In Belgıë.* Centre de recherche en démographie et sociétés & Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding.

Sheffer, G. (2003). *Diaspora Politics At Home Abroad*. Cambridge University Press.

Taş, E. (2018). "Türkiye'den Belçika'ya Damat Göçü ve Psikolojik Etkileri." *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8, 15, 341-352.

T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı [ÇSGB]. (2024). Dış İlişkiler 2022 Yılı Raporu Yurt Dışındaki Vatandaşlarımıza İlişkin Gelişmeler ve Sayısal Bilgiler. https://www.csgb.gov.tr/yayinlar/raporlar/dis-iliskiler-ve-avrupa-birligi/

T.C. Dışişleri Bakanlığı. (2022). *Türkiye-Belçika İlişkileri*. https://www.mfa.gov.tr/turkiye-belcika-siyasi-iliskileri-.tr.mfa

Timmerman, C., Vanderwaeren, E., & Crul, M. (2003). The Second Generation in Belgium. *International Migration Review*, 37(4), s. 1065-1090. https://doi.org/10.1111/j.1747-7379.2003.tb00170.x

Söyleşi

BELÇİKA'DA TÜRK TOPLUMUNUN 60 YILLIK GÖÇ HİKÂYESİ ÜZERİNE

T.C. BRÜKSEL BÜYÜKELÇİSİ GÖRKEM BARIŞ TANTEKİN İLE SÖYLEŞİ

SAYIN GÖRKEM BARIŞ TANTEKİN

T.C. Brüksel Büyükelçisi

✍ **16 Temmuz 1964 tarihinde imzalanan Türkiye-Belçika İşgücü Anlaşması'nın üzerinden 60 yılı aşkın bir süre geçti. Bu süreçte "misafir işçi" statüsünden, bugün Belçika'nın asli unsurlarından biri haline gelen Türk toplumunun katettiği sosyolojik ve ekonomik mesafeyi nasıl değerlendiriyorsunuz?**

Türkiye ile Belçika arasında tarihi dostluk bağları bulunuyor. Küresel sistemin kapsamlı sınama ve belirsizliklere karşı karşıya kaldığı mevcut uluslararası ortamda iki NATO üyesi olarak güçlü ittifak ilişkilerine sahibiz. Brüksel, aynı zamanda aday ülkesi olduğumuz Avrupa Birliği kurumlarına ev sahipliği yapan önemli bir uluslararası diplomasi merkezi. Bu çerçevede ilişkilerimizin köklü, derin ve güçlü olduğunu özellikle vurgulamak istiyorum.

Bundan 60 yılı aşkın bir süre önce Belçika'nın farklı bölgelerine, diğer Batı Avrupa ülkelerinde olduğu gibi "misafir işçi" olarak gelen, maden ocaklarında veya fabrikalarda zor koşullarda çalışan Türk toplumunu, bugün ülkelerimiz arasında sağlam bir dostluk köprüsü olarak görüyoruz.

Bu köprü, Türkiye ile Belçika arasında kalıcı bir insani bağ oluşturuyor; köklü ilişkilerimizin bir çimentosu, gelecekteki iş birliğimizin de itici gücü niteliğini taşıyor.

Buraya 60 yıl önce gelen Türkler bugün aynı zamanda Belçika vatandaşı. Artık misafir değiller, Belçika'nın ayrılmaz ve kalıcı bir parçası haline gelmiş durumdalar. Siyasetten ticarete, akademiden tıp dünyasına, sanattan iş hayatına kadar pek çok alanda öncü roller üstleniyorlar. Birçok etkileyici ve özgün başarı hikâyesine imza attılar.

Toplumların, kökenlerinden kopmadan, kimliklerini, inançlarını ve geleneklerini koruyarak da başarılı bir entegrasyon sergileyebileceğini en güzel şekilde gösterdiler, göstermeye devam ediyorlar. Farklı kültürel arka planların bir zenginlik oluşturduğunu en rahat Belçika'da görmek mümkün.

Dönem dönem uyum, aidiyet ve fırsat eşitliği gibi alanlarda yaşanan güçlüklere rağmen Belçika'nın çoğulcu yapısının ve Belçika toplumunun misafirperverliğinin Türk toplumu için bu süreçte kolaylaştırıcı bir rol oynadığını söylemek de mümkün.

Özetle, bugün Türk toplumunun üyelerinin; eşit vatandaşlık, ortak gelecek ve karşılıklı katkı temelinde, yarının Türkiye'sinde ve Belçika'sında siyasi, ekonomik, kültürel ve hatta diplomatik anlamda yapıcı ve zenginleştirici roller üstlenmeye hazır olduklarını söyleyebiliriz.

Türkiye Cumhuriyeti'nin Belçika Krallığı nezdinde Büyükelçisi olmak bu bakımdan çok değerli ve onur verici bir görev. Çalışmalarımızda Türk toplumunun tüm kesimlerinin güçlü desteğini yanımızda hissediyor, onların başarı hikâyelerinden ilham alıyoruz.

Belçika'daki Türk toplumunu diğer ülkelerde yaşayan Türk diaspora topluluklarından ayırt edebildiğiniz özellikler var mıdır? Bu konudaki en ilgi çekici gözleminiz veya deneyiminiz nedir?

Belçika'da yaklaşık 8 aydır görev yapıyorum. Bu süre zarfında üç temel gözlemimi paylaşabilirim.

Belçika'daki Türk toplumu da tıpkı yerel halk gibi Flaman ve Valon kimliklerini güçlü bir şekilde benimsiyor. Brükselli, Anversli ya da Liègeli bir Türk, bulunduğu bölgenin ve şehrin kimliğini de taşıyor. Bu durum, entegrasyonun başarısına işaret ediyor. Bununla birlikte Türk toplumu güçlü bir Belçika kimliğine de sahip.

Dernekleşme modellerinin bölgesel değil, ülke geneline yayılmış olması dikkat çekici.

Bu çerçevede dil, Türk toplumunu Belçikalılardan ayıran değil, Belçika'yla birleştiren, bütünleştirici bir unsur olarak öne çıkıyor. Belçika'nın coğrafi olarak nispeten küçük bir ülke olması, Türk toplumu içindeki etkileşimi de güçlendiriyor.

Son olarak, Türk toplumunun dayanışma ve yardımlaşma duygularının son derece kuvvetli olduğunu söyleyebilirim.

✍ Sizce Belçika'daki Türk toplumunu Türkiye'de yaşayan Türklerden ayıran özellikler var mıdır? Varsa nedir?

Küreselleşme, gelişen teknolojik imkânlar ve bilgiye erişimin neredeyse sınırsız hâle gelmesi, toplumları birbirine yaklaştırıyor. Bununla birlikte, zenginliğimizi oluşturan farklılıklar da varlığını sürdürüyor.

Belçika'daki Türkler, çokkültürlü bir ortamda yetişmenin getirdiği uyum ve esneklik becerilerine sahip. Yeni kuşaklar birden fazla dile hâkim, kültürler arası iletişime daha yatkın. Türkçeyi etkin şekilde kullanmaya devam ederken Fransızca veya Flamancayı, hatta çoğu zaman her ikisini ana dilleri gibi rahatlıkla konuşuyorlar.

Uzun yıllar kimlikler arasında bir tercih yapılması gerektiği düşüncesi baskındı. Bugün de bunu savunanlar, böyle bir tercih yapılmasını empoze etmek isteyenler var. Ancak Türk ve Belçikalı kimlikleri arasında bir seçim yapmadan, her iki aidiyeti birlikte yaşamak ve güçlü bir çift yönlü kimlik bilinci geliştirmek de mümkün.

✍ Özellikle üçüncü kuşak ve sonrasında doğan Türk gençleri hakkındaki gözlemleriniz nelerdir? Gençlerin önceki kuşaklarla ayrıştığı noktalar nelerdir? Genel olarak öncelikleri ve ilgi alanları nelerdir?

Bu soruya herkes için geçerli tek bir cevap vermek kolay değil. Kuşaklar arasındaki farklılıklar yalnızca Türk toplumuna özgü de değil. Sonuçta bizler de günlük hayatımızda yeni kuşaklarla, kendi anne-babalarımızla veya çocuklarımızla ayrıştığımız noktaları bizzat gözlemliyoruz. Bu ayrışmayı negatif olarak da görmemek lazım. Sonuçta her gelen nesil bir öncekinden bir şeyler alıp bayrağı daha da ileriye taşıyor.

60 yıl önce ağırlıklı olarak ekonomik nedenlerle ve muhtemelen çok da uzun kalmayız düşüncesiyle Belçika'ya gelmiş bir iş gücü göçünden, bugün hayatın her alanında varlık gösteren, siyasette, sanatta, kültürde ve iş dünyasında aktif rol alan bir Türk toplumuna gelindiğini görüyoruz.

Genç kuşaklarda üniversite eğitimine yönelik ilginin artması sevindirici. Üniversite eğitimine devam oranımız hâlâ arzu edilen seviyede olmasa da bunu ileriye taşıyacak ciddi bir potansiyel mevcut.

Bu amaçla, Brüksel Başkonsolosluğumuz ve Eğitim Müşavirliğimiz sivil toplum kuruluşlarımızla birlikte farklı şehirlerde "Haydi Gençler Üniversite'ye" etkinliklerinde liseli gençlerimiz ve ailelerini, üniversitede okumakta olan veya mezun abileri, ablaları ile buluşturarak bu konuda bir farkındalık oluşturmaya, gençlerimizi üniversite eğitimine teşvik etmeye çalışıyorlar.

Özellikle üniversite öğrencilerimizin kurduğu derneklerin birbirlerine örnek olduğunu ve faaliyet alanlarını her geçen gün genişlettiklerini gözlemliyorum. Şimdiden

"Türkiye ile Belçika arasında tarihi dostluk bağları bulunuyor. Küresel sistemin kapsamlı sınama ve belirsizliklere karşı karşıya kaldığı mevcut uluslararası ortamda iki NATO üyesi olarak güçlü ittifak ilişkilerine sahibiz."

geleceğe yönelik somut projeleri birlikte konuşuyoruz.

✍ Belçika'daki Türk diasporasının kurumsallaşma sürecini nasıl değerlendiriyorsunuz? Söz konusu sivil toplum kuruluşlarının Belçika Türk toplumundaki yeri nedir?

Belçika Türk toplumunun geleneksel dernekleşme modeli, göçün ilk yıllarına dayanıyor ve hâlâ önemini koruyor.

Bunun yanı sıra, öğrenci dernekleri gibi daha geniş ve yatay yapılar da giderek güçleniyor.

Bu kurumsallaşma modellerinin, Belçika'daki muadil kuruluşlarla iş birliği içinde daha da gelişmesi önemli.

Bugün Belçika Türk toplumu; çatı kuruluşları, yerel dernekler, kadın ve öğrenci dernekleriyle güçlü bir sivil toplum altyapısına sahip. Sivil toplum kuruluşlarımızın, ülkemizin kültürel zenginliği, tarihini mirasını öne çıkarmalarının Belçikalıları daha fazla cezbedeceğini ve kaynaşmayı daha da hızlandıracağını düşünüyorum.

✍ Türkiye ve Belçika arasındaki ikili ekonomik ilişkilerin mevcut seyrini nasıl değerlendiriyorsunuz? Türk kökenli girişimcilerin ve diaspora sermayesinin, iki ülke arasındaki ticaret hacminin gelişimindeki stratejik rolü nedir?

2026 yılı ekonomik ve ticari ilişkilerimiz açısından önemli bir dönüm noktası olacak. Mayıs ayında, Kraliçe Mathilde başkanlığında bir Belçika Ekonomik Misyonu'nu İstanbul ve Ankara'da ağırlayacağız. Federal bakanlar, bölge başbakanları ve bakanları, üst düzeyli yetkilerle çok geniş bir yelpazeden iş dünyası temsilcileriyle birlikte 430'u aşkın heyet üyesi ülkemizi ziyaret edecek.

Türkiye'ye Belçika Ekonomik Misyon ziyareti en son 2012 senesinde düzenlenmişti. Savunma sanayii, enerji, yaşam bilimleri, dijitalleşme, lojistik ve bağlantısallık gibi sadece ikili ilişkilerimize değil, geleceğin bölgesel ve uluslararası dinamiklerine yön verecek sektörler, 14 yıl sonra düzenlenecek bu yeni Kraliyet Ekonomik Misyonu'nun odağında yer alıyor.

Bu genel manzara içerisinde, Türk girişimcilerin, iki ülkeyi de iyi tanımaları sayesinde hızlı uyum sağlayan ve fırsatları erken yakalayan stratejik aktörler olduklarını görüyoruz.

Ekonomik Misyon ziyaretine de Belçika'da doğmuş, büyümüş, burada faaliyet gösteren çok sayıda Türk girişimci kayıt yaptırmış durumda. Bu da hem Türk toplumunun ulaştığı başarı noktasını hem de Türk iş insanlarının yeni iş birlikleri ve yatırımların önünün açılmasında sahip olduğu güçlü potansiyeli gözler önüne seriyor.

✍ Türk toplumunun Belçika'daki sosyal ve siyasi katılımını nasıl değerlendiriyorsunuz? Karşılaştıkları en büyük zorluklar ve kolaylıklar nelerdir?

Belçika'nın çok katmanlı federal yapısı ilk bakışta karmaşık görünebilir. Ancak bu yapı,

"Bundan 60 yılı aşkın bir süre önce Belçika'nın farklı bölgelerine, diğer Batı Avrupa ülkelerinde olduğu gibi "misafir işçi" olarak gelen, maden ocaklarında veya fabrikalarda zor koşullarda çalışan Türk toplumunu, bugün ülkelerimiz arasında sağlam bir dostluk köprüsü olarak görüyoruz."

farklı düzeylerde siyasete katılımı daha erişilebilir kılıyor.

Türk siyasetçilerin, birçok ülkede olduğu gibi Belçika'da da üzerlerinde belki diğer mevkidaşlarına göre daha ağır bir sorumluluk bulunuyor, daha yüksek beklentiler söz konusu olabiliyor. Ancak Türk siyasetçilerin yerel yönetimler, bölgeler ve toplumlar düzeyinde, keza federal seviyede son derece yapıcı, yenilikçi, üretken bir çizgi izlediklerini görüyoruz.

Sınamalar ve zaman zaman sorunlar da ister istemez diplomasinin bir parçası. Popülizm, ön yargılar, yabancı düşmanlığı, İslam karşıtlığı Batı Avrupa'da Türk toplumunun günlük yaşamında karşı karşıya kaldığı çeşitli zorlukları ve meseleleri de beraberinde getirebiliyor.

Şunu hep vurguluyoruz: Türkiye ile Belçika iki dost ve müttefik. Aramızda güçlü tarihi, ekonomik, kültürel ve beşerî bağlar bulunuyor. Türk toplumu da bunun ayrılmaz bir parçası. Meseleye buradan baktığımız sürece, Türk siyasetçilerin de Belçika'ya her anlamda değer kattıklarını görüyoruz.

✍ Türkiye Cumhuriyeti'nin, Belçika'da yaşayan vatandaşlarına sunduğu sosyal, siyasal ve kültürel hizmetlerin kapsamı nedir? Vatandaşlarımızın ana vatanla bağlarını korumak adına uygulanan en güncel politikalar nelerdir?

Türkiye bugün dünyada en geniş diplomatik ağa sahip ilk üç ülke arasında. Bu geniş diplomatik kapsama alanı, vatandaşlarımıza dünyanın dört bir köşesinde daha rahat erişmemize, onların bizlere daha hızlı ulaşmalarına, sevinçlerini paylaşmamıza, varsa sorunlarına çare aramamıza zemin hazırlıyor. Aksayan, eksik yönler her zaman olabilir ama tüm Büyükelçiliklerimiz ve Başkonsolosluklarımız gibi Belçika'daki temsilciliklerimiz de 7/24 hizmet anlayışıyla çalışıyor. Konsolosluk hizmetlerinden kültürel faaliyetlere kadar geniş bir alanda vatandaşlarımızın yanında olmaya gayret ediyoruz. Bakanlığımızdaki eski deyişle, "mesai mefhumu gözetmeden" çalışmalarımızı sürdürüyoruz.

Temsilciliklerimizin sundukları hizmetlerde, son 20 yılı aşkın dönemde vatandaşlarımızın da bizzat gözlemledikleri ve takdir ettikleri muazzam bir atılım gerçekleştirildi. Ancak mevcut durumla yetinmeden hizmetlerin kapsamını, süratini ve etkinliğini artırmaya yönelik çalışmalarımız tüm kurumlarımızla birlikte devam ediyor.

Din görevlilerimiz ile Türkçe ve Türk Kültürü öğretmenlerimiz de sahada aktif rol oynuyor. Flaman Bölgesi'nde yeni nesillerin dil eğitimi için YTB'nin desteği ve Maarif Vakfı'nın çalışmalarıyla "Büyük Türkçe Projesi"ni yürütüyor, binlerce çocuğumuza, gencimize ulaşıyoruz. Sonuçta Türk toplumunun menfaatine yapılan tüm çalışmaların aynı zamanda Belçika'nın da menfaatine olduğuna inanıyoruz. Tüm bu konuları iki dost ve

müttefik olarak Belçika makamlarıyla açıklıkla ve samimiyetle konuşuyoruz.

✍ Belçika'daki Türk diaspora mutfağı ile ilgili gözlemleriniz nedir?

Brüksel'e atanmadan önce Litvanya'da görev yapıyordum. Orada geçmişi yedi yüzyıl öncesine dayanan Tatar toplumunun "çibörek" gibi birçok lezzeti, Litvan mutfağına kazandırdığını görmüştüm.

Türk mutfağı, gastronomide öne çıkan, markalaşmış değerlerimizden biri. Belçika'da doğrusu kendimizi evimizde hissediyoruz. Belçika'daki Türk mutfağı, geleneksel lezzetlerimizi en başarılı şekilde sunuyor. Bu gastronomik seyahat için örneğin Brüksel'de Chaussée de Haecht'da kısa bir yürüyüşe çıkmanız yeterli. Aynı zamanda, kökenlerine bağlı kalarak Türk mutfağını uyarlayan genç ve başarılı şeflerimiz var; bazıları da bu alanda kendilerini yetiştiriyor. Bir uluslararası başkente dönüşen Brüksel'de ve Belçika'nın diğer şehirlerinde, Türk mutfağının asırlık tariflerini sunacak yeni restoranlar açılması da kültürel tanıtımımıza katkı sunacak büyük bir potansiyel taşıyor.

Sonuçta Belçika'daki Türk mutfağı sadece bizlere değil, Belçika toplumunun geniş kesimlerine de hitap ediyor. Son 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı resepsiyonunda aldığımız övgüler de doğrusu zengin ve sürdürülebilir mutfak kültürümüzün gücünü gösteriyor.

Küçük bir ekleme yaparsam, buradayken Belçika mutfağını da ihmal etmememiz lazım. Biraz kalori alabilirim diyorsanız, Belçika'nın da çikolatadan deniz ürünlerine uzanan mutfak çeşitliliğini mutlaka denemek gerekiyor.

✍ Son olarak söyleşide okuyucularımıza vermek istediğiniz bir mesaj var mıdır?

Belçika'daki Türk toplumunun son 60 yıl içerisinde çok önemli bir ilerleme kaydettiğini vurgulamamız ve teslim etmemiz lazım. Bugün, Türk toplumunun mensupları, ikinci ve üçüncü kuşakları, doktor, avukat, iş insanı olarak son derece geniş bir yelpazede Belçika'nın siyasi, ekonomik, ticari, kültürel hayatına katkı sunuyor.

İkinci olarak da geleceğe bakmamız önem taşıyor. Temel önceliklerimizden birinin eğitim olması gerektiğine inanıyoruz. Daha fazla gencimizin üniversite eğitimine başlamaları ve tabii bu eğitimlerini başarıyla tamamlamaları gerekiyor. Böylece hem Belçika'ya hem de ikili ilişkilerimize artan ölçüde katkı sunabilirler.

Yine Türk toplumunun Belçika'da seçme ve seçilme haklarını kullanarak siyasete en etkin şekilde katılmaya devam etmeleri, talep ve beklentilerinin de daha çok anlaşılmasına katkı sağlayabilir diye düşünüyorum.

Toplumumuzun üzerinde çifte bir sorumluluk var. Kendilerinden ana dilleri, kültürleri, inançlarıyla bağlarını koparmamalarını, ama aynı zamanda Belçika'ya da en başarılı şekilde entegre olmalarını istiyoruz. Bu her zaman kolay bir çaba değil, ama Türk toplumunun son 60 yılda bunu başardığını görmek memnuniyet ve ilerisi için cesaret verici.

Bizlerin düşünceleri ve önerileri kadar Belçika'daki Türk toplumunun düşünce ve önerileri de bir o kadar, hatta daha fazla önem taşıyor. Dolayısıyla önümüzdeki dönemde Başkonsolosluklarımızla birlikte, Belçika'daki sivil toplum kuruluşlarımızla, vatandaşlarımızla, öğrencilerimizle iş birliği halinde ortak gündemimizdeki konuları ileriye taşımak için neler yapabiliriz hususunda konuşmaya, istişare etmeye, değerlendirmeye devam edeceğiz.

Söyleşi

BELÇİKA'NIN İLK TÜRK KÖKENLİ BELEDİYE BAŞKANI İLE SÖYLEŞİ

EMİR KIR'IN ÖNCÜ VE İLHAM VEREN YOLCULUĞU

EMİR KIR
Belçika'nın İlk Türk Kökenli Belediye Başkanı

✍ Ailenizin Belçika yolculuğundan ve kendi çocukluk sürecinizden bahseder misiniz?

Belçika Türk toplumu denilince akla ilk olarak Emirdağlılar gelir. Babam, Emirdağ'dan Belçika'ya ilk gelen kuşaktan ve maden ocaklarında çalışmak üzere Türkiye'den yola çıkmış. Babam, benim en büyük kahramanımdır. Ailesi gitmesini istemediği halde bir arsasını satıp borç alarak Belçika'ya gelmiş. Sirkeci Garı'nda trenden inerken yanındaki kuzeniyle "Avrupa'ya gidiyoruz, iyi görünmeliyiz," diyerek kravat aldıklarını anlatırdı. Babamın Sirkeci'den trene binişi, şık görünmek için aldığı o kravat, Milano'da tren değiştirirken yaşadıkları açlık hikayeleri beni hep duygulandırır. Tren değiştirmeleri gereken yerde İtalyan bir kadının hallerini anlayıp onlara kızarmış tavuk ikram etmesi babamın hafızasından hiç silinmedi. "Dünyada yediğim en lezzetli yemekti," diye anlatırdı. Bu insanlar sadece işçi değil, hayallerinin peşinden giden cesur öncülerdi. Babamdan aldığım en büyük miras, ailenin her şeyden önemli olduğudur. O, dışarıda asla ailesiz yemek yemezdi. Benim kararlılığım ve çalışkanlığım, onun o vizyoner ve fedakâr ruhunun bir yansımasıdır.

Üç yıl sonra annemi de yanına almış. Annem ve babam Belçika'ya 30'lu yaşlarında geldiler; buraya hiçbir zaman tam olarak

uyum sağlayamadılar. Çok mutlu olsalar da hep bir hasretle, Türkiye'ye dönme hayaliyle yaşadılar. Belçika'ya göçün ilk yıllarında kimsenin kalıcı olma düşüncesi yoktu. Temel amaç; belli bir miktar para biriktirip Türkiye'de bir ev veya iş sahibi olduktan sonra geri dönmekti. Ancak zamanla bu düşünce yapısını değiştiren önemli siyasi ve ekonomik olaylar yaşandı. 1960'lardaki işçi göçü, 1980'lerde siyasi göç yaşandı, sonrasında Turgut Özal döneminde Türkiye'de serbest piyasaya geçildi. Özal döneminde daha sık Türkiye'ye gidilmeye ve yatırım yapılmaya başlandı. Özellikle 1990'lı yılların sonu büyük bir dönüm noktasıdır. Türkiye'deki ekonomik dalgalanmalar insanların birikimlerini Belçika'da değerlendirmesini sağladı. 1991-1993 sürecinden itibaren Belçika vatandaşlığına geçişler ve ev sahibi olma oranları hızla arttı. İnsanlar artık burada kalıcı olduklarının farkına vardılar.

Babamın 1970'lerdeki vizyoner yaklaşımıyla, o dönemdeki yaygın "geçicilik" düşüncesine ve finansal çekincelere rağmen Belçika'da ev satın aldı. Çevresinde Belçika'da kalıcılığımıza dair anlamsız tepkiler gördü ama babamdan 20 yıl sonra birçok Türk Belçika'da ev almaya başladı.

Bana gelince, ben Belçika doğumluyum; kendimi göçmen olarak değil, bir "göçmen evladı" olarak tanımlıyorum. Belçika'da Fransızca veya Flamanca eğitim aldım, Türk okulumuz yoktu. Türkiye'ye gidip Türkçe konuştuğumuzda yerli olmadığımızı hissettirirlerdi ve bu da bizi üzerdi. Çünkü aynı reflekslere sahip olmadığımızın farkına varıyorduk. Türkçeyi sadece evde konuşulanlardan ve gazetelerden öğrenebildik. 1990'ların başında parabol antenler ve özel televizyon kanallarının Avrupa'ya girmesi devrim niteliğindeydi. O zamana kadar Türk kültürüne dair tek bağımız, Al-

YTB Başkanı Abdulhadi Turus'un 2023 yılında Emir Kır'a makamında gerçekleştirdiği resmî ziyaretten bir görsel.

manya'dan yayınlanan ve haftada bir kez heyecanla beklediğimiz Mozaik programıydı. Özel kanallarla birlikte diziler, spor programları ve müzik evlerimize girdi. İnsanlar Türkiye'yi günlük olarak yaşamaya başladı. O zamanlarda Türk kimliğimizle övünecek sadece tarihimiz yani savaş ve fetihler vardı. Bugün Kenan Yıldız, Barış Alper veya Tarkan gibi sanat, spor alanlarında dünya çapında yıldızlarımızın olması, o dönem hayal bile edemeyeceğimiz bir zenginlikti. Söz konusu yıldızlar genelde yurt

"Evrensel bir yaklaşım sergilerseniz toplumun her kesiminde yer açarsınız ve bu da kalıcı bir siyasi başarı getirir."

dışında özelde ise Belçika'daki Türklerin psikolojisini, duruşunu değiştirdi.

✍ Eğitim hayatınızdan ve şu anki kariyerinizin nasıl şekillendiğinden bahseder misiniz?

Eğitim hayatımı Belçika'da tamamladım. İlkokulda Hristiyan okuluna, ortaokulda devlet okuluna gittim. Üniversitede Siyasal Bilgiler Fakültesi'nden mezun oldum. Kariyerim ise 1990'lı yılların başında dönemin belediye başkanının beni fark etmesiyle yerel yönetimlerde başladı.

Annem ve babam için eğitim çok önemliydi. Babamın disiplini bana geçmişti. Okuldan geldikten sonra ödevlerimi yapmadan yemeğimi yemezdim. Üniversiteye kadar belirli bir sosyal sınıf içinde yaşadığımın farkında değildim. Üniversiteye gittiğimde işçi ve orta sınıftan zengin bir sınıfın arasında kendimi buldum. Bazıları bu sosyal geçişe karşı koyamadı. Bu geçiş benim hayatımdaki en büyük imtihanlardan biriydi. Konuştuğumuz dil zenginliği bile farklıydı. Aynı şey Türkçe için de geçerliydi. Üniversitede Türk diplomatların çocuklarıyla karşılaştığımızda onlar mı Türkçe konuşuyor biz mi diye düşünürdük. Meğer onlar Türkçe konuşuyormuş.

Benim üniversite yaşlarımda birçok kişi evli ve çocuk sahibiydi. O zamanın iç dinamiklerinde benim üniversiteye gidiyor olmamın bir kıymeti yoktu. Ayrıca çok iyi Fransızca konuştuğum için kendi mahalleme geldiğimde eleştirilmemek için aksanımı bozardım. İşçi sınıfı bir aileden gelen çocukların okuyacağı düşünülmüyordu. Biz de zaman zaman bu şüpheye düşüyorduk. Çünkü bizim önümüzde daha önce bizim geldiğimiz yerlerden gelmiş ve başarmış bir Türk model yoktu. O yüzden ilk kapıları açan nesil olarak zorlandık.

✍ Siyasete girişiniz nasıl oldu?

Aslında ben hiçbir zaman "bir şey olmaya" çalışmadım. Öncelikli hedeflerim iyi bir insan olmak, iyi bir ailemin olması ve yararlı işler yapmaktı. Ancak öğrencilik yıllarımdan itibaren hep bir öncülük etme halim varmış, ben farkında değildim. Dönüm noktası 1994 yılındaki gergin ve önemli bir mahalle toplantısı oldu. 500 kişinin önünde, babamın onayıyla yaptığım kısa, sakin ve çözüm odaklı konuşma belediye başkanının dikkatini çekti. Babamın onayı benim için önemliydi çünkü benim ilk öğretmenim babamdır. Konuşma sonrasında belediye başkanı "Bu genci bırakmayın," demiş ve belediyede çalışma sürecim böyle başladı.

2000 yılındaki yerel seçimlerde ikinci en yüksek oyu alarak belediye başkan yardımcısı oldum. 2003'te genel seçimlerde

Brüksel'de en yüksek dördüncü oyu aldım. Yine bölge seçimlerinde en yüksek ikinci oyu aldım ve bakan oldum. 2004-2012 yılları arasında ise Brüksel Bölge Hükümeti'nde 8,5 yıl boyunca bakanlık yaptım. Sosyal işlerden imara, tarihi eserlerden meslek eğitimine kadar pek çok alanda sorumluluk üstlendim. 2018 seçimlerinde tekrar kazandım. Şu an belediye başkanlığımın üçüncü dönemindeyim.

Şunu gururla söylemeliyim: Türkler 1964'te Belçika'ya gelmeye başladı, ben 2004'te bakan oldum. 40 yıl gibi kısa bir sürede bu şansı bulabilmek Belçika'nın demokratik yapısının bir göstergesidir. Bu yüzden kimseye "göçmen" gözüyle bakılmamalı; önce insan, sonra toplumun bir parçası olarak görülmeli.

✍ Siyasetteki başarınıza yönelik toplumun tepkisi nasıldı ve ne tür zorluklar yaşadınız?

2004'te bakan, 2012'de belediye başkanı olduğumda toplumda adeta bir bayram havası esti. Bu başarılar sadece benim değil, tüm Belçika Türklerinin "Biz de başarabiliriz," dediği bir kırılma noktasıydı. Gençler artık "Emir Kır yaptıysa ben de yaparım," diyebiliyor. Sanatçı dostum Kubat'ın başarısı, dünya çapındaki Türk isimlerin varlığı, artık bizim kendi başarı hikayelerimizin olduğunu gösteriyor.

Ancak ne yazık ki Müslüman ve Türk kökenli olmam sürekli sorgulandı; belediye işleriyle ilgisi olmayan Türkiye tarihi veya köken sorularıyla karşılaştım. Temel amaç aslında işimi yapmamı engellemekti. Ancak ben hep işime odaklandım; başka ülkelerin sorunlarını Belçika'ya taşımadım, sadece hizmet götürmeye çalıştım. Hala bu tür ön yargıları kıramadığımız kesim var ama artık bu durum normalleşti. Kararlılıkla yürüdüğümüz yolu açmanın bir bedeli oldu.

✍ Çeyrek asırdır aralıksız yönetimde kalmanızın ve halk nezdindeki başarınızın sırrı nedir?

Benim için siyaset bir iş değil; bir dava, bir aşk ve insana dokunma sanatıdır. Siyaseti sadece meclis günlerinden ibaret rutin bir görev gibi görürseniz kalıcı olamazsınız. Ben hiçbir zaman meydanı boş bırakmadım; cenazede, düğünde, açılışta, halkın olduğu her yerde hissederek ve severek var oldum.

Seçildiğimde medya ve bazı ırkçı çevreler kökenim ve inancım üzerinden üzerimde büyük bir baskı kurmaya çalıştı. Sürekli savunma yapmamı bekledikleri sorular sordular. Ancak ben bu süreçte tek bir ilkeye tutundum: adalet. Şayet ayrımcılığa uğradığım için başkalarına ayrımcılık yapsaydım, bunca yıl bu görevlerde kalamazdım. Adil olduğum için toplumun saygısını kazandım.

Ayrıca belediyecilik anlayışımızı dönemin şartlarına uydurmaya gayret ediyoruz. Bugün dünya dijitalleşiyor ama bu süreç büyük bir dijital kıyıma ve ayrımcılığa dönüştü. Pek çok belediyede randevu almak için aylar bekliyorsunuz. Biz ise kapımızı herkese randevusuz açan nadir belediyelerdeniz. Yaşlılar, dil bilmeyenler veya ekonomik durumu yetersiz olanlar için dijital dünya bir duvar olabiliyor. Randevu sistemiyle insanların sesini duyuramadığı bir düzene karşı çıkıyorum.

Bizde vatandaş 15-30 dakika içinde işlemini halleder; bir muhatap bulur. Dijitalde bu mümkün olmayabilir, sizi duyan olmaz. Ama bizim belediyemizin kapısında bir sesiniz, bir muhatabınız vardır.

✍ Sizi toplumsal çalışmalara yönelten temel motivasyon neydi? Bu değerleri nasıl kazandınız?

Ben herkesi ön yargısız bir şekilde bağrıma basmayı evde, aile terbiyemle öğrendim. Bu konuda ne okulda ne de camide bulamadığım en kıymetli dersi babamdan aldım. Ne yazık ki bugün materyalist başarıya çok fazla önem veriliyor. Oysa benim için asıl olan manevi başarıdır; yani bir yerlere geldiğinizde geldiğiniz yeri unutmamak ve yardımsever kalabilmektir.

Babam derdi ki: "Evladım, insan sadece birinin eşi, annesi veya babası olamaz; aynı zamanda topluma karşı da bir mesuliyeti vardır." Benim asıl ilham kaynağım babamdı. Siyaseti de tarihi de ondan öğrendim. Babam bizi üç farklı haber bülteni izleterek büyüttü; zihnimizi hep diri tuttu. Babamın bu sözü beni dernekçiliğe ve siyasete iten en büyük güçtü. Siyasi figür olarak da eski belediye başkanımız Guy Cudell'i örnek aldım; ondan çok şey öğrendim.

✍ Çok kültürlü kimliğinizin siyasi başarınıza ve yönetim anlayışınıza katkıları neler oldu?

Benim siyaset anlayışım inanç temelli bir eşitlik üzerine kurulu. Yaratılan her varlığın eşit olduğuna inanıyor ve insanlara ayrım yapmadan yaklaşıyorum. Siyaset hayatım boyunca hiçbir kültürü yargılamadım, hiçbir geleneği küçümsemedim. Bazıları sadece Türklerin oylarıyla bu noktaya geldiğimi düşünebilir ancak biz her kesimden oy aldık. Bu duruşu oylar için değil, ayrımcılığa gerçekten karşı olduğumuz için sergiledik. İçten gelen bu eşitlik duygusunu insanlar hissettiğinde size güveniyorlar.

Bir Türk belediye başkanı olduğunuzda herkes sizi izliyor; "Acaba kendi insanına ayrıcalık yapacak mı?" diye bakıyorlar. Kendi toplumuna değer vermekle birlikte, diğerlerini de asla ihmal etmemek gerekir. Sadece Türklerin işini yapacağımı zannedenlerden eleştiriler de aldım ancak her zaman tarafsız kaldım. Evrensel bir yaklaşım sergilerseniz toplumun her kesiminde yer açarsınız ve bu da kalıcı bir siyasi başarı getirir.

✍ Belediye başkanı olarak göreve başladığınızda öncelikli hedefleriniz nelerdi? Bu hedeflerinizi ne ölçüde gerçekleştirdiniz?

Aldığım yüksek oy oranı, üzerimdeki sorumluluğun ne kadar ağır olduğunu ve samimi bir siyasetçinin halka olan borcunu nasıl ödemesi gerektiğini bana her gün hatırlattı; bu bilinçle "her gün Pazartesi" mottosuyla, tatil gözetmeksizin çalıştık.

Belediye başkanı olarak önceliğim, genç nüfusun ve mağdur kesimin yoğun olduğu bölgemizde aile refahını artırmaktı. Bu doğrultuda, özellikle annelerin mesleki eğitime katılabilmesi ve iş hayatına atılabilmesi için hayati önem taşıyan 0-3 yaş kreş kapasitesini iki katına çıkararak her ailenin yer bulabilmesini sağladık; böylece kadınların önündeki engelleri kaldırarak toplumsal kalkınmanın önünü açtık.

Spor ve kültürün önünü açmak için yatırımlar yaptık. Konut sayısını arttırdık. Şehrin temiz olması da benim için çok önemliydi. Bunun için iki vardiya çalışıyoruz. Türkiye belediyecilik anlamında kendini son 30 yıldır geliştirmiş bir model sunuyor. Türkiye'den esinlenmeleri için ben de Belçika'dan Türkiye'ye mühendis ve mimarlar gönderdim.

Ancak benim için en öne çıkan ve gurur duyduğum hizmetlerimizden birisi randevusuz bir şekilde belediyemizin kapsının herkese açık olması.

✍ St. Joose ten Noode çok çeşitli kültürleri barındıran bir belediye. Bu çok kültürlülükten biraz bahsedebilir misiniz? Bunun sizin çalışmalarınıza nasıl bir yansıması oluyor?

Biz, farklılığın bir zenginlik olduğuna olan inancımızla siyasetimizi şekillendirdik ve mümkün olduğunca çeşitli göçmen toplulukların katkılarını sürece dahil ettik. 2014 yılında, Türkiye'den ve Fas'tan Belçika'ya göçün 50. yılı vesilesiyle çeşitli etkinlikler düzenledik. Fas, Türkiye, Kongo, Bulgaristan ve Romanya gibi Belçika'da yoğun olarak yaşayan toplulukların belediyeleriyle kardeş belediye ilişkileri kurduk. Amacımız, topluluklar arasında güçlü ve kalıcı köprüler inşa etmekti. Saint-Josse-ten-Noode'da Emirdağ Belediye Başkanı tarafından dikilen bir zeytin ağacı hâlen bu dostluğun sembolü olarak durmaktadır. 2019 yılında Kudüs'e bağlı El-Eizariya kentiyle de kardeş belediye ilişkisi başlattık; zaman zaman onları ağırlıyor ve Filistin meselesine dair farkındalığı pekiştiriyoruz.

Ayrıca çeşitli dinî ve ateist cemaatlerin liderlerini bir araya getirerek ortak projeler yürüttük. Belediye sınırları içinde küçük bir yolun ismini bu liderler birlikte belirledi: "Birlikte Yaşam Yolu." Yolun duvarına herkesin katkı sağladığı bir resim çizildi. Amacımız karşılıklı saygı ve sevgiyi pekiştirmekti. Belediyemizde üç Türk, üç Fas camisinin yanı sıra çok sayıda kilise bulunması, sahip olduğumuz kültürel çeşitliliğin somut bir göstergesidir. Bu çeşitlilik, topluluklarımız arasındaki uyumu ve birlikte yaşam bilincini pekiştiren en önemli değerlerimizden biridir.

"Türkiye'nin dünyayla entegre olması ve itibarının artması, Avrupa'da yaşayan her Türk'ün havasını ve toplumsal konumunu olumlu yönde etkiliyor."

✍ Belediye sınırları içinde kaç Türk kökenli yaşamaktadır? Türk kökenli vatandaşlar ile ilişkileriniz nasıldır?

Belediyemizde yaklaşık %20 oranında Türk nüfusu bulunuyor. Yönetim kadromuzda da Türk kökenli başkan yardımcılarımızın sayısı zamanla dörde yükseldi. Bu tablo, artık bir "göçmenlik" hikâyesinden çok, güçlü bir yerleşiklik ve aidiyetin göstergesidir. Çünkü bu insanlar 62 yıldır burada yaşıyor; emek veriyor, mülk ediniyor, yaşadıkları çevreyi güzelleştiriyor ve kente değer katıyor. Belki hâlâ onları "göçmen" olarak tanımlayanlar olabilir; ancak bu sokaklarda büyüyen, bu okullarda eğitim alan yeni nesil kendini "Yeni Belçikalı" kimliğiyle tanımlıyor ve bundan mutluluk duyuyor. Benim başkanlığım da bu yerleşiklik ve temsil gücünün bir yansımasıdır.

✍ Belediye sınırlarınız içinde yaşayan Türk toplumunun ihtiyaçlarını ve geçirdiği dönüşümü nasıl gözlemliyorsunuz?

1990'lı yıllarda toplumun temel gündemi oturma izni ve vatandaşlığa geçiş gibi hayati meselelerdi. Bugün ise karşımızda çok daha dinamik, çok katmanlı ve çeşitlenmiş bir toplumsal yapı bulunuyor. Birinci nesil, büyük zorluklarla mücadele eden ve bu sürecin temelini atan adeta efsanevi bir kuşaktı. Günümüzde ise yeni kuşaklar; ev sahibi olan, şirketler kuran, uluslararası deneyim kazanan ve dünyayla güçlü bağlar kuran bir profile sahip. Artık bu toplumu yalnızca "işçi sınıfı" olarak tanımlamak mümkün değil. İyi eğitim almış, kurumsallaşmış, derneklerini ve ibadethanelerini oluşturmuş, hayatın her alanında varlık gösteren güçlü bir Belçikalı/Avrupalı kimlik söz konusu.

Bununla birlikte, toplum giderek daha parçalı ve farklılaşmış bir yapıya da evriliyor. Üçüncü ve dördüncü nesillerin yanı sıra, daha eğitimli ve hareketli bir yaşam süren expat gruplar da bu yapının önemli bir parçası hâline geldi. Ancak bu çeşitlilik, beraberinde belirli ölçüde ayrışmayı da getiriyor. Her grup kendi sosyal çevresi içinde yaşamını sürdürürken; özellikle expatlar ve dijital dünyaya entegre bireyler, daha izole ağlar ve dijital platformlar üzerinden ilişkilerini şekillendiriyor.

Bu dönüşüm, yerel yönetimler açısından da yeni bir sorumluluk doğuruyor. Artık sunulan hizmetlerin daha hedef odaklı, esnek ve kapsayıcı olması; farklı ihtiyaç ve beklentilere aynı anda cevap verebilecek şekilde yeniden tasarlanması büyük önem taşıyor.

1972 yılında Emir Kır ve ailesinin yer aldığı bir fotoğraf

Emir Kır'ın babası Hüseyin Kır

✍ Siyasette başarılı olmak isteyen Türk gençlere tavsiyeleriniz nelerdir?

Siyasette başarılı olmak isteyen Türk gençlere en önemli tavsiyem, bu yolun yüksek bir emek, sabır ve kararlılık gerektirdiğini en baştan kabul etmeleridir. Batı dünyasında Türk ve Müslüman kimliğiyle siyaset yapmak, çoğu zaman ortalamanın üzerinde bir çaba ortaya koymayı zorunlu kılar. Bu nedenle gençlerin, konfor alanlarının dışına çıkmaya ve gerektiğinde kişisel rahatlıklarından feragat etmeye hazır olmaları gerekir. Aile ve özel hayatın değeri elbette tartışılmaz; ancak siyasette üst düzey hedefler söz konusuysa, yoğun bir tempo kaçınılmazdır. Hafta sonları, akşam saatleri ve kişisel zamanın önemli bir bölümü bu yolda değerlendirilmeyi bekler.

Aynı zamanda gençlerin kendilerine karşı dürüst olmaları önemlidir. Bu tempoya ve mücadeleye hazır olmayanların, hedeflerini ve beklentilerini gerçekçi bir şekilde gözden geçirmeleri gerekir. Çünkü siyasette başarı yalnızca zekâya değil; disipline, sürekliliğe ve güçlü bir adanmışlık duygusuna dayanır. Kısacası, bu alanda ilerlemek isteyenler için belirleyici olan şey; ne kadar istedikleri değil, bu hedef uğruna ne kadar emek vermeye hazır olduklarıdır.

✍ Yeni neslin siyasete katılımını ve sosyal ağların bu süreçteki rolünü nasıl görüyorsunuz?

Yeni nesil dijital bir dünyada yetişiyor; çok zeki, kurnaz ve araştırmacılar. Sosyal ağları hafife alanlar hata yapar. Ben TikTok ve Instagram gibi mecraları yakından takip ediyorum. Gençler bu mecralarda sadece vakit geçirmiyor; aynı zamanda bilgi ediniyor, tartışıyor ve kanaat oluşturuyor. Üste-

lik Google ve yapay zekâ araçları sayesinde karşılaştıkları bilgileri anında sorgulayabiliyor, doğruluğunu test edebiliyorlar. Bu nedenle gençleri yetersiz bilgiyle, yüzeysel söylemlerle ya da onları küçümseyen bir yaklaşımla ikna etmek mümkün değil. Aksine, daha şeffaf, tutarlı ve samimi bir iletişim dili geliştirmek gerekiyor. Siyasetin, yeni nesille bağ kurabilmesi için onların dünyasını anlaması, kullandıkları araçlara hâkim olması ve katılımlarını teşvik eden yeni yöntemler geliştirmesi şart.

✍ Avrupa'daki Türk diasporasının siyasi gücünü ve temsil biçimini nasıl değerlendiriyorsunuz?

Avrupa'daki Türk diasporasının siyasi gücünü genel olarak artan ve olgunlaşan bir süreç olarak değerlendiriyorum. Özellikle Belçika, Almanya ve Hollanda gibi ülkeler, Türk kökenli siyasetçilerin hem yerel hem ulusal düzeyde etkili olduğu önemli örnekler sunuyor.

Ancak bu güçle birlikte dikkat edilmesi gereken kritik bir denge de var. Siyasette başarılı ve kalıcı olmak için bir milletvekili ya da belediye başkanının, öncelikle seçildiği ülkenin tamamını temsil ettiğini güçlü bir şekilde hissettirmesi gerekir. Köken elbette bir zenginliktir; fakat siyaseti yalnızca kimlik üzerinden kurmak, temsil alanını daraltır.

Sürekli etnik aidiyeti ön plana çıkaran ve sadece belirli bir grubun sözcüsü gibi algılanan bir yaklaşım, uzun vadede siyasi etkiyi sınırlar. Buna karşılık, kapsayıcı bir dil benimseyen, toplumun tamamına hitap eden ve ortak değerler etrafında siyaset üreten aktörler çok daha kalıcı ve etkili olur.

Avrupa'daki Türk diasporasının siyasi gücü giderek artarken, bu gücün sürdürülebilir olması; kimlik ile kapsayıcılık arasındaki dengeyi doğru kurabilmeye bağlıdır.

✍ Belçika'daki Türk toplumunun geleceğini ve aidiyet sürecini nasıl görüyorsunuz?

Sosyologlara göre bir grubun tam uyumu 80-100 yıl sürer; biz de bu eşiğe doğru yaklaşıyoruz. Şu gerçeği teslim etmeliyiz ki; insan, ne kadar direnç gösterirse göstersin, yaşamını sürdürdüğü yerin sosyolojik ve kültürel yapısının ayrılmaz bir parçası hâline gelir. Bana zaman zaman Türkiye'de siyaset yapmam teklif ediliyor; ancak ben orada okula gitmedim, sokaklarında büyümedim. Türkiye bizim için özlem ve tatil yeri olabilir, ama hayatımızı kurduğumuz, suyunu içtiğimiz ve günlük hayatımızı şekillendirdiğimiz yer burasıdır. Zamanla bu gerçeklik, toplumun tüm kesimleri için daha da belirgin hâle gelecektir.

✍ Üçüncü ve dördüncü kuşak gençlerin Türkiye ile olan bağları bugün ne durumda?

Genç nesillerde Türkiye'ye gitme konusunda hâlâ büyük bir heyecan var; ancak bugün ciddi bir ekonomik ve duygusal bariyerle karşı karşıyayız. Uçak biletlerinin maliyeti ve yaşam maliyetleri gibi faktörler, gençlerin seyahat tercihlerini İtalya, Yunanistan veya İspanya gibi alternatif destinasyonlara yönlendirebiliyor. Bir kez

bu alternatifleri deneyimledikten sonra, Türkiye öncelikli tercih olmaktan çıkabiliyor. Bunun yanı sıra askerlik ücretleri yeni nesilleri olumsuz etkileyen unsurlardan biri. Bu da uzun vadede kültürel bir kopuşa ve hatta aidiyet hissinin zayıflamasıyla vatandaşlıktan çıkışlara kadar varabilecek bir yol ayrımına işaret ediyor.

Bu noktada, Belçika Türk Diasporası Atlası gibi projeler büyük önem taşıyor. Bu tür çalışmalar, sadece yeni nesillerin değil, diasporanın genelinin Türkiye ile dünya çapında temas halinde kalmasını sağlıyor. Aynı zamanda mevcut zorlukların aşılmasına ve gençlerin köklü kimliklerini benimsemelerine de katkı sunuyor.

Bizim çocukluğumuzda maalesef göğsümüzü kabartacak yerli kahramanlar yoktu; Batman veya Süpermen izleyerek büyüdük. Bugün ise durum çok farklı. Havacılıktan turizme, gastronomiden spora kadar Türkiye, dünya çapında tanınan bir marka hâline geldi. Türkiye'nin dünyayla entegre olması ve itibarının artması, Avrupa'da yaşayan her Türk'ün toplumsal konumunu olumlu yönde etkiliyor. Örneğin, İstanbul Havalimanı'na Belçika'dan gidenler, geri döndüklerinde öve öve bitiremiyorlar.

Şahsen ben "Diriliş Ertuğrul" hayranıyım. Bu tür yapımlar, gençlerimize Cumhuriyet ve Osmanlı öncesine dayanan köklü bir tarihimiz olduğunu, kendi selamlaşmamızdan giyimimize kadar özgün bir kimliğimiz olduğunu hatırlatıyor. Gençlerin bu şekilde kendi tarihlerini ve kahramanlarını öğrenmesi onların Türkiye'ye olan bağlarını ve öz güvenlerini inanılmaz güçlendiriyor.

✍ Gelecekte hem Belçika hem de Türk toplumunun yaşam kalitesini artırmak için ne tür projeler öneriyorsunuz?

Bizim önceliğimiz daha çalışkan ve aktif bir toplum inşa etmek. Bu amaçla mesleki eğitimi ve ek ders programlarını çok önemsiyoruz. Yetenek sahibi olmanın yolu eğitimden geçiyor. Biz hayata değer katma konusunda azla yetinen anlayışı yıkmaya çalışıyoruz. Avrupalıları bu konuda örnek almalıyız; emekli olduktan sonra bile aktif kalıyor, hayata değer katmaya devam ediyorlar. Çalışmayı sadece bir geçim kaynağı değil, hayatta kalmanın ve güçlü bir nesil yetiştirmenin temel şartı olarak görmeli ve toplumumuza bu bilinci aşılamalıyız.

"Artık karşımızda kendi içine kapalı, dar ideolojilere sıkışmış bir kitle değil; kendi kimliğini koruyarak evrensel değerlerle bütünleşmiş, olgun bir Türk toplumu var."

Bu bilinçle hayata geçirilecek projeler, gençleri ve yetişkinleri topluma entegre ederken hem bireysel başarıyı hem de kolektif refahı artırır. Eğitimden girişimciliğe, mesleki gelişimden sosyal sorumluluk projelerine kadar uzanan kapsamlı bir yaklaşım, toplumun hem ekonomik hem de kültürel olarak güçlenmesini sağlayacaktır.

✍ Göçün 60. yılında Belçikalı Türklerin iki ülke arasındaki konumunu ve genel başarısını nasıl değerlendiriyorsunuz?

60. yıl, bir toplumun olgunlaştığı altın yıldır. Türk toplumu inanılmaz girişimci ve akıncı bir ruha sahip. İlk geldikleri andan itibaren ev sahibi olmaya, dükkân açmaya odaklandılar; bu müthiş bir yerleşme refleksidir. Güvenlik birimleriyle uyumlu, yüz kızartıcı suç oranlarının çok düşük olduğu örnek bir toplumuz. Ekonomik başarıyı eğitimin önünde tutan eski dirençleri de kırmaya başladık. Artık karşımızda kendi içine kapalı, dar ideolojilere sıkışmış bir kitle değil; kendi kimliğini koruyarak evrensel değerlerle bütünleşmiş, olgun bir Türk toplumu var.

Dördüncü nesle çok güveniyorum; onlar bizim bir haftada yapamadığımız işi dijital dünyada yarım saatte bitiriyorlar. Onlar artık göçmen veya göçmen çocuğu değil, bu toprakların kök salmış torunlarıdır. New York'tan İstanbul'a uzanan geniş bir vizyona sahipler ve eski nesillerin yapılamaz dediği tüm zincirleri kırdılar. Önemli olan nerede yaşadığınız değil, bulunduğunuz yere ne kadar fayda sağladığınızdır. Tersine göç yapan gençlerin de buradaki nesli Türkiye'ye anlatması büyük bir şanstır.

✍ Avrupa'daki Türk gençlere, kimliklerini koruma ve başarıya ulaşma konusunda neler tavsiye edersiniz?

Gençlere en büyük çağrım; kendi benliklerini, dillerini, kültürlerini ve inançlarını koruyarak bulundukları topluma değer katmalarıdır. Kökenlerini inkâr etmek yerine onlarla gurur duymalılar. Ben annemin yaptığı doğal ekmekle, o altın ellerin emeğiyle büyüdüm; bu kökler bizi biz yapan değerlerdir. Başarıyı sadece köşeyi dönmek veya maddi kazanç olarak görmeyin. Boş durmayın, sürekli hareket halinde olun ve işinize, ailenize sahip çıkın. Eve geldiğinizde birbirinizin gözlerinin içine bakarak yemek yiyin; aile bağlarını ve maneviyatı yitirmediğiniz sürece gerçek mutluluğa ulaşabilirsiniz.

Söyleşi

NESİLLER ARASI BİR YOLCULUK: HÜSEYİN DÖNMEZ'İN GÖZÜNDEN BELÇİKALI TÜRKLERİN TOPLUMSAL DÖNÜŞÜMÜ

HÜSEYİN DÖNMEZ
Gazeteci

✍ Kısaca kendinizden bahseder misiniz? Türkiye'nin neresinden geliyorsunuz? Aileniz ne zaman ve nasıl Belçika'ya göç etmeye karar vermiş?

1959 yılında Sakarya Akyazı'da doğdum. Babam askere gittikten birkaç ay sonra doğmuşum. Resmî olarak nüfus idaresine 1960 yılında kaydedilmişim. Ailemizin önemli bir bölümünde nüfusa böyle geç yazılmalar olmuş.

Belli bir yaşa kadar beni dedemin annesi olan büyükanam Gülüşan büyüttü. 1963 yılının Ekim ayında bir gece vakti, tahta bavul ve bir emanet pardösü ile Belçika yollarına düştü babam. 4 yaşlarındaydım ve o anı hatırlıyorum. Bir akşam vakti gözyaşları ve yüksek sesli ağıtlar kaldı aklımda. Bilinmeyen bir yere doğru yola çıkmıştı ve ne zaman geri döneceği bilinmiyordu.

1969 yılında Belçika'ya maden işçisi olarak giden babaları Mustafa Dönmez'e gönderilmek üzere çektirilen bu fotoğrafta, Hüseyin Dönmez ve erkek kardeşleri birlikte görülmektedir.

Bizim köyümüze araba yolu nispeten yeni geldiği için o dönemde belli bir yere kadar ulaşım at veya eşekle oluyordu.

Babam da sabah ilçede olabilmek için geceden yola çıkmıştı. Geçenlerde annemin hayat hikâyesini kayda almıştım. Evde bir tane inekleri varmış, babamı Belçika'ya göndermek için ineği satmışlar. Hayatında hiç yurt dışına çıkmamış hatta askerlik dışında yaşadığı yerden ayrılmamış. Babam okuma yazmayı askerde öğrenmiş.

Babam Belçika'ya işçi olarak gidişinin ardından birkaç yıl sonra izne gelerek, biriktirdiği ilk para ile Türkiye'de ev aldı. Ben de liseyi bitirdikten sonra 1977 yılında Belçika'da ailemin yanına gittim. 1977 yılından bugüne kadar hayatım Belçika'da geçti. Üç çocuğum var ve artık dede oldum.

✍ Belçika'da Türk olmakla ilgili unutamadığınız, hatırladıkça sizi güldüren, gülümseten, düşündüren bir anınız var mı?

Yaz dönemlerinde öğrenciyken babamın çalıştığı maden ocağında hafif işlerde yaz stajları yapardım. Bir ay içinde çok iyi para kazanırdım. Ben maden ocağında ana yollarda, babam ise kömür üretilen yerde çalışırdı. Bu sebeple suratları simsiyah olurdu, yani tanımanız mümkün değildi.

Babam o yıllarda 40'lı yaşlarındaydı ve kendi aralarında şakalaşan bir arkadaş grubu vardı. Herkese şaka yapan kişiye "Dur bir de şuna ben takılayım," dedim. Sırtında dinamit çantası varken arkasında ayağına hafifçe dokundum. Maden ocaklarında dinamitleri taş blokları parçalamak için kullanırlar ve bu şekilde yollarını aça aça ilerler. Ben ayağına dokununca neredeyse yere düşüyordu, arkadaşları tuttu. Hemen geriye baktı ve beni tanıdı. Bana kızgın bir şekilde "Oynayacak başka adam bulamadın mı?" dedi. Meğer takıldığım kişi babammış.

"Belçika'da faal olan Türkçe yayın yapan medya kuruluşları, Belçikalı Türklerin yerel ve ulusal gündemi ana dillerinde takip edebilmeleri açısından önemli bir köprü işlevi görmektedir."

✍ Belçika'daki hayatınızı kısaca anlatır mısınız? Hangi şehirlerde yaşadınız, hangi okullarda okudunuz? Nasıl bir eğitim hayatınız oldu?

Belçika'ya annem ve babamın yanına göç etmeden önce o dönemki liselerin fen bölümünü okudum ve bitirdim. 1977 yılında mezun olmuştum ve almış olduğum puan doğrultusunda Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü Matematik Bölümü'nü tercih edecektim. Ağabeyimle öyle anlaşmıştık. Daha sonra ağabeyim Ankara'da öğrenci olaylarında yaralanınca benim Belçika'ya babamların yanına gitmemi istedi. Babam ise Belçika'ya gelmemi çok istemese de okumak için gelmek istediğimi söyleyince "Sen bilirsin," dedi. Belçika'ya gidince Brüksel'de bir yıl filoloji, bir yıl tıp, bir yıl ekonomi, iki yıl da siyasal bilgiler bölümlerinde okudum. Böylece bayağı bir zaman kaybım oldu. Babamların yaşadığı bölgede Flamanca konuşulurken Brüksel'de Fransızca konuşuluyordu. Ben de Fransızca bilmiyordum. Akademik Fransızca da çok zordu. Eğitimime bir şekilde devam etmeye çalışırken babam hastalandı ve bir süre maaş alamadı. Para sıkıntısı sebebiyle öğrenci odamın ücretini veremez olmuştum. Abim o dönemde Türkiye'de üniversiteyi bitirdi ve üniversitedeyken siyasetle ilgileniyordu. 1980 yılında ihtilal olunca abim de Belçika'ya geldi. Baktık olacak gibi değil, babam tekrar sağlığına kavuşup çalışana kadar çalışayım istedim. Sonra maden ocağında çalışmaya başladım. Fakat düşündüğüm gibi olmadı bazı şeyler. Annem de hastalandı ve evimizin düzeni bozuldu. O günlerde annem yanıma ağlayarak geldi. Evimizin bu durumunu değiştirme görevinin bana düştüğünü söyledi. Evlenmemi ve eşimin ailemize yardımcı olmasını istedi. Annemi kırmadım ve şu anki eşim olan, uygun buldukları hanımefendi ile evlendim. Eşim de çok anlayışlıydı ve o dönemde evimizin çilesini çekti. Evlenince bir süre çalışıp eğitimime devam etme düşüncemi gerçekleştiremedim. Maden ocağında 10 yıl çalıştım. 10 yıl sonra şans yüzümüze güldü ve maden ocaklarını kapatma kararı aldılar. İşçilerin büyük çoğunluğunu yeni iş sektörlerine dağıttılar, bir bölümünü de erken emekli ettiler. Ben 32 yaşında o günlerin özel şartları gereği malulen emekli oldum.

Bu arada madende çalışırken, eğitimimi yarıda bırakmış olmak çok zoruma gidiyordu. Ben de yeniden imtihanlara girerek Eskişehir Üniversitesi İktisat Bölümü'nü dışarıdan okuyarak bitirdim. Böylece üniversite diplomasını almış oldum. Yedi yıl Belçika'da bankacılık yaptım. 1982 yılında gazeteciliğe başladım. Çalıştığım dönemlerde aynı zamanda spor ku-

"Eğer hem bireysel hem de kurumsal düzeyde güçlü destekleyici adımlar atılırsa, Belçikalı Türkler bulundukları ülkede kendi kültürel kimliklerini koruyarak güçlü bir diaspora oluşturacaktır."

1977 yılında Belçika'ya giden Hüseyin Dönmez'in kardeşleri İrfan Dönmez ve İsmail Dönmez ile çektirdiği ilk fotoğraf

lüplerinde, cami derneğinde, sosyal faaliyetlerde de görevler üstleniyordum.

O dönemde Türk televizyonu, Türk yerel ve ulusal gazeteleri yoktu. 1980'li yılların başından itibaren ulusal gazetelerin Avrupa baskıları çıkmaya başladı. Ulusal gazetelerin haftada bir gün ilaveleri olurdu. Ben de bu ilavelerde, iş dışında yer aldığım dernek ve kulüplerin çalışmalarını yansıtabilirim diye düşündüm. Bunun üzerine *Tercüman* gazetesi Brüksel temsilcisi olan bir arkadaşım rahmetli Sıtkı Uluç ile görüştüm. 1982 yılında Limburg bölge temsilcisi olarak beni atadılar ve ben yaklaşık 10 yıl *Tercüman* gazetesine haber yazdım. Tabii o dönemde ulusal gazetenin ön ve arka sayfası renkli, iç sayfalar siyah-beyaz olurdu. Bizim haberlerimiz de genellikle iç sayfalarda olurdu. O dönemde bir haber için ilgili yere gidip fotoğraflar çeker sonra onları tabettirirdik. Haber içeriğini de daktilo ile yazardık. Sonra fotoğraflar ve haber içeriğini postaneden Frankfurt'taki genel merkeze gönderirdik. Haber ancak 4-5 gün sonra gazetede çıkıyordu. 2000'li yıllara kadar böyle devam etti. 2000'li yıllara doğru kendimiz ilk dijital gazeteyi kurarak yerel gazete çıkarmaya başladık. 2005 yılından itibaren kendime ait bir dijital gazete olan *Gündem'i*[1] çıkarmaya başladım. 20 yılın arşivi *Gündem*'dedir.

2005 yılında Almanya'nın Duisburg şehrinde Kanal Avrupa'nın kurulmasıyla birlikte televizyon programları yapmaya başladım. 20 yıldır Kanal Avrupa'da program yapıyorum. Kanal'a, her hafta Belçika'nın Limburg bölgesinden gidiş-geliş toplamda 300 km yol yapıyorum.

[1] Detaylı inceleme için bkz https://www.gundem.be/

✍ Gazeteciliğe nasıl yöneldiniz? Sizi bu alanda çalışmaya iten bir olay veya ilham olan biri oldu mu?

Gazeteciliğe üniversite yıllarımdan itibaren ilgim vardı. Belçika'da yani sahada gazetecilik yapmak istememin sebebi, Türk toplumunun başarılarını, yapmış olduğumuz faaliyetleri yansıtmaktı. Bu gazeteci olmamda temel motivasyonumdu. Yazdığım haberlerin önemli bir bölümü benim bizzat başında olduğum derneklerin faaliyetleriyle ilgiliydi. Yine 1984 yılında Belçika'daki Eisden maden ocağında yaşanan grizu patlaması, Türkiye Millî Futbol Takımı maçları gibi önemli gelişmeler de haber konularımızı oluşturdu.

Maden işçisi olarak çalışan babası Mustafa Dönmez'in bir fotoğrafı

✍ Mesleğinizde unutamadığınız bir anınız var mı?

Gazete çıkardığımız dönemde, dönem dönem basılan gazete sayısında değişiklikler olurdu. 2000'li yıllarda her baskı 40 bin frank civarında tutuyordu. Maaşımı aldığımda önce bu baskıların sayısını öderdim sonra da gazete sponsorlarımızdan tek tek baskı için verdiğimiz parayı toplardık. Cebimizden çıkardığımız parayı sponsorlardan alabilirsek alırdık alamazsak da açık verip maaşımızdan öderdik.

Bir gün Limburg şehrindeki Belçika Diyanet Vakfı lokaline iki balya gazete bırakacaktım. Gazete bedavaydı. Millet alıp okuyabilir veya evine götürebilirdi. Lokalde görevli biri tam gazeteleri bırakacakken gazetelerin çöp olduğunu söyleyerek bırakmamamı söyledi. Sonuçta biz gazeteyi insanlar okusun diye çıkarıyoruz ve okumaları için önlerine getiriyoruz. Görevlinin dediklerini duyunca moralim çok bozulmuştu. Sonra mekânda gözüme bir camekân ilişti. İçinde bir sürü kitap, camın üzerinde de "Lütfen kitaplara dokunmayınız" yazısı vardı. Bu durum beni çok üzmüştü. Asıl üzüldüğüm insanlarımızın yeterince okuma alışkanlığının olmayışı ve kitapların bir süs gibi kullanılmasıydı. Sonrasında zaten biz de dijital gazeteye geçtik.

✍ Misafir işçi olarak gelen ilk kuşakla sizin ve sonraki kuşaklar arasında göçmenlik deneyimleri açısından ne gibi farklar gözlemliyorsunuz?

Günümüzde Belçika'daki varlığımız dördüncü kuşağa geldi. İlk gelenlerle şimdikilerin hikâyeleri bambaşka. İlk gelenler birkaç dönüm yer almak için para biriktirmeye gelirken artık yeni nesillerin amacı Belçika'da yüksek eğitim alarak yüksek mevkilere gelebilmek. İlk neslin çileli bir hayatı vardı, yeni nesiller çok daha rahat. İlk nesil misafir olarak gelmişti, şimdi yerleşik olduk.

"Günlük haberleri ve güncel gelişmeleri Türkçe takip etme imkânı, özellikle genç nesillerin kelime dağarcığını genişletmesine ve dil becerilerini canlı tutmasına yardımcı olmaktadır."

Benim üç evladım var ve üçüncü nesiller. Bir kızım mali müfettiş, oğlum uzman doktor, diğer kızım ise bizimle yaşıyor. Eğitimli nesillerin arkasında bilinçli anne ve babanın olması çok önemli. Benim de zamanında Belçika'da üniversite deneyimim oldu, Türkiye'de bir üniversite bitirdim. Belçika'nın ilk Türk kökenli milletvekili adaylarından biriyim. Çok az bir farkla seçilemedim ama o dönemde arkadaşlarım Belçika parlamentosuna giren ilk Türk kökenli milletvekili oldular. Bu bakımdan bilinçli ebeveyn olmak yeni nesillerin bizlerden daha iyi yerlere gelmesinde çok etkili.

Fakat Türkçe bilgisi konusunda genç nesillerin daha fazla zorlandığını görüyorum. Benim çocuklarım çok iyi Türkçe konuşurlar ama torunlarım bu konuda zorlanıyor. Bunda nesiller arasında Belçika devleti nezdinde değişen politika ve uygulamalar da etkili. Artık okullarda İslam dersleri ve Türkçe dersleri yok. Çocuklar ailelerinde öğrendiği kadarıyla yetiniyorlar ve okulda yerel dilde öğrendiklerini Türkçede anlatamıyorlar. Bunun için torunlarım tatillerde bizimle kaldıklarında eşimle yanlarında sadece Türkçe konuşuruz, onlara Türkçe kitaplar okurum, kültürel kodlarımızı onlara aktarmaya çalışırım. Ancak her aile bu kadar ilgilenemeyebiliyor veya farklı zorunlu sebeplerden dolayı çocukların dil, kültür ve inançlarını öğrenmesi mümkün olmuyor.

✍ Sizce Belçikalı Türkler özelinde, misafir işçilikten diasporaya geçiş sürecinde en önemli kırılma noktaları nelerdi? Bu süreçler nasıl atlatıldı?

Benim hayatımda Belçika'daki 1999 Vatandaşlık Yasası önemli bir kırılma noktasıdır. Vatandaşlık yasası değişikliği öncesinde yaptığım işte ticaret hukukuna göre işin sahibi olabiliyordum ama yönetici olamıyordum. Bir kişi sadece yönetici pozisyonunda olacak diye hiçbir iş yapmayan birine, bir memur maaşı ödüyordum.

Belçika'da polis teşkilatı federal ve yerel olarak ayrılmaktadır. Yerel polis teşkilatı belediyelere bağlıdır. O dönemde vatandaşlık gibi konularda polisin belediyeye verdiği bilgiler belirleyiciydi. Dolayısıyla vatandaşlığa başvuru, muhafazakâr bir parti iktidardaysa da zor oluyordu. Ayrıca Belçika'da beş yıl ikamet edene seçme hakkı veriliyordu ama seçilme hakkı verilmiyordu. Siyasi partiler de o dönem bunların farkında değildi. Milletvekili adaylığım döneminde bunları partime söylemiştim. 1999 yılında aday olduğum partinin iktidar ortağı olmasının bir sebebi de göçmenlere seçilme hakkını seçim kampanyasında kullanması oldu. Böylece vatandaşlık yasasının şartları kolaylaştırıldı. Ben de vatandaşlığa başvurumdan iki yıl sonra

"Hem Belçika hem de Türkiye tarafından Belçikalı Türk gençlerin her iki kimliklerine değer verilen bir yaklaşım takip edildiğinde genç kuşakların Belçika'ya uyumları ve Türk kimliğine bağlılıkları konusunda herhangi bir sorunun varlığından bahsetmek mümkün olmayacaktır."

1979 yılında ilk kez toplu olarak bir araya gelen kardeşlerin birlikte çektirdiği ilk fotoğraf. Soldan sağa: İzzet Dönmez, Hüseyin Dönmez, İsmail Dönmez, İrfan Dönmez, Ahmet Dönmez, Sevim Dönmez

Belçika vatandaşı olabildim. Böylece ben ve benim gibiler hayatın tüm alanlarına aktif bir şekilde katılım sağladı.

✍ Türkiye'nin geçmişten günümüze Avrupalı Türklere yönelik kolaylaştırıcı hizmetlerini değerlendirir misiniz?

Türkiye, 1960'lı yıllardan itibaren göçü ikili anlaşmalar üzerinden yönetti ve Türk toplumunun Avrupa'da kalıcılaşmasıyla Türk toplumunun dinî ve kültürel bağlarını koruyacak politikalar geliştirdi. Avrupa genelinde camilerin kurulmasıyla imamlar gönderildi, Türkçe öğretimi için öğretmenler gönderildi ve bu memurların maaşlarını Türkiye ödedi. Son yıllarda Avrupa ülkeleri, paralel bir yapı oluşuyor düşüncesiyle bunların önünü kesmeye çalışıyor. Tüm engellemelere rağmen farklı kurum ve kuruluşlar aracılığıyla Türkiye hâlâ yurt dışındaki vatandaşları için bir şeyler yapmaya çalışıyor. Fakat göçün ilk yıllarına kıyasla bundan sonraki süreçte Türk devletinin yerleştiğimiz ülkelerde, bizim için yapacağı çok fazla bir şey kalmadı. Artık Belçikalı olduk ve taleplerimizi Belçika devleti ile görüşerek ve pazarlık yaparak çözmek daha etkili sonuçlar doğurabilir.

Ancak Türkiye ile çok sıkı bağlarımız var. Bu bağların korunması da çok önemli. Özellikle yeni nesillerin Türkiye'yi tanıması ve değerlerini kaybetmemesi için Türkiye'de yapılacak çalışmalar önem arz ediyor.

✍ Belçikalı Türklerin hak ve menfaatlerin korunması konusunda örgütlenmesini nasıl değerlendirirsiniz?

Belçika'da çok fazla dernek var. Tabii bu dernekler arasında hiçbir faaliyet göstermeyen tabela dernekleri de yok değil ama dernek kurmanın hakkını verenler çoğunlukta. Örneğin birçok ülkede varlık gösteren Diyanet vakıfları önemli işlere imza atıyor. Bunun yanı sıra farklı dinî ve ideolojik görüşlere sahip çeşitli dernekler,

"İlk gelenler birkaç dönüm yer almak için para biriktirmeye gelirken artık yeni nesillerin amacı Belçika'da yüksek eğitim alarak yüksek mevkilere gelebilmek."

hemşehri ve spor dernekleri var. Belçika'daki Türk toplumu olarak örgütlü bir toplumuz.

Ancak Belçikalı Türklerin hak ve menfaatleri koruma noktasında çok güçlü olduklarını söylemem iddialı bir laf olur. Fakat biz zaten birçok hak ve menfaat konusunda belli bir noktaya geldik.

✍ Türk toplumunun Belçika'nın kültürüne, ekonomisine, siyasetine ve sosyal hayatına nasıl katkılar sağladığını düşünüyorsunuz?

Kesinlikle Belçika ekonomisine Türklerin katkısı çok büyük. Öncelikle İkinci Dünya Savaşı'ndan ağır kayıplarla çıkan Belçika'nın insan kaynağı ihtiyacını gidererek Avrupa'nın temelini oluşturan kömür, çelik fabrikalarında çalıştık. Belçika'nın sanayileştiği dönemde en ağır işlerde çalışarak ekonomiye katkı sağladık.

İkinci olarak Türkiye'de en iyi kalitede üretilen ürünler Avrupa pazarında satılıyor. Hatta Avrupa içinde üretilen spesifik Türk markaları tüm Avrupa'ya sunuluyor. Bu bakımdan Avrupa pazarını zenginleştirdik.

Belçika'ya yaptığımız katkıların yanı sıra uygun şartlar oluşturulursa sağlayabileceğimiz katkılar da çok fazla. Ancak Belçika, Türkiye'nin hassas olduğu bazı siyasi meseleleri düzenli olarak Belçikalı Türklerin önüne sürüyor. Siyasi anlaşmazlıklar yerine Belçikalı Türkler aracılığıyla ticaretin, turizmin ön plana çıkarıldığı ikili ilişkilerde ülkelerin birbirlerine daha çok katkısı olacaktır.

✍ Belçika'da faal olarak Türkçe yayın yapan medya kuruluşlarının niteliğiyle ilgili düşünceleriniz nedir?

Tam olarak benim istediğim düzeyde olmasa da şu anda üç tane Türk radyosu var. Radyo Gold, Radyo Gar ve SkyLive radyoları günlük yayın yapıyorlar. Üçü de farklı teknikler üzerinden yayınlarını yapıyor. Kendim de Türkçe medyanın çok daha iyi olması için öncülük yaptım. Medyanın niteliğini artırmak amacıyla medya ihtiyacının masaya yatırıldığı zirveler yaptık. Bu zirvelere Türkiye'den sorumlu devlet yetkilileri geldi, ancak istenilen gelişmeler yaşanmadı. Örneğin, medyada bizim en önemli ihtiyaçlarımızdan bir tanesi Basın İlan Kurumu'nun (BİK) yurt dışı Türklerini bir bölge olarak ilan etmesidir. Bu olmadıkça yayın kuruluşlarının Türkiye Cumhuriyeti'nin Belçika'da bulunan önemli kurumları büyükelçilik, bakanlık,

"Türkiye, 1960'lı yıllardan itibaren göçü ikili anlaşmalar üzerinden yönetti ve Türk toplumunun Avrupa'da kalıcılaşmasıyla Türk toplumunun dinî ve kültürel bağlarını koruyacak politikalar geliştirdi."

Türk Hava Yolları, Diyanet Vakfı gibi resmî kurumlardan ilan alması mevzuata aykırı.

Bir de sarı basın kartı konusu var. Devletimizin basın yayından sorumlu bakan ve kuruluşları ile Köln, Frankfurt, Brüksel ve Paris'te Türkçe Medya Zirveleri yapıldı. Avrupa'da faal Türkçe medya kuruluşlarının temsilcilerinin katıldığı bu zirvelerde Türkiye'de Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı tarafından belli şartları ve yasal bekleme sürelerini karşılayan gazetecilere, Basın Kartları Komisyonu tarafından verilen Sarı Basın Kartı Avrupa'da faaliyetlerini sürdüren Türkçe Medya kurumları üyeleri için bir kabul ve prestij meselesi olarak görülüyor. Bu durum defalarca izah edilmesine ve bu yönde söz verilmesine rağmen bu söz bir türlü yerine getirilmedi.

✍ Yukarıda bahsettiğimiz medya kuruluşlarının Belçikalı Türklere yeterince ulaşabildiklerini düşünüyor musunuz?

Google analitik bilgilerine göre dünyanın çok farklı ülkelerinden yapılan yayınların takip edildiğini görüyoruz. Yapılan Türkçe yayınlar Belçika'da ortak bir iletişim dili ile de Türklere ulaşmayı sağlıyor. Yoksa Belçika'da konuşulan herhangi bir resmî dilde yayın yapılsa insanların bir kısmına ulaşmak mümkün olmayacak. Bu bakımdan yayınların Belçika üzerinden Türkçe yapılıyor olması çok önemli.

✍ Bu kuruluşların ilk kuşaklar ile sonraki kuşaklar için önemi arasında farklar var mı?

Haber kuruluşları ilk kuşaklar için çok daha önemliydi. Eskiden Türkiye'ye izne gidip Belçika'ya gelen işçiler, kese kâğıdı içinde malzemeler getirirlerdi. Kese kağıtları da eski gazetelerden yapılırdı. Eve geldikleri zaman o kese kâğıdı çöpe atılmaz, evde okuma yazması olanlar tarafından okunurdu. Hatta Türk kahvehanelerine götürülür, haftalarca masada diğer insanların da okuması için bırakılırdı. Bu kadar değerliydi.

Artık Belçika'da dijital yerel gazetelerde çok hızlı haber yapmaya başladık. Yapılan haberler çok hızlı yayılıyor fakat bu dönemde herkes gazeteci oldu. Sosyal medya hesabınızda canlı yayın açarak birçok kişiye ulaşabiliyorsunuz. Ancak bu durum bilgi kirliliğini artırarak doğruluğu teyit edilmemiş haberlerin hızla yayılmasını beraberinde getirdi. Bu da profesyonelce yapılmamış her işe karşı güvenin azalmasına neden olabiliyor.

✍ Bu kuruluşların ilk zamanlardaki misyonları ile günümüzdeki misyonları-

1973 yılında, 17 yaşındaki evladını evlendirip üç çocuğunu gelinine emanet ederek eşinin yanına Belçika'ya giden annesi Zehra Dönmez'in; kardeşi Ahmet Dönmez ve Belçika'da doğan en küçük kardeşi Sevim Dönmez ile birlikte bir fotoğrafı.

nın dönüştüğünü, değiştiğini düşünüyor musunuz? Cevabınız evetse, bu değişimi nasıl değerlendiriyorsunuz?

Elbette çok yönlü bir değişimden söz edebiliriz. Günümüzde iletişim yoğunluğu ve hızı korkunç boyutlara ulaştı. Zamanla insanların, toplumların öncelikleri değişti. Belçika'ya ilk gelen nesiller için haber demek memleketten gelecek bilgiler demekti. Şimdi ise sadece Türkiye değil, yaşadığımız ülkenin gündemi, küresel düzeyde yaşananlar yakından takip edilir oldu. Bugün için iyi bir haber kaynağı çok daha birikimli, bilgili ve çok dilde haber takip eder konumda olmalı. Örneğin ben dört dilde haber takibi yapabiliyorum. Bu durum bana diğer arkadaşlarıma göre önemli bir avantaj sağlıyor. Ayrıca günümüzde haberleri takip edenlerin profili de değiştiği gibi eğitim seviyesi de arttı. Artık herkes her şeyi dijital ortamda anlık takip eder oldu.

✍ **Belçika'da faal olarak Türkçe yayın yapan medya kuruluşlarının, Belçikalı Türklerin Belçika gündemini ana dillerinde takip edebilmeleri konusunda ne tür bir etkisi vardır?**

Belçika'da faal olan Türkçe yayın yapan medya kuruluşları, Belçikalı Türklerin yerel ve ulusal gündemi ana dillerinde takip edebilmeleri açısından önemli bir köprü işlevi görmektedir. Bu medya organları hem Belçika hem de Türkiye'deki siyasi, ekonomik ve sosyal gelişmelerden toplumun haberdar olmasını sağlamaktadır. Bunun yanı sıra Belçikalı Türklerin ana dillerini korumalarına ve geliştirmelerine önemli katkı sağlamaktadır. Günlük haberleri ve güncel gelişmeleri Türkçe takip etme imkânı, özellikle genç nesillerin kelime dağarcığını genişletmesine ve dil becerilerini canlı tutmasına yardımcı olmaktadır.

✍ **Bu konuda daha ileriye gidebilmek için neler yapılmalıdır?**

Belçika'da bu alanda veya farklı alanlarda okuyan Belçikalı Türk gençlerin belli bir eğitim projesiyle eğitimlerinin bir bölümünü Türkiye'de almaları sağlanabilir. Bu sayede gençlere Türk dili ve kültürü öğretilerek Belçika'da Türkçe medyanın devamlılığına katkı sunulacaktır. Yetersiz Türkçe bilgisiyle yazılı veya görsel basının devamı mümkün değil.

✍ **Diaspora içindeki genç kuşaklar, Türk kimliğini koruma ve Belçika'ya uyum sağlama konusunda bir denge kurmaya çalışırken nasıl bir yol izliyor?**

Kendi gözlemlerime dayanarak Belçikalı Türk gençlerin Türk kimliğine bağlı olduğunu düşünüyorum. Hatta Belçika

Maden işçisi olarak çalışan Hüseyin Dönmez'in arkadaşlarıyla bir fotoğrafı

devletinin dinî ve kültürel değerlere yönelik her saldırısı gençleri Türk kimliğine daha da yakınlaştırıyor. Fakat böyle bir yakınlaşma taraflar için istenilen bir yaklaşım olmamalı. Belçika'da gençlerimiz artık çok iyi seviyelerde eğitim alıyorlar, çok iyi seviyede ülkenin diline hâkimler. Dolayısıyla hem Belçika hem de Türkiye tarafından Belçikalı Türk gençlerin her iki kimliklerine değer verilen bir yaklaşım takip edildiğinde genç kuşakların Belçika'ya uyumları ve Türk kimliğine bağlılıkları konusunda herhangi bir sorunun varlığından bahsetmek mümkün olmayacaktır.

✍ Belçika'daki Türk toplumunun geleceği hakkında ne düşünüyorsunuz? Gelecek nesillere aktarılacak temel değerler ve verilebilecek tavsiyeler sizce nelerdir?

Belçika'ya kök salmaya 1960'lı yıllarda başladık ve köklerimiz giderek güçleniyor. Artık her alanda yetişmiş Belçikalı Türk görebilirsiniz. Ancak Belçika'daki Türk toplumunun geleceği, onlara sunulan fırsatlarla da doğru orantıda ilerlemektedir. Eğer hem bireysel hem de kurumsal düzeyde güçlü destekleyici adımlar atılırsa, Belçikalı Türkler bulundukları ülkede kendi kültürel kimliklerini koruyarak güçlü bir diaspora oluşturacaktır. Gençlerin her iki

Hüseyin Dönmez'in 3 evladı ve 5 torunuyla bir fotoğrafı

kimlikleriyle gurur duyarak ait oldukları toplumu sevmeleri sağlanmalıdır.

✍ Medya sektöründe ilerlemek isteyen Belçikalı Türk gençlerine ne tavsiyelerde bulunursunuz?

Hem yaşadıkları ülke dilinde hem Türkçede hem de evrensel bir dilde en iyisini yapmaları gerekiyor. Çünkü biz sadece yazdığımız haberlerle Türk toplumuna değil, aynı zamanda yaşadığımız ülkelere de düşüncelerimizi aktarmak zorundayız. Farklı düşünüyorsak, farklı düşündüğümüzü de onların dilinden paylaşmak zorundayız.

DİASPORA ARŞİVİNDEN KESİTLER

Belçika'ya göç eden Türk işçilerin uçağın önünde çekildikleri bir hatıra fotoğrafı
Kaynak: *Gökhan Duman*

1964'te Türkiye'den Belçika'ya işgücü anlaşmaları çerçevesinde uçakla giden Türk işçiler
Kaynak: *Gökhan Duman*

1971 yılında Belçika'nın Limburg şehrindeki maden ocağında çalışan Türk madencilerin eşlerinin ziyaretleri sırasında çekilen bir fotoğraf

Kaynak: *Gökhan Duman*

Belçika'da maden ocağına inmeden önce süt ve yoğurt tüketen işçilerin bir fotoğrafı

Kaynak: *Gökhan Duman*

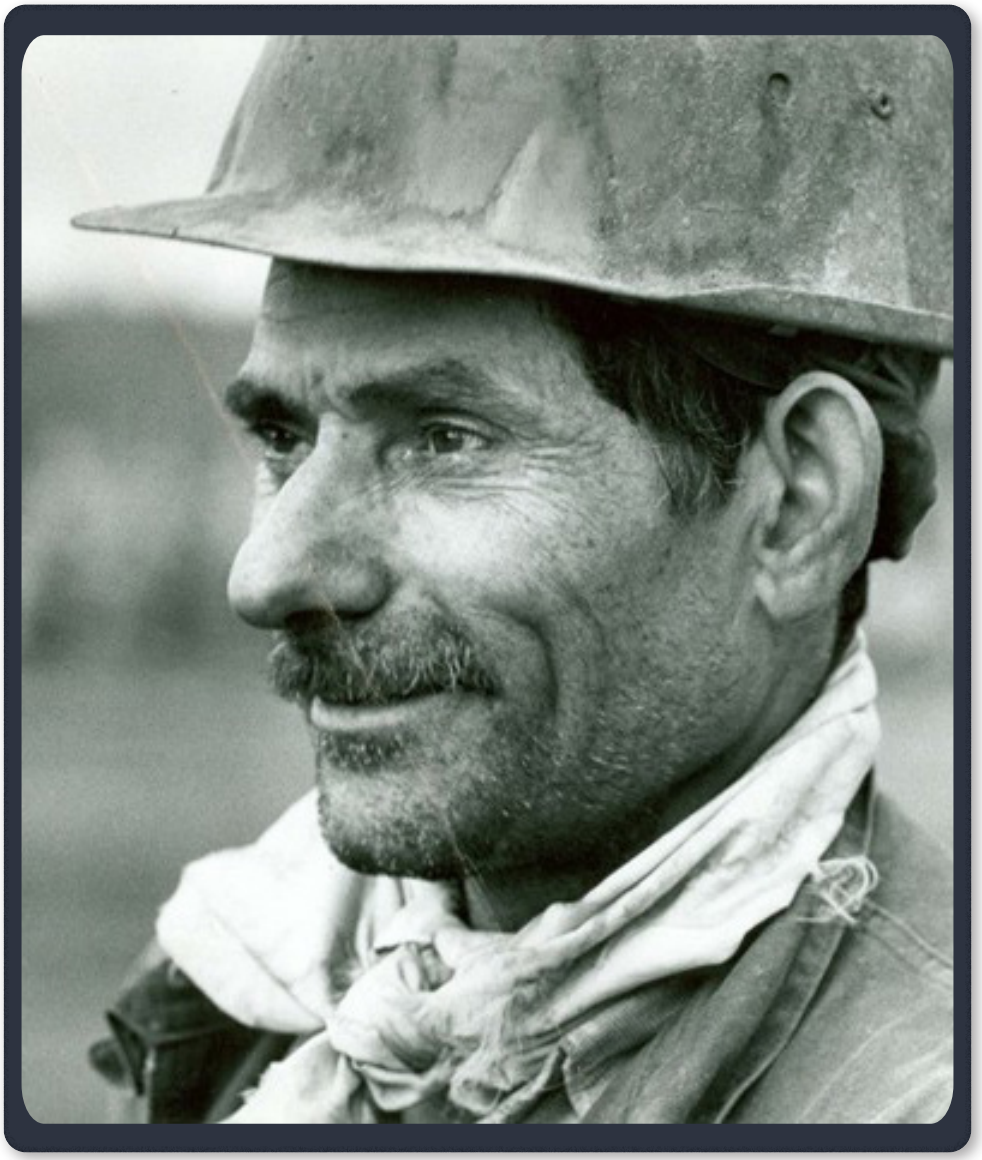

1969 yılında Belçika'nın Leuven şehrinde çalışan bir madencinin fotoğrafı
Kaynak: *Gökhan Duman*

DÖRT YILDA YURT DIŞINA 107 BİN İŞÇİ GÖNDERİLDİ

ANKARA, ÖZEL

İş ve İşçi Bulma Kurumu 1964 yılı içinde, Kasım ayının sonuna kadar yurt dışına 64.306 işçi göndermiştir. İşçilerimiz sırasıyla en çok şu ülkelere gitmişlerdir: Batı Almanya: 53.646, Belçika: 6.507, Hollanda: 2.712, Avusturya: 1.241.

Bu arada son istatistiklerden Afrika ülkelerine de işçi gönderildiği, Somali'ye 13 işçimizin gittiği anlaşılmaktadır.

1964 yılının ilk 11 ayında, önceki

1964 yılında Türkiye'den yurt dışına çalışmak için giden işçilerin Belçika dahil olmak üzere sayıca en fazla oldukları ülkeleri konu alan gazete haberi

Source: *Milliyet gazetesi, 06-02-1965*

AVRUPALI İŞVEREN LER TÜRK İŞÇİSİNE HAYRAN

◆ *Baştarafı Birincide*

Ecevit, sözlerine şunları eklemiştir:

«— Görüştüğümüz bütün devlet adamları ve işverenler, Türk işçilerine olan hayranlıklarını belirttiler. Ayrıca Avusturya, Holanda, Belçika ve İsviçrenin yetkili devlet adamları, işçilerimiz için Almanya ile imzaladığımız gibi birer sosyal güvenlik sözleşmesi imzalamayı kabul ettiler. İşçilerimiz bundan sonra, 449 sayılı kanunun sağladığı im-

Avrupa'da çalışan Türk işçilerden duyulan memnuniyeti aktaran gazete haberi

Source: *Milliyet gazetesi, 22-11-1964*

4 KADIN, 12 ÇOCUK BELÇİKA YOLUNDA

Akrabaları Belçika'da çalışan Emirdağ'lı 4 kadın ve sayıları 12'yi bulan çocukları bu sabah çalışmak için uçakla Belçika'ya uçacaklardır. 12 çocuk anası 4 kadın. dün saat 15'de Yeşilköy Havaalanına gelerek transit salonuna denklerini, heybelerini bırakmışlar, koltukları çocukları ile bölüşerek 6 saat sürecek uçak yolculuğu için 18 saatlik uçak bekleme nöbetine girmişlerdir. Resimde çok çocuklu Emirdağ kadınları havaalanı salonunda görülüyor.

Zincirleme göç ile Emirdağ'dan Belçika'ya göç edecek çocuklu kadınları konu edinen gazete haberi

Kaynak: *Milliyet gazetesi, 17-10-1967*

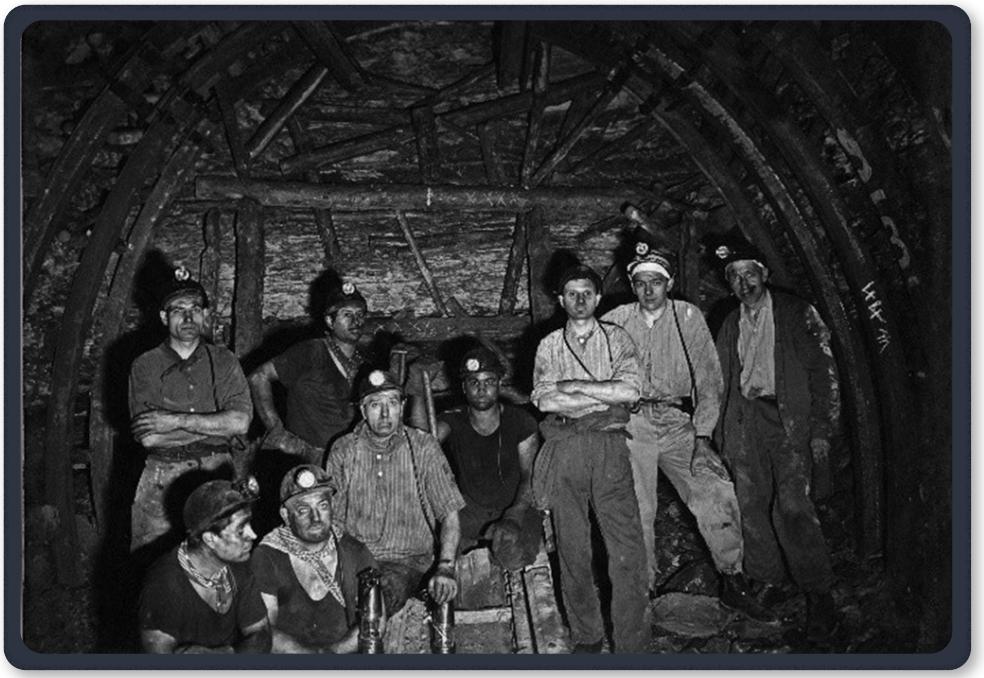

1960'lı yıllarda Liégeois Kömür Madeni'nin Zwartberg bölgesinde çekilen Türk işçilerin fotoğrafı

Kaynak: *Désiré Deleuze Archive. Blegny Mine, Laurant Dumont, BM2015-0001-A-DD040_1960p_©DD_CockerillZwartberg-040M_300.jpg*

1958 yılında Monceau-Fontaine Kömür Madeni'nin 19 No'lu Bas-Longs-Prés bölgesinde çekilen Türk işçilerin fotoğrafı

Kaynak: *Désiré Deleuze Archive. Blegny Mine, Laurant Dumont, BM2015-0001-A-DD003_1958_©DD_MonceauFontaineBasLongsPres-003_300.jpg*

1975 yılında Limburg şehrinde çalışan Türk maden işçilerinin, bir konser ilanını incelerken çekilen fotoğrafı

Kaynak: *Gökhan Duman*

1978 yılında Brüksel'de işçi pansiyonunda çekilmiş bir fotoğraf

Kaynak: *Gökhan Duman, (ARA)*

1978 yılında Brüksel'de işçi pansiyonunda çekilmiş bir fotoğraf

Kaynak: *Gökhan Duman, (ARA)*

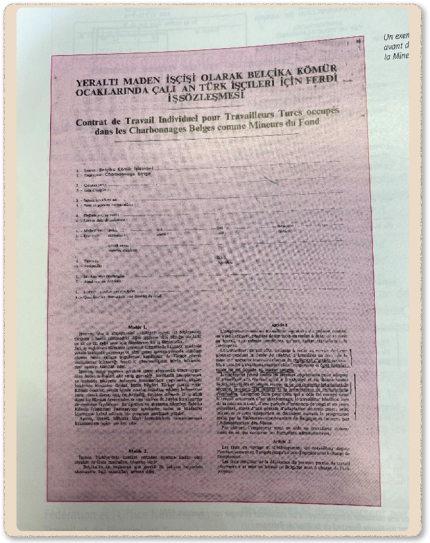

YERALTI MADEN İŞÇİSİ OLARAK BELÇİKA KÖMÜR OCAKLARINDA ÇALIŞAN TÜRK İŞÇİLERİ İÇİN FERDİ İŞSÖZLEŞMESİ

Contrat de Travail Individuel pour Travailleurs Turcs occupés dans les Charbonnages Belges comme Mineurs du Fond

1964 yılına ait yeraltı maden işçisi olarak Belçika kömür ocaklarında çalışan Türk işçilerin hakları ve işverenin yükümlülüklerine dair iş sözleşmesi

Kaynak: *Blegny Mine, Laurant Dumont*

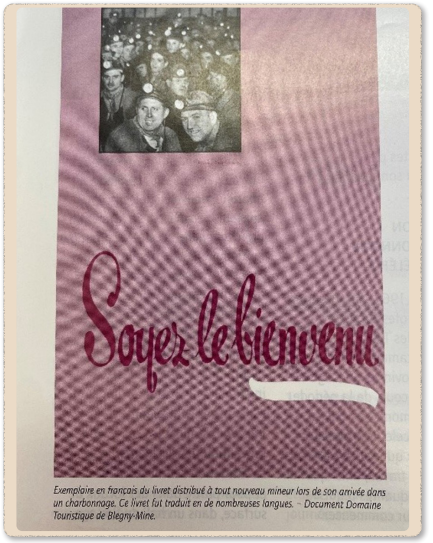

Exemplaire en français du livret distribué à tout nouveau mineur lors de son arrivée dans un charbonnage. Ce livret fut traduit en de nombreuses langues. – Document Domaine Touristique de Blegny-Mine.

Kömür madeninde çalışacak her işçiye verilen ve birçok dile çevrilen kitapçığın fotoğrafı

Kaynak: *Blegny-Mine Tourist Site, Belgny-Mine Laurent Dumont*

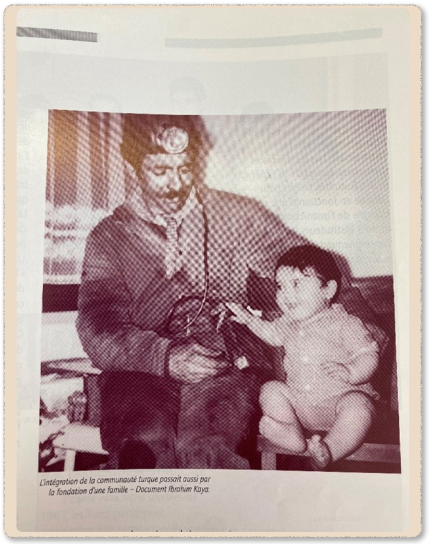

L'intégration de la communauté turque passait aussi par la fondation d'une famille – Document Ibrahim Kaya.

Maden ocağında çalışan bir Türk babanın çocuğu ile çekilen fotoğrafı

Kaynak: *Blegny Mine Laurent Dumont, Ibrahim Kaya*

2003 yılında Türk toplumunun Belçika'daki 40. yılı kutlamaları çerçevesinde hazırlanan ve Türk işçilerinin Belçika'ya göç etme süreçleri, Fédéchar'ın organizasyonu ve göçmenlerin entegrasyon zorlukları hakkında bilgi içeren bir broşür kapağı

Kaynak: *Blegny Mine, Laurant Dumont*

ROYAUME DE BELGIQUE

MINISTERE DE L'EMPLOI ET DU TRAVAIL

Permis de Travail

B

TEMPORAIRE

Avis important

Sans préjudice des dispositions qui régissent les passeports, le présent permis n'est valable qu'accompagné d'une pièce d'identité munie d'une photographie estampillée.

Toute altération du permis expose à des

Belçika'da yabancı işçi çalıştırma izin belgesi
Kaynak: *Celal Şimşek*

N° du dossier Sûreté publique

N° du dossier Service Immigration 63652

PERMIS DE TRAVAIL № 117915

délivré à SIMSEK Celal

né le 1945

à Ahdagmadeni

Nationalité turque

Le Ministre de l'Emploi et du Travail a autorisé la personne désignée ci-contre à travailler

en qualité d

pour le compte de Tous les employeurs du secteur Construction

à

pour un terme allant du 1-11-1975

au 31 octobre 1976

Suivant l'autorisation accordée à cet employeur le 01.11.75

sous le n° 75/620/1642

Liège, le DEC 1975 19

LE BOURGMESTRE,

Permis rendu valable à partir du

jusqu'au

pour le même travail à effectuer pour le compte de

à

Bruxelles, le

Au nom du Ministre :

pour le Directeur-général,

Le Conseiller,

Timbre fiscal à 30 frs

Belçika'da yabancı işçi çalıştırma izin belgesi
Kaynak: *Celal Şimşek*

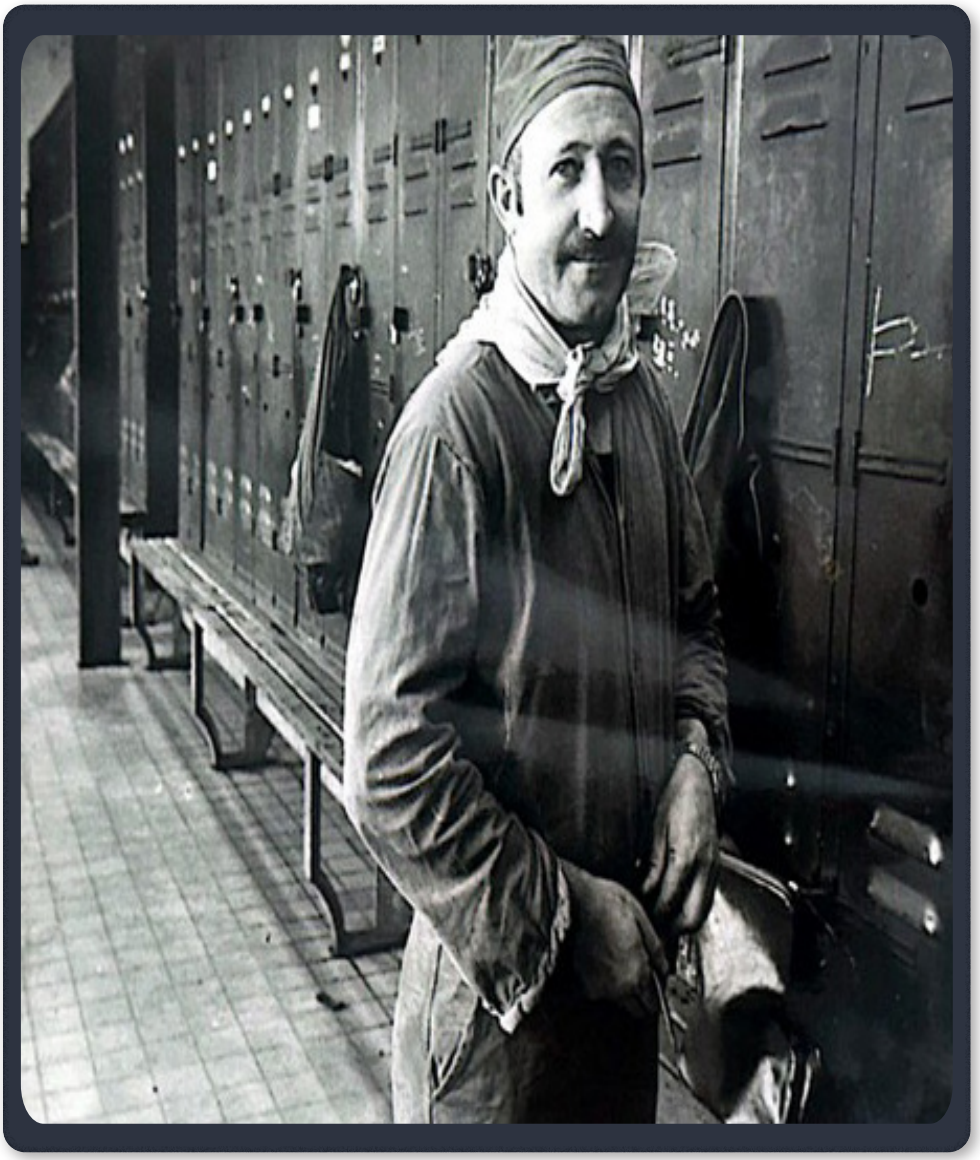

Belçika'nın Liège Waterschei maden ocağında çekilen Celal Şimşek'e ait bir fotoğraf
Kaynak: *Gökhan Duman*

BÖLÜM 2

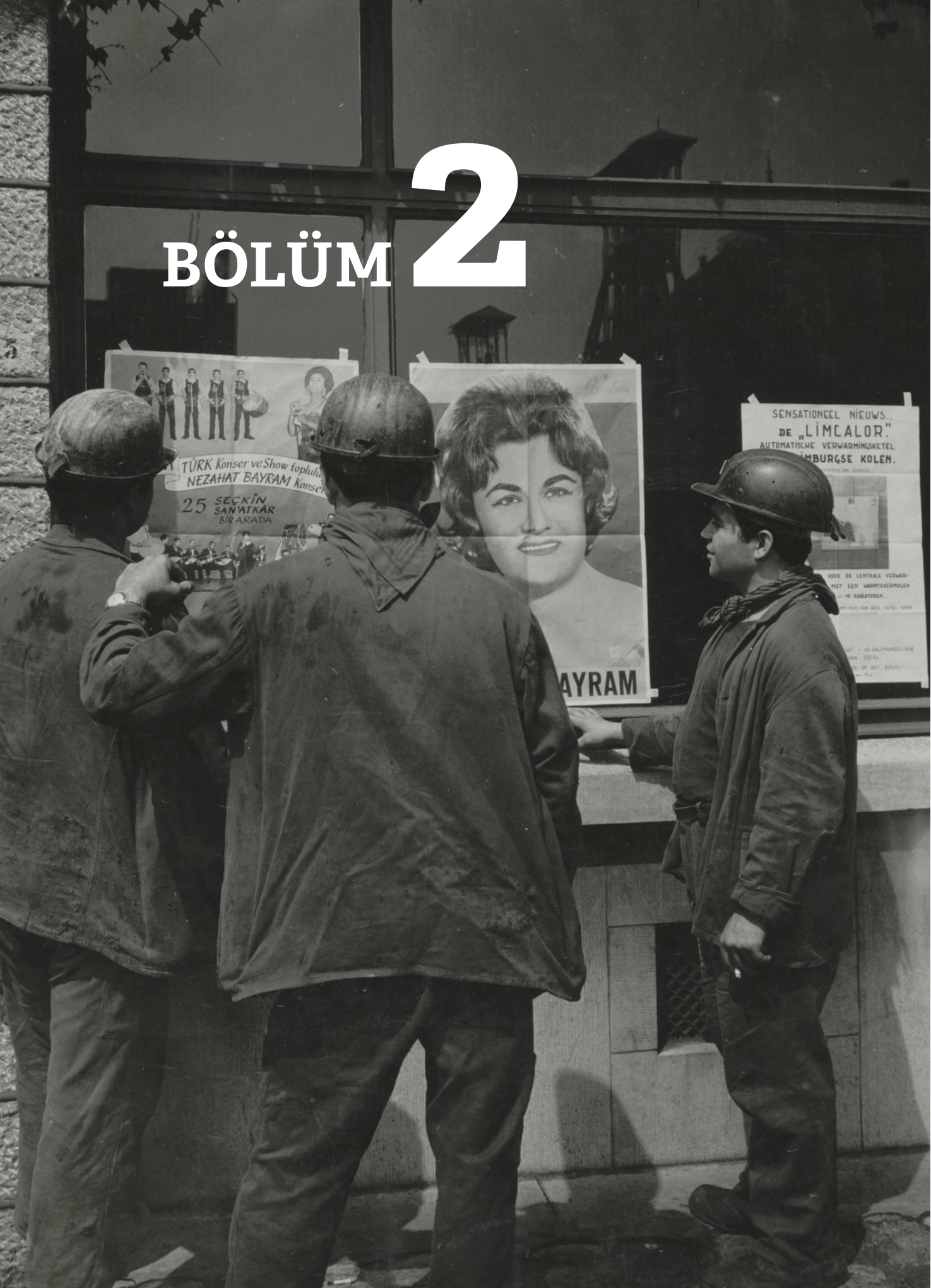
TÜRK Konser ve Show toplulu
NEZAHAT BAYRAM Konser
25 SEÇKİN SANATKÂR BİR ARADA
AYRAM
SENSATIONEEL NIEUWS...
DE „LIMCALOR"
AUTOMATISCHE VERWARMINGSKETEL
IMBURGSE KOLEN.

Diasporanın Siyasal Temsili, Katılımı ve Sivil Toplum Dinamikleri

BELÇİKALI TÜRKLERİN SİYASİ KATILIMI VE TEMSİLİ

Zehra Çelik

FARKLILIKLARI ZENGİNLİĞE DÖNÜŞTÜREN SİYASET ANLAYIŞI ÜZERİNE YASİN GÜL İLE SÖYLEŞİ

Yasin Gül

BELÇİKA'DA TÜRK DİASPORASININ SİVİL ÖRGÜTLENME MODELİ: BİNDUS FEDERASYONU GENEL MÜDÜRÜ SELAMET BELKIRAN İLE SÖYLEŞİ

Selamet Belkıran

BELÇİKALI TÜRKLERİN SİYASİ KATILIMI VE TEMSİLİ

ZEHRA ÇELİK [1]

Giriş

16 Temmuz 1964 tarihinde Belçika ve Türkiye arasında imzalanan iş gücü anlaşması, Türkiye'den Belçika'ya işçi göçünün kapılarını açmıştır. İşçi göçünün başladığı 1964 yılından bu yana 60 yıl geçmiş, misafir işçi olarak giden Türkler Belçika'daki toplumsal ve siyasal hayata belirli ölçülerde entegre olmuştur. Öyle ki bugün üçüncü neslinden bahsedilen Türk kökenli nüfusun pek çoğu Belçika vatandaşı olmuştur. Belçika resmî kaynaklarında nüfus bileşenleri milliyet ve ırklara göre kategorize edilmediğinden Türk asıllı vatandaşların kesin sayısına ulaşmak mümkün değildir. Fakat 2022 yılı itibarıyla Belçika'da 269 bini kayıtlı olmak üzere 300 bine yakın Türk olduğu tahmin edilmektedir (T.C. Brüksel Büyükelçiliği, 2022).

Belçikalı Türklerin siyasi katılım ve temsiline ayrılan bu bölümde, siyasi katılım bağlamında Belçika'daki vatandaşlık rejimi gözden geçirilecek, daha sonra Belçika'da aktif siyasete katılan Türkler ve siyasi temsil karşılıklarına kısaca değinilecektir. Bir sonraki alt başlıkta ise Belçikalı Türklerin siyasi temsil sorunları ve temsil açıklarının sebepleri tartışılacaktır. Belçika'daki Türkler, Belçika'da Avrupa dışından gelen en büyük ikinci yabancı nüfus olma özelliğini göstermektedir. Nitekim Türklerin temsil sorunlarını anlamanın Belçika siyasetine dair önemli veriler sunacağı ve literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu çalışmada, Türkler'in Belçika siyasetine katılımı ve temsil sorunları üç düzeyde tartışılacaktır: bireysel, toplumsal ve kurumsal. Bu çalışma ile Belçikalı Türklerin siyasi katılım ve temsilini etkileyen faktörlerin farklı düzeylerde analitik bir şekilde incelenmesi ve temsil sorununun altında yatan nedenlerin belirginleşmesi amaçlanmaktadır.

1-Araştırma Görevlisi, İstanbul Üniversitesi, zehracelik@istanbul.edu.tr, ORCID: 0000-0002-7804-4922

"1992 tarihli Maastricht Anlaşması ile Avrupa Birliği'ne üye ülkelerin vatandaşları Belçika yerel seçimlerinde oy kullanma hakkına kavuşmuştur. 2004 yılında yapılan düzenleme ile AB üyesi olmayan ülkelerin vatandaşları da bu hakkı elde etmiştir."

Belçika'daki Kurumsal Yapı: Vatandaşlık Rejimi

Belçika vatandaşlık yasası göçmen kökenli bireylerin siyasi katılımını artırmayı hedefleyen reformlarla şekillenmiş kapsayıcı bir yapıya sahiptir. Bir ülkenin vatandaşlık rejimi yalnızca vatandaşlık hakkının edinimini düzenlemez, aynı zamanda siyasi süreçlere kimlerin katılabileceğini de belirler. Zira Belçika'da federal ve bölgesel seçimlerde oy kullanma hakkı sadece Belçika vatandaşlarını kapsayacak şekilde düzenlenmiştir. Bunun yanı sıra Belçika uyguladığı vatandaşlık rejimi ile göçmenlerin siyasi entegrasyonuna olanak sağlayan bir yapıya sahiptir. Göçmen kökenli azınlık grupların siyasi katılımına imkân verilmesi demokratik meşruiyeti ve toplumsal uyumu sağlayan bir temel oluşturur.

Belçika'da yerel seçimler özellikle göçmenlerin siyasi katılımını artırmada pozitif bir etkiye sahiptir. 1992 tarihli Maastricht Anlaşması ile Avrupa Birliği'ne (AB) üye ülkelerin vatandaşları Belçika yerel seçimlerinde oy kullanma hakkına kavuşmuştur. 2004 yılında yapılan düzenleme ile AB üyesi olmayan ülkelerin vatandaşları da bu hakkı elde etmiştir (Groenendijk, 2014: 6). Oy kullanmak için gerekli olan oturum izni Belçika'da beş yıl boyunca kesintisiz bir şekilde ikamet eden ve yasal çerçevede bir maddi gelir beyanı olan kişilere verilmektedir. Bu reformlar sayesinde yerel siyasete katılım daha kapsayıcı bir çehreye bürünmüş, vatandaşlık hakkı olmayan fakat oturum izni olan göçmen kökenli bireyler yerel yönetimlerde söz sahibi olmuştur.

Belçika hükümetleri göçmen kökenli bireylerin yalnızca oy kullanımını kolaylaştıran reformlarla sınırlı kalmamış, aynı zamanda onların vatandaşlık edinimini sağlayan düzenlemeler de getirmiştir (Jacobs vd., 2002: 204). Bunlardan biri vatandaşlık edinimini düzenleyen ilkenin kademeli olarak değiştirilmesidir. Belçika'da federal ve bölgesel düzeyde siyasi katılımın belirleyicisi olan vatandaşlık statüsü uzun yıllar kan bağı *(jus sanguinis)* ilkesine göre düzenlenmiştir. Fakat 1984 yılından itibaren toprak hakkı *(jus soli)* ilkesi kademeli olarak uygulanmıştır. Kan bağı ilkesi bireylere ailelerinin sahip olduğu vatandaşlığa geçme hakkını verirken toprak hakkı ilkesi bireylere doğdukları ülkenin vatandaşı olma imkânını sağlamaktadır. Bu durumda Belçika'da toprak hakkı ilkesinin uygulanması göçmen kökenli bireylerin vatandaşlık edinimini kolaylaştıran bir uygulamadır. Bu reformlar sayesinde Belçika'da doğmuş ikinci nesil göçmenler, ebeveynlerinin en az on yıldır Belçika'da yaşıyor olması ve çocukları on iki yaşına gelmeden vatandaşlık başvurusu yapması hâlinde vatandaşlık kazanmaktadır. Üçüncü nesil göçmenler ise kendilerinin ve ebeveynlerinin Belçika'da

doğması koşuluyla doğrudan Belçika vatandaşı kabul edilmektedir (Jacobs vd., 2002: 205). Bu düzenlemeler göçmen kökenli bireylerin siyasal entegrasyonunu sağlayan önemli adımlar olarak görülmelidir, çünkü bu sayede üçüncü nesil göçmenler yasal zeminde Belçika'nın vatandaşlarıyla tamamen eşitlenmiştir.

Göçmen Entegrasyon Politika İndeksi *(Migrant Integration Policy Index- MIPEX)* 2020 verilerine göre, Belçika'da vatandaşlığa kabul oranları, göçmenlerin siyasete katılım oranları ve ülkeye aidiyet hisleri Avrupa ortalamasının üstündedir. Bunun Belçika'da uygulanan vatandaşlık rejimi sayesinde olduğu düşünülmektedir, zira göçmen kökenli bireyler beş yıl ülkede ikamet ettikten sonra hak temelli bir prosedür ile çifte vatandaş olma hakkını kazanmaktadır. 2012'de yapılan vatandaşlık reformu ile herhangi bir suça karışmamış, ekonomik gelir şartını yerine getiren ve belli bir seviyede dil ve entegrasyon becerisi gösteren bireyler belli bir ücret karşılığında Belçika vatandaşı olabilmektedir (MIPEX, 2020). Belli şartları sağlayıp vatandaşlık kazanan göçmenler tıpkı diğer Belçika vatandaşları gibi seçimlerde oy kullanma ve aday olma hakkını kazanmıştır. Siyasi hakların kazanımı ile aktif siyasal katılım ve etkin temsil olanaklarına ulaşmışlardır.

Çifte vatandaşlık uygulaması Belçika'da yaşayan Türk kökenli göçmenler için önemli bir diğer hususdur. Bu uygulama, göçmenlerin köken ülkeleri ile bağını koparmadan yaşadıkları ülkenin vatandaşı olmalarına ve iki ülkede de siyasi katılım göstermelerine imkân sağlamaktadır. Türk vatandaşlığı ve Belçika vatandaşlığı bireylerde ayrı bir kimlik unsuru olmaktan ziyade bireylerin ülkeleri ile kurdukları vatandaşlık bağını ve siyasi katılım tercihlerini etkileyen bir unsura dönüşmüştür. Zira vatandaşlık üzerinden Türkiye siyaseti ile kurulan ilişkinin, Türklerin Belçika siyasetini algılama biçimlerini ve siyasi katılım tercihlerini etkilediği düşünülmektedir.

Türkiye'deki yasal düzenlemeler ve Belçika Vatandaşlık Yasası çifte vatandaşlığa izin vermektedir. Belçika'da 2008 yılında yapılan bir düzenleme ile başka bir ülkenin vatandaşlığını alan bireylerin Belçika vatandaşlığının devam etmesine karar verilmiştir (Gelekçi, 2011: 129). Böylece Belçika vatandaşlarının yasal bir prosedür olmaksızın doğrudan farklı bir ülkenin vatandaşlığını edindiği durumlarda Belçika vatandaşlık hakkı saklı kalmaktadır. Örneğin, ebeveynleri Türk vatandaşı olduğu için doğrudan Türk vatandaşı olan bireyler Belçika vatandaşlığını kaybetmezler. 2011 verilerine göre Belçika'da yaşayan Türk nüfusunun %78'i çifte vatandaşlığa sahiptir ve bu oran her yıl artmaya devam etmektedir (Gelekçi, 2011: 142).

Belçika Siyasetinde Yer Alan Türk Kökenli Siyasetçiler ve Siyasi Temsil Karşılığı

Ülkelerin kurumsal yapısı, seçim sistemi, parti politikaları, vatandaşlık ve göç rejimleri göçmen kökenli bireylerin siyasi katılımlarını ve temsillerini etkileyen önemli faktörlerdir (Koopmans vd., 2005: 527). Göçmenlerin vatandaşlık edinimini kolaylaştıran yasal süreçler, nispi temsil sistemi ve siyasi partilerin kucaklayıcı tavrı gibi kurumsal yapıya dair etkenler göçmen kökenlilerin siyasi katılımını olumlu yönde etkiler (Bird vd., 2011: 66; Bloemraad

Betimleyici temsil konusundaki çalışmalar, etnik temsilciler ve azınlık gruplar arasında kurulan ilişkilerin etnik grupların temsilini iyileştirdiğini iddia etmektedir.

& Schönwälder, 2013: 570; Munro, 2008: 6). Belçika'da göçmenlerin siyasi katılım ve temsil süreçlerini olumlu yönde etkileyecek pek çok koşul mevcuttur. Belçika kurumsal sistemi göçmenlerin sivil hayatta ve siyasi arenada aktif olmalarına hem izin vermekte hem de bunu desteklemektedir. Öyle ki Belçika'da göçmenler hem vatandaşlığa erişim hem siyasi katılım gösterme konusunda AB ortalamasının üstünde bir orana (%65) sahiptir (MIPEX, 2020).

Göçmen kökenli vatandaşların siyasi katılımının yüksek olması belediye meclislerinin, eyalet meclislerinin ve federal meclislerin kompozisyonunu etkilemektedir. Etnik temsil teorilerine göre etnik azınlık gruplara mensup kişiler oy verirken kendi çıkarlarını yine en iyi kendi etnik gruplarından birinin temsil edeceği inancıyla oy kullanmaktadır (Ruedin, 2009: 335). Belçika seçimlerinde tercihli oy kullanılması, etnik oy kullanma teorilerinin öngördüğü şekilde Türklerin etnik oy kullanmasına zemin hazırlamıştır. Ayrıca kullanılan etnik oylar nispi temsil sistemi sayesinde nicel olarak etkisiz kalmamış, özellikle Türklerin yoğun yaşadığı yerlerde olumlu sonuçlar alınmıştır. Örneğin, 2012 yılında yapılan yerel seçimlerde Saint-Josse-ten-Noode Belediye Başkanı olan Emir Kır, seçilen ilk Türk kökenli belediye başkanı olmuştur. Ayrıca aynı belediyenin meclisinde yedi Türk asıllı meclis üyesi ile %24,1 oranında Türk temsili yakalanmıştır (SJTN Gemeenteraad, 2024). Benzer şekilde yoğun Türk nüfusu ile bilinen Gent Belediye Meclisi'nde dört Türk asıllı meclis üyesi ile %7,5'lik bir oran, Schaerbeek Belediye Meclisi'nde dokuz Türk asıllı meclis üyesi ile %19,1'lik bir temsil oranı yakalanmıştır (Gent Gemeenteraad, 2024; Schaerbeek Gemeenteraad, 2024). Bu oranlardan anlaşılacağı üzere, Türklerin yoğun olduğu bölgelerde siyasi katılımın gerçekleştiği ve Türklerin meclislerde yer almayı başardığı söylenebilir.

Bugün Belçika siyasetinde aktif olarak görev alan çok sayıda Türk asıllı siyasetçiden bahsetmek mümkündür. Öyle ki yerel, bölgesel ve federal meclislerin resmî web siteleri incelendiğinde Türk asıllı 100'den fazla belediye meclis üyesinin, yedi bölgesel parlamento vekilinin, federal düzeyde üç Türk asıllı vekilin bulunduğu görülmektedir (T. C. Brüksel Büyükelçiliği, 2022). Bu rakamlar Belçika siyasi sisteminin kucaklayıcı yapısı ve Türklerin siyasi katılımının olumlu sonucudur. Fakat bu verilerden yola çıkarak Türk kökenli vatandaşların aslî temsillerinin tam manasıyla yerine getirildiğini söylemek doğru olmaz. Bugün Türk kökenli vatandaşlar Belçika'da farklı temsil sorunları yaşamaktadır. Türkler etnik oy kullanarak kendi soydaşlarının seçilmesini sağlamakta fakat Türk kökenli siyasetçiler meclislerde azınlıkta kalmakta ve karar verme mekanizmalarından dışlanmaktadır. Bu durum Türk toplumunun çıkarları açısından bir temsil boşluğuna neden olmaktadır. Bir sonraki alt başlıkta temsil sorunlarının altında yatan etkenler tartışılacaktır.

Belçikalı Türklerin Temsil Sorunları

Avrupa ülkelerinde yaşayan göçmen kökenli vatandaşların siyasi katılım ve temsil süreçlerini inceleyen literatür, meseleyi farklı odaklardan ele almıştır. Göçmenlerin kesişimsel kimliklerinin göstergesi olarak yaş, cinsiyet, etnisite; sosyokültürel statülerinin belirleyenleri olarak eğitim seviyesi ve iş kolları; daha geniş toplumsal ve kurumsal bağlamların belirleyicileri olarak parti politikaları ve kurumsal yapılar incelenmiştir (Bird vd., 2011; Donovan, 2012; Michon & Vermeulen, 2013; Rae, 1969; Koopmans vd., 2005). Güncel literatürün ışığında, bu bölümde temsil sorunlarının kaynakları üç farklı düzeyde tartışılacaktır: bireysel, toplumsal ve kurumsal.

Siyasal katılımı etkileyen bireysel düzeydeki faktörler Türk kökenli göçmenlerin sosyoekonomik arka planları, eğitim seviyeleri, faaliyet gösterdikleri iş kolları gibi demografik özellikleri ve siyasete ilgi düzeyleri olarak düşünülebilir. Belçika'da aktif olarak siyasete katılan Türk asıllı siyasetçilerin varlığı, Belçika'da yaşayan Türk asıllı vatandaşların önemli bir entegrasyon düzeyi yakaladığını göstermektedir. Ancak yine de eksiksiz bir entegrasyondan bahsetmek mümkün değildir. Türk asıllı nüfusun Belçika toplumuna ve siyasetine entegrasyonunun önündeki en önemli engelin dil bariyeri olduğu düşünülmektedir. Ayrıca Belçikalı Türkler, ev kiralama ve işe alım süreçlerinde göçmen olduklarını belli eden isimleri, aksanları ve görünüşleri itibarıyla ayrımcılığa uğramaktadır. Bu nedenle Türk kökenli göçmenlerin siyasi temsilinde öncelenmesi gereken konular dil bariyeri ve buna bağlı olarak yaşanan sosyal, ekonomik ve siyasi zeminlerdeki ayrımcılıklardır (Çelik, 2019). Diğer taraftan, siyasi temsil cephesinde siyasetçilerin farklı çıkarları, amaçları ve öncelikli değerleri olduğu göze çarpmaktadır (Przeworski vd., 1999: 30). Örneğin, göçmen çıkarlarını savunmak siyasetçiler için başarılı bir kariyer yolu vadetmemektedir (Wüst, 2011: 259). Asli temsil teorilerine göre iki tarafın çıkarının ters düştüğü böyle durumlarda, temsil edilenlerin çıkarları öncelenmelidir (Pitkin, 1967). Aksi takdirde temsil sorunları açığa çıkmaktadır.

Toplumsal düzeyde göze çarpan unsurlardan en önemlisi göç sırasında Türkiye'den Belçika'ya taşınmış olan patronaj ilişkilerinin devam ettirilmesidir. Bu ilişki ağları Türk kökenli bireylerin Belçika siyasetine katılımını, oy verme davranışlarını ve Belçika siyasetinden beklentilerini etkilemektedir. Patronaj ilişkisi seçmen ve siyasetçi arasında kurulan, iki tarafın karşılıklı fayda sağladığı bir ilişki biçimidir. Bu ilişkide siyasetçi tek tek kişilere veya seçim bölgelerine hizmet götürür, belirli bir menfaat sağlar; bunun karşılığında ise bu kişilerden ve bölge insanından siyaseten destek alır. Patronaj ilişkileri uzun yıllardır Türkiye siyasetinin belirleyici unsurlarından birisidir (Sayarı, 2014). Belçika'da yaşayan Türk kökenli bireylerin ve siyasetçilerin Türkiye'de hâlihazırda var olan patronaj ilişkilerini Belçika'ya taşıdığı ve orada devam ettirdiği düşünülmektedir. Örneğin, Türk asıllı bireyler Belçika siyasetine yabancılıkları ve dil bariyeri nedeniyle, taleplerini Türk asıllı siyasetçiler üzerinden dile getirmeye çalışmakta, Türk asıllı siyasetçiler ise oy toplamak için bu ilişki ağlarını kullanmaktadır. Belçika kurumsal yapıları, hâlihazırda patronaj ilişkilerinin kurulması ve sürdürülmesi için uygun zemine sahiptir (Kitschelt & Wilkinson, 2007). Bu nedenle Türk asıllı siyasetçiler ve oy

verenler patronaj ilişkilerini devam ettirmekte sıkıntı yaşamamışlardır. Örneğin, Belçika'da tercihli oy kullanılması siyasetçiler açısından patronaj ilişkilerini önemli hâle getirmektedir. Diğer taraftan, Türk asıllı bireyler patronaj ilişkileri sayesinde Belçika toplumuna, kültürüne ve siyasetine olan yabancılıklarını aşmış ve siyasi katılım gösterebilmiştir. Görüldüğü üzere siyasetçiler ve halk arasında patronaj ilişkilerinin kurulması siyasi katılım ve temsil için pek çok olumlu çıktı yaratmıştır. Bu ilişkiler sayesinde siyasetçi ve halk arasında sıkı bağlar kurulmuş, halktan birisi istediği zaman telefonla siyasetçilere ulaşma imkânına sahip olmuştur. Böylece iki taraf arasında karşılıklı ve yüz yüze devam ettirilen bir ilişki inşa edilmiştir. Türk kökenli siyasetçilerin siyaset sahnesindeki varlığı ve Türk asıllı toplum ile geliştirdikleri yakın ilişkiler sayesinde Belçika siyasetindeki Türk temsili önemli bir ivme kazanmıştır.

Betimleyici temsil konusundaki çalışmalar, etnik temsilciler ve azınlık gruplar arasında kurulan ilişkilerin etnik grupların temsilini iyileştirdiğini iddia etmektedir. Mansbridge'in (1999: 628) etnik kökenli siyasetçilerin kendi etnisitelerini herhangi bir siyasetçiye göre daha iyi temsil edeceğini açıklarken öne sürdüğü gerekçelerden ikisi şöyledir: 1) etnik azınlık grubun siyasi sisteme ve kurumlara güven duymadığı durumlarda etnik siyasetçi kendi komünitesiyle iletişim kurabilir ve güvensizlik hissini hafifletebilir, 2) etnik çıkarların tam netleşmediği ve kristalize olmadığı durumlarda etnik siyasetçiler diğerlerine göre daha iyi bir temsil gerçekleştirebilir. Benzer şekilde, Dovi'ye (2002) göre sıradan bir etnik siyasetçi kendi azınlık grubunun temsilini gerçekleştiremez. İyi bir temsil için bazı etnik siyasetçiler diğerlerine tercih edilmelidir. Tercih edilmesi gereken siyasetçiler kendi etnik grupları ile bağını koparmamış, bir şekilde diyaloğu devam ettiren siyasetçilerdir. İki çalışmada da etnik siyasetçi ve etnik grup arasındaki diyalog öne çıkarılmış ve diyaloğun temsili iyileştiren bir faktör olduğu belirtilmiştir. Bu literatürden yola çıkarak, patronaj ilişkileri sayesinde Türk asıllı siyasetçiler ve Türk asıllı bireyler arasında kurulan diyaloğun Belçikalı Türklerin temsil imkânlarını iyileştirdiği düşünülmektedir.

Buradaki olumsuz sonuç, halkın Belçika siyasetine dair taleplerini dile getirirken kurumsal yolları değil kurduğu patronaj ilişkilerini kullanması ve siyasetçilerin yetki alanının dışındaki taleplerinin dahi karşılanacağını düşünmesidir. Bu durumda siyasetçiler kendilerini aşan talepleri yerine getiremeyince kaçınılmaz olarak bir temsil sorunu algısı oluşmaktadır. Örneğin, Belçika'da vatandaşlar belediyelerin sorumluluk ve yetki alanında olan konularda taleplerini dile getirmek için bir dilekçe yazıp 1.000 imza topladıklarında belediye konseyi bu dilekçeyi dikkate almak, eğer yapabiliyorsa bu talebi hayata geçirmek, eğer yapamıyorsa neden yapamadığını açıklamak durumundadır. Her bir belediyenin resmî internet sitesinde vatandaşların dilekçe sürecini nasıl işleteceği anlatılmaktadır.[2] Fakat Türk asıllı bireyler taleplerini dile getirmek için bu gibi kurumsal yolları göz ardı etmekte ve ikili ilişkilerini kullanarak ulaştığı Türk siyasetçilerden taleplerini karşılamalarını beklemektedir (Çelik, 2019). Bu durum temsilde sorunlara yol açmaktadır. Zira bu talepler çoğu zaman siyasetçilerin yetki alanlarını aşmaktadır.

[2] Dilekçelerin hazırlanması ve belediyeye sunulması süreçlerini anlatan bir örnek olarak Gent Belediyesi'nin resmî internet sitesi incelenebilir. Bkz. "Send a proposal to the city council", https://stad.gent/nl/over-gent-stadsbestuur/over-gent-stadsbestuur/de-gemeenteraad (Erişim Tarihi: 20 Ekim 2024).

Belçika kurumsal yapısı çerçevesinde Türk siyasetçilerin Belçika siyasetinde kendine yer bulabildiği ve Türk asıllı vatandaşların temsili konusunda belirli bir başarı elde ettiği düşünülmektedir.

Türk asıllı vatandaşların Belçika siyasetine katılımı ve temsili noktasında etkili olan diğer faktör Belçika'nın kurumsal yapısıdır. Vatandaşlık rejimi, seçim sistemi ve parti politikaları gibi kurumsal yapıyı oluşturan bileşenler bir ülkedeki göçmen kökenli bireylerin siyasi katılım ve temsilinde belirleyicidir (Koopmans vd., 2005; Pettinicchio & Vries, 2017). Dolayısıyla Belçika'daki kurumsal yapının olumlu ve olumsuz etkilerinden bahsetmek mümkündür. Belçika vatandaşlık rejimi göçmen kökenli bireylerin vatandaşlık statüsünü almasını ve siyasi katılım göstermesini kolaylaştıran kurumsal bir etkendir. Ayrıca Belçika'da nispi temsil sisteminin ve tercihli oyun kullanılması yine göçmen kökenli etnik azınlıkların temsilini iyileştiren faktörlerdir (Eelbode vd., 2013).

Belçika kurumsal sisteminin önemli bir diğer yapı taşı siyasi partiler ve parti politikalarıdır. Belçika kendine özgü bir partikrasi sistemi ile yönetilmektedir (Kitschelt, 2007: 301). Belçika siyasetinin belirleyici öğesi olan partikrasi yönetim sisteminde, politikalar konusunda son kararı parti başkanlığı ve Parti Merkez Karar Yürütme Kurulu vermektedir (Kitschelt, 2007: 301). Partikrasi nedeniyle Türk asıllı siyasetçiler meclislere girmesine rağmen Türk toplumunun çıkarlarını temsil edememektedir. Bu temsil sorununun bazı nedenleri vardır. Öncelikle siyasi partiler etnik azınlıkların oylarına talip olurken çoğu zaman etnik adaylar göstermektedir. Böylece etnik kökenli bireylerin meclislere girmesini sağlayan siyasi partiler onların siyasi temsiline önemli bir katkı sağlamaktadır. İkinci olarak yine aynı siyasi partiler etnik siyasetçilerin parti içinde yükselmesine ve etnik gruplarının çıkarlarını temsil etmesine izin vermemektedir (Janssen vd., 2017: 22; Eelbode vd., 2013: 12). Etnik adayları "vitrin figürü" olarak kullanıp sonrasında asli temsile geçit vermeyen siyasi partiler böylece etnik temsilin önündeki önemli engellerden birini teşkil etmektedir (Eelbode vd., 2013).

Belçika'daki kurumsal sistemin diğer bir veçhesi merkezî siyaset ve yerel siyaset arasındaki yetki ve otorite paylaşımıyla alakalıdır. Kurumsal çerçevenin sunduğu fırsatlar doğrultusunda Türk asıllı toplum Belçika siyasetinde temsil imkânı yakalamış, özellikle Türk nüfusunun yoğunlaştığı bölgelerdeki yerel meclislerde betimleyici temsil sağlanmıştır. Fakat yerel düzeyde aktif olan siyasetçilerin yetki ve otoriteleri kısıtlı olduğu için asli temsil noktasında başarılı olunamamıştır (Çelik, 2019).

Sonuç

Bu çalışmada Belçika'da Türk asıllı bireylerin siyasi temsiline imkân veren ve temsil şartlarını kısıtlayan pek çok etkenin mevcut olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bireysel, toplumsal ve kurumsal düzeylerde temsil imkânlarını incelemek konunun analitik bir şekilde ele alınmasını ve etnik çıkarların temsilini olumlu ve olumsuz etkileyen faktörlerin her düzeyde belirginleşmesini sağlamıştır.

Bireysel düzeyde, Belçika'da aktif olarak siyasete katılan Türklerin ve Türk toplumunun farklılaşan çıkarlarının temsili olumsuz yönde etkilediği sonucuna varılmıştır. Toplumsal düzeyde, Türkiye'den Belçika'ya taşınan patronaj ilişkilerinin, bir diğer ifadeyle siyasetçiler ve halk arasında kurulan ikili ilişkilerin önemli bir faktör olduğu görülmüştür. Belçikalı Türkler ikili ilişkilerini kullanarak dil bariyerini aşmakta, kurumsal siyasete taleplerini iletmekte ve bu sayede patronaj ilişkilerinden fayda sağlamaktadır. Buna karşın, Belçika'daki kurumsal siyaset yapısı ve patronaj ilişkilerinin işleyişi çatıştığında bir temsil sorunu ortaya çıkmaktadır. Kurumsal düzeyde, vatandaşlık rejimi, seçim sistemi, parti politikaları gibi etkenlerin siyasi temsili olumlu yönde etkilediği ve sınırlandırdığı pek çok durumun olduğu görülmüştür. Belçika kurumsal yapısı çerçevesinde Türk siyasetçilerin Belçika siyasetinde kendine yer bulabildiği ve Türk asıllı vatandaşların temsili konusunda belirli bir başarı elde ettiği düşünülmektedir. Toprak hakkı ilkesi uyarınca vatandaşlık statüsünün göçmenlere verilmesi, nispi temsil sisteminin kullanılması ve tercihli oy hakkının bulunması, ayrıca siyasi partilerin seçimlerde etnik adaylar göstermesi Belçikalı Türklerin betimsel temsiline katkı sağlayan etkenler olmuştur. Fakat Belçika'nın bir partikrasi yönetimi olması, siyasi partilerin etnik kökenli siyasetçileri kısıtlaması ve asli temsile izin vermemesi kurumsal yapının olumsuz etkilerini oluşturmaktadır. En nihayetinde Belçika siyasetinde Türk asıllı toplumun temsil sorunlarının, bireysel düzeyde siyasetçiler ve halk arasındaki çıkar çatışmaları, toplumsal düzeydeki patronaj ilişkileri ve kurumsal sistemin bazı sınırlayıcı özelliklerinden kaynaklandığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu noktada, bireysel, toplumsal ve kurumsal düzeylerde temsil sorunlarının sebeplerini kapsamlı bir şekilde ele alan çalışmaların yapılmasına ihtiyaç vardır. Farklı odaklarla ve yöntemlerle yapılacak ileri çalışmaların, konunun daha iyi anlaşılmasına ve siyasi temsili iyileştirmeye yönelik farklı politika önerilerinin geliştirilmesine katkı sağlayacağına inanılmaktadır.

Kaynakça

Bird, K., Saalfeld, T., & Wüst, A. (Eds.). (2011). *The political representation of immigrants and minorities: Voters, parties and parliaments in liberal democracies.* Londra: Routledge.

Bloemraad, I., & Schönwälder, K. (2013). Immigrant and ethnic minority representation in Europe: Conceptual challenges and theoretical approaches. *West European Politics*, 36(3), 564-579.

Çelik, Z. (2019). *Problems with political representation of immigrants: The case of Belgian Turks* (Master's Thesis, İstanbul Şehir Üniversitesi).

Donovan, B. (2012). Intersectionality and the substantive representation of immigrant interests in Germany. *German Politics and Society,* 30 (4), 23-44.

Dovi, S. (2002). Preferable descriptive representatives: Will just any woman, black, or Latino do? *American Political Science Review,* 96 (4), 729-743.

Eelbode, F., Wauters, B., Celis, K., & Devos, C. (2013). Left, right, left. The influence of party ideology on the political representation of ethnic minorities in Belgium. *Politics, Groups, and Identities,* 1(3), 451-467.

Gelekçi, C. (2011). Avrupa'da yaşayan Türkler'e yönelik çifte vatandaşlık uygulamaları: Belçika örneği. *Bilig Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, 59, 123-146.

Gent Gemeenteraad. https://stad.gent/nl/gemeenteraadsleden (Accessed on 7 August 2024).

Groenendijk, C.A. (2014). Voting rights and political participation of non-national immigrants. *Focus Migration Policy Brief*, 26, 1-10.

Jacobs, D., Martiniello, M., & Rea, A. (2002). Changing patterns of political participation of citizens of immigrant origin in the Brussels Capital Region: The October 2000 elections. *Journal of International Migration and Integration*, 3(2), 201-221.

Janssen, C., Dandoy, R., & Erzeel, S. (2017). *Vote or party strategy? Understanding the electoral success of ethnic minorities in Brussels.* Belgium: The State of the Federation Conference.

Kitschelt, H., & Wilkinson, S. I. (2007). Citizen politician linkages: An introduction. H. Kitschelt & S. I. Wilkinson (Eds.), in *Patrons, clients, and policies, patterns of democratic accountability and political competition* ((ss.1-50)). New York: Cambridge University Press.

Koopmans, R., Statham, P., Giugni, M., & Passy, F. (2005). *Contested citizenship: Immigration and cultural diversity in Europe.* Minneapolis, MN: University of Minnesota Press.

Mansbridge, J. (1999). Should blacks represent blacks and women represent women? A contingent "yes." *The Journal of Politics*, 61(3), 628-657.

Michon, L., & Vermeulen, F. (2013). Explaining different trajectories in immigrant political integration: Moroccans and Turks in Amsterdam. *West European Politics,* 36(3), 597–614.

Migrant Integration Policy Index. (2020) Belgium. https://www.mipex.eu/belgium

Munro, D. (2008). Extending the franchise to non-citizen residents: Is a democratic deficit really all that bad? *Democratic Deficit Conference*, 1-25.

Pettinicchio, D., & de Vries, R. (2017). Immigrant political participation in Europe: Comparing different forms of political action across groups. *Comparative Sociology,* 16, 523-554.

Pitkin, H. F. (1967) *The Concept of Representation.* Berkeley CA: University of California Press.

Przeworski, A., Stokes, S., & Manin, B. (Eds.). (1999). *Democracy, accountability and representation.* New York: Cambridge University Press.

Rae, D. W. (1969). *The political consequences of electoral laws*. New Haven, CT: Yale University Press.

Ruedin, D. (2009). Ethnic group representation in a cross-national comparison. *The Journal of Legislative Studies,* 15(4), 335-354.

Sayarı, Sabri (2014). Interdisciplinary Approaches to Political Clientelism and Patronage in Turkey, *Turkish Studies, 1*5(4), 655-670.

Schaerbeek Gemeenteraad. https://www.1030.be/nl/gemeenteraadsleden (Erişim tarihi: 7 Ağustos 2024)

SJTN Gemeenteraad. https://sjtn.brussels/nl/de-gemeente/politiek-leven/gemeenteraad (Erişim tarihi: 7 Ağustos 2024)

T.C. Brüksel Büyükelçiliği. (2022). Ülke hakkında genel bilgiler, *Belçika Bilgi Notu*. https://bruksel-be.mfa.gov.tr/Mission/InfoNotes

Wüst, A. (2011). Migrants as parliamentary actors in Germany. in K. Bird, T. Saalfeld, & A. Wüst (Eds.), *The political representation of immigrants and minorities: Voters, parties and parliaments in liberal democracies (*p. 230-265). Londra: Routledge.

Söyleşi

FARKLILIKLARI ZENGİNLİĞE DÖNÜŞTÜREN SİYASET ANLAYIŞI ÜZERİNE YASİN GÜL İLE SÖYLEŞİ

YASİN GÜL
NeXt Partisi Başkanı

Kısaca kendinizden bahseder misiniz? Ailenizden bahseder misiniz? Türkiye'nin neresinden geliyorsunuz, aileniz ne zaman Belçika'ya göç etmeye karar vermiş? Göç geçmişinizi ve hayatınızı kısaca anlatabilir misiniz?

İsmim Yasin Gül. Trabzonluyum. Elhamdülillah, Rabbim beni Trabzonlu yaratmış. Ailemin göç ettiği dönemlerde Trabzon'da imkânsızlıklar çokmuş. İnsanların para kazanabilecekleri uğraşlar kısıtlıymış. İlk göç eden anne tarafından dedem olmuş. Almanya'ya göç ederek belli bir süre çalışmış ancak sonra Trabzon'a değil, İstanbul'a dönmüş. Trabzon'da yerimiz olmasına rağmen dedem İstanbul Bayrampaşa'da mülk almış, bakkal açmış. Hayatını ve ailesini geçindirmeye çalışmış. 1970'li yıllarda babam Belçika'ya çalışmaya gelmiş. Ekonomik sıkıntılar sebebiyle, 16 yaşında olmasına rağmen yaşını iki yaş büyüterek Belçika'ya marangoz olarak gelip akabinde maden ocağında çalışmış. Yaşadığı bölgede 1980'in başında Türklerin helal et ve gıda ihtiyaçlarını karşılamak adına bir kasap bakkal dükkânı açmış. Belki buradaki ilklerden biridir. Daha sonra ailesini yani annemi, ağabeyimi ve ablalarımı Belçika'ya getirmiş. 1981'de bir ağabeyim, 1984'te de ben Belçika'da dünyaya gelmişiz.

Belçika'ya göçün ilk yıllarından itibaren göç Belçika'nın belirli bölge ve şehirlerine yaşanmış. Bu da Türklerin genellikle bir arada yaşayarak dil, din ve kültürlerini muhafaza etmesini sağlamış. Avrupa'nın diğer ülkelerinde göçmen aileler farklı bölgelere yerleştirilirken Belçika'nın bu konuda herhangi bir uygulaması olmamış. Dolayısıyla farklı etnik gruplarla da etkileşimleri sınırlı olmuş. Farklı milletlerle bir arada yaşamamanın kaybettirdikleri olduğu gibi kazandırdıkları da var. Dolayısıyla Belçika'da, bilhassa şu an yaşadığımız Limburg ilinde vatandaşlarımızın Türkçeye çok daha hâkim olduğunu düşünüyorum.

Son olarak 20-21 yaşlarımda eşimle tanıştım ve evlendik. Eşimle eğitimimiz devam ederken tanıştık ve evlendik. Eşimi annem ve babama söylediğimde ilk sordukları soru "Müslüman mı?" olmuştu. Bu da unutamadığım bir anıdır. 2009'da büyük kızım İkra Betül Gül, 2016'da ikinci kızım Asya Elif Gül dünyaya geldi. Çocuklarıma isimlerini verirken taşıdığımız kültürü, kimliği yansıtmaya çalıştık. Umuyorum ki hayatlarına da o şekilde yön verebiliriz.

✍ Belçika'daki hayatınızı kısaca anlatır mısınız? Hangi şehirlerde yaşadınız, hangi okullarda okudunuz?

Belçika'da dünyaya geldiğim Heusden-Zolder Belediyesi'nde ortaokulu bitirene kadar yaşadım. Ortaokul dönemimde annem ve babamın ayrılmasının da etkisiyle 12 yaşında şeker hastası oldum. Ayrıca hayat düzenimde de doğal olarak farklılık oldu. Bunun üzerine yatılı okula gitmemi tavsiye ettiler. Nitekim liseyi Tongeren şehrinde, evimden 40-50 km uzaklıkta okudum. Provinciale Hogeschool Limburg *(Hogeschool PXL)* İktisat Fakültesi'ni bitirerek mezun oldum.

✍ Siyasete ilginiz ne zaman ve nasıl başladı? Siyasete atılmanızda ve genel olarak hayatınızda en önemli motivasyonunuz ne olmuştur? Siyasi kariyerinizde ilham aldığınız biri var mıdır?

Aslında siyasete ilgim, bilinçli veya bilinçsiz çok erken yaşlarda başladı. Evimizde ufak bir televizyon vardı. O zamanlarda sadece TRT vardı ve izlenirdi. Süleyman Demirel, Turgut Özal, Bülent Ecevit, Necmettin Erbakan gibi isimler televizyona çıkardı. Siyasete ilgim erken yaşlardan başladı. Ara ara bir bakana, bir milletvekiline, bir belediye başkanına mektup yazardım. Sekiz, on yaşlarındaki çocuk ne yazabilirse onu yazar ve postalardım. Hiçbir zaman da cevap alamadım. Mektuplarım muhatabına ulaşır mıydı onu da bilmiyordum.

Siyaset, insanların yaşam düzeyine veya hangi şekilde yaşaması gerektiğine karar veren yönetici bir mekanizmadır. Doğumdan ölüme hatta ölümden sonra nereye defnedileceğimize kadar karar veren bir mekanizma aslında. Belçika'da bizim arzu etmediğimiz durumlar yaşandığı ve hassasiyetlerimiz dikkate alınmadığı için artık bizim de karar almada rol oynamamız gerektiğini düşünerek siyasete atıldım ve ilgim giderek arttı. Konuşmayı da anlatmayı da çok seviyorum.

Orta Asya'daki köklerimizden ve İslam'dan aldığımız, kimliğimizi oluşturan ana unsurlar var. Ancak diasporada kimliklerimizin erozyona uğraması söz konusu ve günümüzde insanlar giderek daha fazla bireysel yaşıyorlar. Belçika'da kimliklerimizin aleyhine alınan kararlara karşı insanlara öncülük etmeye çalışıyoruz. Ben bu anlamda siyaset yapıyorum fakat bu sadece kimlik siyaseti yaptığım anlamına gelmez. Benim gözümde Türk veya Belçikalı arasında bir üstünlük yok. Bir Belçikalı kadar karar verebilecek güçte olduğumu veya toplumumuzun fertlerinin

Siyasette toplumumuzu en doğru şekilde yansıtmak adına siyasette Belçikalı Türklerin varlığı çok değerli.

bir Belçikalı kadar veya ondan daha iyi olabileceğini düşünüyorum. Üstünlüğün sadece bilgide olduğu kanaatindeyim. Lakin kendi kimliğimi de bir şekilde muhafaza etmek ve yaşamak istiyorum. Bu benim hayat felsefem. Bunu çocuklarıma da aktarmayı düşünüyorum. Ancak Belçika'da bizim için önemli olan konulara hassasiyet gösterilmediği görüşündeyim. Hassasiyetlerimizi yaşamamızın önüne set çekildiği ve siyasette bunun mücadelesi yeterince verilmediği için siyaset yapıyorum.

Siyasi kariyerimde öncelikle Türk-İslam sentezini savunan herkes benim rol modelimdir. Sonrasında Amerikalı Martin Luther King'in "bir hayalim var" diye yola çıkarak siyahilerin ötekileştirdiği bir toplumda hakkını araması ve bunun mücadelesini vermesi bana hep ilham vermiştir. Ayrıca Anadolu mozaiğini, kimliğini taşıyan ve bu hususta medeniyetinin zenginliğinin farkında olan, bunun bir parçası olduğuna inanan herkesten bir şeyler öğrenebileceğime inanıyorum.

✍ Göçmen kökenli biri olarak kariyerinizde ön yargılarla karşılaştınız mı? Evetse bunlarla nasıl mücadele ettiniz?

İş başvuruları yaptığım bir dönemde yaklaşık on ayrı yere mülakata gittim. Sadece biri mülakata çağırmıştı. Orada da bana çok farklı, alakasız sorular sordular. Nitelik olarak belki diğerleriyle eşittim ama sadece bir yer beni mülakata çağırdı. Bunun da isimden dolayısıyla etnik kökenden kaynaklandığını düşünüyorum. Çünkü ev kiralama konusunda yapılan bir çalışmada bunu açıkça görmüş olduk. Ev kiralamak isteyen kişilerin bilgilerinin sadece isimleri Belçikalı bir isimle değiştirilerek yollandığında daha fazla kabul aldığı ortaya kondu. Ben iş konusunda da böyle olduğunu düşünüyorum. Tabii bunları ispat etmek çok zor, çünkü dile çok hâkim olduğumuz veya hemen kendimizi savunmaya geçebileceğimiz için ayrımcılık direkt yapılmıyor. Irkçılık maalesef gizli. Bazı siyasi partilerin bizim hassas olduğumuz meselelerle alakalı aldıkları kararlara bakınca bunlar nasıl bu toplumdan oy alabilir diye düşünüyorum. Belçika'da ırkçı parti olan Flaman Çıkarı Partisi *(Vlaams Belang)* kendisini en başından beri o şekilde tanımladığı için en azından fikirlerini açıkça bilebiliyor ve bir şekilde fikir mücadelesi verebiliyoruz. Fakat ırkçı partiler gibi düşünen ama bunu açıkça ifade etmeyen diğerleriyle aynı mücadeleyi vermek daha zor oluyor.

✍ Çokkültürlü kimliğinizin hem siyasette hem şu anki görevinize katkısı olduğunu düşünüyor musunuz? Bu kimlik size ne tür katkılar sağladı?

Toplum, farklı mozaik taşlarından oluşuyor ve siz de yaşadığınız toplumun bir yansıması oluyorsunuz. Siyaset ve meclisin de bu bağlamda o toplumun bir yansıması olması gerekiyor. Siyasette toplumumuzu en doğru şekilde yansıtmak adına siyasette Belçikalı Türklerin varlığı çok değerli. Ancak Belçika'da doğan bir Türk

olarak belli bir pozisyona gelip gerçekten de Belçikalı Türklerin fikirlerini, duygularını ve taleplerini siyasi arenada ifade etmenin gurur verici olduğunu söyleyebilirim.

✍ Şubat 2019'a kadar Flaman Yeşiller Partisi Groen üyesi olarak Heusden-Zolder belediye başkanlığı yaptıktan sonra aynı görevi muhafaza ederek Flaman Hristiyan Demokrat Partisi'ne *(CD&V – Christen Democraten en Vlaams)* geçiş yaptınız. Birkaç ay sonra bu partiden ayrılmak zorunda bırakıldınız. Bu süreçten bahsedebilir misiniz?

Belçika'da şu anda mecliste yedi tane parti var. Yedi partinin yedisi de aldıkları kararlar itibarıyla beni tam anlamıyla temsil etmiyor. Belçika Meclisi'ndeki partiler, Türk toplumu olarak bizim fikirlerimize, ana prensiplerimize aykırı kararlar alıyor. Ehvenişer olarak düşünebileceğim partiler var sadece. Yeşiller Partisi'ne girişim de bu düşüncelerle oldu. Bulunduğum belediyede Yeşiller Partisi'nin henüz bir bölge yönetimi yoktu ve o dönemde Yeşiller Partisi'nin parti genel başkanlığına Meryem Elmacı getirildi. Bu da parti bünyesinde Belçikalı Türklerin hassasiyetlerinin daha rahat ifade edileceği düşüncesini oluşturdu. Yeşiller Partisi, hayvan ve doğayla alakalı güzel şeyler yapsa da toplumsal kimlik açısından olumsuz düşüncelere sahipti. Yeşiller Partisi'nden ayrılma sebebim de bu toplumsal kimlik meselesidir. Aslında Yeşiller Partisi'ni kariyer planlamam doğrultusunda seçtim, partinin ideolojisi veya programı açısından değil. 2014'te milletvekili seçimlerine katıldım. Ardından bölgede Yeşiller Partisi'nin parti başkanlığını aldım. Parti başkanı olursanız bir sonraki seçimlerde müzakere eden siz olursunuz ve sizin sözünüz geçer. Bu süreç çok hızlı ve güzel ilerledi. Yeşiller olarak yerel seçimlerde Hristiyan Demokrat Partisi ile ittifaka girdik. Muvaffak olduk, belediyeye seçildik. Seçildiğimiz yıl genel seçimler de oldu ve Yeşiller Partisi'nden ismimin Federal Parlamento'da birinci sırada yer alacağı sözünü aldım. Tabii her şey formaliteymiş. Yeşiller Partisi kongrede karşıma yedi tane daha aday çıkarmıştı ve elene elene son üçe girdim. Bir ara verildi ve bizden bir beyannamenin altına imza atmamız istendi. Belgede farklılıklarına rağmen tüm insanlara saygı, hayvanların şoksuz kesilmesi, azınlıklara saygı, sözde Ermeni soykırımının kabul edilmesi meselelerine yer vermişler. Ben de belgeyi imzalamayacağımı söyledim. Kongrede üyeler karar versin dedim. Nitekim son üç kişi olarak tekrar ikinci tur başlayınca o dönemin milletvekili, beni kastederek "Kalan üç adaydan biri partimizin şartlarını imzalamadı," dedi. Dolayısıyla son ikiye kalamadım ve orayı terk ettim.

Akabinde iş adamlarının ocak ayında bir resepsiyonu vardı. Orada CD&V'den eski meclis başkan yardımcısı, aynı zamanda belediyede ittifak yapmış olduğumuz Sonja Claes da vardı. Sohbet ettiğimiz sırada yaşananlar için üzgün olduğunu belirterek beni kendi partisine davet etti. Ben de kabul ettim. Bir toplantı yaptık ve aday listesi konusunda hiçbir talepte bulunmadım. 2019 yılında Hristiyan Demokratlar Partisi'nden beşinci sıradan genel parlamento seçimlerine girdim. Muvaffak olamadık.

Mayısta da seçimler vardı. Seçimler için kampanyalara başladık. Ancak seçimlere bir hafta kala beni Belçika Devlet Televizyonu'ndan medyada yayılan bir vi-

Gençlerimizi, kendi kimlikleriyle kavuşturmak ve bu doğrultuda siyaset yapmaya yönlendirmek gerektiğine inanıyorum.

deom için ne düşündüğümü sormak için aradılar. Ne hakkında konuştuklarını anlayamadan telefonu kapattım ve durumun akıbetini öğrenmek için parti genel merkezini aradım. Acil bir şekilde parti üyeleriyle bir toplantı yaptık. Azerbaycan'ın bağımsızlık kutlamalarındaki söylemlerinden dolayı beni ihraç ettiler. Ötelenmek istendim ama ben işimin gereğini yerine getirdim. Toplumun içinden ayrılmadım.

✍ 9 Haziran 2024'teki genel seçimlere yeni kurulan Voor U Partisi'nden aday olarak katıldıktan sonra 13 Ekim 2024'teki belediye seçimlerine kurduğunuz NeXt adlı yeni partiden aday olarak katıldınız. Bu süreçten bahseder misiniz? Sizin için nasıl bir tecrübe oldu?

2023'te Liberal Parti'nin fikriyatını pek benimsemeyen milletvekili Els Ampe partiden ayrılmıştı ve bağımsız oldu. Ben de beş yıl boyunca bağımsız kaldım. Yeni bir oluşum kuralım teklifi geldi, ben de kabul ettim. Böylece Voor U Partisi'ni kurduk. Bir profesörümüz, bir market zincirlerinin genel müdürü ve bir de memurumuzdan oluşan toplamda altı kişilik bir ekibiz. Belçika'nın Flaman Bölgesi ve Brüksel Bölgesi olmak üzere bütün illerinde hem Flaman Parlamentosu hem Federal Parlamento hem de Avrupa Parlamentosu için listeler hazırladık. 2024 yılının Haziran ayında seçimlere katıldık ama %5 barajının altında kaldık. Bu da devlet televizyonuna çıkarılmamamızdan kaynaklandı. Biz de devlet televizyonunu bu hususta mahkemeye verdik. Mahkemede kısmen davamızı kazandık. Devlet televizyonu bizi programlara almadığı için bize 20 gün boyunca bin 250 Euro gibi bir rakam ödemek durumunda kaldı. Bu, barajı geçememizin önündeki birinci etkendi. Çünkü Belçika toplumu gündemi televizyondan izliyor. Sonuçta halk televizyonda ne görüyorsa siyasi kararını ona göre veriyor. Barajın altında kalmamızın ikinci sebebi ise maddi yetersizlikti. Belçika'nın KU Leuven Üniversitesi'nde yapılan araştırmadan hareketle yayınlanan bir makalede, siyasi partilere ne kadar maddi imkân tanınırsa oy oranının da paralel olarak arttığını okumuştum. Günümüzde 83 milyon avro kadar bir bütçe seçim kampanyalarında kullanmaları için meclisteki partilere büyüklükleri nispetinde dağıtılıyor. Mecliste olmadığımız için bu bütçeden pay alamıyoruz. Biz de kendi imkânlarımızla, belirli bir bütçeyle kampanyamızı yürüttük ama olmadı. Kısacası biz bu iki sebepten ötürü milletvekili seçimlerinde barajı aşamadık.

Yine de parti hâlâ etkinliklerine devam etmektedir. Haftalık görüşmelerimizi bir sonraki seçime hazırlık düşüncesiyle yapıyoruz. Aslında yeni kurduğumuz partiyle kuruluşundan altı ay sonra milletvekili seçimlerine katıldık ve %2,5'lik bir oy aldık. Az bir oy değil. 2024 yılının Ekim ayındaki genel seçimlerde ise Voor U Partisi'nin yerel seçimlerdeki ismi olan NEXT ismiyle seçimlere girdik. Belçika'da partiler yerel

seçimlerde farklı isimler kullanabilir, bu gayet doğaldır. Sonraki seçimde %5'lik barajı aşacağımızı ümit ediyoruz. Seçim sonuçları bakımından muvaffak olamamış olsak bile yeni siyasi yön olarak kendi fikriyatımızı tamamen yaşayabileceğimiz veya koruyabileceğimiz, yön verebileceğimiz yeni bir siyasi parti kurmamızın önemli bir başarı olduğunu düşünüyorum.

✍ Belçikalı Türklerin siyasal katılımını değerlendirir misiniz?

Belçikalı Türklerin siyasal katılımı ne yazık ki yetersiz. Heusden-Zolder Belediyesi'nde 12 bin Türk kökenli vatandaşımız var. Bunun 6 bini 18 yaş üzeri ve Belçika vatandaşı olarak oy kullanabilir. Takriben bunun 2 bini oy kullandı. İnsanlar oylarını kullansalar da boşa gittiğini, oy verdikleri partinin zaten başa gelemeyeceğini düşünüyor. Oylarının boşa gitmediğini ben de kendilerine başımdan geçen bir olay ile anlatmaya çalışıyorum. Sizinle de paylaşmak isterim. Başka bir belediyeye bağlı huzurevinde 80 yaşının üstünde, akli melekelerini yitirmiş Edip amcanın yaşadığını öğrendim. Huzurevine gittiğimde huzurevi müdürü bizi ağırladı ve Edip amca ile tanıştım. Kendisinin gönlünü hoş tutmaya çalıştım. Sonrasında huzurevi müdürüne de teşekkür edip bir ihtiyacı olması hâlinde benimle iletişime geçebileceklerini belirttim. Sonbaharda gitmiştim, ilkbaharda beni arayıp Edip amcanın altı gün önce vefat ettiğini söylediler. Mevtanın nerede olduğunu sorduğumda bana cenaze işlerine verdik dediler ki mevtanın Müslüman olduğunu biliyorlardı. Bunun üzerine cenaze işleri sorumlusunu aradım. Belçika'da en ucuz yöntem olduğu için ölüler yakılıyor. Edip amcanın da fırına konulmak için hazır olduğunu söylediler. Mevtanın yakılmamasını istedim ve yola çıktık. Cenaze fonunun önemi de aslında burada bir kez daha görmüş olduk. Diyanet Cenaze Fonu Başkanı'na durumu anlattım. Hemen yola çıkarak mevtayı aldılar ve Avrupa'da yapılan ilk Türk cami olan Heusden-Zolder Selimiye Camisi'nde cenaze namazını kıldık. Sonrasında Edip amcayı Belçika'daki Müslüman mezarlığına defnettik.

Bir Belçikalı Müslüman Türk siyasetçi olarak Belçika'da her türlü kültürel hassasiyete önem veriyor ve bunun için çabalıyorum. Bireysel yaşamaktan çıkarak top-

lumun yaşadığı zorlukların da farkında olmalıyız. Dolayısıyla kullanılmamış her oy, anlattığım bu gibi tatsız olayların yaşanmasına engel olabilir. Biz siyasete yön vermiyorsak, siyaset bize yön verir.

✍ Belçika'da yaşayan Türk kökenli gençlerin siyasi temsil ve katılım anlamında güncel durumları nasıldır? Bir önceki nesille karşılaştırırsak neler söyleyebiliriz?

Gençlerimizin siyasete ilgilerinin zayıf olduğunu düşünüyorum. Kimlik arayışı içinde oldukları için öz kimlikleriyle buluşturulması gerekiyor. Kimlikleriyle alakalı kabul görmeleri lazım. Kimliklerini bilseler de zenginliğinin farkında değiller. Bu sebeple gençlerimizi, kendi kimlikleriyle kavuşturmak ve bu doğrultuda siyaset yapmaya yönlendirmek gerektiğine inanıyorum. Belçika'daki partilerde aday olan Belçikalı Türk gençlerimize de partilerin aşırı fikirleri empoze edilmeye çalışılıyor. Bu konuda da gençlerimizin eğitilmesi, kendi kimliklerin vazgeçmeden de siyaset yapabileceklerinin kendilerine öğretilmesi gerekiyor. Siyasette alınan her karar gençleri de etkilemektedir. Dolayısıyla biz de listemize iki tane genç kız kardeşimizi almıştık. Bu hususta onları aktif kılmaya çalışmıştık.

✍ Türk toplumunu ve özellikle gençlerin Belçika'daki siyasal katılımını artırmaya yönelik çalışmalarınız oldu mu?

Henüz olmadı, çünkü 2024 Ekim'deki yerel seçimlerde oy kullanma mecburiyeti kalktı. Zaten seçimlere gidilmemesinin sebebi de büyük ölçüde cezası olmamasıydı. Bundan önce, gençlere söylemlerimiz dışında özel bir çalışmamız olmadı. Ancak gelecekte partimiz altında siyasi akademi adıyla siyasetin önemiyle alakalı gençlerle söyleşiler yaparak, gençlerin ilgisini çeken işler yapıp donanımlı bir nesil yetiştirerek Belçika siyasetini gençlere tanıtmayı ve Belçika siyasetine yön vermeyi amaçlıyoruz. Çünkü sonuçta biz Belçika'da yaşıyoruz.

✍ Belçika'da siyasal partilerin Türk kökenlilere yeterince fırsat sağladığını düşünüyor musunuz? Ayrıca Türk kökenlilerin, partilerinin programlarını yeterince etkileyebildiğini gözlemliyor musunuz?

Kesinlikle düşünmüyorum ve gözlemleyemiyorum. Bana Hristiyan Demokratlar Partisi'nde sordukları bir soruyu söyleyeyim: "Darwin'in teorisine inanıyor musun?" Yani partilerce, onlardan biri gibi davranıp onlar gibi olana kadar kabul görmüyorsunuz. Belçikalı Türk milletvekillerimizin kendi kimliklerine yeterince sahip çıkmadığını da düşünüyorum. Dolayısıyla Belçika'da kendi kimliğini muhafaza ederek siyaset yapmak çok zor.

Programlara gelince, haziran ayındaki seçimlerde bunu her gittiğim yerde çokça dile getirdim. Partilerin listelerinde ve partilerde temsil edilmiyoruz. Seçilebilir yerlere Türk koymuyorlar. Bahsettiğim gibi partiler, adayların her anlamda kendileri gibi olmasını bekliyor ancak bu şekilde bir yere gelmek mümkün değil. Dolayısıyla istesek de parti programlarını yeterince etkileyemiyoruz.

✍ Belçika toplumunda sizi siyasi açıdan endişelendiren gelişmeler var mıdır? Varsa nedir? Bunun Belçika Türk toplumuna etkisini değerlendirir misiniz?

Seçim dönemlerinde aşırı ırkçılık var. Bizim değerlerimize hakaret ve baskı var. Alınan aleyhte kararlarla kendi millî ve manevi değerlerimizi yaşamamızı zorlaştırıyorlar. Seçim sonrası bunlar unutuluyor. Ancak seçim yaklaştığı zaman popülizm yapılıyor ve bu şekilde devam ediyor. Popülizm ise Belçikalı Türk toplumunu özellikle kimlik, aidiyet ve toplumsal uyum konularında etkileyerek ötekileştirme ve dışlanma duygularını artırabilir. Ayrıca, medyada oluşan olumsuz temsil, ayrımcılık riskini güçlendirebilir.

✍ Belçika'da göçmen kökenlilere yönelik politikalarda son 60 yılda ne tür değişiklikler yaşandı?

Bu süreçte ırkçılık aşırı arttı. Bu seçimde aşırı sağ eğilimli partinin Belçika'da %45 aldığını görüyoruz. Beş sene öncesine yani bir önceki seçime giderseniz aslında toplumda da aşırı sağ ve ırkçı eğilimlilerin arttığını görüyoruz. Dolayısıyla her iki kişiden biri aşırı sağ partilere oy veriyor. Aşırı sağ partilere oylar, ekonomik ve sosyal programlardan ziyade partilerin göç politikalarından dolayı veriliyor. Bu da Belçika toplumu için endişe vericidir. Göçmen kökenlilere yönelik politikaların değişimi de ırkçılıkla paralel yol almaktadır.

✍ Aşırı sağın Belçika'da eskiden beri var olmadığını veya son zamanlarda arttığını söyleyebilir miyiz? Yoksa eskiden beri görünür durumda mıydı?

Göçün ilk yıllarında çokkültürcü politikalar uygulanıyordu. Örneğin ana dili eğitimi veriliyordu ama daha sonra bunlar entegrasyona engel olduğu varsayılarak kaldırıldı. Belçika'ya göçün ilk yıllarında sol görüşlü partiler göçmenleri sahiplendi ancak günümüzde Sosyalist Parti (eski adı Sociaal Progressief Anders, şimdiki adı Vooruit) başkanının göçmenlere yönelik aşırıcı ve şiddet içeren söylemlerine şahitlik ediyoruz. Kendisi bu söylemlerinden dolayı istifa etmek zorunda kalsa da yeniden siyasete geri geldi. Yani geçmişte göçmenler için mücadele eden partiler artık bu konudan çok uzakta. Flaman Çıkarı (Vlaams Belang) ve Yeni Flaman İttifakı (Nieuw-Vlaamse Alliantie) partileri %7-8'lik partilerken yüzde 25'lik bir parti oldu. Sadece ırkçı partisi değil onunla yakın bir parti daha var. Parti ırkçılığı savunmadığını iddia etse de politikaları hep bu yönde. Bu tür olaylar geçmişte yok denecek kadar azdı.

Toplum bir yere yönlendiriliyor ve seçmen kitlesinin en yoğun olduğu yer orası. Dolayısıyla bu da biz göçmen kökenlilere olumsuz yönde yansıyor. Oy vermemiz bu açıdan da çok önemli.

✍ Belçika'daki Türk kökenlilerin siyasetteki geleceğini nasıl görüyorsunuz?

Belçikalı Türk siyasetçilerin gelecekte bir yere gelebilmesi için örnek şahıslara ihtiyacımız var. Kendi değer yargılarımızdan taviz vermeden siyaset yapabilmemiz gerekir. Ancak bu şekilde Belçika siyasetinde daha görünür olabilir ve ilerleme kaydedebiliriz.

✍ Belçikalı Türklerin Türkiye ve Belçika devletlerinden beklentileri var mıdır? Varsa nedir? Bu beklentiler ne ölçüde karşılanmaktadır?

Kişisel haklarımıza ve onları oluşturan değerlere saygı bekliyoruz. Çünkü bizi biz yapan hiçbir değer Belçika'nın anayasasına, kanununa karşı değil. Olduğum gibi kabul görmek istiyorum, çünkü Belçika benim de devletim. Ben 39 yaşındaki bir Belçikalıdan daha Belçikalıyım, çünkü 40 yaşındayım. Ondan bir sene daha fazla Belçikalıyım. Belçikalı Türkler olarak Belçika'yı seviyoruz. Belçika'dan beklentimiz bizi biz yapan değerlerimizi kabullenmesi.

Türkiye'den uzun zaman Belçika'daki Türkleri sahiplenmesi bekleniyordu. O da mevcut hükümet ile birlikte gerçekleşti. Batı Avrupa'daki birçok Türk vatandaşının derdi olsa da nihayetinde vatan sağ olsun der. Buradaki vatandaş dalgalanan bayrağın hasretini çekiyor. Türkiye'de insanlara ezan sesi çok doğal geliyor. Bizse burada o duyguların hasretini çekiyoruz.

✍ Yurt dışındaki Türk kökenli gençler günümüzde çokkültürlü ortamların etkisi altında yetişiyor. Bu yollardan geçmiş biri olarak gençlere neler söylemek ve ne tavsiye etmek istersiniz?

Kendi kızlarıma söylediklerim Belçikalı Türk gençlerimiz için de geçerli. Ben çocuklarımı kendilerini iyi ve donanımlı insanlar olarak yetiştirmeleri konusunda telkin ediyorum. Yaşarken karşılarına çıkabilecek her türlü zorluğa karşı gençlerin kendilerini geliştirmelerini tavsiye ederim. Gençlerimiz, hayatın zorluklarını görüp düşe kalka olsa da doğruyu bulacaklardır. Nihayetinde de geldikleri konumlara kendi değerlerinin farkında olarak özgüvenle geleceklerdir. Gençlerimizin hepsi çok değerli. Bunun farkına varsınlar isterim.

Söyleşi

BELÇİKA'DA TÜRK DİASPORASININ SİVİL ÖRGÜTLENME MODELİ: BİNDUS FEDERASYONU GENEL MÜDÜRÜ SELAMET BELKIRAN İLE SÖYLEŞİ

SELAMET BELKIRAN
Bindus Federasyonu Genel Müdürü

✍ Kısaca kendinizden ve ailenizin göç hikâyesinden bahseder misiniz? Türkiye'nin neresinden geliyorsunuz?

Ben Selamet Belkıran, 1974 doğumluyum. Sivaslıyım. Üç kızım var. Türkiye'de Sivas'ta doğdum ama yaklaşık bir yaşındayken ailece Belçika'ya göç etmişiz. Babam bizden önce birkaç Avrupa ülkesini gezmiş. 1974 yılında Belçika'da işçilik hakkı tanınınca Belçika'da oturum izni almış ve bizleri getirmiş. Biz dört kardeşiz. Babam bizi Belçika'ya getirmeden önce maden işçisi olarak Limburg şehrinde kalıyormuş. Bizi Türkiye'den getirince Anvers'e taşınmışız. Anvers, Belçika'nın ikinci büyük şehri ve bir liman şehri. Ayrıca Anvers'in bazı semtlerinde Türkler yoğunluktadır, biz de o semtlerden birinde yetiştik. 1994'te evlendim. Eşim de Sivas Kangallı.

✍ Eğitim ve sosyal hayatınızı da kısaca anlatır mısınız?

Eğitim hayatım Belçika'da geçti. İlkokula başladığım yıl Anvers'in daha güzel sosyal konutların olduğu, ekonomik anlamda ucuz olan başka bir semtine taşındık. Taşındığımız yerde Birinci ve İkinci Dünya Savaşlarını görmüş yaşlı Belçikalılar da

kalırdı. Bizi gördüklerinde şeker, çikolata verirlerdi. Anaokuluna çeşitli sebeplerden dolayı gitmeyince okula başladığımda dil konusunda sıkıntı yaşadım. Birinci sınıfı yeniden okumak zorunda kaldım. Öğretmenimiz aile yapımızın farkında olduğu için bize zorluk çıkarmazdı. O dönemlerde dil konusunda yetersiz olan öğrencilere destek dil dersleri de yoktu. Zaten babamın nihai amacı da beni okutmak değildi, çünkü Belçika'ya geçici geldiklerini düşünüyordu. Ortaokulda yeniden taşındık. İlkokulda çok zorlanınca ortaokula geldiğimde bazı şeyleri kaçırmış olduğumu fark ettim. Ancak annem ve babam eğitim görmemiş olsalar da onlar sayesinde bugünlere gelebildim.

Sosyal anlamda hep Belçikalı arkadaşlarım vardı. Birlikte çeşitli faaliyetler yapardık. Kendim de karate, futbol gibi çeşitli sporlarla uğraştım. Sporla uğraşmamı babam da bilinçli veya bilinçsiz bir şekilde teşvik ederdi. Sporla uğraşırken çok değerli Belçikalı arkadaşlarım da oldu. Birbirimize karşılıklı çok değer verirdik. Tabii bunları da sonradan kavradım. Çocukken bunların farkında olmuyorsunuz.

✍ Bindus nedir? Ne zaman ve hangi ihtiyaca binaen kurulmuştur?

Belçika'da insanları birbirine bağlamak ve çeşitliliğin güç olduğu bir toplum inşa etmek amacıyla 1993'te Belçika'daki STK'ların çatı kuruluşu olma görevini üstlenen Bindus kuruldu. Malum, Türk toplumu içinde bazı görüşler sebebiyle toplumun ayrıştığını görüyoruz. Bizim asıl meselemiz bu fikir ayrılıklarını bir kenara bırakarak Türk toplumunun sorunlarını dile getirmek oldu. Böyle çeşitli sivil toplum kuruluşlarını bir çatı altında toplamaya karar verdik. Tabii bunu yapmak hiç kolay olmadı, defalarca toplantılarımızın sonuçsuz kaldığı oldu ama bir şekilde başardık. Türk toplumunun bilinçlenmesi, sivil örgütlenme ve toplumumuzun muzdarip olduğu ırk-

"Belçikalı Türklerin sivil örgütlenme konusunda Belçika'da örnek teşkil ettiğini düşünüyorum."

çılık gibi konuların çözümü için daha dar çerçevede faaliyetler yaparken Belçikalı Türkleri daha fazla temsil edecek konulara da odaklanma kararı alındı.

Süreç içinde Belçika Kültür Bakanlığı, bizim gibi federasyonları resmî olarak tanıyacağını duyurdu. Bu sayede devletin federasyonu tanıdığı süre boyunca her türlü maddi giderleri karşılanmış oldu. Bu da bizim profesyonelleşmemiz adına güzel bir teşvik oldu. Profesyonelleşme süreci bizim için dalgalı bir süreçti. Bu işe gönüllü başlayanlar daha fazla tecrübe elde etmiş ve vizyonlarını geliştirmiş oldu. Bazı dernekler ihtiyaç duymadıkları gerekçesiyle Bindus'tan ayrıldı, bazı yeni dernekler de Bindus'a dahil oldu.

Bir çatı kuruluş olan Bindus kurulurken 6-7 tane sivil toplum kuruluşu bize dahil oldu. Zamanla bu sayı artarken şu an için 90'ın üzerinde STK bize bağlı. Ancak bu STK'lar Anvers merkez olarak Brüksel ve Limburg bölgesi olmak üzere üç bölgedeki STK'lar. Bu bölgelerde de ofislerimiz var.

✍ Ekibinizin üye profili nedir? Etnik kimlik, cinsiyet, yaş bağlamında değerlendirir misiniz?

Bindus, 1993 yılında Türk Dernekler Birliği olarak kurulmuştu, 2019'da bakanlıklar nezdinde isim değişikliği yapıldı. İsim değişikliği, hizmet alanımızın genişlemesi ve edindiğimiz deneyimler sonucunda, devletten gelen bu hizmeti daha geniş bir topluluğa sunmamız yönündeki taleple gerçekleşti. Yani sadece Türklerin değil Belçika'daki diğer etnik kökenden insanların da bizim hizmetlerimizden istifade etmesi talep edildi. Bizim sunduğumuz hizmetler arasında kapasite geliştirmek, Belçika Sivil Toplum Örgüt Yasası'na uyarınca devletten ödenek almak, çeşitli projeler yapmak, iletişim ağımızı çatımız altındaki derneklerle paylaşmak, derneklerin sorunlarını bakanlıklar, meclis gibi resmî makamlara iletmek yer alıyor.

Bugün baktığımızda çatımız altında Fas, Senegal, Filistin, Suriye, Yemen, Somali, Bulgaristan, Moğolistan, Türkmenistan, Bosna, Belçika kökenli dernekler var. Büyük çoğunluğu Türk, Faslı ve Bosnalı dernekler oluşturuyor. İsim değişikliği sonrasında yöneticilerimizin etnik kökenlerinde de değişiklikler oldu. Mesela yedi yöneticimiz arasında Pakistanlı, Moğolistanlı, Belçikalı, Bulgar ve üç tane geçmişten gelen Türk kökenli yöneticilerimiz var. Bu yöneticilerden üçü kadın. Çalışan personellerimiz arasında da Türk, Faslı, Belçikalı ve diğer etnik kökenlerden insanlar yer alıyor. Yine sekiz personelimizden altısı kadın. Önceden dernek kurucuları genellikle erkek olurken şimdi kadın kurucuların olduğunu da görüyoruz. Yaş aralığı da 18-65 yaş arasında olabiliyor. Derneklerimiz ve yöneticilerimiz aynı çeşitlilikte gidiyor. Bunun da önemli olduğunu düşünüyoruz, çünkü bu sayede Belçika'daki göçmen kökenli toplumun sorunlarının farkında olup bunlara çözüm bulmaya çalışıyoruz.

✍ Expat olarak Türkiye'den göç eden yeni nesil göçmenlerle etkileşiminiz var mıdır? Varsa hangi konularda iletişim kuruyorsunuz?

Belçika'ya yeni gelen göçmenler için bir göçmen politikası uygulanıyor. Belçika'ya uyumları için belirli bir süre dil ve sosyal hayata uyum konusunda eğitim alıyorlar. Bu tarz ön hazırlık aşamasında geçmişte biz de yer aldık. Ön hazırlık aşamalarının planlanma aşamasında bizim de fikrimiz alındı. Bu bağlamda bir etkileşimimiz oldu.

Aynı zamanda Türkler özelinde Türkiye'den gelenler zaman zaman bulundukları bölgelerde bazı STK'larda yer alabiliyor veya yeni STK açma girişiminde bulunabiliyor. Biz de STK'ların açılış süreçleri hakkında kendilerini bilgilendiriyoruz.

✍ Bindus'un bir sivil toplum örgütü olarak ne gibi işlevleri var? Ne tür faaliyetler düzenliyorsunuz?

Bizim asıl amacımız bize bağlı derneklerin kapasitelerini ve etki alanlarını artırmak. Dernekler sürekli değişim içerisinde olduğu için yöneticilerin görevleri, STK'ların işleyişi konularında devamlı bilgilendirmek oluyor. Özellikle yeni bir dernek kurma girişimi içinde olanlara destek sağlıyoruz. Aynı zamanda dernek bulunduğu bölgede diğer STK'lar ile iş birliği yapmak istediğinde bizim iletişim ağımız yardımıyla aracılık yapmaya çalışıyoruz. Bunlar temel görevlerimiz diyebilirim.

Bunların yanı sıra senede birkaç defa bir araya geldiğimiz bölgesel toplantılarımızda derneklerimizin ihtiyaçlarını dinlemeye çalışıyoruz. Derneklerin ihtiyaçları ve toplumsal meseleler konusunda nasıl bir strateji yürütmemiz gerektiği konusunda düzenli istişarelerde bulunuyoruz. Her yıl temamız da değişebiliyor. Örneğin 2024 yılında Belçika'da seçimlerin olmasından dolayı bizim temamız da siyasetti. Bu konuda

Anvers belediye başkanı adaylarını çağırarak bir münazara düzenledik. Bir moderatör ve yaklaşık 250 kişinin katılımı ile bir program düzenledik.

Biz daha önce Avrupa Birliği Akreditasyonu'na sahiptik. Erasmus projesi gibi bazı konularda çalışmalar yaptık. On bir ülkeden gencin, geldikleri ülkelerin demokrasi anlayışını paylaşabilecekleri bir çalışmamız oldu. Buradaki maksadımız demokrasi modellerinden daha doğru bir demokrasi modelinin oluşturulmasıydı. Bunlar gibi pek çok çalışma yaptık ancak yoğunluktan dolayı akreditasyonu durdurmak zorunda kaldık. Bir başka projemiz Avrupa Birliği istihdam projesiydi. O dönemlerde Avrupa'da en çok işsizlik oranına sahip bölge Brüksel'di. Bu sebeple İş Bulma Kurumu, Çalışma Bakanlığı ile iş birliklerimiz oldu. Bu proje ile senede yaklaşık 200 kişiye ya iş imkânı sağladık ya da eğitime devam etmesini sağladık. Bu projeyi yaklaşık 10 yıl boyunca tüm etnik kökenden göçmenler için yaptık. Bu projemiz de 2023 yılında bitti.

Belçika'da Avrupalı Türkler Kongresi de düzenledik. Ramazan programları düzenliyoruz. Üç gün boyunca birçok etnik kökenden 15-20 bin insana ulaşıyoruz. Belçikalı Türklerin sivil örgütlenmesini konu alan bir kitap çalışmamız oldu. Daha pek çok çalışmamız var ama öncelikle aklıma gelenler bunlar.

Yaptığımız işleri topluma en iyi şekilde faydalı olabilmek adına yapıyoruz. Çalışmalarımızdan dolayı Leuven Katolik Üniversitesi bize ödül verdi. Bu da hem şahsım hem de Bindus adına bizi onurlandıran bir şey.

✍ Belçikalı Türklerin muzdarip olduğu hangi konularda çözüm adına katkılarda bulundunuz? Bu konudaki planlarınız nedir?

Yaklaşık 10 yıl önce bir gençlik platformu düzenledik. Bu platformda bir heyet ile beraber gençlerin sorunlarını ve bunlara yönelik çözümleri masaya yatırdık.

"Değerlerimizi ve tarihimizi unutursak gelecek nesillerimizi kaybederiz, kaybettiğimiz nesillerde de var olamayız. Bu bakımdan kültürel değerlerimize vurgu yapan STK'lara Belçika'da ihtiyacımız var."

Geçmişte öne çıkan problemler arasında göçmen kökenli insanların basında genellikle olumsuz olaylarla bahsedilmesi yer alıyordu. Biz de bu sebeple Emniyet Müdürü'nü gençlerle buluşturduk. Emniyet Müdürü'nden basının göçmenleri olumsuz yansıtmasından rahatsız olduğumuzu ve bunu teyit etmesini istedik. Bu buluşma sayesinde Türkler özelinde suç oranının yüksek olmadığını, Belçika'da Türk toplumunun örnek bir toplum olduğunu, basında yansıtılanların objektif olmadığını asıl kaynaktan öğrenmiş olduk. Yine gençlik platformumuzda öne çıkan meselelerden bir diğeri, eğitimde göçmen kökenli çocuklara yapılan ayrımcılıktı. Göçmen kökenli gençler kapasitelerinin altındaki okullara yönlendiriliyor, isimlerinden dolayı staj ve iş bulma konusunda sıkıntı yaşayabiliyor. Yine isimlerinden dolayı ev bulma konusunda da benzer ayrımcılığa maruz kalabiliyorlar. Biz de bu tür sorunlar için neler yapılabilir düşüncesinden hareketle ilgili resmî makamlarla irtibat kurmaya çalıştık.

Bünyenizde bir dergi çıkardınız. Derginizin çıkış hikâyesini ve içeriğini anlatır mısınız?

Dergimizi 2000'lerin başlarında çıkarmıştık. Malum, o dönemde sosyal medya bu kadar kullanılmıyordu. Biz de yapılan işleri insanlara ulaştırmak amacıyla dergi çıkarmaya karar verdik. Dergiyi önce Türkçe çıkardık ancak daha sonra daha fazla kişiye ulaşabilmek adına Felemenkçeye çevirdik. Yaklaşık sekiz yıl dergiyi yayınlamaya devam ettik ve sonrasında bıraktık. Bunun sebebi de yayın sürecinin çok meşakkatli olmasıydı. Dijital platformların kullanımının artması da dergiyi kapatmamızda etkili oldu. Biz de dergi yerine dijital platformda öne çıkan haberleri paylaşmaya devam ettik.

Bindus'un, Belçikalı Türklerin Türkiye'den talepleri ve beklentileri konusunda yaptığı çalışmalar var mıdır?

Avrupa genelinde olduğu gibi Belçikalı Türklerin de Türkiye'den siyasi temsil ve katılım, konsolosluk hizmetleri, askerlik, Türkiye'de araba ve telefon gibi araçların kullanım şartları ve süreleri konularında talepleri var. Biz de bu talepleri iletişim hâlinde olduğumuz ilgili mercilere iletmeye çalışıyoruz. Tabii bu taleplerin Avrupa genelindeki Türklerden gelmesi sebebiyle sadece bizim bu konulardaki girişimlerimiz zaman zaman yetersiz kalabiliyor. Ancak Belçika'daki Türkçe eğitiminin önündeki engeller ve Türkiye'den imamların gelmesinin yasaklanması gibi konularda olumlu sonuçlar elde ettiğimiz oldu. Eğer bu sorunlar dile getirilmezse burada kimliğimizi kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya kalabiliriz. Kimliğimizi erozyona uğratacak her girişimde kurumsal olarak biz de harekete geçiyoruz.

✍ Bindus dışında bu alanda Belçika'da başka çatı kuruluşlar var mı?

Bizim gibi Türk kökenli birkaç tane çatı kuruluşu vardı. Bazısı kapandı fakat bizim gibi aktif olan Aktif Dernekler Birliği *(Unie van Actieve Verenigingen)* var. Bu da bizim gibi Türk kökenli kurucular ile işe başlayan bir federasyon.

1990'ların sonlarında aslında göçmen kökenlilerin kurduğu 13 tane çatı kuruluşu vardı. Şu an Flaman Kültür Bakanlığı'na bağlı 130 çatı kuruluşu içinde Belçikalıların kurdukları da var. Bunların kuruluş amaçları da çeşit çeşit.

1990'lı yıllarda gelişmekte olduğumuz için Belçika hükümetinin bize ayrıcalık tanıması bizim de ayakta kalmamızı sağladı. O dönemde bakanlık nezdinde tanınma prosedürü kolaydı. Bu konuda son beş yıldır eskiye kıyasla bazı değişiklikler yaşandı.

✍ Bindus içindeki etnik çeşitliliği göz önünde bulundurduğunuzda kültürlerarası etkileşim size neler kattı?

Her kültürün bizlere yeni değerler kattığını düşünüyorum. Belçika'da özellikle Anvers'te 170 farklı kökenden insan yaşıyor. Bindus da bu kültür çeşitliliği içinde faaliyetlerini sürdürüyor. Türklerin Belçika'daki tarihi, örneğin Belçikalı Somalilere kıyasla çok daha eski. Dolayısıyla bizim yaşadığımız sorunlar ve bunların çözümlerini bildiğimiz için Belçika'daki göçmenlere yol gösterme gayreti içindeyiz. Onların hassasiyetleri ve kültürel değerlerinin farkında olarak yardımcı olmaya çalışıyoruz. Bunu yaparken de farklı kültür ve değerleri, sivil toplum anlayışlarını ve çalışmalarını öğrenme şansı elde etmiş oluyoruz. Onlardan

aldığımız iyi şeyleri kendi bünyemiz içinde de uygulamaya çalışıyoruz. Bu bakımdan olumlu anlamda karşılıklı bir etkileşim söz konusu.

✍ Belçika Türk toplumunun kurumsallaşma sürecini nasıl değerlendiriyorsunuz?

Belçikalı Türklerin sivil örgütlenme konusunda Belçika'da örnek teşkil ettiğini düşünüyorum. İllaki herkes kendi alanında örnek teşkil edebilir, biz de sivil örgütlenme konusunda örnek konumundayız. Göçün ilk yıllarından itibaren eğitimli ve

donanımlı insanlarımızın sayısı da artmış durumda. Asıl mesele bu insanların STK'lara dahil edilmesidir. Bu da kolay bir iş değil çünkü faaliyet yapmak ayrı, bu faaliyetlerde sorunları profesyonel bir şekilde aktarmak ayrı bir kabiliyet. Her ikisi de lazım. Böyle insanlarımız var ama gönüllülük, fedakârlık ve zaman ayırma konusunda o insanlarımızı dahil etmek kolay olmuyor. Bu bakımdan Türklerin, Belçika'daki sivil örgütlenmenin güçlenmesi için STK'lara ve süreçlerine daha fazla dahil olması gerekiyor.

✍ Günümüzde Türk toplumu tarafından kurulan sivil toplum kuruluşlarının Belçikalı Türk toplumundaki yeri nedir?

Faslıların ve Türklerin sivil örgütlenmesi Belçika'da öne çıkıyor. Özellik Türkler bu konuda daha ön planda yer alıyor. Dernek kurmak bizim işimiz diyebilirim. Zaten Belçika devleti de sivil örgütlemeye çok önem veriyor. Beş kişinin toplanmasıyla da bir dernek kurulabilir.

Türkler arasında derneklerin önemli bir yeri var. Bunun da sebebi STK'lar aracılığıyla birçok hak elde edilmiş olması. Sonuç itibarıyla birçok STK, halkın sözcüsü konumunda.

✍ Belçika Türk toplumunda son 60 yılda birçok STK kurulmuştur. STK kurma hakkı sivil haklardan biridir. Türk diasporası için Türk STK'larının misyonları sizce nedir? Bu misyonu yeterince yerine getiriyorlar mı? Neden?

Belçika'da muhtemelen habersiz olduğumuz birçok Türk STK'sı da var. Onların da kendi çapında çalışmalar yürüttüğüne inanıyorum. Türkler olarak birçok alanda varız ve başarılı olduğumuzu düşünüyorum. Ancak 60 yıllık göç süresinin çok kısa olduğunu da unutmamak gerekir. Ekonomik kaygıların yanında bir STK'da yer almak kolay bir iş değil. Bunlara rağmen geldiğimiz nokta önemli bir başarı. Dernek kurup bunu profesyonel hâle getirerek devletten finansman almak daha büyük bir başarı. Eğer ki bunu devam ettirebiliyorsanız misyonunuzu zaten yerine getirmişsiniz demektir. Böyle örneklerimiz var ama tabii her şey daha da iyi olabilir.

✍ Belçika'da Türk STK'larının temel sorunları ya da ihtiyaçları nelerdir? Değerlendirir misiniz?

STK'ların en önemli ihtiyaçlarından biri Belçika hükümeti tarafından tanınmaları. Biz Bindus olarak buna aracı olmaya çalışıyoruz. Bulundukları bölgelerde ve belediyelerdeki sorunları dile getirerek tanınmaları gerekiyor. Belçika'da devletin yayınladığı raporlarda dernek isimlerinin bir STK olarak yer alması gerekir. Bu da tanınırlık anlamında önem arz etmekte ve derneklerin güçlenmesini sağlamaktadır. Aksi takdirde dernekler çalışmalar yapıp bunu duyurmadıklarında yok hükmünde oluyorlar. Ayrıca sık olmasa da zaman zaman Belçikalı derneklerle bir araya gelmeleri ve birlikte çalışmaları gerekiyor.

Bunların yanı sıra maddi ihtiyaçları var. Bir derneğin faaliyetlerini yürütebileceği öncelikli olarak lokallere ihtiyaçları var. Belçika devletinin STK'lara sunduğu çok fazla imkân var ancak bu destekleri bilip müracaat etmek de önemli. Bunun için de profesyonellik gerekiyor. Dernek işlerini gönüllü yapan biri bu prosedürleri bilmeyince daha çalışmalarına başlamadan sonlandırabiliyor. Yine Bindus olarak bu işlemlerin kolaylaştırılması için de destek sağlıyoruz. Derneklerimizin profesyonelleşmesi adına sosyal medya ve web sayfalarını aktif bir şekilde kullanması gerekiyor.

✍ Belçikalı Türklerin kurduğu derneklerin hitap ettiği yaş aralığı nedir? Belçikalı Türk gençlerin STK'lara ilgisini değerlendirir misiniz?

Günümüzde yaşlılar artık pek fazla dernek kurmuyor. İlk nesil zamanında yeterince dernek kurdu ve bizlere öncülük etti. Şimdilerde daha çok orta yaşlıların bu işe önayak olduğunu görüyoruz. Bir de Türklerin dernek kurma sürecinin yavaşladığını gözlemliyoruz. Geçmişte öğrenci derneklerine rağbet daha fazlayken şimdilerde, var olan derneklere dahil oluyorlar. Daha çok spor kulüpleri daha kolay kurulup kapanabiliyorlar.

✍ Türk STK'larında gençlere ve kadınlara alan sunuluyor mu? Sizce gençlere ve kadınlara alan açma konusunda neler yapılabilir?

Kadınların bir araya gelip yapmak istediklerini dile getirebilecekleri ve girişimcilik anlamında yapmak istediklerini uygulayabilecekleri bir platform kurulabilir. Bu bir STK vesilesiyle veya belediyenin bazı platformlarında yapılabilir. Aynı imkânlara Belçika devleti içindeki gençler de sahip. Asıl önemli nokta insanların zaman ayırıp bunları uygulamaya geçirmesi. Belçika devletinin vizyonu da Belçika'da yaşayan herkesin fert olarak topluma katkı sağlaması yönünde. Bu bakımdan kadınların ve gençlerin önünü açarak bireysel çabayı ön plana çıkarıyor. Ancak tabii bireysel çabayı STK'ya dönüştürebilir, birçok fikri bir araya getirebilirseniz çok daha etkili olursunuz.

Bahsettiklerim yanında Belçika'da birçok insan maddi sıkıntı da yaşıyor. Örneğin bir çocuğun spor kulübüne yazılması için bir miktar kayıt parası ödenmesi gerekiyor. Bunu karşılayamayanlar için çalışmalar yapılması gerekli. Yine hâlâ ırkçılıkla, başörtüsüyle alakalı birçok sorunumuz oluyor. Örneğin ben de başörtüsü sorununu dile getirebilirim ama kadınların kendi sıkıntılarını dile getirmeleri daha etkili çözümler üretilmesini sağlayabilir. Dolayısıyla, toplumun karşılaştığı sorunların doğrudan bu

sıkıntıları yaşayan kişiler tarafından ilgili makamlara iletilmesi, konunun daha fazla önemsenmesini ve muhataplar tarafından daha ciddiyetle ele alınmasını sağlar.

✍ Belçika'da göçmenler için sunulan sivil hakları değerlendirir misiniz?

Belçika'da sivil imkânlar çok fazla ama birçok kişi bunu bilmiyor. Bu konuda Belçika devletinin tanıtma stratejisi geliştirmesi gerekiyor. Yine, başta Türk toplumu olmak üzere Belçikalı Türklere de görevler düşüyor. Burada vatandaşlara bu hakları aktarma konusunda STK'ların rolü çok önemli. Belçika devleti de bu konuda göçmenlerin kendi dillerinde bilinçlendirme yöntemini uygulayabilir. Her ne kadar Belçika'da üçüncü, dördüncü nesile ulaşsak da hâlâ dili bilmeyenlerin de dikkate alınması gerekiyor.

✍ Bindus'un gelecek planları nedir? Okuyuculara hangi konuda tavsiyeler vermek istersiniz?

Sivil örgütlenme, özel olarak Türkler genel olarak göçmenler konusunda gelişerek devam etmeli. Bindus olarak bu yolda planlar yapıp hayata geçirmeye çalışıyoruz.

Belçika'da dördüncü nesil Türklerden bahsetsek de değerlerimizi, kültürlerimizi korumak zorundayız. Yeni nesillerin de değerlerini kaybetmeden, geçmişine sahip çıkarak bir şeyler yapmasını tavsiye ediyorum. Değerlerimizi ve tarihimizi unutursak gelecek nesillerimizi kaybederiz, kaybettiğimiz nesillerde de var olamayız. Bu bakımdan kültürel değerlerimize vurgu yapan STK'lara Belçika'da ihtiyacımız var. Belçika'da yaşıyorsak buranın dilini çok iyi öğrenmeliyiz. Her alanda aktifiz ve aktif olmaya devam etmemiz gerekiyor. Gençlere ve kadınlara yönelik platformlarımızın sayısını artırmamız gerekiyor. Kısacası Belçika'da mevcut sorunlara yönelik çözüm üretecek her platformda yer almalı ve kendimizi geliştirmeliyiz. Böylece başarılı bir toplum ortaya çıkararak diğer toplumlara da katkı sağlayabiliriz.

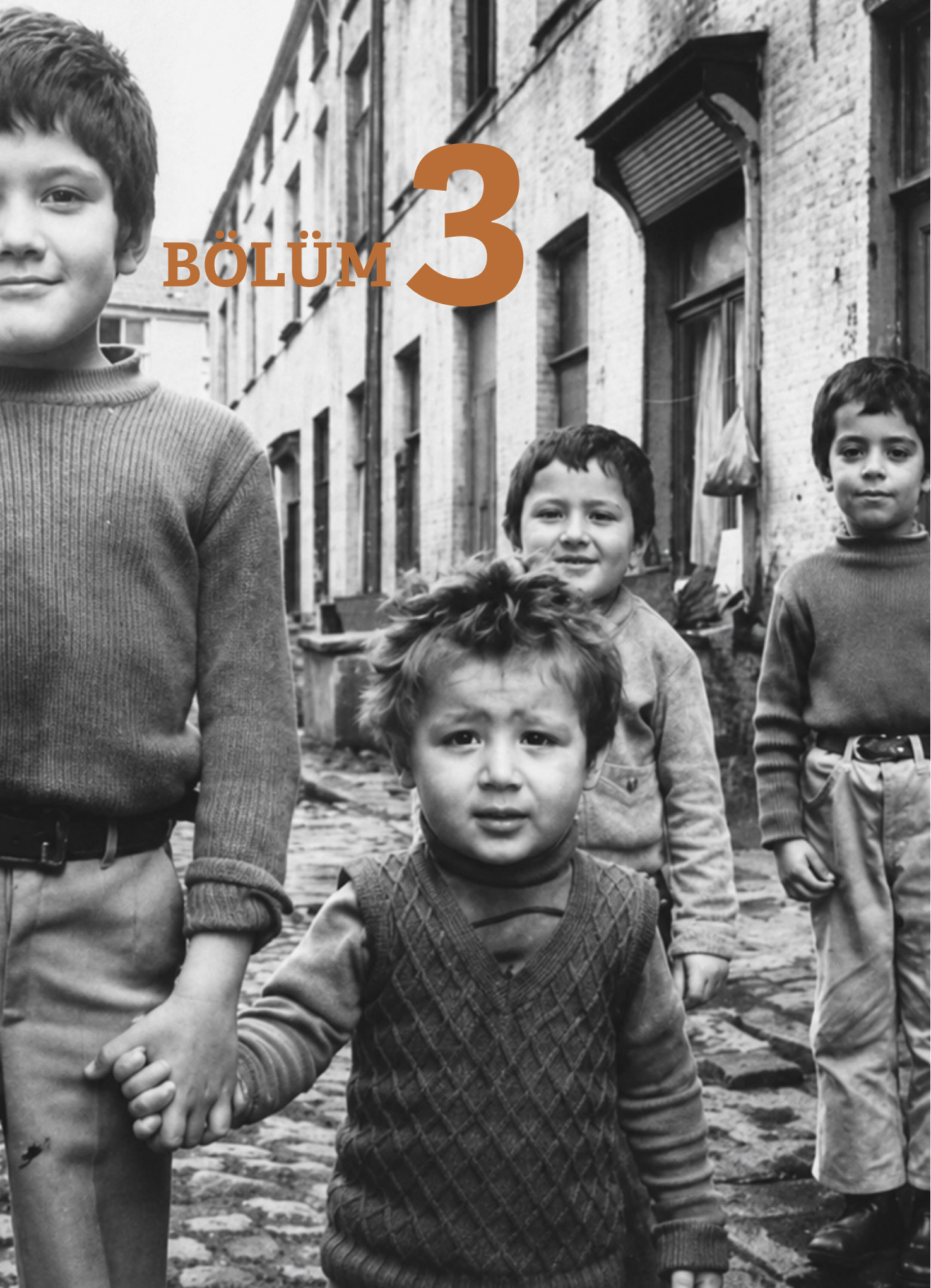

BÖLÜM 3

Diaspora ve Eğitim

BELÇİKA'DA YAŞAYAN TÜRKLER: EĞİTİM

Ülker Şen

BELÇİKALI TÜRK ÖĞRETMEN REYHAN KIZILMEŞE İLE TÜRKÇE ANA DİLİ EĞİTİMİNİN ÖNEMİ HAKKINDA SÖYLEŞİ

Reyhan Kızılmeşe

BELÇİKA'DA TÜRKÇEYE HAYAT VEREN PROJE: MUAMMER EROĞLU ANLATIYOR

Muammer Eroğlu

BELÇİKA'NIN İLK TÜRK ÖĞRENCİ DERNEĞİ: AYŞEGÜL KARAKAYA İLE LÂLE ÖĞRENCİ DERNEĞİ ÜZERİNE SÖYLEŞİ

Ayşegül Karakaya

BELÇİKA'DA YAŞAYAN TÜRKLER: EĞİTİM

ÜLKER ŞEN [1]

Giriş

16 Temmuz 1964 tarihinde Brüksel'de Belçika ile Türkiye arasındaki iş gücü anlaşmasının imzalanmasının üzerinden geçen 60 yılla birlikte Belçika'da dikkate değer bir Türk nüfusu varlık göstermektedir. 1 Ocak 2024 tarihi itibarıyla Belçika nüfusu; Belçika kökenli 7.618.446 Belçikalı, yabancı kökenli 2.537.497 Belçikalı ve 1.607.707 Belçikalı olmayan toplam 11.763.650 kişiden oluşmaktadır (Statbel, 2024). Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (ÇSGB) (2024) verilerine göre ise Belçika'da yaşayan Türk vatandaşı sayısı 33.057, çifte vatandaşlar ile birlikte Türk nüfusu ise 284.656 olarak tahmin edilmektedir. Tahmin edilen Türk nüfus içinde bazı demografik özelliklere göre dağılım ise şu şekildedir: erkek (18.843), kadın (14.214); çocuk (4.733; 0-14 yaş), genç (5.841; 15-24 yaş), yetişkin (21.614; 25-54 yaş), yaşlı (7.363; 55 yaş üstü); bağımsız çalışan (3.530), işsiz (3.146). Bu nüfus içinde gerek Belçika'nın gerekse Belçika'daki Türk toplumunun geleceği açısından çocuk ve gençlerin yeri ayrı bir öneme sahiptir. Zira eğitimli, kültürlü, üretken, yakın ve uzak çevresinde olanlara karşı duyarlı, özgüvenli kısacası nitelikli ve donanımlı bir nesil, toplumu da güçlü kılmaktadır. Günümüzde 10 bini aşkın Türk çocuk ve gencinin Belçika eğitim sistemindeki yeri ve geleceği bu anlamda dikkate değerdir. Bu önemden yola çıkarak çalışmada Belçika'da yaşayan Türklerin eğitim durumlarına yönelik değerlendirmelerde bulunulmuştur.

1-Prof. Dr., Gazi Üniversitesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi, ulkersen@gazi.edu.tr, https://orcid.org/0000-0002-1855-6336

Belçika Eğitim Sistemi[2]

Belçika; Fransız Topluluğu, Flaman Topluluğu ve Almanca Konuşan Topluluk olmak üzere üç topluluktan oluşmaktadır. Ülkede bir Eğitim Bakanlığı bulunmakla birlikte toplulukların her biri kendi eğitim sisteminden sorumludur. Sorumlulukları ise şu şekildedir:

1. Zorunlu eğitimin başlangıcı ve sonunun belirlenmesi,
2. Diplomaların verilmesi için gerekli asgari şartlar,
3. Eğitim sistemindeki çalışanlar için emeklilik düzenlemesi.

Belçika'da genel olarak 5 ila 18 yaşları arasında eğitim zorunludur. Ancak öğrencilerin okula gitme zorunluluğu bulunmamaktadır. Ebeveynler çocukları için evde eğitim seçeneğini tercih edebilirler. Okullar genel olarak üç gruba ayrılır:

1. Resmî okullar: Topluluğun Eğitim Bakanlığına bağlıdır ve giderleri topluluğun bütçesinden karşılanır.
2. Kamu okulları: Yerel yönetimlere bağlıdır ve topluluk bütçesi desteklidir.
3. Özel ve bağımsız okullar: Kiliselere bağlı veya şahıslarca açılan, topluluk bütçesi desteği de alabilen okullardır. Her toplulukta o topluluğun diliyle eğitim verilir.

Üç topluluk temelde benzer eğitim sistemlerine sahip olsa da dersler, ders saatleri, öğretim materyalleri, öğretim programları gibi konularda farklılıklar gözlenebilmektedir. Bu sebeple her bir topluluğun eğitim sistemi ayrı ayrı sunulmayıp Fransız Topluluğu örnekleminde değerlendirmeler yapılmıştır.

Belçika Fransız Topluluğu'nda eğitimle doğrudan ilgili dört bakan bulunmaktadır: Temel Eğitim Bakanı (okul öncesi aşamadan itibaren eğitimden sorumlu), Erken Çocukluk Bakanı (diğerlerinin yanı sıra), Yüksek Öğrenim, Medya ve Bilimsel Araştırma Bakanı, Sosyal İlerleme Eğitimi, Gençlik, Kadın Hakları ve Eşit Fırsatlar Bakanı. Beşinci bir bakan da Fransız Topluluğu için eğitimle ilgili bütçe, kamu hizmeti ve idari basitleştirmeden sorumludur.

Eğitim 5 yaşından 18 yaşına kadar zorunludur. Ancak bu zorunlu eğitim, okula gitme zorunluluğu anlamına gelmemektedir. Aileler çocukları için evde eğitimi (e-öğrenme) seçebilir. Evde eğitimi seçen aileler bunu ilgili makamlara bildirmek durumundadır. Kayıt ücreti yıllık 25 eurodur.

Belçika Fransız Topluluğu'nda üç eğitim ağı vardır: kamu eğitimi (Fransız Topluluğu tarafından organize edilen resmî eğitim), belediye veya il yetkilileri tarafından yürütülen hükümet destekli kamu eğitimi, hükümet destekli özel eğitim (özel bir kişi veya kuruluş tarafından organize edilir).

[2] Belçika eğitim sistemine ilişkin verilen bilgiler Eurydice'tan (Education Information Network in the European Community, 2024) aktarılmıştır. Detaylı bilgi için bkz. https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/

Belçika Fransız Topluluğu eğitim sistemi aşamalarına bakıldığında ilk aşamada okul öncesi eğitim, ilköğretim akabinde ortaöğretim ve yükseköğretim gelmektedir. Ayrıca daha önce ifade edildiği gibi zorunlu eğitim 5 ila 18 yaşları arasında zorunludur ve bir öğrenci 15 yaşına kadar tam zamanlı zorunlu eğitime devam etmelidir. Ancak 15 yaşından itibaren öğrenciler yarı zamanlı okula gidebilir ve bir eğitim kurumunda yarı zamanlı mesleki eğitimi yarı zamanlı istihdamla birleştiren yapılandırılmış bir öğrenme yolunu seçebilirler. Özel eğitime gereksinimi olan öğrenciler için ayrı bir program izlenir (okul öncesi ve ilköğretim) ve özel gereksinimli eğitimden normal eğitime uyum için rehberlik ve destek verilir.

İlköğretim, Belçika'da hem okul öncesi eğitimi hem de ilköğretimi kapsar. Okul öncesi eğitim 2,5 ila 6 yaş arasındaki çocuklar için erişilebilirdir. Neredeyse tüm çocuklar okul öncesi eğitime katılır, ancak eğitim 5 yaşına kadar zorunlu değildir. 5 yaşından itibaren tüm çocuklara zorunlu eğitim uygulanmıştır.[3] Okul öncesi eğitim, çocukların çok yönlü oluşumunu destekler ve bilişsel, motor ve duygusal gelişimlerini teşvik eder. İlköğretim, 6 ila 12 yaş arasındaki çocuklara yöneliktir ve altı ardışık okul yılını kapsar. İlköğretimi başarıyla tamamlayan çocuklara sertifika verilir.

Ortaöğretim 12 ila 18 yaş arasındaki gençler için düzenlenir. Tam zamanlı ortaöğretim üç aşama ve çeşitli eğitim türlerini içerir. Her aşama iki sınıftan oluşur. Mesleki ortaöğretimin üçüncü aşamasında, lise eğitimi sertifikası almak için üçüncü sınıfı başarıyla tamamlamak gerekir. Ortaöğretimin ilk aşamasında ortak bir müfredat sunulur. Öğrenciler yalnızca ikinci aşamanın başında bir çalışma seçimi yaparlar. İkinci aşamadan itibaren dört farklı eğitim türü sunulur. Fransız Topluluğu'nda eğitim dört farklı biçimdedir (genel, teknik, sanatsal ve mesleki) ve iki akıştan oluşur (geçiş akışı ve yeterlilik akışı). Geçiş akışı, öğrencileri yükseköğretime hazırlarken aynı zamanda iş gücü piyasasına girme fırsatları sunar, yeterlilik akışı öğrencileri iş gücü piyasasına girmeye hazırlarken aynı zamanda yüksek öğrenimde çalışmalarına devam etmelerini sağlar. Genel eğitim bir geçiş akışıdır, mesleki eğitim ise bir yeterlilik akışıdır. Teknik eğitim ve sanatsal eğitim geçiş akışında veya yeterlilik akışında düzenlenebilir. Öğrenciler bu eğitim türlerinden birinde bir çalışma alanı seçerler. Belçika'da, lise eğitimi sertifikası yükseköğretime sınırsız erişim sağlar. Yükseköğretim, lisans, yüksek lisans ve doktora derecesiyle sonuçlanan programları içerir.

2020/2021 eğitim öğretim yılı itibarıyla Belçika'da anaokulu kademesinde 430.349, ilkokul kademesinde 805.254, ortaokul-lise kademesinde 864.943, yüksekokul/üniversite kademesinde 251.186/255.862 ve toplamda 2. 607. 594 öğrenci öğrenim görmektedir.

Belçika'da Göçmenlere Yönelik Eğitim Politikaları

Belçika, Avrupa'nın göç alan ülkelerinden biri olarak, özellikle 1960'lı yıllardan itibaren başta Türkiye, Fas, İtalya ve İspanya gibi ülkelerden işçi göçü almıştır. Ayrıca son yıllarda, Suriye, Ukrayna ve diğer çatışma bölgelerinden gelen mülteci akını da Belçika'daki göçmen

[3] Yasal düzenleme ile zorunlu eğitim 6 yaşında başlatılırken 2020/2021 okul yılı itibarıyla zorunlu eğitim Belçika'da tüm topluluklar için 5 yaşından itibaren verilmeye başlanmıştır.

nüfusunun çeşitlenmesine yol açmıştır. Bugün Belçika'daki toplam nüfusun yaklaşık %20'si göçmen kökenlidir. Göçmen nüfusunun en yoğun olduğu şehirler arasında Brüksel, Anvers ve Gent yer almaktadır. Tablo 1 incelendiğinde Belçika'daki göçmenlerin kökenleri, doğdukları ülkeler ve köken uyruklarına ilişkin bilgiler görülecektir. Belçika İstatistik Kurumu, Belçika'da yaşayan göçmenlere/yabancılara ilişkin verileri ülke bazlı veriler yerine "Belçika, komşu ülke, Avrupa Birliği (AB) 27, AB27 dışı" şeklinde bölgesel bir sınıflandırma ile paylaşmıştır. Buna göre 2024 yılında bölge başına köken, doğum ülkesi ve köken uyruk grubuna göre nüfus dağılımı şu şekildedir:

Tablo 1. Belçika bölgeleri başına köken, doğum ülkesi ve köken uyruk grubuna göre nüfus dağılımı

Flaman Bölgesi	**Belçika'da Doğum**	**Belçika Dışı Doğum**	**Toplam**
Belçika[4]	4,912,738	52,553	4,965,291
Komşu Ülke[5]	182,992	183,272	366,264
AB27[6]	150,411	244,050	394,461
AB27 Dışı[7]	503,897	591,857	1.095,754
Toplam	5.750.038	1.071.732	6.821.770
Valon Bölgesi	**Belçika'da Doğum**	**Belçika Dışı Doğum**	**Toplam**
Belçika	2,313,503	56,723	2,370,226
Komşu Ülke	161,574	129,601	291,175
AB27	354,957	142,239	497,196
AB27 Dışı	257,958	275,728	533,686
Toplam	3,087,992	604,291	3,692,283
Brüksel-Başkent Bölgesi	**Belçika'da Doğum**	**Belçika Dışı Doğum**	**Toplam**
Belçika	268,990	13,939	282,929
Komşu Ülke	42,243	88,044	130,287
AB27	70,465	173,173	243,638
AB27 Dışı	260,916	331,827	592,743
Toplam	642,614	606,983	1,249,597

Kaynak: Statbel, https://statbel.fgov.be; 07.09.2024

Belçika göçmen nüfusunun (Belçika'da yaşayan ancak vatandaşlık değiştirmemiş) %12'sini çocuklar oluşturmaktadır *(Desmée & Cebotari, 2023: 1463).* Göçmen çocukların ülkenin dilini öğrenmesi, ülkeye uyum sağlaması, sosyalleşebilmesi için eğitim alması çok önemlidir. Eğitim her çocuk için olduğu gibi göçmen çocuklar için de bir haktır. Eğitim hakkı İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, Çocuk Hakları Sözleşmesi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Avrupa Sosyal Şartı gibi (Şen, 2015) yasal dayanaklarla güvence altına alınmıştır. Belçika'da

[4] Belçika: Sadece Belçika kökenli Belçikalı köken grubundaki kişiler

[5] Komşu ülke: Almanya, Fransa, Hollanda, Lüksemburg ve Birleşik Krallık

[6] AB27: Belçika ve komşu ülkeler hariç

[7] AB27 dışında: Komşu ülkeler hariç (Türkiye, Fas, Sırbistan, Ukrayna gibi ülkeler bu grupta)

"Fransızca, Felemenkçe, Almanca konuşulan toplulukların her biri, göçmen çocukların eğitimi için farklı eğitim politikası benimsemiştir."

gerek iç hukuk gerekse uluslararası hukuk temelinde -bölgesel olarak değişmekle birlikte- göçmen çocukların eğitimine yönelik çeşitli politikalar izlemektedir. Fransızca, Felemenkçe, Almanca konuşulan toplulukların her biri, göçmen çocukların eğitimi için farklı eğitim politikası benimsemiştir. Örneğin, Belçika Fransız Topluluğu göçmen çocuklar için Yeni Gelen Öğrencilerin Kabulü ve Okullaştırılması *(Dispositif d'Accueil et de Scolarisation des élèves Primo-Arrivants et Assimilés-DASPA)* adı verilen bir programı uygulamaktadır. Program, yabancı ülkelerden gelen temel eğitim veya ortaöğretim çağındaki göçmen çocukların ülkeye uyumlarını sağlamak için Fransızca öğrenmelerini ve okul kültürünü edinmelerini amaçlamaktadır. DASPA Fransız Topluluğu'nun bazı okullarında uygulanmaktadır. Uygulama bünyesindeki okullar bu öğrenciler için özel sınıflar oluşturur. Eğitim 12 aya kadar verilebilmektedir. "Eğitim süreci boyunca yoğun Fransızca ile tarih, coğrafya, matematik, fen bilgisi dersleri verilmektedir. Fransızca eğitimler, dil yeterliği sınavının sonuçlarına göre okuryazarlık, başlangıç, orta veya ile düzeyde verilir" *(Desmée & Cebotari, 2023: 1467).* DASPA kapsamında verilen eğitim sonunda başarılı olan öğrencilere okul yönetimi, sorumlu öğretmenler ve destek ekibinden oluşan bir konsey tarafından genel eğitime katılmalarını sağlayan bir sertifika verilmektedir. DASPA'ya katılım için 2,5-18 yaş arasında ve Belçika'ya bir yıldan daha kısa bir süre önce gelmiş olmak; yabancı uyruklu olmak (veya evlat edinme sonrasında sertifika almış olmak) veya vatansız olarak tanınmış olmak gerekmektedir. Ayrıca Fransız Topluluğu 16 Eylül 2016 tarihli 5414 sayılı genelge gereğince göçmen kökenli öğrencilerin ilk ve ortaöğretimde ana dillerini ve kültürlerini öğrenebilecekleri "dil ve kültür" derslerini almalarına olanak sağlamaktadır.

Flaman Topluluğu'na bakıldığında ise göçmen, dezavantajlı, yerli ve etnik azınlıktaki öğrenciler için Eşit Eğitim Fırsatları *(Gelijke onderwijskansen – GOK)* politikası benimsendiği görülmektedir. GOK bazı okulların dil ve eğitim yeterliliği olmayan öğrencilere tamamlayıcı eğitim veya ilave ders saatiyle öğretmen desteği şeklinde destek verilmesini amaçlamaktadır. GOK kapsamında eğitim veren okullar ebeveynlerden öğrencinin statüsü (ana dili, Felemenkçe bilgisi/evde Felemenkçenin kullanım durumu, ülkede bulunma sebebi vs.) hakkında bilgileri talep eder. Edinilen bilgiler doğrultusunda okullara GOK saatleri tahsis edilir. En az 5, en çok 18 yaş aralığında olmak, en az bir yıl kesintisiz ikamet etmek, ana dilinin ya da evde konuşulan dilin Felemenkçe olmaması gibi şartlar kapsamında öğrenciler programa dâhil edilebilmektedir. Derslerin oluşturulabilmesi için en az 4 veya 6 öğrencinin okuldan GOK talebinde bulunması gerekir. Son olarak Almanca Konuşan Topluluk, göçmen olarak kabul edilen yabancı kökenli, mülteci, sığınmacı, ülkede yasa dışı ikamet eden veya ebeveynleri/büyükanne ve büyükbabaları ülkeye yerleşmiş yabancı kökenli çocukların eğitim hakkına sahip olduğu anlayışını benimsemiştir. Almanca öğretimi için anaokullarında

"Genel bir değerlendirme yapıldığında Belçika'da yaşayan göçmen kökenli öğrencilerin eğitim sorunlarını "dil engelleri, eğitimde erken takip sistemi, sosyoekonomik düzey, psikolojik durum, göçmen öğrenciler için uzman öğretmen, işlevsel ve uygulanabilir uyum programları" başlıkları altında toplamak mümkündür."

daldırma[8] *(immersion)* ilkesi esas alınır. Göçmen kökenli öğrencilere eğitim desteği 3 ila 18 yaş arasında verilir. Eğitim desteğinin sağlanabilmesi için öğrencinin Almanca dil yeterliliğinin A2 (CFR) seviyesinin altında olması, topluluk sınırları içinde ikamet yerlerinin olması gerekmektedir. Dil yeterliliğine ulaşan göçmen öğrenciler kayıtlı oldukları normal sınıflarda eğitimlerine devam etmektedir (Vandeputte, 2023; Eurydice, 2024).

Belçika'da Göçmenlerin Eğitim Durumu[9]

Göçmen öğrencilerin Belçika'da yaşadığı en büyük zorluklarından biri ana dilinde ve toplum dilinde yeterli dil becerisine sahip olamamalarıdır, denilebilir. Belçika'daki eğitim sisteminde Felemenkçe, Fransızca ve Almanca olmak üzere üç farklı dilde eğitim verildiği için göçmen öğrenciler bu dillerde yeterli seviyeye ulaşmakta zorlanmaktadır. Göçmen kökenli öğrencilere yönelik DASPA gibi programlar bu soruna çözüm sunmayı hedeflese de öğretmenlerin bu konuda yeterli eğitime sahip olmaması, dil bariyerinin aşılmasını zorlaştırmaktadır (European Website on Integration). Göçmen öğrenciler için bir diğer sorun eğitimde erken takip sisteminin yeterince işletilememesidir. Belçika'da öğrenciler erken yaşta akademik ya da mesleki eğitime yönlendirilir. Göçmen çocuklar genellikle mesleki eğitime yönlendirildiğinden, akademik başarı şansları azalmakta ve sosyal uyum ve hareketlilik imkânları kısıtlanmaktadır. Bu durum, göçmen çocukların sosyal sınıf farklılıklarını derinleştirmekte ve eğitimde başarıyı olumsuz etkilemektedir. Bununla birlikte göçmen ailelerin gelir seviyesinin ve eğitim düzeyinin genellikle düşük olması çocuklarının eğitimde başarı elde etmesini zorlaştıran bir diğer önemli faktördür. Ailelerin eğitim sistemine yeterince dâhil olamaması, göçmen çocukların eğitimde başarısızlık riskini artırmaktadır (Koehler & Schneider, 2019). Göçmen çocukların yoğun olduğu okullarda eğitim kalitesinin düşük olması, bu çocukların akademik başarılarını olumsuz etkilemektedir. Homojen sınıflarda, dil öğrenimi ve akademik destek sınırlı kalmakta, bu da göçmen çocukların eğitimde geri kalmasına neden olmaktadır (European Website on Integration; Koehler & Schneider, 2019). Eurydice/Cedefop Raporu'na (2014: 113) göre göçmen kökenli öğrenciler arasında okul terk oranı daha yüksektir. Belçika'da

[8] Bu kavram "köken dili dikkate alınarak çiftdillileştirme

[9] Belçika eğitim makamlarınca eğitim çağındaki öğrencilerin uyruklarına, etnik kökenlerine ait herhangi bir kayıt tutulmadığından eğitim kademelerine, etnik kökenlerine, uyruklarına, cinsiyetlerine, yaşlarına göre göçmen kökenli öğrencilerin dağılımına ilişkin güncel sayısal veriler paylaşılamamıştır.

"Belçika'da ana dili olarak Türkçe öğretimi iki ülke arasında yapılan ikili anlaşmalar ve ülkenin eğitim politikası çerçevesinde gerçekleştirilmektedir."

göçmen gençler, yerli gençlere kıyasla okulu erken bırakma riskine daha fazla maruz kalmaktadır. Özellikle düşük sosyoekonomik düzeydeki ailelerden gelen çocuklar, akademik hayatta başarı elde etmekte zorlanmaktadır.

Alan yazını temelinde eğitim sorunları değerlendirildiğinde ise duyuşsal, davranışsal sorunlar, öğretmen eğitiminde yetersizlik, dil becerilerinde (toplum dilinde/ana dilinde) yetersizlik, eğitimde fırsat eşitsizliği gibi sorunların ön plana çıktığı görülmektedir. Desmée ve Cebotari (2023) Belçika'da yaşayan göçmen çocuklarının okula uyumlarıyla ilgili yaşadıkları sorunları tespit etmeye yönelik yapmış oldukları çalışmalarında öğretmenlerden görüş almışlardır. Yapılan görüşmelerde göçmen öğrencilerle çalışacak öğretmenlerin eğitim eksiği olduğu, öğrencilere yeterince rehberlik hizmetinin verilemediği, eğitim sürecine devamın sağlaması için motivasyonun sağlanmadığı, eğitim seviyesi düşük göçmen öğrencilere yönelik metodolojik araçların olmadığı, duygusal travmaların dikkate alınmadığı yönünde sonuçlara ulaşılmıştır. Diğer bir çalışmada ise Kevers (2022), Belçika'nın Flaman Bölgesi'ndeki mülteci ve göçmen ilkokul çocuklarında görülen ruh sağlığı sorunlarının öğrencilerin okul başarıları, sınıfa ve akranlarına bağlanma ve aidiyet duygularının oluşmasında etkili olduğunu ifade etmiştir. Çalışmaya katılan öğrencilerin %25'i yüksek veya çok yüksek oranda duygusal ve davranışsal sorun yaşadığını, %70'i sınıf ortamını çatışmalı ve güvensiz bulduğunu ifade etmiştir. Eğitim ortamında duygusal ve davranışsal soruların göçmen öğrenciler için bir risk faktörü olduğu (Derluyn vd., 2008) görülmektedir. Okul öncesi eğitim açısından da göçmen öğrenciler birtakım sorunlar yaşamaktadır. Bu sorunların başında okula devamlılık gelmekte ve akabinde sosyoekonomik etkenlere bağlı olarak her okul öncesi eğitim kurumunun aynı imkânları sunmaması, okul öncesi dönemde çocukların dil gelişimlerinin yeterince desteklenmemesi ve öğretmenlerin sınıf içi uygulamalarda yabancı uyruklu öğrencilerin sınıf etkinliklerine katılımını ve sınıf içi dil kullanımını teşvik etmemesi, çocukların köken dillerinin görmezden gelinmesi ve toplum dili ve ana dilinde yeterliliğe ulaşamama sıralanmaktadır (Peleman vd., 2019).

Belçika'da yaşayan göçmen kökenli öğrenciler, görüldüğü üzere eğitim sisteminde çeşitli zorluklarla karşı karşıya kalmaktadır. Göçmen kökenli öğrencilerin, yerli öğrencilerle kıyaslandığında okul başarıları daha azdır. Özellikle Flaman Bölgesi'nde göç geçmişi olan ve olmayan öğrenciler arasındaki okul başarısı farkı dünyanın diğer bölgelerinden daha büyüktür (Coene & Dierckx, 2015: 132). Genel bir değerlendirme yapıldığında Belçika'da yaşayan göçmen kökenli öğrencilerin eğitim sorunlarını "dil engelleri, eğitimde erken takip sistemi, sosyoekonomik düzey, psikolojik durum, göçmen öğrenciler için uzman öğretmen, işlevsel ve uygulanabilir uyum programları" başlıkları altında toplamak mümkündür.

Belçika'da Türklerin Eğitim Durumu

Belçika'da yaşayan Türkler ve eğitim durumları hakkında sayısal verilere dayalı tespitler yapabilmek son derece güçtür. Türk vatandaşlığı devam edenler için birtakım verilere kısmen ulaşılabilse de Belçika vatandaşlığındakiler (doğumla ve sonradan) için cinsiyete, yaşa, mesleğe, eğitim kademelerine göre dağılım ile ilgili bilgilere ulaşılamamaktadır. Çünkü Belçika eğitim makamlarınca eğitim çağındaki öğrencilerin uyruklarına ait herhangi bir kayıt tutulmamaktadır. Bu yüzden, çeşitli seviyelerde öğrenim gören Türk kökenli öğrenci sayılarının tespiti mümkün değildir (ÇSGB, 2012: 88). Ulaşılabilen verilerden Türklerin anaokulundan üniversiteye kadar her eğitim kademesinde temsil edildiği söylenebilir.

Tablo 2. Belçika eğitim kademelerine göre Türk öğrencilerinin sayıları

Eğitim/Öğretim Türü	2010-2011 Eğitim Öğretim Yılı Türk Öğrenci Sayısı	2020-2021 Eğitim Öğretim Yılı Belçika Öğrenci Sayısı
Anaokulu	4.563 (Özel Eğitim 45 dâhil)	430.349
İlkokul	11.290 (Özel Eğitim: 691 dâhil)	805.254
Ortaokul-lise	6.154	864.943
Yüksekokul /Üniversite	356	251.186 / 255.862
Toplam	22.363	2.607.594

Kaynak: Şen, 2015; ÇSGB, 2024.

Belçika'da öğrenim gören Türk kökenli öğrencilerin sayılarına, istatistiklerine ilişkin tespitler her ne kadar yapılamasa da alan yazınında eğitim durumlarına ilişkin birçok tespitin yapıldığı görülmektedir (Cemiloğlu & Şen, 2012; Şen, 2015; Şen, 2016; Bekar, 2018; Sarıkaya, 2014; Sağdıç, 2022; Manço, 2002; Manço & Manço, 2017; Gelekçi, 2010; Timmerman, 2003; Vantieghem vd., 2018; Neels, 2000; Van Acker & Vanbeselaere, 2011; Duquet vd., 2006; D'hondt vd., 2015).

Vantieghem ve arkadaşlarına (2018: 66) göre Belçikalı olmayan göçmen kökenliler içinde Türk kökenli kız öğrenciler dezavantajlıdır. Sınıf tekrarı oranı da yine Türk kökenli ve Kuzey Afrika kökenli öğrencilerde yüksektir. Ayrıca takip edilen eğitim türünde de dikkate değer farklılıklar bulunmaktadır. Belçika kökenli kızların yarısı ortaöğretimin son yılında Genel Ortaöğretim (Algemeen Secundair Onderwijs- ASO) programına devam ederken, Türk kızlarının yalnızca %16'sı devam etmektedir. Mezuniyet açısından Belçika kökenli gençler ile göçmen kökenli gençler arasında dramatik farklılıklar bulunmaktadır. Örneğin Belçika kökenli erkek çocukların yaklaşık %13'ü diplomasız ayrılırken, Türk ve Kuzey Afrika kökenli erkek çocuklar için bu oran %45 civarındadır. Kızlar arasında farklılıklar daha da belirgindir. Belçika kökenli kızların yaklaşık %7'si diplomasız ayrılırken, bu oran Türk kökenli kızlarda %43'tür (Vantieghem vd., 2018: 82). 2013-2014 öğretim yılında Belçikalı öğrencilerin %90'ından fazlası herhangi bir "akademik gecikme" (schoolse vertraging) yaşamazken yabancı öğrenciler arasında bu oran %80'in biraz üzerindedir. Bulgarlar ve Türkler yabancı öğrenciler arasında akademik gecikmelerin en yüksek olduğu gruptur. Dezavantajlı okullarda eğitim almada da yine Türk kökenliler ilk sıralarda gelmektedir (Géraldine vd., 2018: 227).

Türk öğrenciler Belçikalı öğrencilerden daha çok sınıf tekrarı yapmaktadır (Manço, 2000; Sarıkaya, 2008). Türk kökenli göçmen çocuklarının %60'ı ilkokulda en az bir yıl sınıfta kalmakta ve bu grubun %7'si ilkokulu engelli çocukların gittiği okullarda okumaktadır (Manço & Manço, 2017). Türk veya Kuzey Afrika kökenli öğrencilerin ortaöğretim diploması alma şansı yerli öğrencilere göre 5 kat daha düşüktür (Duquet vd., 2006). Bu ve benzeri sorunların kaynağı dil yetersizliği (Manço & Manço, 2017; Gelekçi, 2010; Sağdıç, 2022), ayrımcılık (Baysu & Phalet, 2014), motivasyon eksikliği (Sarıkaya, 2014), ailelerin ilgisizliği ve bilinçsizliği olarak ifade edilmektedir. Bu gibi sebeplerle Türk öğrenciler, Belçikalı öğrencilerle aynı başarı düzeyine ulaşamamaktadır. Ağırdağ ve Korkmazer (2015), üst başarı düzeyinde tanımlanan Türk öğrencilerin başarı düzeylerinin Belçikalı orta-alt başarı düzeyindeki öğrencilere denk geldiğini ifade etmektedir. Timmerman (2003) özellikle Türk ve Kuzey Afrika kökenli çocukların 9 ila 13'ünün ilkokula başladıkları zaman 7 ve 7 yaş üstü olduklarını oysa Belçikalı çocukların 5-6 yaşında okula başladıklarını, bu durumun da Türk çocuklarının eğitim kariyerlerini gerilettiğini belirtmektedir. Yapılan bir diğer araştırmada da Türk ve Fas kökenli öğrencilerin diğer öğrencilerle karşılaştırıldığında ilkokul veya ortaokuldan diplomasız ayrıldıkları (Kızılmeşe & Okur, 2020) sonucuna ulaşılmıştır. Özel eğitim ve eğitimde yönlendirme konuları da Türk öğrencilerin sorunları arasında gösterilmektedir (Aydın, 2008, s. 108). Türk öğrenciler Belçikalı öğrencilere oranla daha fazla meslek ve özel eğitime yönlendirilmektedir. Aynı zamanda Belçikalı bir öğrenciye bakarak sosyoekonomik durumu iyi olmayan bir çocuğun, özel eğitime yönlendirilme durumu 5 ila 6 kat daha yüksektir (akt. Kızılmeşe, 2020: 27). Genel eğitim öğrenciyi yükseköğretime hazırlar, mesleki ve teknik eğitim ise (özellikle mesleki eğitim) öğrenciyi bir mesleğe veya ileri düzey bir işe hazırlar. Belçikalı öğrencilerin akademik odaklı eğitime kıyasla meslek odaklı eğitimde olma ihtimali %7 iken Türk öğrencilerin %16'dır (Baysu & Phalet, 2014). Belçikalı kız öğrencilerinin %20'si meslek lisesinde okurken Türk kız öğrencilerinin %60'ı meslek liselerinde okumaktadır (Timmerman, 2003).

Belçika'da yaşayan Türklerin eğitim alanında yaşadıkları sorunlar yukarıdaki çerçevede değerlendirilse de Belçika'da yaşayan Türkler, kendileri için en büyük sorunu "dil" (Gelekçi & Köse, 2009) olarak değerlendirmişlerdir. Günlük yaşamında ailesi ve yakın çevresi, akrabaları ile ana dilini, eğitim ortamında ve sosyal çevresinde toplum dilini kullanmak durumunda kalan Türk çocukları iki dil ve kültür arasında kalabilmektedir. İki dillilik bir sorun gibi görünse de aslında dil öğrenim planlaması ve farkındalığıyla kazanıma dönüşebilmektedir. İki dillilikte ana dili eğitimi üzerine çalışmaları bulunan Baker (2011) ve Cummins (2001), iki dilli bireylerin kişiliklerinin gelişmesinde ve eğitimde başarı elde etmelerinde ana dillerinin önemli bir yere sahip olduğunu ifade eder. Okullarda toplum dili ile eğitim alan iki dilli çocukların ana dilinde desteklenmesi onların sadece ana dillerinin gelişmesini değil aynı zamanda toplum dilindeki dil becerilerinin gelişmesini de sağlayacaktır (Cummins, 2000).

Belçika'da Göçmenlere Yönelik Ana Dili Öğretim Politikası

Belçika'da her topluluk (Fransız Topluluğu, Flaman Topluluğu, Almanca Konuşulan Topluluk) kendi dilinde eğitim vermektedir. İki dilli başkent Brüksel Bölgesi'nde aileler eğitim dili

"Fransız Topluluğu'nda ana dili öğrenimi takviye derslerle de olsa sağlanırken Flaman Topluluğu'nda bu destek verilmemektedir. Dolayısıyla bu tür yasal engeller dersin statüsü, sürdürülebilirliği açısından bir problem olarak öne çıkmaktadır."

Fransızca veya Felemenkçe olan okullardan herhangi birini tercih edebilir. Toplulukların her biri kendi eğitim sisteminden sorumludur. Dolayısıyla göçmen kökenlilere yönelik ana dili desteği veya eğitimi konusu da topluluklara göre değişmektedir.

Fransız Topluluğu, göçmen kökenli öğrenciler için 1997 yılında Anadiller ve Kültürler Programı *(Programme Langue et Culture d'Origine-LCO)*'nı başlatmıştır. Program doğrultusunda ilk anlaşma 1997-2000 yılları arasında Yunanistan, Türkiye, Fas, Portekiz ve İtalya arasında imzalanmış ve böylece "Ana dili ve Kültür" kursları verilmeye başlanmıştır. 2010 yılında LCO programında köklü bir değişikliğe gidilmiştir. Program artık sadece göçmen çocuklarını ilgilendiren bir program olmaktan çıkmış ve Valonya-Brüksel Federasyonu'nun okul öncesi, ilkokul, ortaokul ve ortaöğretim çağındaki tüm öğrencilerini kapsayan bir program hâline gelmiştir. Programın adı da Dillere ve Kültürlere Açılım *(Programme d'ouverture aux langues et aux cultures-OLC)* programı olarak değiştirilmiştir (Solmaz, 2019, s. 12-13). OLC programı kapsamında "zorunlu ders saatleri dışında isteyen öğrencilere" ve "zorunlu ders saatleri içinde isteyen öğrencilere" iki çeşit ders verilebilmektedir. Program çerçevesinde taraflarca anlaşmalar yenilenmekte ve anlaşmaya bağlı olarak taraf ülkeler desteğinde ana dili ve kültürü eğitimi yapılabilmektedir.

Flaman Topluluğu, göçmen çocukların yoğun olarak bulunduğu okullarda, göçmen kökenli öğrenciler için öğrencilerin okula ve derslere uyumlarını sağlamak amacıyla eğitim yönetiminden ek ders saati, rehberlik ve öğretmen desteği (Sarıkaya, 2008) kapsamında "Kendi Dilinde ve Kültüründe Eğitim Programı"nı (*Onderwijs in Eigen Taal en Cultuur* - OETC) uygulamıştır. Uygulama kapsamında İtalyan, İspanyol, Türk kökenli öğrenciler için ders saatleri içinde öğretim programının bir kısmı ana dillerinde sunulmuştur. Programın başlangıçtaki amacı göçmen öğrencileri kendi dil ve kültürlerinde eğitimle köken ülkelerine dönüşe hazırlamaktır (Van den Branden & Van Avermaet, 2001). Göçmenlerin geçici değil kalıcı hâle gelmesi, göçmen öğrencilerin Felemenkçe dil becerilerinin olumsuz etkilenmesi, köken ülkeden gelen öğretmenlerin yetersiz olması ve derslerin içeriğinin öğrencilerin göç deneyimleriyle ilgisiz olması gibi gerekçelerle 2011 yılında programa son verilmiştir (Kızılmeşe, 2020). Günümüzde yetkililerce henüz yeni bir program hazırlanmamıştır.

Belçika'da Ana Dili Olarak Türkçe Öğretimi

Belçika'da ana dili olarak Türkçe öğretimi iki ülke arasında yapılan ikili anlaşmalar ve ülkenin eğitim politikası çerçevesinde gerçekleştirilmektedir. Flaman Topluluğu ile hâlihazırda ikili bir anlaşma veya Topluluk'ta OETC (2011 yılında iptal edilmiştir) benzeri göçmen kökenli öğrencilerin ana dillerini öğrenmelerini destekleyen bir program bulunmamaktadır. "Flaman Bölgesi'nde Türkçe ve Türk Kültürü (TTK) dersleri Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB) tarafından desteklenen 'Anadolu Hafta Sonu Okulları Programı' çerçevesinde çeşitli sivil toplum kuruluşları (STK) tarafından sınırlı sayıda öğrencinin katılımı ile yürütülmektedir" (Altınkamış, 2019: 203). Fransız Topluluğu'nda Türkçenin öğretimi, "Fransız Toplumu Hükümeti, Brüksel Başkent Bölgesi Fransız Toplumu Komisyonu Heyeti ile Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti arasında imzalanan 'Kültür, Eğitim ve Bilimsel Araştırma Alanında İş Birliği Anlaşması' (Aktaş, 2021:52) ve OLC programı temelinde gerçekleştirilmektedir. Buna göre Türkçe öğretimi okulda, okul saatleri içinde veya dışında; okul dışında ise sivil toplum kuruluşları bünyesinde (bkz. Şekil 1) yürütülebilmektedir. Okulda ders saatleri içinde yapılan Türkçe öğretimi, OLC dersi kapsamında ve "öğretim döneminin başında yabancı ve Türk öğretmenlerin beraber yaptıkları planlama doğrultusunda Fransızca olarak verilmektedir" (Solmaz & Deniz, 2020: 3688). Okulda ve ders saatleri dışında yapılan Türkçe öğretimi, TTK dersi kapsamında yapılmakta ve okul derslerinin bitiminde Millî Eğitim Bakanlığının öngördüğü program doğrultusunda verilmektedir. Okul dışında yapılan Türkçe öğretimi ise yine TTK dersi kapsamında yapılmaktadır.

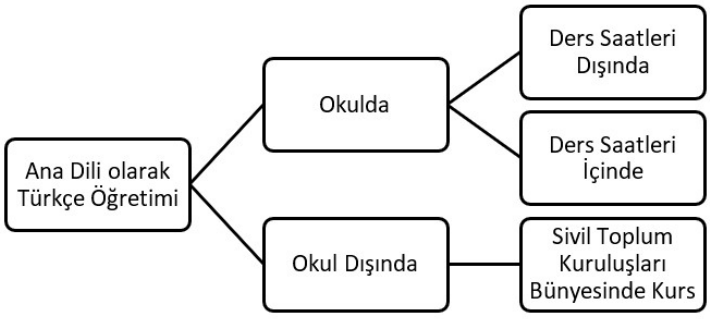

Şekil 1. Ana dili olarak Türkçe öğretiminin uygulanma biçimleri

TTK dersine katılım gönüllülük esasına dayalıdır, devam zorunluluğu bulunmamaktadır. Dersler Brüksel Eğitim Müşavirliği denetimi ve yönetiminde gerçekleştirilir. Dersin okulda verilebilmesi için velilerin talepte bulunması gerekmektedir. Okul yönetimi ortalama 12-15 öğrenciye ders açabilmektedir. Okul yönetimi ders açmaya karar verdiğinde Brüksel Eğitim Müşavirliği ile iletişime geçerek öğretmen talebinde bulunur. Müşavirlik talep doğrultusunda ilgili okula öğretmen görevlendirmesi yapar. Derslerde öğretmenler ölçme ve değerlendirme yapar, ancak öğrencinin bu dersten aldığı notları akademik ders ortalamasına etki etmemek-

tedir. Dersler okulda, ders saati dışında (genel olarak 15.30 sonrası) ve haftada iki ders saatidir. Okullarda olduğu gibi STK'larda da süreç benzerdir. Dernek yöneticisi Brüksel Eğitim Müşavirliği ile iletişime geçerek derneklerinde TTK dersini vermek üzere öğretmen görevlendirilmesi talebinde bulunur. Talebin uygun bulunması durumunda Müşavirlik ilgili dernekte TTK dersi vermek üzere bir öğretmeni görevlendirir. Dersler hafta sonları yapılır. TTK derslerinde farklı yaş gruplarında öğrenci bulunabilmektedir. Dersler sınıf düzeyine göre değil dil beceri seviyesine göre planlanmaktadır.

TTK dersi öğretmenleri Millî Eğitim Bakanlığınca yapılan görevlendirmeyle Türkiye'den gelmektedir. "2020 yılı itibarıyla Belçika'da 31 öğretmen, 82 resmî okul, bir özel okul, 11 dernekte görev yapmaktadır. Bin 199 öğrenci resmî okullarda, 15 öğrenci özel okulda, 290 öğrenci derneklerde olmak üzere toplam bin 504 öğrenci TTK dersi almaktadır. Dillere ve Kültürlere Açılım dersi bir diğer adıyla Entegre ve Kültür dersine de iki okulda 94 öğrenci katılım sağlamaktadır" (Kızılmeşe, 2020: 42). Müşavirlik ayrıca talep olması durumunda Türkçe okuryazarlığı olmayan yetişkinler için okuma yazma kursları da düzenlemektedir.

TTK derslerinin içeriği Millî Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan Türkçe ve Türk Kültürü Dersi Öğretim Programı'na (TTKDÖP) göre düzenlenmektedir. Program, 2018 yılında yayımlanmıştır. Program'da (2018:2) dersin amacı şu şekilde ifade edilmiştir:

"Türkçe ve Türk Kültürü dersinin amacı yurt dışındaki Türk çocuklarının Türkçeyi etkili bir şekilde edinmesini sağlamak ve onların Türkçe dinleme, konuşma, okuma ve yazma becerilerini geliştirmektir. Ana dili Türkçeyi daha etkin kullanmanın yanı sıra yurt dışında yaşayan Türk çocuklarına Türk kültürünün temel unsurlarını aktarmak, Türk kültürü ile bulundukları ülkenin kültürel ögelerini ilişkilendirerek kültürler arasılık özelliklerini geliştirmek dersin bir diğer amacıdır."

Program sekiz seviyeye göre hazırlanmış, her seviyede sekiz temanın[10] işlenmesi öngörülmüştür. Dinleme, konuşma, okuma ve yazma kazanımları sarmal yapıda, sekiz seviyeye göre, sayısı ve zorluğu hiyerarşik biçimde artan bir şekilde düzenlenmiştir.

TTK derslerinde öğretim materyali olarak yine TTKDÖP'ye uygun hazırlanmış ders kitapları kullanılmaktadır. Ders kitapları 1. seviyeden 8. seviyeye kadar her bir seviye için ayrı ayrı oluşturulmuştur. Türkçe ve Türk Kültürü 1, 6-7 grubu henüz okuma yazma bilmeyen grup için hazırlanmıştır. Türkçe ve Türk Kültürü 2, okuma yazma öğretimi içeriği ile oluşturulmuştur. Türkçe ve Türk Kültürü 3-4 kitapları ise iletişim becerilerini destekleyecek şekilde hazırlanmıştır. Türkçe ve Türk Kültürü 5-8 kitapları akademik dil yeterliliğini destekleyecek şekilde hazırlanmıştır.

[10] Bu temalar şu şekildedir: 1. Ben ve Ailem, 2. Çevre, Farklılıklar ve Birlikte Yaşama, 3. Oyun ve Eğlence, 4. Bayramlar ve Kutlamalar, 5. Gezelim Görelim, 6. Geçmişe Açılan Kapı, 7. Sanat ve Edebiyat, 8. İnsan ve Doğa.

Şekil 2. Türkçe ve Türk Kültürü ders kitapları ve Türkçe ve Türk Kültürü dersi öğretim programı

Türkçe ve Türk Kültürü ders kitaplarına ilave olarak ayrıca Türkçeyi hiç bilmeyen çocuklar için Türkçe ve Türk Kültürü Hazırlık 1 ve 2 kitapları hazırlanmıştır. Bu kitapların 2013 yılına ait içeriği Diller İçin Ortak Öneriler Çerçevesi A1-2 temel dil kullanımı yeterliklerine göre oluşturulmuştur. Öğrenci ders kitabı, öğrenci çalışma kitabı, öğrenme kitabı ile bir set hâlindedir.

Şekil 3. Türkçe ve Türk Kültürü Hazırlık Ders ve Çalışma Kitabı, Öğretmen Kitabı (1-2)

TTK derslerinin okullarda, derneklerde verilebilmesi, derslere talebin olması, öğretim programının ve öğretim materyallerinin olması Türk çocuklarının dil becerilerinin (ana dili ve toplum dili) gelişmesinde, topluma (Türkiye ve Belçika) uyumlarının kolaylaşmasına dikkate değer etkisi olsa da süreçte birtakım sorunlar da yaşanmaktadır.

Genel bir değerlendirme yapıldığında öğretmenlerle ilgili şu noktalarda sorunlar gözlenmektedir (Çalışkan, 2008; Sarıkaya, 2008; Ekmekçi, 2016; Solmaz & Deniz, 2021): Türkiye'den görevlendirilen öğretmenlerin ülke diline ve kültürüne tam hâkim olamaması, mesleki yeterliklerinin iki dilli ve kültürlü öğrencilere yetememesi (Türkiye'de yurt dışında yaşayan

Türk çocuklarına Türkçe öğretimine yönelik öğretmenlik lisans programı bulunmamaktadır), öğretim programının ülke eğitim sistemine uyumlu olmaması (Programa uygun hazırlanan öğretim materyalleri de yine Belçika eğitim sistemindeki kullanılan kitaplara alışan öğrenciler için verimli olmayabilmektedir). Türkçe ve Türk Kültürü sınıflarında farklı dil ve eğitim seviyelerinden öğrenciler bir arada olmaktadır. Bu da derslerde standart bir dil düzeyini tutturmayı zorlaştırmakta ve öğretmenlerin her öğrenciye uygun dil eğitimi vermesini engellemektedir. Daha önce de ifade edildiği gibi dersin devam zorunluluğu ve akademik başarı notuna etkisi bulunmamaktadır. Bu sebeple Belçika'da yaşayan Türk çocuklarının birçoğu, Türkçe ve Türk Kültürü derslerine katılımda motivasyon eksikliği yaşamaktadır. Bu durum, özellikle genç nesillerin kendilerini yaşadıkları ülkenin kültürüyle daha fazla özdeşleştirmesi ve Türkçeyi ikinci bir dil olarak görmesiyle bağlantılıdır. Ayrıca, ailelerin bu derslere ilgisinin düşük olması da çocukların katılımını olumsuz etkilemektedir. Fransız Topluluğu'nda ana dili öğrenimi takviye derslerle de olsa sağlanırken Flaman Topluluğu'nda bu destek verilmemektedir. Dolayısıyla bu tür yasal engeller dersin statüsü, sürdürülebilirliği açısından bir problem olarak öne çıkmaktadır.

Belçika'da Türklerin Eğitimine Destek Veren Kurumlar

Belçika'da Millî Eğitim Bakanlığı dışında Türklerin eğitiminde ve özellikle ana dili eğitimlerinde Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, Türkiye Maarif Vakfı (TMV), Yunus Emre Enstitüsü'nün (YEE) çalışmaları dikkate değerdir. Yerelde ise Belçika Türk Eğitim Vakfı ile Türk Dili Enstitüsü Uyum ve Araştırma Merkezi ön plana çıkan kurumlardandır.

YTB, yurt dışında yaşayan Türkler, soydaş ve akraba toplulukları ile Türkiye'de öğrenim gören uluslararası öğrencilere yönelik çalışmalar yapmaktadır. 2010 yılında ihdas edilmiştir. YTB bünyesindeki Yurtdışı Vatandaşlar Daire Başkanlığı, "Türk diasporasının eğitim ve ana dili konusundaki farkındalığını artırmak, çocuk ve gençlerimize ana dili ve kültür eğitimi mekânları, materyalleri ve imkânları sunmak, yükseköğretim düzeyindeki öğrencilere burs sağlamak gibi yurt dışı vatandaşlarımıza okul öncesinden lisansüstü eğitime kadar her seviyede destek araç ve mekanizmaları geliştirmektedir" (Yurtdışı Vatandaşlar Daire Başkanlığı, 2024).

YTB, Türkçe Saati Proje Destek Programı kapsamında Belçika'dan başvuran ve projeleri uygun olan STK'ların projelerini maddi ve manevi desteklemektedir. Bu programa üç farklı modül üzerinden proje hazırlanıp başvurulabilmektedir: Modül 1- Tohum: Okul öncesi dönemdeki çocuklara Türkçe ve ülke dilinde çift dilli oyun gruplarının oluşturulmasını, Modül 2- Fidan: Okul dönemindeki çocuklar ve gençlere yönelik Türkçe kurslarını, Modül 3- Ağaç: Türkçe ve ülke dilinde hizmet veren çift dilli okul öncesi eğitim kurumlarının desteklenmesini içermektedir (Yurtdışı Vatandaşlar Daire Başkanlığı, 2024). Diğer destek programlarını şu şekilde sıralamak mümkündür: Genç Destek Programı: gençlerin projelerini hayata geçirmeleri için gerekli maddi destek; Fuat Sezgin Üstün Başarı Bursu: yurt dışında yaşayan Türk gençlerinden yükseköğretimde başarı gösterenlere destek; Lise Bitirme Başarı Bursları: yurt dışında yaşayan Türk lise öğrencilerinden başvuranlar arasından en başarılı not ortalama-

sına sahip bir öğrenciye tek seferlik burs desteği; Tez Araştırma Bursu: yurt dışında yüksek lisans veya doktora programlarından herhangi birine kayıtlı, tez aşamasında ya da tez aşamasına geçmek üzere olanlar için maddi destek.

TMV, 2016 yılında Türkiye Cumhuriyeti adına eğitim faaliyetlerini yürütme yetkisiyle kurulmuştur. Vakıf; okul öncesi eğitim, temel eğitim, ortaöğretim ve yükseköğretim kademelerinde eğitim kurumları açabildiği gibi kurslar, etüt merkezleri ve kültür merkezleri gibi tesisler de kurabilmektedir. TMV, Belçika'da 2020 yılından beri faaliyetlerine devam etmektedir. TMV'nin 3-18 yaş aralığındaki öğrencilere yönelik takviye ders, dil kursları, sınav hazırlıkları, psikolojik destek, sosyal danışmanlık gibi faaliyetleri bulunmaktadır. Vakfın eğitim merkezinde başta Türkçe olmak üzere, İngilizce, Felemenkçe ve Fransızca dersler verilmektedir (TMV, 2024).

YEE, "Yunus Emre Vakfı; Türkiye'yi, Türk dilini, tarihini, kültürünü ve sanatını tanıtmak; bununla ilgili bilgi ve belgeleri dünyanın istifadesine sunmak; Türk dili, kültürü ve sanatı alanlarında eğitim almak isteyenlere yurt dışında hizmet vermek; Türkiye'nin diğer ülkeler ile kültürel alışverişini artırıp dostluğunu geliştirmek amacıyla 2007 yılında kurulmuştur" (Yunus Emre Enstitüsü, 2024). Enstitü, Belçika'da Türklere yönelik kültür faaliyetleri (seminer, konferans, okçuluk eğitimi, Türk mutfağı tanıtımı vs.) gerçekleştirdiği gibi ana dili olarak Türkçe öğretiminin yapıldığı kurslar/dersler de gerçekleştirmektedir.

Türk Dili Enstitüsü Uyum ve Araştırma Merkezi, Belçika'da yaşayan Türk çocuklarının ve gençlerinin Türkçe dil becerilerinin gelişimini desteklemek, kişisel gelişimlerini ve topluma uyumlarını desteklemek, uluslararası değişim programları ve staj hareketliliğine başvuracaklara danışmanlık hizmeti vermek amaçlarıyla kurulmuştur. YEE ve YTB kurumsal ortaklarıdır. "Türkçemiz: Oynayalım Öğrenelim Projesi" gibi projelerle Türk çocuklarının dil becerilerinin geliştirilmesi hedeflenmektedir. Bununla birlikte Türkçe okul faaliyetiyle Flaman Bölgesi'ndeki okullarda Flaman eğitim sistemine uyarlanmış tema temelli öğretim programıyla Türkçe öğretimi yapılmaktadır. Ayrıca çocuklar, gençler, yetişkinlere yönelik kişisel gelişimi destekleyici seminer, sohbetler de düzenlenmektedir (Türk Dili Enstitüsü Uyum ve Araştırma Merkezi, 2024).

Belçika Türk Eğitim Vakfı, Belçika'da yaşayan Türk genç ve çocuklarının yaratıcı ve kültürel eğitimini desteklemeyi hedeflemektedir. Vakıf bünyesinde TTK dersleri vermektedir. Ayrıca Türkçe kursları düzenlemektedir. YTB destekli Türkçe Saati projesi hayata geçirilmiştir (Belçika Türk Eğitim Vakfı, 2024).

Belçika'da Eğitimin Yansımaları: İyi Örnekler

Tarihsel süreçte Belçika'ya göç ederek kalıcı hâle gelen Türkleri dört sosyal kategoriye ayırmak mümkün görünmektedir:

1. Birinci Kuşak: Göçmen İşçiler (1960'lar ve 1970'ler),

2. İkinci Kuşak: Göçmenlerin Çocukları (1970'ler ve 1980'ler),

3. Üçüncü Kuşak: Göçmenlerin Torunları (1990'lar ve 2000'ler),

4. Dördüncü Kuşak: Yeni Nesil (2010'lar ve Sonrası).

Kuşakların dil ve eğitim durumları birbirinden bazı farklılıklar göstermektedir. Birinci kuşak, genellikle Belçika toplumuna ve diline tam anlamıyla entegre olamamıştır. Felemenkçe ve Fransızca bilmeyen birinci kuşak birçok göçmen, iş ortamlarında ve günlük yaşamlarında dil sorunları yaşamıştır. Sosyal yaşamlarını ağırlıklı olarak Türk toplumu içinde sürdürmüşlerdir. Eğitimlerini Türkiye'de tamamlamışlardır ve eğitimleri orta-düşük düzeydedir. İkinci kuşak, eğitim hayatına Belçika'da başlamış, Belçika'nın eğitim sistemine dâhil olmuştur. Ancak, eğitimde dil ve kültür farklılıkları nedeniyle uyum sorunları yaşanmıştır. İkinci kuşak, birinci kuşağa göre toplumsal entegrasyonda daha başarılı olsa da yine de bazıları iş gücü piyasasında ayrımcılık ve fırsat eşitsizliği ile karşılaşmıştır. Üçüncü kuşak, genellikle Belçika'nın resmî dillerini (Fransızca veya Felemenkçe) daha akıcı şekilde konuşurken, Türkçeyi daha az kullanmaktadır. Bazı üçüncü kuşak Türkler, Türkçe dil becerileri zayıf olduğundan sadece aile içi iletişimde Türkçeyi kullanmaktadır. Eğitimde ve iş gücü piyasasında ikinci kuşağa göre daha avantajlılardır. Genellikle daha yüksek eğitim seviyesine ulaşmış ve profesyonel işlerde yer bulmuşlardır. Ancak, yine de Belçika'da yaşayan diğer etnik gruplara kıyasla ikinci kuşakta olduğu gibi fırsat eşitsizliği ve ayrımcılıkla karşılaşanlar olabilmektedir. Dördüncü kuşak Türkler, Türkçeyi öğrenme konusunda daha zayıf olabilir ve Türkçeyi yalnızca sınırlı bir şekilde konuşabilirler. Çoğunluğu Belçika'nın resmî dillerini birinci dil olarak benimsemiştir. Dördüncü kuşak, daha yüksek eğitim fırsatlarına sahip olma eğilimindedir ve modern iş dünyasında daha fazla yer bulmaktadır.

Göç ve göçmen kavramları arkasında sosyal, ekonomik, psikolojik, pedagojik, dil bilimsel unsurların iç içe geçtiği karmaşık bir dünyayı barındırmaktadır. Dolayısıyla göç ve göçmenin durumunu çok yönlü değerlendirmek ve anlayabilmek önemlidir. Yeni bir coğrafya, yeni bir sosyal ortam, farklı bir kültür, farklı bir dil ile karşı karşıya kalmak ve bu durumun üstesinden gelebilme stratejileri geliştirebilmek göçmen için kolay ve hızlı olamamaktadır. Yurt dışına işçi olarak göçen ilk kuşak Türklerden son kuşak Türklere kadar hiçbiri için süreç kolay olmamıştır. Kuşaklardaki değişim veya dönüşümlerin temel sebebi zorluklarla baş etme stratejileri geliştirme ve uygulama konusundaki yetkinlikle ilişkilidir, denilebilir. Zira Belçika eğitim sisteminde yaşanan sorunlarla baş edemeyen öğrenciler sistemin dışında kalırken sorunlarla baş edebilen öğrenciler sistemin içinde ve hatta kimi zaman en önünde olabilmektedir. Bu görüşe en güzel örneklerden biri olarak İlker Makine verilebilir. İlker Makine, Brüksel Serbest Üniversitesi'nde fizik bölümünü birincilikle bitirmiş, Amerika'da University of California, Berkeley Eğitim ve Araştırma Bursu kazanmış, buradaki çalışmalarıyla çeşitli ödüller almış ve şu an nükleer enerji yüksek mühendisi olarak çalışmalarına devam etmektedir. Makine, kendisinden sonrakiler için şu sözleri paylaşır:

"Ben bunu yapabildiysem, her genç bunu yapabilir. Çalışmak, disiplinli ve organize çalışmakla bunu başardım. Fazla bir yeteneğim yok. İnsanın bu yolda bir amacı olmalı." (BrükselTürk, 2021a)

Bir diğer örnek Feyza Merve Gül, hukuk fakültesi mezunudur. Onun için de süreç kolay olmamış ancak eğitimine devam etmiştir. Gül, eğitim sürecini şu sözlerle özetlemektedir:

"Güzel bir okul bitiremezsem, hayatta zorlanacağımı gördüm. Hukuk bölümüne başladım. İlk sene 6-7 sınavdan kaldım. Bir de tatile gittim. Ben tatilimi feda ederek, ders çalışmaya başladım. Tatile bir iki bavul kitap götürdüm. Derslerimi geçtim. Başardım. Kendime güvenim geldi. Yola çıktım bir şekilde sonlandırmayı planladım. Hiçbir yaz tatili serbest geçmedi. Her dalda kendinizi geliştirebilirsiniz. Sizin için önemli olan mutlu olacağınız ve yapabileceğiniz mesleği bulmanız. Aslında hayatınızı kurtarmak, geleceğinizi belirlemek elinizdedir. Yaz tatillerini bir kenara koymasaydım, başaramazdım. Pes etmemek gerek. Gayret ederseniz, illaki bir yere varırsınız. (BrükselTürk, 2021b).

Dördüncü kuşaktan iyi örnekler olduğu gibi diğer kuşaklardan da iyi örnekleri görebilmek mümkündür. Bunlardan birkaçı Dr. Ercan Çeşmeli ve Dr. Leyla Yüksel, Emir Kır, Mahinur Özdemir Göktaş, Koray Konuk olarak sıralanabilir. Dr. Leyla Yüksel, Antwerpen Üniversitesi Tıp Fakültesi'ni kazanan ve fakülteden mezun olan ilk Türk kadınıdır. Jinekolog olarak mesleğini devam ettirmektedir. Dr. Ercan Çeşmeli ise Gent Üniversitesi Tıp Fakültesi'ni kazanan ve fakülteden mezun olan ilk Türk gencidir. AZ St. Lucas Gent Hastanesi'nde Gastroenterolog olarak çalışmaktadır ve UZ Gent'te Akademik Danışmandır. Emir Kır, Brüksel'in Saint-Josse-ten-Noode ilçesinin ilk Türk kökenli belediye başkanıdır. Mahinur Özdemir Göktaş, lisans ve yüksek lisans eğitimini Brüksel Serbest Üniversitesi Ekonomi, Siyasal ve Sosyal Bilimler Fakültesi'nde tamamlamıştır. 2009 yılında Belçika Parlamentosu'na milletvekili ve 2019 yılında da Belçika'nın en etkili 100 kadınından biri olarak seçilmiştir. 2020 yılında Cezayir Büyükelçisi olarak atanmasıyla, Türkiye'nin Kuzey Afrika'daki ilk kadın büyükelçisi olmuştur. 3 Haziran 2023'ten günümüze Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanı olarak görev yapmaktadır.

Belçika eğitim sisteminden başarıyla çıkmış daha birçok ismi sıralamak mümkündür. Ancak, bu başarılar her ne kadar önemli olsa da eğitimde karşılaşılan zorluklar ve fırsat eşitsizlikleri, özellikle göçmen kökenli öğrenciler için hâlâ çözülmesi gereken önemli meseleler arasında yer almaktadır. Bu başarı hikâyeleri, Belçika eğitim sisteminden Türk çocuk ve gençlerinin başarıyla çıkabileceğini gösterse de daha fazla öğrencinin benzer başarıları yakalayabilmesi için dil bariyerleri, sosyoekonomik engeller ve ayrımcılık gibi sorunların üstesinden gelinmesi gerektiği söylenebilir.

Sonuç

1960'lı yıllarda başlayan Türk işçi göçünün duraklarından biri de Belçika'dır. Türkiye'den Belçika'ya ilk işçiler 1964 yılında gitmiştir. Geçen 60 yılın sonunda 33.057 Türk vatandaşı ve çifte vatandaşlar ile birlikte Türk nüfusunun 284.656 olduğu tahmin edilmektedir. Görüldüğü

üzere Belçika'da dikkate değer bir Türk varlığı bulunmaktadır. Aynı zamanda ülke Fas, İtalya, Hollanda, Ukrayna'dan gelen göçmenlerin yoğun olduğu ülkelerden biridir. Bünyesinde yoğun bir göçmen kökenli nüfus bulunduran Belçika'nın bu durumu eğitim sisteminde fazla dikkate almadığı söylenebilir. Belçika eğitim sisteminde göçmen kökenli öğrencilerle birlikte Türk öğrenciler başarısız, sorunlu grup olarak görülmektedir. Eğitim diline hâkim olamama, okula geç başlama, devamsızlık, sınıf tekrarı, başarı odaklı motivasyon eksikliği şeklinde sıralanabilecek sorunların nedenleri ailelerin ilgisizliği, düşük sosyoekonomik düzey, ayrımcılık, eğitim sisteminde göçmenlere yönelik işlevsel ve uygulanabilir programların olmaması ve ana dilinin eğitimde göz ardı edilmesi şeklinde sıralanabilir. Elde edilen verilere göre (bkz. Tablo 2) 20.000'in üzerinde Türk çocuk ve genci eğitimin çeşitli kademelerinde öğrenim görmektedir. Türk çocukları ve gençlerinin eğitim durumları ile ilgili her geçen gün eğitim sisteminin daha üst kademelerinde yer almaları, ana dillerini öğrenmelerine imkân sağlayan geliştirilmiş/iyileştirilmiş programların ve derslerin olması, yeni nesillere ilham verebilecek doktor, avukat, mühendis, öğretmen, belediye başkanı, öğretmen hatta bakanların sayılarının giderek artması gelecek yıllar için umut vericidir.

Kaynakça

Ağırdağ, O. & Korkmazer, B. (2015). Etnische ongelijkheid in het onderwijs. D. Dierckx, J. Coene, P. Raeymaeckers, & M. Van Der Burg (Ed.), *Armoede en sociale uitsluiting : jaarboek*. 231–249

Aktaş, E. (2021). Belçika'da Türkçe Öğretimi. Elif Aktaş, Vedat Halitoğlu (Ed.). in *Dünyada Türkçe Öğretimi (Kuram, Durum, Uygulama, Sorun ve Çözümler*). Ankara, Nobel Yayınları.

Altınkamış, F. (2019). Belçika'da Türkçenin Ana Dili Olarak Eğitiminin Dünü, Bugünü ve Yarını. *International Journal of Language Academy*, 7 (27), 197-207.

Avrupa Komisyonu/EACEA/Eurydice/Cedefop, 2014. *Avrupa'da Eğitim ve Öğretimde Okul Teriyle Mücadele: Stratejiler, Politikalar ve Önlemler.* Eurydice ve Cedefop Raporu. Lüksemburg: Avrupa Birliği Yayınlar Ofisi.

Aydın, A. (2008). *Almanya ve Belçika'daki Türk Öğrencilerin Türkçe ve Türk Kültürü Derslerinde Karşılaştıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri.* I. Uluslararası Avrupalı Türkler Kongresi "Eğitim ve Kültür". (Belçika, Antwerp: 22-23 Şubat 2008), Kayseri: Erciyes Üniversitesi Yayınları, C.1, 165; 106-114.

Baker, C. (2011). *Foundations of bilingual education and bilingualism.* (5th Edition) Clevedon: Multilingual Matters Ltd.

Baysu, G & Phalet, K. (2014). Avrupalı İkinci Nesil Türk Göçmenlerin Okul Başarısı. Türk Psikoloji Yazıları, 17 (34), 36-49

Bekar, B. (2018). Belçika'da Türkler ve Türkçe. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi (11)*, 15-26.

Belçika Türk Eğitim Vakfı (BETEV). (2024). https://www.betev.be/ (Erişim Tarihi: 27 Şubat 2025).

Brüksel Türk (2021a, 19 May). "Belçika'daki Türk gençleri, başarılarını ve tecrübelerini paylaştı." https://brukselturk.be/2021/05/19/belcikadaki-turk-gencleribasarilarini-ve-tecrubelerini-paylasti/

Brüksel Türk (2021b, 19 May). "Belçika'daki Türk gençleri, başarılarını ve tecrübelerini paylaştı." https://brukselturk.be/2021/05/19/belcikadaki-turk-gencleribasarilarini-ve-tecrubelerini-paylasti/

Cemiloğlu, İ. & Şen, Ü. (2012). Belçika'da yaşayan Türk çocuklarının demografik özelliklerine göre Türkçeye yönelik tutumları. *Zeitschrift für die Welt der Türken Journal of World of Turks ZfWT,* 4(2), 7-26.

Coene, J., & Dierckx, D. (2015). Kinderarmoede heeft vele gezichten: Een balans van kinderarmoede in België en Vlaanderen. In Dierckx, D., Coene, J., Raeymaeckers, P., & van der Burg, M. (Eds). Armoede en sociale uitsluiting: Jaarboek 2015. (p. 231-249). Leuven: Acco.

Cummins, J. (2000). *Language, Power and Pedagogy: Bilingual Children in the Crossfire,* Multilingual Matters Ltd, Clevedon, s. 1 – 320

Cummins, J. (2001). Bilingual Children's Mother Tongue: Why Is It Important for Education?, *Sprogforum*, 19.

Çalışkan, N. (2008). Türk Öğretmenler Tarafından Yürütülen Türkçe ve Türk Kültürü Derslerinin Verimliliğini Etkileyen Faktörler). *I. Uluslararası Avrupalı Türkler Kongresi "Eğitim ve Kültür"*. (Belçika, Antwerp: 22-23 Şubat 2008), Kayseri: Erciyes Üniversitesi Yayınları, C.2, 165; 191-209.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (ÇSGB). (2012). *DİYİH 2012 Yılı Raporu Yurt Dışındaki Vatandaşlarımıza İlişkin Gelişmeler ve Sayısal Bilgiler.*

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (ÇSGB). (2024). *Dış İlişkiler 2022 Yılı Raporu Yurt Dışındaki Vatandaşlarımıza İlişkin Gelişmeler ve Sayısal Bilgiler.*

D'hondt, F., Van Praag, L., Stevens, P. A. J., & Van Houtte, M. (2015). Do attitudes toward school influence the underachievement of Turkish and Moroccan minority students in Flanders? The attitude-achievement paradox revisited. *Comparative Education Review, 59* (2), 332-354.

Derluyn I., Broekaert E., Schuyten G. (2008). Emotional and behavioural problems in migrant adolescents in Belgium. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 17 (1), 54–62

Desmée, L. & Cebotari, V. (2023). School integration of immigrant children in Belgium. *Children & Society*. 37, 1462–1483.

Duquet, N., Glorieux, I., Laurijssen, I., & Van Dorsselaer, Y. (2006). *Wit krijt schrijft beter. Schoolloopbanen van allochtone jongeren in beeld.* Antwerpen: Garant.

Eurydice. (2024). European Commision. Education Information Network in the European Community. https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/ (Erişim tarihi: 27 Şubat 2025).

European Website on Integration. (n.d.). European Commision. https://migrant-integration.ec.europa.eu/home_en (Erişim tarihi: 27 Şubat 2025).

Eurostat. https://ec.europa.eu/eurostat (Erişim tarihi: 27 Şubat 2025).

Ekmekçi, V. (2016). Belçika'da Türkçe Öğretimi ve Sorunları. *Turkophone*, 3(1), 5-14.

Gelekçi, C. & Köse, A. (2009). *Misafir işçilikten etnik azınlığa Belçika'daki Türkler.* Ankara: Phoenix Yayınları.

Gelekçi, C. (2010). Belçika'daki Türk Çocuklarının Eğitim-Öğretim Yaşantılarında Karşılaştıkları Sorunlar ve Ayrımcılığa Yönelik Görüşleri. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (12), 163-194.

Géraldine, A., Dirk, J. & Henriquez Alejandra, A. (2018). Diversiteitsbarometer Onderwijs Vlaamse Gemeenschap. *Diversiteitsbarometer onderwijs* içinde (s. 231–333). Brussel: Els Keytsman.

Kızılmeşe, R. & Okur, A. (2020). *Yenilikçi Eğitim ve Öğretim Uygulamaları Kapsamında Belçika'daki İkidilli Türk Çocuklarına Türkçenin Eğitimi ve Öğretimi Üzerine Bir Çalışma (Gent Örneği)*. Uluslararası Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Dergisi, 3 (1), 64-92.

Kızılmeşe, R. (2020). *Yenilikçi Eğitim ve Öğretim Uygulamaları Kapsamında Belçika'daki İkidilli Türk Çocuklarına Türkçenin Eğitimi ve Öğretimi Üzerine Bir Çalışma (Gent Örneği).* Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Koehler, C. & Schneider, J. (2019). Young refugees in education: the particular challenges of school systems in Europe. *CMS*, 7, 28

Manço, A. (2000). Belçika'da Türklerin 40 Yılı (1960-2000): Sorunlar, Gelişmeler, Değişmeler. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (1), 119-133.

Manço, A.A. (2002). Göçmen Türklerin Belçika Eğitim Sisteminde Yeri. *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 26 (1). 61-68

Manço, U. & Manço, A. A. (2017). Belçika'da çok dilli okul öncesi eğitim ve Türk kökenli göçmen çocuklarının durumu. *Bir çocuk-iki dil-çift diploma iki dilli okul öncesi eğitim için Türk Alman yükseköğrenim programlarının geliştirilmesi üzerine tartışmalar.* E. Esen & H. Engin (Ed.). Siyasal Kitabevi.

Millî Eğitim Bakanlığı. (2018). *Türkçe ve Türk Kültürü Dersi Öğretim Programı* (1-8. Seviye).

Neels, K. (2000). Education and the Transition to Employment: Young Turkish and Moroccan Adults in Belgium." *Communities and Generations. Turkish and Moroccan Populations in Belgium* içinde. Ed. R. Lesthaeghe. Brussel : VUB University Press. 243-278.

Peleman, B., Vandenbroeck, M., & Van Avermaet, P. (2019). *De overgang naar de kleuterschool voor* kinderen uit gezinnen in armoede. Gent: Universiteit Gent. Vakgroep Sociaal Werk en Sociale Pedagogiek. Steunpunt Diversiteit en Leren.

Kevers R., Spaas C., Colpin H., Noortgate W. V. D. , Smet, S., Derluyn, I. & Haene L. (2022). Mental health problems in refugee and immigrant primary school children in Flanders, Belgium. *Clinical Child Psychology and Psychiatry*. 27(4): 938-952.

Sağdıç, E. (2022). Belçika'da Türk Diasporası. *Sakarya Üniversitesi Türk Akademi Dergisi*, 1(1), 1-14.

Sarıkaya, H.S. (2008). Belçika Flaman Bölgesindeki Türk Kökenli Ailelerin Okul ve Eğitime İlişkin Görüşlerinin Değerlendirilmesi (Anvers örneği). *I. Uluslararası Avrupalı Türkler Kongresi "Eğitim ve Kültür"*. (Belçika, Antwerp: 22-23 Şubat 2008), Kayseri: Erciyes Üniversitesi Yayınları, C.2, 165; 438-446.

Sarıkaya, H. S. (2014). Belçika Flaman Bölgesi Eğitim Sisteminde Türk Kökenli Çocukların Yaşadığı Temel Eğitim Sorunlarının İncelenmesi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2 (8), 246-260.

Solmaz, M. (2019). *Belçika'daki Türkçe ve Türk Kültürü Dersinin Bağlam Ve Çokkültürlü Eğitimin Boyutlarına Göre Değerlendirilmesi.* Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, unpublished master's thesis.

Solmaz, M. & Deniz, L. (2020). Belçika'daki Türkiye Kökenli Öğrencilerin ve Velilerin Türkiye'deki Öğrenci ve Velilerden Farklılıkları. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 15 (25), 3684-3709.

Solmaz, M. & Deniz, L. (2021). Belçika'daki Türkçe ve Türk kültürü dersinin sorunları ve çözüm önerileri. *International Journal of Language Academy,* 9 (1), 240-262.

Statbel. (2024). "Diverity according to origin in Belgium" https://statbel.fgov.be/en (Erişim tarihi: 27 Şubat 2024).

Şen, Ü. (2015). *Yurt Dışında Yaşayan Türk Çocuklarına Türkçe Öğretimi ve Materyal Tasarımı Belçika Örneği.* Ankara, Edge Yayın.

Şen, Ü. (2016). Belçika'da Yaşayan Türk Çocuklarının Yazılı Anlatım Yanlışları Üzerine Tespitler. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 13 (35), 1-18.

Timmerman, C. (2003). Migratie en etnische minderheden in België. Cultuurrelativisme of fictie? Antwerpen/Apeldoorn: Garant.

Türk Dili Enstitüsü Uyum ve Araştırma Merkezi. (2024). https://instituutturksestudies.be/

Türkiye Maarif Vakfı. https://turkiyemaarif.org

Van Acker, K., & Vanbeselaere, N. (2011). Bringing together acculturation theory and intergroup contact 43 theory: Predictors of Flemings' expectations of Turks' acculturation behavior. *International Journal of 44 Intercultural Relations,* 35(3), 334-345.

Van den Branden, K. & Van Avermaet P. (2001), Taal, onderwijs en ongelijkheid: Quo Vadis?. T.O.R.B. – *Tijdschrift voor Onderwijsrecht en Onderwijsbeleid,* 2000-2001(5-6), 393-403.

Vandeputte, M. (2023). *Gelijke onderwijskansen in het basisonderwijs. Evaluatie van het GOK-beleid in Vlaanderen*. Proefschrift aangeboden tot het verkrijgen van de graad van Doctor in de Sociale Wetenschappen. KU Leuven, Faculteit Sociale Wetenschappen.

Vantieghem, W., Van Avermaet, P., Groenez, S., & Lambert, M. (2018). Diversiteitsbarometer Onderwijs Vlaamse Gemeenschap. *Diversiteitsbarometer onderwijs* içinde (s. 47-193). Brussel: Els Keytsman.

Yunus Emre Enstitüsü. (2024). https://www.yee.org.tr/tr

Yurtdışı Vatandaşlar Daire Başkanlığı. (2024). Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB). https://ytb.gov.tr

Söyleşi

BELÇİKALI TÜRK ÖĞRETMEN REYHAN KIZILMEŞE İLE TÜRKÇE ANA DİLİ EĞİTİMİNİN ÖNEMİ HAKKINDA SÖYLEŞİ

REYHAN KIZILMEŞE
Sınıf Öğretmeni

✍ Kısaca kendinizden ve ailenizin göç hikâyesinden bahseder misiniz?

Ben Reyhan Kızılmeşe. Belçika'da yaşıyorum. Belçika'nın Flaman Bölgesi'ne bağlı Gent şehrinde sınıf öğretmeniyim. Yaklaşık 10 yıldır öğretmenlik yapıyorum. Bu sene beşinci ve altıncı sınıfları okutuyorum. Son iki yıldır da çalıştığım okulda müdür vekiliyim. Yani müdürümüz olmadığı zaman onun görevlerini devralıyorum.

Dedem ve babam Belçika'ya çalışmak için göç etmişler. Sonrasında burada kalmış, geri dönmemişler.

✍ Eğitim hayatınızı ve sosyal hayatınızı da kısaca anlatır mısınız?

Gent şehrinde okudum. Beni, ilkokulda altıncı sınıf öğretmenim etkilemişti. Altıncı sınıftayken bu öğretmenim bana ilham oldu açıkçası. İçimde öğretmen olma arzusu vardı zaten ve bu, öğretmenimi örnek almamla devam etti. 12 yaşındayken karneme, sen çok iyi bir öğretmen olacaksın notu düşmüştü. Yıllar sonra bu hayal gerçekleşti. 12 yaşımdan beri öğretmen olup çocuklara bir şeyler öğretme hayalim vardı. Hayalimin peşinden gittim ve sonrasında öğretmen olarak mezun oldum.

Belçika'da öğretmen olmak, bulundu-

"'Ben Belçikalı Türk öğretmenim, her iki kimliğe de sahibim, birini gizlemek zorunda değilim ve ikisiyle de ön plana çıkabilirim,' dedim."

ğunuz bölgenin dilini çok iyi konuşamıyorsanız hiç kolay değildir. Bir Türk olarak zorlandığım noktalar oldu. Öğretmenlik bölümünde, özellikle dil konusunda zorlandım. Türkçede kelimelerin önüne başka bir kelime getirme gibi bir yapı olmadığı için, Felemenkçedeki bu tür öbekleri anlamlandırmakta ve bağdaştırmakta zaman zaman zorlanabiliyoruz. Zorlansam da hiçbir zaman pes etmedim, çabalamaya devam ettim. Ben gerçekten öğretmen olmak istiyorum, çocuklara ilham olmak istiyorum diyerek kendimi motive edip zorlukların üstesinden gelmeye çalıştım. Üç sene içerisinde hiç bütünlemeye kalmadan çok çalıştığım için hızlıca mezun oldum. Sonrasında da bir bölüm daha okumak istediğimi fark ettim. İçimdeki bu okuma aşkı bitmemişti. Bir bölüme daha kaydolarak sınıf öğretmenliğinin yanı sıra özel, dezavantajlı öğrencilere faydalı olabilmek adına eğitim aldım. Sonrasında ders vermeye başladım ve bu süreçte özellikle Türk öğrencilerin beni örnek almaya başladığını fark ettim. Özellikle kız çocukları, "Öğretmenim sizin gibi olmak istiyoruz," demeye başladılar. Benim asıl amacım da buydu zaten. Amacıma bir nebze olsun ulaştığımı düşünüyorum. Daha iyisi olabilir diyerek kendimi sürekli geliştirmeye çalıştım.

✍ Belçika'nın üç bölgesindeki ana dilde eğitim politikasının tarihçesinden ve bu eğitimlerin içeriklerinden bahseder misiniz?

Belçika üç dilli bir ülke. Almanca, Fransızca ve Felemenkçe konuşulan bölgelerimiz var. Flaman Bölgesi'nde Felemenkçe, Valon Bölgesi'nde Fransızca konuşuluyor. Flaman ve Valon Bölgesi iki dil politikasını uyguluyor. Konuşulan dil dışında eğitim boyunca diğer dillerin seçmeli ders olarak öğretilmesi mümkün. İki dilli bölge olan Brüksel'de Fransızca ve Felemenkçe konuşuluyor. Belçika'nın doğu kısmında Almanca konuşan küçük bir kısım da var.

✍ Bu üç bölgedeki ana dili eğitim politikalarında günümüzde aşırı sağın yükselişiyle ne tür değişimler yaşadı?

Benim ilkokul dönemimde öğrencilerin ana dilinde konuşması yasaktı. Konuşanlar ceza alıyordu. Son 10-15 yıl içerisinde ana dilin akademik başarı için çok önemli olduğunun farkına varıldı ve okullarda buna yönelik politikalar geliştirilmeye başlandı. Ancak günümüzde hâlâ bazı okullarda ana dilini konuşmak yasak.

Benim yaşadığım Gent şehrinde ana dili eğitimine daha pozitif bir yaklaşım var. Şu an ben de belediye okulunda çalışıyorum ve birçok belediye okulunda ana dili eğitimine yer veriliyor. Mesela bizim okul girişinde neredeyse her dilde merhaba yazıyor. Böylece veliler, okulda kendi kültürlerinden bir şeyi gördüklerinde aidiyet hisleri de kuvvetleniyor. Sonrasında sınıflarda, "21 Şubat Dünya Ana Dil Günü" kutlanıyor ve çocuklar ana dillerinde yazdıkları şeyleri paylaşıyorlar. Gent şehrinde çocuklardan,

"Gent şehrinde Türkçe ana dili eğitimine ciddi bir ilgi var."

okul kapısından içeri girdiklerinde kimliklerini kapıda bırakmaları istenmiyor.

Yine kendi çalıştığım okuldan örnek vermek gerekirse oyun bahçemizde her çocuk ana dilini konuşabilir. Sadece yanlarına kendilerini anlamayacak arkadaşları geldiğinde Felemenkçe konuşmalarını istiyoruz. Bunu da herkesin birbirini anlaması için istiyoruz. Benzer şekilde ders esnasında bir öğrenci Felemenkçede dersi anlamayınca kendisiyle aynı ana dili konuşan arkadaşı ana dillerinde ona yardımcı olabiliyor. Ancak bu tür politikalar bulunulan bölgenin siyasi görüşüne göre farklılıklar gösteriyor. Ülke genelinde sabit bir ana dili politikası uygulanmıyor. O bölgelerin belediyelerine göre hatta bazen okuldan okula bile değişen bir politikadan söz etmek mümkün. Çünkü Belçika'daki okullar finansmana göre ayrılmaktadır: devlet okulları, özel okullar, uluslararası okullar ve Avrupa okulları.

Aşırı sağın etkisiyle Belçika'da değişen politikalar var. Örneğin Belçika'da çocuklar iki buçuk yaşında okula başlayıp üç yıl ana sınıfı eğitimi görüyor. Altı yaşına kadar ana sınıfı eğitimi alıyorlar fakat ana sınıfı mecburi değil. Belçika'da iki yıl önce sağcı bir eğitim bakanımız, Ben Weyts, ana sınıfından birinci sınıfa geçişte öğrencilere mecburi bir dil testi getirdi. Öğrenci o dil testinde başarısız olursa ana sınıfını yeniden okumak zorunda kalıyor. Her öğrencinin Felemenkçesinin iyi olması, Felemenkçe konuşamayan anne ve babaların belirli haklardan mahrum bırakılmaları gibi çok aşırı kararlar alındı diyebilirim.

✍ Her okul, talep doğrultusunda bir Türkçe ya da Arapça sınıfı açabilir mi?

Okul saatleri sonrasında böyle bir şey mümkün olabilir. Belirli sayıda velinin talebine göre okul saatleri sonrasında ana dili eğitimi verilebilir. Ancak güven çok önemli, ders verecek kişiyi tanımaları lazım. Mesela benim avantajım okulun bir parçası olmamdı. Bu yüzden okulda kolaylıkla Türkçe dersleri verebildim. Burada Türkçe dersleri veren başka bir hocamız aynı şekilde ders vermek istedi fakat sadece bir okul kabul etti. Diğerleri bu hocamızı tanımadıkları için böyle bir şey istemediklerini söylediler.

✍ Belçika'da Türkçe öğretmenini yerinde yetiştirmek mümkün mü? Buna yönelik üniversite eğitimi veya formasyon programı var mı?

Belçika'daki üniversitelerde Türkçe öğretmenliğine dair bir bölüm mevcut değil. Öğretmenlik bölümünü okuduktan sonra belki Türkçe derslerine katılıp Türkçenizi geliştirebilirsiniz. Öğretmenlik eğitimi ile Türkçe bilgisini harmanlayarak çocuklara ana dili eğitimi verilebilirsiniz. Ancak dediğim gibi, Türkçe öğretmenliği bölümü Belçika'da mevcut değil.

✍ Belçika'da bulunduğunuz okulda Türkçe eğitimi vermeye nasıl karar verdiniz? Sizi bu karar vermeye sevk eden sebepler nelerdi?

Öğretmenliği çok seviyorum. Öğrenciler de bunu hissettikleri için okulumuzda sevilen bir öğretmen olarak görülüyorum. Bunun diğer sebebi de aslında daha çok çocuklarla

birebir iletişim kurmam. Çocuklara birebir gidip nasıl olduklarını sorduğunuzda onların kendilerine değer vermelerine katkınız oluyor. Bir de rol model olmak önemli. Çocukların gözünde bizi anlayan, dinleyen bir Türk öğretmenimiz var düşüncesi mevcut. Hâl böyle olunca ben o çocuklar için biraz daha fazlasını yapmak istedim.

Okuldaki öğretmen toplantılarımızda genellikle mağdur olan, sınıfta kalması gereken, özel okula yönlendirilen Türk çocukları oluyordu. Okulda dili yeterince anlamadığı için özel okula yönlendirilen bir çocuk belirli zekâ seviyesinin altındaki çocuklarla okumak durumunda kalıyor. Sonrasında da bu çocuklar daha düşük okul ve bölümlere yönlendiriliyor. Toplantıda alınan bu kararları gördükçe öğrencilerin aslında yeterli kapasitelerinin olduğunu, sadece kendilerini ifade etmede zorlandıklarını söylüyordum. Bunu da yaşadığım bir olay sonucunda rahatlıkla savunabiliyordum. Üçüncü sınıftaki bir öğrencim bütün derslerin sınavlarından kötü notlar alıyordu. Bir gün okul müdürümüz, öğrenciye sınav sorularını Türkçe sormamı istedi. Soruları çevirip diğer öğrencilerin olmadığı bir sınıfa geçtik. Öğrencime soruları sana Türkçe soracağım deyince gözlerinin içi parladı. Çok mutlu olmuştu, çünkü ilk defa kendisiyle Türkçe konuşuyordum. Öğrencimle ilk defa Türkçe konuşmamın sebebi de Sakarya'da aldığım eğitim öncesinde içimde hep; "Belçikalı öğretmenler gibi olmalıyım, kimliğimi gizlersem daha fazla saygınlık görürüm yoksa ırkçılığa uğrayabilirim," düşüncesinin olmasıydı. Bu da çocukluğumdan gelen bir düşünceydi, çünkü Türk çocuklarının bir arada takılması, Türkçe konuşması keskin bir şekilde yasaktı. Bu öğrencimle Türkçe konuştuğumda da bunun doğru bir yaklaşım olmadığını anlamış oldum aslında. Soruları Türkçe sorunca öğrencim tam puan aldı. O günden sonra o öğrencimin notları hızlı bir şekilde düzeldi hatta Felemenkçe derslerinden bile yüksek notlar almaya başladı. Meğer ona cesaret vermek gerekiyormuş. Hatta sonrasında o öğrencim başarılı olduğu için sınıf atladı.

Böyle canlı bir örnek sonrasında bende öğrencilerim için daha fazla bir şeyler yapmam gerektiği fikri kuvvetlendi. Tevafuk,

Sakarya Üniversitesi'ndeki eğitime denk geldim. Bu eğitimle tekrar kendimi buldum. "Ben Belçikalı Türk öğretmenim, her iki kimliğe de sahibim, birini gizlemek zorunda değilim ve ikisiyle de ön plana çıkabilirim," dedim. Sakarya'dan döndükten sonra artık okulda gerçekten gururla iki dile ve kültüre hâkim bir Reyhan Öğretmen vardı. Bu gururla müdüre projemi sundum. Ders saatleri sonrasında öğrencilerin eğitim başarısını artırmak için Türkçe olarak aynı dersi anlatmak istiyorum dedim. Müdürümüz onay verdi ve projeye başladık.

Proje ile çocukların okuması ilerledi. Felemenkçede okuma metinlerinde sene sonunda bir iki seviye atlayan çocuklar oldu. En önemlisi de özgüven. Okulda kendilerini daha özgüvenli bir şekilde ifade etmeye başladılar. Mesela bir öğrencimize arkadaşları Kurban Bayramı hakkında sorular sormuş ve öğrenci bunu Felemenkçe yanıtlayamamış. Türkçe derslerimiz esnasında bunu söylediğinde onun okul saatleri içinde Felemenkçe bunu nasıl anlatabileceği konusunda hazırlık yapmıştık. Türkçe dersimiz böyle güvenli bir ortam sağlıyordu. Çocuklar Türkçe sınıfında kendim olabilirim, sınıfta iyi gitmeyen bir şeyi öğretmenimle paylaşabilirim veya duygularımı paylaşabilirim diye düşünüyordu.

Türkçe derslerimize yaklaşık üç sene devam ettik. Hatta sınıfımızı ziyarete Büyükelçimiz, Sayın Zeki Levent Gümrükçü geldi. Bürokratlarımızdan çok destek gördük. Bu da bizi ve öğrencileri çok motive etti. Benimle, "Öğretmenim biz gerçekten önemli miyiz, Büyükelçi gelip bizi ziyaret ediyor. Biz gerçekten değerliyiz öğretmenim, belki Cumhurbaşkanımız bile gelebilir," diye hayallerini ve fikirlerini paylaşıyorlardı. Pandemi ile eğitimi sonlandırdık ama devamı gelir inşallah. Türkçe dersinin önemini ve çocukların eğitimleri üzerindeki olumlu etkisini, okuldaki özgüvenleri açısından etkisini her zaman savunuyorum. Zaten bilimsel kanıtlar da ortada bu konuda.

✍ Öğretmenlik yaptığınız okulda Türkçe eğitimi verme fikrini nasıl müdüre kabul ettirdiniz?

Öğretmenlik yaptığım Gent şehri Flaman Bölgesi'nde. Bu bölgedeki belediye okullarında ana dili eğitimine çok sıcak bir yaklaşım vardı. Her öğretmen bunu desteklemese de genel olarak belediye okullarında böyle bir pozitif algı vardı zaten.

Müdüre, projemi sunarken sınıftaki öğrencilerimin okuması, yazması veya notlarının bazı noktalarda eksikliklerinden ve aslında bu öğrencilerin daha iyisini yapabileceğinden bahsettim. Ders saatleri sonrasında Türkçe dersi verebilmem için müdüre ana dili eğitiminin faydaları hakkında bilimsel kanıtlarla gittim. Ana dilini iyi bilen çocuğun akademik anlamda başarılı olup ikinci bir dil öğrenmesi de daha kolay oluyor. Bunları söyleyince okul müdürüm de beni destekledi. Hatta belki başka öğretmenlerin örnek alması açısında ana dilinde eğitim verme fikrini çok beğendi.

✍ Bulunduğunuz bölgede ailelerin ve çocukların Türkçe eğitimine ilgisi nasıl? Türkçe eğitimine ilgiyi artırmaya yönelik çalışmalarınız şu an için var mı?

Gent şehrinde Türkçe ana dili eğitimine ciddi bir ilgi var. Benim çalıştığım okulda Türk velilerin hepsi çocuklarını Türkçe derslerine göndermeye hazırdı. Sene sonunda veliler için Türkçe dersinin çocuklarına etkisi hakkında bir anket hazırlamıştım. Çocuklarının Türk arkadaşlarının arttığı,

"Ana dili bir çocuğun kimliğidir. Okul kapısına geldiği zaman kimliğini kapıda bırakmak zorunda bırakılmamalıdır."

okula severek gitmeye başladığı, kendini daha iyi ifade ettikleri yönünde olumlu dönüşler aldım. Belçika'nın Flaman Bölgesi'ne artık Türkiye'den Türkçe öğretmeni gelemediği için Belçika'da bunu yapmaya çalışanlara, veliler de çok saygı duyuyor.

Şu an için Türkçe dersleriyle alakalı bir çalışmam yok. Benim şu anki amacım okul müdürü olmak ve o yolda ilerliyorum. İleride müdür olduğumda böyle projeleri yürütebilecek insanları bulup veya kendim başlatıp devamını getirmeyi çok isterim.

✍ Ders verdiğiniz dönemlerde öğrencilerin Türk dilinde güçlü ve zayıf oldukları yanlar sizce nelerdi? Türkçe dil becerilerinin güçlü olduğu öğrencilerin temel özellikleri nelerdi?

Özellikle evde Türkçeyi nasıl konuştukları Türkçelerini çok etkiliyordu. Evde Türkçe konuşulurken kullanılan ağız, çocuğun Türkçe çizgi film vb. izlemesi, Türkçe kitap okuması çocukların Türkçesini etkiliyordu. Benim çalıştığım grupta çok iyi Türkçe konuşan öğrencilerim vardı. Anne veya babası Türkiye'den gelmişse o çocuğun Türkçesi genellikle daha iyi oluyor. Burada doğup büyüyen annelerin, babaların çocuklarının Türkçeleri o kadar iyi değildi. Bu ebeveynler de çocuklarının zorluk yaşamaması düşüncesiyle Felemenkçeye yoğunlaşmışlar.

Çocuklara Türkçe dersine başlamadan önce seviye tespit sınavı yapmıştım. Düzgün Türkçe konuşamayan çocukların yılın sonunda Türkçelerini ilerlettiğine şahit oldum. Türkçe dersimizin başlarında konuşmak veya okumak istemeyen öğrenciler, yılın sonunda birbirleriyle yarışıyorlardı ve Türkçelerinde kayda değer bir ilerleme kaydettiler. Bir yıl çocukların dildeki zayıf yönlerini tamamlamak için çok kısa bir zaman fakat buna rağmen senenin sonunda Türkçe kelime hazineleri başlardakine kıyasla gelişmişti.

✍ Ders içeriği neydi?

Derslerimiz aslında çok farklı içeriklere sahipti. Mesela Felemenkçe dersinde konumuz hayvanlar âlemiyse Türkçe dersinde de aynısını işliyorduk. Ya da Felemenkçe dersimizde konu Belçika tarihi ise Türkçe dersimizde Türkiye'nin tarihini işliyorduk. İçerik olarak okul müfredatını takip ediyorduk. Bunun yanında halk oyunumuz, bilgisayar derslerimiz de vardı. Günümüzün teknolojisini de kullanmaya çalıştık. Robotlarla derslerimiz oldu. Çocuklarla ebru sanatını icra ettik. Derslerimiz, çok kapsamlı ve güzel bir içeriğe sahipti. Kültür gezilerimiz de vardı. Büyükelçiliği, başkonsolosluklarımızı gezdik ve çocuklar "Öğretmenim, sanki Türkiye'ye gelmiş gibiyiz," dediler. Müze gezilerimiz oluyordu. Müze gezilerini de ders içeriklerine ekliyorduk.

✍ Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB) ve Sakarya Üniversitesi'nin iş birliğiyle gerçekleştirilen "Yurtdışındaki Türk Çocuklarına Türkçe Eğitimi Programı" kapsamında Türkiye'de

yüksek lisans yaptınız. Türkiye'de eğitim süreciniz nasıl başladı? Eğitim tecrübeniz nasıldı?

Çalıştığım okulda ne yazık ki hâlâ ırkçılık var. Çok bariz olmasa da sistematik bir şekilde öğrencilere fazla belli etmeden yapılan bir ırkçılık mevcut. Öğretmenlik yıllarımda özellikle Türk öğrencilerin Felemenkçede kendini yeterince iyi ifade edemediğini ve bunun ders notlarına olumsuz etkisini fark ettim. Derken başka bir şeylerin arayışı içerisine girdim ve Sakarya Üniversitesi'nde YTB'nin düzenlediği yüksek lisans programına denk geldim. Ders saatlerinde anlattığım konuları okul saatleri sonrasında Türkçe olarak anlatırsam hem öğrencilerimin notları yükselir hem de iki dilde de dersi kavramış olurlar diye düşünerek mülakatlara katıldım. Yüksek lisans programına kabul aldım ve dokuz ay eğitim için Sakarya'da kaldım. Benim için belki de hayatımın dönüm noktası diyebilirim. Çünkü Sakarya'ya gitmeden önce, "Bir Türk öğretmen olarak çok dikkat çekmeyeyim, Belçikalılar gibi davranayım, fazla göze batmayayım, bunları yaparsam olumsuz yorumlar alabilirim" gibi düşünceler vardı. Sakarya'da aldığım eğitimden sonra kendime, ben Belçikalı Türk öğretmenim, dedim. Her iki kimliğimin de farkına varıp iki kimliğin de korunması gerektiğini anlamış oldum. Her iki dilde de kendimi iyi ifade etmeli ve bunu çocuklara da aşılamalıyım düşüncesi oluştu. Öğrencilerime de Türkçe dersleri vesilesiyle bunu aktarmak istedim. Tezimde, Gent şehrindeki Türkçe dersleri aracılığıyla öğrencilerin notlarını yükseltebilir miyiz sorusuna cevap bulmaya çalıştım. Okul saatleri sonrasında Türkçe derslerine başladım. İnanılmaz yoğun ilgi vardı. 2018-2019 yılında başladım. Başladığım ilk yıl Türkçe derslerine 18 öğrenci kaydoldu ve sadece bir sınıf açmıştık. Derste Felemenkçe anlattığım konuyu okul sonrasında Türkçe olarak anlatıyordum. Senenin sonunda bazı öğrenciler kendilerini daha iyi ifade etmeye başladılar. Bunu özellikle Belçikalı öğretmenlerin fark etmesi beni çok etkiledi. Bazı Belçikalı öğretmenler bana çocukların eskiden böyle olmadığını, özgüvenlerinin geldiğini söyleyince ben de ana dili eğitiminin önemini vurguladım. Öğretmen olarak birkaç kelime Türkçe söylediğiniz zaman çocuklarda, "öğretmenim benim kimliğime saygı duyuyor" düşüncesi oluşuyor. Ana dili bir çocuğun kimliğidir. Okul kapısına geldiği zaman kimliğini kapıda bırakmak zorunda bırakılmamalıdır.

Okulda Türkçe dersleri vermeye başladığım zaman birkaç öğretmen arkadaşım birçok farklı veya yeni dil varken Türkçe öğretiminin gereksiz olduğunu söyleyerek bana hiç destek çıkmadılar. Benim amacım, Türkçe dersleri vererek aslında örnek olmaktı. Farklı dillerde de dersler verilebilir. Okul müdürü bu anlamda beni çok destekledi. Desteklemeyen öğretmenler de senenin sonunda öğrencilerde olumlu değişimi görünce çok şaşırdılar.

Bu eğitim çok güzel sonuçlar verdiği için ikinci yıl Türkçe derslerimiz 60 öğrenciyle devam etti. Hatta çevre okullardan da çocuklar kaydolmaya başladı. Tek başıma yaptığımdan benim için kolay değildi. Haftanın üç günü okul saatleri sonrasında Türkçe derslerimiz oldu ve bu iki yıl boyunca devam etti. Sonra bu böyle olmayacak, benim başka öğretmenler bulmam lazım diyerek başka öğretmenler bulmaya çalıştım. Ancak Belçika'da Türkçe dersi vermenin gönül işi olduğunu fark ettim. İnsanın gönlünü ortaya koyması lazım. Ne yazık ki

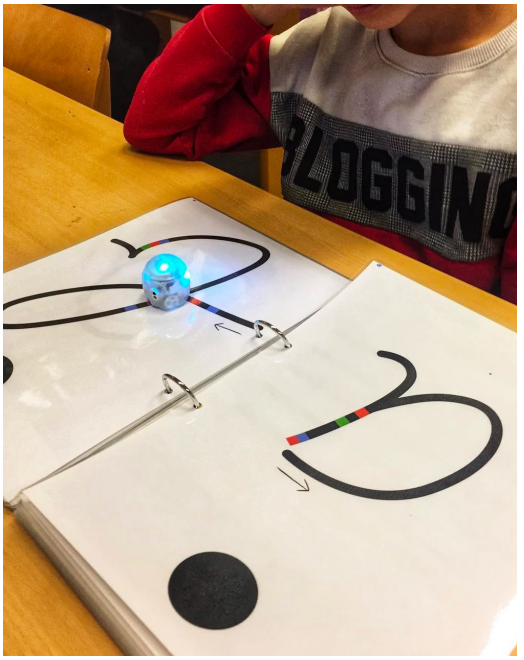

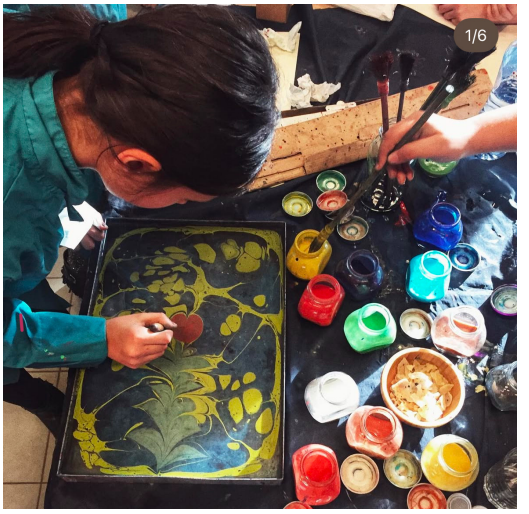

bunu yapmak isteyen çok az kişi var. İnsanlar zaman ayırmak istemedi. Ben tek başıma devam etmeye çalıştım ancak COVID-19 pandemisi araya girince dersleri sonlandırmak zorunda kaldım. Bu dönemde 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı için bir program hazırladık ve bunu da TRT yayınlamıştı. Ancak asıl zorluk benim tek başıma olmamdı. Belki yine benim gibi bu işe gönül verecek öğretmenler bulunur. Birilerine bu konuda ilham olabilirim. Ben hâlâ ümitvarım.

Bir de Flaman Bölgesi'nde 2016 yılında, Türkçe derslerin Türkiye'den öğretmenler getirilerek verilmesi yasaklandı. Türkçe derslerimize yoğun ilginin olmasının bir sebebi de buydu. Ancak Belçika'da burada yetişmiş öğretmenlerin bu işi yapmasına karşı çıkılmıyor. Sonuçta Belçika'da yetişen bir öğretmen buradaki çocukları daha iyi anlar. Bu sebeple Belçika'da yetişmiş Türkçe dersi verecek öğretmenlere ihtiyaç var.

✍ Çevrenizde sizden etkilenerek mesken ülkede Türkçe eğitimi vermek için Türkiye'de aynı eğitim sürecinden geçen böylece Belçika'da Türkçe eğitimi veren tanıdıklarınız oldu mu?

Sakarya Üniversitesi'ne benden sonra kaydolan, Belçika'dan üç arkadaşımız vardı. O üç arkadaş benimle irtibata geçtiler. Kendileri benim başlattığım projeyi duyup kendilerinin de bir şeyler yapmak istediklerini söylediler. Onlarla birkaç defa buluştuk. Ben onlarla paylaştım her şeyi ama maalesef onlar okullarda Türkçe dersleri vermeye başlayamadılar veya bir şekilde imkân bulamadılar. O arkadaşlar Brüksel'dendi. Tabii oranın politikası daha farklı ama çok ilgiliydiler.

Ben bu konuda diğer Türk öğretmen arkadaşlara da örnek olmaya çalıştım. Hatta bazı kongrelerde konuşmacı olarak bunun ne kadar önemli olduğunu vurgulayarak diğer Türk öğretmenlere ilham olmaya çalıştım. Fakat burada doğmuş büyümüş Türk arkadaşların bunu yapmama sebeplerinden biri kendi Türkçelerine güvenmemeleri. Bu da gerçekten önemli bir neden. Benim Türkçem iyi olsa ben öğretirim diyen arkadaşlar da vardı ama Türkçesine

"Ancak Belçika'da Türkçe dersi vermenin gönül işi olduğunu fark ettim. İnsanın gönlünü ortaya koyması lazım. Ne yazık ki bunu yapmak isteyen çok az kişi var."

güvenmeyenler, çocuklara iyi örnek olamayacaklarını düşünerek hiç girişimde bulunmadılar. Bu özgüven eksikliği Sakarya'ya gitmeden önce biraz olsun bende de vardı. Ben kendime öğretmen olarak güvenen birisiyim fakat böyle bir projeyi başlatacak kadar özgüvenli değildim. Sıfırdan bir proje başlatacak kadar cesaretim yoktu ama Sakarya Üniversitesi bu konuda beni cesaretlendirdi.

✍ Türkçe eğitimi verirken unutamadığınız bir anınız oldu mu?

Türkçe derslerini verirken 18 öğrencim vardı, ayrıca diğer sınıflardan da katılan öğrencilerim vardı. Yan sınıftaki öğretmenin sınıfından bir Türk öğrenci de Türkçe derslerine katıldı ama çok sessizdi. Öğretmeninin de bu çocuk Türkçe derslerine katılıyor ama bir şeyler anlıyor mu acaba diye tereddütleri vardı. Öğrencimiz ilk başta gerçekten çok sessizdi. Türkçe derslerimizde tiyatro dersimiz de olduğunda bu çocuğun aslında böyle şeylere aşırı yatkın olduğunu fark ettim. Sonra o öğrenciye senenin sonunda tiyatroda başrol verdik. Bütün Belçikalı öğretmenler de katıldılar. Çocuk sahnede, Türkçe konuşurken bütün yeteneğini ortaya koydu. Bu gösteriden sonra öğrencisi konusunda tereddütleri olan o öğretmen, onu iki yıldır hiç böyle görmediğini söyledi. Öğretmen de öğrencinin kendine özgüveni olduğunu bu sayede anladı. Bu durum beni de çok etkilemişti. Bir öğrencinin ana diliyle ne kadar kendi olabildiğini ve yeteneklerini ortaya koyabildiğini görmüş oldum.

✍ Belçikalı Türk çocuklarının, Belçika'daki diğer yaş grupları ile kıyaslandığında eğitim seviyeleri ve başarıları ne durumdadır?

Maalesef Türk çocukları çoğu zaman dezavantajlı öğrenci olarak görülüyor ve Felemenkçeleri yetersiz olduğu için ekstra eğitim almak zorunda kalıyorlar. Türk öğrenciler yüksek eğitimden ziyade mesleki eğitim veren okullara gidiyorlar. Söz konusu durum OECD'nin[1] raporlarında da belirtilmektedir.

Anne babanın eğitim seviyesi ne kadar yüksekse o öğrenci o kadar başarılı oluyor. Evde çocuklarla ne kadar ilgilenildiği, Türkçenin ne kadar iyi konuşulduğu çocukların eğitim seviyesini belirleyen unsurlar arasında.

✍ Belçika'da Türk dili ve ana dili eğitimi konusunda Türk devleti ve Belçika devletinin çalışmaları nedir? Bu konuda iki ülkeden beklentiler nedir?

Eğer Belçika'da ana diliniz Fransızca, İngilizce, Almanca veya Felemenkçe ise toplumsal ve akademik başarı şansı-

[1] OECD, 2018, "The Resilience of Students with an Immigrant Background Factors that Shape Well-being".

nız önemli ölçüde artar. Ancak ana diliniz Türkçe, Arapça veya Avrupa dışındaki ülkelerden biriyse Avrupa ülkelerinde özellikle de Belçika'da ne yazık ki çok önem taşımıyor. İki dilden biri Türkçe olduğu zaman o çocuğun iki dil konuşması çok da değerli görülmüyor. KU Leuven Üniversitesi'nin araştırmasına[2] göre bazı dillerin diğer dillere göre daha fazla değer gördüğü ortaya konulmuş.

Belçika'daki dil politikası daha çok kendi dilleri olan Felemenkçe, Fransızca, Almancaya yönelik pozitif uygulamalar bulunuyor. Türkçe seçmeli ders olarak bile ortaokullarda çok nadir veriliyor. Olursa da bazı insanların çok uğraşması sonrasında olabiliyor. Bizim yaşadığımız Gent şehrinde çok güzel ve büyük bir kütüphanemiz var ama Türkçe kitapları o kadar kısıtlı ki çocuk kitapları bölümünde sadece 10 tane kitap var.

Türkiye'nin yürüttüğü politika sayesinde Valon Bölgesi'ne, Türkçe öğretmenleri gönderiliyor. Bunun dışında YTB'nin yüksek lisans programları düzenlemesi ve burada doğmuş büyümüş gençlere o şansı vermesi çok güzel bence. Bunun devamının gelmesi gerektiğini düşünüyorum. Buradaki doğmuş büyümüş gençler de bu görevi üstlenmeli. Bunun için Türkiye belki çevrim içi sertifika programları veya YTB'nin yaptığı gibi yüksek lisans programları düzenleyebilir. Birçoğu için dokuz ay işini, evini bırakıp bir yerde eğitim görmek kolay değil. Belki bunun için bir çözüm bulunabilir. Belçika'daki bir üniversiteyle birlikte çalışıp böyle bir bölüm açılabilir.

✍ Türk dili ve kültürü ile ilgili Belçika'da yapılan çalışmaları yeterli buluyor musunuz?

Türkçe derslerine ilgi çok ve gerçekten bununla ilgilenen, emek veren STK'larımız da mevcut. YTB'nin düzenlediği bu Türkçe saati projeleri güzel şeylere vesile oluyor. Mesela Belçika'da Maarif Vakfı da Türkçe dersleri veriyor. Türkçe ile alakalı her bölgede gerçekten güzel işler yapılıyor. Bazı bölgelerde belki hiçbir şey yok ama bazı bölgelerde de aşırı yoğun talep var ve bu işi organize eden kişiler var. Bu hangi bölgede hangi öğretmenlerin olduğuna da bağlı olabiliyor. Yine YTB'nin desteklediği *"1001 Kütüphanede 1001 Kitap" ve "Anadolu Okuma Evleri"* projeleri var. Bunlar da gençleri okuma konusunda teşvik ediyor.

✍ Belçika'da Flaman Bölgesi'nde Türkçe ana dili eğitimi için öğretmen gönderimi durduruldu. Bunun yereldeki etkisi sizce nedir?

Talep çok yüksek. Bir şekilde birileri bu Türkçe dersini keşke devam ettirse de çocuklarımızı göndersek diyen birçok insan var. Birilerinin de burada talebe cevap verecek şeyler yapması lazım. Öncelikle kendi içimizde bunu düzenlememiz, bu sorunu çözmemiz gerekiyor. Bunu STK'ların girişimleri ile daha kolay yapabiliriz.

[2] Ramaut, G., Sierens, S., Bultynck, K., Van Avermaet, P., Slembrouck, S., Van Gorp, K., & Verhelst, M. (2013). Evaluatieonderzoek van het project 'Thuistaal in onderwijs' (2009-2012). Gent/Leuven: Steunpunt Diversiteit & Leren/Centrum voor Taal en Onderwijs

✍ Belçika'da Türkçe ana dili eğitiminin önemi ve geleceği hakkında ne söylemek istersiniz?

Ana dilini bilmeyen bir nesil köksüz ağaca benzer diye bir söz var. Bu söz beni çok etkilemiştir. Gerçekten ana dilimiz çok önemli. Ana dilimizin unutulmaması için Belçika'da Türkçe derslerinin devam etmesi lazım. Çocukların kendilerini ana dillerinde iyi ifade edebilmeleri her anlamda çok kıymetli. Bunların hepsini birebir yaşadığım, gördüğüm için ana dilinin gerçekten çok önemli olduğunu sürekli vurgulamaya devam etmemiz lazım.

Belçika'da ana dili eğitiminin devam etmesi lazım. Özellikle okullarla iş birliği içerisinde ilkokuldan veya anaokulundan itibaren Türkçe konuşan gönüllü bir öğretmenin Türkçe ders vermesi lazım. Ancak Türkiye'den gelen Türkçe kitaplar çok güzel ve çok enteresan olmakla birlikte bazı çocuklar kendilerini o kitaptaki karakterlerle, o kitaptaki hikâyelerle bağdaştıramıyorlar. Mesela Türkiye'de yaşanan bir olayda çocuk kendini bulamıyor. Bu sebeple Felemenkçe ders kitapları örnek alınarak Türkçe derslerinde kullanılacak bir içerik oluşturulabilir. Flaman Bölgesi'nde kullanılan Felemenkçe dil dersi kitaplarında çok büyük değişiklikler yapıldı. Mesela Felemenkçe bir ders kitabında bir camiye denk gelebiliyoruz, Ramazan ayından bahsediliyor, tarihin önemli figürleri arasında Hz. Muhammed'i görebiliyoruz. Bu içerikler sayesinde Belçika'daki çocuklar diğer kültür ve dinlerin farkına varmış oluyor. Ben de birbirimizi tanıyıp bilmemiz gerektiği kanaatindeyim. Böyle şeyler Türkçe dersleri için de geçerli. Mesela Türkçe kitabında Belçika'nın tarihi geçmeli. Çünkü bu çocuklar burada onu da bilmeli. Buradaki çocuklara uygun bir şekilde kitap içeriğinin oluşturulması Türkçe dersinin geleceği açısından çok güzel olacaktır.

BIR
DÜNYA
BIRAKIN
BIZ
BÜYÜK LİDERDEN BÜYÜK ARMAĞAN
23 NİSAN
Türkiye

Söyleşi

BELÇİKA'DA TÜRKÇEYE HAYAT VEREN PROJE: MUAMMER EROĞLU ANLATIYOR

MUAMMER EROĞLU
Büyük Türkçe Projesi Koordinatörü

✍ Kısaca kendinizden bahseder misiniz?

Ben Muammer Eroğlu. İlk, orta, lise ve üniversite öğrenimimi Türkiye'de tamamladıktan sonra 2001 yılında Belçika'ya göç ettim. Burada ek eğitimler alarak Türk toplumuna yönelik çalışmalar yürüttüm. Şu anda Sociaal Project Limburgse Derneği'nin başkanlığını, Büyük Türkçe Projesi koordinatörlüğünü ve öğretmenliğini yürütüyorum. Aynı zamanda antrenörlük yapmaktayım. Yoğun bir hayatım var ve toplumsal çalışmaları seven biriyim. Uzun yıllardır Belçika'da yaşayan Türk toplumunun eğitim, spor, kültür ve ana dili alanındaki çalışmalarında aktif rol alıyorum. Büyük Türkçe Projesi kapsamında Belçika genelinde yürütülen ana dili eğitim faaliyetlerinin koordinasyonunu üstleniyorum. Çalışmalarımın odağında, diaspora çocuklarının hem ana dillerini hem de kültürel kimliklerini sağlıklı ve özgüvenli bir şekilde geliştirmeleri yer alıyor.

✍ Ailenizden bahseder misiniz? Göç geçmişinizin kimliğinize ve eğitime bakışınıza etkisi oldu mu?

1 Nisan 1972 tarihinde Ankara'nın Şereflikoçhisar ilçesinde doğdum. Babamın adı Hacı, annemin adı Mercan'dır. Altı kardeşim var. 2001 yılında eşim Pınar Eroğlu, kı-

zım Cansu Eroğlu ve oğlum Arda Eroğlu ile birlikte Belçika'ya göç ettik. Çocuklarımın eğitimi bizim için her zaman çok önemli oldu; her ikisi de üniversite eğitimlerini başarıyla tamamladı. Kızım öğretmen, oğlum ise muhasebe ve ticaret alanında çalışmaktadır. Oğlum Arda evlendi ve gelinim Beyza Eroğlu ailemize katıldı; onu da üçüncü evladım olarak görüyorum.

Ailem, Türkiye'den Belçika'ya işçi göçüyle gelmiş. Bu göç süreci yalnızca ekonomik değil, sosyal ve kültürel açıdan da büyük dönüşümler barındırıyordu. Göç geçmişim, kimliğimi ve eğitime bakışımı doğrudan etkiledi. Ana dilin korunmadığı durumlarda çocukların kimlik ve aidiyet sorunları yaşadığını bizzat gözlemledim.

✍ Belçika'daki hayatınızı kısaca anlatır mısınız? Hangi şehirlerde yaşadınız, hangi okullarda okudunuz? Şu anki kariyeriniz nasıl şekillendi?

Belçika'nın Beringen şehrinde yaşıyorum. Göç sonrası diploma denklikleri için eğitim süreçlerine katıldım. Bunun yanında Belçika Futbol Federasyonu'ndan antrenörlük eğitimi aldım, çeşitli okullarda öğretmenlik yaptım ve futbol kulüplerinde antrenörlük görevlerinde bulundum. Son beş yıldır ana dili eğitiminde önce öğretmen, son iki yıldır ise koordinatör olarak görev yapıyorum. Aynı zamanda aktif olarak antrenörlüğe de devam ediyorum. Belçika eğitim sistemini hem bir öğrenci hem de bir eğitimci olarak yakından tanıma fırsatım oldu.

✍ Belçika'nın üç bölgesindeki ana dilde eğitim politikasının tarihçesinden ve bu eğitimlerin içeriklerinden bahseder misiniz?

Belçika'da ana dili eğitimi uzun yıllar entegrasyonu destekleyici bir unsur olarak kabul edilmiştir. Ancak zamanla Flaman, Valon ve Brüksel bölgelerinde farklı politikalar gelişmiştir. Brüksel ve Valon Bölgesi

daha esnek ve kapsayıcı bir yaklaşım benimserken Flaman Bölgesi ana dili eğitimini giderek sınırlandırmış ve bu alan büyük ölçüde dernekler bünyesine taşınmıştır. Oluşan boşluk, Büyük Türkçe Projesi ile önemli ölçüde doldurulmuştur.

✍ Flaman Bölgesi'nde 2016 yılında değişen eğitim politikaları ve resmî Türkçe derslerinin durdurulması, bölgedeki Türk toplumu üzerinde nasıl bir etki yarattı?

2016 yılında Flaman Bölgesi'nde resmî Türkçe derslerinin durdurulması, Türk toplumu açısından ciddi bir kırılma noktası olmuştur. Binlerce öğrenci ana dili eğitiminden mahrum kalmış, ailelerde ise dışlanmışlık ve güvensizlik hissi artmıştır. Türkçe derslerinin okullardan çıkarılması, toplumun geleceği açısından ana dili konusunda önemli sorunları beraberinde getirmiştir.

✍ Belçika özelinde Türkçe ana dili eğitiminin bugünkü durumunu nasıl görüyorsunuz? En büyük yapısal ve pedagojik zorluklar neler?

Bugün Türkçe ana dili eğitimi Belçika'da iki bölgede kısmen MEB tarafından, Flaman Bölgesi'nde ise Büyük Türkçe Projesi kapsamında ve büyük ölçüde sivil toplum kuruluşları aracılığıyla yürütülmektedir. En büyük zorluklar sürdürülebilirlik, pedagojik standartların korunması ve resmî tanınırlık eksikliğidir.

✍ 2016'dan sonra Türkçe eğitimi alan öğrenci sayısında yaklaşık %50'lik bir düşüş yaşandı. Bu tablo, sahada nasıl karşılık buldu?

%50'lik öğrenci düşüşü; sınıfların kapanması, öğretmen sayısının azalması ve ailelerin motivasyon kaybı şeklinde sahaya

yansımıştır. Okullarda uygun koşullarda verilen dersler, çoğu zaman sınıf ve eğitim ortamına uygun olmayan mekânlara bırakılmıştır. Ayrıca tecrübeli ve nitelikli eğiticilere ulaşmak zorlaşmıştır.

✍ Bu düşüşün ardından YTB tarafından 2022 yılında hayata geçirilen Büyük Türkçe Projesi hangi temel misyon ve vizyon üzerine inşa edildi?

Büyük Türkçe Projesi, aslında 2016 yılından sonra bu alanda oluşan ciddi boşluğu doldurmak amacıyla 2022 yılında YTB tarafından hayata geçirildi. Zaman içerisinde YTB ve Türkiye Maarif Vakfı'nın güçlü bir iş birliğine dönüşen projemiz; 2026 yılı itibarıyla 44 derneğimiz ve 8 mahalle merkezimiz (buurthuis) bünyesinde, 101 öğretmenimizle yaklaşık 4.724 öğrenciye ulaşan devasa bir eğitim ağına dönüştü.

Eğitim modelimizi yaş gruplarına göre özelleştirdik; 3–6 yaş grubuna çift dilli (Türkçe–Felemenkçe) bir temel sunarken, 7–17 yaş aralığındaki öğrencilerimize Türk-

çe ve Türk kültürü ağırlıklı bir program uyguluyoruz; 18–25 yaş arası gençlerimiz için ise dil eğitimini kültürel faaliyetlerle destekliyoruz. Buradaki temel gayemiz, Belçika'da doğup büyüyen çocuklarımızın ana dillerini ve kültürel kimliklerini en doğru şekilde öğrenmelerini sağlarken, aynı zamanda içinde yaşadıkları toplumdaki akademik başarılarına da katkıda bulunabilmektir.

✍ Projenin mevcut durumu hakkında değerlendirmeleriniz nelerdir?

Projemiz bugün itibarıyla Belçika genelinde oldukça kapsamlı ve köklü bir hizmet ağına dönüşmüş durumdadır. Düzenli hizmet içi eğitimler, öğretmen ve dernek başkanları toplantıları, veli buluşmaları gerçekleştirilmektedir. Ayrıca her yıl bilgi yarışmaları, güzel okuma yarışmaları ve İstiklal Marşı'nı ezbere ve güzel okuma yarışmaları düzenlenmektedir. Bu yarışmaların sonunda öğrencilere katılım ve başarı belgeleri takdim edilerek motivasyonları desteklenmektedir.

✍ Öğretmen istihdamını nasıl sağlıyorsunuz? Projede görev alan öğretmenler için nasıl bir eğitim, rehberlik ve mesleki destek mekanizmaları yürütülüyor?

Öğretmen kadromuzu oluştururken en temel kriterimiz alan yeterliliği oluyor. Bu noktada önceliğimizi, Belçika Eğitim Bakanlığı bünyesinde halihazırda görev yapan ve buradaki sisteme hâkim olan Türk öğretmenlerimize veriyoruz. Bunun yanı sıra, aile birleşimi yoluyla Belçika'ya gelmiş, Türkiye'de gerekli pedagojik formasyonu ve eğitimi almış değerli hocalarımızı da titiz bir eleme sürecinden sonra kadromuza dahil ediyoruz. Tabii süreç sadece istihdamla bitmiyor; öğretmenlerimizin gelişimini sürekli kılmak adına her yıl dü-

zenli olarak hizmet içi eğitimler ve pedagojik destek programları düzenleyerek eğitim kalitemizi hep en üst seviyede tutuyoruz.

✍ Güncel verilere dayanarak proje kapsamında kaç öğrenci, öğretmen ve katılımcı dernek bulunmaktadır?

Bugün itibarıyla 101 özverili öğretmenimiz ve 44 iş birliği ortağımız olan derneğimizle birlikte, yaklaşık 4.724 öğrencimizin hayatına dokunmanın gururunu yaşıyoruz. Nitelikli eğitim ve güçlü dayanışma ağımızla her geçen gün büyüyoruz. Temel önceliğimiz, yalnızca sayısal bir artış yakalamak değil; bu potansiyeli en verimli şekilde kullanarak toplumun tüm ihtiyaçlarına karşılık verebilecek tam kapasiteye ulaşmaktır.

✍ Proje ile Belçika'nın hangi bölgelerindeki çocuklara erişebildiniz?

Hizmet ağımızı oldukça geniş bir coğrafyaya yayarak bugün Limburg Bölgesi'nde Beringen, Genk, Genk Moster, Heusden-Zolder, Hasselt, Diest, Leopoldsburg, Hechtel-Eksel, Neerpelt, Lommel, Maasmechelen, Mol, Sledderlo gibi pek çok noktada vatandaşlarımıza ulaşıyoruz. Bunun yanı sıra Antwerpen ve çevresinde bulunan Berchem, Merksem, Bornem, Willebroek, Temse, Hamme ve Zele'yi kapsayan geniş bir hatta, ayrıca Doğu ve Batı Flandre'de Gent, Vondelgem, Lokeren, Sint-Niklaas, Sint-Gillis-Amands ve Lier gibi şehirlerde aktif olarak varlık gösteriyoruz. Tüm bu yerel çalışmalarımızı Brüksel'deki merkezimizin gücüyle birleştirirken, Gent Maarif Vakfı ile Lommel ve Genk'teki mahalle merkezleri gibi kurumsal merkezlerimiz aracılığıyla da toplumun tam kalbinde yer alarak hizmetlerimizi sürdürüyoruz.

✍ Derslerde hangi kaynaklar ve materyaller kullanılmaktadır?

Eğitim süreçlerimizde sunduğumuz içeriğin kalitesini ve güncelliğini çok önemsiyoruz; bu nedenle Millî Eğitim Bakanlığı ders kitaplarının yanı sıra EBE eğitim sisteminden de kapsamlı bir şekilde faydalanıyoruz. Aynı zamanda YTB ve Maarif Vakfı tarafından titizlikle hazırlanan, modern eğitim tekniklerine uygun ve tamamen çocuk merkezli materyalleri kullanırken, okul öncesi eğitimde Belçika Eğitim Bakanlığı'nın sunduğu nitelikli kaynakları da müfredatımıza entegre ederek çok yönlü ve zengin bir öğrenme ortamı oluşturuyoruz.

✍ Ders içerikleri çocuklara ana dilleri dışında Türkiye'ye aidiyetleri konusunda neler katmaktadır?

Dersler yalnızca dil öğretmeyi değil, çocuklara tarih, kültür ve çok kimlikli bir özgüven kazandırmayı hedeflemektedir. Kültürel değerler; 23 Nisan, 19 Mayıs, Çanak-

kale Şehitlerini Anma Haftası ve Yerli Malı Haftası gibi etkinliklerle öğretilmektedir.

✍ Ailelerin ve çocukların Türkçeye ve Türk kültürüne ilgisini nasıl değerlendirirsiniz?

Ailelerin Türkçe ana dili eğitimine ilgisi genel olarak yüksektir. İlgi, evde Türkçe kullanımına bağlı olarak değişmektedir; evde Felemenkçe ağırlıklı konuşulan ailelerde Türkçe bağları daha zayıf, Türkçe aktif kullanılan ailelerde ise devamlılık daha güçlüdür. Karma aile yapılarında bilinçli yönlendirme gereklidir.

✍ Belçika'da ana dili eğitimi veren başka göçmen topluluklar da var mı? Varsa, bu topluluklar süreci nasıl yürütüyor?

Fas, İtalyan ve İspanyol toplulukları da ana dili eğitimini kendi modelleriyle sürdürmektedir.

✍ Belçika'da Türk dili ve ana dili eğitimi konusunda Türk devleti ve Belçika devletinin çalışmaları nedir? Bu konuda iki ülkeden beklentiler nedir?

Türkiye Cumhuriyeti, YTB ve Türkiye Maarif Vakfı aracılığıyla ana dili ve kültür eğitimine güçlü destek sunmaktadır. Belçika devleti ise bu alanı büyük ölçüde bölgesel yönetimlere bırakmıştır. Uzun vadede beklenti, Belçika'nın ana dili eğitimini çok dilliliği güçlendiren bir unsur olarak görmesidir.

✍ Ana dili eğitimini almamış bir kuşağın uzun vadede karşılaşabileceği riskler nelerdir?

Ana dili eğitimi almamış kuşaklar; dil yetersizliği, kimlik karmaşası, aidiyet sorunları ve akademik zorluklarla karşı karşıyadır. Bu durum aynı zamanda aile içi iletişim ve toplumsal uyumu da olumsuz etkiler.

✍ Büyük Türkçe Projesi'nin Belçika dışındaki Avrupa ülkeleri için bir model olma potansiyeli var mı?

Büyük Türkçe Projesi, devlet desteği ile sivil toplum tecrübesini birleştiren yapısıyla Avrupa'daki diğer ülkeler için uygulanabilir ve örnek bir modeldir. Derneklerin uygunluğu hazırlanıp geliştirildikten, eğitimin uygulanabilirliği sağlandıktan sonra yasal sözleşmeler yapılabilir ve proje tüm Avrupa genelinde uygulanabilir hâle getirilebilir.

✍ Belçika'da Türkçe ana dili eğitiminin önemi ve geleceği hakkında ne söylemek istersiniz?

Türkçe ana dili eğitimini kurumsallaşmış, sürdürülebilir ve nitelikli bir yapıya kavuşturmayı hedefliyoruz. Bu vizyon hayata geçtiğinde, Belçika'daki Türk çocukları kimlikleriyle barışık, çok dilli ve özgüveni yüksek bireyler olarak yetişecektir. Ayrıca geliştirilen bu modelin Avrupa'daki diğer ülkelere de uyarlanabilir hâle gelmesi, farklı topluluklara mensup çocukların kültürel kökleriyle güçlü bağlar kurmalarına, eğitimde fırsat eşitliğine daha kolay erişmelerine ve toplumsal entegrasyon süreçlerinin sağlıklı bir şekilde ilerlemesine önemli katkılar sunacaktır.

Söyleşi

BELÇİKA'NIN İLK TÜRK ÖĞRENCİ DERNEĞİ: AYŞEGÜL KARAKAYA İLE LÂLE ÖĞRENCİ DERNEĞİ ÜZERİNE SÖYLEŞİ

AYŞEGÜL KARAKAYA
Lâle Öğrenci Derneği Başkanı

✍ Kısaca kendinizden bahseder misiniz?

Ben Ayşegül Karakaya, 24 yaşındayım ve Belçika'da yaşıyorum. Şu anda uluslararası ilişkiler alanında yüksek lisans yapıyorum. Aynı zamanda oldukça aktif bir öğrencilik hayatım var. İki yıldır ULB Türk Öğrenci Derneği'nin başkanlığını yürütüyorum ve ULB Diplomatic & European dergisinde görev alıyorum. Bunun yanında sinema ve sanatla çok yakından ilgileniyorum.

Belçika'daki hayatım genel olarak sakin ama bir o kadar da keyifli. Anaokulu ve ilkokula burada başladım. Liseyi disiplinli ama aynı zamanda samimi bir ortam sunan Katolik bir okulda okudum. Lise yıllarım hayatımın en aktif ve güzel dönemlerinden biriydi, okulun çevre kulübünde ve gazetesinde yer aldım. Daha sonra ULB Üniversitesi'nde Information & Communication alanında lisans yaptım. Bu süreçte farklı bir dünyayla tanıştım. Ardından alan değiştirerek bir yıl geçiş süreci yaşadım ve Sciences Po fakültesine geçerek uluslararası ilişkiler alanında yüksek lisans yapmaya karar verdim. Belçika genel olarak sakin bir ülke olsa da Brüksel'i çok seviyorum. Bana göre burası sanat ve sinemayla dolu, her zaman yeni şeyler keşfedebileceğiniz dinamik bir şehir.

✍ Ailenizden bahseder misiniz? Türkiye'nin neresinden geliyorsunuz, aileniz ne zaman Belçika'ya göç etmeye karar vermiş? Göç geçmişinizi ve hayatınızı kısaca anlatabilir misiniz?

Ben tek çocuğum. Babam gençliğinde oldukça gezgin bir hayat sürmüş; Almanya,

"Lâle ismi, rastgele seçilmiş bir isim değildir. Türk tarih ve kültürü açısından derin bir anlam taşımaktadır."

İspanya, İtalya, İsviçre, Fransa ve Belçika gibi birçok ülkede bulunmuş. Hem eğitim almış hem de çalışmış. Annemle evlendikten sonra yurt dışında yaşama hayalini gerçekleştirmek istemişler ve bu doğrultuda Brüksel'e yerleşmişler. Ben Eskişehir doğumluyum ancak henüz bir yaşındayken ailemin Belçika'ya taşınma kararıyla buraya geldim. Ailemin kökeni Erzurum'a dayanıyor. Yurt dışında da Fransa ve Brüksel'de yaşayan akrabalarımız var; ancak aile büyüklerimin çoğu hâlâ Türkiye'de yaşıyor.

✍ Belçika'da ilk Türk öğrenci derneği ne zaman ve hangi ihtiyaçtan yola çıkılarak kurulmuştur?

Brüksel'deki en büyük üniversitelerden biri olan ULB, yaklaşık 40 bin öğrenciye ev sahipliği yapıyor. Üniversitede birçok kültürel ve folklorik dernek bulunmasına rağmen, öğrencilerin kendilerini ait hissetmeleri her zaman kolay olmuyor. Bu ihtiyaçtan yola çıkarak 2017-2018 yıllarında bir grup öğrenci Lâle Öğrenci Derneği'ni kurdu. Dernek kısa sürede büyük ilgi gördü çünkü o dönemde Brüksel ve Leuven çevresinde bu alanda önemli bir boşluk vardı. Daha sonra yönetim değişiklikleri yaşandı ve 2024 yılında ben ve ekibim derneği devraldık.

✍ Belçika'da genel olarak öğrenci derneklerinin kurumsallaşması ve kendini geliştirmesi için devletin ve üniversitelerin teşvikleri var mıdır?

Genel anlamda öğrenci derneklerine yönelik güçlü bir teşvik mekanizması bulunmuyor. Üniversiteler genellikle dernekleri kendi bünyelerinde kuruyor ve bu sayede kampüs içinde etkinlik düzenleme imkânı sağlıyor. Ancak derneklerin gelişimini destekleyecek ekstra bir teşvik söz konusu değil. Bu nedenle ilerleme tamamen öğrencilerin kendi motivasyonuna bağlı.

✍ Lale Öğrenci Derneği gibi Belçika'da faaliyet gösteren başka Türk dernekleri var mı? Bu derneklerin sayısını ve faaliyetlerini yeterli buluyor musunuz?

Brüksel'de aktif olarak kendini Türk öğrenci derneği olarak tanımlayan Lâle bulunuyor. Belçika genelinde ise farklı şehirlerde 3-4 dernek daha var, ancak bazıları artık aktif değil ya da kendilerini doğrudan Türk derneği olarak tanımlamıyorlar. Son bir yılda oldukça aktif bir dönem geçirdik ve bu da çok güzel gelişmelere vesile oldu. Bizden ilham alarak kendi kampüslerinde dernek kuran 2-3 öğrenci grubu oldu. Bu da yeni fikirlerin ne kadar yayılabildiğini bize gösterdi. Artık aktif dernek sayısının artmasıyla birlikte bu alanda daha güçlü bir yapı oluştu.

✍ Üniversitenizde diğer etnik kökenlere ait öğrenci dernekleri var mı? İş birliği halinde misiniz?

Üniversitemizde Ermeni, Arap, Yahudi ve Latin kökenli öğrencilerin kurduğu birçok kültürel dernek bulunuyor. Bu derneklerle ilişkilerimiz oldukça iyi. Çok sık ortak etkinlik düzenlemesek de birbirimizin etkinliklerine katılır ve destek veririz.

✍ Lale Öğrenci Derneği hangi ihtiyaç ve motivasyonlar doğrultusunda kurulmuştur? Kuruluş sürecine, ortaya çıkış dinamiklerine ve örgütlenme aşamalarına ilişkin bilgi verebilir misiniz?

Biz derneği sıfırdan kurmadık, ancak devraldığımızda yaklaşık bir yıldır pek aktif değildi. Bu süreçte derneği adeta yeniden inşa ettik: yeni kurallar koyduk, yeni bir vizyon ve misyon oluşturduk. En büyük motivasyonumuz öğrencilerle kurduğumuz bağ ve onlara destek olma isteğimiz. Benim en önemli mottolarımdan biri şu: Bir öğrencinin en çok vakit geçirdiği yer kampüstür. Bu yüzden öğrencilerin kampüste kendilerini iyi hissetmeleri, sosyalleşmeleri ve arkadaş edinmeleri çok önemli. Lâle olarak amacımız, Türk öğrenciler için güvenli, samimi ve aidiyet hissi yüksek bir sosyal ortam oluşturmak. Bugüne kadar bunu büyük ölçüde başardık. Etkinliklerimize yalnız gelen öğrencilerin arkadaş edinerek ayrıldığını görmek bizim için en büyük başarı.

En önemli kuralımız ise şu: Eğer bir öğrenci kimseyi tanımıyorsa, bizim görevimiz onun yanına gidip iletişim kurmak. Dinlemek, anlamak ve saygı göstermek bizim temel değerlerimizdir. Çünkü üniversitede başarılı yerlere varmalarını çok istiyoruz. Bunun için de ilk adım onlara üniversiteyi sevdirmek. Yani ana misyonumuz, ULB ve diğer üniversitelerdeki Türk öğrencileri bir araya getirerek onların tanışabilecekleri, fikir alışverişinde bulunabilecekleri ve kendilerini geliştirebilecekleri bir platform sunmak, aynı zamanda Türk kültürünü en geniş kitlelere tanıtmaktır.

Bu doğrultuda ayda en az bir etkinlik düzenlemeyi hedefliyoruz. Bu etkinlikler; konferanslar, tartışmalar, kültürel geceler ve interaktif atölyeler gibi geniş bir yelpazeyi kapsıyor.

✍ Dernek olarak karşılaştığınız en büyük kurumsal veya finansal zorluklar nelerdir?

Dernek olarak karşılaştığımız en büyük zorluk, finansal kaynaklar ve kurumsal destek eksikliği. Açıkçası proje üretmek,

öğrencileri bir araya getirmek ya da etkinlikler için mekân ayarlamak bizim için büyük bir sorun değil. Oldukça motive 18 kişilik ekibimiz var, ayrıca bize güvenen ve destekleyen 100'ün üzerinde üyemiz ve etkinliklerimize katılan yaklaşık 200 kişilik bir öğrenci kitlesi bulunuyor. Ancak etkinliklerimizi büyütmek, daha kaliteli içerikler sunmak ve daha geniş kitlelere ulaşmak için belirli bir bütçeye ihtiyaç duyuyoruz. En büyük zorluk da bu noktada ortaya çıkıyor: sponsorluk bulmak ve sürdürülebilir finansal destek sağlamak. Bu konuda elimizden geldiğince farklı kurumlara ve potansiyel sponsorlara ulaşıyoruz. Pek çok kapıyı çalıyoruz, ancak ne yazık ki bu süreç oldukça zor ilerliyor. En büyük temennimiz, Brüksel'de öğrenci derneklerine yönelik finansal destek ve sponsorluk imkânlarının gelecekte daha ulaşılabilir hâle gelmesi.

✍ Derneğin sembolü olan lale neyi temsil ediyor?

Lâle ismi, rastgele seçilmiş bir isim değildir. Türk tarih ve kültürü açısından derin bir anlam taşımaktadır. Tarihî bir sembol olarak lale, Osmanlı kültüründe önemli bir yer tutar. Özellikle 18. yüzyıldaki Lâle Devri, Osmanlı İmparatorluğu'nda kültürel ve sanatsal gelişimin yaşandığı bir dönem olarak bilinir. Lâle; açıklığı, zarafeti ve inceliği simgeler.

Kültürel bir sembol olarak lale, geleneksel Türk sanatında sıkça karşımıza çıkar. İznik çinilerinden Osmanlı minyatürlerine, tekstil motiflerinden süslemelere kadar birçok alanda kullanılmıştır. Estetik ve zarafeti temsil ederek Türk kimliğinin önemli bir parçası hâline gelmiştir.

Gelenek ve modernite arasında bir köprü olarak lale günümüzde hâlâ Türkiye'nin güçlü bir sembolüdür ve güzelliği, birliği ve kültürel mirası temsil eder. Bu ismi seçerek, bu değerleri yaşatma ve gelenek ile modernite arasında bir diyalog alanı oluşturma hedefimizi vurguluyoruz.

✍ Derneğin mevcut üye profiline ilişkin demografik dağılım hakkında bilgi verebilir misiniz? Üye sayısı, yaş grupları, cinsiyet dengesi ve etnik köken gibi temel göstergeler çerçevesinde değerlendirme yapar mısınız?

Bu yıl derneğimize kayıt yaptıran üye sayısı 100'ün üzerinde. Bu da bizi Belçika'da aktif olarak en fazla üyeye sahip Türk öğrenci derneklerinden biri hâline getiriyor. Etkinliklerimize katılım ise 200'ün üzerinde. Bu da derneğimizin kampüs içinde güçlü bir etkileşim alanı oluşturduğunu gösteriyor. Ayrıca sosyal medyada büyümemiz de bizim için oldukça önemli ve gurur verici. Yaklaşık bir buçuk yıl içinde takipçi sayımızı 800'den 2050'ye çıkardık.

Yaş dağılımı genel olarak 18 ila 28 yaş aralığında yoğunlaşıyor. Özellikle üniversite birinci sınıf öğrencilerinden oldukça yüksek bir ilgi görüyoruz. Cinsiyet dağılımına baktığımızda ise kadın ve erkek üyeler arasında neredeyse tamamen dengeli bir yapı söz konusu. Üyelerimizin büyük bir kısmı ULB'den olsa da KU Leuven ve VUB gibi diğer üniversitelerden katılımın da oldukça yüksek olduğunu görüyoruz.

Bunun yanı sıra derneğimiz yalnızca Türk öğrencilerle sınırlı değil; Türk kültürünü tanıtma ve paylaşma amacı doğrultusunda farklı milletlerden öğrencileri de bünyemize katıyoruz. Fransa, Belçika, İran ve Arnavutluk gibi farklı ülkelerden üyelerimiz bulunuyor. Hatta yönetim ekibimizde de uluslararası bir çeşitlilik söz konu-

su; sekreterimiz Fransız ve ekip içerisinde Azerbaycanlı ve İranlı arkadaşlarımız da yer alıyor. Bu çeşitlilik, derneğimizi daha kapsayıcı ve zengin bir yapıya kavuşturuyor.

✍ Bugüne kadar gerçekleştirdiğiniz faaliyetler arasında en çok etki yarattığını düşündüğünüz proje hangisi?

Aslında oluşturduğumuz etkinin tek bir projeden ziyade, arka arkaya gerçekleştirdiğimiz başarılı ve istikrarlı etkinliklerden kaynaklandığını düşünüyorum. Bu süreklilik, öğrencilerde güven oluşturuyor ve zamanla daha fazla kişinin ilgisini çekerek katılımı artırıyor. Bununla birlikte, benim için en çok etki yaratan etkinliklerin başında iftar organizasyonumuz geliyor. Bu yıl yaklaşık 190 kişilik bir katılımla gerçekleştirdiğimiz iftar, hem birlik ve beraberlik duygusunu güçlendirdi hem de çok güzel geri dönüşler aldı.

Geçtiğimiz yıl düzenlediğimiz kapanış etkinliğimiz de oldukça dikkat çekiciydi. Ebru ve boncuk atölyesi, geniş bir açık büfe ve photobooth ile zenginleştirdiğimiz bu etkinliğe yaklaşık 170 öğrenci katıldı. Özellikle ebru sanatı büyük ilgi gördü ve öğrenciler için hem kültürel hem de sosyal açıdan unutulmaz bir deneyim oldu.

Ayrıca bu yıl 29 Ekim kutlamaları kapsamında Brüksel'deki Türk sanatçıların

sahne aldığı bir etkinlik düzenledik. Bu etkinlikte de photobooth, açık büfe ve kokteyl konsepti yer aldı. Bu tür organizasyonlar aslında Belçika'daki Türk öğrenci dernekleri arasında birer "ilk" olma özelliği taşıyor. Farklı ve yenilikçi etkinlikler düzenlemek, öğrencilerin ilgisini çekmede çok önemli bir rol oynuyor. Biz de bu farkı yaratarak hem katılımı artırıyor hem de derneğimizin etkisini güçlendiriyoruz.

✍ Mezun olan üyelerle bağınızı sürdürüyor musunuz? Bir mezun (alumni) ağınız var mı?

Şu an için resmî bir mezun (alumni) ağımız bulunmuyor. Ancak bu konu üzerinde aktif olarak çalışıyor ve yakın gelecekte böyle bir yapı kurmayı planlıyoruz. Buna rağmen mezun üyelerimizle bağımızın hâlâ oldukça güçlü olduğunu söyleyebilirim. Etkinliklerimize katılan mezun sayısı oldukça yüksek ve bizi düzenli olarak takip edip desteklemeye devam ediyorlar. Bu du-

"Kısacası vizyonumuz: Bir öğrencinin kampüste kendini güvende, değerli ve motive hissetmesini sağlamak; bu deneyimi sürdürülebilir, kurumsal ve yaygın bir yapıya dönüştürmek."

rum aslında derneğimizin etkisinin sadece üniversiteyle sınırlı kalmadığını, daha geniş bir çerçevede Brüksel'deki Türk gençliğini temsil eden bir yapıya dönüştüğünü de gösteriyor. Alumni ağını kurarak bu bağı daha kurumsal ve sürdürülebilir hâle getirmeyi hedefliyoruz.

✍ Sosyal medya ve dijital platformları üyelerle iletişim kurmak için nasıl kullanıyorsunuz?

Aslında en büyük gücümüzün sosyal medya olduğunu söyleyebilirim. Derneği devraldığımızda şunun farkındaydık: artık yeni nesilde görünürlük ve etki büyük ölçüde dijital platformlar üzerinden şekilleniyor. Bu yüzden sosyal medya varlığımızı en güçlü yönlerimizden biri hâline getirmeyi hedefledik ve bu alana özel bir özen göstermeye başladık. Paylaşımlarımızda görsel estetikten müzik seçimine kadar her detayı titizlikle planlıyoruz. Belirli bir misyon ve sanatsal vizyon çerçevesinde ilerleyerek kendi dijital kimliğimizi yani adeta bir DNA oluşturmaya çalışıyoruz.

Özellikle "Turkish Coffee" konsepti altında hazırladığımız Reels videolarında geleneksel, kültürel ve sanatsal içerikler üretiyoruz. Bu sayede hem Türk kültürünü tanıtıyor hem de farklı kitlelerin ilgisini çekiyoruz. Bunun yanı sıra Instagram storylerini oldukça aktif kullanarak öğrencilerle sürekli iletişim hâlinde kalıyoruz. Etkinlik duyuruları, anlık paylaşımlar ve etkileşimli içeriklerle üyelerimizle bağımızı canlı tutmaya özen gösteriyoruz.

Ayrıca üyelerimize özel WhatsApp gruplarımız bulunuyor. Bu WhatsApp topluluğu içerisinde fakülte bazlı alt gruplar yer alıyor ve bu gruplar sayesinde öğrenciler hem akademik konularda birbirlerine destek oluyor hem de daha hızlı ve doğrudan iletişim kurabiliyorlar. Bu yapı, dernek içindeki dayanışmayı ve etkileşimi oldukça güçlendiriyor.

✍ Mevcut durumda Türk öğrencilerin okullardaki ihtiyaçları nedir?

Türk öğrenciler için en temel ihtiyaçların başında okula uyum sağlamak ve güçlü bir sosyal çevre oluşturmak geliyor. Yeni bir ülkeye ve farklı bir eğitim sistemine adapte olmak çoğu zaman zorlu bir süreç olabiliyor. Biz de dernek olarak bu süreci kolaylaştırmak amacıyla çeşitli sosyal etkinlikler ve ortamlar oluşturarak öğrencilerin kendilerini daha güvende ve rahat hissetmelerine destek oluyoruz. Bunun yanı sıra, bir diğer kritik ihtiyaç alanı da akademik destek. Özellikle derslerde zorlanan öğrenciler için düzenli ve etkili destek mekanizmalarına ihtiyaç duyuluyor. Bu doğrultuda biz de elimizden gelen katkıyı sunmaya çalışıyoruz; ancak mevcut çabalar zaman zaman yeterli olmayabiliyor. Bu nedenle daha sürdürülebilir, kapsamlı ve yapısal çözümlerin geliştirilmesi büyük önem taşıyor.

Türkiye'den yeni gelen öğrenciler için en büyük zorlukların başında Fransızcaya

uyum sağlamak geliyor. Dil bariyeri hem akademik başarıyı hem de sosyal hayata katılımı doğrudan etkileyen kritik bir faktör. Bu süreci aşmak, öğrencilerin kendilerini ifade edebilmeleri ve bulundukları ortama daha hızlı adapte olabilmeleri açısından büyük önem taşıyor. Bunun yanı sıra barınma konusu da önemli bir sorun alanı olarak öne çıkıyor. Yurt ya da uygun bir konaklama yeri bulmak, özellikle yeni gelen öğrenciler için oldukça karmaşık ve zorlayıcı olabiliyor. Tüm bu ihtiyaçlar, öğrencilerin yalnızca akademik alanda değil; aynı zamanda sosyal ve günlük yaşamda da kapsamlı bir şekilde desteklenmesi gerektiğini açıkça ortaya koyuyor.

✍ Belçika'da Türk öğrenciler olarak eğitim, sosyal hayat ve kariyer fırsatlarına erişim konusunda ne tür deneyim yaşıyorsunuz? Bu süreçte öne çıkan fırsatlar ve dayanışma ağları nelerdir?

Bu soruya hem genel gözlemlerim hem de kişisel deneyimlerim üzerinden iki farklı açıdan cevap vermek isterim. Genel olarak bakıldığında, Belçika'da Türk öğrencilerin eğitim, sosyal hayat ve kariyer fırsatlarına erişim süreçleri kendine özgü bir gelişim yolculuğu sunuyor. Özellikle staj imkânları, profesyonel ağlara dahil olma ve üst düzey akademik ya da kariyer fırsatlarına ulaşma gibi alanlarda, öğrencilerin bireysel çaba, yönlendirme ve çevre oluşturma konusunda daha aktif olmaları gerekebiliyor. Bu süreç aynı zamanda Türk öğrenciler arasında güçlü bir dayanışma kültürünün oluşmasına da katkı sağlıyor. Öğrenci dernekleri, mentorluk ilişkileri ve sosyal ağlar, bu noktada önemli bir destek mekanizması haline geliyor.

Kişisel deneyimime gelecek olursam, bir kadın olarak karşılaştığım zorlukların başında ciddiye alınmama durumu geliyor. Özellikle Belçika'daki tek Türk kadın öğrenci derneği başkanı olduğum süreçte bunu daha yoğun hissettim. Bu alanda kadın olmak, zaman zaman fikirlerimin yeterince önemsenmemesine ya da aynı ciddiyetle değerlendirilmemesine neden olabiliyor. Bununla birlikte çevremden sıkça "Sonunda bizi temsil eden bir kadın var," şeklinde geri dönüşler de alıyorum. Bu tür yorumlar hem sorumluluğumu daha fazla hissetmemi sağlıyor hem de yaptığımız işin ne kadar anlamlı olduğunu bana hatırlatıyor.

Ancak şunu da özellikle vurgulamak isterim ki, kendi ekibim içerisinde ve üniversitemde bu tür bir tutumla karşılaşmıyorum. Aksine, her zaman desteklendiğimi hissediyorum. Bugün geldiğimiz noktada gerçekleştirdiğimiz başarılı çalışmalar ve ortaya koyduğumuz projeler, tüm bu zorluklara rağmen güçlü bir ekip çalışmasıyla neler başarılabileceğini gösteriyor. Bir kadın olarak, ekibimle birlikte elde ettiğimiz bu başarılardan büyük bir gurur duyuyorum.

✍ Belçika üniversitelerindeki Türk akademisyen ve öğrenci sayısındaki artış, yerel halkın Türk diasporasına bakışını nasıl etkiliyor?

Son yıllarda Belçika'daki Türk akademisyen ve öğrenci sayısında belirgin bir artış gözlemliyoruz ve bu, bizim için oldukça önemli bir gelişme. Dernek olarak da bu sürece katkı sağlamak ve öğrencilerin akademik ortamda daha görünür olmasına destek olmak görevimiz. Yerel akademisyenler ve toplum açısından da bu artış olumlu bir etki yaratıyor.

Maalesef Brüksel'de Türk akademisyen

ve öğrenci sayısı hâlâ diğer etnik kökenlere göre daha az. Bu nedenle sayının artması hepimizi mutlu ediyor ve Türk diasporasının akademik ve profesyonel alandaki görünürlüğünü artırıyor. Temennimiz, gelecekte Belçika iş ve akademi dünyasında daha fazla Türk akademisyen ve öğrencinin yer alması ve böylece diasporamızın daha geniş bir kabul ve tanınma kazanmasıdır.

✍ Belçika'daki gençleri Avrupa'nın diğer ülkelerindeki akranlarıyla karşılaştırdığınızda hangi benzerlik ve farklılıklar öne çıkmaktadır? Bu farklılıkları eğitim, toplumsal katılım, kimlik inşası ve fırsat yapıları bağlamında nasıl değerlendirirsiniz?

Genel olarak Belçika'daki gençlerle Avrupa'nın diğer ülkelerindeki akranları arasında yaşam tarzı, dil ve bakış açıları açısından bazı farklılıklar gözlemliyoruz. Ancak en belirgin özellik, Türk gençlerinin

Türkiye'ye olan bağlılıkları ve Türk kimliklerini güçlü bir şekilde yaşatmalarıdır. Bu farklılıklar olumsuz değil; aksine birbirimizden öğrenebileceğimiz çok şey olduğunu gösteriyor. Her bir bakış açısı, deneyim ve kültürel yaklaşım aslında grup içindeki zenginliği artırıyor ve farklı perspektifler sunuyor.

Keşke yılda en az bir kez olsa bile gençler bir araya gelip kendi deneyimlerini, zorluklarını, projelerini ve görüşlerini paylaşabilseler. Böyle bir etkileşim, farklılıklardan doğan öğrenme fırsatlarını en üst düzeye

çıkarır ve hem toplumsal katılımı hem de kimlik inşasını destekler.

✍ Belçika'daki Türk toplumunda eğitim seviyesinin güçlendirilmesi diaspora örgütlenmelerinin temel önceliklerinden biri olarak değerlendirilebilir. Bu bağlamda, derneğinizde öğrencelerin akademik başarısını artırmak amacıyla ne tür faaliyetler düzenliyorsunuz?

Lâle Öğrenci Derneği olarak en büyük temennimiz, Türk öğrencilerin akademik yolculuklarında onlara eşlik edebilmek ve başarı oranlarını artırabilmek. Bu amaç doğrultusunda, bu sene dernek bünyesinde tamamen yeni bir sosyal akademik kol oluşturduk ve bu adımı atan ilk Türk öğrenci derneği biz olduk. Bu kapsamda düzenlediğimiz study session etkinlikleri, öğrencilerin hafta içi ders çalışabilecekleri, sorularını sorabilecekleri ve birbirlerinden destek alabilecekleri bir alan sağlıyor. İlgi beklediğimizden çok daha yoğun oldu ve öğrenciler buraya düzenli olarak geliyor.

Ayrıca her fakülte için fakülte abi/ablaları *(parrainage)* sistemi organize ettik. Bu sistemde, dernek ekibimizden her fakülteye sorumlular atandı ve fakültedeki öğrenciler bu gruplara yerleştirildi. Fakülte abi/ablaları, öğrencilerin notlarına ulaşmalarına yardımcı oluyor, sorularını cevaplıyor ve motivasyonlarını artırıyor.

Study session'lar dışında, kütüphanede buluşmalar ve workshop'lar da düzenliyoruz. Bu workshop'larda CV hazırlama, metin yazımı ve ders özetleme gibi akademik becerileri geliştirmeye yönelik etkinlikler gerçekleştiriyoruz. Ayrıca konferanslar ve paneller de akademik gelişim için önemli bir alan oluşturuyor. Elimizden geldiğince etkili konferanslar düzenliyor veya dernek üyelerimizi davet edildiğimiz konferans ve panellere yönlendiriyoruz. Böylece üyelerimiz, dış etkinliklerden de faydalanabiliyor.

Tüm bu adımlar, öğrencilerin akademik başarılarını artırmanın yanı sıra, onları sosyal olarak destekleyen bir yapı oluşturmayı da amaçlıyor.

✍ Derneğinizin kısa ve uzun vadeli hedefler nelerdir?

Dernek olarak en temel prensiplerimizden biri, bireysel kimliklerimiz ile dernek faaliyetlerini net bir şekilde ayırmak. Yaptığımız tüm işler, tamamen öğrencilerin faydasına yönelik; kişisel çıkar veya prestij için değil. En büyük hedefimiz, bu dengeyi sağlamak ve sürdürülebilir kılmak. Önceliğimiz her zaman kendi kampüsümüzdeki öğrencilere odaklanmak. Çünkü kalıcı ve etkili bir yapı inşa etmenin ilk adımı, doğrudan temas halinde olduğumuz öğrencilerle sağlam bir bağ kurmaktan geçiyor. Bu güven ortamı sağlandıktan sonra, derneğin etkisini ve yardım kapasitesini daha geniş alanlara taşımak mümkün oluyor.

Uzun vadede ise, derneğimizi ömür boyu biz yönetecek değiliz; bu yüzden sürdürülebilirliği başka öğrencilere sevdirip devretmek istiyoruz. Hedeflerimizden biri, Lâle'yi gerçek bir kurum hâline getirebilmek. Bu, beraberinde sorumluluk ve zorlukları da getiriyor, ama biz bunun bilincindeyiz. Aktivitelerimizi daha da genişletmeyi planlıyoruz: daha çok workshop, daha çok konferans ve öğrencilerin akademik, sosyal ve kültürel olarak gelişmesini sağlayacak ileriye dönük etkinlikler organize etmek istiyoruz. Ayrıca, başka kampüslerde de Lâle benzeri yapılar kurarak bu inisiyatifi Belçika genelinde yaygınlaştırmak hedeflerimiz arasında.

En büyük motivasyonumuz, öğrencilerin yalnızca akademik başarılarını artırmak değil, aynı zamanda aidiyet ve topluluk bilinci kazanmalarını sağlamak. Lâle'nin yarattığı bu pozitif etki, Belçika'daki tüm Türk öğrenciler için bir ilham kaynağı hâline gelmeli ve gelecekte de nesiller boyu devam edecek bir miras bırakmalı.

Kısacası vizyonumuz: Bir öğrencinin kampüste kendini güvende, değerli ve motive hissetmesini sağlamak; bu deneyimi sürdürülebilir, kurumsal ve yaygın bir yapıya dönüştürmek.

DİASPORA ARŞİVİNDEN KESİTLER

2025-2026 eğitim öğretim yılına ait Büyük Türkçe Projesi görselleri

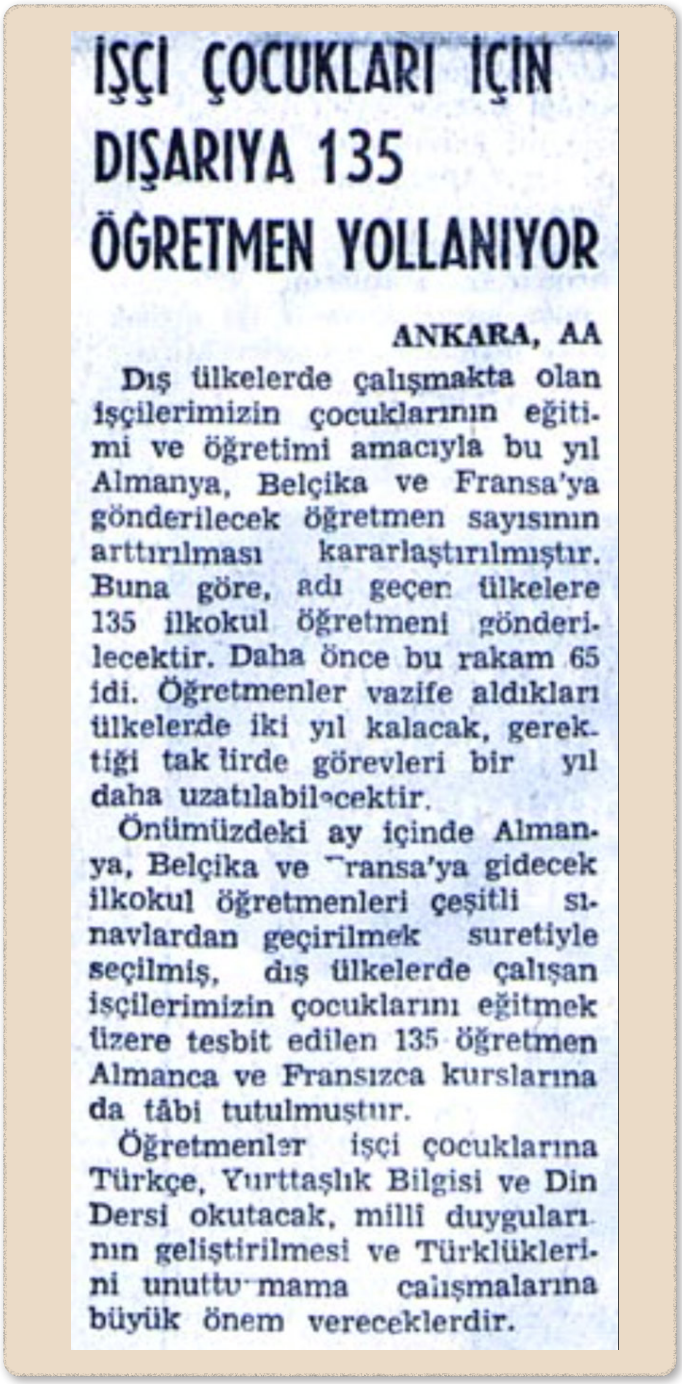

İŞÇİ ÇOCUKLARI İÇİN DIŞARIYA 135 ÖĞRETMEN YOLLANIYOR

ANKARA, AA

Dış ülkelerde çalışmakta olan işçilerimizin çocuklarının eğitimi ve öğretimi amacıyla bu yıl Almanya, Belçika ve Fransa'ya gönderilecek öğretmen sayısının arttırılması kararlaştırılmıştır. Buna göre, adı geçen ülkelere 135 ilkokul öğretmeni gönderilecektir. Daha önce bu rakam 65 idi. Öğretmenler vazife aldıkları ülkelerde iki yıl kalacak, gerektiği takdirde görevleri bir yıl daha uzatılabilecektir.

Önümüzdeki ay içinde Almanya, Belçika ve Fransa'ya gidecek ilkokul öğretmenleri çeşitli sınavlardan geçirilmek suretiyle seçilmiş, dış ülkelerde çalışan işçilerimizin çocuklarını eğitmek üzere tesbit edilen 135 öğretmen Almanca ve Fransızca kurslarına da tâbi tutulmuştur.

Öğretmenler işçi çocuklarına Türkçe, Yurttaşlık Bilgisi ve Din Dersi okutacak, milli duygularının geliştirilmesi ve Türklüklerini unuttu mama çalışmalarına büyük önem vereceklerdir.

Belçika dahil olmak üzere işçi çocuklarına Türkçe, Yurttaşlık bilgisi ve din dersi vermek için Türkiye'den gönderilen öğretmenler hakkında bir gazete haberi

Kaynak: *Milliyet gazetesi, 12-08-1971*

BÖLÜM 4

Diasporada Kimlik, Dil ve Aidiyet

DİASPORADA DİL, KİMLİK VE AİDİYET

Filiz Göktuna Yaylacı

GELECEĞE TAŞINAN MİRAS: ÇOKDİLLİLİĞİN ETKİLERİ ÜZERİNE SEVİL YİĞİT İLE SÖYLEŞİ

Sevil Yiğit

DİASPORADA DİL, KİMLİK VE AİDİYET

FİLİZ GÖKTUNA YAYLACI [1]

Giriş

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından başlayan yoğun ve büyük ölçekli iş gücü göçlerinin etkisiyle Avrupa ülkelerinin nüfusu kültürel ve etnik köken açısından giderek daha yüksek düzeyde çeşitlilik kazanmıştır. Günümüz Avrupa'sında farklı kökenlere sahip çok sayıda etnik azınlık mensubu ana vatanlarından taşıdıkları kültürel kimliklerini ev sahibi toplumun kimliği ile bir arada yaşatmaktadır ve böylece çoklu kimlikler geliştirmiştir (Fleischmann vd., 2013). Göçmen kökenlilerin kimlik meselesi, göç süreci ile bağlantılı olarak oldukça karmaşıktır ve kimi zaman uyumlu kimi zaman uyumsuz olan birden fazla kimlik bir arada bulunmaktadır (Orozco & Garcia-Zanello, 2009 akt. Göktuna-Yaylacı, 2015).

Nüfus açısından görece küçük bir Avrupa ülkesi olan Belçika'nın çokkültürlülük düzeyi oldukça yüksektir ve çok sayıda Türk kökenli göçmen de bu bağlamda önemli bir yere sahiptir (Martiniello, 2006; Schoonvaere, 2013; Altınkamış, 2022). Belçika'daki Türk diasporası, uyum kapasitesini yıllar içinde giderek artırmış; toplumsal, siyasi ve ekonomik katılımda kayda değer bir ilerleme sergilemiştir (Sağdıç, 2022). Avrupa'da yaşayan Türkler, kendi kimliklerini koruyarak, ev sahibi toplumla uyum sürecini inşa etmektedir. Farklı kültürel karşılaşmaları kapsayan bu durum çeşitli zorluk ve sorunları da ortaya çıkaran bir mücadele süreci niteliğindedir (Karataş-Acer & Altınkamış, 2021).

Bu noktada dil, inançlar ve bunlardan bağımsız düşünülemeyecek olan kimlik konusu öne çıkmaktadır. Fleischmann, Phalet ve Swyngedouw'un (2013) vurguladığı üzere, Belçika'daki

1 Prof. Dr., Anadolu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü, fgoktuna2@anadolu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-7937-8676

"Türkçe öğretimi Belçika eğitim sisteminin temel unsurlarından biri olarak ve iki dilli eğitim çerçevesinde ele alınabilirse hem Türk kökenli çocukların okuldaki akademik başarısı yükselecektir hem de Belçika'nın kendi kültürlerine ve dillerine gereken saygıyı göstermesini deneyimleyen çocukların aidiyet duyguları olumlu etkilenecektir. "

Türkler açısından uyum sürecinde deneyimlenen ayrımcılık gibi sorunlar da etnik, dinî ve kültürel özelliklere daha fazla önem verilmesine yol açarken kimlik ve aidiyet duygusunu da şekillendirmektedir. Bir araştırmanın bulgularının işaret ettiği üzere katılımcılar kendilerini "Belçikalı Türk" olarak değil öncelikle ve çoğunlukla "Türk" olarak tanımlamaktadır. Bu durumun, Belçika Türk diasporasının kendi kültürleri ile birlikte Belçika'da Türk olarak var olmaya yönelik çabasını yansıttığı söylenebilir (Göktuna-Yaylacı, 2015).

Kimlik ve aidiyetin gelişiminde, dilin büyük önemi ve etkisi vardır. Belçika Türk diasporasında Türkçenin yoğun kullanımı kimlik anlayışlarını da şekillendirmektedir (Yılmaz-Hava, 2018; Göktuna-Yaylacı, 2015; Göktuna-Yaylacı, 2014). Bu bağlamda bu bölümde Belçika Türk diasporasında kimlik ve aidiyet konusu, Türkçenin öğrenimi ve gündelik hayattaki kullanımı ile ilişkili olarak ele alınmıştır. Belçika'da Türkçenin öğrenilmesi ile ilgili uygulama ve politikalar irdelenerek dil, kimlik ve aidiyet arasındaki etkileşim tartışılmıştır.

Çokdillilik ve Belçika'da Türkçenin Öğretimi

Modern dünyada bir kültürün toplumsal hayat içinde varlık kazanabilmesi kurumsal bir nitelikte okullarda, medyada, ekonomide ve yönetimde somut bir şekilde yer alması ile mümkün olabilir (Kymlicka, 2015). Bu bağlamda göçmen kökenlilerin dilleri ve kültürleri ile yaşadıkları ülkelerin toplumsal, kültürel ve siyasi yapısının anlamlı bir parçası olması önem taşımaktadır. Aynı zamanda bir çocuğun ana dilini öğrenmesi ve ailelerin de dilleriyle birlikte kültürlerini yeni nesillerine aktarmaları en temel insan haklarındandır (Manço & Manço, 2017). Ana dilinin ve içinde yaşanılan toplumun dilinin birlikte öğrenilmesinin, çocukların akademik başarılarına katkısına ilişkin çok sayıda araştırma bulgusu söz konusudur. Öte yandan Kaya ve Kentel'in (2007) bulgularının işaret ettiği üzere Belçika'daki ilkokullarda Türkçenin ikinci dil olarak resmen kabul görmesi, göçmen kökenli çocuklara kendi ebeveyn kültürlerine saygı duyulduğu izlenimini de vermektedir. İnsanların köklü bağlara sahip oldukları özgün kültürlerini yaşatmalarına izin verilmeli ve bu eğilim ev sahibi toplumlarca da desteklenmelidir (Kymlicka, 2015).

Göçmen kökenli çocuklar için ailede edinilen ana dilinin varlığı ve içinde yaşanılan toplumun dilinin eğitim kurumlarında öğretilmesiyle birlikte iki dillilik ya da çokdillilik olarak adlandırılabilecek durumlar ortaya çıkmaktadır. İki dilin birlikte öğrenilmesi ve kullanılmasının olumlu sonuçları olmaktadır. Çocukların ana dili olarak Türkçeyi öğrenmeleri pedagojik açıdan önem taşımaktadır (Irmak, 2016). Cummins'in (1979) belirttiği üzere dilsel karşılıklı bağımlılık hipotezi uyarınca birinci dilde kazanılmış olan dil becerilerindeki yüksek başarı, ikinci dildeki başarıyı da desteklemektedir (akt. Karataş-Acer & Altınkamış, 2021). Çift dilli kişilerin meta-dilbilimsel beceriler açısından başka dilleri öğrenme, iletişime duyarlılık ve farklı bakış açıları üretmede daha avantajlı oldukları görülmektedir (Bayraklı & Kavukçu, 2021). Bununla birlikte iki dillilik; aile, okul ve öğretmenlerin iki dilli olmaya verdikleri değerle orantılı bir şekilde çocuğun genel gelişimi ve akademik başarısı için yararlı olabilmektedir (Manço & Manço, 2017). İki dilliliğin ya da çokdilliliğin pedagojik ve iletişimsel yararlarına ve entegrasyon bağlamındaki önemine rağmen kimi zaman yeterince olumlu karşılanmadığı gözlemlenmektedir.

Belçika'da Batı Avrupa dilleri dışında kalan dillere ve özellikle de Türkçeye hak ettiği önem ve değerin verilmediği söylenebilir (Manço & Manço, 2017). Bu çerçevede "elit çift dillilik" söz konusu olmaktadır. İki dilin de Fransızca, İngilizce, Almanca gibi Avrupa dillerinden biri olması hâlinde iki dilliliğin yararları sıklıkla ortaya konurken çift dilli bireylerin ana dilinin Türkçe ya da Arapça gibi diller olması durumunda çift dilliliğin avantajlarının kabul edilmek istenmediği, aksine uyumu engellediği savunulmaktadır. Oysa çocuğun okula gitmeden önce edindiği dile ve kültüre ilişkin birikimin görmezden gelinmesi entelektüel gelişimi ve kimlik inşasını olumsuz etkilemektedir (Bayraklı & Kavukçu, 2021).

Belçika'da Türkçenin öğretimi, ülkenin genel eğitim yapısı ve eğitim politikalarının önemli bir parçası olarak şekillenmektedir. 1997 tarihli yasal düzenlemede olduğu gibi sosyal gelişimleri için bütün öğrencilere eşit imkânlar tanınması Belçika eğitim sisteminin temel amaçlardan biridir (MEB, 2023b). Göçmen kökenli öğrencilerin ana dili eğitimleri de bu kapsamda değerlendirilmektedir.

Resmî olarak çokdilli bir ülke olan Belçika (Manço & Manço, 2017), eğitim sistemi açısından da kendine özgü bir çeşitliliğe sahiptir. Eğitim sistemi, Felemenkçe, Fransızca ve Almanca konuşulan bölgeler düzeyinde yapılanmakta ve yönetilmektedir (Wolfensberger, 2015). Belçika'da belediye okulları, devlet okulları ve Katolik, Evanjelik, Yahudi ve az sayıda İslam dinine özgü okullar eğitim kurumlarındaki çeşitliliği yansıtırken Belçika'nın ana dili eğitimi konusunda da genel anlamda eğitim sistemi açısından kendine özgü bir yapısı vardır. Belçika; Fransızca, Felemenkçe ve Almanca konuşulan üç bölge ile Felemenkçe ve Fransızca konuşulan Brüksel'den oluşmaktadır. Valon Bölgesi'ndeki okullarda eğitim dili Fransızca iken Flaman Bölgesi'ndeki okulların eğitim dili Felemenkçedir. Brüksel Başkent Bölgesi'nde ise hem Fransızca hem de Felemenkçe dillerinde öğretim yapılmaktadır (MEB, 2023b; Bayraklı & Kavukçu, 2021; Wolfensberger, 2015).

Belçika eğitim sisteminin en önemli unsurlarından biri de Türk kökenli öğrenciler olmuştur. Eğitim sistemindeki Türk öğrencilerinin sayısı 1970'lerin başından bu yana büyük bir artış göstermiştir (Manço, 2002). Belçika'daki Türklere yönelik Türkçe öğretiminin tarihsel gelişimine bakıldığında farklı politika ve uygulamaların söz konusu olduğu görülmektedir. Belçikalı Türk çocuklarına okullarda Türkçe derslerinin verilebilmesi Türkiye ve Belçika arasında yapılan anlaşmalar çerçevesinde yürütülmektedir (Bayraklı & Kavukçu, 2021). Bu bağlamda Belçika ile Türkiye arasındaki ilişkinin 1958 tarihli Kültür Anlaşması'na ve 1964 tarihli İşgücü Anlaşması'na kadar gittiği söylenebilir (Karataş-Acer & Altınkamış, 2021; Gelekçi & Köse, 2011; Irmak, 2021).

Belçika'da Türkçenin öğretimi genel olarak Avrupa Konseyi'nin kararları çerçevesinde, azınlık dilleri eğitim programları kapsamında yürütülmektedir. Bununla birlikte Belçika'da Türkçe ve Türk Kültürü dersleri federal bölgelere göre farklılıklar göstermektedir. Valon ve Flaman bölgelerinin eğitim bakanlıkları farklı politikalar izlemektedir. Valon Bölgesi'nde Türkçe dersleri göreceli olarak olumlu yönde ilerlerken Flaman Bölgesi'nde çeşitli zorluklar söz konusu olmaktadır. Dersler okullarda, derneklerde ve üniversitelerde Türkiye tarafından görevlendirilen Türkçe ve Türk Kültürü öğretmenleri ve okutmanlar tarafından verilmektedir. Dersler okullarda bazı bölgelerde ders içi, bazı bölgelerde ise ders dışı saatlerde okul sonrasında verilirken Türk STK'larda ise dersler genellikle hafta sonları verilmektedir (Irmak, 2016; Bayraklı & Kavukçu, 2021; Manço, 2002; Bekar, 2018). Millî Eğitim Bakanlığı Stratejik Planı'nda da "Türkçe ve Türk Kültürünün tanıtılması ve yaygınlaştırılması; Yurt dışı öğretmen görevlendirme planlama sürecinin ihtiyaçları karşılayacak şekilde yapılandırılması" ifadesiyle (MEB, 2023a) Türkçe öğretimine verilen önem ifade edilmiş ve stratejik bir hedef olarak belirtilmiştir.

1980'lerden itibaren Belçika'ya yönelik göçün devam etmesi ve buradaki Türklerin kalıcı bir nitelik kazanması ile farklı gereksinimler ortaya çıkmaya başlamış ve bu kapsamda Türkçe ana dili öğretimi gündeme gelmiştir (Irmak, 2021). 1977 yılında Avrupa Birliği düzenlemesi ile "Ana Dili ve Kültür" programının yerini "Dil ve Kültürlere Açıklık" programı alırken Türkiye'nin görevlendirdiği öğretmenler, derneklerde Türkçe dersleri vermeye başlamıştır (Karataş-Acer & Altınkamış, 2021). 1990'larda ise bazı okullarda kısmen de olsa iki dilli eğitime yönelik "dillere ve kültürlere açıklık programı" uygulamaları söz konusu olmuştur (Manço & Manço, 2017). 1980-1990 döneminde Gent Belediyesi Türkçe dersleri verecek öğretmenler istihdam etmiştir (Karataş-Acer & Altınkamış, 2021). Belçika'da resmî olarak Türkçe eğitimi verilmesi sürecinin önemli bir aşaması ise Millî Eğitim Bakanlığı ile Valon Bölgesi Eğitim Bakanlığı arasında 1991'de imzalanan Bilim ve Kültür Değişim Programı olmuştur (Bayraklı & Kavukçu, 2021; Bekar, 2018). 1990'lı yıllarda Flaman Bölgesi'nde ise Türk öğrencilerin akademik olarak geri oldukları iddiası ile Türk hükümeti tarafından finanse edilen ana dili eğitim programlarının büyük ölçüde iptali eğilimi baş göstermiştir (Ağırdağ vd., 2014; Irmak, 2021).

1997 yılında Valon Bölgesi ve Brüksel Başkent Bölgesi'nde uygulanan "Dillere ve Kültürlere Açıklık" programı 1997-2000 yılları arasında Yunan, Türk, Faslı, Portekizli ve İtalyan çocukları da kapsayacak şekilde genişletilerek devam etmiştir (Karataş-Acer & Altınkamış, 2021). 2006 yılından bu yana Flaman Bölgesi'nde Ghent University College'da akademik düzeyde ikinci dil olarak öğretilmektedir (Altınkamış & Ağırdağ, 2014; Sağdıç, 2022). 2001'de T. C. Millî Eğitim Bakanlığı ve Valon Bölgesi Eğitim Bakanlığı arasında "Ana Dil ve Kültür Dersi ile Öz Kültürünü Tanıma Dersi Öğretim Programının Düzenlenmesi Ortaklık Antlaşması (LCO)" imzalanmıştır (Bayraklı & Kavukçu, 2021; Bekar, 2018). Bu anlaşma 2017 yılında, 2022 yılına kadar uzatılmıştır. Böylece Valon Bölgesi'ndeki Türk kökenli öğrencilere Türkçe ve Türk Kültürü dersleri Millî Eğitim Bakanlığı'nın atadığı Türkiye'den gönderilen öğretmenler tarafından verilebilmektedir (Bayraklı & Kavukçu, 2021). Millî Eğitim Bakanlığı, yurt dışındaki Türk çocuklarına yönelik olarak 2006, 2009 ve 2018'de Türkçe ve Türk Kültürü Öğretim Programı hazırlamıştır. Programların temel amacı Türkçenin kullanılırlığını artırmak ve millî kültürü gelecek kuşaklara aktararak toplumun bütünlüğünü ve sürekliliğini sağlamaktır (Irmak, 2016; Irmak, 2021). 2014 ve 2015'te Türkiye'den Türkçe ve Türk kültürü öğretmeni gönderilmesinin sona erdirilmesi gündeme gelmiş, kısa dönemli görevlendirmelerle dersler yürütülmeye çalışılsa da 2016'dan itibaren Türkçe dersleri Flaman Bölgesi'nde sona erdirilmiştir (Karataş-Acer & Altınkamış, 2021; Irmak, 2016). 2017 sonrasında STK'ların yanında Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB), Maarif Vakfı ve Yunus Emre Enstitüsü'nün (YEE) girişimleriyle farklı programlar uygulanarak Türkçe öğretimi sürdürülmeye çalışılmaktadır.

Ana dilde eğitimin sonuçlarını değerlendirmek üzere 2008 yılında Gent Üniversitesi ve Leuven Katolik Üniversitesi *(Katholieke Universiteit Leuven)* ortak bir girişimle Gent şehrinde "Kendi Dilinde Eğitim" projesini başlatmıştır. Proje kapsamında seçilen ilkokullarda çocuklara okul müfredatında gördükleri dersler ana dillerinde de verilmiştir. 2009-2012 dönemi için yapılan değerlendirmeye göre projeye katılan çocukların özgüvenlerinde artış gözlemlenirken okullarda farklı dillerin kullanılmasının Felemenkçeyi de olumsuz etkilemediği belirlenmiştir. Bu doğrultuda "Kendi Dilinde Eğitim" projesinin ardından 2017'de Gent Üniversitesi, Gent Belediyesi ve Türkiye Cumhuriyeti Brüksel Büyükelçiliği Eğitim Müşavirliği'nin de desteklediği "Ev Dilinden Okul Diline" projesi uygulanmaya başlanmıştır (Bayraklı & Kavukçu, 2021).

2017 sonrası dönemde YTB, Maarif Vakfı ve YEE'nin girişimleri dikkat çekmektedir. Yurtdışı Vatandaşlar Daire Başkanlığı, "*Türk diasporasının eğitim ve ana dili konusundaki farkındalığını artırmak, çocuk ve gençlerimize ana dili ve kültür eğitimi mekânları, materyalleri ve imkânları sunmak, yükseköğretim düzeyindeki öğrencilere burs sağlamak gibi, yurt dışındaki vatandaşlarımıza okul öncesinden lisansüstü eğitime kadar her seviyede destek araç ve mekanizmaları geliştirme*" amacıyla çeşitli faaliyetler yürütmektedir (YTB, 2024a). Bu kapsamda Diaspora Gelişim Programları öne çıkmaktadır. Diaspora Gelişim Programları ile nitelikli, eğitimli, donanımlı, özgüveni ve farkındalığı yüksek bir gençliğin inşasına katkı sağlamak amaçlanmaktadır (YTB, 2024a). Türkçe eğitim çalışmalarının kurumsallaşmaları da Türkçe Saati Destek Programı kapsamında desteklenmekte ve teşvik edilmektedir. Başkanlığın,

Türkçe eğitimine ilişkin proje destekleri Türkçe Saati Proje Destek Programı adı altında bütünleştirilmiştir. Aynı zamanda yurt dışındaki Türk çocuklarına Türkçe öğretimi yüksek lisans programıyla verilerek, yurt dışında yaşayan yeni nesillere Türk kültürünü tanıtacak eğitimcilerin yetiştirilmesi hedeflenmektedir (YTB, 2024b).

2017-2019 döneminde YTB ve yerel STK'ların iş birliği ile Anadolu Hafta Sonu Okulları ve Türkçe Saati programlarıyla Türk Dili ve Kültürü dersleri ders dışı saatlerde sürdürülmeye çalışılmıştır (Karataş-Acer & Altınkamış, 2021). 2019-2020 döneminde Flaman Bölgesi'ndeki pilot okullarda okul saatleri dışında YTB'nin finanse ettiği "Flaman okullarında tematik yaklaşımla Türkçe öğretimi" programı başlatılmıştır. Sonraki dönemde yine YTB tarafından finanse edilen dersler Türkiye Araştırmaları, Uyum ve Araştırma Enstitüsü tarafından yürütülmüştür. Dersler, Belçika vatandaşı olan ve orada yaşayan öğretmenler tarafından verilmektedir. Ayrıca farklı STK'lar tarafından YTB iş birliğiyle "Türkçe eğitimi" programı kapsamında Türk Dili ve Kültürü dersleri düzenlenmektedir (Karataş-Acer & Altınkamış, 2021; Bayraklı & Kavukçu, 2021). 5-6 yaş grubundaki Türk kökenli anaokulu seviyesindeki çocuklara yine YTB tarafından finanse edilen "Türkçemiz: Oynayalım, Öğrenelim" projesi ile Türkçe öğretilmektedir. Belçika genelindeki birçok şehirde çocuklara Türkçe atasözleri ve deyimlerin öğretilmesi amacıyla Brüksel YEE ile iş birliği içerisinde "Türkçe Dil Etkinlikleri Atölyesi" projesi yürütülmektedir (Bayraklı & Kavukçu, 2021).

Belçika'da Türkçe Öğretimi: Sorunlar ve Gelecek

Belçika'daki Türkçe öğretimi ile ilgili sorunların iki temel boyutu olduğu söylenebilir. İlk olarak Belçikalı yetkililerden, politikacılardan ve eğitimcilerden kaynaklanan sorunlar söz konusudur. Aynı zamanda Türkçe derslerinin uygulanma süreci, anne-babaların bu derslere ilişkin tutumları ve derslerin müfredatı, eğitsel materyalle ilgili sorunlardan bahsedilebilir. Belçika'daki birçok Türk eğitimci Türkçe öğretiminin genel problemlerinin öğretmenlerin motivasyon düzeyleri, öğrencilerin ilgisizliği, velilerin dersler hakkındaki bilgi eksikliği ve yerel yönetimlerin zorluk çıkarması olarak ifade etmektedir (Bayraklı & Kavukçu, 2021).

Belçika'daki Türklere yönelik Türkçe derslerinin oldukça zengin bir geçmişi olmasına rağmen zamanla Türkçe öğretiminin yapıldığı okul sayısı ve bu derslere katılım giderek azalmış, Türkçe eğitimi alanında ciddi aksaklıklar yaşanmıştır (Manço, 2002; Bayraklı & Kavukçu, 2021; Karataş-Acer & Altınkamış, 2021; Irmak, 2016; Kaya & Kentel, 2007; Bekar, 2018). Özellikle Flaman Bölgesi'ndeki Türkçe eğitimi, Türkiye ile olan ilişkilerin gerilemesi, aşırı sağ partilerin yükselişi gibi etkenlerden olumsuz etkilenmektedir. Öğretmenlerin Türkiye'den geliyor olması ve Türkçenin Felemenkçeyi olumsuz etkilediği düşünülürken Türkçe, başarılı bir entegrasyonun önünde engel olarak görülmektedir (Bayraklı & Kavukçu, 2021; Bekar, 2018). Valon Bölgesi'nin aksine Flaman Bölgesi'ndeki tek dillilikle ilgili katı tutumda tarihsel olarak Fransızcanın baskın niteliği ile ilişkili milliyetçi tutumların etkili olduğu söylenebilir (Irmak, 2021). Araştırma bulgularına göre Belçikalı öğretmenler, Türk kökenlilerin ana dillerini konuşmalarının akademik başarıya zarar verdiğini düşünmekte ve bu yüzden Türkçe kullanımına ve öğretimine olumsuz yaklaşmaktadır (Ağırdağ vd., 2014). Böylece Belçikalı öğretmen-

ler ana dilin eğitimde ve toplumsal yaşamdaki önemini göz ardı ederek Türkçe söz konusu olduğunda iki dilliliği görmezden gelmektedir (Manço & Manço, 2017). Oysa başarılı bir entegrasyon ve dilsel bütünleşme için göçmenlerin kendi kültürlerini ve ana dillerini terk etmeleri gerekmemektedir çünkü araştırma sonuçlarına göre ana dillerini iyi bilip konuşabilirlerse ev sahibi toplumun dilini de o derece iyi öğrenebileceklerdir (Kymlicka, 2015). Fakat Türk öğrenciler, ana dilleri okulda yok sayıldığında kimliklerinin bir kısmını da okul dışında bırakmış olmakta ve bu durum aidiyet duygularını da olumsuz etkilemektedir (Ağırdağ vd., 2014).

Belçika'da Türkçe öğretimi ile ilgili yaşanan sorunlar ve velilerin yanlış tutumları, Türkçe derslerine olan ilgiyi azaltmıştır (Irmak, 2016). Ana dili kullanımının resmî dili öğrenmeyi zorlaştıracağı ve akademik başarıyı olumsuz etkileyeceği düşüncesi, derslerin okullarda okul saati dışında ya da derneklerde hafta sonu verilmesi gibi sorunlar bu durumda etkili olmuştur (Irmak, 2016; Solmaz & Deniz, 2020 akt. Sağdıç, 2022). Belçika'daki Türk çocuklarının Türkçeye yönelik tutumları cinsiyete, yaşa, anne ve babanın eğitim durumuna, Türkiye'ye gitme sıklığına göre farklılık göstermektedir (Cemiloğlu & Şen, 2012). Araştırmalar çocukların dilsel kimliklerinin oluşumunda ailenin temeldeki yerine işaret etmektedir. Bu nedenle ailelerin Türkçe konusundaki farklı tutum ve yaklaşımları, evde Türkçenin kullanım durumu çocukların kimliklerinin gelişiminin yanında Türkçe derslerine ilişkin tutumlarını da şekillendirmektedir (Altınkamış, 2022; Cemiloğlu & Şen, 2012; Kılıç, 2023).

Belçika'da Türkçe eğitimi, Türk ve Belçika makamları nezdinde siyasi, hukuki ve politika kaynaklı nedenlerle yapısal olarak temellendirilememekte ve 21. yüzyılın ihtiyaçlarına cevap verememektedir. 2016'dan bu yana bir anlamda sürüncemede olan Türkçe dersleri ile ilgili gelişmeler, Belçika'daki Türklerin ana dili öğrenimleri açısından olumsuz bir durum ortaya çıkarmıştır. Türkçe'nin ve Türk kültürünün sağlıklı bir çerçevede öğrenilmesi ve etkin bir şekilde kullanılmasına yönelik ciddi adımlar atılması gerekmektedir (Karataş-Acer & Altınkamış, 2021). İyi hazırlanmış çokdilli fırsatlar ve iki dilli eğitim programları doğrudan çocukların dil yeterliliğini, dolaylı olarak da okul başarılarını artırmayı hedeflemelidir. Böylece göçmen kökenli çocukların okulda daha başarılı olmaları ve meslek liselerine yönlendirilmemeleri mümkün olabilir (Yağmur, 2014 akt. Karataş-Acer & Altınkamış, 2021; Irmak, 2021; Kılıç, 2023).

Belçika'da Türkçe ve Kimlik

Artık yaşadıkları toplumun önemli bir parçası hâline gelmiş olan Belçika Türk toplumu açısından Türkçe öğretimine yönelik ilgide çeşitli nedenlerle gerileme söz konusu olsa da (Bayraklı & Kavukçu, 2021) dil ve kimlik arasında güçlü bir bağ bulunur ve Belçika'daki Türk kimliğinin varlığı da Türkçenin hayattaki yeri ile yakından ilişkilidir (Bekar, 2018). Türkçe, Belçika'daki Türklerin ana vatanlarıyla bağlarını geliştirmelerinde rol oynadığı gibi kültürel değerlerin korunmasını temin ederek asimilasyona uğramadan toplumla bütünleşmeye de katkı sağlamaktadır (Sağdıç, 2022). Bu süreçte Türkçe konuşmak Türk kimliğinin, "Türk kültürünün" ve Türkiye ile bağların önemli bir sembolü hâline gelmektedir (Yılmaz-Hava, 2018).

Belçika'daki Türklerin Türkçe kullanımları ile ilgili olarak yapılan araştırmaların (Göktuna-Yaylacı, 2014; Bekar, 2018) sonuçlarına göre Türkçenin gündelik hayatta ve aile içinde kullanımı birinci kuşaktan üçüncü kuşağa doğru giderek azalmış, Türkçenin yanında Fransızca ya da Felemenkçenin birlikte kullanıldığı bir dil yapısı yaygınlık kazanmıştır. Bu durum iki dillilikten çok Kielhöfer-Jonekeit'in (1998) her iki dilin çok iyi bilinmediği durumları anlatmak için tanımladığı yarı dillilik olarak görülebilir (akt. Bekar, 2018).

Bütün bunlarla birlikte, Türkçe gündelik hayattaki yerini ve önemini korumaktadır. 2000'li yılların başlarında yapılan bir araştırmaya göre Belçika'da doğup büyüyen Türk gençlerinin büyük çoğunluğu Türkçeyi rahatlıkla konuşmakta, okumakta ve yazabilmektedir (Manço, 2002). Türkçenin günlük kullanımıyla ilgili olarak 2014 yılında Flaman Bölgesi'nde yapılan bir araştırmada da benzer sonuçlar bulunmuştur. Araştırmaya göre yaşlı ve genç nesil arasında Türkçe konuşma derecesinde ve duyguları ifade etmede dil tercihi konusunda kayda değer bir farklılık yoktur. Bununla birlikte, özellikle eski kuşağın Türkçeyi günlük pratiklerde (televizyon izleme, kitap okumak, düşünmek, saymak vb.) daha sık kullandığı gözlemlenmiştir (Altınkamış & Ağırdağ, 2014 aktaran Sağdıç, 2022). Aile ortamındaki iletişim, Türkçe TV, dizi ve film izlemek Türkçenin öğrenilmesi ve yaşatılmasında da etkili olmuştur (Aydoğu vd., 2020). Belçikalı Türkler, bu görüşe göre Türkçe-Felemenkçe veya Türkçe-Fransızca konuşmakta ve ana dili Türkçeye öncelik vermektedir (Yılmaz-Hava, 2018).

Göçmenlerin ana dilleri daha çok evlerde konuşulmakta ve üçüncü kuşakla birlikte ev sahibi toplumun dili daha baskın hâle gelmektedir (Kymlicka, 2015). Belçika'daki Türk toplumunda da birinci kuşakta baskın dil Türkçe olurken ikinci kuşakta Türkçeyle birlikte dile Fransızca/Felemenkçe kelimeler girdiği görülmüştür. Üçüncü kuşakta ise üç dilin birleşimi niteliğinde farklı kullanımların ortaya çıktığı söylenebilir (Bekar, 2018 akt. Sağdıç, 2022). Bu gelişmelerle birlikte evde Türkçenin kullanımına ilişkin eğilimin arttığı ve özellikle son yıllarda yabancı düşmanlığı ve sosyal dışlanmanın daha hissedilir olduğu Brüksel ve Flaman Bölgesi'nde, Türk kökenli gruplarda Fransızca ya da Felemenkçenin aile içinde konuşulmasına karşı olumsuz bir tepkinin doğduğu gözlemlenmektedir (Manço, 2012 akt. Manço & Manço, 2017; Yılmaz-Hava, 2018). Algılanan ayrımcılık kültürel kimlik, dinî ve siyasi tutumlarda daha milliyetçi bir tavrın gelişmesine de yol açmaktadır (Fleischmann vd., 2013).

İki dillilik aynı zamanda iki kültürde bir arada yaşamayı da ifade etmektedir. Gielis'in (2009) vurguladığı üzere göçmenler köken ülkelerinde ve göç ettikleri ülkede aynı anda var olurlar (akt. Göktuna-Yaylacı, 2014). Köken kültürlerini göç ettikleri ülkeye taşıyan göçmenler bu süreçte ulusötesi kimlikler geliştirirler ve çoklu kimlikler söz konusu olur. İletişim ve ulaşım teknolojilerindeki gelişmeler, ulusötesi toplumları dönüştürmüştür ve göçmenlerin köken ülkelerindeki aile üyeleriyle iletişimlerinin yoğunlaşmasına aracı olmuştur (Vertovec, 2004 akt. Göktuna Yaylacı, 2015). Göçmenlerin kimliklerini de etkileyen ve şekillendiren bu süreç, çoklu kimlikleri ve ülkelerle, kültürlerle ve coğrafi koşullarla sınırlı olmayan alanlardaki kimlikleri gündeme getirmiştir (Peters & Faist, 2003 akt. Göktuna Yaylacı, 2015). Bu bağ-

lamda farklı sosyal, ekonomik, politik, dinî kökenlere sahip Belçikalı-Türk göçmenler ailevi karakterleri, dillerini ve geleneklerini korurken kendi etno-dilsel kimliklerini üretmektedirler. Böylece ulusötesi veya sınır ötesi bir alanda sürdürülen kültürel bağlar ve çoklu kimlikler dil aracılığıyla yaşatılmaktadır (Yılmaz-Hava, 2018; Kaya & Kentel, 2007).

Çokdilli ve çok kimlikli bağlamlarda Avrupa'ya göç eden Türk kökenli göçmenleri ifade etmek üzere çeşitli adlandırma ve tanımlar söz konusu olmuştur. Bu kapsamda Avro-Türkler, Avrupalı Türkler veya ülkeler bazında Belçika Türkleri gibi çeşitli tanımlar yapılmıştır (Kaya & Kentel, 2007; Göktuna-Yaylacı, 2015). Belçika'da yapılan bir araştırmada ise (Göktuna-Yaylacı, 2015), Türk-Müslüman veya Emirdağlı ya da Posoflu Türk gibi tanımların öne çıktığı görülmüştür. Belçika Türkleri kendilerini öncelikle "Türk" olarak tanımlamaktadır. "Belçika Türk'ü" şeklindeki tanımlamaların genç kuşaklarda daha fazla görüldüğü belirlenmiştir. Belçikalı Türklerin, özellikle yeni nesillerin, çokdilli ve çokkültürlü bir ortamda çoklu kimlikleri sahiplendikleri de görülmektedir (Yılmaz-Hava, 2018). Kimlik bağlamında diğer bir önemli husus da dindir. Belçikalı Türklerle ilgili yapılan araştırmalar, ayrımcılık ve adaletsizlik algısının Müslüman kimliğiyle özdeşleşmeyi güçlendirdiğine işaret etmektedir ve dinî kimlik aynı zamanda etnik ya da millî kültürle yakından ilişkili bir olgu olarak anlaşılmaktadır. Bu bağlamda dil de dinî ve millî kimliğin temel unsuru niteliğindedir (Fleischmann vd., 2011; Güngör, vd., 2012; Çitak, 2011; Toguslu, 2017).

Sonuç

Belçika'daki Türkler, 60 yıl boyunca ekonomide, politikada, kültürel alanda ve sivil toplum çalışmalarında giderek artan etkinlikleriyle göçmen kökenlilerin yeni bir kültüre uyumlarının özgün bir örneğini sergilemiştir. Kültürel kimliklerini muhafaza ederek Belçika toplumunun önemli bir parçası hâline gelen Türk diasporasının en belirgin özelliği kimliklerinin şekillenmesinde ve kültürün yaşatılmasında başat rol oynayan Türkçenin hayattaki yeridir.

1980'lerden sonra Belçika'daki Türklerin kalıcılığı daha köklü bir nitelik kazanmaya başladığında Türkçenin yaşatılması ve yeni nesillere öğretilmesi için Türkiye Cumhuriyeti Belçika ile çeşitli anlaşmalar imzalamak suretiyle kapsamlı ve etkili girişimler başlatmıştır. Belçika'nın kendine özgü siyasi ve kültürel yapısı nedeniyle farklı dönemlerde ve farklı bölgelerde Türkçe öğretimi ile ilgili yaklaşımlar da farklılaşmıştır. Özellikle Flaman Bölgesi'nde giderek artan düzeyde sınırlandırıcı bir bakış söz konusu olmuştur. Valon Bölgesi'nde ise yenilenen ve geliştirilen anlaşmalar yoluyla Türkçe öğretimi görece daha iyi koşullarda sürdürülmüştür. 2014 sonrasında Flaman Bölgesi artık Türkiye'den öğretmen gelmesine izin vermemiş ve bölgedeki Türkçe öğretimi bu durumdan oldukça olumsuz etkilenmiştir. Bununla birlikte son dönemlerde YTB, Maarif Vakfı ve YEE'nin girişimleri, finansal destekleri ve Belçika'daki Türklere ait STK'larla yapılan iş birlikleri ile Türkçe öğretiminin devamlılığı için farklı çözümler üretilmiştir.

Kymlicka'nın (2015) vurguladığı üzere insanların anlamlı seçimler yapabilme kapasiteleri bir kültürel yapıya erişebilmeleriyle yakından ilişkilidir bu bağlamda göçmen kökenliler kendi kültürlerini korumalı, yaşatabilmelidir. Bu noktada ana dilin yaşatılması büyük önem taşımaktadır. Türkçe, başarılı bir entegrasyonun temel unsurlarından biridir. Belçika'daki Türkler ana dilleriyle birlikte millî kültürlerini yaşatarak yeni nesillere aktarmaktadır. Bu durum özgün kültürünü muhafaza ederek göç edilen ülkeye entegre olabilmeyi temin etmektedir. Ana dilde simgeleşen kültürel değerler, asimilasyonu engelleyerek başarılı bir uyum için zemin hazırlamaktadır. Aynı zamanda çocukların Fransızca ya da Felemenkçeyi daha iyi öğrenmesi için de ana dilleri olan Türkçeyi çok iyi bilmeleri önem taşımaktadır. Türkçe öğretimi Belçika eğitim sisteminin temel unsurlarından biri olarak ve iki dilli eğitim çerçevesinde ele alınabilirse hem Türk kökenli çocukların okuldaki akademik başarısı yükselecektir hem de Belçika'nın kendi kültürlerine ve dillerine gereken saygıyı göstermesini deneyimleyen çocukların aidiyet duyguları olumlu etkilenecektir.

Kaynakça

Ağırdağ, O., Jordens, K., & Van Houtte, M. (2014). Speaking Turkish in Belgian Primary Schools: Teacher Beliefs versus Effective Consequences. *Bilig*, 70 (3), 7-28.

Altınkamış, F. (2022). The effect of family composition on family language policy of Turkish heritage speakers in Flanders/Belgium, *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, 43:9, 833-846, DOI: 10.1080/01434632.2022.2036745

Aydoğu, C., Gündoğdu, B. & Ercanlar, M. (2020). Fransa ve Belçika'dan Gelen Türk Öğrencilerin Türkçeye İlişkin Görüşleri: Anadolu Üniversitesi Örneği. *Dil Eğitimi ve Araştırmaları Dergisi*, 6 (1), 1-16.

Bayraklı, E. & Kavukçu, F. O. (2021). Belçika'da Türk Dili ve Türk Kültürü Dersleri. SETA.

Bekar, B. (2018). Belçika'da Türkler ve Türkçe. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 15-26.

Cemiloğlu, İ. & Şen, Ü. (2012). Belçika'da Yaşayan Türk Çocuklarının Demografik Özelliklerine Göre Türkçeye Yönelik Tutumları. *Zeitschrift für die Welt der Türken Journal of World of Turks*, 4 (2), 7-26.

Çitak, Z. (2011). Religion, Ethnicity and Transnationalism: Turkish Islam in Belgium. *Journal of Church and State*, 53(2), 222-242.

Fleischmann, F., Phalet, K., & Klein, O. (2011). Religious identification and politicization in the face of discrimination: Support for political Islam and political action among the Turkish and Moroccan second generation in Europe. *British Journal of Social Psychology* (2011), 50, 628-648.

Fleischmann, F., Phalet, K., & Swyngedouw, M. (2013). Dual Identity Under Threat When and How Do Turkish and Moroccan Minorities Engage in Politics? *Zeitschrift für Psychologie*, 221 (4): 214-222. DOI: 10.1027/2151-2604/a000151

Gelekçi, C. & Köse, A. (2011). *Misafir İşçilikten Etnik Azınlığa: Belçika'daki Türkler*. Ankara: Phoenix Yayınları.

Güngör, D., Marc H. Bornstein, M.H., & Phalet, K. (2012). Religiosity, values, and acculturation: A study of Turkish, Turkish-Belgian, and Belgian adolescents. *International Journal of Behavioral Development* 36 (5), 367-373.

Göktuna-Yaylacı, F. (2014). Simultaneous Lives: Daily Life Practices of Turks In Belgium As Migrant. *Zeitschrift für die Welt der Türken Journal of World of Turks*, 6 (2), 279-298.

Göktuna-Yaylacı, F. (2015). Migratıon and identity: A case of Emirdag and Posof-origin people in Belgium. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 14 (52), 231-248.

Irmak, Y. (2016). Belçika'da Türkçe Öğretiminin Sorunları ve Türkçe ve Türk Kültürü Ders Kitaplarına Eleştirel Bir Yaklaşım. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6 (12), 301-312.

Irmak, Y. (2021). *Belçika'da Türkçe Anadili Öğretimi. Yurt Dışında Türkçe Ana Dili Öğretimi Politikalar ve Uygulamalar* (in Ed. F. B. Süverdem). GAV Perspektif, s. 85-106.

Karataş-Acer, E., & Altınkamış, N. F. (2021). Turkish Language and Culture Education in Flanders, Belgium: A model proposal. *Kastamonu Education Journal*, 29 (2), 537-549. DOI: 10.24106/kefdergi.817152

Kaya, A. & Kentel, F. (2007). *Belgian-Turks: A Bridge or a Breach between Turkey and the European Union?* The King Baudouin Foundation.

Kılıç, E. (2023). Language-learning difficulties and their influence on the Turkish-speaking migrant's integration process in Belgium. *Migration Letters*, 20(3), 385-402.

Kymlicka, W. (2015). *Çokkültürlü Yurttaşlık: Azınlık Haklarının Liberal Teorisi*. Trans. A. Yılmaz. Ayrıntı.

Manço, A. A. (2002). Göçmen Türklerin Belçika eğitim sisteminde yeri. C.Ü. *Sosyal Bilimler Dergisi* 26 (1), 61-68.

Manço, U. & Manço, A. (2017). Belçika'da Çok Dilli Okul Öncesi Eğitim ve Türk Kökenli Göçmen Çocuklarının Durumu. *Bir Çocuk, İki Dil, Çift Diploma* içinde, (ed.) Erol Esen & Havva Engin, Ankara: Siyasal Kitabevi.

Martiniello, M. (2006). Documentation Note Belgium's Immigration Policy. *International Migration Review* 37 (1), 225-232.

MEB (2023a). Stratejik Plan 2024-2028. Ankara: MEB.

MEB (2023b). Genel bilgi. https://bruksel.meb.gov.tr/www/genel-bilgi/icerik/182 (Erişim tarihi: 1 Mayıs 2024)

Sağdıç, E. (2022). Turkish Diaspora in Belgium. *Sakarya Üniversitesi Türk Akademi Dergisi*, 1 (1), 1-14.

Schoonvaere, Q. (2013). *Demografische Studie Over De Populatie Van Turkse Herkomst In België.* Centre de recherche en démographie et sociétés (Demo, UCL) & Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding.

Toguslu, E. (2017). The Meaning of Pilgrimage (Hajj): Re-shaping the Pious Identity of Belgian Turkish Muslims, *Islam and Christian–Muslim Relations*, 28:1, 19-32. DOI: 10.1080/09596410.2017.1282721

Wolfensberger, M.V.C. (2015). Belgium: Complex System, Differentiated Development. *Talent Development in European Higher Education* içinde. Springer, Cham. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-319-12919-8_5

Yılmaz-Hava, Z. (2018). Assessing the Link between Language and Identity: The Construction of Identities among Belgian-Turkish Migrants. *The Journal of Humanity and Society*, 8 (1), 67-84.

YTB. (2024a). Türkçe ve Eğitim. Erişim Adresi: https://ytb.gov.tr/daireler/yurtdisi-vatandaslar/turkce-ve-egitim Erişim tarihi: 1 Nisan 2024.

YTB. (2024b). Yurtdışı Vatandaşlar. Erişim Adresi: https://ytb.gov.tr/daireler/yurtdisi-vatandaslar/vatandaslik Erişim tarihi: 6 Nisan 2024.

Söyleşi

GELECEĞE TAŞINAN MİRAS: ÇOKDİLLİLİĞİN ETKİLERİ ÜZERİNE SEVİL YİĞİT İLE SÖYLEŞİ

SEVİL YİĞİT
Dil Uzmanı

✍ Kısaca kendinizden bahseder misiniz? Türkiye'nin neresinden geliyorsunuz? Ailenizin göç geçmişini kısaca anlatabilir misiniz?

1979 yılında, Trabzon'un Çaykara ilçesinde doğdum. Beş kardeşin en küçüğü olarak dünyaya geldim. Altıncı kardeşimiz ise 12 yıl sonra Belçika'da doğdu. Evli ve iki çocuk annesiyim.

Babam, Türkiye Millî Eğitim Bakanlığı tarafından 1981-1982 öğretim yılında, altı yıllık bir süre için Türkçe ve Türk Kültürü öğretmeni olarak Belçika'ya atanmıştı. Bu görev nedeniyle, 1982 yılında annemi ve biz beş çocuğunu da yanına alarak Belçika'nın Limburg bölgesindeki Houthalen Belediyesi'ne göç etti. Bulunduğumuz bölgede, ağırlıklı olarak maden ocaklarında ve sanayi sektöründe çalışmak üzere Belçika'ya göç eden Türk, Faslı, İtalyan, İspanyol ve diğer göçmen grupları vardı. O dönemde, göçmen çocuklarının kimliklerini koruyarak daha sağlıklı bir entegrasyon süreci geçirmelerini desteklemek amacıyla, ana dil ve kültür eğitimi almaları için geldikleri ülkelerden öğretmenler atanıyordu. Babam da bu kapsamda ailesiyle birlikte Houthalen'e yerleşti ve Savioschool Meulenberg İlkokulu'nda öğretmen olarak göreve başladı. Bu süre dolduktan sonra, Türkçe ve Türk Kül-

türü öğretmenliği görevinden ayrıldı. Bir sonraki öğretim yılında, gerekli sınavları geçerek Belçika Eğitim Bakanlığı tarafından aynı okula İslam din dersi öğretmeni olarak atandı. Böylece Belçika'da kalıcı bir öğretmenlik pozisyonuna geçti. Türkiye'ye dönmekten vazgeçerek en büyük hayali olan çocuklarını üniversitede okutma ve ailesine daha iyi bir gelecek sağlama hedefiyle gurbet hayatını tercih etti.

✍ Belçika'daki hayatınızı kısaca anlatır mısınız? Mesleki hayatınızdan, aktif olduğunuz alan ve sektörlerden bahseder misiniz?

İlkokul eğitimimi, babamın öğretmenlik yaptığı Savioschool İlkokulu'nda tamamladım. Kültürel ve dinî kimliğimin şekillendiği yıllarda Avrupa'da büyüyen bir çocuk olarak Türkçeyi doğru ve düzgün bir şekilde kullanmak çok önemliydi. Babam bu konuda çok teşvik etti. Özellikle bana verdiği Türkçe çocuk kitapları sayesinde hem okulda hem de evde, babamın üzerinde durduğu doğru telaffuz ve kelime kullanımına hep dikkat ettim. Ortaokul ve lise eğitimimin ardından üniversite öğrenimime devam etmek üzere Leuven Üniversitesi'ne kaydoldum. Dil ve edebiyata olan yatkınlığım ve ailemin desteğiyle bu alanda bir bölüm seçmeye karar verdim. Fransızca ve İngilizceye ilgim vardı, ancak o dönemde farklı dil ailelerini akademik düzeyde birleştirme imkânı bulunmuyordu. Bu nedenle, en yatkın olduğum iki Cermen dilini seçerek Edebiyat Fakültesi'nde İngilizce ve Hollandaca Dil ve Edebiyatı Bölümü'nü tamamladım.

Mezun olduktan sonra hem Fransızca diline hâkim olma arzusu hem de şirket hayatına olan merakımdan dolayı Belçika'nın Fransızca konuşulan Valon Bölgesi'nde özel sektörde iş aramaya başladım. 12 yıl boyunca Waterloo'da uluslararası pazar araştırmaları ve danışmanlık hizmeti sunan bir şirkette Proje Koordinatörü ve Analisti olarak çalıştım. Dünyanın dört bir yanındaki

20'den fazla ülke ile iletişim kurma ve dört dile hâkim olmanın avantajlarından faydalanma fırsatım oldu. Daha sonra insani yardım sektörüne ilgi duymaya başladım ve 2020'de uluslararası insani yardım ve kalkınma organizasyonu Adventist Kalkınma ve Yardım Örgütü'nde *(Adventist Development & Relief Agency – ADRA)* Bağış Toplama ve İletişim Sorumlusu olarak çalışmaya başladım. Aynı zamanda ek iş olarak kendi iletişim şirketimi kurdum.

✍ Sizin akademik yolculuğunuzda dil, kimlik ve aidiyet konularının önemi nedir?

Üniversiteye başlarken doğrudan dili merkeze alan bir bölüm seçtim. Ancak hangi alanda olursa olsun, akademik çalışmaların temelinde her zaman dil vardır. Sonuçta, belirli bilgileri toplayıp bir kitleye ortak bir dil aracılığıyla aktarmak söz konusudur. Bu nedenle akademik yolculuğumda dilleri tarihsel ve bilimsel açıdan incelerken, bir yandan da dil konusunda desteğe ihtiyaç duyan tanıdıklarım için tercümeler ve düzeltmeler yapıyordum. Günümüzde yapay zekâ sayesinde çeviri yapmak ve metin yazmak internet üzerinden çok daha kolay hâle geldi. Ancak bu gelişme, iletişim mesleğini ortadan kaldırmak yerine onu yeni bir boyuta taşıdı. Dil hâlâ yalnızca kelimelerin çevrilmesi değil, aynı zamanda doğru bağlamda, etkili ve stratejik bir şekilde kullanılması anlamına geliyor. Bu yüzden, mesleğimin iletişim boyutunu farklı bir sisteme oturtarak içerik stratejisi, kurumsal iletişim ve kültürel bağlamlara duyarlı metin üretimi üzerine yoğunlaştım.

Kimlik söz konusu olduğunda, dili yalnızca bir iletişim aracı değil, bireyin kendini ifade etme ve kabul görme biçimi olarak görüyorum. Amerikalı dilbilimci Noam Chomsky'nin de dediği gibi, "Dil, kimliğin ve özgürlüğün bir parçasıdır. Eğer bir topluluğun dilini yok ederseniz, onun kimliğini de yok edersiniz." Bu görüşü ben de paylaşıyor ve dilin, bireyin toplumsal aidiyetini ve kimliğini şekillendirmede vazgeçilmez bir rol oynadığına inanıyorum.

Bu yüzden çokdillilik, yalnızca iletişimi kolaylaştıran bir araç değil, aynı zamanda kimliği zenginleştiren bir unsurdur. Yine Chomsky'nin vurguladığı gibi, "Bir çocuk, uygun çevre koşullarında birden fazla dili ana dili gibi öğrenebilir ve zihni tüm bu dilleri aynı evrensel dilbilgisi çerçevesinde işler." Üç yaşıma kadar yalnızca Türkçe biliyordum; ancak Belçika'nın Flaman Bölgesi'ne taşındıktan sonra, ev dışında Felemenkçe ile tanıştım. Zaman içinde bu dili, düşüncelerimi şekillendirebilecek ve Türkçe kadar rahat ifade edebileceğim bir seviyeye getirdim. İş hayatına atıldığımda, okulda temellerini attığım İngilizce ve Fransızca da bu iki dile eklendi. Benim için her yeni dil, kimliğimi ve dünyaya bakışımı genişleten bir kapı oldu. Birden fazla dile hâkim olmak, farklı kültürleri tanımamı, ufkumu genişletmemi ve iletişim becerilerimi geliştirmemi sağladı. Aynı zamanda, kültürler arasında daha kolay geçiş yapabilme imkânı sundu.

Dil, kimliğin taşıyıcısı ve aktarıcısı olarak hayati bir rol oynar. Bana göre kimlik, yalnızca köken veya milliyetle sınırlı değildir; yetişme tarzı, aile eğitimi, kişisel değerler ve dünya görüşünün birleşimiyle şekillenir. Aidiyet hissi de bu unsurlarla doğrudan bağlantılıdır. Kendimi bir topluluğa ait hissedebilmem için, benimle aynı değerleri ve bakış açısını paylaşan insanlarla bir arada olmam önemlidir.

“Kimlik söz konusu olduğunda, dili yalnızca bir iletişim aracı değil, bireyin kendini ifade etme ve kabul görme biçimi olarak görüyorum. “

Ancak aidiyet her zaman tek bir dil veya kültürle sınırlı değildir. Farklı milletlerden ve dillerden gelen bireylerle ortak bir kimlik hissi oluşturabiliriz. İşte bu noktada çokdillilik devreye girer: Ortak bir dil, aynı frekansta olduğumuz insanlarla aramızdaki iletişim engellerini kaldırarak, bağlarımızı güçlendirir. Dil sadece kelimeleri değil, aynı zamanda değerleri, duyguları ve aidiyet hissini de taşır.

Belçika’ya çok küçük yaşta göç ettiğim için, ailemin özverileriyle Türk kültürüyle güçlü bir bağ kurarken, bulunduğum yerin diline ve kültürüne de hâkim olmayı başardım. Annem ve babam gibi ilerleyen yaşlarda göç edenlerin yaşadığı “gurbet” duygusu ve aidiyet eksikliği benim için pek geçerli değil. Yine de Türkiye’ye duyduğum bağlılık ve özlem, bende zaman zaman bir “çifte aidiyet” hissi uyandırıyor.

✍ Belçika’da Flaman, Valon ve Brüksel olmak üzere üç ayrı bölge bulunuyor. Bölgelerin çokdillilik konusundaki politikaları nelerdir?

Flaman Bölgesi’nde resmî dil Felemenkçe ve bu konuda oldukça katı bir tek dil politikası uygulanıyor. Tüm resmî işlemler, eğitim ve kamu hizmetleri Felemenkçe yürütülüyor ve dilin korunmasına büyük önem veriliyor. Sınır bölgelerinde yaşayan Fransızca konuşan azınlıklara ise sınırlı dil hakları tanınıyor. Valon Bölgesi’nde ise resmî dil Fransızca. Ancak doğu kesimlerinde yaşayan Almanca konuşan topluluklar resmî olarak tanınıyor ve bu bölgelerde Almanca da kullanılıyor. Yani Valon Bölgesi’nde iki dilli uygulamalar sadece Almanca konuşulan bölgelerde görülüyor. Brüksel Başkent Bölgesi’nde ise resmî olarak iki dil yani hem Fransızca hem de Felemenkçe kullanılıyor. Tüm kamu hizmetleri ve resmî belgeler iki dilde sunulsa da günlük yaşamda Fransızca baskın. Bu durum, Brüksel’de yaşayan topluluğun yaklaşık %90’ının Frankofonlardan oluşmasıyla da ilintili. Yine de iki dilli uygulamalara sıkı bir şekilde uyulması gerekiyor. Belçika’nın bu çokdilli yapısı, sadece dil değil, aynı zamanda kimlik ve kültürel aidiyet açısından da önemli bir yere sahip. Her bölge kendi dilini ve kültürel kimliğini ön planda tutarken, çokdillilik, özellikle Brüksel gibi kozmopolit bir şehirde, günlük yaşamın vazgeçilmez bir parçası hâline gelmiştir.

✍ Okullarda Türkçe dahil olmak üzere ana dili eğitimi mümkün mü? Mevcut politikalar hakkında görüşleriniz nelerdir? Bu politikaların zaman içinde -özellikle aşırı sağın güçlenmesi ile birlikte- değişime uğraması hususunda görüşleriniz nelerdir?

Belçika’daki okullarda ana dili eğitimi konusu oldukça hassas bir mesele. Flaman Bölgesi’nde resmî dil politikalarının katılığı nedeniyle, okullarda Türkçe gibi ana dillerin müfredata dahil edilmesi oldukça sınırlı ve bu eğitim genellikle hafta sonu okulları veya özel kurslar aracılığıyla sağlanıyor. Brüksel gibi daha kozmopolit ve çokdilli bölgelerde ise ana dili eğitimi için

"Bu yüzden çokdillilik, yalnızca iletişimi kolaylaştıran bir araç değil, aynı zamanda kimliği zenginleştiren bir unsurdur."

biraz daha esnek yaklaşımlar görmek mümkün. Örneğin Avrupa Okulları, Avrupa Birliği çalışanlarının çocuklarına yönelik olsa da öğrencilere kendi ana dillerinde dersler alma fırsatı sunarak çokdilli bir eğitim modeli sağlıyor. Ayrıca, Molenbeek, Schaerbeek ve Saint-Josse gibi belediyelerde, yerel yönetimlerin desteklediği okullarda okul sonrası programlar aracılığıyla Türkçe, Arapça ve İspanyolca gibi ana dili dersleri veriliyor.

Ancak tüm bu örneklere rağmen, Brüksel'deki ana dili eğitimi hâlâ sistematik bir politika hâline gelmiş değil. Resmî okullarda Türkçe gibi göçmen dillerine müfredatta nadiren yer veriliyor ve bu dersler çoğunlukla okul dışı etkinlikler veya ebeveyn girişimleriyle sınırlı kalıyor. Ben ilkokuldayken bu konuda daha şanslıydım çünkü o dönemde göçmen toplulukların ana dili ve kültürlerini öğrenebilmeleri için sağlanan fırsatlar daha genişti. Ancak yıllar içinde bu olanakların azalması ve ana dili eğitimine verilen desteğin zayıflaması, özellikle aşırı sağın güçlenmesiyle daha belirgin hâle geldi.

Bu politikalar, toplumdaki çeşitliliği kısıtlamaya ve farklı kültürel kimliklerin görünürlüğünü azaltmaya yönelik adımlar olarak değerlendirilebilir. Ana dilde eğitimi teşvik etmek yerine, tek bir dil ve kültüre odaklanmak hem bireylerin hem de toplumun gelişimini sınırlandırır. Çocukların kendi kimliklerini özgürce ifade edebilmeleri için, okullarda ana dili eğitiminin desteklenmesi ve çokdilliliğin bir zenginlik olarak görülmesi gerekiyor.

Bu nedenle, mevcut politikaların daha kapsayıcı ve çeşitliliği kucaklayan bir yöne evrilmesi gerektiğine inanıyorum. Ana dilde eğitim sadece bir hak değil, aynı zamanda daha eşitlikçi ve adil bir toplumun inşası için de bir gerekliliktir.

✍ Belçika'da okullar dışında Türkçe ana dili eğitimi veren kuruluşlar var mıdır? Varsa hangi kuruluşlar bunu üstlenmektedir? Bu konuda Belçika devletinin destekleri bulunuyor mu?

Belçika'da okullar dışında da Türkçe ana dili eğitimi veren çeşitli kuruluşlar var. Öncelikle Diyanet Vakfı geliyor aklıma. Diyanet'e bağlı camilerde hafta sonları Türkçe ve din dersleri veriliyor. Bu derslerde çocuklar hem dil hem de kültürel anlamda eğitim alıyor. Bir diğer kuruluş ise Aktif Dernekler Birliği *(Unie van Actieve Verenigingen).* Eski adıyla Belçika Türk Birliği *(Turkse Unie van België)* olan bu kuruluş, artık sadece Türk toplumuna değil, farklı azınlıklara da hitap ediyor. Fakat hâlâ Türkçe dil kursları ve kültürel etkinliklerle ana dili eğitimine katkı sağlıyorlar. Bunun dışında çeşitli halk eğitim dernekleri ve kültür merkezleri de faaliyet gösteriyor. Bu dernekler genellikle çocuklar için Türkçe kursları düzenliyor ve aynı zamanda yetişkinlere yönelik programlar da sunabiliyorlar.

Belçika'da ayrıca Belçika Türk Federasyonu gibi kuruluşlar da zaman zaman Türkçe dil eğitimi ve kültürel faaliyetler organize ediyor. Bazı belediyeler ise çokdilli toplumu desteklemek amacıyla Türk-

çe kurslar açabiliyor. Tabii bireysel olarak ders veren öğretmenler ya da çevrim içi platformlar aracılığıyla da Türkçe öğrenme imkânı var. Bu açıdan bakıldığında, okul dışı seçeneklerin oldukça çeşitli olduğunu söyleyebilirim.

Bunlara ek olarak, Türkiye'nin Belçika'daki diplomatik temsilcilikleri tarafından desteklenen hafta sonu okulları da çocuklara Türkçe dil eğitimi veriyor. Bu okullar, Brüksel Eğitim Müşavirliği koordinesinde faaliyet gösteriyor ve dil eğitimi çeşitli devlet okullarında veya derneklerle iş birliği içinde düzenleniyor. Ayrıca Yunus Emre Enstitüsü Brüksel Şubesi, Türkçe öğretimi ve Türk kültürünün tanıtımı için önemli bir rol oynuyor. Dil kurslarının yanı sıra kültürel etkinlikler, sanat sergileri ve edebiyat buluşmaları gibi faaliyetlerle de geniş bir kitleye ulaşıyorlar.

Bu çeşitlilikteki kuruluşlar, Belçika'daki Türk toplumunun kültürel kimliğini koruma ve yeni nesillere aktarma sürecinde kritik bir rol oynuyor. Ancak bu faaliyetlerin sürdürülebilirliği hem yerel politikaların hem de topluluk içindeki talebin devamlılığına bağlı. Belçika devletinin bu konuda verdiği destek oldukça sınırlı. Geçmişte göçmen toplulukların ana dili ve kültür derslerine daha fazla destek sağlanırken, özellikle Flaman Bölgesi'nde bu destekler giderek azaldı. Flaman Bölgesi'nde katı dil politikaları nedeniyle Türkçe gibi ana dillerin resmî olarak tanınması veya desteklenmesi pek mümkün değil. Brüksel ve Valon Bölgesi gibi daha çokkültürlü bölgelerde ise yerel yönetimler, ana dili eğitimine dolaylı destek sağlayabiliyor. Fakat, son yıllarda aşırı sağın yükselmesiyle birlikte ana dili eğitimine yönelik bu sınırlı esneklik bile tehdit altında. Ana dili eğitimin sürdürülebilir olması için daha kapsayıcı politikaların geliştirilmesi ve çeşitliliği destekleyen bir yaklaşıma ihtiyaç var.

✍ Belçikalı Türklerin kimlik ve aidiyetlerini korumak için ana dilinin rolü hakkında ne düşünüyorsunuz?

Bence ana dili, kimlik ve aidiyet duygusunun korunmasında çok önemli bir rol oynuyor. İnsan, ana dili sayesinde sadece iletişim kurmaz; aynı zamanda kültürel değerlerini, geleneklerini ve köklerini de yaşatır. Belçika'daki Türkler için Türkçe, Türkiye ile olan bağı sürdürmenin ve kültürel kimliği gelecek nesillere aktarmanın en güçlü yollarından biri. Dil, bir anlamda geçmişle bugünü birbirine bağlayan bir köprü gibi; bu da insanların kendilerini bir topluluğun parçası olarak hissetmelerini sağlıyor.

Ana dili aynı zamanda çocukların genel gelişiminde de önemli bir rol oynar. Türkçeyi iyi öğrenen bir çocuğun, Felemenkçe ya da Fransızca gibi dilleri öğrenmesi de kolaylaşıyor. Araştırmalar da bunu destekliyor aslında. Ana dilinde güçlü olan bireyler, diğer dillerde daha başarılı olabiliyor. Bu da Belçika gibi çokdilli bir ülkede büyüyen çocuklar için büyük bir avantaj.

Bazı çevreler ana dili eğitimini entegrasyona engel olarak görebiliyor ama ben bunun tam tersini düşünüyorum. İnsanlar, kendi kimliklerinden kopmadan yaşadıkları topluma daha güçlü bağlarla tutunabilir. Çokdillilik bir zenginliktir ve bireylerin hem köklerine bağlı kalmalarını hem de bulundukları toplumla uyum içinde yaşamalarını sağlar. Bu yüzden ana dili eğitiminin desteklenmesi hem bireysel hem de toplumsal açıdan büyük bir kazanç olur.

✍ İkinci ve üçüncü nesil Belçikalı Türklerin kimlik ve aidiyet algıları nasıl farklılık gösteriyor?

İkinci ve üçüncü nesil Belçikalı Türklerin kimlik ve aidiyet algıları arasında belirgin farklar olduğunu söyleyebilirim. İkinci nesil, yani Belçika'da doğup büyüyen ama ebeveynleri Türkiye'den göç etmiş olanlar, genellikle iki kültür arasında bir denge kurmaya çalışıyor. Aile içinde Türkçe konuşup Türk geleneklerine bağlı kalırken, okulda ve sosyal hayatta Belçika kültürünün bir parçası olma çabası içindeler. Bu nesil, genellikle "iki arada bir derede" kalma hissini daha yoğun yaşıyor. Kendilerini hem Türk hem de Belçikalı hissediyorlar ama bazen her iki kimlikten de tam anlamıyla kabul görmediklerini düşünebiliyorlar.

Üçüncü nesil ise, bu dengeyi biraz daha farklı bir noktaya taşımış durumda. Onlar, Belçika'da doğup büyümüş olmanın getirdiği bir özgüvenle, Belçikalı kimliğini daha doğal bir şekilde sahiplenebiliyorlar. Türk kimliği ise daha çok aileden gelen bir miras ve kültürel bir bağ olarak yaşatılıyor. Üçüncü nesil, ana dili ve kültürel değerlerle bağını korusa da bu bağ daha çok seçici bir şekilde, kişisel ilgi alanlarına göre şekilleniyor. Örneğin, bazıları Türkçe konuşmayı sürdürürken, bazıları sadece temel düzeyde anlayıp konuşabiliyor. Yine de kültürel kimlik, bayramlar, yemekler veya aile gelenekleri üzerinden canlı tutuluyor.

Bu farklar, yaşanılan bölgeye ve aile yapısına göre de değişiklik gösterebiliyor. Çokkültürlü ve açık toplumların nispeten daha çok bulunduğu Brüksel gibi yerlerde üçüncü nesil, çok kimlikli olmayı bir zenginlik olarak görüp daha rahat bir şekilde ifade edebiliyor. Ancak daha homojen bölgelerde bu süreç biraz daha farklı ilerleye-

"Çocukların kendi kimliklerini özgürce ifade edebilmeleri için, okullarda ana dili eğitiminin desteklenmesi ve çokdilliliğin bir zenginlik olarak görülmesi gerekiyor."

biliyor. Genel olarak, üçüncü nesil aidiyet konusunda daha esnek ve çok katmanlı bir kimlik anlayışına sahip diyebilirim.

✍ Ana dilde eğitim hakkı ve bunun öğrencilerin akademik başarısına etkileri hakkında ne düşünüyorsunuz?

Ana dilde güçlü bir temel oluşturmak, sadece dil becerilerini değil, aynı zamanda genel düşünme ve öğrenme yetilerini de geliştiriyor. Çocuklar kendi ana dilinde okuma, yazma ve düşünme becerilerini geliştirdiklerinde, bu yetilerini ikinci ya da üçüncü dillere de daha kolay aktarabiliyorlar. Bu da özellikle çokdilli bir ortamda büyüyen öğrenciler için büyük bir avantaj sağlıyor.

Araştırmalar, ana dilini iyi bilen çocukların problem çözme, analitik düşünme ve kavramsal anlama gibi alanlarda daha başarılı olduklarını gösteriyor. Ana dilde sağlam bir temel, diğer derslerdeki başarıyı da destekliyor, çünkü çocuklar öğrendikleri bilgileri daha iyi kavrıyor ve yorumlayabiliyor. Belçika'daki Türk kökenli öğrenciler için Türkçede güçlü olmak, Felemenkçe veya Fransızca gibi diğer dillerde de akademik başarıyı artırıyor.

Ana dili eğitimi aynı zamanda çocukların özgüvenini ve okula olan bağlılıklarını güçlendiriyor. Kendi kimliğine ve kültürüne değer verilen bir ortamda büyüyen çocuklar, kendilerini daha güvende hissediyor ve bu da okul motivasyonlarına yansıyor. Ana dilin yeterince desteklenmemesi ise çocukların hem akademik hem de duygusal gelişimini olumsuz etkileyebiliyor. Bu yüzden ana dili eğitiminin bir hak olarak tanınması ve desteklenmesi, sadece kültürel kimliği korumak için değil, aynı zamanda eğitimde başarı ve fırsat eşitliği sağlamak açısından da büyük önem taşıyor.

✍ Diasporada çokdilli olarak yetişmek farklı bakış açıları kazanmada etkili mi? Bu açılardan hangilerini önemli buluyorsunuz?

Çocukların hem yaşadıkları ülkenin dilini hem de ana dillerini öğrenerek yetişmeleri, onların dünyayı nasıl algıladıkları ve olaylara nasıl yaklaştıkları üzerinde doğrudan etkili oluyor. Biz de kendi çocuklarımızı çokdilli yetiştiriyoruz ve bunun onların kimlik gelişimi ve özgüvenleri üzerindeki etkilerini birebir görüyoruz. Türkçeyi öğrenmek, sadece aile büyükleriyle daha rahat iletişim kurmalarını sağlamakla kalmıyor, aynı zamanda kendi köklerini ve kültürel geçmişlerini daha iyi anlamalarına yardımcı oluyor. Bu da onlara hem kim olduklarına dair bir netlik kazandırıyor hem de bulundukları toplumda kendilerini daha güçlü hissetmelerini sağlıyor.

Diasporada çokdilli olarak yetişmek, çocukların olaylara ve insanlara farklı açılardan bakabilme yetisini geliştiriyor. Örneğin, bir dilde ifade edilebilen bir düşüncenin başka bir dilde nasıl farklı bir bakış açısıyla anlatıldığını fark ettiklerinde, sadece diller arasında değil kültürler arasında da geçiş yapmayı öğreniyorlar. Bu da onların

"İnsan, ana dili sayesinde sadece iletişim kurmaz; aynı zamanda kültürel değerlerini, geleneklerini ve köklerini de yaşatır. Belçika'daki Türkler için Türkçe, Türkiye ile olan bağı sürdürmenin ve kültürel kimliği gelecek nesillere aktarmanın en güçlü yollarından biri."

daha esnek düşünmelerini, farklı durumlara daha kolay uyum sağlamalarını sağlıyor. Kendi çocuklarımızda da bunu gözlemliyoruz. Bir konu hakkında konuşurken hem Belçika'daki arkadaşlarının bakış açısını hem de bizim aile değerlerimizi bir arada değerlendirebiliyorlar. Bu, onların empati kurmalarını da güçlendiriyor.

Ana dilin korunması, sadece aile içinde bir iletişim aracı olmanın ötesinde, çocukların kendi kimliklerini bulmalarında önemli bir rol oynuyor. Aynı zamanda, yaşadıkları toplumda kültürel çeşitliliğin bir parçası olduklarını anlamalarına yardımcı oluyor. Çokdillilik, çocukların sadece farklı dillerde konuşabilmelerini değil, aynı zamanda farklı kültürler arasında köprü kurmalarını da sağlıyor. Bu da onları daha açık fikirli, anlayışlı ve farklılıklara karşı daha duyarlı bireyler haline getiriyor. Bizim için bu süreç hem bireysel gelişimleri hem de toplumda daha sağlıklı bir yer edinmeleri açısından büyük bir değer taşıyor.

✍ Belçikalı Türklerde yeni nesillerin Türkçe ile ilişkisi nedir? Gelecek nesillerin dil ve kimliklerini korumak adına neler yapılabilir?

Belçikalı Türklerde yeni nesillerin Türkçe ile ilişkisi oldukça değişken. Bazı ailelerde Türkçe hâlâ günlük hayatın doğal bir parçası; çocuklar evde anne babalarıyla rahatça Türkçe konuşuyor. Ama bazı gençler için Türkçe, daha çok aile büyükleriyle sınırlı bir iletişim dili haline gelmiş durumda. Özellikle üçüncü nesilde, Türkçe bazen sadece temel ifadelerle sınırlı kalıyor ya da günlük konuşmalara birkaç kelime serpiştirilerek kullanılıyor. Dahası, Türkçeyi iyi kullanamayan gençler, yerel dille karışık ve bozuk bir dil geliştiriyor. Bu da hem kendilerini doğru ifade etmelerini zorlaştırıyor hem de dil becerilerinin zayıf kalmasına neden oluyor. Yine de tamamen bir kopuştan bahsetmek doğru olmaz. Yeni nesiller, sosyal medya, müzik ve dijital platformlar sayesinde Türkiye'deki akranlarıyla ya da Türk kültürüyle farklı şekillerde bağ kurmanın yollarını buluyor. Yani Türkçe, doğrudan olmasa da hayatlarında bir şekilde yer edinmeye devam ediyor.

Gelecek nesillerin dil ve kimliklerini koruyabilmeleri için en önemli şey, Türkçenin günlük hayatın doğal bir parçası haline gelmesi. Dil, yalnızca evde konuşuldukça zamanla geri plana atılabiliyor. Bu yüzden ebeveynlerin burada bilinçli bir rol üstlenmesi gerekiyor. Çocukların arkadaş ortamlarında, sosyal etkinliklerde ya da hobilerinde Türkçeyi kullanma fırsatı bulmaları, bu bağı çok daha güçlü kılıyor. Mesela ebeveynler olarak Türkçe kitaplar okumayı teşvik etmek, sevdikleri dizileri Türkçe izlemelerini desteklemek ya da

Türkiye'deki arkadaşlarıyla mesajlaşmalarını cesaretlendirmek gibi basit ama etkili yollarla bu sürece katkı sağlayabiliriz. Biz de kendi çocuklarımızla bunu yaşıyoruz ve dilin sadece bir "ders" olarak değil, hayatın içinden bir parça olarak yaşatılmasının ne kadar etkili olduğunu görüyoruz.

Tabii ki bu sadece ebeveynlerin gösterdiği özveri ve ilgiyle bitmiyor; ana dili eğitiminin kurumsal olarak desteklenmesi de çok önemli. Belçika'da özellikle bazı bölgelerde ana dili eğitimine yönelik kısıtlamalar olsa da mevcut imkânları en iyi şekilde değerlendirmek gerekiyor. Okullarda verilen Türkçe derslerinin daha kapsamlı ve ilgi çekici hale gelmesi, çocukların dili sadece öğrenmekle kalmayıp günlük yaşamda da aktif kullanmalarını sağlar. Bunun yanı sıra; kültürel etkinlikler, yaz kampları ve dil değişim programları gibi aktiviteler de çocukların hem dille hem de kültürle olan bağlarını güçlendirebilir.

Ama burada en önemli nokta dilin zorunlu bir görev gibi değil, çocukların severek kullandığı bir araç haline gelmesi. Türkçe derslerinin ve etkinliklerinin çocukların ilgisini çekecek şekilde tasarlanması, onların dili doğal bir şekilde sahiplenmesini kolaylaştırır. Ailelerin ve toplulukların bu sürece aktif olarak katılması da çocukların dili günlük hayatlarında daha fazla kullanmalarını sağlar. Böylece Türkçeyle kurdukları bağ güçlenir ve dil, hayatlarının doğal bir parçası haline gelir.

DİASPORA ARŞİVİNDEN KESİTLER

BELÇİKA EİSDEN GENÇLİK LOKALİ

Belçika Din Hizmetleri Müşavirliğinden alınan habere göre Eisden Türk İşçileri Yardımlaşma ve Dostluk Derneği tarafından yaptırılan **"Gençlik Lokali"** 13 Şubat 1993 Cumartesi günü merasimle hizmete açıldı.

Lokalin açılış merasimine T.C Brüksel Büyükelçiliğinden birinci Müsteşar Ali KÖPRÜLÜ, Din Hizmetleri Müşaviri Mehmet KERVANCI, Eğitim Müşaviri Yüksel SEZGİN ve Anvers Başkonsolosu Erol ALPTEKİN katıldı.

Açılış programının Türkçe sunuculuğunu Cami görevlisi Ali ÜNAL, Flamanca sunuculuğunu da din bilgisi öğretmenlerinden Nezahat OĞLANGÖRMEZ yaptı.

Merasimin ilk konuşmasını yapan Dernek Başkanı Halil KURT, binanın inşaatının 15 Mart 1992 tarihinde başladığını, 15 Aralık 1992 de tamamlandığını ve 12 Milyon BF.'ına mal olduğunu belirterek; Lokalin, iki toplumun birbirlerini yakinen tanımalarına ve gençlerin zamanlarını daha iyi değerlendirmelerine vesile olacağını ifade etti.

Merasimin ikinci konuşmasını yapan Din Hizmetleri Müşaviri Mehmet KERVANCI **"Türk toplumuna sosyal ve kültürel hizmetler vermek üzere yapılan bu lokalin, Caminin bitişiğinde olması ayrı bir anlam taşımaktadır. Zira cami sadece ibadet yapılan bir yer değil, toplumun sosyal ve kültürel faaliyetlerinin de yürütüldüğü yerdir. Peygamberimiz Medine'ye geldiğinde yaptırdığı camide sadece ibadet etmemiş, kendisiyle görüşmek isteyenleri camide dinlemiş, topluma duyurularını camide yapmış, toplumla tartışmak istediği konuları tam bir düşünce özgürlüğü içinde camide gerçekleştirmiştir"** dendi.

Daha sonra kürsüye gelen Eisden Belediye Başkanı da özetle **"Bu merkezde Türk toplumu birbirleriyle buluşabildikleri gibi, Flaman toplumumuzla da arkadaşlık ve dostluk içersinde, birbirlerinin öz benliğine saygı duyarak, birbirlerinin düşüncelerine, kültür ve dini yaşayışlarına anlayış göstererek buluşup, beraberce hareket edebilirler.**

İşte bu yöntemle; ırkçılığın, politik, kültürel veya dini müsamahasızlığın yer alamayacağı bir toplum oluşturulabilir. Şükürler olsun ki biz, Maasmechelen'de müsamahasızlığa meydan verecek ifadelerden uzak durduk, buna rağmen, şurada burada vuku bulan problemler için gözümüzü yummamalıyız.

Müsamahasızlığın ve ırkçılığın oluşmasına sebeb olacak nedenleri yok etmek için, yönetimde her türlü çabayı ortaya koymamız gerekiyor ve bunun üzerinde çalışacağız." dedi.

Belediye Başkanından sonra konuşan Anvers Başkonsolosumuz Erol ALPTEKİN'de özetle **"Sayın Belediye Başkanına buradaki vatandaşlarımızın hissiyatını dile getiren konuşmasından dolayı teşekkür ederim. iki toplumun birbirlerine saygı duyarak yaşamalarını dile getiren çok güzel ifadelerde bulundular. Ben de vatandaşlarımız adına kendilerine aynen katılıyor ve bu lokalin her iki toplum için de güzel hizmetlere vesile olmasını diliyorum"** dedi.

Merasimin son konuşmasını yapan T.C Brüksel Büyükelçiliği 1. Müsteşarı Ali KÖPRÜLÜ 'de özetle şunları söyledi: **"Bu güzel yapı sizlerin büyük katkılarınızla gerçekleştirilmiştir. Bu başarınızdan dolayı hepinizi kutluyorum. Gördüğüm kadarıyla bu yapı Avrupa'ya işçi olarak gelen insanımızın içinde yaşadığı toplumun standartlarını yakalamada kararlığını gösteren bir başarıdır."**

Açılış merasimine Eisden Belediyesi ve Belçikalılardan büyük bir grupla kalabalık bir Vatandaş topluluğu katıldı.

Merasimin sonunda Dernek, misafirlere çeşitli Türk yemekleri ikram etti.

13 Şubat 1993 tarihinde Belçikalı Türklere sosyal ve kültürel hizmet vermek üzere açılan gençlik lokalinin açılışını konu alan bir haber yazısı

Kaynak: *Diyanet, Mayıs 1993*

GURBETTEN

BELÇİKA

Fahri TOKAY bildiriyor:

Belçika Türk-İslâm Diyanet Vakfı'nın katkılarıyla, yurt dışındaki vatandaşlarımıza yönelik çeşitli faaliyetler yapılıyor.

Kitap Fuarı

Belçika'da her yıl düzenlenen Kitap Fuarlarının 7.si de 3-17 Mart 1991 tarihleri arasında Liege Türk Kültür Merkezinde açıldı. İki hafta süre ile açık kalan fuarda 500'ün üzerinde çeşitli kitaplar sergilendi ve vatandaşlarımız tarafından büyük ilgi gördü.

Fuarın açılışında bir konuşma yapan Din Hizmetleri Müşaviri Mehmet KERVANCI: "Dün biz okumaya önem verdiğimiz için en ileri seviyeye ulaşmış. Fakat her nedense kitaba ve okumaya önem verişimiz azalmıştır. Avrupanın elde ettiği bugünkü refahı okumanın sayesindedir. Bizim bıraktığımızı onlar almışlar ve ilerlemişlerdir. Buradaki vatandaşlarımızın millî kültürden ilgisini kesmemesi için bu fuarları düzenledik." dedi.

Belçikalı Türklerin milli kültüre ilgilerinin devamlılığını sağlamak adına düzenli olarak düzenlenen kitap fuarını konu alan gazete haberi

Kaynak: *Diyanet, Nisan 1991*

Belçika'da bir Türk kızı 2 bin kişi arasında birinci oldu

Öğrenci olan Gülen Özkan, «Türkiye'ye bir geziyi en iyi anlatan yarışmacı» olarak 5000 frank aldı.

BRÜKSEL, MİLLİYET BÜROSU bildiriyor

BELÇİKA Turing Kulübünün her yıl düzenlediği bir yarışmayı bu defa, iki bin kişinin arasından Gülen Özkan adında genç bir Türk kızı kazanmıştır.

«Hangi ülkeye gitmek istersiniz? Neden? Otomobille yapacağınız bu gezinin taslağını ve yanınıza alacağınız bütün gerekli kamp ve araba malzemelerini sayın» sorusuna en iyi cevapları Gülen Özkan vermiştir.

Belçikada okuyan gençlere açık olan yarışmaya bu defa katılma oranı, yetkililerin verdikleri bilgiye göre, iki bine ulaşarak rekor kırmıştır. İster tek başına, ister gruplar halinde de yapılan bu yarışmada en çok **«Türkiye»** konu olarak alınmış ve bunların arasında, Brüksel

Devamı Sa. 11, Sü. 9 da

Birincilik kazanan Türk kızı Gülen Özkan... [Resim: BRÜKSEL - MİLLİYET]

Belçika'da düzenlenen bir yarışmada Türkiye'yi en güzel anlatan Belçikalı Türk Gülen Özkan'ın birinciliğini konu alan gazete haberi

Kaynak: *Milliyet gazetesi, 01-05-1972*

BÖLÜM 5

Diaspora ve Din

BELÇİKA'DA TÜRK DİASPORASI VE DİN
Müşerref Yardım

BELÇİKA'DA MÜSLÜMANLARIN DÜNÜ, BUGÜNÜ VE YARINI: BELÇİKA DİYANET VAKFI GENEL MÜDÜRÜ COŞKUN BEYAZGÜL İLE SÖYLEŞİ
Coşkun Beyazgül

BELÇİKA'DAKİ MÜSLÜMANLARIN TEMSİL MÜCADELESİ: BELÇİKA MÜSLÜMANLARI TEMSİL KURUMU BAŞKANI MEHMET ÜSTÜN İLE SÖYLEŞİ
Mehmet Üstün

BELÇİKA'DA TÜRK DİASPORASI VE DİN

MÜŞERREF YARDIM [1]

Giriş

Son yıllarda sıkça gündeme getirilen diaspora kavramı bilim dünyasında olduğu kadar, geniş kitleler tarafından da yaygın bir şekilde kullanılmaya başlanmıştır. Diaspora kavramının yaygınlaşarak postmodern dönemin "modası" (Cohen, 1999: 3) hâline gelmesini Clifford (1994: 306) *"İyi ya da kötü, diaspora söylemi yaygın bir şekilde benimsenmektedir. Sömürgecilikten kurtulma, artan göç, küresel iletişim ve ulaşım gibi nedenlerle -uluslar içinde ve uluslar arasında birden fazla yere bağlanmayı, yerleşmeyi ve seyahat etmeyi teşvik eden bir dizi olgu- dünyada yaygınlaşmış durumdadır"* ve Tölölyan (1996) *"Bir zamanlar dağılmaların olduğu yerde, şimdi diaspora var... Son otuz yıldaki maddi ve söylemsel değişimin hızı hem küresel diasporaların sayısını hem de diaspora teriminin içinde bulunduğu yeni anlamsal alanın kapsamını ve çeşitliliğini artırmıştır"* ifadeleri ile ortaya koymaktadır (alıntılayan Vertovec, 2000: 28).

Milattan önce sürgüne gönderilen Yahudi azınlıklar ile ilişkilendirilen diaspora kavramı 16. ve 18. yüzyıllar arasında Yahudi diasporasını kabul eden aktörler tarafından nadiren kullanılmıştır (Muchnik & Monge, 2023). Yahudilerin tarihsel deneyimiyle ilişkilendirilen bu kavramın tanımı 1960'lar ve 70'lerde yerini daha seküler bir diaspora kavramsallaştırmasına bırakmıştır (Liberatore & Fesenmeyer, 2018). Diaspora iş aramak, ticaret yapmak ya da başka sebeplerle ana vatandan ayrılarak yabancı bölgelere dağılmayı ve yerleşmeyi ifade ederken ana vatanın konumu, tarihi ve başarıları da dahil olmak üzere ana vatan hakkında kolektif bir hafıza ve mit de ortaya koymaktadır. Diaspora

1 Prof. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal ve Beşerî Bilimler Fakültesi, myardim@erbakan.edu.tr, ORCID:0000-0001-8090-4146

ana vatanın idealleştirilmesi, restorasyonu, güvenliği ve refahı için kolektif bir taahhüt oluşturulması; geri dönüş hareketinin geliştirilmesi ve toplumsal hafızaya dayanan güçlü bir etnik grup bilinci ve dayanışma duygusunu da geliştirmektedir. Bununla birlikte diasporanın ev sahibi ülkelerde kendine özgü yaratıcı ve zenginleştirici bir yaşam imkânı bulunmaktadır (Safran, 1991; Tölölyan, 1996; Cohen, 1997; Sheffer, 1986; Vervotec, 2000).

Ancak diaspora aynı zamanda din ile kurduğu sıkı bağlarıyla da bilinmektedir. Birçok insan yer değiştirirken dinî inançlarını, pratiklerini ve sembollerini de beraberlerinde getirmektedir. Smart (1999) din ve diaspora arasındaki ilişkiyi analiz ederken diasporaların ve onların adaptasyon biçimlerinin incelenmesinin dinî dönüşümün genel kalıpları hakkında fikir vermesine dikkat çekmektedir. Öte yandan dinî diasporalardan bahseden Cohen (1997) dinlerin genellikle kendi başlarına diaspora oluşturmadıklarını belirtmektedir. Ona göre dinler en iyi ihtimalle diasporalara akraba olgular olabilirler. Bunun nedeni büyük ölçüde, dinlerin genellikle birden fazla etnik grubu kapsaması ve dünya genelinde yayılmış inançlar söz konusu olduğunda, dinlerin normalde bir ana vatana dönme ya da yeniden yaratma arayışında olmamasıdır. Cohen (1997: 189), dinlerin kendileri diaspora oluşturmazken "diasporik bilinci bağlamak için ek bir çimento sağlayabildiklerini" ifade etmektedir (alıntılayan Vertovec, 2000).

Bu bağlamda Batı literatüründe[2] Müslüman diasporası kavramına sık sık vurgu yapılmaktadır. Literatürde Müslüman diasporası kavramı akademik söylemlerde ve bu söylemlerin ötesinde Müslüman dünyası dışında yer alan Müslüman topluluklar için kullanılmaktadır. Göçmenlerin ve çocuklarının çoğunluğunu oluşturduğu Müslümanlar farklı etnik gruplara mensup olmalarına rağmen Avrupa'da ayrım yapılmaksızın hepsi Müslüman diasporası olarak etiketlenmektedir. Müslüman diasporasının önemli bir parçası olarak da Türkler zikredilmektedir. Belçika'da yaşayan Türk nüfusunun çoğunluğu Müslüman ve Sünni kimliğine sahiptir. İş gücü talebi doğrultusunda Belçika'ya yerleşen Türkler ulusötesilik, Türkiye ile kurdukları sıkı bağlar ve oluşturdukları dinî ve kültürel organizasyonlar ile tartışma konusu olmaya devam etmektedir.

Göç, Din ve Diaspora

Hem Batı Avrupa hem de Kuzey Amerika'da 1960'lar, Avrupa kökenli olmayan, çoğunlukla iş gücüne dayalı yeni göçler açısından kilit bir dönem olmuştur. 1980'lere gelindiğinde diaspora teriminin bazı çevrelerde "göçmen", "etnik azınlık", "misafir işçi", "mülteci" ve benzerlerine alternatif olarak kullanılmaya başlandığı görülmektedir (Tölölyan, 1991; McLoughlin, 2013). Göç ve diaspora ile ilişkili olarak akademik diaspora çalışmalarında, ulusötesi dinî geleneklerin diasporik olarak sınıflandırılması ya da analitik olarak ayrı tutulması tartışmaları devam etmektedir. Vertovec (2004) din konusunda diaspora, ul-

[2] Bkz. Silvestri, S. (2016). Misperceptions of the 'Muslim Diaspora.' Current History, 115 (784), 319–321. https://www.jstor.org/stable/48614200; Meer, N. (2017). Muslim diasporas and their framing(s): Muslim migration rethought. Ethnic and Racial Studies Review, 40 (3), 396-400; Shams, T. (2021). Homeland and heartland: reconceptualizing the Muslim diaspora. Diaspora J. Transnational. Stud. 21:147–63.; Ghatas, I. M. (2023). Muslim Diasporas: An Examination of the Issues of the Second and Third Generation Muslims in Europe. Transformation, 40(2), 156-168.

"Belçika'da İslam'ın 1974'te resmen tanınması mali ve maddi destek de dahil olmak üzere özel bir statü verilmesi anlamına gelmektedir."

usötesilik ve göç kavramları arasında bir ayrım yapsa da bu kavramları birbiriyle ilişkili terimler olarak değerlendirmektedir. Diaspora bir ana vatandan dağılmaya işaret ederken esas olarak o ana vatanla gerçek ya da hayali bir bağlantının yanında dünyanın diğer bölgelerindeki bir etnik topluluğun devam eden ortak bilincini ortaya koymaktadır. Bu durum, Vertovec'in *"bir diasporanın üyelerinin ana vatandaki ya da küreselleşmiş etnik topluluk içindeki başka yerlerdeki diğer kişilerle gerçekleştirebilecekleri düzenli seyahat ve iletişimin yanı sıra gerçek, süregelen bilgi, para ve kaynak alışverişleri"* olarak tanımladığı ulusötesilik ile tezat oluşturmaktan (Vertovec, 2004; Liberatore & Fesenmeyer, 2018: 234) çok salt kaynak ülke ile bağların ötesine geçen bir ulusötesi durumdur. Vertovec ve Cohen (1999) için göç ve azınlık statüsü, diaspora ve ulusötesilik sezgisel olarak bağlantılıdır ancak eş anlama gelmez. Bu soyut kategoriler, her birinin belirli sosyo-dinsel dönüşüm süreçlerine vurgu yapmaktadır.

Vertovec (2000) göçün, kültürel örüntülerin ve sosyal ilişkilerin yeni bir ortama aktarılmasını ve yeniden oluşturulmasını içerdiğini düşünmektedir. Bu durum genellikle göçmenlerin azınlıklar olarak ırk, dil, kültürel gelenekler ve din gibi unsurlar üzerinden sınıflandırıldığını ifade etmektedir. Bu noktada Vertovec diasporadan özellikle göç sonrası oluşan nüfus ile menşe yer ve başka yerlerdeki benzer kültürel kökenlere sahip insanlar arasındaki hayali bir bağlantı olarak bahsetmektedir. Hayali özelliğiyle, diaspora üyelerinin kendilerini organize ettikleri ve kültürel pratiklerini gerçekleştirdikleri genellikle güçlü duyguları ve zihinsel resimleri vurgulamaktadır. Göçmenlerin, yurt dışında yeni evler kurarken bile sınırlar ötesinde az ya da çok kalıcı sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasi bağlara olduğu kadar yoğun dinî bağlara da "aynı anda gömülü" oldukları belirtilmektedir (Levitt & Jaworsky 2007; Vásquez & Marquardt, 2003). Vertovec'e (2000) göre bu durum Marienstras'ın (1989: 120) diasporayı "başka bir yerde" yerleşik bir grupla *"bölgesel olarak süreksiz bir ilişkinin bir dereceye kadar ulusal veya kültürel veya dilsel farkındalığına"* dayanan bir grup olarak tanımlamasını hatırlatmaktadır. Ulusötesilikle, diaspora üyelerinin ister ana vatanda isterse de farklı coğrafyalarda, sürekli bir iletişim halinde oldukları ifade edilmektedir. Diasporalar bir tür göçten doğar, ancak her göç diasporik bilinci içermez; tüm ulusötesi topluluklar diasporalardan oluşur, ancak tüm diasporalar ulusöteciliği geliştirmez. Johnson (2012) sadece ikamet ya da nostalji yoluyla değil, aynı zamanda hayal gücü, ritüel pratikler, anlatılar ve geleceğin çizilmesinin yanı sıra ataların geçmişlerinin çağrılması yoluyla yapılan bölgesel çağrılara verilen cevaplara da dikkat çekmektedir.

Göç, diaspora ve din konusunda dinamizme vurgu yapan Knott (1986) çeşitli *"yeni dini davranış, örgütlenme, deneyim ve kendini anlama kalıpları ve biçimleri"* üretmek için etkileşimde bulunan faktörlerin haritasını çıkarırken ana vatan kökenli gelenekleri, din-devlet ilişkisi gibi ev sahibi ülkenin özellikleri; göç sürecinin ve göçmen grubun doğası ve ev sahibi ülkenin yaklaşımı ve tepkisi gibi tespitler ortaya koymaktadır. Ev sahibi ülkenin asimilasyon ve entegrasyon perspektifi belirleyici olmaktadır.[3] Amerika Birleşik Devletleri'nde din büyük ölçüde göçmenler için birleşme, dahil olma, saygınlık ve hareketliliğe giden bir yol olarak değerlendirilirken Batı Avrupa'da din genellikle bu tür şeylerin önünde bir engel olarak görülmektedir (McLoughlin, 2013).

Dinî ve kültürel pratikleri ile azınlık statüsündeki göçmenler veya göçmen çocuklarının "öteki" olarak algılanması genellikle yüksek öz farkındalık yoluyla bir dinî değişim tarzını teşvik etmektedir. Metcalf (1996: 7) için *"zıtlık duygusu -geçmişle zıtlık ya da toplumun geri kalanıyla zıtlık- dinî tarzı şekillendiren öz bilincin merkezinde yer almaktadır"*. Göçmen azınlıkların çoğulculuk durumundan kaynaklanan öz bilinci, diaspora durumuyla ilişkili kimlik dinamikleriyle ilişkilidir ve bazı yönlerden örtüşebilir (Vertovec, 2000). Öte yandan Herberg (1955), Glazer ile Moynihan (1963) ve Gordon'un (1964) kaleme aldıkları klasik çalışmalar göçmenlerin uyum süreçleri konusunda dinin önemine işaret etmişlerdir. Ancak öneminin yanında, dinin sosyal organizasyonu ve pratiği genellikle yeni bir bağlama taşınma ve yeniden yerleşmeyle ilgili çeşitli faktörler tarafından etkilenmektedir. Bu faktörlerin başında örgütlenme ve seferberlik gelmektedir. İbadet amaçlı kurulan dernekler, fon toplamak ve dağıtmak ve faaliyetleri koordine etmek için önemli bir sosyo-dinsel örgütlenme türüdür (Rex vd., 1987). Göçle birlikte kadının konumunda da değişiklikler yaşanmıştır. Birçok durumda kadınların dinî dernek ve organizasyonlarda daha önemli ve belirleyici işlevlere sahip oldukları görülmektedir. Kadınlar genellikle kolektif dinî faaliyetlerin organizasyonunda ve yönetiminde başı çekmekte ve aynı zamanda gündelik dinî ve kültürel pratiklerin üretilmesi ve sonraki nesillere aktarılması konusunda da rol oynamaktadır (Larson, 1989, Jackson & Nesbitt, 1993).

Belçika'da Türkler ve Dinî Organizasyonlar

Türklerin Belçika'ya yerleşerek burada kalıcı olmaları tanınma ve görünürlük taleplerini de beraberinde getirmiştir. Bu doğrultuda dinî ve kültürel pratiklerin yaşatılması ve aktarılmasının yanında Belçika toplumuna katılım imkânı sağlayan dernekleşme süreci başlamıştır. Faaliyetleri ve üye sayıları bakımından Belçika Diyanet Vakfı ve Belçika İslam Federasyonu dinî organizasyonlar arasında ilk sırada zikredilmektedir.

Tanınma ve Görünür Olma Talebi

Belçika'da Türk varlığı her ne kadar eskilere dayansa da 1964 yılında Türkiye ile ikili anlaşmalar doğrultusunda göç süreci başlamıştır. Maes ve diğerleri (2018) ülkedeki Türk

[3] Fransa örneği için Yardım, M. (2017). Göç ve Entegrasyon Politikaları Işığında Fransa'da Toplumsal Kabul. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 100-136.

varlığının ortaya çıkışını birbirini takip eden üç göç dalgasına ayırmaktadır: ilk olarak misafir işçilerin işe alınması, ardından aile birleşimi ve nihayetinde evlilik amaçlı göç. Göçün ilk günlerinde neredeyse evrensel olan geri dönme düşüncesine rağmen Türkiye'ye fiilî geri göçlerin nadiren gerçekleştiği görülmektedir. Türklerin ana vatanlarına dönme arzusu çeşitli faktör ve koşullardan etkilendiğinden çoğunun Türkiye'ye geri dönme düşüncesinden vazgeçtiği (Orhan, 2020) bilinmektedir. Kastoryano'ya (2003) göre Türk göçmenler geldikleri ülkede kalıcı olduklarını ifade etmeye başladıklarından dolayı 1980'li yıllar Türklerin Avrupa'ya göç serüvenlerinde bir dönüm noktası olmuştur. Kalıcı olmakla birlikte dinî ve kültürel değerlerinin korunması, yaşatılması ve aktarılması gündeme gelmiştir. Faslılara kıyasla, Türk kökenli göçmenler dinlerini, dillerini ve kültürlerini korumaya yardımcı olan kültürel pratiklerle öne çıkmaktadır (Lesthaeghe, 2000: 19-20; Manço & Kanmaz, 2005; Kaya & Kentel, 2007). Open Society Foundation (2007) tarafından yapılan bir çalışmada Belçika'daki Müslümanlar arasında dinî uygulamalar ve inançlar hakkında akademik bilgi eksikliği olduğu belirtilmektedir. Bununla birlikte Türk ve Faslı göçmenlerin dinî uygulamalarının kıyaslandığı ilk büyük ölçekli araştırma 1992-1994 yılları arasında Lesthaeghe (2000) tarafından gerçekleştirilmiştir. "İslam'ın hayatınızdaki etkisinin arttığını düşünüyor musunuz?" sorusuna Türklerin %40,6'sı olumlu yanıt verirken bu oran Faslılarda %33,5'te kalmıştır. Saroglou ve Galand (2002) da yaptıkları çalışmalarda Türk ve Faslı göçmenleri Belçika nüfusunun tamamıyla karşılaştırmış ve Faslıların ve Türklerin dinî ve kültürel bağlılıklarının Belçika halkından çok daha yüksek olduğu sonucuna varmışlardır (Open Society Foundations, 2007). Belçika'daki Müslüman nüfus ağırlıklı olarak Türkler ve Faslılardan oluşmaktadır.

Belçika'da 1831 Anayasası din ve devlet arasındaki ilişkileri tanımlamamakla birlikte din özgürlüğünü açıkça güvence altına almaktadır. İbadet özgürlüğü 19. maddede belirtilmiştir. Bu bağlamda anayasal ilke olarak kabul edilen devletin tarafsızlığı[4] öne çıkmaktadır. Tarafsızlık ilkesi devletin bir dine bağlı olamayacağına vurgu yapmaktadır. Belçika'da Danıştay'a göre tarafsızlık ilkesi ayrımcılık yapmama ve eşitlik prensiplerini kapsamaktadır (no. 44.521/AG). Ancak Belçika bağlamında tarafsızlık, devletin din olgusu karşısında "inançsız" olarak görülmesi gerektiği anlamına gelmemektedir. Bu çerçevede devlet, yalnızca dinî olmayan kuruluşlara değil, kilise gibi dinî kurumlara da destek ve koruma sağlamaktadır. Anayasanın 24. maddesinin bir yönü, kamu makamları tarafından düzenlenen okulların zorunlu eğitim süresince tanınan dinlerden birinde eğitim ile din dışı etik eğitimi arasında bir seçim sunmasını ve devletin bu eğitim için de ödeme yapmasını gerektirmektedir (Torfs, 2015). Belçika bu bağlamda ülkenin ikinci büyük dini olan İslam'ı ve Müslümanları entegre etmeye çalışmaktadır. Bu süreç çoğu zaman eksiklikler, yetersizlikler çerçevesinde yürütülmektedir. Belçika'da İslam'ın 1974'te resmen tanınması mali ve maddi destek de dahil olmak üzere özel bir statü verilmesi anlamına

[4] Belçika anayasasında din-devlet ayrımı, laiklik, tarafsızlık gibi konular hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Saygın, M.A. (2015). *La laïcité dans l'ordre constitutionnel* belge, Editions Academia.

gelmektedir. Ancak Torfs'a göre (2015) İslam din görevlileri 2007 yılına kadar devletten maaş alamamıştır. Camilerin tanınması da aynı şekilde önemli bir zaman almıştır.

İlk göçmenler Belçika'ya geldiklerinde, endüstriyel binaları veya terk edilmiş alanları ibadethaneye çevirdiklerinden dinî pratikler özel alanla sınırlı kalmış ve Müslüman varlığı görünür olmamıştır. Aileler Belçika'ya göç sonrasında bir araya gelmeye başladığında ve aynı zamanda köken ülkelerine geri dönme olasılıkları sorgulanmaya başladığında, dinî eğitim ve pratik talepleri ortaya çıkmıştır. Bu sebeple gönüllü dernekler olarak ilk cami dernekleri oluşturulmuştur (Open Society Foundations, 2007). Böylece azınlık statüsünde olan bu göçmen dernekleri ihtiyaçlara dayalı tanınma ile ilgili faaliyetler yürütmüşlerdir. Bu ihtiyaçlar hayvanların dinî usullere uygun şekilde kesimi ve Müslümanlar için kamu kurumlarında helal gıda sağlanması, dinî eğitim, dinî ayrımcılığa veya dinî nefrete karşı yasal koruma ve kamu kaynaklarına ve sosyal hizmetlere erişim gibi hususları kapsamaktadır (Vertovec & Peach 1997, Vertovec, 1997; 1999; 2001). Türklerin Belçika'da kurdukları dernekler ve camiler, düzenledikleri kültürel ve dinî faaliyetler, ülkedeki Türk nüfusu arasında dinin ne kadar önemli olduğunu göstermektedir (Orhan, 2020). Türk göçmenler hemşehrilik üzerine kurulan derneklerden iş adamları derneklerine kadar farklı alanlarda kendi dayanışma ağlarını kurarken aynı zamanda dinî pratikler doğrultusunda oluşturulan ulusötesi dinî örgütlerle de gündeme gelmektedir. Türklerin göç süreci ile birlikte hem ana vatan hem de ev sahibi ülkeyi ilgilendiren ulusötesi dinî organizasyonlar Belçika peyzajında hızlıca yerini almıştır.

Dernekleşme ve Dinî Organizasyonlar

Göçmenlere ait dernek ve örgütler göçmenleri, çocuklarını ve torunlarını faaliyetler aracılığı ile bir araya getirmektedir. Bu dernekler ve örgütler göçmen popülasyona yönelik sosyal ve politik olmak üzere önemli roller icra etmektedir. Bir taraftan kimliğin beslendiği önemli bir sosyalleşme faktörü, dayanışma ve samimiyet ortamları olarak görülürken diğer taraftan göçmenlerin ev sahibi toplumlara siyasi katılımlarını sağlayan bir aracı olarak değerlendirilmektedir (Bloemraad, 2005). Böylelikle bireyleri kolektif eylemler için harekete geçirmekle birlikte faaliyetler ve karar alma mekanizmalarına dahil olarak siyasi katılım için gerekli donanımı sağladıklarından Demokrasinin Potaları işlevini gördükleri ifade edilmiştir (Bloemraad, 2005). Perrin ve Martiniello'ya göre (2011) 1970'li yıllar Faslılarda olduğu gibi Türklerde de iki tür derneğin ortaya çıktığını göstermektedir. Fas devleti gibi Türk devleti de dil eğitimi, din eğitimi ve sanatsal faaliyetler gibi etkinlikler aracılığı ile vatandaşlarına destek olmak amaçlı dernekler kurmuştur. Ancak devlet tarafından kurulan derneklerin yanında Belçika'da yaşayan Türk göçmenlerin örgütlenmeye başlayarak Belçika'da dernek kurma sürecini hızlandırdıkları görülmektedir. Göçmenlerin uyumu başlangıçta çeşitli Belçikalı aracı gruplar ve Belçika'da faaliyet gösteren göçmenlerin menşe ülkelerine bağlı gruplar sayesinde sağlanmıştır. Türkiye'den

[5] Bkz. Yardım, M (2020). Belçika'da Türkler: Göçmenlik, Etnisite ve Din. Y. Coştu (Der.) Yurt Dışında Türkler: Göçmenlik, Etnisite ve Din (125-151). United Kingdom: Transnational Press London.

"Türkler ve Faslılar menşe ülkeleri ile bağlarını korumaya devam ederken Türklerin, diğer göçmen popülasyonla karşılaştırıldığında hızlı bir şekilde organize olarak cami ve dinî, kültürel ve politik işlev gören dernekler kurdukları bilinmektedir. Türkler bu organizasyonlarda hem dinî hem de kültürel aidiyetlerini pekiştirerek sosyalleşirken aynı zamanda Belçika toplumuna katılım imkânı bulmaktadır."

gelen göçmenlerin çoğu Belçika'da menşe ülkelerinin sosyal, siyasi ve kültürel derneklerini yeniden oluşturmuşlardır. Ekonomik büyüme dönemlerinde göçmenler iş, meslektaş ve sendikalar aracılığı ile uyum sürecini yaşamışlardır (Martiniello & Rea, 2003: 38)[5].

Öte yandan ibadet yerleri, dinî kuruluşlar ve din adamları gibi konularda Türklerin Avrupa'ya göçlerinin ilk yıllarında dinî yapılanmaları yetersiz kalmıştır. Bu dönemde, asgari düzeyde dinî pratiklerin sürdürülebilmesi için "gayriresmî" bir İslam anlayışı benimsenmiş (Amiraux, 2001) ardından Türkiye'deki çeşitli dinî hareketler ev sahibi ülkelere taşınmıştır (Bruce, 2012). Dinî organizasyon ve dernekleşme süreci de kısa sürede hayata geçirilmiştir. Böylelikle ülkede kalıcı olmaya başlayan Türkler hızlı bir şekilde dinî örgütlenmeye geçmeye başlamışlardır. Başta Liége olmak üzere Hainaut, Namur, Brüksel ve Flaman Bölgesi'nde 1982-1992 yılları arasında cami sayısı ikiye katlanmıştır. Belçika'da Müslümanlar kâr amacı gütmeyen dernekler olarak örgütlenmiştir. Her caminin bir ASBL *(Association Sans But Lucratif*-Kâr Amacı Gütmeyen Dernek*)* veya VZW'si *(Vereniging Zonder Winstoogmerk*-Kâr Amacı Gütmeyen Dernek*)* bulunmaktadır. Federal hükümetin 1974 yılında İslam'ı tanınması ile birlikte Belçika devleti, imamları atamak için bir yasa kabul etmiş ve 2005 yılından bu yana camileri dernekler içinde geçerli kurumlar olarak tanımaya başlamıştır. 1994 yılında devlet tarafından kurulan Belçika Müslümanları Temsil Kurumu *(Exécutif des musulmans de Belgique-EMB)*[6] tanınma sürecinde aracı bir rol oynamaktadır. Federal hükümet, ASBL'nin statüsü, ibadet edenlerin kaydı (en az 200 kişi olması gerekmektedir), mali değerlendirme ve binanın ibadet yeri olarak tahsis edilmesine ilişkin değerlendirme üzerine imamların tanımasını ve ödemelerini yapmaktadır. İmam veya caminin federal olarak onaylanması Müslüman örgütler, EMB ve Belçika devleti arasında etkileşimli bir bağlamda gerçekleşmektedir (Orhan, 2020). Bu süreçte cami ve dernek örgütlenmeleri ile aktif rol oynayan Belçika Diyanet Vakfı dikkat çekmektedir.

[6] Bu kurum 2023 yılından itibaren *Conseil Musulman de Belgique* (CMB) olarak yoluna devam etmektedir.

Belçika Diyanet Vakfı

Göçün ilk yıllarında Avrupa'da cami kurma işine girmeyen Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı 1970'li yıllardan itibaren Almanya'ya imam göndermeye başlamıştır. 1980'lere gelindiğinde, Avrupa'da Türk "göçmen" topluluğunun kalıcılığını kabul ederek (Yanaşmayan, 2010) Türk toplumuna yönelik faaliyetlerinin ilk adımlarını atmaya başlamıştır. Diyanet'in yurt dışı faaliyetlerinin başlamasında Türkiye'yi derinden etkileyen 1980 darbesi gibi siyasi gelişmeler zikredilmektedir. Darbe sonrası farklı dinî gruplaşmalara karşı laik Türk devletinin göçmenlerin yoğun olarak yaşadığı Avrupa'da Türklerin taleplerini karşılama amaçlı Diyanet İşleri Türk İslam Birliği'ni (DİTİB) kurduğu iddia edilmiştir (Bruce, 2012: 134; Yardım, 2020). Belçika bağlamında Belçika Diyanet Vakfı ev sahibi ülkeye bağlı olarak Belçika dernekler yasasına göre kurulmuştur.

Belçika Diyanet Vakfı 3 Eylül 1982 tarihli Belçika Kraliyet Kararnamesi ile onaylanmış, 25 Ekim 1919 ve 6 Aralık 1954 tarihli Belçika dernekler ve uluslararası birlikler yasası kapsamında 187 sayılı Belçika Resmî Gazetesi'nde 28 Eylül 1982 tarihinde yayımlanan Kraliyet Kararnamesi ile kurulmuş bir "Uluslararası Birlik'tir". Kayıtlı 38 bin üyesi, 73 cami, 1 araştırma merkezi, 1 yatılı ve gündüzlü eğitim enstitüsü, yüzden fazla derneği, din görevlileri, cenaze nakil, yardımlaşma ve dayanışma fonu, kadın ve gençlik kolları, hac ve umre organizasyonları ile Belçika Diyanet Vakfı Türk kökenli Belçikalıların dinî yapılanmalarında ilk sırada zikredilmektedir. Vakfın başlıca görevleri arasında Belçika'da yaşayan Müslümanların dinî ibadetlerini yerine getirmede önemli unsurlardan biri olan camiler bulunmaktadır. Cami inşa etme, tahsis etme ve açmayla birlikte din görevlileri formasyonu da gerçekleştirmektedir. Vakıf, din hizmetleri yanında sosyal ve kültürel faaliyetler de yürütmektedir. Ayrıca Vakıf'a bağlı derneklerde millî ve dinî bayramlar, folklor, koro, ilahi ve tiyatro gibi etkinliklerle Türklerin millî, dinî ve kültürel duygularının konsolide edildiği açıklanmıştır. Eğitim alanında, eğitim ve kültür merkezleri ile genel merkez ve dernekleri bünyesinde hem din eğitimi hem de Türkçe dersleri verilmektedir. Ayrıca öğrencilere burs verildiği de belirtilmiştir[7] (Yardım, 2020). Türklerin kendi kültürlerinin aktarımında devamlılık sağlayan sosyokültürel faaliyetlerde bulunan Vakfın birbirine bağlı ve bağımlı olan din ve dil olmak üzere iki bileşeni temel aldığından İslam dininin yanında Türk dilinin de öğrenilmesine özen gösterdiği iddia edilmektedir. Kısacası Belçika Diyanet Vakfı'nın faaliyetlerinin yurt dışındaki Türklerin kültürel ve dinî kimliklerinin korunmasına yönelik olduğu ifade edilirken bu Vakfın Türkiye'deki Diyanet'in görevlerine benzer şekilde faaliyetler hayata geçirdiği tespitinde bulunulmaktadır (Avcı, 2005; Yanaşmayan, 2010).

Vakfın, Belçika toplumuna uyum ve birlikte yaşama adına Müslümanlarla diğer din mensupları arasında köprü vazifesi görürken ülkedeki diğer Müslümanlarla da diyalog ve iş birliği içerisinde olduğu belirtilmektedir. Bu bağlamda Vakıf'ın 2013-2014 yıllarından

[7] Bkz. https://www.diyanet.be/Kurumsal/Hakkımızda; https://www.diyanet.be/Hizmetlerimiz/Sosyal-Hizmetler

itibaren faaliyete geçen Belçika İslam Koordinasyonu Kurulu *(Conseil de coordination des institutions islamiques de Belgique-CIB)* gibi bir birlik oluşturmada önemli katkısının olduğu vurgulanmıştır. Valon Bölgesi'nde camilerin tanınması ile ilgili yeni yasanın ayrımcılıklara sebebiyet verdiği düşüncesinden yola çıkılarak Anayasa Mahkemesi'ne başvurulması gibi Kurul'un Müslümanlara karşı yapılan ayrımcılıklar ve hak ihlalleri karşısında hukuki sürecin takibini de yaptığı belirtilmiştir. Öte yandan Belçika'da yaşayan Türk toplumunun karşılaştığı sorunlarını dile getirme, aktarma ve çözüm üretme amaçlı bünyesinde Belçika Diyanet Vakfı, Uluslararası Demokratlar Birliği (UID), Belçika İslam Federasyonu (BİF), Türk Dernekler Birliği (UTV), Belçika Türk Dernekler Birliği (Turkse Unie) ve Belçika Menzil Vakfı'nı barındıran Belçika Türk Sivil Toplum Koordinasyonu (BTSTK) kurulmuştur. Bu organizasyonun *"ortak akıl, ortak hedef ve ortak eylem"* düşüncesinden yola çıkarak Belçika Türk toplumu ve kurumları için lobi faaliyeti yapmak, Belçika Türk toplumunun menfaat ve değerlerini gözetmek, Türkiye ve Türk karşıtlığı ile mücadele etmek, Belçika kamuoyunda kendilerini doğru anlatabilmek ve Türk toplumu hakkındaki ön yargılara karşı tutarlı bir söylem geliştirmek yönündeki amaçlarına dikkat çekilmektedir (Yardım, 2020).

Millî Görüş-Belçika İslam Federasyonu (BİF)

Millî Görüş hareketinin temelini oluşturduğu Belçika İslam Federasyonu'nun (BİF) 1986'dan itibaren onlarca cami ve derneği yönettiği belirtilmektedir. BİF eşit olarak göreli özerkliğe sahip dernekler ve Almanya'daki *Islamische Gemeinschaft Millî Görüş* (IGMG) başkanlığındaki uluslararası ağ olmak üzere iki yönlü yapıya sahiptir. Millî Görüş kelimesindeki millînin, ulustan ziyade Hz. Peygamber ve onun aktardığı değerler etrafında birleşmiş bir topluluğu ifade eden Kur'an-ı Kerim'deki "Millet" kavramına atıfta bulunduğuna[8] (Yanasmayan, 2010:148) dikkat çekilmektedir. Millî Görüş'e bağlı camiler BİF çatısı altında toplanmıştır. 1980'lerden itibaren Diyanet'ten bağımsız kendi camilerini oluşturan BİF Belçika'da ilk camisini 1985 yılında kurmuştur. Millî Görüş, Belçika'da resmî bir yapıya sahip değildir. Flaman ve Valon bölgelerinde bulunan camiler ve dernekler 1986 yılında kurulan ve Brüksel'de merkezi bulunan BİF'in yerel oluşumlarıdır (El Battiui & Kanmaz, 2004: 19). BİF'in doğrudan camiye bağlı hizmetleri arasında hukuki destek, çocuk bakım tesisleri, çalışma bursları, ebeveyn-öğrenci organizasyonları, dil kursları, kütüphaneler, spor tesisleri ve bilgisayar kursları bulunmaktadır. Öte yandan seyahat acentesi, İslami kozmetik ve giyim, dinî videolar, helal gıdalar gibi faaliyetlerin birçoğu ticari girişim kriteri taşımaktadır (Lesthaeghe & Neels, 2001: 6). İslam bilincini eğitim ve sosyal faaliyetlerle vermeye çalıştığını iddia eden BİF, gençlere yoğunlaşmaktadır. Bu bağlamda hafta sonu seminerleri, yaz kampları, Kur'an dersleri, okul sonrası kulüpler, küçük çocuklar için özel bir kulüp ve çok sayıda spor ve sanatsal yarışmalar gibi kapsamlı faaliyetler hayata geçirilmektedir. İslami kimlik üzerinde durulurken eğitim programlarında Kur'an eğitimi ve genel dinî eğitim ayrı bir yer tutmaktadır (Vielhaber, 2012: 55-58; Yardım, 2020). Yanaş-

[8] Bkz. http://www.IFBif.be/tr/index.php?option=com_content&task=view&id=29&Itemid=63 ve http://www.igmg.de/verband/islamic-community-milli-goerues/what-does-milli-goerues-mean.html

"Sonuç olarak Belçikalı yetkililerin Müslüman popülasyonun talepleri doğrultusunda ilahiyat eğitimi, yerli imam ve din adamı gibi konularda kalıcı ve başarılı bir çözüm hayata geçirmekte gecikmesi menşe ülkelerin faaliyetlerine alan açmaktadır."

mayan'a (2010) göre BİF'in Kur'an kursları, çocuklar ve gençler için din eğitimi, dil kursları, cami hizmetleri, cenaze fonları, hac ziyaretleri vb. gibi faaliyet alanları Belçika Diyanet Vakfı'nın faaliyetlerine benzemektedir. Ayrıca, gençlere İslam'ın temellerinin öğretildiği okulları da koordine etmektedir. Dersler özellikle Millî Görüş tarafından yayınlanan kitaplara dayanan standart müfredatı takip etmektedir.

1989'da kurulan İbn-i Sina İslami İlimler Enstitüsü, 2012'de de aynı adla yatılı kız imam hatip lisesine dönüştürülmesinden sonra 2016 yılında ilk mezunlarını vermiştir (Esen, 2016). 20.000 metrekare alan üzerine kurulan kompleks içinde okul ve toplam 225 kapasiteli üç yurt binası mevcuttur. Öğrenci profiline bakıldığında sadece Belçika değil, Fransa, Almanya, Avusturya, İsviçre, Hollanda, Danimarka, Norveç,, İngiltere ve diğer ülkelerden de öğrenci kabul edildiği görülmektedir. Hafızlık ve dinî eğitimin yanında okulda öğrenci kaynaşma programları, özel sınıf programları, seminerler, ilahi yarışmaları, pasta yarışmaları, kulüp çalışmaları, ihya geceleri, münazara programları, Hadis ve Kur'an-ı Kerim yarışmaları ve programları ile şiir ve hitabet yarışmaları gibi sosyal ve kültürel faaliyetlerin yapıldığı belirtilmektedir (Efe & İnam, 2013: 897-911). 2013 yılında Brüksel Schaerbeek'de anaokulu, ilk ve ortaokul seviyesinde hizmet veren *Ecole Confessionnelle La Vertu* (Erdem) faaliyete geçmiştir. Belçika'da toplam beş dinî okul bulunurken Valon Bölgesi'nin ilk dinî okulu olmayı hedefleyen ve Brüksel'de açılan *La Vertu* okulunun bir benzeri olarak planlanan *Charleroi Vertu* okulu gündeme gelmiştir (Perspektif, 2018)[9]. 600 metrekaresi idari bölüm, 2.600 metrekaresi de okul bölümü, 18 sınıf, mescit, kantin, kütüphane, laboratuvar ve okul yapısına uygun alanları ile *La Vertu Charleroi* için alınan yeni bina 3.200 metrekarelik bir alanı kapsamaktadır. Okulun en kısa zamanda hizmete açılması beklenmektedir (Yardım, 2020).[10]

Menşe Ülke-Ulusötesilik Tartışmaları

Türklerin menşe ülke ile güçlü bağlarını sürdürmeleri, Belçika Diyanet Vakfı'nın Diyanet İşleri Başkanlığı ile olan bağlantısı nedeniyle dikkatlerin bu kuruma yönelmesine neden olmuştur. Ancak ev sahibi ülkelere yerleşen Müslüman göçmenlerin dinî hizmete

[9] Daha fazla detay için bkz. Yardım, M. (2020). Belçika'da Türkler: Göçmenlik, Etnisite ve Din. Y. Coştu (Der.) Yurt Dışında Türkler: Göçmenlik, Etnisite ve Din (125-151). United Kingdom: Transnational Press London.

[10] Bkz. https://fibif.be/haberler/belcikanin-walon-bolgesinde-ilk-islami-okul-aciliyor/254#:~:text=Belçika'nın%20Walon%20bölgesinde%20bulunan,kentinde%202013%20yılında%20hizmete%20açmıştı.

ihtiyaç duydukları ve menşe ülkelerle iş birliği içerisinde oldukları da bir gerçektir. Bu bağlamda göçmenlerin Avrupa ülkelerinde yerleşik konuma geçmeleri ile birlikte Diyanet aracılığı ile Türkiye imam gönderme gibi menşe ülke vatandaşlarının dinî ihtiyaçlarına cevap verebilecek çözümler hayata geçirmişlerdir. Böylelikle Diyanet, bulunduğu ülkelerde çok sayıda Türk Müslümanı temsil ettiğini iddia etmekte ve çoğu zaman kamu otoritelerinin ayrıcalıklı muhatabı olarak kabul edilmektedir. Ayrıca yerel unsurlara dayanan ve dernek yapısında olan yurt dışı Diyanet vakıflarının ev sahibi ülkeye bağlı olarak dernekler yasasına göre yönetildikleri ifade edilmiştir (Bruce, 2012; Yardım, 2020). Üstelik Diyanet'in, çoğunlukla ev sahibi ülkeler tarafından, radikal İslamcı grupların etkisini engellemek için dinî söylem ve hizmetler açısından boşluğu doldurması amacıyla memnuniyetle karşılandığı da belirtilmiştir (Öztürk, 2018). Diyanet ve ilgili kuruluşların aynı zamanda genellikle ev sahibi devletlerle işbirlikçi ve dostça ilişkiler kurduğu da vurgulanmaktadır (Yanaşmayan, 2010).

Bununla birlikte Diyanet'in Avrupa'da ve Belçika'da açtığı yurt dışı şubeleri ile Türkiye'nin diaspora politikalarını uygulayan bir aracı olduğunun altı çizilmektedir. Bu doğrultuda Diyanet İşleri Başkanlığı'nın yurt dışı şubelerine yönelik çeşitli eleştirilerin yapıldığı görülmektedir. Akgönül (2018), Batı Avrupa'da DİTİB'in rolünün iki yönlü olduğunu belirtmektedir. Ona göre bir taraftan, Batı Avrupa devletlerinin, özellikle Fransa, Belçika, Hollanda ve Almanya'da İslam'ın temsilcisi olma arzusu çerçevesinde Türk modelinde İslam'ı dayatırken diğer taraftan Türk kalınması ve Türk devletinin çıkarları doğrultusunda hareket etmeyi teşvik ederek Avrupa'da Türklerin kimliklerini korumaktadır (Akgönül, 2018). Çitak (2013; 2017) da Diyanet'in ulusal kimlik birliğinin inşası ve Türk siyasetinde dinin rolünün evrimi bağlamında hem Türk devletinin stratejik hem iç hem de dış politika aracı olarak hareket ettiğinin altını çizmektedir. Bu doğrultuda resmî olarak Türkiye sınırları içinde Türk vatandaşlarına hizmet etme amacıyla kurulmuş olsa da yurt içinde ve yurt dışında değişen koşulların oluşturduğu yeni şartların Diyanet'i ulusötesi bir devlet aygıtı olmaya zorladığına dikkat çekilmektedir. Türkiye'nin Türk kökenli göçmenlerle bağlantı kurma ihtiyacı doğrultusunda büyükelçilikleri ve konsoloslukları bünyesinde din işleri ataşeleri bulundurduğu ifade edilmektedir. Avrupa şehirlerindeki büyükelçilik ve konsolosluklara Diyanet'ten dinî diplomatlar olarak atanan dinî ataşelerin, Türk diaspora grupları arasında Türk devlet söylemini, Türk milliyetçiliğini ve Türk İslam anlayışını tanıtmakla görevlendirildikleri belirtilmektedir. Diyanet'in bir yandan özellikle Fransa, Almanya, Belçika ve Hollanda olmak üzere Batı Avrupa devletlerinin muhatabı hâline gelerek, Avrupa İslam'ının temsilcisi olma ve Türk modelini dayatma isteğini gösterdiği, diğer yandan hutbeler aracılığıyla merkezden çevreye doğru verdiği "Türk kal ve dünyada Türk devletinin çıkarlarına göre hareket et" mesajı ile Türk kimliğinin sürdürülmesini temin eden bir kurum olduğu iddia edilmektedir. Ayrıca kimliğin sürdürülmesi konusunda imamın aracı olarak işlevine ve yine imamın, resmî görevlerinde kimlik ve normatif siyaset mesajı ilettiğinin altı çizilmektedir (Öztürk & Gözaydın, 2018; Öztürk & Sözeri 2018; Öktem, 2012: 51; Öztürk, 2018). Aslında Diyanet'in uzun yıllardır Avrupa ülkelerinde varlık göstermesi, özellikle Türkiye'den imam getirme pratiği ulusö-

tesilik tartışmalarına damgasını vurmuştur. Bu tartışmalar "ithal imam" ve "yerli imam" dikotomisini gündeme getirmiştir. Yerli imam tartışmaları dolaylı yoldan camileri de etkilemektedir. Birçok Avrupa ülkesi yerli imamların görev yaptığı camileri tanıma eğilimi içerisindedir. Dolayısıyla bazı camiler devlet tarafından tanınırken çoğu cami de tanınma süreçlerinde olumsuz sonuçlarla karşılaşmaktadır (Yardım, 2024).

Yerli imam tartışmaları Avrupa'da ilahiyat eğitimi ve istihdam gibi konuları içermektedir. Ancak "basit" gibi görünen bu yöntem felsefi, teolojik ve epistemolojik birçok paradigmanın devreye girmesi ile karmaşık ve içinden çıkılamaz bir sonuç ortaya çıkarmıştır. Avrupa'da imam/din görevlisi ve dinî lider yetiştirmek, metodolojilerin seçimi, bilimsel disiplinlerin seçimi ve teolojik akımların filtrelenmesini içeren bir inanç semiyotiğinin inşası anlamına gelmektedir. Bu yaklaşım çeşitli aktörlerin İslam'ın gelecekteki genel işlevinin Avrupa'daki güncel temsillerini tanımlayan dinî mekanizmalara belirli bir derecede müdahalesinden oluşmaktadır. Yenilikçi, kapsayıcı ve geleceğe yönelik yapısal bir platform inşa edebilecek imam/din görevlisi eğitimi programına ve uygulamasına ihtiyaç duyulurken bu eğitimde sorumluluk alması gerekenlerin sorumluluklarının bilincinde olmamaları ana akım politikalar, kılavuzlar, yöntemler, içerikler ve eğitim pedagojilerinin karmaşık biçimde yorumlanmasına yol açmıştır (Filali-Ansary, 2003; Abou El Fadl, 2004; El Asri, 2018). Diğer Avrupa ülkelerinde olduğu gibi Belçika'da da birçok parametreyi barındıran "yerli imam" uygulamasında sağlıklı, sürdürebilir ve başarılı bir sonuca ulaşılamaması, menşe ülkelerin kendi vatandaşlarına yönelik kendi dinamikleri ölçüsünde çözümler hayata geçirmelerine neden olmaktadır. Diyanet İşleri Başkanlığı da Türkiye'den imam göndererek Avrupa'da yaşayan Türklerin dinî ihtiyaçlarını karşılama yolunu seçmiştir. Ancak son yıllarda alevlenen yerli ve Avrupalı imam tartışmaları Diyanet'in strateji değiştirmesine sebebiyet vermiştir. Diyanet İşleri Başkanlığı'nın 2000'li yılların ilk çeyreğine kadar uyguladığı "ithal imam" politikasından Uluslararası İlahiyat Programı (UİP) ile "yerli imam" pratiğine geçiş sağladığı görülmektedir (Yardım, 2024). Farklı tarihlerde hayata geçirmeye çalıştıkları uygulamalara rağmen Avrupalı ve Belçikalı yetkililerin Müslümanların dinî eğitim, ilahiyat eğitimi ve din adamı yetiştirme taleplerine yeterli cevap verememesi Türkiye ve Fas gibi menşe ülkelerin faaliyetlerine meşruluk kazandırmaktadır. Şiddetle eleştirilse de dinî talepler karşısında kalıcı adımlar atılamaması Diyanet gibi organizasyonlarla iş birliği içerisinde olmayı beraberinde getirmiştir.

Öte yandan dinî taleplerin karşılanmasında sorunlar ve zorluklar yaşayan Türkler aynı zamanda ayrımcılıklara da maruz kalmaktadır. Etnik çoğunluk gruplarına sunulan fırsat ve kaynaklara eşit erişimden[11] mahrum olan Türk-Belçika toplumunun Belçika'daki en dezavantajlı topluluklar arasında yer aldığı belirtilmektedir (Phalet & Heath 2010). Türk kökenli Belçikalılar kültürel ve dinî farklılıklara dayanan bir tür çifte ön yargı, ırkçılık, dışlama ve ayrımcılık ile karşı karşıya kalmaktadır. Bir taraftan sözde ya-

[11] Bu konuda en dikkat çeken konu eğitimdir. Belçika eğitim sistemi ile ilgili bkz. Yardım, M (2018). Belçika Eğitim Sistemi, Süleyman Yılmaz (düz.), *Jeopolitik ve Jeostratejik Perspektifle Yerelden Evrensele Eğitim Sistemleri*, Vize.

bancı etnik kökenleri "Türkofobi"[12] nedeniyle sistematik ayrımcılığa maruz kalırken diğer taraftan da Müslüman inançları "İslamofobi" nedeniyle dinî temelde ötekileştirilmektedir (Heath & Brinbaum, 2014; Colak vd., 2020). 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren iş gücü çerçevesinde talep edilen göçmenler son yıllarda güvenlik kaygıları öne sürülerek nefret ve düşmanlık kurbanı olmaktadırlar. Göçün güvenlik boyutuyla gündeme gelmesi göç politikalarının sertleşerek göçmen ve göçmen çocuklarının ev sahibi Avrupa ülkelerinde öteki olarak algılanmalarına sebebiyet vermektedir. Bu durum Belçika için de geçerlidir. Diğer göçmenler gibi Türkler de Belçika'da dinî ve kültürel aidiyetlerinden dolayı zorluklar ve sınırlamalarla karşılaşmaktadır.

Sonuç

20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren ikili anlaşmalar çerçevesinde Avrupa ülkelerine başlayan göç dalgası sonrasında Almanya, Fransa gibi ülkelerin yanı sıra Türkler Belçika'ya da işçi olarak gelmişlerdir. Ancak diğer Avrupa ülkelerinde olduğu gibi geçici ikamet daha sonra kalıcı ikamete dönüşmüştür. Az sayıda Türk göçmen ana vatana kesin dönüş yapmıştır. Göç süreci göçmenlerin dinî inanç ve pratiklerini gündeme getirmektedir. Göçmenler dinî değerlerini ve dinî sembollerini kuşaktan kuşağa aktarma ve dinî pratiklerini yerine getirme ihtiyacı içerisinde olmuşlardır. Bu sebeple din; göç ve diaspora çalışmalarının önemli bir unsuru hâline gelmiştir. Bu doğrultuda aileleri ile birlikte Belçika'ya yerleşen ve çoğunluğu Müslümanlardan oluşan Türklerin dinî talepleri ortaya çıkmıştır. İslam dini Belçika'da 1974 yılında tanınmasına rağmen ülkenin dinî taleplere cevap vermede yetersiz kaldığına birçok çalışmada dikkat çekilmiştir. Bu durum menşe ülkelere daha aktif olma imkânı sunmaktadır. Türkler ve Faslılar menşe ülkeleri ile bağlarını korumaya devam ederken Türklerin, diğer göçmen popülasyonla karşılaştırıldığında hızlı bir şekilde organize olarak cami ve dinî, kültürel ve politik işlev gören dernekler kurdukları bilinmektedir. Türkler bu organizasyonlarda hem dinî hem de kültürel aidiyetlerini pekiştirerek sosyalleşirken aynı zamanda Belçika toplumuna katılım imkânı bulmaktadır.

Son yıllarda menşe ülkelerin bu tür dernek ve organizasyonlar üzerinden devletlerinin diaspora politikalarını yaygınlaştırarak Avrupa'da yaşayan göçmenler üzerinde oluşturdukları etki, siyasiler için olduğu kadar farklı kesimler tarafından da sıkça dile getirilmeye başlanmıştır. Bu noktada Türkiye ve Fas'a dikkat çekilmektedir. Ulusötesilik ve menşe ülke bağlantısı ile eleştirilenlerin başında Diyanet ve Belçika Diyanet Vakfı gibi yurt dışı şubeleri gelmektedir. Türkiye'den imam gönderme gibi birçok pratik tartışma konusu olmaya devam ederken yetkililer tarafından alternatif çözümler uygulamaya konulmaya çalışılmıştır. Ancak bugüne kadar girişimlerin sağlıklı bir sonuca ulaşamadığı da dile getirilmektedir. Bu durum aynı zamanda bir iş birliğine yön-

[12] Bkz. Yardım, M. (2021). Batı Muhayyilesinde Türkofobik Unsurlar ve Ötekileştirme Süreci. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (52), 411-427.

lendirmektedir. Sonuç olarak Belçikalı yetkililerin Müslüman popülasyonun talepleri doğrultusunda ilahiyat eğitimi, yerli imam ve din adamı gibi konularda kalıcı ve başarılı bir çözüm hayata geçirmekte gecikmesi menşe ülkelerin faaliyetlerine alan açmaktadır.

Kaynakça

Abou El Fadl, K. (2004). *Islam and the challenge of democracy*. Princeton: Princeton University.

Akgönül, S. (2018). Diyanet dans la Patrie, Diyanet dans le Monde. En guise d'introduction , *European Journal of Turkish Studies.* URL: http://journals.openedition.org/ejts/5921; DOI: https://doi.org/10.4000/ejts.5921

Amiraux, V. (2001). *Acteurs de l'islam entre Allemagne et Turquie: Parcours militants et expériences religieuses*, L'Harmattan.

Avcı, G. (2005). Religion, Transnationalism and Turks in Europe, *Turkish Studies*, Vol. 6, No. 2:201-213.

Perspektif. (2018, 18 Şubat). Belçika, Walon Bölgesinde İlk İslami Okul Açılıyor.

Bloemraad, I. (2005). The Limits of de Tocqueville: How Government Facilitates Organisational Capacity in Newcomer Communities. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 31(5), 865–887. https://doi.org/10.1080/13691830500177578

Bruce, B. (2012). Les imams "exportés " de la Diyanet en France : enjeu de politique étrangère, enjeu de politique intérieure, Cahiers de l'OBTIC 2, p. 15–20. URL: http:// spire.sciencespo.fr/hdl:/2441/3qe72d0aov9itbp22uik8ntqmu/resources/pages-decahiersobtic-2.pdf.

Clifford, J. (1994). Diasporas. Cultural Anthropology 9: 302-38.

Cohen, R. (1997). *Global Diasporas: An Introduction*. London and New York: Routledge.

Cohen, P. (1999). Rethinking the Diasporama. *Patterns of Prejudice,* 33(1), 3–22. https://doi.org/10.1080/003132299128810461

Çitak, Z. (2013). Avrupa'da İslam'ın Kurumsallaşması ve Diyanet: Avusturya Örneği. *Ortadoğu Etütleri* 5(1): 167-82.

Colak, F. Z., Van Praag, L., & Nicaise, I. (2020). 'Oh, this is really great work—especially for a Turk': a critical race theory analysis of Turkish Belgian students' discrimination experiences. *Race Ethnicity and Education*, 26(5), 623–641. https://doi.org/10.1080/13613324.2020.1842351

Efe, A. & İnam, A. (2013). "Avrupa Modeli bir İmam Hatip Lisesi: Belçika İbn-i Sina Enstitüsü ve Kız İmam Hatip Lisesi Örneği", 100. Yılında İmam Hatip Liseleri Uluslararası Sempozyumu, İstanbul, 897-912.

El Asri, F. (2018). İmam Training in Europe. *Valdemar Vinding, Niels, et al. Imams in Western Europe: Developments, Transformations, and Institutional Challenges.* Amsterdam University Press.

El Battiui, M. & Kanmaz, M. (2004). Mosquées, imams et professeurs de religion islamique en Belgique, Fondation Roi Baudouin.

Esen, H. (2016). "Avrupa'daki ilk imam hatip lisesi ilk mezunlarını verecek". Anadolu Ajansı, Erişim tarihi: 17.10.2024.

Filali-Ansary, A. (2003). *Réformer l'islam? Une introduction aux débats contemporains.* Paris: La Découverte.

Ghatas, I. M. (2023). Muslim Diasporas: An Examination of the Issues of the Second and Third Generation Muslims in Europe. *Transformation*, 40(2), 156-168. https://doi.org/10.1177/02653788231161338

Glazer, N. & Moynihan, D. (1963) *Beyond the Melting Pot: The Negroes, Puerto Ricans, Jews, Italians and Irish of New York City.* Harvard, Ma: M.I.T. Press.

Gordon, M. (1964). *Assimilation in American Life: The Role of Race, Religion and National Origins.* New York: Oxford University Press.

Jackson, P. & Nesbitt, E. (1993). *Hindu Children in Britain.* Stoke-on-Trent: Trentham.

Johnson, N. C. (2012). Global Journeys: From Transnationalism to Diaspora. *Journal of International and Global Studies*, 4, 41-58.

Heath, A. F. & Brinbaum, Y (ed.) (2014). "Unequal Attainments: Ethnic Educational Inequalities in Ten Western Countries." *Proceedings of the British Academy 196.* Oxford: Published for the British Academy for Oxford University Press

Herberg, W. (1955) *Protestant-Catholic-Jew*. New York: Doubleday.

Kastoryano, R. (2003). "Turcs d'Europe et leur désir d'Europe", Cemoti 36, online journal, http://cemoti.revues.org/document1497.html.

Kaya, A. & Kentel, F. (2007). *Belgian-Turks Turks a Bridge or a Breach between Turkey and the European Union?* Brussels: King Baudouin Foundation.

Knott, K. (1986). *Religion and Identity, and the Study of Ethnic Minority Religions in Britain.* Leeds: Community Religions Project, Department of Theology and Religious Studies, University of Leeds.

Larson, H. (1989). Asian Children – British Childhood. PhD. Thesis, University of California – Berkeley.

Levitt, P. & Jaworsky, B.N. (2007). Transnational migration studies: Past developments and future trends. *Annual Review of Sociology*, 33: 129-156.

Lesthaeghe, R. (ed.) (2000). Communities and Generations: Turkish and Moroccan Populations in Belgium, *NIDI-CBGS Monograph Series* nr. 37, Brussels & The Hague, and VUB Press, Brussels.

Lesthaeghe, R. & Neels, K. (2001). Islamic Communities in Belgium: Religious Orientations and Secularization, in *Communities and Generations: Turkish and Moroccan Populations in Belgium*, (ed). Ron Lesthaeghe (Brussels: VUB University Press.

Liberatore, G. & Fesenmyer, L. (2018). *Diaspora and religion: Connecting and disconnecting.* R. Cohen & C. Fischer (ed.), Routledge Handbook of Diaspora Studies. First edition, Routledge International Handbooks, Routledge, London, 233-240. https://doi.org/10.4324/9781315209050

Maes, J. & Wood, J., & Neels, K. (2018). Early labour market trajectories of intermediate and second-generation Turkish and Maghreb women in Belgium. *Research in Social Stratification and Mobility*, 61. https://doi.org/10.1016/j.rssm.2018.11.001.

Manço, U. & Kanmaz, M. (2005), From Conflict to Co-operation between Muslims and Local Authorities in a Brussels Borough: Schaerbeek. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 31(6), 1105-1123.

Marienstras, R. (1989). On the notion of diaspora. G. Chaliand (Ed.), in *Minority Peoples in the Age of Nation-States,* 119-25. London: Pluto.

Martiniello, M. & Rea, A. (2003). Belgium's Immigration Policy Brings Renewal and Challenges, Country profile Belgium. Migration Policy Institute. https://www.migrationpolicy.org/article/belgiums-immigration-policy-brings-renewal-and-challenges

McLoughlin, S. (2013). Religion, Religions and Diaspora, Companion to Diaspora and Transnationalism. A. Quayson & G. Daswani (ed.), in *A Companion to Diaspora and Transnationalism*. Blackwell Publishing.

Meer, N. (2017). Muslim diasporas and their framing(s): Muslim migration rethought. *Ethnic and Racial Studies Review,* 40 (3), 396-400.

Metcalf, B. (1996). Introduction: Sacred words, sanctioned practice, new communities. B. Metcalf (ed.), in *Making Muslim Space in North America and Europe,* 1-27. Berkeley: University of California Press.

Muchnik, N. & Monge, M. (2023). Migration, diaspora, and minorities. E. Baffelli, A. van der Haven & M. Stausberg (ed.), in *Religious Minorities Online,* Berlin, Boston: De Gruyter. https://doi.org/10.1515/rmo.25659095

Open Society Foundations. (2007). Identities, beliefs and religious practice. *In Muslims in the EU: Cities Report* (pp. 18–20). Open Society Foundations. http://www.jstor.org/stable/resrep27098.6

Orhan, M. (2020). *Islam and Turks in Belgium Communities and Associations,* Palgrave.

Öktem, K. (2012). Global Diyanet and Multiple Networks: Turkey's New Presence in the Balkans, *Journal of Muslims in Europe* 1(1), 27-58. Doi: 10.1163/221179512X644042.

Öztürk, A. (2018). Transformation of the Turkish Diyanet both at Home and Abroad: Three Stages. European journal of Turkish studies.

Öztürk, A. & Gözaydın, İ. (2018). A Frame for Turkey's Foreign Policy via the Diyanet in the Balkans. *Journal of Muslims in Europe* 7(3), 331-350.

Öztürk, A. & Sözeri, S. (2018). Diyanet as a Turkish foreign policy tool: Evidence from the Netherlands and Bulgaria. *Politics and Religion*. 11(3), 624-648. Doi: 10.1017/ S175504831700075X.

Perrin N. & Martiniello, M. (2011). Les pratiques transnationales des migrants en Belgique : vecteur d'intégration ou de repli communautaire?. Bruxelles : Édition de la Fondation Roi Baudouin.

Phalet, K. & Heath, A. (2010). From Ethnic Boundaries to Ethnic Penalties: Urban Economies and the Turkish Second Generation. *American Behavioral Scientist*. 53 (12), 1824–1850. doi:10.1177/0002764210368099.

Rex, J., Joly, D. & Wilpert, C (ed). (1987.) Immigrant Associations in Europe. Aldershot: Gower.

Safran, W. (1991). Diasporas in modern societies: Myths of homeland and return. Diaspora 1: 83-99.

Saroglou, V. & Galand, F. (2004). Identities, Values, and Religion: A Study among Muslim, Other, Immigrant, and Native Belgian Young Adults After the 9/11 Attacks. An International Journal of Theory and Research. 4(2), 97-132.

Saroglou, V. & Galand, F. (2004). Identities, Values, and Religion: A Study among Muslim, Other, Immigrant, and Native Belgian Young Adults After the 9/11 Attacks. An International Journal of Theory and Research. 4(2), 97-132.

Saygın, M.A. (2015). *La laïcité dans l'ordre constitutionnel belge*, Editions Acedemia.

Shams, T. (2021). Homeland and heartland: reconceptualizing the Muslim diaspora. Diaspora J. Transnational. Stud. 21:147-63.

Sheffer, G. (1986). A new field of study: Modern diasporas in international politics. In G. Sheffer (Ed.), Modern Diasporas in International Politics, 1-15. London: Croom Helm.

Silvestri, S. (2016). Misperceptions of the 'Muslim Diaspora.' *Current History,* 115(784), 319–321. https://www.jstor.org/stable/48614200

Smart, N. (1999). The importance of diasporas. In Migration, Diasporas and Transnationalism, Steven Vertovec and Robin Cohen (ed), 420-29. Aldershot: Edward Elgar.

Torfs, R. (2015). Religion and State in Belgium, *Insight Turkey*, 17(1), 97-119.

Tölölyan, K. (1991). The Nation State and its Others: In Lieu of a Preface. *Diaspora: A Journal of Transnational Studies*, 1(1), 3-7.

Vásquez, M.A. & Marquardt, M. F. (2003). Globalizing the Sacred: Religion Across the Americas, New Brunswick : Rutgers University Press.

Vertovec, S. (1997). Accommodating religious pluralism in Britain: South Asian religions. M. Martiniello (ed.), in *Multicultural Policies and the State*, 163-77. Utrecht: ERCOMER.

Vertovec, S. (1999). Introduction. S. Vertovec (ed.), *Migration and Social Cohesion*, xixxxvii. Cheltanham: Edward Elgar.

Vertovec, S. (2000). Religion and Diaspora, Paper presented at the conference on 'New Landscapes of Religion in the West', School of Geography and the Environment, University of Oxford, 27-29 September 2000.

Vertovec, S. (2001). Islamophobia and Muslim recognition in Britain. Y.Y. Haddad (ed.), in *Muslims in Western Diasporas: From Sojourners to Citizens.* Oxford: Oxford University Press.

Vertovec, S. (2004). Religion and Diaspora. R. Warne, P. Antes and A. Geertz, in *New Approaches to the Study of Religion: Textual, Comparative, Sociological, and Cognitive Approaches,* Berlin: Walter de Gruyter: 275-304.

Vertovec, S. & Cohen, R. (1999). *Migration, Diasporas and Transnationalism.* Edward Elgar Publishing Limited.

Vertovec, S. & Peach, C. (1997). Introduction: Islam in Europe and the politics of religion and community. S. Vertovec & C. Peach (eds.), in *Islam in Europe: The Politics of Religion and Community*, 3-47. Basingstoke: Macmillan.

Vielhaber, D. (2012). The Milli Görüs of Germany. *Current Trends in Islamist Ideology.* 13-47.

Yanaşmayan, Z. (2010). Role of Turkish Islamic Organizations in Belgium: The Strategies of Diyanet and Millî Görüş, *Insight Turkey*. 12(1), 139-161.

Yardım, M. (2017). Göç ve Entegrasyon Politikaları Işığında Fransa'da Toplumsal Kabul. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 100-136.

Yardım, M. (2018). *Belçika Eğitim Sistemi.* Yılmaz, S. (ed). Jeopolitik ve Jeostratejik Perspektifle Yerelden Evrensele Eğitim Sistemleri, Vize Yayıncılık.

Yardım, M. (2020). *Belçika'da Türkler: Göçmenlik, Etnisite ve Din*. Y. Coştu (ed.) Yurt Dışında Türkler: Göçmenlik, Etnisite ve Din (125-151). United Kingdom: Transnational Press London.

Yardım, M. (2021). Batı Muhayyilesinde Türkofobik Unsurlar ve Ötekileştirme Süreci. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (52), 411–427.

Yardım, M. (2024). Euro-İslam Tartışmalarında Euro-Türklerin İlahiyat Eğitimi ve Dini Meslek Hareketliliği: Uluslararası İlahiyat Programı (UİP) Örneği. *Sosyoloji Divanı*, (24), 109-133.

Söyleşi

BELÇİKA'DA MÜSLÜMANLARIN DÜNÜ, BUGÜNÜ VE YARINI: BELÇİKA DİYANET VAKFI GENEL MÜDÜRÜ COŞKUN BEYAZGÜL İLE SÖYLEŞİ

ÇOŞKUN BEYAZGÜL
Belçika Diyanet Vakfı Genel Müdürü

Kendinizden bahseder misiniz?

İsmim Coşkun Beyazgül. 11 Eylül 1976, Brüksel doğumluyum. Belçika'ya gelmiş göçmen işçi ailesinin beş çocuğundan en küçüğüyüm. Belçika'da doğmuş ve Brüksel'de ilkokulu bitirmiş bir çocuk olarak Türkiye'ye gittim. Türkiye'de Kur'an kursunda hafızlık eğitimini tanımadıktan sonra İstanbul İmam Hatip Lisesi'nde ortaokul, Zeytinburnu İmam Hatip Lisesi'nde liseyi tamamladım. Daha sonra tekrar Brüksel'e geldim. Brüksel Liberal Üniversitesi'nde Doğu Dilleri Edebiyatı İslamoloji Bölümü'nü bitirdim. 1997'nin sonuna doğru Belçika Diyanet Vakfı'nda Kur'an-ı Kerim ve din dersleri vermek üzere göreve başladım. 27 yıldır Belçika Diyanet Vakfı'nda görev alıyorum. Şu an Belçika Diyanet Vakfı Genel Müdürü olarak görev yapıyorum. Evliyim ve üç erkek evladım var. Dolayısıyla Belçika'da artık yerleşik bir vatandaşlık bilinciyle ikamet ediyorum. Belçikalı Türk ya da Türk Belçikalı tanımları yapılıyor. Biz hem Belçika vatandaşı hem de Türk vatandaşıyız. Gönlümüzde ana vatanımız var ancak Belçika'da, Belçika gerçeklerini dikkate alarak ikamet eden Türkler olarak yaşıyoruz.

Belçika Diyanet Vakfı'nın tarihçesinden ve vakıftaki görevlerinizden bahseder misiniz?

Belçika Diyanet Vakfı, 28 Eylül 1982 tarihinde Belçika Kraliyet Kararnamesi ile uluslararası dernek statüsünde kurulmuştur. Avrupa'da kurulan ilk Diyanet teşkilatlanmasıdır ve Diyanet Teşkilatı'nın yapılanması Avrupa'da ilk kez Belçika'dan başlıyor. Millî ve manevi değerlerimizi yaşama ve koruyabilme ihtiyacından hareketle böyle bir teşkilatlanma başladı. Malum 1960'lı yılların başından itibaren Türkiye'den Avrupa'ya göç eden vatandaşlarımızın birçok ihtiyacı vardı. Bunların en başında din hizmetleri geliyordu. 1960'lı yılların sonundan 1980'li yıllara kadar el yordamı ile küçük çaplı teşebbüsler oldu. Türk toplumu nezdinde kalıcı olması, belli bir çerçeveye oturtulması ve insanlarımızın din hizmetindeki ciddiyete, dinî konularda doğru ve sarih bilgiye kavuşabilmesi için Türkiye Diyanet Vakfı'na benzer bir sivil oluşumun kurulmasına karar verildi. Belçika Diyanet Vakfı'nın kuruluşunda rahmetli babam dahil olmak üzere birçok büyüğümüz ve vatandaşımız emek verdiler. Vakfın birinci kuruluş amacı, Türk toplumuna sosyal, kültürel ve dinî hizmetleri sunmakla beraber camilerin kurulmasını sağlamaktı. Çünkü Belçika'da camiler, cami statüsünde değildi. Dernek kurmuş vatandaşlarımız satın almak istedikleri mülkü camiye çevirmek istediğinde rehbere ihtiyaç duydular. Türkiye Diyanet Vakfı ilk zamanlarda rehberlik yapsa da vakfın Türkiye'de olması hasebiyle vatandaşlarımız Türkiye Diyanet Vakfı rehberliğinde başladıkları din hizmetlerini Belçika Diyanet Vakfı'nı kurarak devam ettirmeye karar vermişler. Belçika Diyanet Vakfı çatısı altında Belçika'daki camilerimizi toplayarak geleceğe dönük bu mekânların aslına uygun şekilde kullanılmasını istemişler. Bugün Belçika Diyanet Vakfı'na bağlı 72 tane camimiz var. Şu anda Belçika'nın neredeyse her noktasında camimiz var diyebiliriz.

Zamanla Belçika'daki Türklerin nüfusu arttıkça, demografik yapıda Müslümanların varlığı arttıkça, ihtiyaçlar arttıkça

ve değiştikçe Belçika Diyanet Vakfı'nın da faaliyet alanı ve hitap ettiği kitle değişip gelişti. Belçika Diyanet Vakfı sadece Müslüman Türk toplumuna değil, Belçika'daki Müslümanların tamamına hitap eden, Belçika'daki Müslüman toplumu adına önemli sorumluluklar üstlenen ve resmî makamlar nezdinde önemli bir aktör kabul edilen bir kurum haline geldi.

Belçika Diyanet Vakfı'nın faaliyetleri; Belçika'daki insanımızın doğru ve sarih dinî bilgiye ulaşması, millî ve manevi değerlerimizin korunması, Müslümanların din ve ibadet özgürlüklerini yaşayabilmesine odaklanıyor. Belçika'da yerleşik Müslümanların oluşturdukları diğer dinî kuruluşlarla iş birliği yaparak Belçika'da din ve ibadet özgürlüğünün savunuculuğu noktasında çalışmalarımıza devam ediyoruz.

✍ Belçika'da din ve ibadet özgürlüğü ne durumdadır? Müslümanların bu ülkedeki tecrübeleri nelerdir?

İslam'ın Belçika'da tanınmasının hikâyesi oldukça eski bir tarihe dayanıyor. 1969'da Suudi Arabistan Kralı, Belçika Kralı'nı ziyarete geliyor. Bu ziyaret esnasında Müslümanların varlığından haberdar olan Suudi Arabistan Kralı, Belçika'da Müslümanların varlığını sembolize edecek bir mekân olması yönünde talebini belirtiyor. O dönemde dünya genelinde ciddi bir petrol krizi yaşandığı için Belçika, iyi ilişkiler kurmak adına Belçika'da Müslüman varlığını göstermek maksadıyla cami ve kültür merkezi inşa etmek üzere sembolik bir mekân tahsis ediyor. Bu sembolik mekân da yine başka bir sembolik bir mekân olan, Brüksel'deki 50. Yıl Parkı olarak da bilinen Cinquantenaire Parkı'nda yer alıyor. Böylece ilk defa bir cami ve kültür merkezi, minareli ve kubbeli olarak Avrupa Birliği (AB) kurumlarının olduğu bir semtte inşa ediliyor. 1974 yılında İslam dininin resmen tanınmasıyla, tanınmanın getirdiği sorumluluklar bakımından devlet, tanıdığı dinin mensupları ile kendi arasında muhatap bir kurum oluşturulmasını gerekli görüyor. Bu kurumun yerinin de bahsettiğim sembolik mekânda olmasına karar veriliyor.

Suudi Arabistan'ın önderliğinde olan ve dünyaca bilinen, kısa adı "Rabıta " olan Dünya İslam Birliği üzerinden Müslümanların temsili sağlanıyor. Belçika'daki Müslümanların hikâyesi bu şekilde başlıyor ve daha sonra farklı süreçler geçiriyor. 1976-1995 yılları arasında Müslümanların temsili Rabıta üzerinden olurken 1995'te devlet, bu temsilin Müslümanların kendilerinin seçtiği bir oluşumla sağlanmasına karar veriyor. Yani Suudi Arabistan güdümlü diyebileceğimiz bir yapıdan Müslümanların kendilerinin seçebildiği bir temsil kurumunun oluşması için harekete geçiliyor. 1995 yılında bu ilk girişimlerde bazı sorunlar yaşanırken 1998 yılında sonuçları itibarıyla Belçika Müslümanlarının temsil kurumu diye tabir ettiğimiz yapı ilk defa resmîleşiyor ve günümüze kadar da devam ediyor.

Belçika laiklik ilkesiyle yönetilen bir ülke ve resmî bir dini yok. Belçika, nötr bir ülke olmasından kaynaklı olarak da bütün dinlere eşit mesafededir. Bu nedenle tanıdığı dinlerin temsil kurumlarını, ibadethanelerini, din adamlarını sübvanse etmektedir. Ancak Belçika devleti ile Müslümanlar arasındaki ilişkiler çok sağlıklı başlayıp ilerlemedi ve günümüzde de Belçika Anayasası'nda yer alan din-devlet ilişkilerini düzenleyen ilkeler dikkate alındığında istediğimiz düzeyde değil. Bunun da birçok nedeni var. Belçika'daki Müslümanların

"Belçika Diyanet Vakfı sadece Müslüman Türk toplumuna değil, Belçika'daki Müslümanların tamamına hitap eden, Belçika'daki Müslüman toplumu adına önemli sorumluluklar üstlenen ve resmî makamlar nezdinde önemli bir aktör kabul edilen bir kurum hâline geldi."

örgütlenme süreçleri çok sancılı, çünkü çok homojen bir yapıya sahip değiller. Belçika'da neredeyse 30 farklı milletten ulaşan bir Müslüman toplum var. Belçika'daki Müslümanların gerek kendi kültürel yapıları gerekse amelde ve itikatta mezhepleri bakımından farklılık gösteren durumları, Müslümanların tek bir noktada birleşmesini hep sıkıntılı kılmış. Bu da Belçika devletinin en başından itibaren Müslümanların bütün teşkilatlanmalarında sürekli müdahalelerine sebebiyet vermiş. Bu müdahaleler zaman zaman çok ciddi boyutlara yükselmiş, zaman zaman azalmış. Daha doğrusu Müslümanların birlik ve beraberlik içerisinde hareket edebilme kabiliyeti arttıkça azalmış, azaldıkça da müdahalelere daha çok maruz kalmış.

Müslümanlar ve Belçika devleti arasındaki ilişkiler, 1974 yılında İslamiyet'in varlığının resmî olarak kabul edilmesinden 2023'e kadar kısmen Rabıta ile başlasa da Belçika Müslümanları Temsil Kurumu *(Exécutif des Musulmans de Belgique- EMB)* tarafından yürütüldü. EMB'nin günümüz itibarıyla tanınırlığı kaldırıldı ve devlet tarafından Belçika Müslüman Konseyi (*Conseil Musulman de Belgique – CMB)* adında yeni bir dernek, Müslümanlarla devlet arasında muhatap kabul edildi. Her ne kadar bu derneğin tanınma kararnamesinde geçici iki yıllık ifadesi kullanılsa da burada Müslümanların kendi iç yapısına, teşkilatlanma, örgütlenme özgürlüğüne çok ciddi bir müdahale oldu. Günümüz itibarıyla tanınırlığı kaldırılmış olsa da EMB, Müslümanların büyük çoğunluğu tarafından tek meşru yapı olarak kabul edilmektedir. Yani Belçika devleti ile Müslümanlar arasındaki ilişkiler çerçevesinden bakıldığında böyle bir tablo çizebiliriz.

✍ Belçika'nın Valon, Flaman ve Brüksel-Başkent bölgelerindeki helal kesim ve diğer İslami konular ile ilgili son durum nedir? Bunun için yapılanlar nelerdir?

AB ülkeleri arasında Belçika'nın bu konudaki karnesi maalesef iyi değil. Avrupa İnsan Hakları Beyannamesi'nde ve Belçika Anayasası'nda garanti altında alınan din özgürlüğü, ibadet özgürlüğü ilkeleri sözde hayvan refahı söylemi ile karşı karşıya getirildi. Hayvan refahı konusunda belirlenmiş hiçbir norm olmadığı hâlde, dinî usullere göre kesimin önüne geçen bir uygulamayla karşı karşıya kalındı. Bu Flaman Bölgesi'nden başladı, Valon Bölgesi'nde devam etti. Maalesef bu süreçte yasaklar geldi, kanunlar çıkarıldı. Flaman ve Valon Bölgesi'nin çıkardığı kanuna göre, dinî usullere göre hem Müslümanlar hem de Yahudiler kesim yapamaz duruma geldi. Biz bunların hepsini başta Anayasa Mahkemesi, daha sonra Avrupa Adalet Divanı ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne taşıdık. Fakat yap-

tığımız başvuruların hepsi maalesef olumsuz sonuçlandı. Bu da Belçika demokrasisi, Belçika'da din ve ibadet özgürlüğü ilkeleri noktasında çok olumsuz bir not. Her ne kadar hukuki süreçler tamamlanmış gözükse de biz başka birtakım faaliyetlerle Müslümanlar ve Yahudilerin bu haklarından mahrum bırakılmasının önüne geçmeye çalışıyoruz. Brüksel Parlamentosu'nda da 2022 yılında ilk defa helal kesimin yasaklanması konusunda bir yasa getirilmek istendi. Müslümanların, Yahudilerin temsil kurumları ve kanaat önderleri olarak bizler parlamentoda bu haklarımızı savunan sunumlar yaparak Brüksel parlamenterleri ile önemli girişimlerde bulunduk. Çeşitli yollarla parlamenterler üzerinde sürekli bir etki yapmak kaydıyla Müslümanlar ve Yahudiler olarak bu yasanın geçmesine engel olduk. Üç oy farkıyla yasa parlamentodan geçemedi. Şu an Belçika'ya helal et dağıtımının büyük çoğunluğu Brüksel Bölgesi üzerinden yapılıyor. Ancak helal kesimin yasaklanması girişimleri bizim din ve ibadet özgürlüğümüzün kısıtlanması noktasında sürekli bir tehdit olarak durmaya devam ediyor.

✍ Belçika'da helal kesim gibi ön plana çıkan başka bir İslami konu var mı?

Belçika'nın federal yapısından dolayı Flaman, Valon ve Brüksel Bölgesi'nde birçok konuda farklı uygulamalar görmek mümkün. Yine Belçika'da Müslümanların muzdarip olduğu bir diğer konu başörtüsü meselesi. Bazı okulların tüzüklerinde başörtüsü yasağı var, bazısında yok. Bu konuda da hukuk mücadelesi veriyoruz ancak olumsuz sonuçlar almaya devam ediyoruz. Din ve ibadet özgürlüğü konusunda bundan 20 sene önceki noktadan çok daha geride olduğumuzu söyleyebilirim. Müslümanların görünürlüğü arttıkça din özgürlüğünü kısıtlama teşebbüsleri de artıyor.

"Camilerimiz bizim için bir araya gelmenin, birlikte olmanın ve sosyalleşmenin en önemli mekânları."

Eskiden Müslümanlar toplumda bu kadar görünür değildi. Ne zaman maden işçisi statüsünden çıkıp artık bu ülkenin sosyal hayatına katılarak görünür olmaya başladılar, o zaman bu konu siyasetin gündemine gelmeye başladı. Bunun gibi başka örnekler de sıralayabiliriz. Örneğin Belçika'da Müslümanlara ait camilerin sayıları arttıkça, görünür olmaya başladıkça Belçika kamuoyu nezdinde ve siyasetinde gündem olmaya başlıyoruz.

✍ Belçika'da İslami okullar/üniversiteler/bölümler var mıdır? Varsa sayıları ve genel durumları hakkında bilgi verebilir misiniz?

Belçika'da İslami okullar diyebileceğimiz ilkokul ve ortaokullar var. Belçika'daki yarı özel okulların içerisinde dinî motifli, dine bağlı, din kültürü üzerinden eğitim veren okullar var. Bunların başında Katolik ve Yahudi okulları geliyor ve son yıllarda İslam okulları da açılmaya başlandı. Fakat İslam okullarının da çok özgür bir yapı içerisinde çalışabildiklerini söyleyemeyiz. Yenileri eklenmeye çalışıldıkça sürekli siyasetin müdahalesiyle engelleniyorlar. İslam okullarına olan devlet müdahalesini Katolik ve Yahudi okullarında gözlemlemiyoruz.

Belçika'da devletin resmî olarak tanıdığı bir İslami üniversite, İslami yüksekokul veya İslami ilimler fakültesi yok. Ancak müfredatında İslami ilimlerle ilgili dersleri olan veyahut seçmeli olarak İslam medeniyetiyle ilgili derslerin olduğu bölümler var. Yine de Türkiye'deki ilahiyat fakültesi ve İslami ilimler bölümleri ile denk sayılabilecek bir eğitimden bahsedemeyiz. Yani oryantalizmden daha farklı diyebileceğimiz ama kesinlikle bir ilahiyat fakültesi veya Türkiye'deki İslami ilimler fakültesinin dengi olmamakla birlikte İslam medeniyetiyle ilgili derslerin olduğu bölümler var.

Müslümanların oluşturduğu İslam okullarına rağbet çok fazla. Bu okullara ilginin yüksek olmasının başında çocukların Müslüman olmalarından kaynaklı uğradıkları ayrımcılık, dinî özgürlüklerini yaşayamamaları geliyor.

✍ Belçika'da cami deyince ne düşünmeliyiz? Camiler sizin için kişisel olarak ne ifade etmektedir?

Sanıyorum sadece Belçika'da için değil, Türk diasporasının olduğu Avrupa ve diğer Batı ülkelerinde de camilerimiz bizim için sadece ibadethane değil. Camilerimiz bizim için bir araya gelmenin, birlikte olmanın ve sosyalleşmenin en önemli mekânları. Camilerimiz sayesinde insanlarımız sosyal ve kültürel anlamda kendilerini daha diri tutabiliyor. Millî ve manevi değerlerimize daha çok sahip çıkabiliyoruz ve bu camilerimizi, insanlarımız ayakta tutuyor, insanlarımız inşa ediyor, insanlarımız güzelleştiriyor ve insanlarımız sayesinde yapılan faaliyetlerle bu camilerimiz Elhamdülillah dolup taşıyor.

Yani cami dendiği zaman Belçika'da benim açımdan ve Belçika'da yaşayan Müslümanlar açısından da hayatın merkezinde en önemli sosyalleşme alanı anlaşılıyor diyebiliriz.

"Belçika Diyanet Vakfı'nın da camilerimizin bir çatı altında toplanması ve hizmetlerin yürütülmesi noktasında çok hayati bir garantörlük misyonu bulunmaktadır."

✍ Belçika'da camiler ilk olarak ne zaman açılmıştır?

Belçika'ya ilk göçle birlikte gelen Müslümanlar özellikle bayram namazlarını ve Cuma namazlarını kılabilecekleri mekânlar aramışlar. Hatta havanın müsait olduğu zamanlarda parklarda ve imkânlar ölçüsünde de dinimizin kurallarına uyacak şekilde tedbir alınarak kiliselerde, okullarda Cuma namazları, bayram namazları kılmışlar. Göçün kalıcılaşmasıyla küçük mekânlar tutularak mescitler yapılmaya başlandı. 1980'lerin başından itibaren daha düzenli camiler inşa edilmeye başlandı. Satın alınan mülklerin camiye dönüştürülmesi sistemi hâlen devam ediyor olsa da temelden inşa edilme yönünde uygulamalara daha çok 1980'lerden sonra başlandı. Camiler Müslümanların kendi kültürlerini, kendi tarihsel miraslarını yansıtan şekiller almaya başladıkça engellemeler de beraberinde gelmeye başladı. Engellemelere rağmen az sayıda da olsa minareli ve kubbeli camilerimiz hamdolsun var. Hatta bazı yerlerde belli vakitlerde dışarıya ses verilerek ezan okunmasına da müsaade ediliyor. Çok istisnai yerlerde, altı camimizde böyle bir uygulama var.

✍ Günümüzde Belçika'da toplam cami sayısı kaçtır? Türklere ait cami derneklerinin sayısı kaçtır?

Belçika'daki cami sayısını tam olarak tespit etmek zor, zira bazı küçük mescitler var. Bazı camiler de hiçbir yere bir bildirim yapmadıkları için sayısal verilerde yer almıyorlar. Bu sebeple ancak yaklaşık bir sayı verilebilir. Belçika genelinde yaklaşık 350 cami vardır. Bu camilerin ise 120'si Türklere aittir.

✍ Belçika'da resmî talepte bulunulduğu ve devletin bir caminin tanınırlığı için gerekli gördüğü şartlar yerine getirildiği takdirde cami resmî olarak tanınmakta, imamın maaşı ve mimari çalışmaların faturası da devlet tarafından karşılanmaktadır. Göçün 60 yılını geride bıraktığımız bu dönemde, 60 yılda camilerin kurumsallaşması açısından ne gibi önemli dönüm noktaları oldu? Son yıllarda hükümet tarafından cami tanınırlığını kolaylaştıran ya da zorlaştıran herhangi bir girişimde bulunuldu mu?

1998 yılında EMB'nin resmiyet kazanmasıyla camilerin de ibadethane statüsünde tanınması için yasal metinler düzenlenmesi gerekiyordu. 2005 yılına kadar bu metinler diğer dinler için varken Müslümanlar için yoktu. 2005-2008 yılları arasında EMB'nin başkanlığını yürüttüğüm dönemde bu metinlerin Müslümanların menfaatlerine zarar getirmeyecek şekilde düzenlenmesini sağlayacak girişimlerde bulunduk. Hamdolsun, bu girişimler sayesinde o yıllarda hızlı bir cami tanınması gerçekleşti. Ancak ilerleyen süreçte bu tanınma sonraki hükümetler tarafından yavaşlatılarak, durduruldu. Bunun birkaç nedeni var: Birincisi, yeni hükümetler camileri tanıma işlemini çok hızlı yaptığını bahane ederek

"Göçün 60. yılında hâlâ gelecekle ilgili kaygılarımız olmakla birlikte, bugüne kadar katedilen mesafeler göz önüne alındığında geleceğe umutla bakabileceğimiz çokça gerekçemiz ve geriye dönüp baktığımızda bizi gururlandıran eserlerimiz var."

yeterince ağır koşullar getirmediğini düşündü. Camilerin tanınmasının yavaşlatılması için bazı raporlar çıkarıldı. İkinci gerekçe, camilerin ibadethane statüsünde tanınmasından kaynaklı finansal anlamda devletten aldığı yardımlar gösterildi. Belçika'da bölge hükümetleri ibadethanelerin tanınmasından sorumluyken Federal hükümet, bu ibadethanelerde görev alacak din adamlarının maaşını ödemekten sorumlu. Dolayısıyla her iki hükümetin de tanımayla birlikte belli bir finansal kaynak ayırması gerekiyor. Camiler için ayrılan finansal desteğin bütçeyi zorladığı gerekçe gösterilerek sürecin yavaşlatılması ve hatta durdurulması konusunda bir yol izlendi.

Bu gerekçelerden dolayı Flaman Bölgesi'nde 2022 yılında yeni bir yasa getirildi. Yasa metninde birçok yerde Müslümanlardan bahsediliyor. Camilerin tanınmasının önüne engel koymak, tanınmış olanların tanınırlığını geri çekmek gibi gayeler güdülerek yapılan bir yasa olduğu çok belli. Bu yasayı okuyan herkes böyle düşünüyor. Hatta bir Katolik başpiskopos, bu yasa çıktığında "Keşke Müslümanlara ayrıca bir yasa yapsaydınız, bu yasa ile biz de mağdur oluyoruz," diye toplantı esnasında düşüncesini dile getirdi.

Yasa ile özellikle yurt dışından din görevlisinin gelmesine ve Belçika'da tanınmış dinlere yurt dışından finansman gelmesine bir engel konuyor. Belçika'daki dört çatı kuruluşu, Belçika Diyanet Vakfı, Belçika İslâm Federasyonu, Faslılara ait Camiler Birliği ve Arnavutların Camiler Federasyonu olarak bu yasayı mahkemeye taşıdık. 20 Temmuz 2023 tarihinde Anayasa Mahkemesi bizi haklı buldu. Bu karar Belçika'daki Müslüman diasporası için en önemli mahkeme kararıydı. Ancak Anayasa Mahkemesi'nin bu kararı hiçbir şekilde basına yansıtılmadı.

Mahkeme 20/07/2023 tarihinde aldığı kararla "dinî toplulukların başka bir ülkeyle veya kuruluşla ilişki kurmasını veya din görevlisinin başka bir ülkeden maaş almasını yasaklamanın Belçika Anayasası, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Birleşmiş Milletler'in Din veya İnanca Dayanan Her Türlü Hoşgörüsüzlüğün ve Ayrımcılığın Tasfiye Edilmesine Dair Bildirgesine aykırı olduğuna" hükmederek yasanın ilgili maddelerini iptal etti. Bu kararın, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ni imzalayan bütün ülkelerde Müslümanların din ve ibadet özgürlüğüne olumlu yönde etki edecek tarihî nitelikte emsal bir karar olduğunun altını çizmek gerekir.

10 Haziran 2023 Belçika seçimleri öncesinde Anayasa Mahkemesi'nin iptal gerekçelerine uygun bir güncelleme yaptıkları iddiasıyla daha da yanlış, din özgürlüğüne daha da aykırı bir yasa çıkarttılar. Biz onu

"Belçika genelinde 30 civarında mezarlık içerisinde Müslümanlara tahsis edilen parseller var. Dolayısıyla Müslümanlar defnedildikleri yerler itibarıyla ayrılmış durumda."

da mahkemeye taşıdık. 2025 yılı içinde gelecek kararı bekliyoruz.

✍ Göç çalışmaları literatüründe göç koşullarında hizmet veren camilerin ana vatandakilerden daha farklı işlevleri olduğu düşünülür, siz bu konuda ne dersiniz?

Belçika'daki camiler gerçekten Müslümanların sosyal hayatında önemli bir merkez. Sadece beş vakit namaz için dolan, ziyaret edilen mekânlar değil. Cami lokalleri, gençlik lokalleri, hanım lokalleri gibi ayrı bölümlere sahip, imkânlar ölçüsünde sosyal, kültürel ve sportif faaliyetler yapılan külliyeler şeklinde camilerimiz de var. Tabii cemaatin azlığı dikkate alınarak çok küçük çapta camiler de var ama ve bu camilerimiz de en azından bir eğitim merkezi. Çünkü çocuklarımız hafta sonları bu camilerimizde Kur'an-ı Kerim, din kültürü dersleri, Türkçe ve Türk kültürü dersleri de alıyorlar. Bu mekânlarımız bizim için millî ve manevi değerlerimizi korumak açısından çok kıymetli.

Aynı zamanda camilerimiz bulunduğu bölgedeki diğer milletlerle, diğer toplumlarla Müslüman olsun, gayrimüslim olsun iyi ilişkiler kuran, oranın coğrafi profiline uygun hizmetler sunan mekânlar konumunda. Camilerimizin açık kapı günleri, hayır çarşıları, kahvaltı programları, iftar organizasyonları gibi birçok etkinliğine gayrimüslimler davet ediliyor ve onların da çok yoğun rağbet ettiği programlar oluyor. Bu etkinliklerde hem Müslümanlar arasında hem de Müslümanlar ve gayrimüslimler arasında kaynaşma oluyor.

Camilerde gençlerimize yönelik bilinçlendirici programlar yapılıyor. Özellikle hanım kollarının camilerimizin gerek inşasında gerekse de daha sonraki faaliyetlerinde çok önemli katkıları var. Bu konuda hanımlar gerçekten önde ve o caminin yaşatılması noktasında çok büyük emekleri var. Genç, yaşlı herkesi kubbe altında ve minare gölgesinde birleştirmeye gayret ediyoruz.

Belçika Diyanet Vakfı'nın da camilerimizin bir çatı altında toplanması ve hizmetlerin yürütülmesi noktasında çok hayati bir garantörlük misyonu bulunmaktadır.

✍ Camideki faaliyetlere, özellikle gençlerin ve kadınların katılımları ne durumdadır?

Elhamdülillah çok iyi bir katılım var. Hem hanımlar hem de gençlere yönelik çok güzel faaliyetler yapılıyor. Faaliyetler, sosyal medya da kullanarak paylaşılıyor, teşvik ediliyor. Eğer camilerimizin bu birleştirici rolü olmamış olsaydı, belki de toplumumuzun önemli bir kesimini maalesef kaybetmiş olurduk. Göçün 60. yılında hâlâ gelecekle ilgili kaygılarımız olmakla birlikte, bugüne kadar katedilen mesafeler göz önüne alındığında geleceğe umutla bakabileceğimiz çokça gerekçemiz ve geri-

ye dönüp baktığımızda bizi gururlandıran eserlerimiz var.

İmamların mesken ülkelerinde eğitim almaları konusunda ne düşünüyorsunuz? Diyanet bu konu hakkında ne tür çalışmalar yapıyor?

İmamlar konusunu hem imamların profili hem imamların eğitimi hem de Belçika devleti ile Müslümanlar arasındaki ilişkilerle birlikte düşünmek gerekir. Böyle düşündüğümüzde pek çok sorunun da yanıtını almış oluruz.

1980'lerin başından itibaren Müslümanların oluşturduğu camilere din hizmeti verebilmek adına Diyanet İşleri Başkanlığı, Türkiye'de tecrübeli hocalarımızı Belçika'daki camilerde görevlendirdi. Bu süreçte gelen hocalarımız çok emek verdiler. Ahirete göç edenlere Allah'tan rahmet diliyorum. Hayatta olanlara da sağlık, sıhhat, afiyet diliyorum. Hepsinden Allah razı olsun dememiz lazım, çünkü onlar sayesinde Belçika'da, Avrupa'da varlığımızı koruduk. Bu camilerimizi inşa eden büyüklerimiz, bu camilerimizi satın alan büyüklerimiz de belki çok az imkânlara sahiplerdi. İşlerinden arta kalan vakitlerinde bu camilerimizle hep ilgilendiler.

İmamlarımız, yasakların olduğu Flaman Bölgesi dışında Türkiye'den gelmeye devam ediyor. Fakat hem bu yasaklar neticesinde hem de gelecekle ilgili hizmetlerin çeşitliliğini artırmak amacıyla, ihtiyaç olan bir eğitim sistemine 2006'da adım atıldı. Ülke fark etmeksizin milletimizin olduğu her yerde liseyi bitirmiş olan gençlerimiz Diyanet İşleri Başkanlığı, Türkiye Diyanet Vakfı ve YÖK ile yapılan bir anlaş-

ma kapsamında oluşturulan Uluslararası İlahiyat Programı'na dahil olabiliyor. Bu program sayesinde bir yıl hazırlık, dört yıl da fakülte olmak üzere gençlerimiz beş yıl Türkiye'deki ilahiyat fakültelerinde eğitim görüyorlar. Eğitimden mezun olup diploma aldıklarında yurt dışında sözleşmeli personel olarak çalışmak için girilen sınavda da başarılı olduktan sonra din görevlisi olarak istihdam ediliyorlar. Şu anda Belçika'da bu süreçlerden geçmiş 29 din görevlimiz var.

Uluslararası İlahiyat Programı sayesinde hem gelecekte yaşanabilecek din görevlisi sıkıntısının giderilmesi hem de Belçika özelinde bu konuda yaşanabilecek sıkıntıların mümkün oldukça önüne geçilmesine imkân tanınmış oldu. Bu hizmetlerin daha farklı bir ihtiyaca cevap vermesi noktasında da bu programda eğitim görmüş din görevlilerimiz önemli bir rol üstlendi.

İmamların yerinde yetiştirilmesi noktasında sürekli bir gündem var. Fakat bu gündem gerçekten Müslümanların gündemi mi yoksa Avrupalı siyasilerin gündemi mi? Bu ayrımı yapmak çok önemli. Elbette Müslümanların bu ülkelerde kendilerinin oluşturdukları yükseköğretim düzeyinde eğitim verebilecek kurumlarının olması bir ihtiyaç. Fakat bunu sağlamak için çok ciddi maddi kaynaklar ve insan kaynağı gerekiyor. Belçika'daki göç tarihimiz bunları sağlamak için henüz yeni. Buna rağmen teşebbüsler yok değil ancak bu teşebbüslerin çok önemli bir kısmı hükümetlerin ve siyasetin kendi başına yapmaya çalıştıklarının önüne geçme maksadını taşıyor. Zira siyasiler sürekli Müslümanlar için din adamı yetiştirme yarışına giriyor. Ancak bu siyasi söylemleri diğer dinlerin din adamlarını yetiştirmek için kullanmıyorlar. Burada hem bir

çifte standart hem de Belçika'nın din-devlet ilişkilerini düzenleyen ilkelerine ve dinî kurumların otonomisi ilkelerine aykırı bir durum söz konusu.

Hâlbuki camilerimizin kamu düzeni noktasında bugüne kadar bu topluma sağladığı olumlu katkıyı kimse inkâr etmiyor. Bizim Türkiye'den gelen din görevlilerimiz de kamu düzenini sağlama noktasında benzer katkıyı sağlıyor ve bu da inkâr edilmiyor. Hatta Diyanet özelinde söylemek icap ederse, Diyanet İşleri Başkanlığı ile ilgili kamu düzenine olumlu yönde katkı sağladığı bütün istihbarat raporlarında geçen bir gerçeklik olarak karşımıza çıkıyor. Buna rağmen 11 Eylül olayları, Belçika'da yaşanan 22 Mart 2016 terör saldırıları sonrasında böyle bir siyasi konjonktür geliştirildi ve bu söylemler neticesinde kamuoyunu çok kolay etkiliyorlar. Bu sebeple hiçbir bilimsel altyapısı olmayan ve Müslümanlar aleyhine ön yargılardan üretilen popülist siyasi söylemler toplumu Müslümanlar aleyhine radikalleştiriyor.

Yerinde imamların yetiştirilmesi noktasında maddi kaynak ve insan kaynağı çözüldüğünde de Belçika devleti tarafından tanınma meselesi var. Ayrıca ilgili bakanlıklarla müfredat konusunda da bir anlaşmazlık var. Bizim istediğimiz müfredat kabul edilmiyor ve siyasilerin kendisi, Müslümanların gerçek anlamda menfaatini gözetmeden bir müfredat oluşturmak istiyor. Dolayısıyla Müslümanların Belçika'da kendi din adamlarını yetiştirebilecek potansiyelde iradeleri olmakla birlikte maddi kaynak, insan kaynağı konusunda henüz istenen noktada olunmaması ve ilgili hükümet muhataplarının bu konudaki yaklaşımları sebebiyle yerinde imam yetiştirme ihtiyacına şu an için cevap verilemiyor. Yerinde imam yetiştirme konusunda Müslümanların talepleri dikkate alınmadıkça böyle bir projenin gerçekleşmesi, gerçekleşse bile Müslümanlar nezdinde karşılık bulması mümkün olmayacak.

Ancak Uluslararası İlahiyat Programı'nın altyapısını oluşturmak için Belçika Diyanet Vakfı'na bağlı bir eğitim merkezimiz var. Bu eğitim merkezimizde temel İslami ilimlerin verilmesi, Kur'an-ı Kerim derslerinin verilmesi noktasında bir altyapı oluşturuyoruz. Bu eğitimde belli bir seviyeye gelmiş olan öğrencileri de Uluslararası İlahiyat Programı'na göndererek, eğitimi tamamladıktan sonra onları Belçika'da istihdam ederek bu ihtiyaca cevap vermeye başladık.

İmamları istihdam etmede kriterleriniz nelerdir?

Belçika'da imam istihdamı üç farklı şekilde mümkün olabiliyor ve bu şekillere bağlı kriterler bulunuyor. Türk toplumunda öne çıkan iki farklı yöntem var.

İlk olarak Diyanet İşleri Başkanlığı'nın kendi kriterleri var. Bu kriterler doğrultu-

sunda bir kısmı Türkiye'de imamlık görevi yapan ve sınavlardan geçip başarılı olduktan sonra Bakanlıklararası Ortak Kültür Komisyonu'ndan da onay alarak beş yıllığına görevlendirilenlerdir. Öte yandan yine Diyanet İşleri Başkanlığı'nın kendi kriterlerine göre UİP mezunu ve Belçika ikameti olanlar yurt dışı sözleşmeli din görevlisi sınavını başarıyla geçtikten sonra istihdam ediliyorlar.

İkincisi EMB üzerinden gerçekleşiyor. Tanınmış olan ibadethanelerde EMB üzerinden istihdam edilen din adamlarının maaşını Belçika devleti ödüyor. Bu istihdam yeterlilik üzerine kurulu bir komisyon tarafından belirleniyor. Bu şekilde olduğunda Belçika'da ikamet eden farklı milletlerden imamlar istihdam ediliyor. EMB bünyesindeki Din İşleri Kurulu *(Conseil des Théologiens)* farklı Müslüman milletlerden oluşuyor. Belçika devleti tarafından tanınmış camilerin imam talep etmesi sonucunda bu komisyon, ilgili caminin adayına yeterlilik mülakatları yapıyor ve o mülakatlar neticesinde istihdam edilip edilmeyeceği kararını veriyor.

Üçüncü yöntemi ise ağırlıklı olarak Faslı Müslümanların uyguladığını gözlemliyoruz. Faslı camilerinde cami yönetimlerinin doğrudan istihdam ettikleri imamlar görev yapmaktadır. Bunun en önemli sebebi nüfuslarına oranla çok az sayıda tanınmış camilerinin olması ve kendi ülkelerinden imam getirme imkânlarının olmamasıdır. Bu imamlar cami derneği ile işçi statüsünde bir sözleşme yapmak suretiyle istihdam edilmekte, özlük ve sosyal hakları bu şekilde oluşmakta ve zamanı geldiğinde bu statüde emekli olabilmektedirler.

✍ Belçika'da manevi danışmanlık hizmeti nerede ve hangi ihtiyaçlara binaen sunulmaktadır?

Belçika'da EMB üzerinden cezaevlerinde bulunan Müslüman mahkûmlara yönelik manevi danışmanlık hizmeti veriliyor. Danışmanlık mesleği için de yine EMB'nin Din İşleri Kurulu'nun mülakatlarından geçmek gerekiyor. Burada imamlarda olduğu gibi Belçika dışından istihdam söz konusu değil. Güvenlik kriterleri gerekçesiyle belirli sınav ve aşamalardan geçmiş olanlar cezaevlerinde manevi danışmanlık hizmeti sunabiliyor. Bu kişiler, İlahiyat Fakültesi veya muadili bir eğitim alarak manevi danışmanlık mesleğini yapıyor. Belçika'da Müslümanlar için tahsis edilen kadro 23 civarında.

Cezaevleri dışında ve günlük hayatta, her ne kadar böyle bir görev tanımı olmasa da bizim din görevlilerimiz marifetiyle bu manevi danışmanlık hizmeti sunuluyor. Bu işi yapan hem erkek hem kadın din görevlilerimiz var. Manevi danışmanlık hizmeti bu anlamda 1980'li yıllardan beri verilmeye devam ediyor.

✍ Bilindiği üzere diasporamızın bulunduğu birçok ülkede Müslüman mezarları konusuna önem veriliyor. Belçika'da Müslüman mezarlığı var mıdır? Bu konuda ne tür çalışmalar yapılmaktadır?

Belçika'da Müslüman mezarlığı adı altında bir mezarlık yok, çünkü yasalara göre belli bir dinin mensuplarına tahsis edilen bir mezarlık mümkün değil. Sadece belediyelerin mezarlıkları var. Bu mezarlıklar içerisinde Müslümanlara tahsis edilen bölümler var. Belçika'da da bu oldukça yaygın. Belçika genelinde 30 civarında mezarlık içerisinde Müslümanlara tahsis edi-

len parseller var. Dolayısıyla Müslümanlar defnedildikleri yerler itibarıyla ayrılmış durumda. Benzer şekilde mezarlıkta, Yahudiler için de ayrılmış bölümler var. Ancak ne Yahudi mezarlığı ne Müslüman mezarlığı ne de Hristiyan mezarlığı diye dinî mensubiyete dayalı bir mezarlık yok. Belçika'da mezar yeri satın alma durumu hiç kimse için söz konusu değil. Ancak tek seferlik bir ücret karşılığında mezar yerini 25 veya 50 yıllık süre ile uzun yıllar kendinize tahsis ettiriyorsunuz. Bu süre belediyeden belediyeye farklılık gösteriyor. Süre dolduğunda da varisleri dilerse ücretini ödemek koşuluyla süreyi diledikleri kadar uzatabiliyorlar.

Belçika Diyanet Vakfı'nın Cenaze Nakil Yardımlaşma ve Dayanışma Fonu'nun kuruluş amacı, sunduğu hizmetler ve toplum için önemi nedir?

Belçika Diyanet Vakfı'nın en önemli faaliyetlerinden bir tanesi, kurulduğu günden itibaren Cenaze Nakil Yardımlaşma ve Dayanışma Fonu'dur. Bu fonun en önemli gayesi, Müslüman Türk toplumundan birinin Belçika'da vefat etmesi hâlinde Türkiye'ye nakli ve orada defnedilmesi ile bu anlamda karşılaşılan maddi külfetin önüne geçilerek dayanışmayı sağlamaktır. İnsanlarımızın acılı günlerinde onların yanında olmak ve aynı zamanda manevi rehberlik etmek gibi önemli gayeleri vardır. Bugün yaklaşık 45 bin ailenin üye olduğu bir fonumuz var. 1982 yılında vakfın kurulmasıyla birlikte bu fon da kurulmuş. 1982'den beri bu fon sayesinde vatandaşlarımız acılı günlerinde hiçbir ücret ödemeden, hiçbir şeyle meşgul olmadan bütün resmî işlemleriyle beraber nakil ve defin işlemini gerçekleştiriyor. Bu da bizim açımızdan toplumumuza yönelik en önemli hizmetlerden bir tanesi, çünkü ilk zamanlar çok büyük mağduriyetler yaşanmış. Göçün ilk yıllarında Belçika'da defin imkânı da yokmuş, Türkiye'ye göndermek için imkânlar çok zor ve maddi olarak da büyük bir külfet oluşturuyormuş. Ancak vatandaşlarımız Belçika Diyanet Vakfı'nın fonuna üye olarak hiçbir zorluk ve külfetin altına girmeden cenaze hizmeti alma imkânına sahip oldular.

Söyleşi

BELÇİKA'DAKİ MÜSLÜMANLARIN TEMSİL MÜCADELESİ: BELÇİKA MÜSLÜMANLARI TEMSİL KURUMU BAŞKANI MEHMET ÜSTÜN İLE SÖYLEŞİ

MEHMET ÜSTÜN
Belçika Müslümanları Temsil Kurumu
(Exécutif des Musulmans de Belgique - EMB) Başkanı

✍ Kısaca kendinizden bahseder misiniz? Türkiye'nin neresinden geliyorsunuz? Ailenizin göç geçmişinden kısaca bahseder misiniz?

İsmim Mehmet Üstün. 1961 Trabzon, Çaykara doğumluyum. Evliyim. Öğretmenlikten emekliyim. 1980 yılından beri Belçika'da yaşamaktayım. 1980'de öğrenci olarak geldim, sonrasında evlenerek Belçika'da kaldım. Asıl mesleğim din dersi öğretmenliği. Fakat 1990 yılından beri bu EMB ve onun etrafındaki bütün dosyaları takip ederek ve uzun yıllar yöneticiliğini de yaparak bu konularda epey çalışmalarda bulunmuş biriyim. 1999 yılında kurulan EMB'nin hâlen başkanlığını yürütmekteyim.

✍ EMB'nin kuruluş sürecinden ve temel misyonundan bahseder misiniz?

Belçika, Hristiyan dininin mezhebi olan Katoliklik, Anglikanizm, Ortodoks, Yahudilik ve liberal görüş olarak bilinen laiklerin kurumlarının yanında, 1974 yılında İslam'ı da resmî bir dinî kurum olarak tanıdı. O süreçte kanunların öngördüğü şekilde bir temsil kurumu kurulamadı. Sadece geçici bir temsil kurumu atandı.

İslam'ın kabul edilmesiyle, 1800'lü yılların başında yapılmış, bugün 50. Yıl Parkı

olarak da bilinen Cinquantenaire Parkı'nda bulunan bir bina Belçika Müslümanlarına cami olarak hediye edildi. Binanın camiye çevrilmesi için restorasyon masraflarını o günkü Suud Kralı, merhum Kral Faysal üstlendi. İslam dininin tanınmasının ardından resmî temsil görevi başta Suud merkezli İslam Kültür Merkezi'ne verilmişti. Belçika'da Müslümanlardan bazı kesimler İslam Kültür Merkezi'nin Suud merkezli olmasına karşı çıktı. Böylece 1990'da dönemin Adalet Bakanı İslam'ın temsil yetkisini İslam Kültür Merkezi'nden aldı ve Müslümanların bir seçim organize etmesini istedi. Bunun üzerine bir seçim organize edildi fakat seçim kabul görmedi. Dönemin Adalet Bakanı, kendi inisiyatifini kullanarak 10 kişiyi -kamuoyunda Akiller Konseyi olarak bilinen bir kurumu- Müslümanların temsil kurumu olarak tayin etti. Akiller Konseyi de Belçika Müslümanları tarafından desteklenmeyince idareten İslam öğretmenleri ve din eğitimi alanında çalışmalarına devam etti. Akiller Konseyi'nin 1993'te feshedilmesinin üzerine çok kısıtlı bir çalışma alanı ile EMB'nin kurulmasına yönelik ilk adımlar atılmış oldu. Yapılan görüşmeler neticesinde zamanın Adalet Bakanlığı'nın onayı ile 1998 yılında Belçika'da yaşayan bütün Müslüman vatandaşların katılabildiği seçimler düzenlenerek bugünkü EMB'nin ilk genel kurulu düzenlendi. Böylece 3 Mayıs 1999'da resmî anlamda EMB kurulmuş oldu. EMB; din dersi öğretmenlerinin tayini dışında camilerin tanınması, imamların tayin edilmesi, hapishanelerdeki dinî danışmanların tayini, Kurban ve Ramazan Bayramı ilanı, helal kurban kesme sertifikası verme konularında yetkiliydi. Ayrıca EMB yetkilerini kullanarak ilk camilerin 2006'da tanınmasını sağladı. Toplamda o günün verileriyle 48 cami tanındı ve camilere maaşları Belçika hükümeti tarafından ödenecek imamlar, müezzinler, vaizler tayin edildi.

"Her şeyden önce İslam'ın resmî din olarak tanınması, bizim Belçika'da birinci sınıf vatandaş olduğumuz anlamına gelmektedir."

2006'ya kadar cami tanımaları ilk defa gerçekleşti, hapishanelere ilk defa sosyal danışmanlar tayin edildi. 2008'de EMB'nin kendi içindeki anlaşmazlıklar sebebiyle Belçika İslam Temsil Kurulu'nun oluşumu konusunda yeni bir fikir ortaya atıldı. Dönemin Adalet Bakanı'nın da tavsiyesiyle 2009-2014 arasında benim de o dönemin başkan yardımcılığını yürüttüğüm EMB ve tüm aktörlerle masaya oturuldu. Belçika'da Müslümanlar nasıl temsil edilmelidir, temsil kurumu nasıl oluşmalıdır konularında, söz sahibi olabilecek hemen hemen herkesle müzakere ettik. Dört yılın sonunda EMB'nin Belçika'da mevcut, o dönem 300 cami, şu anda 370'e yaklaşan camilerden gelen delegelerden oluşması konusunda bir proje geliştirildi. Böylece 2014'ün başında Belçika'daki 300 caminin 292 tanesi, bu oluşturduğumuz projenin gereği olan şartları imzalayarak bu sürece katkıda bulundu. Böylece 292 kişilik delegasyon ve 62 kişilik bir genel kurul oluşturuldu. Bu genel kurulu da 17 kişilik yüksek temsil organı olan EMB oluşturdu. EMB de kendi arasında başkan, başkan yardımcıları ve diğer departman sorumlularını oluşturdu. Başkan, rotasyon usulüne uygun olacak şekilde üç yıl Türklerde, üç yıl Faslılarda olmak şartıyla belirlendi. Çünkü Belçika'da en büyük göçmen grup Faslılar, ikinci büyük göçmen grup Türklerdir. Onun dışındaki azınlıklar da EMB'de iki kişiyle temsil ediliyorlar ama başkanlık görevleri Fas ve Türk toplumuna verildi. Böylece bu proje 2014'te hayata geçirildi ve ilk defa Müslümanlar; kendi dinamikleriyle, dışarıdan hükümetin bir komisyon kurarak seçim organize etme ihtiyacı duymaksızın, 2014'te geniş tabanlı EMB'yi oluşturdular.

✍ EMB, hangi alanlarda faaliyet gösteriyor? Yasal misyonları nelerdir?

Öncelikle EMB; bir fetva kurulu değil, ruhani yapısı yok, idari bir organ. Bu idari organın yetkileri şudur:

- Belçika'da hem Flaman Bölgesi hem Valon Bölgesi hem de Brüksel'de Fransızca ve Felemenkçe olmak şartıyla din derslerini resmî devlet okullarında, belediye okullarında organize etmek,
- İlgili bakanlıklara başvurarak Belçika'daki camilerin bir prosedür gereği tanınmasını sağlamak,
- Tanınmış camilere imamlar tayin etmek,
- Gerekirse hem din dersi öğretmeni yetiştirmek hem de imam yetiştirmek,
- Hapishanelere dinî/manevi danışman tayin etmek,
- Bazı dinî ve sosyal konularda örneğin, Ramazan ayı başlangıcını bir basın bildirisiyle ilan etmek,
- Dinî konularda soru sorulduğunda EMB inisiyatif almaz ancak kendisinin kurduğu, ilmine güvenilen ilahiyat teologlarından oluşan Âlimler Konseyi'ne yönlendirir. Alınan cevap EMB tarafından kamuoyuna iletilir. Dolayısıyla

tanınmış dinlerin sahip olduğu tüm haklara EMB de sahiptir.

✍ EMB'nin, Belçika Müslümanlarını temsil ettiği sıkça söylenir. Siz bu konuda ne düşünüyorsunuz? Belçika Müslümanlarını temsil etmekten ziyade Belçika'da İslam'ı temsil ettiğini söylemek daha doğru olabilir mi?

Bana göre, İslam dininin temsili şahısların misyonu değildir ancak Müslümanları temsil etmek mümkündür. EMB'nin Türkçe açılımı da aslında Müslümanların Yüksek Temsil Kurumu olarak tarif ediliyor. Bence Müslümanların temsil kurumu olarak tanınması ya da söylenmesi daha uygundur. Bir kurul veya devletin ben İslam'ı temsil ediyorum demesi, İslam benim tekelimdedir demesi ifade olarak da içerik olarak da doğru bir tanımlama değildir.

✍ Başkanlık görevine gelirken belirlediğiniz öncelikli hedefler nelerdi? Şu ana kadar bu hedeflerde ne gibi ilerlemeler kaydedildi?

İlk üç yıldan sonra başkanlık, Faslılardan Türklere geçti ve ben başkanlığa getirildim. Belçika'da benim başkanlığa getirilmemden bir yıl önce Brüksel'de metro istasyonuna ve havalimanına büyük terör saldırıları yaşandı. Dolayısıyla İslam düşmanlığı ve popülizm konusunda yüksek bir artış oldu. Bu sebeple o döneme kadar yapılan çalışmaların üzerine neler katabiliriz düşüncesinden ziyade oluşan olumsuz atmosferi olumluya çevirmek için neler yapabilirim diye düşündüm. İslam düşmanlığı ve popülizme karşı basında uzun uzun demeçler verdim. Ortak yaşamı, diyaloğu, hoşgörüyü, barışı korumaya yönelik vurgular yaptık. Bununla ilgili olarak da camilerimizde okullarımızda okutulan derslerin içeriği bakımından yeniden gözden geçirilmesi, vaazlarımızdaki söylemlere dikkat edilmesi, İslam düşmanlığı çalışmaları yapan kişilere malzeme verebilecek ve yanlış anlaşılabilecek birtakım vaazlardan ya da üsluplardan vazgeçilmesi gerektiğine dair demeçler vermiştim. Bunları

hayata geçirmek için başkanlık görevine gelir gelmez ilk olarak Millî Eğitim Bakanlığı'yla radikalliğe karşı bir komisyon kurduk. Bu komisyon, Belçika'da bu terör saldırılarından sonra, aralarında bizzat devletin kurduğu radikalizmle mücadele komisyonlarının da yer aldığı komisyonlar arasında en başarılısı seçildi. Çünkü binlerce konferansa ev sahipliği yaptı. Belçika'da barışçıl bir hayata Müslümanların katkısının nasıl olabileceğini anlattık, daha nitelikli öğretmenler yetiştirebilmek için Belçika'da öğretmen yetiştiren yüksekokullarla beraber iş birliğine gittik ve din dersi öğretmenlerinin orada eğitim almalarını sağladık. Bununla ilgili olarak şu an dokuz tane yüksekokulla anlaşmamız var ve burada din dersi öğretmeni yetişiyor. Bunun dışında Belçika'da imam eğitiminin sürekli konuşulduğu bir dönemdi. İmamlar yurt dışından geldiği için onlar hakkında olumsuz öznel yorumlar yapıldı. Bu yüzden Belçika'nın iki köklü Katolik üniversitesi olan Louvain Katolik Üniversitesi *(Université Catholique de Louvain)* ve Leuven Katolik Üniversitesi *(Katholieke Universiteit Leuven*) ile anlaşma yapmıştık ve imam eğitimi konusunda onlarla prensip anlaşmasına vardık. Fakat dönemin Adalet Bakanı'nın bize karşı olumsuz tutumu sebebiyle bu çalışma akamete uğradı.

✍ Belçika'da diğer dinleri temsil eden benzer kuruluşlar var mı? Din özgürlüğü açısından Belçika'yı değerlendirebilir misiniz?

Belçika'da; Katoliklik yanında Hristiyan dininin mezhebi olan Anglikanizm, Ortodoks, Yahudilik, İslam ve hiçbir dinî kuruma bağlı olmayan liberal görüş olarak bilinen filozofik anlayışlar tanınmış olarak faaliyetlerini sürdürüyor ve bunların bağlı oldukları kuruluşlar devletten finansman alıyor. Diğer tanınmış dinlerin temsil kurulları ile EMB'nin hem bölgesel hem de federal olarak bir çalışma grubu var. Zaman zaman topluma barışçıl mesajlar verebilmek için bir araya geliyoruz ve bazı konularda iş birliği yaparak ortak hareket ediyoruz. Belçika'da en köklü mezhep Katolikler çünkü devletin kuruluşundan beri varlar. Katoliklerden sonra ikinci büyük dinî grup Müslümanlar. Dolayısıyla bizim diğer tanınmış dinlerle diyaloğumuz her zaman çok müspet şekilde geçmiştir. Yıl içinde ortak çalışmalar yapıyoruz.

Din ve ibadet özgürlüğü Belçika anayasası ile koruma altında. Dolayısıyla din ve devlet işlerinin ayrı olması, dinin devlete, devletin de dine karışmaması anayasal teminat altındadır. Fakat Müslümanlar söz konusu olduğunda son 20 yılda tutumlar değişmiştir. Popülist ve aşırı sağcı politikacıların yönetime gelmesi, kamuoyunu etkilemeleri, Müslümanların iç işlerine karışılması, ibadetlerinin engellenmesi, kanuni düzenlemeler gibi bir sürü engellerle karşılaşıyoruz maalesef.

✍ Belçika'da İslam'ın resmî din olarak tanınması sizce neleri beraberinde getirdi?

Her şeyden önce İslam'ın resmî din olarak tanınması, bizim Belçika'da birinci sınıf vatandaş olduğumuz anlamına gelmektedir. Ayrıca ibadethanelerimizin tanınması ve bunların finansmanın sağlanması, din adamlarının maaşlarının ödenmesi, buradaki Müslüman toplumun yükünü hafifletmektedir. Ayrıca devlet okullarında din dersinin okutularak çocuklarımızın kendi kimlikleriyle okullar-

"Müslümanların aleyhine işleyen ve din ve vicdan özgürlüğüne aykırı olan konuların takibi ve ilgili mercilere taşınmasında, EMB ve İslami kuruluşların rolü çok önemli."

da okumasını sağlamak önemli bir kazanımdır. Bir kısmı kâğıt üzerinde olsa da tanınmışlık sayesinde önemli kazanımlar elde edilmiştir.

Ancak İslam'ın tanınması dolayısıyla dinî özgürlüğümüzün garanti altına alınması konusunda endişelerimiz de var. Camilere para yardımı yapılması, imamlara maaşlarının ödenmesi, bu sistemin gözden geçirilmesi konularını parti programlarına almış siyasi partiler var. Günümüzde bu partilere Belçika toplumu tarafından oldukça fazla eğilimin olmasının bizi endişelendirdiğini söyleyebilirim.

✍ Belçika'da helal kesim süreci ve geleceği hakkındaki değerlendirmeleriniz nelerdir?

Din ve ibadet özgürlüğü Belçika anayasasının teminatı altındadır. Fakat maalesef bu Müslümanlar söz konusu olduğu zaman bazı çifte standartların olmadığı manasına gelmez. 2017 yılında Flaman Bölgesi'nde geçici dinî usullere göre kesim mezbahaları vardı. Bunu dönemin bakanı yasakladı. Aynı yasağı Valon hükümeti de getirdi. Brüksel'de bu yasak, hükümetler farklı olduğu için uygulanmadı. Dolayısıyla bakanlıklar bölge hükümetlerinin yetkisi altında. 2019'da dinî usullere göre kesim hem Flaman Bölgesi'nde hem Valon Bölgesi'nde yasaklandı. Biz de öncelikle Belçika Anayasa Mahkemesi'ne bu yasağı iptal için başvurduk. Anayasa Mahkemesi bu yasağı üç soruyla Avrupa Adalet Divanı'na gönderdi. Yani bunun Avrupa'daki müktesebata uygun olup olmadığını öncelikle onlara sordu. Avrupa Adalet Divanı da uzun bir tartışmadan sonra; Belçika'da helal kesimin tamamen yasaklanmasının mümkün olmadığı, örnek olarak Brüksel'de hâlen helal kesimin yapılabildiği ve dolayısıyla helal kesime ilişkin uygulamaların müktesebatına aykırı olmadığına karar verdi. Kısacası helal kesim yolları tamamen tıkanmış olarak görülmedi. Biz de Avrupa Adalet Divanı'nın aldığı bu kararı, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne götürdük. Onlar da Avrupa Adalet Divanı'nın görüşünü tasdik ettiler. Her ne kadar mahkeme raportörü bunun bir insan hakları gaspı olduğuna karar verse de mahkeme bu raportörün görüşüne uymadı. Bizim itirazlarımız sırasında bu yasağın Brüksel'e de gelmesi için iki kez deneme yapıldı. Ancak Brüksel'deki siyasi yapılaşma, Müslümanların parlamentoda etkili olması ve ırkçı partilerin oylarının az olması sebebiyle parlamentoda bu teklif reddedildi. Şu anda helal kesim Brüksel'de yasak değil ama Belçika'nın diğer bölgelerinde yasak.

✍ Belçika'da İslam düşmanlığı ne durumdadır? Buna yönelik ne gibi önlemler alınıyor? EMB olarak bu konuda nasıl bir rol üstleniyorsunuz?

Günümüzde özellikle Flaman Bölgesi'nde ırkçılık çok yüksek. Flaman Bölgesi'nde birinci parti Flaman Çıkarı *(Vlaams Belang)* ile ikinci parti Yeni Flaman İttifa-

"EMB, 2014'teki yeniden yapılanmayla ilk defa Belçika'daki camilerin %95'inin ittifakı sağlanarak oluşturuldu."

kı *(Nieuw-Vlaamse Alliantie)* aşırı sağ partiler. En aşırısı henüz iktidar değil ama iki partinin yüksek oy almasından dolayı geleneksel partiler de bunları taklit ederek, ırkçı söylemlerde bulunabiliyor. İslam ve göçmen karşıtlığı çok fazla. Belçika'da Unia[1] adıyla eşitliği teşvik eden ve ayrımcılıkla mücadele eden bağımsız bir kamu kuruluşu var. EMB olarak Unia'ya düzenli şikâyetlerimiz oluyor. Birkaç sefer de Uluslararası Af Örgütü'ne, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne hatta Birleşmiş Milletler'e İslam düşmanlığı ile ilgili olup bitenleri şikâyet ettik ve düzenli olarak ediyoruz.

✍ 2017 yılında Belçika Fransız Topluluğu Hükümeti'nin getirdiği yasal düzenlemeyle faaliyete başlayan İslam Eğitimi Tanıtımı Enstitüsü'nün *(Institut de promotion des formations sur l'islam)* kurulmasına EMB de katıldı. Söz konusu enstitü hangi ihtiyaca cevap veriyor? Belçika Devleti'nin bu enstitüde rolü veya yetkisi nedir? Söz hakkı veya kontrol yetkisi var mıdır?

Aslında bu dernek, sadece Fransızca konuşan kesim tarafından, Brüksel Parlamentosu'nda onaylanmış bir enstitü olarak ortaya çıkmış. Amacı, kendi yönetmenliklerinde ifade ettikleri şekliyle İslami araştırmalarda bulunup İslami konularda tavsiyelerde bulunmak. Enstitü'nün açılmasının nihai hedefinin devletin kontrolünde ya da devletin istediği bir şekilde imam yetiştirme okulu açma olduğunu bilerek bu endişelerimizi gidermek adına Enstitü'ye o dönemde dahil olduk. Enstitü aslında misyonuna uygun, elle tutulan hiçbir şey yapmadı ve zaten çok da önem verilmedi. Ancak niyet çok da halisane olmadığı için biz bu Enstitü'de olmayı ve bu Enstitü'nün asla bir imam eğitimi gibi bir görevi üstlenmemesi gerektiğini izah ettik. Nihayetinde de bu fikrimizi onlara kabul ettirdik. Dolayısıyla bu Enstitü ilk çıktığında, ortaya çıkardığı gürültünün ötesinde kamuoyunda herhangi bir ilgi görmedi. Bir temsiliyeti de yok. Parlamento yetkisiyle kurulup devletten finansman almasına rağmen resmî bir organ değil. Söz hakkı ve kontrol yetkisi bakımından şimdilik çok aktif bir enstitü değil.

✍ 12 Haziran 2023 tarihli Kraliyet Kararnamesiyle dönemin Belçika Adalet Bakanı Vincent Van Quickenborne, EMB'nin resmî anlamda tanınırlığını kaldırma ve o zamana kadar 1870 ile 1974 yasaları tarafından öngörülen yetkilerini Belçika Müslüman Konseyi adlı yeni bir kâr amacı gütmeyen derneğe verme kararı almıştır. Bu süreçten bahseder misiniz? Sizin tutumunuz ne oldu?

EMB, 2014'teki yeniden yapılanmayla ilk defa Belçika'daki camilerin %95'inin it-

[1] Kuruluşun resmî web sitesi için bkz. : https://www.unia.be/en/

tifakı sağlanarak oluşturuldu. Ayrıca Kral, Brüksel'deki terör saldırıları sonrasında süreci çok iyi yönettiğimizi söyleyerek bize teşekkür etti. Böylece o zor günlerde, dönemlerde başarılı bir sınav verdiğimizi en üst makamdan duymuş olduk. Hristiyan Demokrat Partisi'nden dönemin Adalet Bakanı Koen Geens'den imam yetiştirme okulu konusunda Katolik üniversiteleri ile anlaşma imzalama konusunda çok yardım gördük. Fakat 2019'da hükümet değişti ve liberaller hükümete en küçük parti olarak ortak olmalarına rağmen partilerinden birisi adalet bakanı oldu. Biz de Adalet Bakanı Vincent van Quickenborne ile görüşmek istediğimizi belirterek tebrik yazısı yazdık. Bunun sebebi Belçika'da dinî kurumların Adalet Bakanı'na bağlı olması. Dolayısıyla biz de onunla çalışacağımız için tebrik ettik. Fakat o bize bir cevap vermedi. Aksine o dönemdeki halef-selef olduğumuz başkan yardımcım Fas kökenli Salah Echallaoui'ye yönelik Fas Devleti'nin ajanlığını yaptığına ilişkin suçlamalarda bulundu. Bu bizim için beklenmeyen bir olaydı. Beni bakanlığa çağırarak Salah Echallaoui'nin istifa etmesini, aksi takdirde kurul ve bakanlık iş birliğinin gözden

EMB
EXECUTIEF
VAN DE MOSLIMS
VAN BELGIË

geçirileceğini belirtti. Arkadaşımız kurulun selameti açısından istifa etti. Fakat mahkemeye gitti çünkü bakanın iddiası istihbarat raporları üzerindendi. Bakan, istihbarat raporlarına dayandığını iddia ederek bu kişinin Fas Devleti'nin ajanı olduğunu söyledi. Mahkeme iki yıl sürdü. İki yılın sonunda Salah'ın istihbarat raporlarında bir ajan suçlamasıyla muhatap

"Batı Avrupa'daki Müslümanlar dinamik bir toplum olarak yaşamlarını sürdürüyorlar ve dinî değerlerimizi koruma bakımından muhafazakârlar. Gençler de bu dinamik toplumun öncüsü olmaya gayret ediyorlar."

olmadığı ortaya çıktı ve Brüksel Asli Hukuk Mahkemesi, bakanın istihbarat bilgilerini istismar ederek EMB'nin iç işlerine müdahale ettiği sonucuna vardı. Bakanı tazminata mahkûm etti. Bu olaydan sonra bakanın geri adım atacağını düşündük ama aksine bu sefer de çeşitli televizyon programları aracılığıyla özellikle şahsımı hedef alan ve imajımı itibarsızlaştırmaya yönelik içerikler hazırlattı. Yine birtakım istihbarat raporları kullanıldı ve kamuoyunda "Biz Belçika İslam'ı istiyoruz." gibi ne manaya geldiği anlaşılmayan birtakım demeçler vererek bizimle medya üzerinden savaşa başladı. Diyanet, Belçika İslam Federasyonu gibi kurumsallaşmış yapıları istemiyorlar. Son yıllarda LBGTQ+ tartışmalarından sonra özellikle bizim dinî müfredatımıza bunu da koyma baskısına karşı biz dik durduk. Böyle bir şeyi kabul edemeyeceğimizi, buna müdahale edemeyeceğimizi söyledik. Bu tür istekleri daha kolay kabul ettirebilecekleri insanlarla çalışmak istediklerini anlamış olduk. Nitekim bu kavganın sonucunda 29 Ekim 2022'de EMB'yi tanıyan 2016-2017 tarihli kararnameleri iptal edilip yerine yeni bir kararname çıkardı. EMB'yi iptal ettiğini sadece başkan ve başkan yardımcılarının yürürlükteki işleri yürütmek üzere görevlendirdiğini ifade eden bir kararname yayınladı. Bu kararnameden dokuz ay sonra, 12 Haziran'da EMB'nin yetkilerini tamamen kaldırdığını ve dört kişiden oluşan kâr amacı gütmeyen bir derneği EMB yetkileriyle iki yıllığına görevlendirdiğini kararnameyle kamuoyuna açıkladı. Biz bütün bu kararnameleri mahkemelere taşıdık. Önce acil olarak iptal edilsin istedik. Şimdi hem Danıştay'da hem Brüksel Birinci Asli Mahkemesi'nde görüşülüyor. Bakana; kararnamelerinin iptali, istihbarat raporlarını kötüye kullanarak kötüye kullanarak Müslüman temsilcileri itibarsızlaştırmaya yönelik girişimleri ve bir dinin iç işlerine müdahale etmesi gerekçeleriyle dava açtık.

Şu an EMB tüzel kişi olarak varlık gösteriyor. Arkamıza İslam kuruluşlarının desteğini alarak çalışmalarımıza devam ediyoruz. Müslümanların ritüellerine yönelik bu yasaklamaların mahkeme süreçlerinin takibi ve finansmanını biz EMB olarak üstleniyoruz.

✍ Sürecin geleceğini -özelde Danıştay nezdinde açtığınız itiraz davası açısından- nasıl görüyorsunuz?

Bugüne kadar çalışmalarımızın doğru olduğuna inanıyoruz. Belçika'daki ortak yaşamı zedeleyecek, burada barışa zarar verecek veya radikalizme ve hoşgörüsüzlüğe sebep olacak hiçbir çalışmaya imza atmadık. Bunu biz Belçika Kralı'ndan takdir olarak duyduk. Elhamdülillah. İlgili bakanın bu popülist yaklaşımı ve bize

olan bu husumetini henüz anlamış değiliz. Ama o bakan zaten istifa etti. Yerine gelen de onun gibi birisi ve federal hükümet kurulana kadar görevde kalacak. Fakat geçici olarak gelen bakan da yolsuzluklarla boğuşuyor. Biz gelecekle ilgili çalışmalarımızı her gün gözden geçiriyoruz, çalışmalarımızı yapıyoruz. Tayin edilen kurumun Müslümanları temsil etmediğini ve herhangi bir temsiliyetinin de olmadığını, dolayısıyla bir devletin, bakanlığın tayin ettiği bir dinî kurumun Belçika Anayasası'na uygun olmadığını, Müslüman temsilcilerin kendi organizasyonlarını otonom bir şekilde yapmaları gerektiğini her platformla gündeme getiriyoruz. Zaman zaman basın bildirileri yayınlayarak kamuoyunu bilgilendiriyoruz. Bir Müslüman olarak tabii ki ümitvarız. Ümitsizlik bize yakışmaz.

✍ Ekim 2024'te Belçika Flaman Hükümeti, Türkiye'den gönderilen beş imamın çalışma ve dolayısıyla oturma iznini iptal etme kararı aldı. Ondan önce de din-devlet ayrılığı ilkesi açısından eleştiri konusu olan ibadethaneleri tanıma konulu yeni bir yasal düzenleme getirdi. Bu süreçle ilgili düşünceleriniz nedir ve EMB'nin bu konuda girişimleri var mıdır?

Brüksel hükümeti, Valon hükümeti ve Flaman hükümetine bağlı olan camilerin dosyaları EMB tarafından o ilgili bakanlıklara veriliyor. Tanınma prosedürü iki kere değiştirildi. Belçika'da yurt dışından ödenek alan camiler şeffaf olduğu müddetçe sorun teşkil etmemektedir. Ancak yurt dışından imamların maaş, camilerin ödenek alması durumunda tanınmışlıklarının reddedileceği kararının ardından, bu kararın kilise ve havralardan ziyade camileri mağdur etmesi sebebiyle biz bu kararı mahkemeye taşıdık. Bu aynı zamanda iç işlerine müdahale sayılmaktadır. Halbuki federal düzeyde biz hem Başbakan hem Adalet Bakanlığıyla uluslararası dinlerin finansmanın mümkün olduğuna dair anlaşma imzaladık. Bu, şeffaf olduğu sürece Avrupa müktesebatına aykırı değildir. Finansmanın nereden geldiği ve ne için kullanıldığı belli olmalıdır. Ayrıca Müslümanlar dışında diğer dinler de yurt dışından para almaktadır. Türkler özelinde sadece, Diyanet camileri ve imamları yurt dışından maaşlarını almaktadır. Ama özel olarak sadece Diyanet camileri ve imamların yurt dışından maaş almalarını Belçika'daki iç işlerine müdahale olarak tanımlayan bir yönetmelik hazırlanınca biz bunu doğal olarak mahkemeye götürdük. Anayasa Mahkemesi, yönetmeliğin bu can alıcı noktasını iptal etti. Dolayısıyla bu olumsuz durum ortadan kalktı. Fakat geçen sene nisan ayında alelacele Flaman Parlamentosuna yeni bir düzenleme daha getirildi. Bu sefer de anayasa maddesini Belçika devleti, camilerin maaşlarını ödemek zorundadır şeklinde manasız diyebileceğimiz bir şekilde yorumladı. Dolayısıyla Belçika devleti maaşı ödeyecek ve eğer bu maaş yurt dışından ödeniyorsa bu tanınmışlığa aykırı sayılacak. Hâlbuki maaşların ödenmesi bir haktır, Belçika devletinin görevi değildir. Yani ben istersem caminin maaşını Belçika hükümetinden almasını talep ederim, istemezsem etmem.

İmamlara gelecek olursak Belçika'da, Türkiye'den gelen imamların burada beş yıllığına görev yapmalarını sağlayan bir iş mukavelesi var. İmamlar, o mukaveleyi imzalayarak oturum alıyor. Beş yıl burada görev yapıp tekrar ülkelerine dönüyorlar. 2024 yılının Nisan ayında Bakan Zuhal

Demir söz konusu mukavelenin hükmü yoktur diyerek, bu beş tane imamın iş sözleşmesini feshetti. Bugün itibarıyla bu da mahkemelik. Danıştay'ın kararını merak ediyoruz. Alelacele hazırlanan ve anayasaya aykırı bulduğumuz bu yönetmeliği de anayasa mahkemesine taşıdık.

Ortodoks papazları için yurt dışından finansman meşru ama Müslüman imamları için gayrimeşru görülüyor. Bir çifte standart söz konusu. Biz her seferinde bunun yanlış olduğunu söyleyerek hukuki platformlarda hakkımızı arıyoruz. Aramaya da devam edeceğiz.

✍ Belçika'daki Müslüman sivil toplum kuruluşlarının, topluluklarının haklarını ve menfaatlerini koruma konusundaki rolü hakkında ne düşünüyorsunuz? Bu kuruluşlar, karşılaşılan zorluklara ve sorunlara karşı nasıl bir strateji izlemeli?

Son yıllarda artan ırkçılık, dinî ritüellere getirilmek istenen yasaklar, başörtüsü yasağı, helal kesim yasağı, EMB'ye uygulanan çifte standartlar, cami tanınmasının önüne konulan engeller gibi Müslümanların aleyhine işleyen ve din ve vicdan özgürlüğüne aykırı olan her şeyi mahkemeye götürüyoruz. Bu konuların bir kısmından olumlu sonuçlar alıyoruz. Bir kısmından henüz olumlu cevap alamasak da sürekli bu konuları takip ediyoruz ve hukuki platformlarda hakkımızı arıyoruz. Müslümanların aleyhine işleyen ve din ve vicdan özgürlüğüne aykırı olan konuların takibi ve ilgili mercilere taşınmasında, EMB ve İslami kuruluşların rolü çok önemli. Çünkü en azından bu işin takibi ve finansmanını bu kuruluşlar yapmaktadır.

Biz bu ülkede 60 yılı geçkin bir süredir yaşıyoruz. 2000'li yılların başı itibarıyla kurumsallaşmaya başlasak da henüz yeniyiz. Ayrıca son yıllarda uluslararası ve ulusal düzeyde yaşanan olumsuz gelişmeler sonucunda oluşan popülist hava bizi olumsuz yönde etkilemektedir. Dolayısıyla son yıllarda ritüellerimize, inançlarımıza karşı saldırılar, engellemeler fazlasıyla artmıştır. Bizim burada yapabileceğimiz en önemli şey kamuoyunu bu konuda bilgilendirmek, uyarmak, yönlendirmek ve hukuken bunun karşısında durmaktır. Bunları da yapıyoruz elhamdülillah. Yapmaya çalışıyoruz.

✍ Belçikalı Türk ailelerin sonraki nesilleri arasında dinin yeri ve önemi konusunda nasıl bir değişim gözlemliyorsunuz?

Türk toplumunun Belçika'da kalıcılaşmasıyla birlikte çocukların din eğitimi, Belçika toplumuna uyumu, okul içinde ve dışında yaşanan ayrımcılık gibi sorunlar beraberinde geldi. Şimdi burada okumuş Belçikalı Türk toplumundan bahsediyoruz. Her alanda yetişmiş insanımız var. Birinci nesilden farklılaşan sosyoekonomik durumumuz ile birlikte dinî anlayışlar da değişiyor. Birinci neslin dinî anlayışıyla burada doğan, büyüyen çocukların dinî anlayışları ve pratikleri farklı. Batı Avrupa'da yaşamanın getirdiği birtakım avantajlar ve dezavantajlar var. Dolayısıyla nesilleri buraya göre yetiştirmenin gerekliliğine inanıyoruz. Bu gerekliliği yerine getirmek adına Belçika'yı iyi bilen imamların, öğretmenlerin yetişmesi gerektiğini düşünüyoruz. Bu konuda dinî kurumlar ellerinden ne geliyorsa yapmaya çalışıyorlar. Ama bu süreçler bazen sancılı olabiliyor. Asimile olmuş, kültür dejenerasyonu yaşamış insanlarımız da var.

Bunlar kaçınılmaz sonuçlar. Hâkim kültür bireyi etkisi altına almaya çalışıyor. Fakat Elhamdülillah, Batı Avrupa'daki Müslümanlar dinamik bir toplum olarak yaşamlarını sürdürüyorlar ve dinî değerlerimizi koruma bakımından muhafazakârlar. Gençler de bu dinamik toplumun öncüsü olmaya gayret ediyorlar.

✍ Belçika'daki Müslümanların genel olarak topluma katılımının hangi düzeyde olduğunu düşünüyorsunuz? Bu katılımın daha güçlü olması için neler yapılmalı? Bu konuda hedefleriniz var mıdır?

Belçika'daki Müslümanların tüm sorunlarına toplumsal azınlık olarak katılabilmeleri ancak kurumsallaşmasının tamamlaması ile mümkündür. Bu yolda epey bir mesafe almamıza rağmen henüz çok başarılı değiliz. Tabii ki toplumu özellikle camileri temsil eden çatı kuruluşlarımızın bir arada hukuki süreçleri takip etmeleri, uğradığımız haksızlıkları mahkemelerde arama yoluna gitmeleri sevindirici bir durumdur. Bu konuda EMB ve diğer tüm çatı kuruluşlar -birkaç tanesi hariç- genelde ortak hareket etmekteyiz. Tabii ki bu bir süreç işi, buradaki toplumsal varlığımız tüm meseleleri çözmek için yeterli olgunluğa sahip değildir. Bu sebeple bu süreç içerisinde bugün yapabileceklerimizi yapmaktayız ama ileride daha iyi şeyler olacağına inanıyorum.

Neler yapılabilir konusuna gelince, maalesef toplum olarak biraz tepkisiz toplumumuz. Sorunlarımızın çözümünde bireysel tepkilerin önemi büyüktür. Herhangi bir ritüelin yasaklanması konusunda tüm toplum, yönetimden veya çatı kuruluşlarından bir girişim beklemektedir. Tabii ki onlar da görevini yapacaklar ama bireysel tepkilerin olması da önemlidir. Bu bakımdan kendiliğinden gelişmiş tepkilerin, sorunların çözümünde etkili olacağı kanaatindeyim.

DİASPORA ARŞİVİNDEN KESİTLER

HATİM MERASİMLERİ

■ BERCHEM

Belçika'nın Anvers-Berchem Selimiye Camiinde Kur'an-ı Kerim'i hatmeden 30 öğrenci için hatim merasimi düzenlendi.

Merasimi, çevre din görevlileri ve çok sayıda gurbetçi vatandaşımız ilgi ile takip etti. Merasimde birer konuşma yapan Öğretmen din görevlisi Şemseddin ERDEM ve Hobeken Camii din görevlisi Mehmet ÖKSÜZ, çocukların bu başarılarının toplum olarak herkesin gururu olduğunu, bu başarının görevlilerin gayreti ve çocuk velilerinin ilgisinden kaynaklandığını belirttiler.

Berchem Selimiye Camii din görevlisi Fahri TOKAY da yaptığı konuşmada; " Bu gurbet ellerinde varlığımızın devamı için iki önemli husus vardır. Bunlar da dinimizi ve dilimizi iyi öğrenmek ve iyi bilmektir" dedi.

Belçikalı Türklerin katılım sağladığı çocukların hatim merasimini konu alan bir haber

Kaynal: *Diyanet, Temmuz 1991*

Belçika'nın Liège şehrindeki Kanuni Sultan Süleyman Camii'nin yukarıdan bir görüntüsü
Kaynak: *Semih Menteşe*

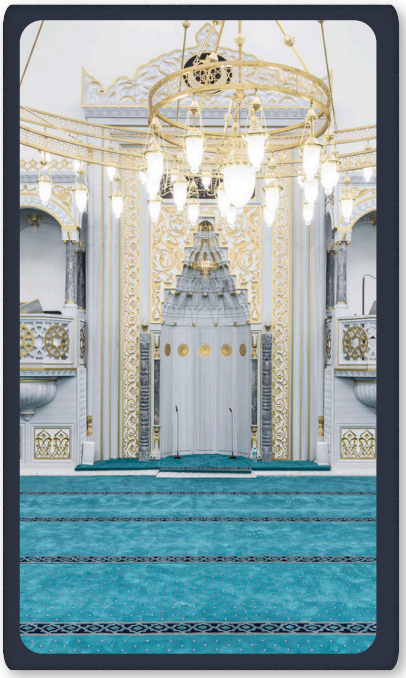

Belçika'nın Liège şehrindeki Kanuni Sultan Süleyman Camii'nin içeriden görüntüsü
Kaynak: *Semih Menteşe*

Belçika'nın Liège şehrindeki Kanuni Sultan Süleyman Camii'nin içeriden bir görüntüsü
Kaynak: *Semih Menteşe*

BÖLÜM 6

Diasporada Sanat

HALK ŞAİRLERİNİN DİLİNDEN BELÇİKA'YA İŞÇİ GÖÇÜ
Fatma Ahsen Turan

GURBETİN ŞİİR HÂLİ:
ÂŞIK KÂMİL SAYIN ANLATIYOR
Kâmil Sayın

KELİMELERLE TUTUNMAK, RENKLERLE YAŞAMAK:
NERKİZ ŞAHİN İLE SANAT ÜZERİNE SÖYLEŞİ
Nerkiz Şahin

HALK ŞAİRLERİNİN DİLİNDEN BELÇİKA'YA İŞÇİ GÖÇÜ

FATMA AHSEN TURAN [1]

Giriş

İnsanlar, geçmişten günümüze; doğal afetler, can güvenliği, daha iyi yaşama isteği, ekonomik zorluklar gibi muhtelif sebepler dolayısıyla göç etmek zorunda kalmışlardır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında Almanya, Avusturya, Belçika, Hollanda, Fransa gibi ülkeler ekonomi, imar ve pek çok alanda kalkınma için gerekli olan desteği kendi kaynaklarından sağlayamayınca diğer ülkelerden işçi çalıştırmak için çeşitli ülkelerle "iş gücü göçü" anlaşmaları yapmışlardır. Bu iş gücü anlaşmasının neticesinde de Anadolu'dan Batı Avrupa ülkelerine göç başlamıştır. Başta işsizlik olmak üzere, düşük gelir, umulan ama ulaşılamayan hayat standardı, politik baskılar göçe sebep teşkil etmiştir. Böylece karşılıklı istifade etme imkânının doğduğu Avrupa'ya göç, Anadolu halkının hayatında yer almıştır.

1960'lı yılların başında Emirdağ Karacalar köyünde başlayan Belçika'ya işçi göçü çok kısa sürede ilçenin diğer köylerine de hareketlilik getirmiş ve göç hızlanmıştır. 1964 ile 1966 yılları arasında Karacalar köyünden pek çok aile Belçika'ya göçmüştür (Köktepe, 2008: 110). Belçika'ya göç eden Türkler, birbirlerinden destek almak ve yalnız kalmamak için ilk göçenlerin kaldıkları yerlere yerleşmişlerdir. Belçika'da Türklerin en çok bulunduğu şehirler Brüksel (Schaerbek ve Saint-Josse-ten- Noode Belediyeleri), Limburg, Anvers, Gand (Gent), Genk, Liège ve Charleroi'dır (Köktepe, 2008: 81). Belçika'ya olan göçte Emirdağlıların sayısının çok olması sebebiyle "Emirdağ mı büyük Türkiye mi büyük; Türkiye Emirdağ'ın neresinde?" söylemleriyle "Emirdağ ve Emirdağlı" imajı Belçika'ya damgasını vurmuştur.

Dış göç olgusu hem yurt dışındaki işçiler hem de onların Türkiye'de kalan yakınları açısından düşünüldüğünde son derece geniş bir kitleyi içine alan, ulusal seviyede etkileri olan bir sosyal hareketliliktir (Çobanoğlu, 2000: 153-154). Sosyal ve ekonomik sıkıntılar nedeniyle

1 Prof. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, fatma.turan@hbv.edu.tr ORCID: 0000-0002-0645-601.

Bu makaledeki şiirlerin bir kısmı 2010 yılında Belçika'da yaşayan halk şairleri-âşıklarla yapılan görüşmeler neticesinde hazırlanan F.A. Turan'a ait olan Sazın ve Sözün Sultanları Belçika'da Yaşayan Halk Şairleri (2010) adlı kitap ve "Avrupa'da Yaşayan Halk Şairlerimizin Dilinden Gurbet ve Sonuçları" (2015) başlıklı makaleden alınmıştır.

yurtlarını ve sevdiklerini geride bırakarak Avrupa'nın çeşitli ülkelerine çalışmak üzere gidenler, toprağa bağlı ekonomiden sanayiye bağlı ekonomiye geçişte birtakım zorluklar yaşamışlardır. Bu değişime bir de farklı kültürlerle beraber yaşama eklenince bir bocalama devresi geçirmişlerdir. Avrupalı Türkler bir taraftan gurbet acısı bir taraftan da Avrupa'daki güç çalışma koşulları gibi sorunlarla karşı karşıya kalmışlardır. Bütün bu sorunların dile getirilmesi ise âşıklara düşmüştür (Turan & Bolçay, 2010: 19; Turan, 2015: 3). Türkler, gittikleri her yere sevdikleri, ihtiyaç duydukları her şeyi beraberlerinde götürmüşlerdir. Âşıklık geleneği; zorlukları, problemleri anlatmada, duyurmada bir iletişim vasıtası olmuştur. Âşıklar göçülen mekânlarda da Türk insanının sesi olmuştur. Göç ve göçmenler vasıtasıyla âşıklık geleneği çok geniş bir coğrafyada iltifat ve icraat sahası bulmuş, yaşamış ve yaşatılmıştır.

Avrupa'ya giden Türk vatandaşları yeni bir kültür içinde eriyip yok olmamak için olanca güçleriyle kültürlerine sahip çıkmışlar. Türk kültürün bütün unsurları da bütün canlılığı ile bu ülkelere taşınmıştır. Göçmen işçilerin hayat tarzları, gelenek ve görenekleri Avrupa'daki sosyal ve kültürel kimliklerinin belirleyicisi olmuştur (Turan, 2019). Fakı Edeer, bir şiirinde "Kaybolmasın diye günün birinde /Âdeti töreyi, sözü götürürüz" demektedir (1997: 86). Türkiye'ye olan aidiyet duygusu daima canlı tutulmuştur. Hatta dayanışma, yalnız kalmama, birlikten güç alma, memlekete daha az özlem duyma gibi itici sebeplerle aynı mahallelerde oturmuşlardır. Yaşadıkları yerleri memleketlerindeki mekânlarla benzeştirmişlerdir. Aileler de kültürel değerlerin aktarımında çok etkili olmuştur.

Göçmenler arasında dil bilmemek iletişimi aksatırken bulundukları mekânlardaki sosyal ve kültürel aktivitelerden de uzaklaştırmıştır. Onların, bu türden gereksinimlerini memleketlerinden davet ettikleri, onların duygularına tercüman olacak halk şairleri aracılığıyla giderme istekleri, esasında bu nitelikteki etkinliklere duydukları özleme de işaret etmektedir. Bu çaba aynı zamanda kendi kültür kurumlarını oluşturma arzusunun da bir başlangıcıdır (Turan, 2009).

Geçmişten günümüze sözlü şiir geleneğinin icracıları olan âşıklar "göç macerası"nı da şiirlerinde dillendirmişlerdir. Avrupa'da yaşayan Türk vatandaşlarının göç sebebini, yaşadıkları problemleri, entegrasyon sıkıntılarını, gelecekten beklentilerini, özlemlerini anlatan bir şiir geleneğinin temelleri bu dönemde atılmıştır. Coğrafi mekânda ve sosyal yaşamda meydana gelen gelişme, değişme ve problemlerden âşık şiiri de payına düşeni almıştır. Âşıkların dillerinde hayat bulan âşık şiiri yeni ortamına uyum sağlamış burada da halkın söyleyen dili olmuştur. Âşık şiirinin Avrupa'da yaşayan temsilcilerinin şiirlerinde göçün bütün hikâyesini bütün detaylarıyla bulmak mümkündür (Turan & Bolçay, 2010: 20; Turan, 2015: 4).

Belçika'ya işçi olarak çalışmaya gelen ya da gelip belirli süre yaşayan halk şairleri arasında Kâmil Sayın, Fakı Edeer, Yoksul Derviş, Emre Gültekin, Hüseyin Şahbaz, Mehmet Ali Akçınar, Memduh Güngör, Mesut Kocabaş (Hakiki Kabakçı), Mustafa Avşar, Nuri Gözet, Ebuzer Özkan, Osman Şahbaz, Recep Cırık, Servet Çelik, Lütfü Gültekin, Yılmaz Çaycı, Ata Atik Özer, İzzet Liman, Birgül Kapaklıkaya, Abdil Göktekin, Mükremin Akyıl, Selami Erdemir, Celil Kaplan'ı sayabiliriz. Adı zikredilen bu şairlerden bir kısmı hâlâ Belçika'da yaşamaktadır. Bir kısmı da kesin dönüş yapmıştır (Turan & Bolçay, 2010; Turan, 2015). Türkçenin ses bayrağını taşıyan, ge-

"Avrupa'da yaşatılan kültürel değerlerden biri de âşıklık geleneğidir. Türkler bu geleneği göç ettikleri her yere taşımıştır."

leneği yaşatan bu şairler, Belçika'da kurulu bir düzenlerinin olması, emlak edinmiş olmaları, çocuklarının ve torunlarının orada ikamet etmesi, sağlıkları ile ilgili kayıtların Belçika'daki hastanelerde bulunması sebebiyle Türkiye'ye tamamen dönmek hususunda bir tereddüt yaşamışlardır. Her iki mekânda da hayatlarını sürdürmektedirler.

Bu çalışmada Belçika'da yaşayan halk şairlerinin, âşıkların şiirlerindeki konular tasnif edilerek öncelikle Belçika'ya niçin ve nasıl gittikleri, arkada bırakılanlar, memlekette bekleyen eşler, çocuklar, yeni mekân, yeni iş, dil problemi, Türkiye'den yapılan evlilikler, gurbetin zorlukları, Türkiye'de gurbetçi, Belçika'da yabancı olmak, vatan toprağına kavuşmadan gurbette ölmek gibi konular şiirlerden örneklerle ele alınmıştır. Şiirlerin kayda geçirilmesinde, arşivlenmesinde, kamuoyuyla paylaşılmasında *Jeton* dergisi ve kurucusu- sahibi olan Recep Cırık'ın büyük rolü olmuştur. *Jeton dergisinde*[2] sadece şiirler değil aynı zamanda karikatürler de göçün hikâyesinin kayda geçirilmesi ve anlaşılmasında önem arz etmektedir.

Belçika'ya Gidiş Sebepleri

Muhtelif sebeplerden dolayı Avrupa'nın çeşitli ülkelerine giden Türklerin niyeti, iş bulup ihtiyacı olan parayı biriktirip memleketlerine dönmektir. Ancak Edeer'in dile getirdiği gibi *"Aşıp da gittiler şu karlı dağı / Döneriz dediler dönemediler / Gurbete kurdular evi otağı / Döneriz dediler dönemediler"* (2008b:45). Gidenlerin büyük çoğunluğu dönmediler. Avrupa'ya gitme arzusunun temel sebebi işsizlik, ekonomik zorluklar iken başlangıçta gidenlerin her birinin ihtiyacı, almak istedikleri farklıdır. Kimi bir tarla, bir öküz, kimi bir ev, kimi bir araba için Avrupa'nın yollarına düşmüştür.

32 sene Belçika'da çalışan Selami Erdemir, gurbete gidiş sebebini şu sözlerle aktarmıştır:

"İnsanlar ekonomik şartlar iyi olsaydı giderler miydi gurbete? Ağlar mıydı taze gelinler, bırakır mıydı yiğit delikanlılar vatanını? Kimimiz Avrupa, kimimiz Amerika, kimimiz Avustralya... Sonuç; kıtalara dağıldık. Kendimiz uzaklarda, aklımız Kurugöl'de. Yağmurun yanık toprak kokusu, saclarda ekmek kokusu; gözlerimiz arar mıydı Kırlangıç Dağı'nı" (Turan & Bolçay, 2010: 373).

Mesut Kocabaş (Hakiki Kabakçı), "Öküz Parası" şiirinde Haydarpaşa'dan Avrupa'ya doğru yola çıkışın sebebini "Atılır da gidilir mi şu memleketin havası /Kalmam dedim, dönerim kazanınca öküz parası" (2011: 28-29) diye anlatır. Selami Erdemir de "Âh fakirlik memleketten ayırdı" der (2009: 154). Abdil Göktekin ise Avrupa'ya gidiş sebebini "Niyeti bir traktör birkaç dönüm tarla almak/ Hiç hatırına getirmez Avrupa'da kalmak" diye anlatır (2015: 306-307).

[2] Jeton Dergisi'nin karikatürleri yazar tarafından çalışılmaktadır.

Elbette ki gidenler Avrupa'da kalmayı düşünmezler ama dönüş planları da istedikleri gibi olmaz. Aksine izne vatana gittiklerinde arabaları, memleketlerindeki yatırımları, maddî durumlarındaki değişiklikler, harcamaları pek çok insanı Avrupa'ya gitme hususunda heveslendirir. Mesut Kocabaş (2011: 2) bu durumu "Geldin izine araban Mercedes" dizesiyle anlatır.

Arkada Bırakılanlar

Selami Erdemir, gurbete gidişin zorluğunu "Kahpe felek saldı bizi gurbete/ Giderken dişimi sıktım ağladım /Yürek dayanmıyor gayrı hasrete/ Sılaya son defa baktım ağladım" (Erdemir, 2009: 31) dizeleriyle anlatır. Avrupa'ya çalışmak için gidişin bir furya olduğu bu dönemlerde Avrupa'ya göç edenleri Kâmil Sayın (2023:393) "Gurbete" adlı şiirinde dile getirir. Sayın, göç neticesinde köylerde insan kalmayışını, baba yurdunun viran oluşunu, bacaların tütmez oluşunu, "Bizim köyler ıssız kaldı / Gelen geldi hep gurbete / Baba yurdum viran oldu / Atan geldi hep gurbete/ Emmim dayım darmadağın / Sorma kardeş derdim yeğin/ Pazarlayıp bahçe bağın / Satan geldi hep gurbete" dizelerinde büyük bir üzüntü ile anlatır. Ebuzer Özkan da "Ölü toprağı serpilmiş her yer boşalmış /Emirdağ'da yaşlılarla çocuklar kalmış /Koskoca bir ilçe kış uykusuna dalmış / Daldıran da bizim Emirdağlı değil mi" (Özkan, t.y.) dizelerinde boşalan köyleri, köylerde sadece yaşlılarla çocukların kalmasını eleştirel bir lisanla vurgular. Servet Çelik ise (1999:13) "Bir izinde köyü kenti dolaştım / bağ kurumuş gülü solmuş köyümün" der ve şöyle devam eder "Köyüm gurbetten dersini almış / Ektiği bitmeyen köy neye yarar" dizelerinde de diğer şairlerle hemfikirdir.

Memlekette Bekleyen Eşler, Çocuklar

Avrupa'ya çalışmaya gidenler arkalarında gözü yaşlı ailelerini bırakarak yola çıkmışlardır. Giden de geride kalan da hasrete gark olmuştur. Sayın, bu durumu "Sevdiceği gurbet elde olanlar / keder çeker elem çeker ah çeker / Öksüz gibi boynu bükük kalanlar / keder çeker elem çeker ah çeker / Çilelerin girdabından bıkanlar / hasretliğin sitemini çekenler / yar yoluna gelir diye bakanlar / Gözlerinden ılgıt ılgıt yaş döker" (2023:396) dizelerinde dile getirir. Ana babanın, eşlerin, çocukların hasretinin tarifi zordur. Memduh Güngör'ün "Taramış saçını örmüş bağlamış / Hasretinden ciğerini dağlamış / Ben gurbette yâr sılada ağlamış" dizeleri bu hasretin çift taraflı oluşunun en güzel ifadelerinden biridir. Memlekette kalanların yazdığı mektuplar da çaresizliğin, özlemin, endişenin ya gelmezse, kavuşamazsak korkusunun bir tezahürüdür. Güngör'ün "Sıladan nazlı yâr bir mektup salmış / Durmadan acele gel demiş bana / Sen gideli uyku girmez gözüme / Bizleri yanına al demiş bana" (Turan & Bolçay, 2010: 244) dizeleri eşin ve çocukların hasretini ve yoğun endişesini yansıtmaktadır.

Osman Şahbaz ise "Bayram" adlı şiirinde arkada bırakılan eşi, çocukları "İşe girer girmez seni aldırırım / Varır varmaz adresini bildiririm / Hiç gün göstermedim yüzün güldürürüm / Söz verip hanımı bıraktı Bayram." (Şahbaz, 2006: 106-112) dizeleriyle anlatır. Bu istisnasız Avrupa'ya giden bütün işçilerin ailelerine verdiği sözdür. Ancak Bayram, pek çok örnekte olduğu gibi Avrupa'ya gidince unutmam dediği ailesini unutmuştur. "Fadime'den mektup geldi Bayram'a / Evde yiyecek yok, sırtları yama / El bilmez, iş bilmez ne yapsın ona / Mektup yazmayı da bıraktı Bayram" (Şahbaz, 2006: 106-112). Verilen sözlerin unutulduğu gibi aileye olan

bütün sorumluluklar da unutulmuş, geçimlerini sağlayabilmeleri için elzem olan para bile gönderilmez olmuştur.

Yeni Mekân Yeni İş

Belçika'ya gelen işçilerin büyük bir kısmı Limburg ve Valon Bölgeleri'nde bulunan maden ocaklarında bir kısmı da tekstil fabrikalarında çalışmaya başlamıştır. Türkiye'den giden işçiler de Belçika'da madenlerde çalışmış ve madencilik sektörünü ayakta tutmada önemli rol oynamıştır (Munyar, 2024). Şimdi saz hocalığı yapan İsmail Erdoğdu, 17 yaşında geldiği Belçika'da maden ocaklarında çalıştığı zamanları şu şekilde anlatır:

> *"Maden ocaklarında 660-735 metre yerin altına iniyorduk. Toz, toprak, pislik hepsi mevcuttu. Madene girdiğimin ilk günüydü, lisan yok. Getir, götür diyorlar anlamıyorsun. İşten çıkınca elimiz yüzümüz kapkara, birisi İsmail diye bağırıyor, sesi tanıdım ama yüzlerimiz o kadar siyahtı ki amcamın bana seslendiğini anlayamadım. İşimiz kolay değildi." (Çetin, 2019).*

Beringen madeninde 22 yıl çalışan Mükremin Akyıl da "1965'te geldim Belçika'ya / Sıra sıra dağlar girdi araya / Her gün boyanıyorum simsiyah karaya / Bırak da bizi gayrı gidelim gurbet / Her zaman sisli Belçika'nın havası / Vücudumda benek benek kömür yarası / Yiğidin aklından çıkar mı sılası / Bırak da bizi gayrı gidelim gurbet." (Yıldırım & Tüfekçi, 2012) dizelerinde madenci olmayı ve memleket özlemini anlatır. Akyıl'a göre madenci olmak simsiyah karaya boyanmak, benek benek kömür yarası olmaktır.

Recep Cırık da çalıştıkları işleri bir şiirinde, "Belçika'ya gençken geldik / Tekstilde bir iş bulduk / Yuta yuta pamuk olduk / Belçika'da Belçika'da / İnşaatta beton attık / Otobana köprü yaptık / Kanallara boru taktık / Belçika'da Belçika'da" (Turan & Bolçay, 2010: 25) dizeleriyle anlatır. Osman Şahbaz da "İzine varınca bakma çuluma / Gözde gözlük köyde attığım çalıma / İşte görsen dayanaman halime / Acıyıp derdimi sorarsın emmi" (1998:10) dizelerinde yaptıkları işin hiç kolay olmadığını, görenlerin dayanamayacağını, görünenle, görünmeyen yüzün çok farklı olduğunu vurgular.

Dil Problemi

Kültürel entegrasyon; içinde bulunulan toplumun bireyleriyle ilişkide bulunup dostluklar kurmayı içeren sosyal entegrasyon ve öznel aidiyet duygusuna dayanan, kimliğe ilişkin entegrasyona girer, dil bu entegrasyonun en önemli aracıdır (Kılıçarslan, 2011: 72). Yabancı bir ülkede yaşamaya başlayanlar için o ülkede konuşulan dili konuşabilme ve yerleşik insanlarla sağlıklı bir ilişki kurabilme gibi etkenler kişinin yaşayabileceği kriz ihtimalini minimuma indiren etkenlerdir (Ekşi, 2002: 219). Belçika'ya göç eden Türk işçiler ilk zamanlarda geri dönmeyi düşündükleri ve kendilerini göçmen olarak gördükleri için yaşadıkları mekânın kültürü ile bir bütünleşme içine girmemişler, dil konusunda kendilerini geliştirme ihtiyacı hissetmemişlerdir (Demirbaş, 1990: 32). Belçika'da yaşayabilmek için gerekli olan Fransızca veya Flamancayı tam olarak öğrenmemişlerdir. Göçmenlikten yerleşikliğe geçiş sürecinde ilk kuşakta dil öğrenmeme problem doğurmuştur. Sadece Belçika'ya değil, Avrupa'nın muhtelif ülkelerine giden göçmenlerin gittikleri ülkenin dilini hemen öğren-

"Âşıklar göçülen mekânlarda da Türk insanının sesi olmuştur."

memesi pek çok probleme sebep olmuştur. Eğitim, sağlık, iş yerindeki adaptasyon ve başarı gibi konular dahil, geniş yelpazede dil en temel mesele olmuştur.

Belçika'ya ilk gidenler, dil sorununu en çok hisseden kuşak olmuş, bir sonraki kuşak da bu sorundan olumsuz etkilenmiştir. Recep Cırık, bu durumu "Otuz yıldır Avrupa'da / Yanyana yaşıyoruz / Öğrenemedik bir dil / Tarzanca anlaşıyoruz" dizelerinde dile getirmiştir (1998:13). Mesut Kocabaş (Hakiki Kabakçı) da dil bilmemenin sıkıntılarını mizahi bir dille anlatmıştır: "Dil yok diş yok; inan ölüm bir şey sorması / Gıdakladık bakkala anlatmak için tavuk yumurtası" (2011:28).

Zaman geçtikçe lisan öğrenemeyenler yeni öğrendikleri kelimelerle Türkçeyi karıştırmış ve yeni bir iletişim dili bulmuştur. Jeton dergisinde de "Bugün suikerfeest değil mi? Evet, dün Maroklar, Araplar başlattı. Bak nieuw elbise aldım. Solden oldu. Nereden aldın? Çorapları Aldi'den, hemd başka bir winkelden. Abime de bir broek aldım. Maatını biliyordum" (Jeton,1999) gibi ilginç iletişim biçiminden örnekler verilmiştir. Bugün ise Avrupa'da yaşayan Türkler için dil öğrenme, problem olmaktan çıkmıştır.

Türkiye'den Yapılan Evlilikler

Avrupa'da yaşayan Türkler, çocuklarını aynı dinden, aynı kültürden kişilerle evlendirmek istemişlerdir. İzne gittikleri dönemlerde gelin ve damatlar seçilmiş, özellikle akrabalık ve hemşehrilik ilişkisine dayalı evlilikler yapılmıştır. Belçika'ya gelen gelin ve damatlar büyük ümitlerle bu evlilikleri yapmıştır. Gelenlerin lisan bilmemesi ve kısa sürede öğrenememesi, işsizlik, ailelerin evliliklere fazla karışarak gelin ve damatlar üzerinde tahakküm kurması, gençler arasındaki kültürel farklılık, üstesinden gelinmesi büyük zorlukları doğurmuştur (Turan & Bolçay, 2010: 28; Turan, 2015: 11).

"N'olur Belçika'ya damat gelmeyin" diyen Recep Cırık (1997bg: 4) Belçika'ya gelebilmek için evlenen ve pek çok problemle yüz yüze gelen, eşi ve ailesiyle problemler yaşayan erkeklerden "millî damat" diye bahsetmektedir. Mesut Kocabaş da "Burdaki gibi öttürtmezler orda borunu / Uyum, iklim, kültür, dil falan filan sorunu. Böyle mi olmalıydı Baltacının torunu / Vay benim milli damadım, garip damadım vay / Milliyim diyerek çıkar damatlığın tadını / Hanıma veremedin bile bir soyadını / Çalışırsa evin reisidir Avrupa kadını / Vay benim milli damadım, garip damadım vay" (Turan & Bolçay,2010: 255) dizelerinde hem sitem etmekte hem de bu damatlara yaşayacaklarını birer birer anlatmaktadır.

Tanımadan, acele yapılan evlilikler neticesinde Avrupa'ya gelen millî gelinlerin bir kısmının yaşadıkları da ayrı bir trajedidir. Sosyolojik pek çok araştırmaya da konu olan bu evlilikler âşık şiirinin de konuları arasında yer alır. Recep Cırık'ın "Avrupa'ya Gelin Gelmeyin" şiirinde "Emirdağ'ın yüksek olur tepesi / Altın kol saati kulak küpesi /Kaynanamın elindedir sopası / Ne olur Avrupa'ya gelin gelmeyin / Damat dedikleri on beş

yaşında / Yarım gün okul, sonra inşaat işinde" (Turan & Bolçay, 2010:30) dizeleri genç kızların bir kısmının trajik hikâyesini gözler önüne sermektedir.

Mehmet Ali Akçınar ise Avrupa'ya gelen gelin ve damatları "ithal" olarak adlandırır ve "İthal Damat" şiirinde onların yaşadıklarını, Avrupa'daki hikâyelerini "Erkek gelin gelir, kadınsa köle / Bundan daha yeğdir muhannet bile" dizelerinde özet olarak anlatır (Akçınar, t.y.).

Umulanlarla, bulunan ve yaşananlar aynı değildir. Yeni mekânda yaşanılanlar zordur. Memleketinden, ailesinden uzak olan gelin ve damatların dayanacakları, sığınacakları, dertlerini paylaşacakları kişiler olmadığından tek başına zorlukların üstesinden gelmeye çalışırlar. "Kaybolan hayatlar" onların hikâyeleridir. Ismarlama yapılan evliliklerle ilgili çalışmaların çokluğu da problemin büyüklüğüne işaret etmektedir.

Türkiye'de Gurbetçi, Belçika'da Yabancı

İki mekânın, iki kültürün nimetleriyle birlikte sıkıntılarını da yaşayan Avrupa'da çalışan Türkler, kendilerine verilen isimlerden rahatsızlık duymuşlardır. Hem memleketinde hem de ekmek parasını kazandığı, yaşadığı mekânda kendisine "gurbetçi, Almancı" denmesi onları üzmüş, kırmıştır. Fakı Edeer (1997: 17) bu problemi "Katar katar olduk yola dizildik / Gurbetçi E 5'in yoluna kurban / Buralarda 'Yabancı' yurtta 'Almancı'/ Çökmüş içimize bin türlü acı" dizeleriyle dile getirmiştir.

Avrupa'nın muhtelif ülkelerinde yaşayanların özellikle de ilk yıllarda memleketine gelirken kazancının önemli bir bölümünü hediyelere ayırdığı önemli bir gerçektir. Anne, baba ve kardeşler için gayrimenkullere yapılan yatırımlar, yapılan harcamalar, tahmin edilen gelir düzeyleri gurbetçilerin "avro" olarak görülmelerine sebep teşkil etmiştir.

İçindeki memleket özlemiyle yanıp tutuşan, memleketini özleyen, memleketine gittiğinde de umduğunu bulamayan Avrupa'da yaşayan Türklerin bu problemlerini en ince ayrıntısına kadar bilen, şahit olan, yüreğinde hisseden Osman Şahbaz "Ben Nereliyim" şiirinde "Herkesin dilinde Almancı lafı / Ufak bir hatanın edilmez affı / Herkes akıllanmış biziz safı / Söyler misin gardaş ben nereliyim? / Bir mağazaya girdim buyurun dedi / Gâvurcusun diye hemen söyledi / İki kat fiyattan ikram eyledi / Söyler misin gardaş ben nereliyim?" (Şahbaz, 2006; Turan & Bolçay, 2010: 32) diye sorarak adeta yaşananların bir tablosunu çizmiştir. Şahbaz'ın dile getirdiği memlekette Almancı, yaşadıkları mekânda da yabancı olma hâli, Avrupa'da yaşayan bütün Türk göçmen işçilerin ortak problemidir. Binbir zorluklarla kazanılan paranın koşarak geldiği memleketinde konu olması, alacaklarını yüksek fiyattan satın alması, hatta bazen kandırılması pek çok şiire konu olmuştur. Ebuzer Özkan da bu durumu "Herkese beş gurbetçilere on beş / Adalet acep bunun neresinde? / Kafaya göre traş, fiyatlar şeş beş" (Özkan, t.y.) dizeleriyle anlatır.

Gurbette Yaşananlar

Özellikle göçün birinci ve ikinci kuşağını temsil edenler, iki ateş arasında kalmayı daha çok hissetmişlerdir. Mensubiyet duygusunda ikilem yaşamanın getirdiği sıkıntılar hayatlarının her safhasına yansımış ve zorluklarla yüz yüze gelmişlerdir. Zaman zaman yaşadıkla-

rı mekânın kabullerinin, değerlerinin dışında kalmışlardır (Turan, 2015: 15). Gençlik gitmiş, ömür tükenmiştir. Osman Şahbaz (2006) "Sene altmış altı geldim kapına / Gençliğimi parayla aldın Belçika" diye sitem eder.

Sayın'ın, Gözet'in ve Erdemir'in şiirlerinde de daha fazla detaya vakıf oluruz. Kaybedilenlerin telafisi zordur. Yaşananlar acıdır, kayıplar çoktur. Kâmil Sayın (2023: 405) "elaman" denilen gurbeti şöyle anlatır: "Edep gitti, erkân gitti, yol gitti / Görgü görenekle bir de dil gitti / İnsana yakışan asil hâl gitti / İşi gücü zor olası şu gurbet / Dost Kâmil'im neler çektik bitmedi / Çalıştık kazandık hayır etmedi / Çoluk çocuk yolumuzu gütmedi /Düşmanlara yar olası şu gurbet."

Nuri Gözet de "Gurbet Eli" adlı şiirinde "Burada kurban evlatlardan kesilir" dizesiyle ailesinden uzaklaşan, farklı kültür içinde kaybolan, farklı hayat tarzı benimseyerek inançlarından, kültüründen uzaklaşan gençleri dile getirir: "Ne ovası benzer ne dağı bize / Ne bahçesi benzer ne bağı bize / Bal kaymak yesek de hep ağu bize / Acıdır ekmeği aşı gurbetin / Gönül kederlenir elem yasılır / Gayret gayret dersin beden kösülür / Burada kurban evlatlardan kesilir." (Turan & Bolçay, 2010: 318). Selami Erdemir de çocuklarını kaybetmekten korkar. Bu duygularını da "Avrupalı oldu oğlumla kızım / Gittikçe artıyor derdimle sızım / Küstü buralarda çalmaz ki sazım / Neslim Belçika'da kaldı gelmez mi?"

Osman Şahbaz (2006) da Avrupa'ya gelme pişmanlığını aşağıdaki dizelerde dile getirir: "Tuza ekmek basıp köyde yiyeydim / Toprağımdır vatanımdır diyeydim / Dağıttım kendimi Mecnun mu neydim / Yaşıyorum sanma bu ölüm gurbet." Fakı Edeer ise gurbette kaybolmamak için Avrupa'da yaşayan Türklere "Avrupalı" şiirinde şöyle seslenir: "Kulağın arasın ezan sesini / Başından atma namaz fesini / Tatbik et Kuran'ın her hissesini / Duayı sureyi cüzü unutma / Vatanla milletle bayrak bir bütün / Hür yaşamaktır arzusu Türk'ün / Yaşadığın süre bu olsun ülkün / Atana verdiğin sözü unutma" (1997: 71). Sılaya olan özlem sadece vatan toprağına değildir. Özlem, yaşanılan her ana, her mekâna, vatanı hatırlatan her şeyedir. Düğüne, bayrama, harmana, ekmeğe, komşuluğa karşı olan özlemdir.

Fakı Edeer, farklı şiirlerinde gurbeti "Burası Yad Ellerin Yöresi Gurbet", "Yarılıp Yerlere Giresi Gurbet", "Öksüzün Ekmek Parası Gurbet", "Alnımda Yazımın Karası Gurbet" diye anlatır. Gurbette de en çok memleketindeki baharı özler: "Bahar geldi vatan koktu burnuma / Vatanın çiçeğine gülüne kurban / Kader gurbet yazmış benim alnıma / Vatanın toprağına diline kurban" (1997:17). Edeer, "Sılada Bahar" şiirinde de bütün özlediklerinin kendisini çağırmasını ister: "Gene erişti sılama bahar / Dağlar beni çağırıyor gel deyin / Eğmiş dallarım ayvayla nar / Dallar beni çağırıyor gel deyin." (1997: 18).

Yeni yaşadıkları mekân ekmek kapılarıdır. Ne kadar uyum sağlamışlarsa da yaşadıkları zorluklar akıllarına geldiğinde gurbet acı vatandır, acı ekmektir, susuz göldür, boşa atılan kulaçtır, kısacası zalimdir. Kâmil Sayın bir şiirinde (2023: 400) "Gurbet ele nereden de yürüdüm / Ezel dost ceminde ben de var idim / Özlem ile günden güne eridim / Zalim gurbet iki gözün kör olsun" diyerek duygularını ve sitemini dile getirir.

Recep Cırık da Belçika'ya "Kimine aş verdin kimisine iş verdin / Gençlere sağlamlara da

takma diş verdin / Baharlarım bitti gitti, karakış verdin / Kömür gibi saç sende beyaz oldu Belçika" diye sitem eder (1997a: 9).

Vatan Toprağına Kavuşamamak: Belçika'da Ölmek

Gurbettekilerin vatan ve memleket özlemi, bütün sabırları zorlar. En çok korktukları da vatan toprağına basmadan, havasını koklamadan gurbette ölmektir. Fakı Edeer (2008a: 56) "Gidek" şiirinde "Gurbette geçmesin son hitam ömür" diyerek ömrünün son demlerini vatanda yaşama arzusunu dile getirir. Bu sadece Fakı Edeer'in arzusu değildir. Cümle gurbette yaşayanlar vatan toprağı ile kavuşmayı arzular: "Çok oldu gurbete geleli gönül / Güneş mor dağlarda görünsün gidek / Gurbette geçmesin son hitam ömür / Yaylalarda oba kurulsun gidek / Genç geldim gurbete otuz yaşında / Bel büküldü saç ağardı başımda / Her şey tamam sağlığımın dışında / Fakı gurbet elde ölürsün gidek."

Kâmil Sayın da aynı endişelerle "Yad ellerde kimler tutsun salımdan / Zalim gurbet iki gözün kör olsun" der. Bir başka şiirinde de "Gurbet ellerinde ölürsem eğer /Alıp memlekete götürün beni / İnsanın vatanı her şeye değer / Gurbetten sılaya götürün beni / Eşim dostum salacama girsinler / Saf saf olup namazıma dursunlar" (2023: 400,406) diyerek memlekette defnedilme arzusunu vurgular. Mehmet Ali Akçınar da köyünde yaşadığı günlere özlem duyar ve gurbette yaşayan pek çok kişi gibi yabanda ölmek istemez: "Kolum yorulurdu kara sabandan / Düğün olur oynardık tabandan / Korkarım ki ölüm gelir yabandan / Ölmeden sılama varasım geldi" (Akçınar, t.y.). Akçınar'ın dizelerinde olduğu gibi ölmeden sılaya varmak gurbette yaşayanların çoğunluğunun arzusudur. "Sormayın ki bana gönlüm yaralı / Ne oralı olduk ne de buralı / Selami şaşırdı vermez kararı / Sılaya dönmeye ömrü yetmez mi?" diyen Selami Erdemir iki ateş arasında yaşayanlardandır. O, ne yurduna ne de Belçika'ya yar olmuştur. Onun için de en büyük üzüntü yabanda ölmektir. "Sabır ilaç gurbet elde kalana / kim yanmaz ki gurbet elde ölene" (Erdemir, 2009: 87) der. Abdil Göktekin de gurbette ölmenin korkusunu yaşar ve "Ölürsem gurbette naaşım bırakmayın ne olur." (Göktekin, 2015: 154) diyerek vasiyet eder. Ebuzer Özkan da vatana dönme arzusunun serencamını "Derken koca ömür bitti / Uçakta ölümüz gitti / Dönecektik, dönemedik" (Özkan, t.y.) diyerek anlatır.

Bir öküz, bir ev, bir araba almak için başlayan Avrupa macerası uzun yıllar sürmüştür. Hemen döneceğini zannedenler, ailelerini de götürerek özlemlerle dolu yeni bir hayata başlamışlardır. Bazen de korkulan olmuş ve bu uzun süren memleket hasreti ebedî yolculukla sonlanmıştır. Mesut Kocabaş (2011:29) hikâyenin son sahnesini şöyle anlatır: "Koptu bizim neslin yine bir halkası / Minarede bile okunmadı merhumun salası / Hani dönerken götürecekti öküz parası / Artık dönüyor, uçak kargosunda sandık arası / Kabakçı der esirgemeyin bir Fatiha üç İhlâsı."

Sonuç

Avrupa'da yaşatılan kültürel değerlerden biri de âşıklık geleneğidir. Türkler bu geleneği göç ettikleri her yere taşımıştır. Avrupa'da çalışan Türklerin memlekete, sevdiklerine duydukları özlem ve yaşanılan problemler, kısacası göçün macerası âşık şiirinde dile

"Gidilen ülkeye uyum süreci, dil öğrenme, eğitim, çalışma şartları, ırkçılık gibi karşılıklı olarak etkilenilen ve çözüm bulmak zorunda olunan konularda iki devletin de göçmen daireleri, aile ve kültür bakanlıkları meselelerin çözümü için adeta sosyolojik çözümlemeler mahiyetindeki âşık şiirini dikkate almalıdırlar."

getirilmiştir. Adeta sosyolojik çözümlemeler mahiyetindeki bu şiirler yaşananların tespiti açısından önem arz etmektedir. Durum tespiti, problemler sadece âşıkların şiirlerinde değil aynı zamanda hikâyelerde, romanlarda, şarkı, türkü sözlerinde de dile getirilmiştir. Birinci kuşaktan itibaren başlayan problemlerin bir kısmı yıllar geçtikçe tedrici olarak azalmaya başlamıştır. Bunun ana sebebi de artık yaşanılan yeni mekânların ikinci yurt olarak görülmesidir.

Âşıkların şiirlerinde genellikle ilk nesil olarak adlandırılan, ana vatanda doğup işçi olarak yurt dışına çıkan göçmenlerin iş hayatında yaşadığı problemler, vatandan, aileden ayrılık, yalnızlık, hasret, dil öğrenmedeki zorluklar, çocukların eğitimi, yabancılarla yapılan evliliklerin büyük bir kısmının başarısız olması, Türkiye'den Avrupa'ya gelin veya damat olarak gelenlerin uyum problemleri, kültürel çatışma, devletlerin yetersiz ilgileri, geri dönme umudunun yitirilmesiyle gurbette hastalanıp ölme korkusu, ayrımcılık, ırkçılık, arada kalma ve asimilasyon gibi problemler yer almıştır. Bu ele alınan konular Avrupa'da yaşayan vatandaşlarımızın hayatının en önemli gerçeğini teşkil etmektedir.

Şiirlerde yurt dışında yetişen yeni neslin karşılaştığı problemler ve onlar için duyulan endişeler de ele alınmıştır. Kâmil Sayın (2023: 405) bu sorunlarla yüz yüze gelip baş etmenin zorluklarını yaşayınca şiirinde "İki gözü kör olası gurbet / Düşmanlara yar olası gurbet" diyerek gurbete sitem eder. Fakı Edeer de (2008b, 55) "Avrupalı Türküz bizi anlayın" diyerek haklı bir istekte bulunur.

Avrupa ülkelerine giden Türklerin çocukları ve daha sonraki nesil, özellikle de üçüncü kuşağın birçoğu işçilikten işverenliğe yükselmiştir. Yeni kuşak Türkler yüksek tahsil yapmışlar, kendi işlerini kurmuşlar, işçi çalıştırmışlar, bulundukları ülkelerin parlamentolarına, belediye meclislerine seçilmişlerdir.

Netice itibarıyla âşık şiirinin Avrupa'da yaşayan temsilcilerinin şiirlerinde göçün bütün hikâyesi bulunmaktadır. Gidilen ülkeye uyum süreci, dil öğrenme, eğitim, çalışma şartları, ırkçılık gibi karşılıklı olarak etkilenilen ve çözüm bulmak zorunda olunan konularda iki devletin de göçmen daireleri, aile ve kültür bakanlıkları meselelerin çözümü için adeta sosyolojik çözümlemeler mahiyetindeki âşık şiirini dikkate almalıdırlar.

Kaynakça

Akçınar M.A. (n.d.). "Emirdağı'nı Özledim" https://www.emirdag.com.tr/index.php/emirdag-haber-ve-kultur-portali-3?view=article&id=2437:emirdan-oezledim&catid=46 (Erişim tarihi: 1.8.2024).

Akçınar M. A. (n.d.). "İthal Damat" https://www.antoloji.com/ithal-damat-2-siiri/ Erişim tarihi: 1.10.2024)

Çelik S. (1999). "Neye Yarar" (poem) *Jeton*. 2. yıl, 15. Sayı Şubat s.13.

Çetin, Ş. (2019) "Yaşam Anadolu'dan Avrupa'ya İnsan Hikâyeleri" (03.10.209) https://www.aa.com.tr/tr/anadoludan-avrupaya-insan-hikayeleri/icimiz-hep-vatan-diyor/1600884 (Erişim tarihi: 6.7.2024).

Cırık R. (1997). "Damat Gelmeyin" (poem) *Jeton*. 1.yıl, 4.Sayı Aralık s.4.

Cırık R. (1997a). "Belçika" (poem) *Jeton*. 1.yıl 6.Sayı Aralık s.9.

Cırık Recep (1997b). "Milli Damatlar" (poem) *1.yıl 4.Sayı Aralık s.3.*

Cırık R. (1998). "Yanyana Yaşıyoruz" (poem) *Jeton*. 2. yıl 11. Sayı Eylül s.13 .

Çobanoğlu, Ö. (2000). *Âşık Tarzı Kültür Geleneği ve Destan Türü.* Ankara: Akçağ Yayınları.

Demirbaş, T. (1990). *Almanya'daki Türk İşçilerin Sorunları ve Bunları Suça Etkileri.* 1. Basım. Ankara: Dokuz Eylül Üniversitesi Döner Sermaye İşletmeleri Yayınları.

Edeer, F. (1997). *Sırlı Yol.* Eskişehir: Uğur Ofset.

Edeer, F. (2008a). *İki Gönlün Yarası Bir Şiirler-Türküler-Deyişler.* Emirdağ: Emirdağ Ofset.

Edeer, F. (2008b). *Emirdağı'na Vardım Sabaha Karşı Şiirler-Türküler-Deyişler.* Emirdağ: Emirdağ Ofset.

Ekşi, A. (2002). Sığınmacı ve Göçmelerde Psikopatoloji. *Türk Psikiyatri Dergisi,* Cilt 13, Sayı 3, 215-221.

Erdemir, S. (2009). *Yanık Toprakların Mızrabı: Kırşehirli Âşık Selami Erdemir.* Kırşehir.

Göktekin, A. (2015). *Bendeki Sen*. Konya: Uğur Tuna Yayınları.

Kocabaş M. (Hakiki Kabakçı) (2011). *Gavurcuya Mektup.* Ankara: Kalkan Matbaacılık.

Kılıçarslan, E. (2011). *Almanya'daki Türklerin Türk-Alman İlişkileri Açısından Önemi ve Türk Nüfusunun Artırılmasına Yönelik Alınabilecek Tedbirler.* [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Atılım Üniversitesi.

Köktepe, M. (2008). *Emirdağ İlçesinden Belçika'ya Olan Göçler*. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Afyon Kocatepe Üniversitesi.

Munyar V. (2024). "1964'te Türkiye'den 22 bin kişiyi maden için aldık, şimdi 6 bin kişiye 'özel kapı' açtık." https://www.ekonomim.com/kose-yazisi/1964te-turkiyeden-22-bin-kisiyi-maden-icin-aldik-simdi-6-bin-kisiye-ozel-kapi-actik/751076 (Erişim tarihi: 11.10.2024).

Özkan E. (n.d.). "Gurbetçiye On Beş" https://www.edebiyatdefteri.com/siir/1564369/ gurbetciye-on-bes.html (Erişim tarihi: 1.10. 2024)

Sayın, K. (2023). *Kâmil Sayın Divanı* C.2. Ed.: Ahmet Urfalı Eskişehir: Defne Yayınevi.

Şahbaz, O. (2006). *Gurbetin Getirdikleri.* Ankara: Sevgi Okyanusu Yayınları.

Şahbaz, O. (1998). "Yusuf Emmi" (Şiir). *Jeton*. 2. yıl 14. Sayı Aralık s.10.

Turan, F. A. & Bolçay, E. (2010). *Sazın ve Sözün Sultanları, Belçika'da Yaşayan Halk Şairleri*. Ankara: Gazi Yayınevi.

Turan, F. A. (2015). Avrupa'da Yaşayan Halk Şairlerimizin Dilinden Gurbet ve Sonuçları, *International Journal Of Eurasia Social Sciences*, Vol: 6, Issue: 21, pp. (1-28)

Turan, F. A. (2019). Halk Şairlerinin Dilinden Almanya'ya İşçi Göçünün Hikâyesi (The Story of *Labor Migration to Germany by Minstrels). 1918-2018 Mondros Ve Versay'ın 100. Yılında 3. Uluslararası Türk-Alman İlişkileri Sempozyumu /100 Jahre Nach Moudros Und Versailles 3. International Symposium Zu Den Deutsch-Türkischen Beziehungen* 08.-11. November / Kasım 2018-Bildiri Tam Metin Kitabı Speeches And Summaries Redebeiträge Und Zusammenfassungen, Ed. Dr. Latif Çelik, Ikg Verlag / Yayınevi Würzburg – Almanya.

Turan M. (2009). "Göç ve Göçmenlik Ekseninde Türk Edebiyatı" http://metin-turan.blogspot.com/2009/07/goc-ve-gocmenlik-ekseninde-turk.html (Erişim tarihi: 1.8.2024)

No author. (1999). Nurkçe *Jeton*. 2. yıl, 15. Sayı Şubat s.6.

Yıldırım T. / N. Tüfekçi (2018). "Türk madenciden Belçika'ya ağıt" (18.05.2018) https://www.hurriyet.com.tr/avrupa/turk-madenciden-belcika-ya-agit-2200552 (Erişim tarihi: 11.10.2024).

Söyleşi

GURBETİN ŞİİRHÂLİ: ÂŞIK KÂMİL SAYIN ANLATIYOR

KÂMİL SAYIN
Ozan

✍ Kısaca kendinizden bahseder misiniz?

8 Ocak 1955'te Afyonkarahisar'ın Emirdağ ilçesinde dünyaya geldim. Babamın görevinden dolayı üç yaşımdayken Ankara'ya yerleştik. Eğitimimi Ankara Birinci Sanat Enstitüsü'nü bitirerek tamamladım. 1973 yılında eşim Döne Kubat ile evlendim. Hatice, Kazım ve Zehra isminde üç çocuk babasıyım. 1978 yılında vatani vazifemi tamamladıktan sonra Belçika'nın Brüksel şehrine yerleştim ve hâlen Brüksel'de ikamet ediyorum.

✍ Göç geçmişinizi ve ilk senelerini kısaca anlatabilir misiniz? Türk göçmenlere ilk okuduğunuz şiirler nelerdi?

1978 Mart'ında aile birleşimi hakkından yararlanarak Belçika'ya geldim. Belçika'ya geldiğim yıllarda tam olarak Fransızca bilmeyişimden de kaynaklanan bir tedirginlik yaşıyordum. Türkiye'deki alışkanlıklarımı devam ettirmek istememe rağmen bunu yapamıyordum. Örneğin, karşılaştığım insanlara selam verme gibi alışkanlıklarımı bile yapamıyordum. Çünkü insanların ne tepki vereceğini bilemiyordum. En önemlisi de vatanımızdan ve ailemizden

uzakta olmamızın verdiği üzüntüden dolayı içimize kapanık şekilde yaşıyorduk.

Belçika'ya göçtüğüm ilk yıllarda Türk göçmenlere okuduğum şiirlerim; "Bizim Köyler Issız Kaldı", "Zalim Gurbet", "Yoksulluk", "Şu Gurbet", "Büktü Gurbet Belimizi" ve "Yine Gurbet El'e Düştü Yolumuz"dur.

✍ Belçika'daki hayatınızı kısaca anlatır mısınız?

Belçika'da ilk olarak bir karavan garajında teknisyen olarak işe başladım. Kış dönemi geldiğinde işlerin yavaşlaması nedeniyle bir soba fabrikasında teknik eleman olarak çalışmaya başladım. Üç yıl sonra fabrikanın el değiştirmesi nedeniyle Holiday INN Otel'inde personel olarak çalışmaya başladım ve belli bir süre sonra yöneticiliğe terfi ettirildim. Emekli oluncaya kadar bu görevime devam ettim. Benim için ilk planda çocuklarımın eğitimleri ve iyi bir kariyer yapmaları yer alıyordu. Bu yönde çocuklarımı motive ederek iyi bir eğitim almalarını sağladım.

✍ Ozanlığa ilginiz nasıl ve ne zaman başladı? Hangi dil (ler)de şiirler yazıyorsunuz?

Ozanlığa ilgim henüz küçük yaşlarımda başladı. 11 yaşımda babam Musa Kazım Sayın'ın dostları olan Âşık Veysel Şatıroğlu, Âşık Mahzuni Şerif, Âşık Kul Ahmet ve dayım Âşık Yoksul Divani'nin babamın evindeki sazlı sözlü sohbetlerinden etkilenerek şiir yazmaya başladım. 1972 yılında Sümerbank'ın yerli malı haftası münasebetiyle açmış olduğu liseler arası resim, makale ve şiir yarışmasında şiir dalında Türkiye birinciliğini kazandım ve zamanın Cumhurbaşkanı Sayın Cevdet Sunay tarafından Cumhurbaşkanlığı Köşkü'nde kabul edilip tebrik edilerek ödüllendirildim. Bu gelişme beni motive etti ve şiire olan ilgimi artırdı. Bu gelişmeyi, şiirlerimden bazılarının TRT ve bazı mahalli sanatçıları tarafından 45'lik plaklarda yer alması takip etti.

Ben şu ana kadar şiirlerimi hep Türkçe olarak yazdım. Bazı şiirlerim Fransızcaya çevrildi.

✍ Kültürel kimliğiniz ve kökeniniz edebiyatınıza nasıl yansıyor?

İlk kuşak bir Belçikalı Türk olarak, zengin kültürel kimliğim ve kökenim edebiyatımda derin bir iz bırakıyor. İlim hazinesi olarak gördüğüm Ahmedi Yesevi, Yunus Emre, Fuzuli, Nesimi Pir Sultan Abdal, Mevlâna ve daha nice büyüğümüzün kültürüne bağlı olarak ve bu kültürden yararlanarak eserlerimi ortaya çıkarıyorum. Ayrıca Türkiye'den Belçika'ya göç eden bir neslin parçası olarak, hikâyelerimde genellikle bu yolculuğun getirdiği zorluklar, özlemler ve hayaller yer alıyor. Yaşadığımız topraklardan koparak yeni bir ülkede kök salma çabası hem kişisel hem de kolektif bir hikâye olarak eserlerimin merkezinde duruyor.

Bunun yanı sıra çalışmalarım, T.C. Kültür Bakanlığı tarafından değerlendirilerek "sanatçı" kimliğine layık görüldüm. Ayrıca Türk Dil ve Tarih Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yüksek Kurulu'na haberleşme üyesi olarak seçildim. Bu sıfatlarımın da sağladığı olanaklar sayesinde birçok sempozyuma davet edildim. Ayrıca Büyükelçilik ve Başkonsolosluk tarafından düzenlenen kültürel programlarda yer aldım. Üç yıldır SkyLive TV'de her hafta "Kâmil Sayın ile Dost Meclisi" programının moderatörlüğünü yapmaktayım. Bütün bunları babamın kültüre olan bağlılığı sayesinde yani kökenim sayesinde yapabildim. Tüm bunları mümkün kılan asıl şey, ulusumuzun kültürel zenginliği ve bu mirasın nesiller boyunca kalıcı bir şekilde aktarılmasıdır.

✍ Şiirlerinizde hangi konuları işliyorsunuz? Sizi o konuyu işlemeye iten sebep nedir?

Şiirlerimde ekseriyetle dostluk, kardeşlik, insanlık konularını işliyorum. Bu konuları işlememdeki amacım toplumda bu konuların önemine değinmek; dostluğun, kardeşliğin ve insanlığın önemini insanla-

"Türkiye'den Belçika'ya göç eden bir neslin parçası olarak, hikâyelerimde genellikle bu yolculuğun getirdiği zorluklar, özlemler ve hayaller yer alıyor."

rımıza ve bilhassa gençlerimize anlatabilmektir.

✍ Belçikalı Türklerin edebî eserleri genellikle hangi temaları işler? Bu temaların Türk diasporası içindeki yerini nasıl değerlendiriyorsunuz?

Belçikalı Türklerin edebî eserleri ekseriyetle vatan, sıla ve aile hasretine yoğunlaşır. Bu temaların, Türk diasporası içindeki yerini ananevi görgülerimizin ve kültürümüzün unutulmaması adına kullanılması, en çok da genç nesillere bu güzelliklerin aktarılması adına çok önemli olduğu kanısındayım.

✍ Diasporada bir sanatçı olmak şiirlerinizde ele aldığınız konular bakımından sizi nasıl etkiledi? Türkiye'de olsaydınız bu konuların farklılaşacağını düşünür müsünüz?

Diasporada sanatçı olmak dünyaya bakışımı değiştirdi. Ülkemde olsaydım muhtemelen buradaki birçok ülke vatandaşlarını, onların yaşam mücadelelerini göremez ve özellikle de gurbetin acılarını, hasreti yaşayamazdım. Diasporada bir sanatçı olmam, birçok konuda insanlık adına bir şeyler yapabilme hazzı ve mutluluğuyla yılmadan üretmemi sağladı. Bu şiirlerime bakıldığında gurbet ve hasret konularının fazlalığından da anlaşılmaktadır.

✍ Belçika'da diaspora edebiyatı çalışmalarında ne tür faaliyetlerde bulundunuz?

Belçika'da diaspora edebiyatı çalışmalarında çeşitli şiir akşamları programlarında, Büyükelçiliğimizin ve Başkonsolosluğumuzun düzenledikleri kültürel programlarda, bazı radyoların şiir programı davetlerinde yer aldım. SkyLive Radyo'sunda her hafta moderatörlüğünü üstlendiğim *Kâmil Sayın ile Dost Meclisi* programlarım ile Belçika'da ve tüm dünyada internet üzerinden bizi izleyen vatandaşlarımıza hizmet vermekteyim.

✍ Belçikalı Türklerin, Belçika'daki edebî ve kültürel mirası hakkında genel bir bakış açısı sunabilir misiniz?

Belçikalı Türklerin Belçika'daki edebî ve kültürel mirası, göçle başlayan bir hikâyeye dayanan zengin ve çok katmanlı bir yapıya sahiptir. Bu miras, bir yandan Türk kökenli toplulukların Belçika'ya taşıdığı kültürel ve edebî değerlerle şekillenirken, diğer yandan Belçika'nın çokkültürlü yapısıyla harmanlanarak evrilmiştir.

Belçika'daki Türkler gurbette olmaktan kaynaklı, kültürümüzü ve ananevi değerlerimizi yitiririz korkusu ile kültürel ve edebî değerlerine çok bağlıdırlar. Önemli olan bu kültürü ve edebî yaşamımızı geleceğimiz olan çocuklarımıza öğretebilmektir. Bu da bizim en kıymetli mirasımız olur diye düşünüyorum. Tabii yapılan camiler, kültür merkezleri ve dernekler de bu kültürün taşınmazları arasında yerini almaktadır.

✍ Belçikalı Türkler ilk olarak ne zaman eserler vermeye başladı?

Belçikalı Türkler maalesef uzun yıllar kendilerini sadece iş gücünde göstermişlerdir. Ne zaman ki kültürümüzü ve sanatımızı da ortaya koyduk o zaman Belçikalılar tarafından daha çok ilgi ve rağbete layık görüldük. Bu da sanırım son yirmi yıl içerisinde olmaya başlamıştır.

✍ Belçikalı Türkler hangi edebî eser türüne daha çok yoğunlaşmıştır?

Belçikalı Türkler içerisinde şiir ve roman yazarlarımız nispeten daha fazladır.

✍ Belçika'daki Türk edebiyatı geçmişten günümüze hangi dönemlerden geçti ve bu süreçte nasıl bir evrim gösterdi?

Belçika'daki Türk edebiyatı, göçün ilk yıllarında daha çok birinci kuşağın memleket hasretini ve adaptasyon zorluklarını işleyen şiir ve anılarla başladı. Bu dönemde eserler, Türkçe yazılmış ve nostaljik bir ton taşımıştır. Bu dönemde Belçika'daki Türk edebiyatı maalesef geçmişten günümüze çok yavaş bir ilerleme kaydetti. Özellikle ilk nesil çalışıp kazanıp bir an önce Türkiye'ye dönme planları içerisindeydi. İkinci ve üçüncü nesille birlikte edebiyat, Türkçe'nin yanı sıra Flamanca ve Fransızca gibi yerel dillere de geçiş yaptı. Bu süreçte göçmenlik, kimlik arayışı, aidiyet ve kültürel hibritlik temaları öne çıktı. Modern dönemde ise Belçikalı Türk yazarlar, farklı türlerde eserler vererek hem Belçika hem de Türkiye edebiyatı arasında bir köprü kurmuşlardır. Böylece, Belçika'daki Türk edebiyatı yerelden evrensele açılan bir yapıya kavuşmuştur.

"Diasporada bir sanatçı olmam, birçok konuda insanlık adına bir şeyler yapabilme hazzı ve mutluluğuyla yılmadan üretmemi sağladı."

✍ Türk diasporasının Belçika'da edebiyat ve kültür alanında karşılaştığı zorluklar veya karşılaştığı fırsatlar nelerdir?

Zorlukların başında toplumumuzun yetersiz bilgilendirilmesi yer almaktadır. Türkiye ve Belçika resmî makamları bilhassa kültürel faaliyetlerde her zaman yardımcı oluyorlar. Ancak toplumumuzun bir araya gelmesinde buradaki Türk dernekleri ve Kültür Müşavirliğimize büyük görevler düşmektedir. Zorluk olarak bazı ekonomik sıkıntılar ve belirttiğim manevi destekler dışında fazla bir sorunumuz yok diyebilirim. Fırsatları Belçika devletinin göçün yıl dönümlerinde kültürel faaliyetlerimiz için az da olsa bir bütçe ayırması, Büyükelçiliğimizin ve Başkonsolosluğumuzun düzenledikleri programlar olarak belirtebilirim.

✍ 1988 yılında *Günaydın* gazetesi Avrupa baskısının açmış olduğu yarışmada Avrupa birinciliğiniz var. Dolayısıyla Âşık Edebiyatı geleneğinin Avrupa'daki temsilcilerindensiniz. Bu bakımdan Belçika halkının ve Belçikalı Türklerin şiirlerinize ilgisini kıyaslar mısınız?

Belçika halkının ve Belçikalı Türklerin şiirlerime ilgileri mutluluk verici orandadır. Bilhassa Belçika halkı büyük bir saygı ve ilgi göstermekteler.

✍ Belçika'da Türkçe edebiyatının özel olarak Belçikalı Türkler arasında ve Belçika genelinde daha fazla yayılması ve tanınması için neler yapılıyor? Sizce neler yapılmalıdır?

Bu konuda birçok şiir akşamları, resim sergileri yapılıyor. Ben kültürümüz adına ülkemizden kültür insanlarının getirilmesinin, etkinliklerin artırılmasının ve T.C. Kültür Bakanlığının Belçika'daki kültür insanları hakkında çalışmalar yapmasının bizleri motive edeceğini, bunun da genç nesillerin bu yöndeki ilgi ve alakasını artıracağını düşünüyorum.

✍ Belçikalı Türk edebiyatına Türkiye'nin ilgisi nedir?

Belçikalı Türk edebiyatına Türkiye'nin ilgisi yok diyemeyiz ama şurası bir gerçektir ki yeterli değildir. Bu alanda gerçekleştirilecek her türlü hizmetin, ülkemiz insanları için önemli bir yatırım ve kıymetli bir katkı olacağını düşünüyorum.

✍ Yeni nesil Belçikalı Türklerin Türkçe dil yetkinliği sizce ne durumdadır?

Yeni nesil Belçikalı Türklerin Türkçe dil yetkinliği gerçekten mutluluk vericidir. Genç nesil iletişim imkânlarını kullandıkça Türkçede büyük ilerlemeler katetmektedir.

✍ Diasporada Türkçe edebiyatın, Türkçenin canlılığını koruması işlevi konusunda ne düşünüyorsunuz?

Diasporada Türkçe edebiyatın Türkçenin canlılığını korunma konusunda önemi çok büyüktür. Biz yazdığımız şiir ve ma-

kalelerimizde mümkün olduğunca Türkçe kelimeler kullanmaya dikkat ediyoruz. Türkçe dergi ve gazetelerin de rolünün bu anlamda büyük olduğunu düşünüyorum. Zaten bu maksatla bütün etkinliklerimizi de Türkçe yapmaktayız. Türkçe edebiyatın devamı ve Türkçe edebiyatına gösterilen değer Türkçenin canlılığının teminatıdır.

✍ Belçika'daki Türk diasporasının edebiyat ve kültür alanında geleceğini nasıl görüyorsunuz? Hangi yönde ilerleyeceğini ön görüyorsunuz?

Bu alanda gerekli çalışmaların desteklenmesi ve gerekli imkânların sağlanması neticesinde Türk diasporasının edebiyat ve kültür alanında geleceğinin çok başarılı olacağı düşüncesindeyim. Öngörüm genç nesillerin kültürlerini ve sanatlarını öğrendikçe bu yönde her geçen gün biraz daha bilinçli ve emin adımlarla ilerleyecekleri yönündedir.

✍ Belçika'da Türk edebiyatını tanıtmak ve desteklemek için hangi kurumlar veya inisiyatifler mevcut? Bu alanlarda nasıl bir iş birliği sağlanabilir?

Maalesef bu konuda herhangi bir kurum ismi veremeyecek derecedeyiz. Bu konuda birkaç dernek dışında, çalışmalar yetersiz kalmaktadır. İki yıl öncesine kadar Avrupa'nın başkenti olarak nitelendirilen Brüksel'de kültür müşaviri yoktu. Birkaç yıl kültür müşavirsiz geçti. Dolayısıyla resmî bir dayanağımızın olmayışının zorluğunu çektik. Benim bu konudaki görüşüm Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığımız (YTB), Kültür Müşavirliğimiz ve derneklerin el ele verip mevcut kültür insanlarımızı bir çatı altında toplayıp kültürel faaliyetlerimizi artırması gerektiği yönündedir. 26 Mayıs 2024'te Belçika'da Büyükelçilik ve YTB'nin göçün 60. yılına özel yapmış olduğu programa katıldım ve büyük bir mutlulukla izledim. Bu ve benzeri etkinliklerin artırılması en büyük talebimizdir.

✍ Belçika'da yaşayan Türk diasporası gençlerine edebiyat ve kültür alanında ilham vermek ve katılımlarını teşvik etmek için ne tür stratejiler önerirsiniz?

Bu konuda önceki cevaplarımda da değindiğim gibi kültürel faaliyetlerin artırılmasının çok etkili olacağı görüşündeyim. Kültüre ve kültür insanına verilen değer Türk diasporası gençlerini olumlu yönde etkileyecek ve teşvik edecektir.

GÖÇÜN ALTMIŞINCI YILINDAYIZ BİZ

Gurbetin zorunu çektik yılmadık,
Göçün altmışıncı yılındayız biz.
Vatandan, milletten uzak kalmadık,
Göçün altmışıncı yılındayız biz

Yaşlandık kudretten, kuvvetten olduk,
Vatan hasretiyle sarardık, solduk,
Sinemiz yaralı, dertlerle dolduk,
Göçün altmışıncı yılındayız biz.

Dik durduğumuza aldanıp bakma,
Saçlarımız ekme, gözler de takma,
Ağzımızda dişler emplant çakma,
Göçün altmışıncı yılındayız biz.

Neler çektik neler, kimse bilemez,
Akar gözyaşımız, kimse silemez,
Söylesek derdimiz, dile gelemez,
Göçün altmışıncı yılındayız biz.

Çok şükür yavrular okudu, bildi,
Cehaleti sildi, yozluğu sildi,
Nice mevkilere, makama geldi,
Göçün altmışıncı yılındayız biz

Aslımızı asla inkâr etmedik,
Türkoğlu Türk'üz biz, ayrı gitmedik,
İnsanlıktan öte, bir yol gütmedik,
Göçün altmışıncı yılındayız biz

Çalıştık, çırpındık, haram yemedik,
Haksız olanlara, haklı demedik,
Her zaman gerçekçi, yolu denedik,
Göçün altmışıncı yılındayız biz.

Sevgiden, saygıdan ödün vermedik,
Kardeşlikten ayrı, güller dermedik,
Kimseyi hor görüp, asla yermedik,
Göçün altmışıncı yılındayız biz.

Dostluk oldu daim, bize itibar,
Dostluğu edindik, gönlümüze yar,
Bizim Yurdumuza, hasretimiz var,
Göçün altmışıncı yılındayız biz.

Birinci, ikinci, jenerasyondan,
Birçoğu gittiler, fani dünyadan,
Bunca yıllar geçti, gitti, aradan,
Göçün altmışıncı yılındayız biz.

Arada, sırada yoklayın bizi,
Antolojilerde saklayın bizi,
İnternete koyup, tıklayın bizi,
Göçün altmışıncı yılındayız biz.

Dost Kâmil'im altmış yılı bitirdik,
Soyumuza layık, evlat yetirdik,
Artık ömrümüzü, sona getirdik,
Göçün altmışıncı yılındayız biz.

01.01.2024

Söyleşi

KELİMELERLE TUTUNMAK, RENKLERLE YAŞAMAK: NERKİZ ŞAHİN İLE SANAT ÜZERİNE SÖYLEŞİ

NERKİZ ŞAHİN
Sanatçı

✍ Kendinizden ve Belçika'ya geliş sürecinizden bahsedebilir misiniz?

Ben Nerkiz Şahin. 1974 yılında, bir işçi çocuğu olarak Konya'nın Yunak ilçesine bağlı küçük bir köy olan Yukaripiribeyli'den Belçika'ya getirildim. O günden bu yana Belçika'da yaşıyorum; ömrümün tamamı burada geçti diyebilirim. Gent şehrinde büyüdüm. Ailemin yönlendirmesiyle o dönem Kız Meslek Lisesi'ne devam ettim. Ancak mezuniyetten sonra o branşta ilerlememeyi tercih ettim ve zamanla kendi yolumu çizdim.

Göçün ilk yıllarında bugünkü gibi sık gidip gelme imkânı yoktu; 5-10 yılda bir memlekete gidilebilirdi. Şimdiki kuşaklar çok daha şanslı, daha sık gidiyorlar. Bizim kuşak için geçmişte oraları derinlemesine tanıma fırsatı maalesef sınırlıydı.

✍ Şu an Belçika'daki yaşamınızda neler yapıyorsunuz, hangi alanlarda faaliyet gösteriyorsunuz?

Güncel çalışma hayatımda Türkçe ve Felemenkçe sözlü tercümanlık yapıyorum. Yazılı çeviriler de yapmaktayım ancak bu çalışmalarım yeminli tercümanlık statüsünde değil. Ancak biz de işe başlamadan önce her şeyi eksiksiz ve sadık bir şekilde tercüme edeceğimize dair etik bir kod çer-

çevesinde beyanda bulunuyoruz; mahkeme huzurunda yapılan resmi yemin töreninden farklı bir süreç izliyoruz.

Tercümanlığın yanı sıra sosyal hayatta da oldukça aktifim. Şiir, yazı ve resim çalıştayları düzenliyorum. Şu sıralar Anvers'te bir grubum var; Türk kadınlarıyla haftalık olarak moda ve tasarım üzerine çalışıyoruz. Aslında onlara bir şey "öğretiyorum" demekten ziyade, birlikte üretiyoruz diyebilirim. Çünkü bir araya geldiğim Türk kadınları son derece yetenekli, bilgili ve güçlü figürler. Onların bu potansiyelini tasarımla buluşturmak benim için son derece değerli ve ilham verici bir deneyim.

✍ Bu çalışmaları bir dernek çatısı altında mı yoksa bireysel olarak mı yürütüyorsunuz? Bu süreç nasıl başladı?

Bu faaliyetleri tamamen bireysel girişimimle yürütüyorum. Süreç, müzede çalışan bir Türk hanımefendinin, ortak bir tanıdığımız aracılığıyla bana ulaşmasıyla başladı. Belçika'daki müzeler, son yıllarda yabancı kökenli vatandaşları ve göçmen toplumunu kültürel alanlara çekmek için çeşitli stratejiler geliştiriyor. Ancak bizler gibi kırsal kökenli ailelerden gelen insanlar için müzeye gitme alışkanlığı her zaman çok yerleşik bir kültür değil.

Ben şahsen müzeleri seven ve ziyaret eden biri olsam da toplumun genelini bu mekanlara dahil etmenin kolay olmadığını biliyorum. Müze yönetimi, "İnsanları müzeye nasıl çekebiliriz?" diye düşünürken benimle iletişime geçildi ve başlangıçta kadınlarla müzede haftalık örgü günleri yapıp yapamayacağımız soruldu.

Aslında örgü örmek psikolojik olarak çok rahatlatıcı ve kıymetli bir uğraş ancak bana müzenin kapıları sonuna kadar açılmışken orada sadece oturup örgü örmek yeterli gelmedi. "Biz zaten evlerimizde bir araya gelip örgü örebiliyoruz. Eğer müze bize bu alanı açıyorsa, biz de çıtayı yükseltmeliyiz," diye düşündüm.

Daha önceki deneyimlerimde müzelerde şiir çalışmaları yapmış, sergilenen objeler

üzerine şiirler yazmıştık. Madem bu kapı aralanmıştı, onu sonuna kadar açmak gerekiyordu. Müze yönetimiyle bir toplantı yaparak onlara farklı proje fikirleri sundum. Önerilerim çok beğenildi; karşılıklı fikir alışverişiyle ortak bir yol haritası çizdik.

Bunun ilk meyvesini 2025 yılında aldık. "Mevsimler" temasını konu aldığımız bir sergi açtık ve müze bünyesinde küçük bir defile gerçekleştirdik. Projemiz kapsamında kadınlarla birlikte dört mevsimi simgeleyen kıyafetler tasarladık. Elbette bu koleksiyonun olmazsa olmazı kına kıyafetiydi. Tasarımlarımızda tamamen evlerdeki sandıklarda bekleyen, unutulmaya yüz tutmuş malzemeleri kullandık. Hiç kullanılmamış işlemeler, danteller ve eski örgüler bu kıyafetlerle yeniden hayat buldu. Var olanı dönüştürerek ortaya gerçekten hayranlık uyandıran eserler çıkardık.

Türk kadınlarımızın el işi becerileri ve mutfak kültüründeki hamaratlıkları zaten tartışılmaz, her biri beş yıldızlı mekânlarda çalışabilecek yüksek bir kapasiteye sahip. Ben sadece bu potansiyeli, daha yaratıcı ve sanatsal bir boyuta taşımak için onlara rehberlik ediyorum. Gelen ziyaretçilerin beğenisi, emeğimizin en güzel karşılığı oldu.

✍ Bu projeler için kurumlardan maddi destek alabiliyor musunuz?

Evet, müze yönetimi bize hem mekânı açıyor hem de belirli imkânlar sağlıyor. Her pazartesi müzede toplanıyoruz. Ulaşım ve park masraflarımız ile gönüllülük ödeneklerimiz karşılanıyor. Tasarladığımız kıyafetler ise daha sonra farklı yerlerde sergileyebilmemiz için bizde kalıyor. Nitekim önümüzdeki Nisan ayında bu eserleri Leuven'deki bir üniversitede, oradaki Türk öğrenci derneğiyle birlikte sergileyeceğiz. Gençlerin bu çalışmalara ilgi göstermesi ve bizimle iletişime geçmesi çok mutluluk verici.

Benim asıl amacım büyük paralar kazanmak değil; Belçika'da yaşayan Türk kadınlarının neler yapabileceğini ve sahip oldukları potansiyeli ortaya koyabilmek. Çünkü toplumumuzda, özellikle kadınlarımızın yeteneklerini sergileme imkânı hâlâ oldukça sınırlı. Yıllardır şiir, resim ve benzeri sanatsal çalışmalar aracılığıyla bu alanı genişletmeye ve kadınlarımızın sesini duyurmaya gayret ediyorum.

✍ Hem tercümanlık yapıp hem de bu kadar aktif bir sanat hayatını sürdürmek zor olmuyor mu?

Tercümanlık hiçbir zaman kolay bir iş değil; özellikle konular derinleştikçe, duyduğunuz sorunları ve trajik hikâyeleri zihninizde taşımaya devam ediyorsunuz. Bu noktada sanat benim için bir dengeleme ve kanalize olma yöntemi hâline geliyor. Yaşananları sindirmek, farklı bir açıdan değerlendirebilmek ve duygusal yükü hafifletebilmek için sanatla meşgul oluyorum. Geçmişte karşılaştığım zorluklarla başa çıkarken de sanat her zaman benim sığınağım oldu. Bu nedenle, tercümanlık ve sanat hayatını bir arada yürütmek zor olsa da birbirini tamamlayan ve bana güç veren iki alan olarak görüyorum.

✍ 2005 yılında yaşadığınız derin acı, sadece sizin değil tüm toplumun hafızasında bir yara olarak duruyor. Olayın failine verilen 3 aylık hapis cezasının kamuoyunda yarattığı "adalet eksikliği" duygusunu bizzat yaşayan biri olarak, bu mücadele sürecinizde hem hukuki hem de toplumsal anlamda neler yaşadınız?

"Benim asıl amacım büyük paralar kazanmak değil; Belçika'da yaşayan Türk kadınlarının neler yapabileceğini ve sahip oldukları potansiyeli ortaya koyabilmek."

Hukuki süreç tam bir hayal kırıklığıydı. Belçika makamları bu eylemin bilinçli yapıldığını veya ırkçı bir boyutu olduğunu kabul etmek istemedi. Faili, kötü şartlarda büyümüş, ailesi tarafından terk edilmiş, mağdur bir gariban gibi yansıtmaya çalıştılar. Olayı adeta kader diyerek geçiştirmemizi beklediler. Elbette inancımız gereği yaşanana teslimiyetimiz var ama bir suç işlendiyse cezası da çekilmeli. Ortada kaybedilen üç can varken verilen üç aylık hapis cezası, adaletin tecelli etmediğinin en somut kanıtıdır. Eğer bu kişinin akli dengesi yerinde değilse, toplumdan izole edilip bir hastaneye yatırılması gerekirdi. Faili meçhul kalan birçok yangının arkasında belki de aynı el vardı ama kimse bunu araştırmadı.

Hukuki süreçte büyük bir haksızlığa uğradık. Failin aldığı üç aylık komik cezaya itiraz ettiğimde, mağdurken suçlu sandalyesine oturtuldum. Mahkeme salonunda dosyalarla ilgili yaşanan bir gerginlik sonrası, kendi belgelerimin kopyalarını yanıma aldığım için dosya hırsızlığı ile suçlandım. Gazeteler boy boy fotoğraflarımı basarak beni suçlu gibi gösterdi; koskoca bir tiyatro oynandı ve elimiz kolumuz bağlandı. Neyse ki Belçikalı arkadaşlarımın yardımıyla iyi bir avukat bulup bu dosyayı kapattık.

O dönem yaşadıklarımız tarif edilemez bir acıydı. Evi bombalanan, savaştan çıkan insanları bugün çok iyi anlayabiliyorum; çünkü biz hem evimizi hem de en sevdiklerimizi, canlarımızı kaybettik. Her şeyinizi yitirip başkalarına muhtaç kaldığınızda yaşadığınız o duygu yükünü anlatmak çok zor.

Olayın ardından ilk beş yılımız sadece yaralarımızı sarmaya çalışmakla geçti. Kendi dünyama kapandım çünkü tek önceliğim sekiz yaşındaki kızımın bu acıların içinden sağ salim çıkabilmesini sağlamaktı. Yetişkinlerin bile zihninin almadığı bir trajediye, sekiz yaşındaki bir çocuğa anlatmaya çalışmak tarifsiz bir zorluk.

Üstelik bu süreçte sadece dış dünyayla değil, kendi çevremizdeki cehaletle de boğuştuk. Bu süreçte sadece hukukla değil, toplumsal ön kabullerle de mücadele etmek zorunda kaldım. Olayın üzerinden henüz altı ay geçmişken, kızımı babasının ve kardeşlerinin mezarına götürdüğümde, en yakınlarımızdan bile "Şimdi sen dul bir kadınsın, yollara mı düştün?" ya da "Keşke oğlanlardan biri kalsaydı da bu kız ölseydi," gibi sözler işittik. Sekiz yaşındaki bir çocuğun yanında, babasından kalan tek yadigara karşı bu sözlerin söylenmesi kan dondurucuydu. Biz bunları canlı canlı yaşadık. İnsan bazen öyle bir noktaya geliyor ki yaşamla ölüm arasındaki o ince çizgide nefes alıp almadığını bile fark edemiyor. Mücadelemiz o kadar çok boyutlu ki, bunu birkaç kelimeyle özetlemek gerçekten imkânsız.

Yine polis soruşturması sırasında yaşadıklarım, olayın kendisi kadar yaralayıcıydı. Belçika'da hiç kadın polis kalmamış gibi,

"Bağırmadan, yıpranmadan, davet edildiğim platformlarda hukuksuzluğu ve toplumsal bilinci aşılamaya devam ediyorum. Türk toplumu ve Belçika toplumu üzerindeki değişimler zaman alıyor ama bu değişimi görmek insanı rahatlatıyor."

karşımda üç erkek polisle ifade vermek durumunda bırakıldım. Bana yönelttikleri soruların araştırmanın bir parçası olduğunu iddia ettikleri özel hayatıma dair detaylar, bir mağdura değil, sanki bir suçluya sorulur nitelikteydi. O an dondum kaldım; cevap vermeye tenezzül dahi etmedim. Yaşadığınız felakete mi yanarsınız, maruz kaldığınız bu psikolojik baskıya mı?

Kimi yardım eli uzatırken kendi çizdiği yolda yürünmesini bekledi, kimi ise yalnız kalmış bir kadını kötü örnek gibi yaftalamaya çalıştı. Bilinçsizce dayatılan kadın tek başına yaşayamaz algısı ya da ayakları üzerinde durmaya çalışan bir kadının diğerlerine emsal teşkil etmesi korkusuyla karşılaştım.

Oysa benim tek gayem, yanımda kalan tek kızımla hayata tutunmak ve ona güçlü kalmayı öğretmekti. Henüz hukuk mücadelesi bile başlamadan, sokakta evi yanan, eşini ve iki çocuğunu kaybeden kadın olarak anılmanın ve bu bakışların ağırlığını içimize sindirmek zorunda kaldık. Bu, adaleti ararken geçtiğimiz yolların en engebeli kısmıydı.

İnsanların sizi doğrudan yaşadığınız trajediyle tanımlaması, en büyük yüklerden biri. Sizi tanıtırken, "Evi yanan, ailesini kaybeden kişi" diye söze başlıyorlar. Oysa benim bir ismim, bir kişiliğim ve her şeyden öte bir duygum var. Ben zaten o acıyla her an yaşıyorum, kimsenin bunu bana hatırlatmasına gerek yok.

Aynı durum boşanmış veya eşini kaybetmiş kadınlar için de geçerli. "Falanın karısıydı, dul kaldı," gibi ifadeler insanı hem yoruyor hem de derinden incitiyor. Ben bu bakış açısına karşı da bir mücadele başlattım. Kadınlarımızın daha kararlı, daha girişken durabilmesi ve ayakları üzerine sağlam basması, bu yerleşik algıları kırmaya başladı. Yalnız yaşayan bir kadına yönelik o sığ bakış açısını değiştirmek zorundayız. Üstelik benim durumum bir seçim değil, ağır bir mecburiyetti. Çok güzel giden bir evliliğim vardı; kimse sevdiklerinden bu şekilde kopmayı seçmez. Çaresizce o hayat mücadelesinin içine düşüyorsunuz.

Kitaplarımdan birinde tam da bu tanımlamaların açabileceği yaraya değinen bir cümle yazmıştım. Birçok insandan, "Bunu yaparken karşımdakinde nasıl bir yara açtığımın farkında değildim," şeklinde geri dönüşler aldım. Kimsenin bunu bilerek, kötülük olsun diye yaptığını söylemiyorum; ancak sorulan soruların veya yakıştırmaların ne kadar yaralayıcı olabildiğini idrak etmek çok önemli. Yazdıklarım bir kişinin bile hayatına dokunduysa, bir kadının daha az incinmesini sağladıysa ne mutlu bana. Düzenlediğimiz söyleşilerde bu konuyu ısrarla dile getiriyorum ki insanlar evlerine dönerken bu bilinçle dönsünler.

✍ Bu zorlu tecrübelerden sonra kurduğunuz dernek ve yayımladığınız kitapla başkalarına nasıl ışık oldunuz?

Bu süreçte yanımızda ne yazık ki kendi toplumumuzdan ziyade Belçikalı arkadaşlarımız vardı. Onlarla birlikte bir dernek kurduk, yürüyüşler düzenledik. Mağdurun iç dünyasını yansıtan sanatsal bir kitap yayımladık. Kendimiz bir kuruş bile koymadan kitabımız da devlet destekli bir şekilde çıkarıldı. Kitabın tüm gelirini, maddi imkânı olmayan mağdur ailelere yardım etmek için kullandık.

Beş yıl boyunca derneğin yönetimini üstlendim. Amacım suç işleyen birini aklamak değil, haksızlığa uğrayan mağdura yol göstermekti. Cenazeleri aylarca verilmeyen veya polis şiddetine maruz kalan ailelerin yanında olduk. Bazen "Tüm bu süreçlere gerek var mıydı?" diye kendime sorsam da diğer insanlar için verdiğimiz mücadelenin ve o ailelerin gözündeki minnetin ne kadar kıymetli olduğunu görünce, "Evet, kesinlikle gerek vardı," diyorum.

Beş yılın ardından dernek faaliyetlerinize son verme kararı aldığınızı belirttiniz. Bu kararın arkasındaki temel motivasyon neydi?

Derneği beş yılın sonunda kapattım çünkü bu sürecin beni ruhen tükettiğini fark ettim. Başkan sıfatı taşımak ya da sürekli ön planda olmak zaten arzuladığım bir şey değildi. Dernekçilik, akşam eve gittiğinizde kapağını kapatabileceğiniz bir kitap gibi değil; gerçek hikâyeler, bitmeyen haksızlıklar ve toplumsal ön yargılar zihninizde yaşamaya devam ediyor. İslamofobi ya da sadece yabancı olduğunuz için suçlu ilan edildiğiniz bir iklimde kendimi korumak adına bu kurumsal yapıyı sonlandırdım.

Ancak bu, mücadeleyi bıraktığım anlamına gelmiyor. Sadece yöntem değiştirdim. Eskiden sloganlarla ve gürültüyle yürütülen o süreci, şimdi resimle, şiirle ve yazıyla daha sakin bir zemine taşıdım. Bazen sessizliğin gürültüden daha etkili olduğunu,

daha çok ses getirdiğini bizzat deneyimledim. Bağırmadan, yıpranmadan, davet edildiğim platformlarda hukuksuzluğu ve toplumsal bilinci aşılamaya devam ediyorum. Türk toplumu ve Belçika toplumu üzerindeki değişimler zaman alıyor ama bu değişimi görmek insanı rahatlatıyor.

✍ Tercümanlık mesleğine adım atmanız da yaşadığınız acı sürecin bir parçası mıydı?

Tercümanlığa yaşadığımız olaylardan yaklaşık iki buçuk yıl sonra, 2008 yılında başladım. Belçika'da iki dil biliyor olmak profesyonel tercümanlık için yeterli değil, ciddi standartlar ve jüri sınavları var. O dönemki ruh halimle nasıl başardım hâlâ şaşırıyorum ama sınavlardan 90'a yakın notlar alarak geçtim.

Bu mesleği seçmemin en büyük motivasyonu kızım oldu. O dönemde kızım adeta "yaralı bir kuş" gibiydi, onu kimseye emanet etmek istemiyordum. Tercümanlık, çalışma saatlerimi onun okul programına göre düzenleyebileceğim ve kimseye bağımlı kalmayacağım bir iş imkânı sundu. 2009'dan itibaren bu mesleği profesyonel olarak icra etmeye başladım. Şimdilerde ise daha çok sanat çalışmalarıma ağırlık veriyorum.

✍ Resim ve şiirle olan bağınızın çok köklü olduğunu biliyoruz. Bu yeteneğinizin profesyonel bir vizyona dönüşmesi nasıl gerçekleşti?

Resim, çocukluğumdan beri içimde olan bir tutkuydu. Kız Meslek Lisesi'nde okurken moda tasarımı ve teknik çizim derslerine aşıktım. En sevdiğim yaratıcılık kısmıydı. Okulu bitirdiğimde öğretmenlerim devam etmem için ailemle görüştüler ama o dönemin aile yapısı "dizini kırıp oturması, evinin hanımı olması" yönündeydi. 18 yaşını doldurduğumda okul hayatım ailemin kararıyla son buldu. Ya onlara karşı gelip evi terk edecektim ya da uymak zorunda kalacaktım, ben ikincisini seçtim.

Resim tutkum her zaman içimde yaşadı. Evlendiğimde ilk evimizin duvarlarını boydan boya boyamış, her çocuğum olduğunda odalarına en sevdikleri çizgi film karakterlerini çizmiştim. Bu durum arkadaşlarım arasında bir duvar boyama kültürü başlattı; Türk restoranlarının, bakkalların duvarlarına devasa meyve sepetleri, ekmek tekneleri resmederdim. O yıllarda bu sadece bir hobiydi, profesyonel bir sergi açma fikrim yoktu.

Ancak 2005'teki o büyük yıkımdan sonra doktorum, "Akıl sağlığını korumak için sevdiğin bir işle meşgul olmalısın," tavsiyesinde bulundu. Ben de akademiye gitmeye karar verdim. İki yıllık eğitimin ardından akademi müdürünün teşvikiyle bir şatoda ilk sergimizi açtık. Soyut çalışmalarımın büyük ilgi görmesi ve neredeyse tüm eserlerin satılması benim için büyük bir motivasyon kaynağı oldu. Resim yaparken amacım birilerini memnun etmek ya da eser satmak değil; renklerle uğraşırken kendimi iyi hissetmekti. Bu beklentisizlik, sanatsal üretimimde bana müthiş bir özgürlük alanı tanıdı.

Kaderin garip bir cilvesi var. Yıllar önce ailemin engellediği o yol, bugün beni Moda Müzesi'nde kadınlara tasarım yaptırdığım bir noktaya getirdi. Yarım kalan o hayal, yıllar sonra sanatsal projelerim ve yayımladığım kitaplarla olgunlaştı. Şiirle kurduğum bağ da resim gibi, kendimi ifade etme ve adaletsizliğe karşı durma biçimim oldu. Şimdi bu tecrübeyi hem kâğıda hem tuvale

hem de kadınlarla birlikte ürettiğimiz tasarımlara yansıtıyorum.

✍ Edebiyat dünyasına girişiniz ve kitaplarınızın yayımlanma süreci nasıl gelişti? Kaç eserle okurlarınıza ulaştınız?

Şiir, hayatımızda her zaman vardı. Eşimle birbirimize şiirlerle cevap verirdik; atışmalar yapardık. Hatta ileride bunları kitaplaştırıp çocuklarımıza hediye etme gibi bir hayalimiz vardı. Ne yazık ki o dönem yazdığımız her şey yangında yok oldu. Yaşanan felaketin ardından duygularımı kâğıda dökmeye başladım. Yaşadıklarını siyah-beyaz bir metin olarak karşına alıp okuduğunda, acıyla arana bir mesafe koyabiliyorsun; olaylara dışarıdan bakabiliyorsun.

Kızımın sesinin güzelliğiyle şiirlerimi etkinliklerde okumaya başlaması, dinleyicilerde "Kitabınız var mı?" sorusunu doğurdu. Bu ilgi üzerine 2016 yılında Türkiye'de ilk şiir kitabım olan *Çizilmiş Hayat* yayımlandı. Ardından, kendi hayat hikâyemi kaleme aldığım biyografik çalışmam *Hapsedilmiş Ruhum* ve bir arkadaşımla ortak hazırladığımız, iki taraflı okunabilen *Sonsuz Hikayeler* okurla buluştu.

✍ Belçika toplumuna yönelik çalışmalarınız ve Flamanca yayımlanan kitabınız nasıl yankı buldu?

Belçikalı dostlarım sürekli "Biz de okumak istiyoruz, bize yok mu?" diye soruyorlardı. Zaten katıldığım şiir programlarında şiirlerimi hem Felemenkçe hem Türkçe okurdum; dilimizin güzelliğini duysunlar, sevsinler isterdim. Nitekim pek çok Belçikalı arkadaşımın bu vesileyle Türkçe kurslarına başladığını görmek gurur verici.

2019 yılında Belçikalı bir yayınevi aracılığıyla Türkçe Karşılığı Bana Kimse Bir Şey Sormadı olan Flamanca kitabım *Er was mij niets gevraagd* yayımlandı. Bu kitabın hikâyesi de oldukça ilginçtir; bir şiir dinletisinde beni dinleyen ve çok etkilenen bir yayıncı, kartını vererek benimle çalışmak istediğini söyledi. Dosyamı gönderdikten üç gün sonra "Bu dosyayı kesinlikle basacağız," diyerek geri döndü. Belçika'da yazar sıfatına duyulan büyük saygı ve hem Türkiye'de hem Belçika'da düzenlenen imza günleri, bu zorlu yolculuğun en kıymetli durakları oldu.

✍ Göçün 60. yılında, bu tarihi sanatla belgelemek sizce göçmen topluluklarının

anlatısını nasıl dönüştürüyor? Genç nesillerin bu sürece bakışı nasıl?

Sanatla belgelemek, göç hikâyesini sadece bir mağduriyet veya işçi anlatısı olmaktan çıkarıp kalıcı bir kültürel mirasa dönüştürüyor. Örneğin, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı desteğiyle hazırladığımız "Göç Edebiyat Taşır" projesi bu anlamda çok kıymetliydi. Bir gazeteci, bir öğretmen ve bir Belçikalı uzmanla birlikte yola çıkarak, göçün edebiyat üzerindeki izlerini kayıt altına aldık.

Ancak 2014'teki 50. yıl etkinlikleriyle bugünkü 60. yıl atmosferi arasında büyük bir fark var. Eskiden sahnede veya sergilerde kadınlar çok azdı; resim yapan ya da enstrüman çalan kadınlar genellikle arka planda kalıyordu. Bugün ise kız çocuklarımızın eğitimde daha başarılı olduğunu, sanatın her dalında daha cesurca varlık gösterdiğini gururla gözlemliyorum.

Gençlerin bu süreç içindeki duruşu da beni gerçekten heyecanlandırıyor. Artık "Biz göçmen değiliz, bize bu gözle bakılmasın," diyorlar. Bu, göçmen psikolojisinden uzaklaşıp özgüvenli bir kimlik inşa ettiklerinin kanıtı. Elbette yaşanan tarihi yok sayamayız; dilimize ve köklerimize nasıl sarılıyorsak o tarihe de sahip çıkmalıyız. Ancak gençlerin "Avrupalı Türk" olarak kendilerini tanımlamaları, nerede duracaklarını bilmeleri çok önemli.

Bizim kuşağımız kimliksizliğin ve aidiyet arayışının zorlu yolculuğundan geçti. Nereye ait olduğunu bilememenin ağırlığını en iyi biz biliriz. Şimdiki gençlerin kendilerine has bir kimlik bulmuş olmaları, bu toplumun bir parçası olduklarını hissetme-

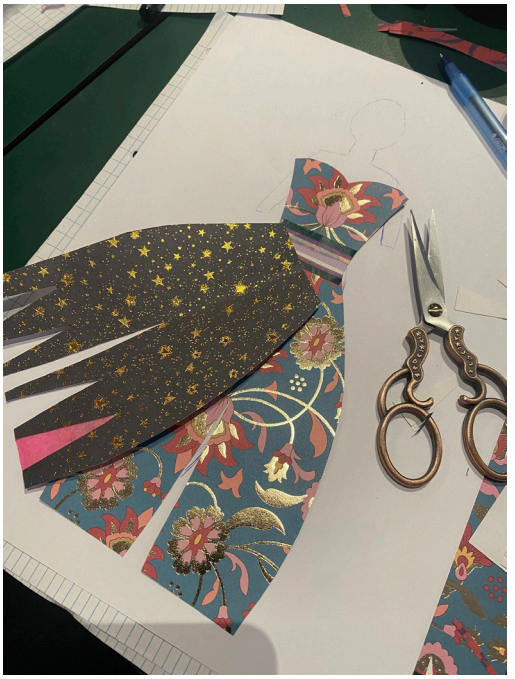

leri büyük bir başarıdır. Onlarla yaptığım atölyelerde, bana bir abla güveniyle içlerini döktüklerinde bu değişimi bizzat görüyorum.

✍ Şiir ve dil üzerine yaptığınız çalışmalarda önceliğiniz nedir? Belçika'da Türkçeyi yaşatmak sizin için ne ifade ediyor?

Belçika'nın pek çok bölgesinde gençlerle şiir projeleri yürüttük. Benim için bu işlerde öncelik hiçbir zaman maddi kazanç olmadı. Bir yerde çay varsa, gençler şiire gönül vermek istiyorsa ben oradayım. Amacım sadece şiir yazdırmak değil, Türkçemizin zarafetini onlara sevdirmek.

Avrupa'da büyüyünce kelime dağarcığımız ister istemez daralabiliyor; bazen sadece köyden getirdiğimiz şiveli Türkçe ile sınırlı kalıyoruz. Annemin yanına gittiğimde elbette onun şivesiyle konuşuyorum, yoksa bana cevap bile vermez. Ancak Türkçenin o derin ve asil tınısını korumak, doğru konuşmak ve yazmak benim için hayati bir önem taşıyor. Belçikalı dostlarımın bile Türkçeye hayran kalıp kurslara gitmesine vesile olmak, bu kültürel köprüyü kurmak tarif edilemez bir mutluluk.

Nihayetinde, bağırmadan ve yıpranmadan, sessizliğin içinde bile büyük gürültüler koparabilen sanatın gücüyle bu topraklarda varlığımızı sürdürmeye devam ediyoruz. Amacımız sadece ikna etmek değil, bir bilinç aşılamak.

✍ Gençler, hayat hikâyenize ve göç deneyiminize ne ölçüde ilgi duyuyor? Sizinle kurdukları bu güçlü ve samimi bağın arkasında sizce hangi etkenler var?

Gençlerle aramızda gerçekten özel ve süreklilik taşıyan bir bağ var. Yazı gruplarımızdan her zaman birkaç genç, atölye sonrasında da iletişimi sürdürmeye devam ediyor. Onlara sunduğum samimi ve güvenli alan, kendilerini rahatça ifade edebilmelerini sağlıyor. Çoğu zaman nezaketle bir mesaj atıp müsaitliğimi soruyor, ardından evime geliyorlar. Birlikte şiir yazıyor, oku-

"Sanatla belgelemek, göç hikâyesini sadece bir mağduriyet veya işçi anlatısı olmaktan çıkarıp kalıcı bir kültürel mirasa dönüştürüyor."

dukları kitaplar üzerine sohbet ediyoruz.

En çok merak ettikleri konuların başında ise iki dilli olma sürecini nasıl yönettiğim geliyor. Bugünün gençleri yalnızca Türkçe ve Felemenkçe ile yetinmeyip İngilizce ve Fransızca gibi dillerle dünyaya açılıyor. Benim hem Türkçe hem de Felemenkçe eserler üretmiş olmam, onlar için somut ve ilham verici bir örnek oluşturuyor. Özellikle Türk gençler, kendilerinden birini karşılarında gördüklerinde daha güçlü bir yakınlık hissediyor.

✍ Türkçe yazma konusunda çekingen olan gençleri nasıl teşvik ediyorsunuz? Bu çabalarınızın meyvelerini alıyor musunuz?

Birçok genç başlangıçta "Türkçe okuyamıyorum veya yazamıyorum," diyerek geliyor. Onları önce kendilerini en iyi hissettikleri dilde yazmaya teşvik ediyorum. Örneğin, Felemenkçe yazdırıp sonra birlikte tercüme ediyoruz. Motivasyon geliştikçe bir bakıyorum ki artık doğrudan Türkçe yazmaya başlamışlar.

Bunun en güzel örneklerinden biri, Yurt Dışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı'nın yarışmalarına yönlendirdiğim gençlerimiz oldu. Sadece Felemenkçe yazan kızlarımızdan biri ikincilik aldı, diğeri ilk ona girdi. Onların başarısı, bir abla olarak benim için en büyük ödül. Kendi evladım gibi gördüğüm bu gençlerin aileleriyle de bağ kuruyorum; sanata olan ilginin bir kavga sebebi değil, kendini ifade etme biçimi olduğunu babalarına, annelerine anlatmaya çalışıyorum. Onların elinden tutan, sadece dinleyen biri olmak bile bazen tüm süreci değiştiriyor.

Her yerde ben olmak zorunda değilim. Eğer bir konu benim alanım değilse, çevremi o işin uzmanına yönlendirmekten büyük keyif alırım. Önemli olan kolektif bir başarı yakalamak ve faydalı olabilmek. Anladığım ve sevdiğim alanlarda derinleşmek, bana daha samimi bir üretim alanı sunuyor.

✍ Belçika'daki Türk dernekleri ve çeşitli kültür-sanat festivalleri aracılığıyla toplumla buluşuyorsunuz. Sanatınızın, benzer acılar yaşamış insanlar üzerinde nasıl bir birleştirici etkisi olduğunu düşünüyorsunuz?

Çıkardığımız ilk kitap olan ve şiirlerle resimlerden oluşan *Verder Kijken* adlı çalışma, aslında bu birleştirici etkinin en somut örneğiydi. Kitap için yaptığımız çağrıya, benzer kırılmalar ve mağduriyetler yaşamış insanlar adeta ortak bir sesle karşılık verdi. Çünkü insanın en derin ihtiyacı, anlaşılabildiğini hissetmektir. Bir tabloda kimseye anlatamadığı içindeki yanardağı gören veya şiirlerimde kendi suskunluğunun izini süren o kadar çok kişiyle karşılaştım ki...

Bu süreç, bizi *Renkler ve Nesiller* kitabını yayımlamaya yöneltti. Bu çalışmada kadınların kendi hayatlarını ve duygularını kaleme almalarına alan açtık. Her kadına

bir renk ve bir duygu verdik; farklı nesillerden kadınları mektuplaşmalar aracılığıyla buluşturduk. Ortaya, psikolog dostlarımızın, genç yazarlarımızın ve Türkiye ile Belçika'dan kalemine güvenen kadınların katkı sunduğu kolektif bir eser çıktı. Hatta bazen "Beni yazar mısın?" diyen kadınların hikâyelerini bizzat ben kaleme aldım.

Sanat, dile getirilemeyeni görünür kılan gücüyle hepimizi ortak bir duyguda buluşturdu, eşitledi.

✍ Çalışmalarınızın sosyal sorumluluk boyutundan ve tiyatro gibi farklı sanat dallarına uzanan yolculuğunuzdan bahseder misiniz?

Bizim için insan kazanmak her zaman maddi kazancın önünde oldu. Kitaplarımızın gelirini tamamen ihtiyaç duyulan yerlere yönlendiriyoruz; bu bir hayvan barınağı da olabilir, kadınların eğitimi için çalışan bir dernek de... Yardım ederken milliyet veya mesafe gözetmiyoruz.

Bu dayanışma ruhu bizi farklı sahalara da itti. Bir dönem kurslara gidip kendimi geliştirerek tiyatro yönetmenliği yapmaya başladım. Sergilediğimiz oyunlar ve yürüttüğümüz faaliyetler Belçika makamlarında da yankı buldu. Bazı kurumlar, projelerimize destek vererek salonlarını ücretsiz açtılar, resepsiyonları üstlendiler. Bu destekler, bilet gelirlerinin doğrudan yardım projelerine aktarılmasını sağladı. Kurumsal bir dernek çatısı altında, içi dolu ve samimi projelerle yerel yönetimlerin dahi güvenini kazanmak bizim için çok kıymetli.

✍ Bugün geriye dönüp baktığınızda, yaşadığınız tüm zorluklara rağmen Nerkiz Şahin'i ayakta tutan en temel değer nedir?

Beni ayakta tutan en temel değer, her şeyden önce maneviyatımdır. İnancın sadece dış görünüşle sınırlı olmadığını, kalpte taşınan bir huzur olduğunu yaşayarak öğrendim. Bu maneviyatın yanında, geçmişte kurduğum o güzel evliliğin ve eşimin bana kattıkları ise yolculuğumda vazgeçilmez bir dayanak oldu. Ben eşimin yanında büyüdüm. İç Anadolu'nun o baskıcı, erkek evlat özlemiyle kız çocuklarını öteleyen yapısından çıkıp onun yanında kendimi buldum. Ailemin beş kızından biri olarak toplumsal rollerin yükünü omuzlarımda hissetmişken, eşim her zaman bana güç verdi, özgüvenimi besledi.

Bugün ise hayata tutunma sebebim kızım ve onun iki kız evladı. Yeni hayat, beraberinde yeni korkular da getiriyor elbette ama onların varlığı en büyük motivasyon kaynağım. Hayatta kalabilmek için elimizden geleni yapıyoruz; çünkü içimizde bir maneviyat, bir tutunma sebebi olmadığında insan çok daha çabuk kopabiliyor. Meslek hayatımda da görüyorum; Yaradan'ın çizdiği yolda, bildiğim kadarıyla en iyisini kendim ve başkaları için düşünerek yürümeye çalışıyorum. Ve inanıyorum ki, bu yol yalnızca hayatta kalmak için değil, insan olmanın özünü hissetmek için de bir rehber.

DİASPORA ARŞİVİNDEN KESİTLER

Belçika Türk-İslam Diyanet Vakfı hazırladı

"Suçlu kim?" oyununa büyük ilgi var

Mehmet ÖKSÜZ

"Suçlu Kim?" piyesine büyük ilgi...

gençleridir" dedi

2 DİYANET AYLIK DERGİ / ARALIK 1991 / SAYI: 12

1991 yılında Belçika'da öğretmen ve din görevlisi olarak hizmet eden bir vatandaşın yazdığı piyese ilgiyi aktaran bir gazete haberi

Kaynak: *Diyanet Aylık Dergi, 1991*

BELÇİKA'DA "SUÇLU KİM?" OYUNUNA BÜYÜK İLGİ

Belçika'da öğretmen ve din görevlisi olarak hizmet eden Ali DOĞRU'nun yazdığı, sahnelediği ve baş oyunculuğunu oynadığı "Suçlu kim" adlı altı perdelik piyes, gurbetçi vatandaşlarımız tarafından büyük ilgi görüyor.

Belçika ve Hollanda'da sahnelenen piyesin 500'ü aşkın da video kaseti yapıldı.

1960'lı yıllarda Belçika'ya gelen bir Türk ailesinin hayatından örnekler verilen piyeste, özellikle aile fertlerinin birbirine karşı davranışları ve içine düştükleri problemler dile getiriliyor.

Ali DOĞRU, piyesi hazırlamasındaki amacını şöyle açıkladı:

"Uzun yıllardır Belçika'da din dersi öğretmenliği yapmaktayım. Toplumumuzun içine düştüğü problemi yakından gözetledim. Bu çarpıklıkların ortadan kaldırılması için bu piyesi yazdım. Piyeste; gençlerimizin dinine, devletine, milletine sahip çıkmasını amaçladım. Biz babalar ve anneler olarak, gençliğe sahip çıkmalıyız. Yabancı kültür içerisinde kayıp olmalarını önlemeliyiz. Onlar geleceğimizin teminatıdırlar."

Ali DOĞRU, davet edildikleri takdirde piyesi Avrupa ülkelerindeki vatandaşlarımıza da sergilemek istediklerini bildirdiler.

■ M. YEŞİL YURT

DİYANET AYLIK DERGİ / KASIM 1991 / SAYI: 11 59

1991 yılında Belçika'da öğretmen ve din görevlisi olarak hizmet eden bir vatandaşın yazdığı piyese ilgiyi aktaran bir gazete haberi

Kaynak: *Diyanet Aylık Dergi, 1991*

BÖLÜM 7

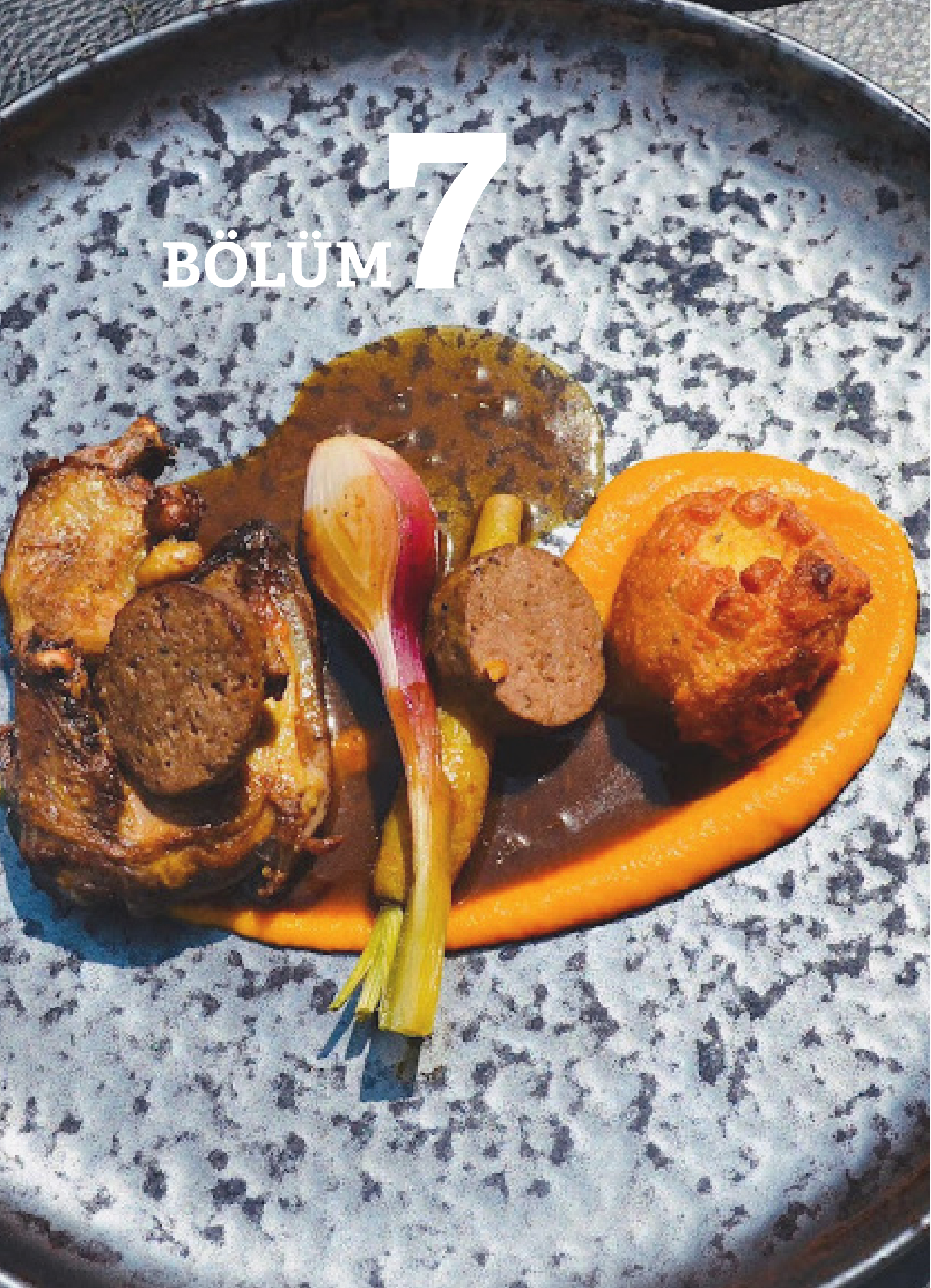

Diaspora Mutfağı

60 YILLIK GÖÇ SERÜVENİNDE BELÇİKA'NIN TÜRK RESTORANLARI NASIL DEĞİŞİP DÖNÜŞTÜ?

Büşra Eser

BRÜKSEL'DE TÜRK-FRANSIZ MUTFAĞINI YANSITAN TÜRK GASTRONOMİ ELÇİSİ MUSTAFA DURAN İLE SÖYLEŞİ

Mustafa Duran

60 YILLIK GÖÇ SERÜVENİNDE BELÇİKA'NIN TÜRK RESTORANLARI NASIL DEĞİŞİP DÖNÜŞTÜ?

BÜŞRA ESER [1]

Giriş

Türklerin Belçika'ya göçünün 60 yıllık serüveni; restoranlar, kahvaltıcılar, büfeler ve kafelerden oluşan dışarıda yeme içme sahnesinde niteliksel ve niceliksel değişimlerin gözlemlendiği bir süreç olarak deneyimlenmiştir. Göçün ilk yıllarında, Türk mutfağından yapımı basit yiyecekleri, Türk işçilerin çoğunlukta olduğu müşterilerine uygun fiyatlara satan büfelerin olduğu bu sahnede; bugün Türk mutfağının zahmetli ve gözde yemeklerini sunarak Belçika sokaklarının çehresini değiştirebilen ve Belçika halkının damak tadını şekillendirebilen şık restoranlar da yer almaktadır. Bu makalede, Belçika ve diaspora mutfağı hakkında yazılan akademik literatür, mülakatlar, gazete ve dergi arşivlerindeki medya taraması aracılığıyla, Belçika'daki Türk restoranları ve dışarıda yeme-içme mekânlarının değişiminin nasıl gerçekleştiği aktarılacaktır.

Belçika'da İlk Türk Göçmen İşçilerin Yemek Mekânları

1964 yılında Belçika'daki ilk Türk göçmenleri konu edinen bir belgesel[2] maden işçilerinin hayatlarından bahsetmektedir. Anlatılanlara göre, bu dönemde Belçika'ya göçen Türklerin yaşamı bir imkânsızlık ve kısıtlılık hikâyesi gibidir. Belgeselde, Türk işçilerin küçük ve mütevazı odalarda kalmaları ya da öğlen iş yeri yemekhanelerinde sunulan etli yemekleri domuz eti içermesi şüphesiyle yiyememeleri gibi durumlar ve memleketlerine duydukları özlem aktarılmaktadır. İş yeri yemekhaneleri dışında, bu dönemde yemek için sayıları tek tük olan ve çoğunlukla köken ülkesinden ayrılmış işçilerin gittiği işletmeler bulunmakta-

1 İletişim Çalışmaları doktora öğrencisi, Kadir Has Üniversitesi, eserbusraeser@gmail.com 0000-0001-6976-3880

2 1964 yılında bir Fransız kanalı tarafından çekildiği söylenen Fransızca bir belgesel YouTube ya da Facebook gibi birtakım sosyal medya platformlarında, resmî olmayan kanallarda siyah beyaz ya da yapay zekâ ile renklendirilerek dolaşıma sokulmuştur. Makalenin yazıldığı tarih itibarıyla, bu belgesel ile ilgili detaylı bilgiye ulaşılamamıştır. Videoyu yayınlayan sosyal medya kanallarının isimleri şu şekildedir: https://www.youtube.com/watch?v=IlXk3ObS2Bg&ab_channel=Bahriye https://www.youtube.com/watch?v=qdICC-oaU4Q&ab_channel=EskiT%C3%BCrkiyeAr%C5%9Fivi%2FBahad%C4%B1rAr%C5%9FiZ

dır. Bu işletmelerin etrafında temizlik ve tamirat gibi gündelik ihtiyaçları karşılayan ya da iş ve işçi bulunmasına olanak sağlayan başka dükkânlar da yer almaktadır. Böylece bu işletmeler "niş pazar"[3] şeklinde adlandırılan bir etkiyi ortaya çıkarmaktadır (Waldinger vd., 1990: 122-7); çünkü müşteri kitleleri genellikle Türkiye'deki aynı bölge veya köyden gelen insanlarla sınırlıdır (De Bock, 2014). Etnik bağlarını koruyan, dışarıya bir hayli kapalı ve köklerden uzak düşmüş olmanın yarattığı ihtiyaçlara yanıt vermeye yönelik çalışan bu işletmeler, etnik azınlıkların yoğunlaştığı bölgelerde ortaya çıkmıştır ve etnik azınlık mahallelerini, göçmenlerin daha seyrek bulunduğu bölgelerden ayırt etmeye olanak tanımaktadır.

Belçika'daki Türk restoranlarının doğuşu ve sayılarının artışı, diğer Avrupa ülkelerindeki örneklere benzer şekilde akademinin de ilgisini çekmiştir. Örneğin, Christian Kesteloot ve Pascale Mistiaen'in Brüksel'deki Türk restoranları üzerine 25 yıllık gözlemini ele alan *From Ethnic Minority Niche to Assimilation: Turkish Restaurants in Brussels* (Brüksel'deki Türk Restoranları: Etnik Azınlık Nişinden Asimilasyona) başlıklı inceleme makalesinde ele alınanlar arasında Türk işçilerin gittikleri ilk restoranlar, Brüksel'de Türk restoranlarının yaygın olduğu bölgeler ve bu restoranların çehresinin zaman içindeki değişimi vardır. Konu hakkında yazılmış diğer bir kaynak olan, Tina De Gendt'in *Turkije Aaan de Leie, Kroniek van 50 Jaar Migratie* (Leie Kıyısında Türkiye: 50 Yıllık Göçün Kroniği) kitabı kronolojik bazı detayları da aktarmaktadır. Gendt'e göre, 1972'de eski bir yemek işletmesini devralarak *Café Ankara*'yı açan Süleyman Alçı'nın girişimiyle Gent şehrinde Türk yemek girişimciliğinin ilk örnekleri görülmeye başlanmıştır (2014: 119). 1974 itibarıyla, işletmecileri Emirdağ'dan ve çevresindeki köylerden, Posof'tan ve İstanbul'dan gelen sekiz kafe ve bir restoranın daha kurulmasıyla yeme içme mekânları niceliksel olarak çeşitlenmiştir (De Gendt, 2014: 120-125). Gent'teki kafelerin bulunduğu *Sluizeken-Muide* gibi bölgeler, Tolhuislaan'daki *Café Schoonzicht* ve Wondelgemstraat'taki *Kosa* olarak bilinen *Café Emirdağ* ya da *Café Ankara*'nın yarattığı etkiye benzer şekilde, bulundukları yerlerin "Türk mahallesi" olarak görülmeye başlanmasına yol açmıştır (Van Hove, 2018: 93). Kesteloot ve Mistiaen'e göre ise bu dönemde Brüksel'de açılan işletmelerin çoğu *Chaussee de Haecht Caddesi ile Rue du Meridien Sokağı* boyunca yer almaktadır (1997: 329). Bu bölgeler, Brüksel'deki Türk nüfusunun yoğunlaşma alanlarındandır ve nüfusun büyük çoğunluğu Emirdağ kökenlidir. Günün yemeklerini soğutuculu bir tezgâhta sergileyerek esnaf lokantasını andıran bu büfe tarzı küçük işletmelerin iç mekân dekorları, genelde basit ve sadedir. Bu restoranlarda günlük yemekler zaten sergilendiği için genellikle basılı bir restoran menüsü de bulunmamaktadır. Hem Brüksel'deki hem Gent'teki bu yemek mekânları mahalledeki Türk erkekleri için sosyalleşme alanı işlevi görmektedir. Bu sosyalleşme işlevi aracılığıyla, işverenlerin işçi bulabildikleri yerler hâline gelen bu işletmeler, gayriresmî olarak Türk topluluğunun iş gücü piyasasına girişine de yardımcı olmaktadır (De Gendt, 2014: 126).

[3] Göç araştırmalarında niş pazar (niche market), genellikle belirli bir göçmen grubun kültürel, ekonomik ya da sosyal ihtiyaçlarına hitap eden, daha dar ve özel bir tüketici kitlesine yönelik ürün veya hizmetlerin sunulduğu bir pazar anlamına gelir. Bu tür pazarlar, çoğunlukla ana akım ekonominin dışında şekillenir ve belirli bir etnik topluluğun kimliğini, kültürünü veya alışkanlıklarını merkeze alır.

Büfeler Sonrası Dönem: İlk Türk Restoranları ve Egzotikleştirme Stratejileri

1970'lerin sonu ile 1980'lerin başına denk gelen ve "yenilik dalgası" olarak adlandırılan dönem, eğitim kurumları vasıtasıyla, Türk mahallelerine "dışarıdan"[4] müşterilerin de gelmeye başladığı zamanlardır (Kesteloot ve Mistiaen, 1997: 330). Restoran sahipleri artık daha genele hitap edecek lezzetler sunarak daha çok satış yapma fırsatına sahip olduklarını fark etmişlerdir. *Kevin Van Hove'nin (2018) Drivers and Impact of Migrant Entrepreneurship on Socioeconomic Integration from a Mixed Embeddedness Perspective: Case Study of the Turks in Ghent, Belgium* (Göçmen Girişimciliğinin Sosyoekonomik Entegrasyona Karma Gömülü Yaklaşım Açısından Güdüleri ve Etkisi: Gent, Belçika`daki Türkler Örnek Olay İncelemesi) başlıklı doktora tezinden aktardığına göre, 1974'te *Boğaziçi Restoranı* ismindeki ilk Türk restoranlarından birisini açan Süleyman Alçı (eski *Café Ankara* sahibi), pazarlama stratejisini Belçikalı müşterilere yönelten ilk girişimcilerden birisidir. Belçikalıların restoranlarına yönelebileceklerinin fark edilmesiyle, Türk işletmecilerin bir kısmı restoranların dekorasyonlarını değiştirir, iç mekânlarını "egzotik bulunacak"[5] bir stratejiyle döşemeye başlar ve yemek menülerini genişletir. Örneğin; Kesteloot ve Mistiaen *The Sahbaz* isimli egzotikleştirilen bir restorana dair gözlemlerini şu şekilde aktarmıştır (1997: 330):

> "Oturma alanı rustik bir tarzda düzenlenmişti; duvarlar, ham sıvayla kaplanmıştı ve üzerine eski tarım aletleri asılmıştı. Ayrıca, dokuma kumaşlar, kadife kaplı sandalyeler ve masalarda mumlar bulunuyordu. Soğutma üniteleri mutfağa taşındı ve yemek seçenekleri genişletildi. Mekâna bir döner kebap makinesi kuruldu, bu makinede kılıca benzeyen bir şişe dikey olarak dizilen kuzu etleri pişiriliyordu. Ayrıca, bir menü oluşturuldu ve yemeklerin fotoğrafları girişe asıldı. Fiyatlar yükselmişti, ancak Brüksel standartlarına göre hâlâ oldukça ucuzdu. Bu formül başarılı oldu ve restoran, üst katta başka bir oturma alanı ekleyerek genişletildi. Garsonlar, otelcilik ve restoran yönetimi bölümlerinden mezun olmuş kişilerdi ve siyah pantolon, beyaz gömlek giyiyorlardı. Cuma ve cumartesi akşamları canlı müzik, oryantal dansçılar ve Türk şarkıcılar, restoranın egzotik çekiciliğini daha da artırıyordu."

Brüksel'de de Chaussee de Haecht Caddesi'nde açılmaya devam eden diğer büfe ve restoranlar da benzer stratejileri izleyerek, hedeflerini Türk olmayan müşterilerin ilgisini bir deneyim ve konsept olarak çekmek olarak belirlemiştir.

[4] Bu metin bağlamında dışarıdan kelimesi, Türk olmayan müşterilere işaret etmektedir.

[5] 1990'larda yazılmış bu makalede, "egzotik" kelimesi kullanımı, akademiye de hâkim olan Batı merkezli bir bakış açısını yansıtsa da metnin yazıldığı dönem gereği bu kullanımın bugünkü kadar olumsuz çağrışımları olmadığı öne sürülebilir. Belçika'da göçmenlerin ve onların mutfaklarının yerel toplum içinde "yabancı" ve "öteki" olarak konumlandırıldığı bir dönemde, egzotik olmak, bu restoranlar için Belçikalıların ilgisini çekecek ticari bir taktik gibidir.

"1972'de eski bir yemek işletmesini devralarak Café Ankara'yı açan Süleyman Alçı'nın girişimiyle Gent şehrinde Türk yemek girişimciliğinin ilk örnekleri görülmeye başlanmıştır."

İkinci Kuşak Gençlerin Sosyalleşme Mekânları: Pideciler ve Döner Kebap

1980'lere gelindiğinde, aile birleşimleri sonucunda Belçika'da yeni bir genç Türk nesil ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu popülasyon aracılığıyla yeni bir etnik azınlık nişi ortaya çıkar: pide restoranları ve pideciler... Başlangıçta, Türklerin yoğunlukta olduğu Chaussee de Haecht Caddesi çevresinde açılan pideciler, zamanla Türk olmayan müşterilerin de ilgisini çekmeye başlamıştır. Böylece bu pide restoranları önceki dönemin büfelerini takip edercesine; ancak bu kez farklı strateji ve taktiklerle egzotikleştirilmiş bir tarzı benimser. Örneğin, bir kısmı içerik olarak klasik bir pideci menüsünü ve dekor olarak ahşap ayran fıçılarını tercih eder. Diğer bir kısmıysa yeni müşterilerine hitap edebilmek amacıyla Türklüğü çağrıştıracak mekânsal unsurlardan sıyrılmaya çalışır; Türk yemekleri dışında da yemekler sunar ve "İtalyan dondurma salonlarından" ilham alan bir dekoru tercih eder. Ancak Belçikalı müşterilere yönelik olacak şekilde tasarlanan bu daha şık ve pahalı restoranlarda "imitasyon" bir Türk restoranı konsepti ortaya çıkmıştır. Bu restoranlar, köken ülkelerindeki mutfak kültüründen farklılaşan bir ulusal mutfağı, Belçikalı müşterilerin gözüne, kulağına ve damağına hitap edecek görsel unsur ve malzemelerle sunar hâle gelmişlerdir (Kesteloot & Mistiaen, 1997: 331-332).

Pidenin dışında döner kebap da diğer Avrupa ülkelerindekine benzer şekilde Belçika'da üne kavuşan göçmen yemeklerinden birisidir. Döner kebabın sadece Almanya'yı değil, bütün Avrupa'yı saracak kadar popüler olması *fast-foodlaşma* eğilimlerini takiben 20 yıllık zamanı alacaktır. Örneğin, 1992 yılının Ekim ayında *Cumhuriyet* gazetesinde Alanya hakkında yazılan turizm odaklı haberlerin yorumlandığı bir küpürde, İsveç basınında Ronny Nygren isimli bir gazetecinin Antalya tatilinde yediği yemekler hakkındaki yorumları bu popülerleşmeyi göstermektedir. Nygren, Antalya'daki yemekleri Almanlaşmış bulduğunu, Türkiye'nin de zevksiz bir Alman dış semtine benzediğini düşünmektedir. Hatta döneri o kadar beğenmemiştir ki; "İnce bir güzellik yok, nitelik yok, yalın güzellik yok. Burada insan İsveç'teki Türk doğallığını özlüyor. Adam gibi yapılmış soğanlı, acı soslu döner kebabı..." diyerek kendi ülkesindeki dönerin ne kadar doğal, gerçek ve otantik olduğunu vurgulamaktadır (Uçkan, 1992: 20).

Döner kebabın Belçika'daki hikâyesinin detaylarına, Van Hove'nin aktarımında rastlanır. Ona göre, Süleyman Alçı'nın en büyük oğlunun 1977 tarihli düğünü, döner kebabın yayılmasına ve göçmen ve yerlilerin birlikteliğine dair örnek bir kutlama olarak tarihe geçen bir etkinliktir. Gent'teki *St. Bavo* Meydanı'ndaki bulunan *Hotel Brittania*'da, Belçikalı

"Artık çiğ köfteciden, pilavcıya; kahvaltı evinden, etli ekmekçiye; kebapçıdan, tencere ve ev yemeklerini yapan dükkanlara ve meyhanelere Türk mutfağı restoranları geniş bir spektrumda, farklı ihtiyaçlara ve müşteri kitlelerine hitap etme gayesiyle Belçika şehirlerinde yer almaktadır."

ve Türklerden oluşan 1.000 kişilik bir davet ile organize edilen bu düğün, yerli ve göçmenleri birleştiren bir şölene dönüşmüş; sonrasında "Belçika-Türk kardeşleşme kutlamaları"nın tekrardan düzenleme kararı alınmıştır. Ocak 1979'da yeniden düzenlenen bu kutlamalarda, Gent'in birçok vatandaşı ilk kez döner kebapla tanışmıştır (2018: 94). Ayrıca, Belçika'da on günlük bir müzik ve sokak tiyatrosu olan *Gentse Feesten* müzik festivalinin 1979 yılının Temmuz ayındaki şenliklerinde, Süleyman Alçı tarafından bira ile servis edilen döner kebap büyük ilgi görmüştür. Ancak dönerin potansiyeli Avrupa genelindeki trende benzer şekilde ilerlemiştir. Döner kebap Belçika'da 1990'larda Overpoort'un öğrenci semtlerinde keşfedilmiştir, 1990'lardan sonra ise döner kebap/pide işletmelerinin sayısında patlama yaşanmıştır (Van Hove, 2018: 105-106).

Hızlı Yemek Eğilimlerinin Başlaması: *"Pitta" Evleri* ve *"Fast Food"* Büfeleri

1990'larda Belçika'daki Türklerin, özellikle ikinci kuşak göçmenlerin bulundukları yerlerde daha yerleşik hâle gelmeleriyle etnik azınlık nişi ihtiyacı ortadan kalkar. Yayılımı daha çok bu gençler tarafından yönetilen son dalga işletmeler arasında döner kebap, dürüm pizza, "*frikandel*" ve patates kızartması gibi yemekler satan pitta evleri bulunmaktadır. Özellikle Belçika ve Hollanda'da popüler bir sosis çeşidi olan frikandel'in en sevilen versiyonlarından biri olan *"frikandel speciaal"* ise üstüne mayonez, ketçap ve ince doğranmış soğan eklenerek servis edilir. Belçika'nın bazı bölgelerinde frikandel'in daha baharatlı versiyonları veya farklı et kombinasyonları bulunabilir, ancak genel olarak patates kızartmasıyla tüketilmesi geleneksel bir alışkanlıktır. Türklerin açtığı pitta evleri ve fast food büfeleri kendilerini kimi zaman *"Pitta Canan"* ya da *"Pitta Musa"* gibi Türk isimleriyle, kimi zaman da *"Pitta Malatya"* ya da *"Pitta Kuşadası"* gibi restoran sahiplerinin memleketi ya da Türkiye'nin turistik şehirleriyle adlandırarak kökenlerine atıf yaparlar. Hem Türklerin hem Belçikalıların hem de küresel mutfak akımlarının izlerini taşıyan bu işletmelerde, yemeğin malzeme ve sosları Türk ya da Belçika mutfağına dayansa da sunum, servis ve iç mekân özellikleri, hız ve pratiklikle özdeşleşen ve uluslararası standartlarda bir *fast-foodlaşma* modelini yaşatmaktadır.

Belçika'daki Türk göçmenler tarafından "*snack*" ve "*snack'çi*" şeklinde isimlendirilerek melezliği yansıtan bu yemek ve işletmeler göçmenlerin yerlileşmesini sembolize

ettiği gibi, küreselleşmenin toplumsal yaşama ve alışkanlıklara etkisini de örneklemektedir: Öncelikle, bir *snack*'i sipariş verme ve yeme süreci kısadır. Zaten yiyecekler hızlı pişecek ve servis edilecek ekmek arası şekilde tasarlanmıştır. *Snack* satan işletmeler genellikle birbirine benzemektedir. Böylece *snack*'çiler; hız, kolaylık, standartlaşma ve ucuzluğu bir araya getiren yerler olarak öne çıkarlar. Belçika'nın patates kızartması yapan *snack*'çileri, tam da Almanya'daki döner kebap örneğine benzer bir şekilde, Belçika'daki yerlilik ile yabancılık arasındaki sınırları yıkarak Belçikalı Türklerin özgün bir yemeğine dönüşmüştür. *Snack*'çi, patates, et ve çeşitli sos ve sebzeleri —hem Belçika hem Türkiye'de kullanılma şeklinden farklı olarak— yeni bir kombinasyonla sunmuş bir yerdir. Üçüncü kuşak göçmenlerden olan, Brüksel'de yaşayan 39 yaşındaki bir Türk kadınla yapılan mülakatta bu yiyecekler şu şekilde anlatılır:

"Bir gün lisedeydim, okuldan sonra ben bir iki kere gittim fast-food'cuya... Ama ailemle hiç gitmedim... Burada böyle büyük Fransız ekmekleri var. İçine bol patates, et, soslar koydukları bir snack var. O soslar çok güzel, biliyor musunuz... bu kadar sos Fransa'da da Hollanda'da yok... Ama bu snack'i Türkler yapıyor burada... Burada Türkler yapıyor ama bunu Türkiye'de hiç görmedim ben... Üstüne tüm kebap çeşitleri, lahana, marul... Çıtır çıtır çok güzel bir şey. Biz o zaman okulun aşağı tarafından almıştık, gizliden. Etrafta birisi görür onu yediğimizi falan... ayıp. Kimse görmesin diye alıp hemen geri döndük okula, kantinde yedik. Snack olarak geçiyor adları... Snack'i Türkler icat etti burada ama üzerindeki sosları da Belçika mutfağından aldılar..." (K1, Kadın, 39 yaş)

Mekânsal olarak da *fastfood*'laşma kültürüne uygun tasarlanan bu büfe ve küçük restoranlarda vakit geçiren gençler aslında bir sosyal hayat kurma fırsatı bulmaktadır. Patates kızartması satan bu yerler, Türk göçmenler dışındaki genç erkeklere de aile evi ortamından uzaklaşma imkânı sağlayarak —tıpkı yalnız yaşayan Türk erkeklerine yalnızlıklarından kaçma fırsatı sunan erken dönem Türk büfeleri gibi— mekân ve zaman kullanımında da bir özgürlük bulma imkânı sunmaktadır (Kesteloot & Mistiaen, 1997: 333). Ancak *snack* yenen yerlerin Türkler arasında daha çok yaygınlaşması, kadınların bu mekânlara girmelerinin; yani göçmen kadınların da Belçika'nın kamusal ve sosyal hayatına karışmalarıyla mümkün olacaktır. Bu restoranlara gitmenin bir zamanlar kadınlar için ayıp olarak nitelendirilmesi, bu Türk işletmelerinin ailelerin ve kadınların gittiği yerler arasına girmesine uzun bir süre engel olmuştur. Çalışma kapsamında görüşülen 42 yaşında üçüncü kuşak göçmen bir kadın, "bir zamanlar bu '*snack*'çilere' sadece erkeklerin gittiğini, o dönem dışarı çıkıp yeme alışkanlığının yaygın olmadığını, kendilerinin ancak dışarıdan sipariş verip eve getirtilen patates kızartması ve hamburgerlerden yediğini, onu da nadiren yaptıklarını" (K2, Kadın, 42 yaş) anlatıp ancak 2000'li yıllardan sonra bu restoranların sayısının çok arttığını ve kendilerinin de gitmeye başladıklarını söylemiştir.

Belçika'da Günümüz Türk Restoranları

Mülakatlardan ve restoran sayılarındaki artışlardan takip edilebildiği üzere, 2000'ler sonrasında Belçikalı Türkler arasında restorana gitme alışkanlığı artmış, erişilebilen ye-

mekler de çeşitlenmiştir. Geçmiştekine göre daha fazla yöresel ürüne erişilebilen bu dönemde artık tüketici de özlemini çektiği ürünlere daha kolay ulaşabilmektedir. Örneğin, bulgura erişimin çok zor olduğu günler geride kalmıştır, hem Türkiye'ye giden göçmenlerin sayısı artmıştır hem de ihracat ağları gelişmiştir (Özdemir, 2016: 639).

Brüksel'de restoran zinciri sahibi bir erkek ile yapılan mülakatta bu dönüşüm şöyle anlatılır: "Şimdi Türk mahallesi var, belediye 'Küçük Anadolu' dedi. Çok şey var. Ama 2009-2010 yıllarında sadece ya işkembe ya mercimek çorbası içeceğin restoranlar vardı," (K3, Erkek, 55 yaş). Mülakat yapılan 39 yaşındaki bir kadınsa, işletme sahibini destekler şekilde, dönüşümün arka planını tüketici gözüyle şu şekilde aktarır:

> *"Burada bir sokak var 'Küçük Anadolu' diyorlar, Brüksel'de... İlk önce orada bir iki yer bir iki kahve, çorbacı falan açılmıştı. Ama bu mekânlarda sadece erkekler çorba içiyordu. Sonra ızgara köfte ve bulgur pilavı yapmaya başladılar ve çoğaldılar, biz de (bu mekanlara) 2000'lerin başında gitmeye başladık sanki... Neden mi? Tabii insanlar hem evde hem dışarıda aynı yemeği yemekten usanıyor. Türk restoranları da fark etti bunu. Belçika mutfağına benzer şekilde kremalı yemekler yapıp sunmaya başladılar, hani kremalı makarna, tavuk falan..." (K1, Kadın, 39 yaş)*

Gerçekten de Türk mutfağı ya da Türk restoranı şeklinde anılan bu işletmelerde, Belçika mutfak kültürüne özgü tatlar bulmak da mümkündür. Çünkü Türk göçmenler için bu restoranlar, damak tatlarına hitap eden memleket yiyecekleri satan yerler oldukları kadar "güvenli alan" hissini oluşturan, hatta zaman zaman ev gibi hissettirebilen mekânlardır. Güven, kapsanma, yabancılık çekmeme, hoş karşılanma gibi hisleri müşterilerine yaşattıkları için de tercih edilen bu restoranlar, göç etmenin melez karakterini imlercesine, Türk göçmenlerin Belçika mutfağından alıştıkları lezzetleri de menülerine ekler. Makale kapsamında görüşülen işletmecilerden birisi kahvaltı evi açma serüvenini aktarırken menüdeki Belçikalı unsurları şu şekilde açıklar:

> *"Bizim kültürümüzde kahvaltı vardı. Ama sadece çorbacılarda kahvaltı ediliyordu. Kahvaltı Araplarda da vardı ve Arap müşteriler bizim restoranlara çok geliyordu. E düşündüm bir simit, poğaça, çay bile bizim için bir kahvaltıdır... Böylece bir kahvaltı dükkânı açtım ama günde iki üç müşteri belki geliyordu. Ama sabrettim... 3 ay 4 ay sonra bir patladı ki sormayın, artık kahvaltı kuyrukları oluşmaya başlamıştı dükkânımda. Şimdi birçok kahvaltıcı görebilirsiniz Brüksel'de (...) Ben kahvaltıma bir Türk kahvaltısında ne varsa hepsinden koydum, öyle bir Türk kahvaltısı menüsü var. Ama menüye bir çikolatalı waffle kruvasan falan koydum, buradakiler epey seviyor çünkü."*

İçinde bulunduğumuz 2020'li yıllar ise —artık üçüncü ve dördüncü kuşakların Belçika'da kendi ailelerini kurduğu bir dönem olarak— Türk restoranlarının da yörüngesini ve yönünü tayin ettiği bir dönemdir. Artık çiğ köfteciden, pilavcıya; kahvaltı evinden, etli ekmekçiye; kebapçıdan, tencere ve ev yemeklerini yapan dükkanlara ve meyhanelere Türk mutfağı restoranları geniş bir spektrumda, farklı ihtiyaçlara ve müşteri kitlelerine hitap

"Türk mutfağının helal yemek pazarında kapladığı geniş alan, bu restoranları Belçika'da yaşayan ya da turistik amaçlarla gelen diğer Müslüman topluluklar için de cazip yerler hâline getirmektedir."

etme gayesiyle Belçika şehirlerinde yer almaktadır. Belçikalıların Türk yemekleri ile ilişkilenme süreci de Türk restoranlarının yöresel yemekleri sunmaya başlamasıyla çeşitlenmiştir. 26 Temmuz 2024 tarihli bir Anadolu Ajansı haberi (Yavuz & Aslan, 2024) Türklerin, Belçikalıların mutfak kültüründe, damak tadında ve şehir hayatında yaptığı değişimi şöyle anlatmaktadır: "Belçika'ya 1960'lı yıllarda göç eden ve sosyal hayatın her alanında aktif yer alan Emirdağlılar, açtıkları restoranlarda bamya, yumurtalı pide, bükme, dolgulu köfte, sarma, kızartma gibi yöresel yemekler pişiriyor." Haberde bir restoran işletmecisinin ifadeleri şu şekilde aktarılır:

> *"Biz orada bazı damak tadımıza uygun Belçika yemeklerini tüketebiliyoruz. Onlar da bizim yemeklerimizi yiyorlar. Orada açılan lokantalarımıza Belçikalılar gelip bamya, dolgulu köfte, sarma, patlıcan ve domates kızartması gibi yemeklerimizi tüketiyor. Bazı tanıdığım Belçikalılara 'Yemeklerimizi nasıl buldunuz?' diye sorduğumda çok beğendiklerini söylediler."*

Ancak Türk restoranları sadece yerli Belçikalıların değil, çeşitli ülkelerden göçmenlerin ve turistlerin de tercihidir. Türk mutfağının helal yemek pazarında kapladığı geniş alan, bu restoranları Belçika'da yaşayan ya da turistik amaçlarla gelen diğer Müslüman topluluklar için de cazip yerler hâline getirmektedir. Türk mutfağını kitlelere sunma iddiasındaki işletmeciler, standartlaşmış bir Türk mutfağında başarıyı yakalamayı önemsedikleri kadar, Türk mutfağını bir çatı kavram olarak kullanarak, bu mutfağın barındırdığı kültürel ve bölgesel zenginliğini de müşterilerine sahnelemek istemektedirler. Bu tarz işletmeciler Belçika'daki Türk göçmen çeşitliliğine referans vererek "Her ilin özel bir yemeği var, burada neden onları göstermeyelim?" saikiyle hareket eder. Kimi işletmelerin sahipleri Türk mutfağının dönerden ve kebaptan ibaret olmadığını söyleyerek, yöresel yemeklere restoranlarında yer vermektedir. Restoranında Konya mutfağını servis eden bir işletmecinin sözleri Belçika'daki Türk mutfağının ilk zamanlarından bugüne nasıl daha sofistike hâle geldiğini güzel bir şekilde anlatır: "Geçen gün restorana yabancı bazı müşteriler geldi. Hep geliyorlar, ona alıştık. Ama geldiklerinde pide değil de 'Etli ekmek istiyorum' dediklerinde, işte o zaman çok mutlu oluyorum ben," (K3, Erkek, 55 yaş).

Böylece bu restoranlarda bir pazarlama tekniği olarak, yemeklerdeki malzeme ve pişirme yöntemlerindeki bölgesel farklılaşmalar vurgulanır, ayrımların sınırları çizilir. Ancak sosyal etkinlikler için topluca pişirilen ve topluca yenen yemeklerde durum farklıdır. Mülakat yapılan üçüncü kuşak göçmen kadınlardan birisinin aktardığı üzere, "...kadınlar hep

beraber yemek yapmaya başladıklarında, herkesin memleketinin yemeği, âdeti, malzemesi, baharatı birbiriyle iç içe geçer; çünkü her kadın kendi yemek bilgisinden bir parça ekler," (K2, Kadın, 42 yaş). Böylece ortaya her bir bölgeden bir parça taşıyan bir yemek çıkar; bu tarifler ise zamanla evlerde yapılan yemeklere bile yansıyabilir. Bu tarz kutlama etkinliklerinde ortaya çıkan yemekler Türkiye mozaiğini ve Belçika'daki göçmenler arasındaki çeşitliliklerin tek bir tabakta birleşebileceğini göstermektedir.

Sonuç

Belçika'da Türk restoranlarının yayılması; mekânsal pratiklerinin, pazarlama stratejilerinin, müşteri kitlelerinin ve menülerindeki yemek çeşitliliğinin çeşitli toplumsal ve ekonomik güçlerden farklı şekillerde etkilendiği dalgalar hâlinde tecrübe edilmiştir. İşçi erkeklerin yemek yeme, beslenme ve doyma ihtiyacını karşılayan küçük restoranlardan sonra gelen pideciler, döner kebapçılar ve *snack*'çiler uzun bir süre erkek baskın mekânlar olarak kalmış; kadınların dışarıda yemeye başlaması göçmen toplulukların geçirdiği sosyal, kültürel ve ekonomik uyum süreçleri ve dışarıda yeme-içme pratiklerinin yaygınlaşıp çeşitlenmesi ile mümkün olmuştur

Özellikle 2000'lerden itibaren Belçika'daki Türk restoranlarının geçirdiği dönüşüm, göçmen toplulukların uyum süreçlerini anlamak için güçlü bir örnek sunmaktadır. İlk dönemlerde çorbacılarla başlayan bu süreç, bugün Belçika şehirlerinin sokaklarında çiğ köftecilerden yöresel mutfak temsilcilerine kadar geniş bir yelpazede varlık gösteren Türk restoranlarıyla sonuçlanmıştır. Bu restoranlar, sadece damak tadı özlemini gidermekle kalmamış, aynı zamanda Türk mutfağını Belçika'nın gastronomik haritasına entegre etmiş ve iki kültürü harmanlamıştır. Belçika'daki Türk restoranlarının başarı hikâyesi hem Türk hem de Belçikalı müşterilerin damak tatlarına hitap edecek şekilde uyum sağlama ve çeşitlenme yeteneklerini yansıtmaktadır. Yöresel yemeklerin tanıtılması, Belçikalılar tarafından kabul görmesi ve farklı göçmen gruplarının helal gıda arayışlarına cevap verilmesi, bu restoranların kapsayıcı bir rol üstlendiğini göstermektedir. Öte yandan, sosyal etkinliklerde kolektif bir şekilde yapılan yemeklerin ortaya çıkardığı melez tatlar, göçmenler arasındaki çeşitliliklerin uyum içinde nasıl bir arada var olabileceğini de gözler önüne sermektedir.

Sonuç olarak, Türk restoranlarının Belçika'da elde ettiği yer hem bir kültürel kimlik ifade biçimi hem de göçmen toplulukların uyum ve aidiyet süreçlerinin bir yansımasıdır. Bu restoranlar, yalnızca birer yemek mekânı değil, aynı zamanda kültürel etkileşimlerin ve toplumlar arası bağların kurulduğu alanlar olarak öne çıkmaktadır. Bu durum, Türk mutfağının sadece bir göç hikâyesinin değil, aynı zamanda evrensel bir ortaklık zemininin de parçası hâline geldiğini göstermektedir.

Kaynakça

De Bock, J. (2014). Guest workers, entrepreneurs and the role of ethnicity in immigrant businesses, a critical history of ethnic entrepreneurship in Ghent, 1960-1980. *Journal of Belgian History.* XLIV (4): 36-66.

De Gendt, T. (2014). *Turkije aan de Leie, Kroniek van 50 jaar migratie. (Türkiye at the Leie riverside, a chronicle of 50 years migration).* Lannoo.

Kesteloot, C.& Mistiaen, P. (1997). Ethnic minority niche to assimilation: Turkish restaurants in Brussels. *Area*, 29 (4), 325334.

Özdemir, S. (2016). Sharing Turkish tastes in Ghent: Aesthetic narratives of food, migration and memory, *Omertaa, Journal of Applied Anthropology:* 628-643.

Uçkan, G. (1992). İsveç basınında Türkiye: Alanya Sınıfta Kaldı. *Cumhuriyet*, Ekim 31, 20.

Van Hove, K. (2018). Drives and impact of migrant entrepreneurship on socioeconomic integration from a mixed embeddedness perspective: case study of the Turks in Ghent, Belgium [unpublished master's thesis]. Dokuz Eylül Üniversitesi.

Waldinger, R., Aldrich H., Ward, R. & Stanfield, J. H. (1990). *Ethnic entrepreneurs: immigrant business in industrial societies,* Sage series on race and ethnic relations volume 1. USA: SAGE Publications.

Yavuz, A. & Aslan, A. (2024, 26 July). *Emirdağlılar Belçikalıların damak tadını değiştirdi.* Anadolu Ajansı https://www.aa.com.tr/tr/yasam/emirdaglilar-belcikalilarin-damak-tadini-degistirdi/3285997

Söyleşi

BRÜKSEL'DE TÜRK-FRANSIZ MUTFAĞINI YANSITAN TÜRK GASTRONOMİ ELÇİSİ MUSTAFA DURAN İLE SÖYLEŞİ

MUSTAFA DURAN
Şef

✍ **Kısaca kendinizden bahseder misiniz? Ailenizden bahseder misiniz? Türkiye'nin neresinden geliyorsunuz, aileniz ne zaman ve nasıl Belçika'ya göç etmeye karar vermiş? Misafir işçi bir ailede büyümek, sizin için nasıl bir deneyimdi?**

İsmim Mustafa Duran. 1977 Belçika Brüksel doğumluyum. Mütevazı bir gurbetçi ailedenim. 5 kardeşiz. İki kız iki de erkek kardeşim var. İki çocuğum var. Brüksel'de Türklerin yoğun olduğu bir semtte büyüdüm. İlkokuldan sonra ortaokulda aşçılık eğitimi aldım. Öğrencilik yıllarımı Brüksel'de ve Fransa'nın çeşitli restoranlarında staj yaparak geçirdim.

Annem Cevahir Dağcı ve babam rahmetli Mevlüt Duran Türkiye'nin Afyonkarahisar iline bağlı Emirdağ ilçesinin Çatallı köyündendir. Babam hem ailesine ve kardeşlerine yardım amaçlı hem de çocuklarına iyi bir gelecek sunmak için Belçika'ya göç etme kararı almış. 1975 yılında Belçika'ya ilk gelmek istediğinde onları taşıyan minibüs Bulgaristan'da kaza geçiriyor ve Türkiye'ye geri dönmek zorunda kalıyor. Sonrasında Belçika'nın Gent şehrine geliyor ve bir yıl sonra annem, ablam ve iki abimi getiriyor.

Çocukluğunuzda misafir işçi ailede yetiştiğinizin farkına varamıyorsunuz doğal olarak ama ortaokul yıllarımda bazı öğretmenlerimin ve iş hayatıma başladığımda Belçikalı yerlilerin benden daha ön planda tutulduklarının farkına vardım. Bu beni geleceğim için hem çok üzüyordu hem de çok hırslandırıyordu. Çocukluğumda babamın ve amcamın kahvehaneleri vardı. Okuldan sonra çay, kahve servisi için onlara yardım ederdim. Belki de bu mesleği seçmemin sebeplerinden biri insanlarla iletişime geçmeyi sevmemin yanı sıra buydu.

✍ Çocukluk yıllarınızı bu bağlamda nasıl hatırlıyorsunuz? Belçikalı Türk olmak ile ilgili unutamadığınız, sizi hatırladıkça güldüren veya düşündüren bir anınızı bizimle paylaşır mısınız?

Gerçekten iyi bir çocukluğum oldu. Bizim büyüdüğümüz semtte yabancı asıllı çok insan vardı. Onun için bir sıkıntı yaşamadım. Çocukluğumuzda video kasetleri vardı, onları kiralar ufacık bir odaya 30 kişi doluşurduk. Kemal Sunal veya Şener Şen filmlerini izlerken onca kişinin aynı anda gülmesine hâlâ hatırladıkça gülerim. Bir şansım da ilkokulda haftada iki kere Türk dersleri vardı. O zamanki öğretmenim bize memleketimizin önemini, Atatürk sevgisini öğretmiştir. Sesim yanık olduğundan öğretmenim her 23 Nisan'da bana türkü okuturdu. Okuduğum ilk türkü "Gelin Oy"dur. Yıllar sonra babamın da Belçika'ya geldiğinde o gurbet kokan türküyü dinlediğini öğrendim. Ne hoş tesadüftür ki o türküyü okuyan Belkıs Akkale ile tanıştım.

✍ Siz çocukken Belçika'da nasıl yemekler vardı? Evde, okulda, dışarıda, misafirlikte yedikleriniz değişir miydi? Çevrenizdeki Türkler hangi yemekleri, hangi mekânları neden sever; nelerden hoşlanmazlar, neleri özlerlerdi?

Çocukken annemin yemeklerini yerdik. Bu arada benim için annem hâlâ dünyanın en iyi aşçısıdır ve yemek yerken en haz aldığım yer annemin mutfağıdır. Kendisi gün boyu yemek yapardı, imkânsızlıktan dolayı öyle restorana gitme gibi bir lüksümüz olmazdı. Evimiz okulumuza yakın olduğu için okul kantinlerine gitmezdik.

Semtimizde yaşayan Türklerin hemen hemen hepsi ya tanıdık ya da akrabadır. Onun için gurbette Türk yemekleri hep var oldu. Örneğin, bizim Emirdağ'ın kışın Arap aşı ve güveci meşhurdur. Ocaklarda o yemekler pişerdi ve piştiğinde evlere misafir akını yaşanırdı. Buradaki Türkler kültür farklılığından ve damak tatlarına uymamasından pek bilmedikleri yerlere gitmezdi, Belçika yemeklerinden hoşlanmazlardı.

"Mastercook of Belgium'a kabul edilen ilk ve tek Türk asıllı şef olarak da ayrı bir mutlu ve gururluyum. "

✍ Aşçılığa ilginiz ne zaman ve nasıl başladınız? "La Table de Mus" açılmadan önceki deneyimlerinizden ve "La Table de Mus"tan bahseder misiniz? Belirli bir menünüzün olmadığını söylüyorsunuz. O günkü menünüzü belirleyen nedir?

Aşçılığa 15 yaşında başladım. Gençlik yıllarımda kendime bir yol haritası çizmem gerekiyordu. Ya futbola ya da restoran işletmeciliğine yönlenecektim. Tercihimi restorandan, aşçılıktan yana yaptım. Hiç de pişman olmadım. Oturduğumuz semte 25 km uzaktaki bir restoranda öğrenci olarak başladım. İlk şefim Roland Debuyst, o yıl Belçika'nın en iyi şefi seçildi ve bir sonraki yıl dünyanın en büyük aşçılık yarışmasında Bocuse d'Or 'da ikinci oldu. O dönemde ben de onun yarışmaya hazırlanmasında kendisine yardımcı olmuştum. İşte o zaman, içimde bu mesleğe olan sevgi ateşi yanmaya başladı. Bir şansım da şefimin eşi Ayşe Uçar Hanım Türk'tü. Ayşe Hanım'ın da yardımıyla hem karakterimi eğittim hem de profesyonel eğitim aldım. Onların yanında yedi yıl kaldım. Sonrasında üç restoranda daha çalıştım. Onlar da hem iyi puanlı hem de Michelin düzeyinde ve yıldızlı restoranlardı. Böylece kendimi geliştirdim. Geliştirme süreçlerinde illaki zorluklar yaşadım ama asla pes etmedim. 23 yıllık tecrübeden sonra benim için La Table de Mus'u faaliyete geçirme zamanı gelmişti. O günün şartlarıyla büyük bir riskti ama o riski göze aldım ve çalıştığım dört restoranda ne öğrendiysem tek bir konsept hâline getirdim. Böylece La Table de Mus'u açarak beni tastamam ifade eden ve kişiliğimi öne çıkaran bir yer açmış oldum.

La Table de Mus'un bulunduğu mekânda şef olarak 2004-2008 yılları arasında çalışmıştım. Oradan ayrıldığımda kendi kendime bir gün restoran açarsam burada açacağım dedim. Restoran açacağım zaman iki defa mekân sahibini aradım ama mekân kiralanmıştı. Nasip deyip zamanının gelmesini beklemeye başladım. Türkiye'de bir yaz tatilinde ailemle facianın eşiğinden döndük. Bindiğimiz teleferik kabini alev aldı. Zor bela kurtulduk. Sakinleşmek için oturduğumuzda telefonum çaldı ve ev sahibiydi. "Mus, yeri boşaldı artık mekân senindir," dedi. Bunun bana Allah'ın bir işareti olduğunu düşündüm ve Belçika'ya dönünce hemen yeri kiraladım. Üç hafta içinde gece gündüz demeden ailemin bütün üyeleriyle çalıştık ve 12 Ekim 2015'te La Table de Mus'u açtık.

La Table de Mus isminde kendi isimden esinlendim. Mustafa'nın kısaltması aslında. Çevremdeki bütün meslektaşlarım ve tanıdıklarım beni "Mus" olarak bilirler. Bu bana ilk şefimin ismimin çok uzun olduğunu düşünmesinden dolayı taktığı bir lakaptı. Bu "Mus" isminin önüne bir şeyler bulmalıyım diye düşündüm. Eşim Leyla ve

"Türk insanının mutfağında pişeni paylaşması, misafirperverlik kültürünün ve dayanışma ruhunun en güzel örneklerinden biridir. "

kız kardeşim Selma ile Türkçede "Mus'un masası" anlamına gelen "La Table de Mus" adına karar verdik.

Brüksel'in tam merkezindeyiz. Alakart bir restoran değiliz. Bu, Brüksel gibi bir yerde çok büyük bir riskti ama gözümü karartmıştım. Ya batacaktım ya çıkacaktım. Doğa ve mevsim o gün bize ne verirse ona göre ekibimle reçeteliyoruz. O gün aynı şeyi iki defa yapmama şartıyla ve o ürünler üzerinde ilham kaynağım neyse ona göre menü uyguluyorum. Menümüzün tamamı maksimum üç günde bir değişir. Hep yenilik peşindeyiz, rutine izin vermiyoruz. Tabii bu da yılların verdiği bir tecrübeye dayanıyor. Bir şefin beynindeki aşçılık belleğinin bayağı bir geniş olması ve müşterilerin de size güvenmesi gerekiyor. Restoranımız her kesimden insana hitap etmekle birlikte, müşterilerimiz genelde gurmeler, politikacılar, iş insanları, sanatçılar, sporculardan oluşuyor.

✍ 2015 yılında Belçika'da "Best of Brussel" ödülü, 2018 yılında ise Belçika'nın altın yıldızı ödülünü veren "Le Guide Delta"nın ödülünü aldınız daha sonra da "Gault & Millau" rehberine girdiniz. "Michelin" rehberinde de iyi bir puanınız var. Ayrıca Belçika'nın en ünlü aşçıbaşılarını bir araya getiren Mastercook of Belgium Derneği'ne kabul edilen ilk Türk kökenli aşçı olma ünvanınız var. Bu başarılara ulaşma süreciniz ve başarınızın arkasındaki temel faktörler nelerdir?

Çok şükür bahsettiğiniz ödüllere layık görüldüm. Hiçbir ödül için başvuru yapmadım, her şey kendiliğinden gelişti. Bunu bu mesleğe olan aşkım, azmim ve mütevazı bir insan olmama bağlıyorum. Tabii ki Allah vergisi yeteneğim de bunda etkili oldu. Mastercook of Belgium'a kabul edilen ilk ve tek Türk asıllı şef olarak da ayrı bir mutlu ve gururluyum. Çünkü o Dernek'e bağlı olan şefler Belçika'nın enleri, kimileri enlerin de üstünde, gerçek yemek sihirbazları.

✍ Mesleğinizde unutamadığınız bir anınız var mı?

Bu mesleğe başlayalı bir sürü güzel anılarım var. Her yaptığım servis benim için güzel bir anı olarak kalıyor. Ama ilk şefimin Bocuse d'Or'u kazandığında bana sarılıp teşekkür etmesi, beni önemsemesi en güzellerinden birisiydi. 1998 yılında Mastercook of Belgium'un Fransa'nın en büyük şeflerini davet etmesi ve bizim o şefler için yemek yapmamız, sonra o şeflerle eğlenceli vakit geçirmek benim için o zamanlarda hayal bile edemeyeceğim bir anıydı. Son olarak restoranı açtığım ilk ay babamın gelmesi, gelip mekânımızı görmesi o farkında olmasa da benim için büyük mutluluktu. Çünkü babam bu mes-

leği yapmama karşıydı. O dönem Brüksel'de görev yapan büyükelçimizin, annem ve babama beni övmesini ve onları tebrik etmesini unutamam.

✍ **Yurt dışında Türk mutfağının yaygınlaşmasında diasporamızın büyük rolü vardır. Belçika'daki Türk diasporasının mutfak kültürünü nasıl tanımlarsınız? Son 60 yılda Belçika'daki Türk diasporasına özgü bir mutfak kültürü oluşmuş mudur? Belçika ve diğer Avrupa ülkelerini Türk mutfağı açısından nasıl kıyaslarsınız?**

Türk mutfağının yurt dışına açılmasının en büyük sebebi, Türk şeflerin son yıllarda yemek yapma şekillerini modernleştirmesi ve artık kapalı bir kutuda kalmaması. Maalesef Belçika'da Türk mutfağı hâlâ klasik bir şekilde devam ediyor. Birkaç şef hariç nereye giderseniz gidin aynı menüler sunuluyor.

Türk mutfağını diğer ülke mutfaklarıyla kıyasladığımda; tekniği daha az ama tadı, aroması, geleneğine ve yöresine bağlı olan bir mutfak olarak hep dengesini korumuş bir eser olarak görüyorum. Dünya

"Türk mutfağını diğer ülke mutfaklarıyla kıyasladığımda; tekniği daha az ama tadı, aroması, geleneğine ve yöresine bağlı olan bir mutfak olarak hep dengesini korumuş bir eser olarak görüyorum."

mutfağı ve gastronomisi globalleşti artık. Günümüzde, o globalleşmenin içinden çıkıp kendi kişiliğinizi ve yeteneğinizi ortaya koymak şart oldu.

✍ Belçika toplumunun Türk mutfağına ilgisi var mıdır? Gözlemleriniz nedir? Belçikalı müşteriler Türk yemeklerine nasıl tepki veriyor?

Belçikalılar Türk yemeklerini çok severler ama dediğim gibi hep sorarlar gerçek Türk yemekleri yapan yer neresi diye. Çünkü Belçika'daki restoranların %95'i aynı yemekleri yapar. Ben de "Gelin sizi anneme götüreyim," derim.

✍ Belçika'nın yemek kültüründen bahseder misiniz? Türk ve Belçika mutfakları arasındaki benzerlikler ve farklılıklar nelerdir? Türk mutfağının Belçika kültürüne etkisi hakkında neler söyleyebilirsiniz?

Belçika'nın yemek kültürü Fransa'dan esinlenmiştir. Kendisine has olan birkaç klasik vardır. Biz de Mastercook şefleri olarak o klasikleri güncelleştirmek ve gastronomi şeklinde sunmak için her gün çaba sarf ediyoruz. Belçika'ya özgü yemekleri çıtır karides (*croquette aux crevettes*), bira ve şarapta pişen tavuk (*waterzooi de volaille*), kahverengi birada üç saat pişen dana yanağı (*carbonnade à la flamande*), patatesli ve salatalı bonfile (*steak frite salade*) olarak sıralayabilirim.

Belçika ve Türk mutfağının pek benzerliği yoktur. Pişirme tekniği, balık temizleme tekniği, deniz ürünlerine yaklaşımı, yoğun sebze tüketimi, tatlı yapma tekniği bakımında iki ülkenin mutfağı birbirinden farklıdır. Belçika'da tuz ve karabiber dengesi çok önemlidir. O dengeyi tutturamayan aşçıyı şef olarak görmezler.

Türk mutfağının Belçika kültürüne etkisi tabii oluyor. Türk insanının mutfağında pişeni paylaşması, misafirperverlik kültürünün ve dayanışma ruhunun en güzel örneklerinden biridir. Ya Belçikalı komşularını davet ederler ya da pişirdiklerinden bir tabak ikram ederler. Belçikalılar da her tür yemeğe meraklıdır. Böylece yemek dolayısıyla Türk mutfağı sayesinde insanlar arasında etkileşim oluşur.

✍ Sizce hangi malzeme/yemek Belçikalıları ve Türkleri ortaklaştırıp aynı masa etrafında bir araya getirir?

Sade bir şey tercih edersek iyi yapılmış bir mangalbaşı diyebilirim. Türkler misafirperver olduğu gibi Belçikalılar da davet edilmeyi çok sever. Profesyonel anlamda düşündüğümde sade bir balık istiridye, havyarlı deniz tarağıyla güzel bir şam-

panya veya ona uyum sağlayan şarap oldu mu Belçikalılar her zaman, her yere gelir; o masaya seve seve otururlar ve saatlerce sohbet ederler. En büyük anlaşmaların güzel bir masa etrafında yapıldığını da unutmayalım.

✍ Türk mutfağının hangi yönlerini dünyaya tanıtmayı öncelikli görüyorsunuz? Türk mutfağını Belçika'da ve uluslararası arenada tanıtmak sizin için ne ifade ediyor?

Türk mutfak kültürünün genişliği zaten yeter. Döneri, beytisi, kokoreci, hünkâr beğendisi, mantısı vb. dünyaca tadılmış ve dünya gastronomisinde tasdiklenmiş bile. Bunun tanınması, kabul görmesi ve bilinmesi bir Türk olarak beni gururlandırıyor. Daha iyi yerlere geleceğinden de eminim.

✍ Gelecekteki hedefleriniz nedir?

Gelecekteki hedefim her zaman olduğu gibi azimle ve sevgiyle çalışmaya devam etmek ve La Table de Mus'u hak ettiği yerlere getirmek. Çok şükür bugüne kadar çok iyi ilerledik. Belçika'da ilk ve tek Türk şef olarak Michelin yıldızını almak ve 4-5 yıla kadar gözüm üstlerinde olmak kaydıyla yavaş yavaş bayrağı oğullarım Okan ve Emre'ye teslim etmek istiyorum. Oğullarıma güveniyorum, beni mahcup etmeyeceklerdir.

✍ Gelecekte Türkiye'ye dönerek deneyimlerinizi paylaşmak konusunda planlarınız var mı? Belçika'da önemli başarılar elde eden "La Table de Mus"un Türkiye'de nasıl karşılanacağını öngörürsünüz?

Türkiye'ye kesin dönüş yapmak gibi bir planım şimdilik yok ama Türkiye'deki genç aşçılara deneyimlerimi ve tecrübemi *Master Class* olarak aktarmak isterim. Çünkü bizim bilgilerimiz ve tekniklerimiz onların geleceğine ve profesyonelliklerine fayda sağlayacaktır. Şimdiye kadar La

Table de Mus'un başarıları sayesinde birçok kez büyük yatırımcılar Türkiye'nin Bodrum, İstanbul, İzmir gibi önemli bölgelerinde şubeleşmeyi teklif ettiler. Onlara buradan da teşekkür ederim. Ben La Table de Mus'u kendi küçük imkânlarımla ve yeteneğimle bugünlere getirdim. Yeri geldi gece gündüz demeden günde 10 ila 17 saat çalıştım. Bu sebeple şubeleşme fikrini düşünmüyorum. Bir gün Türkiye'de bir restoran açarsam yine kendi bütçem ve kendi ekibimle açmak isterim. Bu da gelecek planlarım arasında. Yine ismi La Table de Mus olur. Brüksel-Bodrum arasında bir köprü kurmuş olurum ve bu da Brüksel'deki müşterilerimi Bodrum'a getirmek için bir sebep olur.

✍ Genç Türk şeflere veya Türk mutfağını dünyada tanıtmak isteyenlere tavsiyeleriniz neler olurdu?

Günümüzün genç Türk şefleri dünyaya Türk mutfağını iyi tanıtıyor zaten. Bunu Türkiye'ye Michelin rehberinin ve Bocuse d'Or yarışmasının gelmesine bağlıyorum. İstanbul, İzmir, Bodrum gibi yerlerde bizim de artık yıldızlı restoranlarımız var. Bu da şeflerimizin yurt dışında çalışıp ve orada büyük şeflerden öğrendiklerini Türkiye'de iyi uygulamasının bir göstergesi. Bu restoranlara rehber sayesinde dünyanın her yerinden gelen var. Bu da demektir ki Türk mutfağı dünyada tanınıyor.

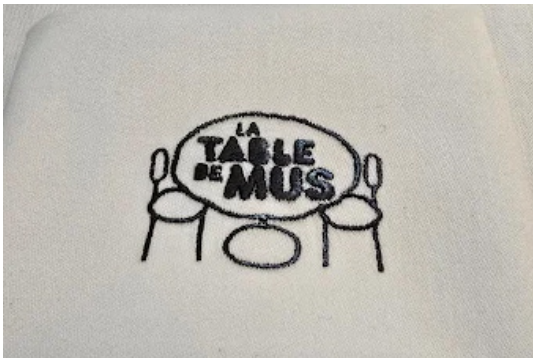

✍ "Gastronomi diplomasisi" konusunda ne düşünüyorsunuz? Belçika ile Türkiye arasında gastronomi bir köprü kurabilir mi?

Türkiye ve Belçika arasında bir gastronomi köprüsü kurulabilir. Bu da Türkiye'den davet edeceğimiz Türk şeflerle 4, 8, 10 kollu şef geceleri düzenleyerek yapılacak bir şey. Buna bakanlıklarımızın, temsilciliklerimizin ve medyanın aracı olması gerekiyor diye düşünüyorum. Olsa çok da güzel olur.

BÖLÜM 8

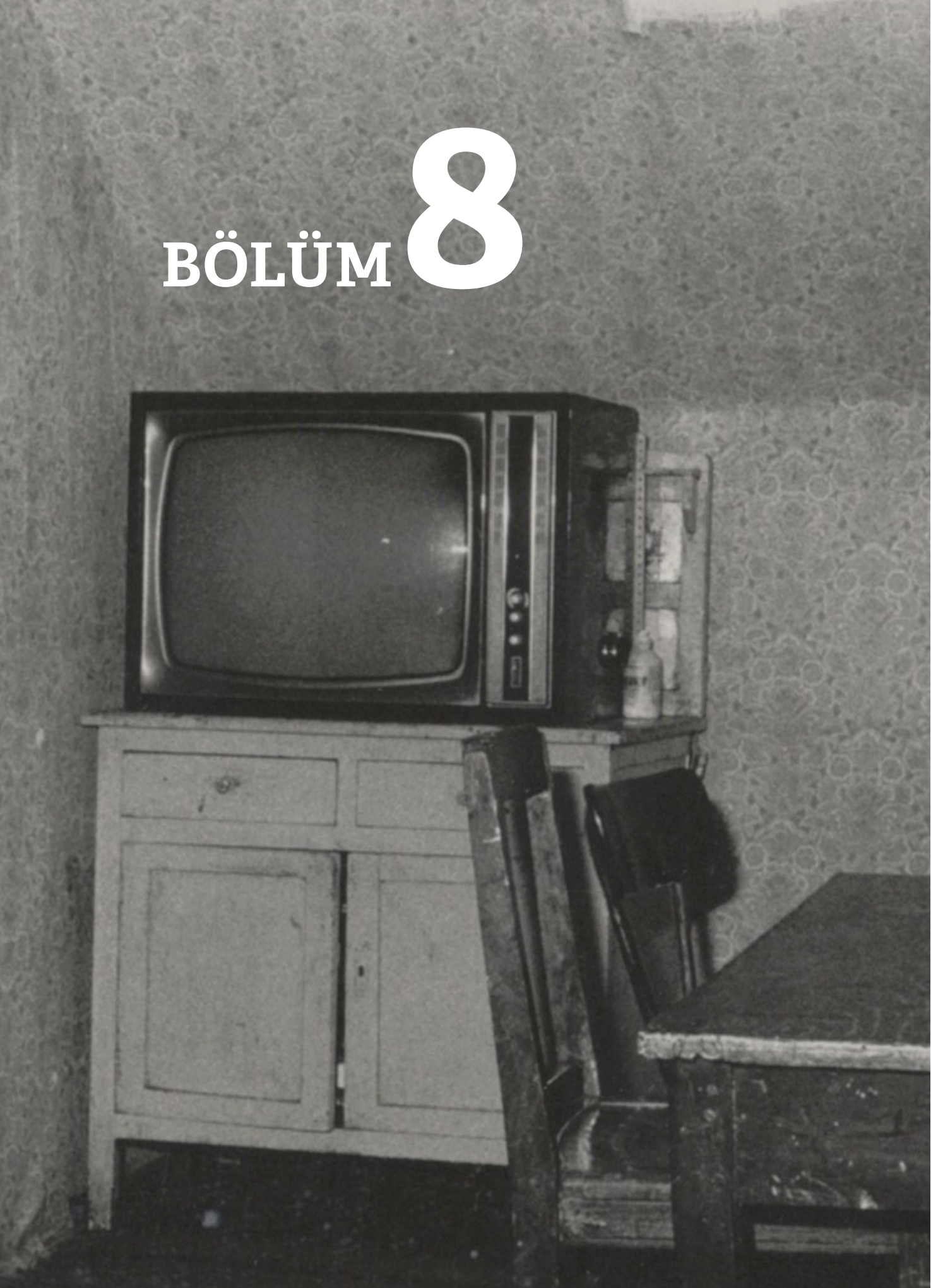

Diaspora ve Medya

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE BELÇİKA'DA TÜRKÇE MEDYA
Ersoy Soydan

BELÇİKA TÜRK DİASPORASININ MEDYADAKİ GÖRÜNÜRLÜĞÜ: FİKRET AYDEMİR İLE SÖYLEŞİ
Fikret Aydemir

BELÇİKA'DA TÜRKÇE YAYINCILIĞIN YENİ ÇAĞI ÜZERİNE ERTAN ÖZ İLE SÖYLEŞİ
Ertan Öz

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE BELÇİKA'DA TÜRKÇE MEDYA

ERSOY SOYDAN [1]

Giriş

Belçika Türk toplumu, 1964 yılında imzalanan iş gücü anlaşmasıyla oluşmaya başlamıştır. Belçika, 1960'lı yıllarda hem iş gücü hem de demografik büyüme sağlama amacıyla yabancı işçi alımına başlamış, 1973 petrol krizine kadar düzenli olarak işçi alımını sürdürmüştür. Daha sonraki yıllarda başta aile birleşimleri olmak üzere ülkedeki göçmen nüfusu artmaya devam etmiştir (Manço, 2000: 13-14). Göçün ilk yıllarında maden ocaklarında çalışmak üzere gelen Türk işçiler 1980'li yıllarda madenlerin kapanmasından sonra başta Brüksel olmak üzere ülkenin dört bir yanına dağılmıştır (Çınal, 2005: 111). 1964 yılında başlayan göç 1970'lerde kalıcılaşmaya başlamış, geçici işçi statüsüyle Belçika'ya gelen Türklerin büyük bölümü zaman içinde Belçika vatandaşlığına geçmiştir (Gelekçi-Köse, 2009: 59-64). Belçika nüfusunun yalnızca %64'ü Belçika asıllıdır. Nüfusun %22,1'ini yabancı asıllı Belçikalılar ve %13,8'sini Belçikalı vatandaşı olmayan yabancılar oluşturmaktadır. Türkler, Faslılardan sonra Belçika'da Avrupa dışından gelen ikinci büyük göçmen topluluğunu oluşturmakta, ilk beşte sırasıyla Faslılar, İtalyanlar, Fransızlar, Hollandalılar ve Türkler yer almaktadır (Statbel, 2025). Günümüzde Belçikalı Türkler milletvekilliğinden, belediye başkanlığına, politikadan spora kadar yaşamın her alanında yer almaktadır ve Belçika'nın ayrılmaz bir parçası olmuşlardır.

Avrupa'nın diğer ülkelerinde de olduğu gibi Belçika'da yaşayan Türk işçilerin göçün ilk yıllarında tek Türkçe haber kaynağı, Türkiye'den yapılan radyo yayınlarıydı. Kısa Dalga

1 Doç. Dr., Kastamonu Üniversitesi İletişim Fakültesi, Dekan Yardımcısı- Radyo Televizyon Sinema Bölüm Başkanı, ersoy.soydan@gmail.com 0000-0002-9951-0611.

"Belçika'da kamu yayın kurumlarında Türkçe radyo programları Almanya ve Hollanda gibi komşu ülkelere göre geç bir tarihte, 1970'li yılların başında başlamıştır."

Ankara Radyosu'ndan yurt dışında yaşayan Türk işçilerine yönelik "Yurdun Sesi" programıyla başlayan dış yayınlar 1963 yılında "Türkiye'nin Sesi Radyosu" olarak devam etmiştir (Akarcalı, 2003: 79-97). Avrupa merkezli olarak Türk işçilerine yönelik ilk Türkçe radyo programı Hollanda'da 1963 yılında gerçekleşmiştir (Cankaya v.d., 2008: 90). Hollanda'yı bir yıl sonra Federal Almanya'da kamu yayın kurumu WDR'nin (Westdeutscher Rundfunk) 1 Kasım 1964'te başlattığı Türkçe radyo yayınları izlemiştir (Köksal, 2016). 1964 yılında TRT'nin kurulmasıyla birlikte Türk işçilerine yönelik dış yayınların süresi artmış ve Türkiye'nin Sesi Radyosu'nun yayın süresi günde 11,5 saate ulaşmıştır (Tuna vd, 1966: 55).

Belçika, üç dilsel ve kültürel bölgeye (Felemenkçe, Fransızca ve Almanca Konuşan Topluluklar), kendilerine ait hükümet ve parlamentoya sahip üç yönetim bölgesine (Flamanya, Valonya ve Brüksel) bölünmüş bir federasyondur. Flamanya ve Valonya'da göçmenlere yönelik politikalar da farklılık göstermektedir. Flaman Bölgesi'nde çokkültürcülük, Valonya'da ise asimilasyoncu anlayış hâkimdir (Kaya-Kentel, 2008: 23-35). Öte yandan Belçika'nın her yönetim bölgesinde farklı yayıncılık kurumları bulunmaktadır. Belçika'nın kamu yayın kurumlarında Türkçe radyo programları diğer Avrupa ülkelerine göre geç sayılabilecek bir dönemde 1970'li yılların başında başlamıştır. Bu durumu ülkenin farklı yönetim bölgelerindeki göçmen politikaları bağlamında değerlendirmek gerekir. Belçika'da ülkenin Fransızca konuşan kesimine yayın yapan RTBF'de (*Radio Télévision Belge de la Communauté Française*) 1973'te "Interwallonie[2]" programı, daha sonra da Felemenkçe konuşan kesimine yayın yapan BRT'de (*Belgische Radio en Televisieomroep*) "Voel Je Thuis" programı bünyesinde Türkçe radyo programları başlamıştır (Özgüden, 1983: 40). 1970'li yılların sonunda korsan radyo yayınlarıyla yayıncılıkta devlet tekeli yıkılmış, bu süreçte kurulan özel ve özgür radyolarda Belçika'da yaşayan Türkler de ülkenin farklı kentlerinde kendilerine ayrılan sürede Türkçe programlar yapmaya başlamıştır. 2005 yılında Brüksel'de kurulan Radio Paşa'yla birlikte kendi radyolarını kurmaya başlamış, Belçika'da günümüze dek uzanan güçlü bir Türkçe radyoculuk geleneği yaratmışlardır.

Avrupa'da Türk işçilerine yönelik ilk televizyon programı 1965 yılında Almanya'da, radyo yayınlarında olduğu gibi yine WDR tarafından başlatılmıştır (Soydan, 2019:12). Belçika'da Türkçe televizyon programları ise ilk kez 1980 yılında kamu yayın kurumu RTBF tarafından "Interwallonie" bünyesinde yapılmaya başlanmıştır (Özgüden, 1983: 42).

[2] Yayınların başlangıç tarihi için bkz.: https://auvio.rtbf.be/media/60-d-immigration-turque-et-marocaine-interwallonie-3218653 (Erişim Tarihi: 12 Ağustos 2025).

Türkiye merkezli ulusal gazetelerinin Almanya'da basılmaya başlamasına dek, Belçika'daki Türk işçilerine yalnızca Türkiye'den yapılan radyo yayınlarıyla ulaşılmıştır. Ancak 1965 yılından itibaren Belçika'ya gelen Türk işçilerini bilgilendirmek için Türkçe bültenler çıkarılmaya da başlanmıştır. 1967'den sonra Belçika'da yaşayan Türkler, Türk gazetelerine erişme olanağı bulmuştur. 1990'larda uydu ve kablo TV yayınları aracılığıyla Türk ulusal televizyonları seyredilmeye başlanınca Almanya'da basılan Türk gazetelerine ilgi azalmış, ancak bu durum Belçika merkezli Türkçe basılı yayınların gelişmesini sağlamış ve çok sayıda Türkçe gazete ve dergi yayınlanmıştır. Öte yandan Avrupa Birliği'nin merkezi olması nedeniyle başkent Brüksel'de Türk ulusal medyasının büroları kurulmuş ve Türk medyasının önemli isimleri burada görev yapmıştır.

Bu çalışmada, Belçika'daki Türkçe medyanın tarihsel gelişimi, dönüşümü ve günümüzdeki durumu ele alınmaktadır. Belçika'da, altmış yıl içinde Türkçe medya açısından oldukça zengin deneyimler yaşanmıştır. Türkçe medya, Belçika Türk toplumunun sesini duyurmasını, dayanışma içinde olmasını, ana dillerinin yaşatılmasını ve Türk kültürünün korunmasını sağlayan araçlar olmuştur. Türkçe medya, Belçikalı Türklerin göçmenlik deneyimlerini, kültürel etkinlikleri, sağlık, eğitim ve iş olanakları gibi günlük yaşamla ilgili sorunları ele alarak toplumsal bağlarını da güçlendirmiştir. Türkçe medya faaliyetleri ulusötesi toplumsal alanlar yaratarak, kendini hem yaşadıkları ülkeye hem ana vatana ait gören ulusötesi göçmen kimliğinin doğmasını da sağlamıştır (Abadan-Unat, 2017: 225-227).

Belçika'da Türkçe Radyo Yayınları

Belçika'da radyo yayınlarında uzun yıllar boyunca devlet tekeli vardı. Belçika federatif bir yapıya sahip olduğu için ülkedeki radyo yayınları da çokdilli olarak (Felemenkçe, Fransızca ve Almanca) ve her toplum için kurulan farklı kurumlarca yapılmaktadır. 1964 yılında başlayan işçi göçünün ilk yıllarında Avrupa'nın diğer ülkelerinde olduğu gibi Belçika'daki Türk işçilerinin ana dillerinde tek haber kaynağı Türkiye radyolarının yurt dışı yayınlarıydı. TRT'ye gelen mektuplardan Belçika'daki Türk işçilerinin de yurt dışı yayınlarını dinlediği anlaşılmaktadır. TRT 1964 yılından itibaren Almanya ve Hollanda gibi ülkelerin yanı sıra Belçika kamu yayın kurumlarına da yayın malzemesi göndermeye başlamıştı. Ancak gönderilen programların kullanılıp kullanılmadığı kesin olarak bilinmemektedir (Özakman, 2011: 152-153). Belçika'da kamu yayın kurumlarında Türkçe radyo programları Almanya ve Hollanda gibi komşu ülkelere göre geç bir tarihte, 1970'li yılların başında başlamıştır. Yarım saatlik ilk Türkçe radyo programları 1973 yılında RTBF'de çarşamba günleri "Interwallonie" programı ve daha sonra BRT'de de cuma günleri "Voel Je Thuis" programı kapsamında yapılmıştır (Özgüden, 1983: 40).

1970'li yıllarda Avrupa'da devlet tekellerinin yıkılmasına neden olan özgür radyo akımı Belçika'ya da ulaşmış ve ilk özgür radyo olan Radio Eau Noire Mart 1978'de korsan olarak yayına başlamıştır. Eylül 1981'de Valon Bölgesi'nde, Mayıs 1982'de Flaman Bölgesi'nde radyo yayınlarına resmen izin verilmiştir (Jeannneney, 1998: 252). Bu süreçte 1980 yılında Brüksel'de yayın yapan özgür radyo olan Radio Micro Climat'ta perşembe akşamları iki saatlik

Türkçe program yapılmaya başlanmıştır. Brüksel'in ardından 1980'li yıllarda La Louvière ve Limburg'taki özel ve özgür radyolarda Türkçe programlar yapılmıştır (Özgüden, 1983: 41).

1987 yılında Brüksel'de Radyo Panik FM adlı topluluk radyosu bünyesinde göçmenlerin ana dillerinde yapılan yayınlar kapsamında haftada 2-3 saatlik Türkçe program yapılmaya başlanmıştır (Lambert, 2000:62). Leyla Ertorun'un koordinatörlüğünde başlayan "FM Turkuaz" adını taşıyan Türkçe program, pazar günleri 10.00-13.00 saatleri arasında yayınlanıyordu. 2004 yılına kadar yedi yıl süresince yayınlanan FM Turkuaz programının ekibinde gazeteci Fikret Aydemir de yer alıyordu (Aydemir, 2007: 5).

1987 yılında yine Brüksel'de Fransızca ve Arapça yayın yapan Radio Al Manar bünyesinde, Bekir Tetik tarafından hazırlanan Türkçe programlar yapılmaya başlanmıştır. Cumartesi ve pazar günleri toplamda sekiz saat süren ve TRT tarafından da yayın malzemesi gönderilerek desteklenen Türkçe program 1992 yılında sona ermiştir. Daha sonra yine Radio Al Manar bünyesinde Ertan Öz tarafından pazar günleri dört saat süren "FM Türk" adlı bir program yayınlanmaya başlanmıştır. Al Manar bünyesinde yapılan Türkçe yayınlar 10 yıl sürdükten sonra sona ermiştir (Çınal, 2005: 116).

Bu süreçte Anvers, Liège, Namur, Gent ve Charleroi'daki çeşitli radyolarda da Türkçe programlar yapılmıştır. Anvers'teki Radio Centrale'de Erdinç Utku tarafından 1991 yılında haftada bir saatlik radyo programı yapılmıştır. Charleroi şehrinde Radyo Laurence bünyesinde Mustafa Caner tarafından cuma akşamları 13 yıl boyunca süren "Hasret Köprüsü" adlı bir Türkçe program yapılmıştır. Liège şehrinde R.R FM bünyesinde perşembe günleri saat 20.30-22.30 arasında Mustafa Kemal Doğan tarafından "Ata FM" adlı bir Türkçe program hazırlanmıştır (Çınal, 2005: 117). Namur kentinde de Namur Türk Kadınlar Birliği ve Namur Komitesi tarafından hazırlanan "Namur'un Sesi" adlı bir Türkçe radyo programı yakın zamana kadar Run (*Radio Universitaire Namuroise*) FM bünyesinde pazar günleri yayınlanıyordu (Emon, 2025: 217).

4 Şubat 2005'te Brüksel'de yayına başlayan Radio Paşa'yla birlikte Belçika'da 20 yıldır süren güçlü bir Türk radyoculuğu geleneği doğmuştur. Nazmi ve Selahattin Koç tarafından kurulan Radio Paşa, Belçikalı Türklerin sahip olduğu ilk radyo olmuştur. Brüksel'de FM 107, Liège'de FM 93.8 ve Charleroi'da FM 106.5 frekanslarından dinlenen Radio Paşa'nın 17 farklı programcısı vardı ve günlük 15 saat canlı yayın yapıyordu. Yayın akışında günde üç Türkçe ve sekiz Fransızca haber programı yer alıyordu (Gündem, 2006). Belçika'da 1978 yılında korsan olarak başlayan radyo yayınları 1981 yılında devlet tarafından tanınmış, ancak frekans ihalesi yapılmamıştır. Belçika'da Fransızca konuşan toplumun radyo-televizyon alanındaki yasal denetim ve düzenlemelerini CSA (*Conseil Supérieur de l'Audiovisuel*) gerçekleştirmektedir. CSA'nın 2008 yılında yaptığı frekans ihalesinde Brüksel Bölgesi için Türkçe yayın hakkını Gold FM kazanmıştır. Radio Paşa'ya ise yalnızca Charleroi'da 106.5 FM frekansından yayın lisansı verilmiş ancak radyo bu hakkını kullanmamıştır. Bu karar üzerine Radio Paşa 13 Ağustos 2008 tarihinde Brüksel'deki yayınlarını sona erdirmiştir (Gündem, 2008).

"Belçika'da ilk kez 1980 yılında ülkenin Fransızca konuşan toplumuna yayın yapan kamu televizyonu RTBF tarafından "Interwallonie" kapsamında yılda birkaç kez Türkçe televizyon programları yapılmaya başlanmıştır."

Türk iş insanı Ramazan Kurt, daha önce Radio Al Manar bünyesinde FM Türk Radyosu'nun kuruluşuna öncülük ettikten sonra, 2006 yılında Brüksel'de Radyo Anatolya'yı kurmuştur. Ertan Öz'ün koordinatörlüğünde 24 saat Türkçe yayın yapan Radyo Anatolya Türkiye'den Best FM ile anlaşarak, bazı programlarını Belçika'da yayınlamıştır. Radyo Anatolya 2008 yılındaki ihale sonrası frekans tahsisi yapılmadığı için Radio Paşa gibi kapanmıştır.

Brüksel Bölgesi'nin günümüzde CSA'dan FM yayın lisansı almış ilk ve tek Türk radyosu olan Gold FM 20 Nisan 2005'te Ünal Yıldırım tarafından kurulmuştur. Gold FM, 2019 yılındaki frekans ihalesinde de Brüksel Bölgesi'nde hem FM hem de DAB+ üzerinden Türkçe yayın lisansını dokuz yıllığına tekrar kazanmıştır. Gold FM'in FM 106.1 frekansından yaptığı karasal yayınlar Brüksel Bölgesi'nin 19 belediyesini kapsamaktadır. Ekim 2022'de Bruxelles 12B frekansından DAB+ yayınlarına da başlamıştır. Gold FM'in yayın merkezinin bulunduğu Schaerbeek ve komşu Saint-Josse-ten-Noode belediyeleri Brüksel'de Türk nüfusun en yoğun yaşadığı belediyelerdir. Hatta Saint-Josse-ten-Noode'un belediye başkanı da Türk kökenlidir. Gold FM'in programları Belçika yasaları gereği %50'si Türkçe, %50'si Fransızca yapılmaktadır. Gold FM'de çalınan müziklerin ise %70'i Türkçe, %30'u Fransızca ve diğer dillerdendir. Gold FM www.goldfm.be adresinden internet üzerinden de dinlenilebilmektedir. (Soydan, 2022: 229).

IPTV (*Internet Protocol Television-İnternet Protokolü Televizyonu*) yayınları yapmak amacıyla kurulan SkyLive Media, 2019 yılında radyo frekans ihalesine girerek CSA'dan Brüksel Bölgesi için dokuz yıllık DAB+ lisansı almış ve 2022 Ekim ayında DAB+ radyo yayınlarına başlamıştır. SkyLive Radio, Avrupa'da yayınlarını yalnızca DAB+ üzerinden sürdüren ilk ve tek Türk radyosudur. Diğer Türk radyoları FM frekansından yayın yapmakta, bazıları hem FM hem de DAB+ üzerinden yayınlarını sürdürmektedir. SkyLive Radio'nun sahibi Ediz Han'dır. SkyLive Radio 2022 yılından bu yana programcı sayısını ve canlı yayınlarını artırmıştır. Radyonun canlı yayınları sosyal medya platformları üzerinden görüntülü olarak da izlenmektedir. Bazı canlı yayınları yasa gereği Fransızca yapılmaktadır. Fransızca yayınlar, dil sorunu yaşayan Türk göçmenlerle, diğer göçmen toplulukların ve Belçikalıların da radyoyu takip etmesini sağlamaktadır.

Günümüzde dijitalleşmenin sağladığı yeni olanaklarla yurt dışında çok sayıda Türkçe internet radyosu kurulmuştur. Belçika'da FM ve DAB+ üzerinden yayın yapan Türk radyoları uzun yıllardır eş zamanlı olarak internetten de dinlenebiliyordu. Yayınlarını bütünüy-

le internetten gerçekleştiren ilk Türk radyosu ise Brüksel'in Zaventem ilçesinden 10 Ocak 2022 tarihinde yayına başlayan "Radyo Gar" olmuştur. Zana Eminli Acar'ın kurduğu Radyo Gar'ın yayınları www.radyogar.com adresinden ve radyonun mobil uygulamasıyla dinlenebildiği gibi, canlı yayınları sosyal medyadan görüntülü olarak izlenebilmektedir. İnternet sayesinde başta Radyo Gar olmak üzere Belçika'daki Türk radyoları, daha önce hiç olmadığı kadar geniş bir dinleyici kitlesine ulaşmaktadır. Radyo Gar'ın dinleyicilerinin de yarısı başta Belçika olmak üzere Avrupa ülkelerinden, yarıya yakını da Türkiye'den oluşmaktadır (Soydan, 2023:163-164).

Belçika'da yayınlarını sürdüren bir başka lisanslı Türk radyosu ise Liège şehrinde 2013 yılında Mustafa Bağcı tarafından kurulan Turkuaz FM'dir. 2014 yılında Liège bölgesi için lisans alan ve FM 107.8 frekansından yayın yapan bu radyo http://www.turkuazfm.be adresinden dinlenilmektedir (Soydan, 2018: 102-103).

Belçika, Avrupa ülkeleri arasında Almanya'nın ardından Türkçe en yoğun radyo yayın deneyimlerinin yaşandığı ülke olmuştur. Türkçe radyo yayıncılığı, Belçikalı Türkler için kültürel bağların ve dayanışmanın güçlendirilmesinde, toplumsal sorunların tartışılmasında ve göçmenlerin entegrasyonunda önemli bir araç olmuştur. Aynı zamanda Türkçe konuşulan bir kamusal alan işlevi görerek iletişim, dayanışma, sosyalleşme ve aidiyet duygusunun oluşmasını da sağlamıştır. Örneğin 6 Şubat depremi sonrası Radyo Gar ve SkyLive Radio yaptıkları canlı yayınlar ve dayanışma etkinlikleriyle Belçikalı Türklerin yardım organizasyonlarına öncülük etmiştir (Soydan, 2023: 165).

Belçika'da Türkçe Televizyon Yayınları

Avrupa'da Türkçe televizyon yayınları ilk olarak Almanya'da yapılmıştır. Almanya'da kamu yayın kurumu WDR'nin 1965 yılında başladığı, aralarında Türkçenin de bulunduğu dillerde yabancı işçilere yönelik "Sizin Vatanınız Bizim Vatanımız (*Ihre Heimat Unsere Heimat*)" adlı programla Avrupa'da Türkçe televizyon yayınları başlamıştır. (Soydan, 2019:8-12). Her hafta pazar günleri yayınlanan bir saatlik bu Türkçe program, Belçika'nın doğu kesimlerinde de izlenebilmekteydi (Doğan, 1994: 51).

Belçika'daki radyoda olduğu gibi Türkçe televizyon programları da diğer Avrupa ülkelerine göre oldukça geç başlamış ve sınırlı sayıda kalmıştır. Bu gecikmeyi Belçika'nın yönetim bölgelerinde uygulanan göçmen politikalarında aramak gerekir. Belçika'da ilk kez 1980 yılında ülkenin Fransızca konuşan toplumuna yayın yapan kamu televizyonu RTBF tarafından "Interwallonie" kapsamında yılda birkaç kez Türkçe televizyon programları yapılmaya başlanmıştır (Özgüden, 1983: 42). 1989 yılında Belçika'nın Felemenkçe konuşan toplumuna yayın yapan kamu televizyonu BRT'de, cumartesi günleri 15 dakika olarak başlayan daha sonra 30 dakikaya çıkarılan "Babel" adlı Türkçe program yayınlanmıştır. Bülent Samanlı ve Fethi Gümüş'ün hazırladığı program 1991 yılında ekonomik gerekçelerle yayından kaldırılmıştır. Ardından bu kez RTBF'de Liège merkezli Nazım Alfatlı tarafından hazırlanan yarım saatlik Türkçe televizyon programı yayınlanmıştır. 1992'de bu program da ödeneğin kesil-

mesi üzerine sona ermiştir (Çınal, 2005: 115-116). 1990'lı yıllarda Avrupa ülkelerinin büyük bölümünde kamu televizyonlarında yayınlanan Türkçe programlarının sona erdirilmesinin gerçek nedeninin, göçmenlerin ana dillerinde yapılan yayınların yaşadıkları ülkeye ilgiyi azaltarak entegrasyonu geciktirdiği varsayımı olduğu bilinmektedir (Soydan, 2019:21).

Uydu yayınları başlayıncaya kadar Belçikalı Türkler kamu radyo ve televizyonlarındaki sınırlı yayınlar, Almanya'da basılıp Belçika'da da satılan Türk ulusal gazeteler, özgür ve özel radyolarda yapılan radyo programlar ve Türkçe gazete ve dergilerle ana vatandan haber alabiliyordu. Özellikle birinci kuşak Belçikalı Türklerin, Türkiye'den haber alma sıkıntısı çektiği ve uydudan izlenebilen televizyon yayınlarıyla bu sorunun ortadan kalktığı bilinmektedir (Gelekçi-Köse, 2009: 167). 1990 yılında Eutelsat uydusundan başlatılan TRT International (TRT-INT) yayınlarıyla, çanak antenlerle Avrupa ülkelerinde Türkiye merkezli televizyon yayınları izlenmeye başlandı (Soydan, 2019: 19). Daha sonra aralarında Belçika'nın da bulunduğu Avrupa ülkelerinin çoğunda kablo TV yayın şebekelerinden TRT-INT yayınları verilmeye başlanmıştır. Bir süre sonra Türkiye merkezli özel televizyon kanalları da gerek kablo şebekelerinden gerekse de çanak antenler yoluyla Belçikalı Türkler tarafından takip edilmeye başlanmıştır. Bu süreçte Belçikalı Türklerin kablo şebekelerine abone olmak yerine, Türk televizyonlarını çanak antenler yoluyla izlemeyi tercih ettikleri de bilinmektedir (Lambert, 2000: 62). Yapılan bir araştırmaya göre Belçikalı Türklerin %90'ının evinde çanak-uydu anten sistemi bulunmaktaydı (Gelekçi-Köse, 2009: 167). Başka bir araştırmadan da Belçikalı Türklerin %38'inin Belçika kanallarını, %66'sının da Türk kanallarını her gün izlediği anlaşılmaktadır. Türk televizyonlarını izleme oranı Brüksel Türkleri arasında %79'u bulmaktaydı (Kaya-Kentel, 2008: 114). Türklerin Belçika televizyonlarını da izleme oranının yüksek olmasına rağmen Belçika'daki kamu televizyonlarında sınırlı sayıda Türkçe program yapılmıştır. Son olarak 2007 ve 2008 yıllarında Brüksel kamu televizyonu TV Brussel'de pazar günleri "TrBrüksel" adlı Türkçe bir program yayınlanmıştır. Fikret Aydemir'in yapımcılığında hazırlanan program diğer toplulukların da izleyebilmesi için Felemenkçe altyazılı olarak yayınlanmıştır. Belçikalı Türkler 2017 yılından itibaren SkyLive TV, Aktif TV ve Avrupa Korner TV adlarında televizyon kanalları kurarak IPTV internet üzerinden yayın yapmaya başlamışlardır (Soydan, 2019: 16-17).

Günümüzde Belçika'da karasal yayın yapan bir Türkçe televizyon kanalı ya da program yoktur. Ancak 2004 yılından bu yana Almanya'nın Duisburg şehrinde yayınlarını sürdüren Kanal Avrupa, Belçikalı Türklerin de sesini duyurmaya çalışmaktadır. Kanal Avrupa bünyesinde Belçikalı Türklerle ilgili Hüseyin Dönmez tarafından haftalık programlar yapılmaktadır. Belçika'da yaşayan gazeteci Dönmez'in hazırlayıp sunduğu Avrupa Baskısı, Belçika Gündemi, Belçika Aktüel programları Kanal Avrupa'da yayınlanmıştır. Dönmez'in "Brüksel Gündemi" adlı programının yayını sürmekte ve Belçikalı Türklerin sorunları dile getirilmektedir.

Belçika'da yaşayan Türk gazeteciler, Türkiye merkezli ulusal televizyon kanallarında yaptıkları programlarında Belçika Türk toplumuyla ilgili haber ve gelişmelere yer vermiştir. Hüseyin Dönmez TRT INT'teki "Dünyanın Ekonomisi" programına katkı sunarken, Yu-

suf Çınal Ulusal Kanal'da "Gözden Uzaktakiler" ve Fikret Aydemir de TRT-INT televizyonuna "Brüksel Yansımaları" adlı programları hazırlayıp, sunmuşlardır (Çınal, 2005: 115).

Belçika'da Türkçe Yazılı Basın

İş gücü anlaşmasının yapıldığı ilk yıllarda Belçika'da Türkçe yazılı basın yoktu. Belçika'daki ilk Türkçe yazılı yayın 1 Ağustos 1965 tarihinde Hristiyan Sendikalar Birliği'nin (CSC-ACV) Türk işçileri bilgilendirmek için çıkartmış olduğu *Emek* adlı gazetedir. İlk yayın yönetmeni Ekrem Bilgin olan *Emek*, gazeteden çok bülten formatında hazırlanan sekiz sayfalık bir yayındı. Daha sonra *Türk-Danış Derneği*'nin yönetiminde ve yine aynı sendikanın desteğiyle yayınlarını sürdüren *Emek* 250 sayı yayınlandıktan sonra 1997 yılında kapanmıştır. Gazeteyi 1974-1997 yılları arasında da Muharrem Kahraman yönetmiştir. Daha sonra *Emek* gazetesini hazırlayan ekip, Muharrem Kahraman yönetiminde Brüksel merkezli *Türk-Danış Derneği*'nin aylık yayın organı *Türk-Danış Bülteni*'ni de çıkarmıştır. Bu bültende yaklaşık 40 sayı yayınlanmıştır (Çınal, 2005: 113-114).

Türk-Danış Bülteni'nden sonra Belçika'daki Türk dernek ve federasyonları, ücretsiz olarak dağıtılan bülten ve dergiler çıkarmaya devam etmiştir. 1994 yılında Avrupa Türk Akademisyenler Birliği (EATA) bir bülten çıkarmıştır. Bunu diğer Türk kurum ve kuruluşlarının çıkardığı bültenler izlemiştir. 2001 yılında merkezi Gent şehrinde bulunan Çağdaş Dernekler Federasyonu *Çağdaş* adlı bir dergi çıkarmış, ancak bu dergi bir süre sonra kapanmıştır (Aydemir, 2007:7). Anvers Türk Dernekler Birliği tarafından *Birlik* adlı üç aylık dergi uzun yıllar boyunca çıkarılmıştır. Genel Merkezi Beringen'de bulunan Belçika Türk Dernekler Birliği (*Turkse Unie*) tarafından çıkarılan *Ekip* adlı üç aylık dergi günümüzde de yayınlarını sürdürmektedir. 2000'li yıllarda Türk kuruluşlarının çıkardığı bültenler dergilere evrilmiş, profesyonel bir anlayışla hazırlanmaya başlanmıştır. 2003-2005 yılları arasında Celil Gündoğdu yönetiminde Brüksel'de Avrupa Derneği'nin dergisi *Yeni Avrupa* yayınlanmıştır. Aynı dönemde Belçika hükümetinden de destek alan Anadolu Derneği'nin aylık yayın organı olan *Anadolu* dergisi Brüksel'de Dolunay Uluç ve Sıtkı Uluç yönetiminde uzun yıllar çıkarılmıştır (Çınal, 2005: 118).

1973 yılından sonra Belçika'nın işçi alımını durdurmasına rağmen gerek 1971 gerekse de 1980 askeri darbeleri sonrası Türkiye'den siyasi mülteciler gelmeye devam etmiştir. Türkiye'den gelen siyasi mültecilerin de içinde olduğu sendika, dernek ve birlikler özellikle de Belçika Türkiyeli İşçiler Birliği (*Union des travailleurs de Turquie en Belgique*-UTTB) bünyesinde Belçika'da *Türkçe* dergi ve bültenler çıkarmışlardır. Bunlar arasında *Kurtuluş* (1975), *Emeğin Sesi* (1975-1976), *Birlik Yolu* (1977-1978), *Birlik* (1979), *Göçmen İşçi* (1979-1980), *İnfo-Türk Bülteni* (1976-1980), *Tek Cephe* (1980-1982) ve UTTB'in *Haber Bülteni* (1980'li yıllar) gibi yayınlar yer almaktadır (Özgüden, 1983: 54-55).

1967 yılında Türk ulusal gazetelerinden *Tercüman* gazetesi Almanya'da basılmaya başlanmıştır. 1969 yılında da Hürriyet gazetesi ve ardından da *Milliyet, Günaydın, Sabah, Tan, Star* ve *Fanatik* gazeteleri Almanya'da basılıp, tüm Avrupa'ya dağıtılmaya başlayınca Belçi-

"Belçika'daki ilk Türkçe yazılı yayın 1 Ağustos 1965 tarihinde Hristiyan Sendikalar Birliği'nin (CSC-ACV) Türk işçileri bilgilendirmek için çıkartmış olduğu Emek adlı gazetedir."

ka'da yaşayan Türkler de ulusal gazetelere erişebilmiştir. 1980'li yıllara kadar *Tercüman* ve *Hürriyet* gazeteleri bölgesel haberlerin yer aldığı Benelüks ekleriyle okuyucu sayısını artırmıştır. Bu eklerde çalışan Türk gazeteciler daha sonraki yıllarda Belçika'daki Türkçe basının temellerini atmıştır. 1990'lı yıllarda uydu ve kablo TV yayınları sayesinde ilk olarak TRT-INT ve daha sonra özel Türk kanalları Avrupa'daki Türklerce seyredilmeye başlayınca Türkiye merkezli ulusal gazeteler işlevini kaybetmiş ve bir süre sonra büyük bölümü Avrupa baskılarını durdurmuştur (Karaçay, 2012: 358-359).

1980'lere kadar Belçika'da üretilen Türkçe içerik, sendikaların çıkardığı bültenlerle sınırlıydı. Uydu ve kablodan Türk televizyonlarının yayınlarının izlenebilmesi Belçikalı Türklerin Türkiye ile bağlarını artırdı, ancak yerel konular ikinci planda kalınca Belçika'daki Türkçe medyanın gelişmesini sağladı. Yazılı basın, özellikle 1980'lerin sonlarından itibaren Belçika'daki Türk toplumunun sosyal ve kültürel yaşamını yansıtmada önemli bir rol oynamıştır. 1986 yılında iş insanları Orhan Liman ile Bülent Gürçam'ın girişimleriyle üç sayı yayınlanabilen tabloid ebadında *Gurbet* gazetesi Belçika'nın profesyonel anlamda hazırlanan ilk Türkçe gazetesi olmuştur. *Gurbet'i*, 1987 yılında Yusuf Çınal tarafından Brüksel'de altı sayı yayınlanan *Hasret* gazetesi izlemiştir. *Hasret*, adını 1991 yılında *Çark Europe* ile değiştirerek aylık olarak 17 sayı yayınlanmıştır (Çınal, 2005: 121).

1990'lı yıllar Belçika'daki Türkçe gazetelerin atılım yaptığı bir dönem olmuştur. Türkiye'den Belçika'ya göçen işçi nüfusun büyük bölümü artık kalıcı hâle gelmişti. Aile birleşmeleri, ikinci kuşak çocukların doğumu ve vatandaşlık kazanımları artmıştı. Topluluğun büyümesiyle birlikte bilgi ihtiyacı da çeşitlendi. Bu ihtiyaçlar doğrultusunda, daha profesyonel yayınlar yapılmaya başlandı. Türkiye ve Belçika'dan haberlere, göçmen hakları, sosyal güvenlik, oturum/vatandaşlık mevzuatlarına, kültürel etkinlik haberlerine, cami duyurularına, iş insanları, siyasetçiler, dernek temsilcileriyle röportajlara ve kültür-sanat sayfalarına yer veren bu gazeteler genellikle aylık olarak yayınlanıyordu ve bir süre yayın hayatlarını sürdürdükten sonra kapandılar. Bu gazeteler Türk esnaflardan aldıkları reklam gelirleriyle ve çoğunlukla gönüllü çalışanları sayesinde ayakta kalmıştır. Gazeteler kahvehanelerde, camilerde ve marketlerde ücretsiz dağıtılıyordu. Belçika hükümeti, entegrasyon politikaları çerçevesinde Türkçe yayın yapan bazı medya organlarını dolaylı olarak desteklemiştir. Ancak Belçika'daki yönetim bölgelerinde farklı göçmen politikaları olması nedeniyle bu destekler değişiklik göstermiştir. Flaman ve Brüksel Bölgesi'nde çokkültürcü anlayış çerçevesinde göçmen kuruluşları Felemenkçe ve Fransızcaya da yer verilmesi şartıyla desteklenmektedir (Kaya-Kentel, 2008: 33). Valonya'da ise göçmenlerin kurumlarına destek

konusunda isteksiz davranılmıştır. Bu çerçevede Belçika'daki Türk derneklerinin çıkardığı bazı yayın organları belediyeler, kültürel fonlar ya da Avrupa Birliği hibeleri aracılığıyla hükümetlerce desteklenmiştir. Bu nedenle bazı gazete ve dergiler iki dilli (Türkçe-Fransızca ya da Türkçe-Felemenkçe) olarak yayınlanmıştır (Çınal, 2005: 124).

2001 yılında Brüksel'de Ender Duruel ve Hüseyin Aykan tarafından hazırlanan *Esinti* gazetesi yedi sayı çıkarıldıktan sonra kapanmıştır. Hüseyin Aykan daha sonra 2002 yılında dört sayı çıkan *Objektif* gazetesini yayınlamıştır. 2002 yılında Anvers şehrinde Ali Bakay tarafından hazırlanan *Belçika Expres* gazetesi çıkarılmıştır, 2005 yılında *Avrupa Expres* adını alan gazete Almanya'da da dağıtılmaya başlanmıştır (Çınal, 2005: 121). 2004 yılında Brüksel'de Yusuf Çınal tarafından *Beltürk* gazetesi yayınlanmaya başlanmıştır. Çınal, daha sonra 2006 yılında *Yenihaber* gazetesini çıkarmıştır. 2005 yılında Brüksel'de aylık *Binfikir* gazetesi yayınlanmaya başlanmış ve 2018 yılına kadar yayınlarını sürdürmüştür. 2006 yılında ise *EuroTürk* gazetesi yayınlanmıştır (Aydemir, 2007: 11). 1990'lı yıllarda Belçika'da iki Türkçe mizah dergisi de yayınlanmıştır. Bunlardan ilki Brüksel'de Türkçe-Fransızca iki dilli olarak çıkarılan *Kardaş* idi. 1997 yılında bu kez Gent şehrinde *Jeton* adında iki aylık mizah dergisi yayınlanmaya başlanmıştır. Her iki dergi de gazetelerden farklı olarak ücretsiz dağıtılmıyor, parayla satılıyordu (Çınal, 2005: 119).

2000'li yıllarda internetin yaygınlaşmasıyla birlikte Türkçe yazılı basın, geleneksel gazete ve dergi formatından dijital mecraya taşınmıştır. Belçika'daki Türk toplumu, internet üzerinden haber almak ve sosyal çevreleriyle etkileşime geçmek için yeni platformlara yönelmiştir. Belçika'da *Belturk, abhaber, Eglence, Binfikir, Anadolu, Belexpresse, Gundem, Belcikahaber, Turkhavadis* gibi internet üzerinden habercilik yapan siteler kurulmuştur. Haber sitelerinde Belçika ve Türkiye'den haberlerle, Türk derneklerinin faaliyetleri, konsolosluk duyuruları ve etkinlikler yer almaktaydı. Eğitimli ve yaşadıkları ülkenin dilini iyi bilen genç kuşaklar medya tüketim alışkanlıklarını da değiştirmiştir. Bu dönemde Avrupa'nın diğer ülkelerinde olduğu gibi Belçika'da da yazılı basına ilgi azalmış, web tabanlı haber siteleri yaygınlaşmıştır (Temel & Önürmen, 2021: 314-315).

Belçika'da yakın zamana kadar çeşitli gazete ve dergiler yayınlanmaya devam etmiştir. 2012'de Brüksel'de Şükrü Sağlam tarafından yayınlanmaya başlayan aylık *Yeni Vatan* dergisi, Brüksel'de 2016'da Fikret Aydemir yönetiminde Türkçe ve Felemenkçe iki dilli olarak yayınlanmaya başlayan aylık *Belçika Kuzey* gazetesi bunlar arasındadır. *Belgotürk, Panaroma Gent* (Türkçe, Bulgarca ve Felemenkçe üç dilli), *Belemturk, Macro-Micro, Lamanchette, Troya Art* ve *Troya Kids* (Türkçe-Felemenkçe) 2010'lu yıllarda kurulan diğer dergiler arasındadır. Celil Gündoğdu tarafından 2006 yılında Brüksel merkezli olarak çıkarılmaya başlanan *Belçika Haber* dergisi 2015 yılında kapanmıştır. Gündoğdu'nun 2015 yılında Türkçe ve Fransızca olarak iki dilli yayınlamaya başladığı aylık *Belçika Aydın Haber* dergisi 2025 yılında da yayın hayatına Türkçe olarak devam etmektedir.

Günümüzde Belçika'da Türkçe Medya

Belçika'da Türkçe medyanın gündemini, Belçika ve Türkiye'den haberlerle, Belçikalı Türklerin yaşadığı sorunlar belirlemektedir. Geçmişte oy hakkı, çifte vatandaşlık gibi konular ağırlıklı olarak işlenirken günümüzde ırkçılık, ötekileştirme, İslamofobi ve otomatik bilgi paylaşımı gibi yurt dışındaki Türkleri ilgilendiren sorunlar ağırlıklı olarak işlenmektedir (Temel & Önürmen, 2021: 316). Yapılan bir araştırmaya göre Belçikalı Türkler Belçika medyasını da büyük ölçüde takip etmektedir (Kaya-Kentel, 2008: 112-113). Ancak özellikle kamu yayın kurumlarında sınırlı sayıda Türkçe yayının gerçekleşmiş oluşu (günümüzde hiç yoktur) büyük bir eksiklik olarak göze çarpmaktadır.

2000'li yıllarda internetin yaygınlaşması ve sosyal medyanın önem kazanmasıyla birlikte Belçikalı Türkler ana vatanla daha hızlı ve kolay iletişim kurmaya başladılar. Ancak bu gelişme Avrupa'nın diğer ülkelerinde olduğu gibi Belçika'da da yazılı Türkçe basının neredeyse tamamen sona ermesine ve gazete ve dergilerin dijital mecraya taşınmasına neden oldu. Belçika'daki Türkçe yazılı basının dönüşümünde dijitalleşme büyük bir rol oynamıştır. Belçika'da Türkçe medya faaliyetlerini yürüten gazeteciler için ekonomik ve teknik sorunların öne çıktığı görülmektedir. Belçika'da Türkçe medya kuruluşları, çoğunlukla Türk esnafının reklam ve sponsorluk desteğiyle varlığını sürdürmeye çalışmakta ve ana vatan Türkiye'den de destek beklemektedir (Temel & Önürmen, 2021: 321-323). Türkçe yayın yapan kuruluşların çoğu ekonomik nedenlerle kapanmıştır, varlığını sürdüren haber siteleri ve radyolar ise ayakta kalma mücadelesi vermektedir. 2016 yılında Belçika'da faaliyet gösteren Türkçe medya kuruluşlarında çalışanlar Belçika Türkçe Medya Birliği'ni (BTMB) kurarak mesleki dayanışma içine girmişlerdir.

Türkçe radyo deneyimlerinin Belçika'daki Türk nüfusunun dörtte birinin yaşadığı Brüksel'de yoğunlaştığı görülmektedir. Günümüzde *Gold FM*, *SkyLive Radio* ve *Radyo Gar* Brüksel merkezli olarak yayın yapmakta, bir başka Türk radyosu olan *Turkuaz FM* ise Liège şehrinde yayınlarını sürdürmektedir (Soydan, 2024: 204).

Günümüzde Belçika'da yayınlarını sürdüren Türkçe televizyon programı yoktur. Ancak *Brükselkorner* ve *Belemturk* sitelerinde düzensiz de olsa internet üzerinden canlı yayınlar yapılmaktadır. Öte yandan Türk radyolarının sosyal medya platformları üzerinden yaptıkları canlı yayınlarını görüntülü olarak izlemek de mümkündür.

Yazılı basında yalnızca *Belçika Aydın Haber* dergisi 2025 yılında da aylık olarak yayınlarını sürdürmektedir. Geçmişte yazılı olarak yayın yapan bazı yayın kuruluşları dijital mecraya taşınmıştır. Günümüzde *Yenivatan*, *Belturk*, *Brukselhaber*, *Gundem*, *Brukselkorner*, *GazeteTurk*, *Aktif*, *BelemTurk* haber siteleri internet üzerinden yayınlarını sürdürmektedir.

Belçikalı Türkler yeni dönemde başta YouTube ve Instagram olmak üzere sosyal medya

platformlarında içerikler üretip, paylaşmaya başlamıştır. Yeni dönemdeki içeriklerin geçmişteki deneyimlerden en önemli farkı, medya mensuplarından ziyade kişisel üretimler olmasıdır. Belçikalı Türklerin sosyal medya platformlarında Fransızca veya Felemenkçe içerik üretmeye başlaması ülkedeki diğer halklarla etkileşimi de artırmıştır.

Sonuç

Bu çalışmada Belçika'daki Türkçe medya faaliyetleri başlangıcından itibaren anlatılmıştır. Avrupa ülkelerinde Almanya'dan sonra en zengin Türkçe medya deneyimlerinin Belçika'da yaşandığını söylemek mümkündür.

Belçika'da Türkçe medya, göçün ilk yıllarından başlayarak yalnızca iletişim aracı olmamış; kimliğin korunması, kuşaklar arası iletişim ve ana vatan Türkiye ile bağların sürdürülmesi açısından da önemli bir rol üstlenmiştir. Belçika'da Türkçe medya deneyimlerinde 1980'lerde, sendikal konulara ve sosyal güvenlik sistemine dair bilinçlendirme çabaları öne çıkmıştır. Türkçenin yaşatılması, kültürel etkinliklerin duyurulması ve geleneksel değerlerin aktarılması hedeflenmiştir. Türkiye siyasetini ve gündemini takip eden yazılarla ana vatanla güçlü bir bağ kurulmaya çalışılmıştır. Özellikle iki dilli yayınlar aracılığıyla hem Türk toplumunun Belçika'ya entegrasyonu hem de Belçikalıların Türkleri daha iyi tanıması amaçlanmıştır.

1990'larda Belçika merkezli Türkçe basılı yayınların sayısı artmış ve çok sayıda Türkçe gazete ve dergi yayınlanmıştır. İnternetin yaygınlaşmasından sonra Belçika'daki Türkçe gazete ve dergilerin büyük bölümü kapanmış, Türkçe medya faaliyetleri daha çok internet mecrasına kaymıştır. Belçika'daki Türkçe medya, yerel anlamda Belçika Türk toplumunun varlığını görünür kıldığı gibi dijitalleşme sayesinde gerek ana vatan gerekse de diğer Avrupa ülkelerinde yaşayan Türklerin birbirleriyle ve ana vatanla iletişiminin artmasını sağlamıştır.

Günümüzde Belçika'da yayın hayatını basılı olarak sürdüren Türklere ait yalnızca bir dergi ve internet üzerinde yayınlarını sürdüren haber siteleri bulunmaktadır. Öte yandan Belçika, Almanya'dan sonra Türkçe radyo yayın deneyimlerinin en fazla yaşandığı ülke olmuştur. Günümüzde de Belçika'da dört Türk radyosu yayınlarını sürdürmektedir (Soydan, 2024: 204).

Günümüzde Türkler Belçika'nın asli unsurlarından biri durumuna gelmiştir. Belçika'da farklı partilerden seçilmiş Türk kökenli 15 milletvekili, siyasi partilerin genel başkan ve genel başkan yardımcılığına kadar yükselmiş politikacılar, bir belediye başkanı ve 10'dan fazla belediye başkan yardımcısı, 100'ü aşkın belediye meclis üyesi artık Belçika siyasetinin parçası olmuştur. Spordan edebiyata, bilimden iş yaşamına kadar birçok alanda başarılı olmuş ve Belçika kamuoyunca tanınmış Türkleri görmek mümkündür. Belçika'da Türkçe medyanın, Türklerin toplumsal hayata entegre olmalarını kolaylaştıran bir araca dönüştüğü görülmektedir. Toplumsal olaylara dair bilgilendirmeler yaparak, göçmenlerin hakları, yasalar, sağlık hizmetleri ve eğitim fırsatları hakkında farkındalık yaratmıştır. Aynı za-

manda, Belçikalı Türklerin karşılaştığı toplumsal sorunları ve göçmen karşıtı söylemleri gündeme getiren önemli platformlar olmuştur. Belçika'da Türkçe medya, Belçikalı Türklerin haklarını savunarak toplumsal bilinç oluşturmuştur. Belçikalı Türkler özellikle seçim dönemlerinde başta radyolar olmak üzere Türkçe medyayı aktif şekilde kullanmışlardır. Gazete, dergi ve radyolar aracılığıyla hem Belçika'daki hem de Türkiye'deki gelişmeleri takip edebilmişlerdir. Belçikalı Türklerin dayanışmasında büyük rol oynayan Türkçe medya, toplumsal entegrasyon süreçlerini kolaylaştıran bir kamusal alan olmuştur.

Belçika'da Türkçe medya, haberciliğin yanında Türkçenin yaşatılması ve dolayısıyla Türk kimliğinin korunmasını sağlamıştır, aynı zamanda Belçika Türk toplumunun kolektif hafızasını ve kültürel sürekliliğini taşıyan önemli bir mecradır. Bültenlerden sosyal medya yayınlarına uzanan bu süreç, Belçikalı Türklerin dönüşümünü de yansıtmaktadır. Gelecekte Türkçe medyanın hem entegrasyon politikaları hem de dijital okuryazarlık düzeyiyle şekillenmeye devam edeceğini söylemek mümkündür.

B

Kaynakça

Abadan-Unat N. (2017) *Bitmeyen Göç: Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa.* İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Akarcalı, S. (2003). *Radyo ve Televizyonda Türk Dış Yayınları*. Ankara: İmaj Yayınları.

Aydemir, F. (2007). *Belçika'da Türkçe Yerel Basın.* Brüksel.

Cankaya, Ö., Güney, S. & Köksalan, E. (2008). Turkish Radio Broadcasts in the Netherlands: Community Communication or Ethnic Market. Westminster Papers in Communication and Culture, C: 5, 86-106

Çınal, Y. (2005). in *Belçika'daki Türk Medyası. Yurt Dışındaki Türk Medyası Sempozyumu -Bildiriler içinde (s.109-128)*. Ankara: Başbakanlık BYEGM, Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi, İletişimliler Vakfı Ortak Yayını.

Doğan, A. A. (1994). *Almanya'daki Türk Toplumunun Radyo ve Televizyon İzleme Eğilimi.* Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Emon, E. (2025). *Türkçe ve Türk Dilleri Radyo Yayınları El Kitabı*. Ankara: Nobel Yayınevi.

Gelekçi, C., Köse, A. (2009). *Misafir İşçilikten Etnik Azınlığa Belçika'daki Türkler.* Ankara: Phoneix Yayınevi.

Gündem. (20006). "'Radyo Paşa' Artık Tüm Belçika'ya Yayın Yapıyor".

https://www.gundem.be/yazarlar/konuk-yazarlar/radyo-pasa-artk-tum-belcika-ya-yayn-yapyor/ (Erişim Tarihi: 16 Mayıs 2025)

Gündem. (2008). "Radyo Paşa Brüksel'e Veda Ediyor". https://www.gundem.be/haberler/belcika/radyo-pasa-bruksel-e-veda-ediyor/ (Erişim tarihi: 16 Mayıs 2025)

Jeanneney, J. (1998). *Başlangıcından Günümüze Medya Tarihi*. İstanbul: YKY.

Karaçay, İ. (2012). *Türkiye-Hollanda Arasında 400 Yıllık Resmi İlişkiler ve Hollanda'ya Türk Göçünün 50'nci Yılı.* İstanbul: Stichting Dunya.

Kaya, A.- Kentel, F. (2008). *Belçika Türkleri.* İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Köksal, G. (2016). *Avrupa'daki Türkçe Medya.* http://www.egazete.de/avrupadaki-turkce-medya-2/ (Erişim tarihi: 30 Mayıs 2025)

Lambert, P. (2000). *Pierre-Yves Lambert, La Participation Politique et Les Médias de la Population Musulmane de Belgique*. Manço, Ural (dir.). Voix et Voies Musulmanes de Belgique. Bruxelles: Presses de l'Université Saint-Louis. 49-65.

Özakman, T. (2011). Dış Ülkelerdeki İşçilerimize Hitap Eden Radyo Yayınları. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi* (18), 141-148

Özgüden, D. (1983). *Immigration Turque et Mass Media.* Bruxelles: İnfo-Turk.

RTBF auv10. (1989). Interwallonie Retour à l'école pour les adultes turcs. (Erişim Tarihi: 12 Ağustos 2025).

Soydan, E. (2018). Yurtdışında Türkçe İnternet Radyoculuğun Yirminci Yılı. in *Dijital Çağda İletişim Okumaları-I* içinde (s.93-115) . İstanbul: Hiperlink.

Soydan, E. (2019). Avrupa Ülkelerinde Yapılan Türkçe Televizyon Yayınlarının Dünü ve Bugünü Üzerine Bir İnceleme. *TRT Akademi*, 4, 7, s. 6-25.

Soydan, E. (2022). *Belçika'da Türkçe Radyo Yayıncılığı: İlk Lisanslı Türk Radyosu Gold FM Hakkında Bir İnceleme.* Proceedings of the 19th International Symposium Communication in the Millennium, s. 229-230.

Soydan, E. (2023). Dijitalleşmenin Radyoya Sunduğu Yeni Olanaklar. in *Dijital Çağda İletişim: İmkan ve Sınırlılıklar* (s. 153-168). Konya: Eğitim Yayınevi.

Soydan, E. (2024). *Yurt Dışında Türkçe Radyo Yayıncılığında Dijital Dönem: Dab+ Radyoları ve Skylive Radio.* 11. Uluslararası İletişim Günleri Dijital Eşitsizlik ve Veri Sömürgeciliği Sempozyumu Bildiri Özetleri Kitabı, Üsküdar Üniversitesi Yayınları, s. 204-205.

Statbel. (2015). https://statbel.fgov.be/fr/themes/population/structure-de-la-population/origine (Erişim tarihi: 13 Haziran 2025)

Temel, F. & Önürmen, O. (2021). Avrupa'da Türk Medyası: Sorunlar, Beklentiler ve Çözüm Önerileri. in *Göçün 60. Yılında Avrupa'da Türk Toplumu* içinde (s. 303-326) Ankara: Nobel Yayınevi.

Tuna, Orhan v.d. (1966). *Türkiye'den F.Almanya'ya İşgücü Akımı ve Meseleleri II. Rapor.* İstanbul: İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayını.

Söyleşi

BELÇİKA TÜRK DİASPORASININ MEDYADAKİ GÖRÜNÜRLÜĞÜ: FİKRET AYDEMİR İLE SÖYLEŞİ

FİKRET AYDEMİR
Gazeteci-Yazar

✍ Kısaca kendinizden bahseder misiniz? Türkiye'nin neresinden geliyorsunuz, aileniz ne zaman Belçika'ya göç etmeye karar vermiş?

Türkiye'nin en uzak doğusu Ardahan'ın Posof ilçesinin Sarıdarı köyünde bir eylül sabahı 1969'da dünyaya geldim. Babam, 1966 yılında Berlin üzerinden Belçika'ya göç edenlerden. Bir süre fabrikada çalıştıktan sonra "kara elmas" denilen kömür madenine işçi olarak girdi. Annem ve bizleri ise 1978 yılında Belçika'ya getirdi. Belçika'da madenlerin 1990'da kapatılmasından sonra babam ve iki ağabeyim maden emeklisi oldular. Belçika'da ilkokuldan sonra, ki o dönem okumak için herkes Türkiye'ye geri dönüyordu, eğitimimi devam ettirmek için Bursa'ya döndüm. Orta eğitimimi Türkiye'nin en köklü liselerinden biri olan Bursa Erkek Lisesi'nde yatılı öğrenci olarak tamamladım. Anadolu Üniversitesi'ni kazandım ama yüksek öğrenimimi yurt dışında sürdürmek istediğim için tekrar Belçika'ya geri döndüm. Böylece Orta Asya'dan başlayan göç etme geleneğimizi kendi özel hayatımda da sürdürmüş oldum.

Brüksel Serbest Üniversitesi *(Vrije Universiteit Brussel- VUB*) Sosyal Bilimler Fakültesi'nde eğitimime başladım, Leu-

ven'den mezun oldum. VUB'da ilk yılımda tanıştığımız, o zaman öğrenci ama daha sonra Belçika'nın bana göre en iyi doktoru olan Dr. Selma Türköz ile evliyim ve üniversite öğrencisi bir oğlumuz var.

✍ Medya sektörüne nasıl girdiniz? Hikâyesi nedir? İlham aldığınız birileri oldu mu?

Leuven'de öğrencilik yıllarımda gazeteciliğe başladım. *Milliyet* gazetesinde 1995 yılında yerel muhabir olarak başladığım mesleğimin tam 30. yılındayım. Türkiye ile Avrupa Birliği ilişkilerinin zirve dönemi olarak nitelendirebileceğimiz 1999-2009 yıllarını *Sabah* gazetesinin (doğal olarak ATV) Brüksel Temsilcisi olarak geçirdim. Daha sonra *Akşam* gazetesinde köşe yazarlığı yaptım. Son üç yıldır da Dünya gazetesinin köşe yazarıyım.

Benim gazeteciliğe başladığım yıllarda herkesin örnek aldığı Mehmet Ali Birand elbette beni de etkiledi. Mesleğe, muhabir olarak o dönemin *Milliyet* Brüksel Temsilcisi Ahmet Sever'in yanında başladım. Ahmet Sever de Mehmet Ali Birand'ın *Milliyet* gazetesinin Brüksel Temsilcisi olduğu dönemde başlamış... Ayrıca sanırım gazetecilikte "Zafer Mutlu ekolü" de beni etkiledi.

Gazeteciliğin yanı sıra, kurduğum yapım şirketindeki çalışkan ekiple birlikte Brüksel devlet televizyonu tvbrussel'e "trbrüksel" ve TRT'ye haftalık "Brüksel Yansımaları", "Gurbetçi Futbolcular", "Hey Taksi" programlarını çektik. Yine TRT'ye "Tersine Göç", Al Jazeera'ya "Fötr Şapka" ve Hollanda devlet televizyonu NTR'ye farklı konularda 16 belgesel çektik. Bir de Belçika'ya Türk işçi göçünün 50. yılı anmaları kapsamında "Anma" ve "50 years Together" belgeselleri yaptık.

Belçika'ya Türk işçi göçünün 60. yılı kapsamında da "Göç Edebiyat Taşır" isimli Türkçe ve Felemenkçe öykü, şiir ve denemelerden oluşan "Het Boekenhuis" Yayınevi'nden Nerkiz Şahin ve Yılmaz Koçak ile birlikte bir kitap çıkarttık. *Göç Edebiyat Taşır* kitabı bence çok kıymetli, çünkü Bel-

çika'da kütüphanelere ve arşivlere giren bir çalışma oldu. Diğer kitaplarım ise *Hatıralar*, İnkılap Yayınevi'nden çıkan *Hayata Dair Bi'kaç Satır* kitabım.

Ayrıca 2006 yılından beri haftalık haber/yorum programı olan "8. Gün"ü Radyo Gar'da, radyonun kurucusu Zana Eminli Acar ile birlikte hâlâ sürdürüyorum.

✍ Belçikalı Türklerin medya alanındaki görünürlüğünü değerlendirebilir misiniz?

Belçikalı Türklerin medya görünürlüğü, düşünüldüğünden daha güçlü bir seviyede. Nüfusu 11 milyon olan Belçika'da, farklı parti ve parlamentolarda 15 Türk kökenli seçilmiş milletvekilimiz var. Bugün itibarıyla bir belediye başkanımız, ondan fazla belediye başkan yardımcımız ve çeşitli belediyelerde 105 seçilmiş Türk kökenli belediye meclis üyemiz var. İktidar ortağı Flaman Yeşilller Partisi (Groen) Genel Başkanlığı'nı bir dönem Meyrem Almacı yaptı. Flaman sosyal demokrat parti Vooruit'un Genel Başkan Yardımcısı Funda Oru ve Valon sosyal demokrat parti PS'nin de Genel Başkan Yardımcısı Duygu Çelik.

Brüksel Hükümeti Başbakanı Rudi Vervoort'un sözcüsü beş yıl boyunca Zeynep Balcı isimli bir kızımızdı. Federal Başbakanlık Basın Merkezi'nde, bir dönem milletvekilliği de yapmış olan Veli Yüksel görev yapıyor.

Belçika süper ligin takımlarından Westerlo ve Beerschot'un sahipleri ve yöneticileri Türk. İkinci ve üçüncü liglerde de sahipleri Türk olan takımlarımız var. A Milli Futbol Takımımızın kalecilerinden Sinan Bolat ve çok sayıda başka Türk futbolcular yeşil sahalarda boy gösteriyor. Mustafa Kör gibi Fransızca ve Flamanca eserler kaleme alan yazarlarımız Belçika'nın en tanınmış yazarları arasında gösteriliyor. Leuven Üniversitesi'nden (KU Leuven- KUL) Prof. Dr. Baki Topal, Anvers Üniversitesi'nden (UA) onkolog Prof. Dr. Sevilay Altıntaş ve geçtiğimiz günlerde kaybettiğimiz kalp cerrahı Prof. Dr. Alaaddin Yılmaz da Belçika'nın en tanınan bilim insanlarından.

✍ Belçika medyasını değerlendirdiğinizde göçmen ve azınlıkların yeterli düzeyde temsil edildiğini düşünüyor musunuz? Belçika devletinin, özellikle kamu yayınlarında bu konuda politikaları var mıdır? Yeterince uygulanmakta mıdır?

Başbakanlık Basın Merkezi'nde görev yapan Veli Yüksel, uzun yıllar Belçika devlet televizyonu VRT'de muhabir olarak sürekli ana haber bültenlerine çıkan bir arkadaşımızdı. Şu anda devlet televizyonu VRT'nin ana haber sunucularından biri Fatma Taşpınar isimli bir Türk kızı. Özel televizyon olan VTM'de de Faruk Özgüneş uzun yıllar ana haber sundu.

Daha önce de devlet televizyonu VRT'de (Felemenkçe) Fethi Gümüş ile Bülent Samanlı "Babel" isimli Türkçe program yaptılar. Devlet televizyonun RTBF'ye (Fransızca) Nazım Alfatlı da uzun yıllar programlar yaptı. Flaman kesiminin en büyük gazetelerinden biri olan *De Morgen* gazetesine Ayfer Erkul yaklaşık 25 yıldır haber ve dosyalar hazırlıyor. Ben de iki yıl boyunca Brüksel devlet televizyonu tvbrussel için "trbrüksel" isimli Türkçe televizyon programları hazırladım.

Bütün bu saydığım isimlere rağmen Belçika devletinin özellikle kamu yayınlarında yabancılara yönelik bir yayın politikasının olduğunu düşünmüyorum. Birey-

"Belçikalı Türklerin medya görünürlüğü, düşünüldüğünden daha güçlü bir seviyede."

sel çabalarla elde edilen başarılar saydıklarım. Aklıma ilk gelen isimler bunlar. Bu başarı hikâyelerine imza atmış insanlarımızın ilmek ilmek ördüğü olumlu imaj maalesef yabancı kökenli bir kişi veya kişilerin dahil olduğu suç olayları ile olumsuz imaja dönüşüp yerle bir olabiliyor.

✍ Yeni medyanın çıkışı göçmenlerin görünürlüğünü nasıl etkilemiştir?

Çağımızın "veba" konularından birine geldik sanırım: sosyal medya... Sosyal paylaşım mecralarında ve sosyal medyada sürekli verilere maruz kalıyoruz. Ama doğru veri ile yanlış veri arasında hiçbir fark yok. Kontrol ve denetim mekanizması yok. İsteyen istediğini yazabiliyor. Yanlış veri ne kadar çok paylaşılıyorsa o kadar doğru sanılmasına neden oluyor.

Bir de buna sanırım internet gazeteciliğini eklemek gerekiyor. İnternet medyası da sadece haber giren kişinin ahlâkına kalmış bir durum. Avrupa'da yaşayan göçmenlerin görünürlüğü, gazeteci kimliği taşımayan ve evrensel basın yayın ilkelerine uymayan kişilerin insafına kalmış durumda maalesef.

✍ Belçika medyasında göçmen medya mensuplarının güçlü tarafları var mıdır? Varsa sizce nelerdir?

Belçika genelinde yaklaşık 300 bin Türk kökenli insanımız ve yaklaşık 1,5 milyon göçmen yaşamakta. Göçmen medya mensuplarının yabancı kültürden gelen refleksleri ve Batı Avrupa kültürünü biliyor olmaları aslında büyük bir artı. Bu kültürel birikimlerini mesleklerine taşıdıkları ölçüde başarılı olabilirler.

Belçika Türk toplumuna baktığımız zaman yine maalesef diyorum eğitim seviyemiz çok düşük. Yüksek eğitim alan öğrenci sayımız sadece iki bin kadar. Daha eğitimli bir toplum yaratmanın yolunu bulmamız gerekiyor. İyi eğitimli, kültürel birikimi fazla ve alanında kendini yetiştirmiş insanlara ihtiyacımız var.

✍ Avrupa'daki göçmenler aktif olarak hangi medya alanlarında yer alıyor? Belçika için Türk kökenlilerin medyada yoğunlaşabileceği hangi sektörler vardır?

Özellikle internet haberciliği her yerde olduğu gibi Avrupalı Türkler arasında da en aktif medya alanı. Batı Avrupa'nın her ülkesinde ondan fazla internet haberciliği yapan siteler mevcut. Kanal Avrupa gibi çok az sayıda Avrupalı Türk televizyonu var. Radyo yayıncılığı da başka bir alan. Üzülerek söylüyorum, daha önce basın denilince aklımıza ilk gelen yazılı basın, finansal sebeplerden ve maliyetinden dolayı giderek yok oluyor.

✍ Belçika'daki Türk diaspora medyasının geçmişten günümüze radyo, televizyon ve yazılı basın sayıları ve etki gücü konusundaki değerlendirmeleriniz nelerdir? Belçikalı Türk medyasında hitap edilen kitle kimlerdir? Hangi dillerde yayınları mevcuttur? Yeterli izleyici kitlesine ulaşabiliyorlar mı?

Belçika'daki ilk Türkçe yayın 1 Ağustos 1965 tarihinde Hristiyan Sendikalar Birliği'nin (CSC-ACV) Türk göçmen işçileri bilgilendirmek için çıkartmış olduğu "Emek" adlı bültendir. *Emek* gazetesi 1974 yılından sonra *Türk-Danış* olarak yayın hayatına devam etti. 1990'lı yıllardan itibaren Çağdaş Dernekler Federasyonu'nun çıkarttığı *Çağdaş* dergisi bir süre sonra kapatıldı ve Türk Dernekler Birliği Federasyonları tarafından çıkartılan *Birlik* ve *Ekip* dergileri çıkarıldı. Ekip hâlâ yayın hayatına devam ediyor. Sırasıyla *Gurbet, Hasret, Çark, Esinti, Objectif, Merhaba, Avrupa Expres, Belturk, Binfikir* ve *EuroTürk* gazeteleri yayınlandı ve bir süre sonra yayın hayatlarına son verdiler.

Yeni yüzyılın başlarında yayın hayatına başlayan *Anadolu* dergisi, (Türkçe), *Kuzey* gazetesi (Türkçe/Felemenkçe), *Belçika Aydın Haber* dergisi (Türkçe/Fransızca) yayınlandı. Bunlardan aylık *Belçika Aydın Haber* sadece Türkçe olarak yayın hayatına devam ediyor.

İnternet devriminin yaşanmasıyla birlikte elbette Belçika'da da internet gazeteciliği örnekleri ortaya çıktı. *Belturk, Eglence, Binfikir, Anadolu, Belexpresse, Gündem, Belcikahaber, Turkhavadis* uzantılı internet sitelerinde haberlere yer verildi. Günümüzde *Yenivatan, Belturk, Brukselhaber, BelcikaAydinHaber, Gundem, Brukselkorner, GazeteTurk, BelemTurk* uzantılı isimleri altında internet haberciliğinde yayın hayatlarını Türkçe olarak sürdürüyorlar. Ayrıca, *De Jonge Turken* (Genç Türkler) Felemenkçe olarak internet üzerinden etkili yayın hayatına devam ediyor.

Belçika'da 1980'li yıllarda özellikle kömür madeni bölgesi olan Limburg ve Liège şehirlerinde sol gruplar, farklı özel radyolarda periyodik olarak Türkçe programlar gerçekleştirdiler. Belçika'da siyasi zeminde etkinliklerini yitiren sol gruplar, radyoculukta da etkinliklerini yitirdiler. 2000'li yılların başında Radyo Paşa, Gold FM, Radyo Anatolia yayın hayatına başladı. Belçika'da 17 yıl boyunca yapılmayan radyo yayın ihalesi 2009 yılında gerçekleştirildi. Frekans dağıtımı yapılmadığı ve yasal boşluk oluştuğu için, 2009 yılındaki ihale sonucu frekans hakkı kazanamayan birçok özel radyo, ki buna Türkçe radyolar da dahil, kapanmak zorunda kaldı. Türkçe yayın hakkı Gold FM'e verildi. Son olarak, Belçika'da 16 Temmuz 2019 yılında açıklanan yeni frekans dağıtımı ihalesini dokuz yıllığına Gold FM (hem karasal yayın hem de DAB+ yayın hakkı) ve SkyLive Radyo (DAB+ yayın hakkı) bir kez daha kazandı. Ayrıca, Radyo Gar (internet yayın) 24 saat Türkçe yayın yapan radyolar olarak hâlâ yayın hayatlarını sürdürüyorlar. Belçikalı Türk medyası Belçika'da yaşayan Türk toplumuna hitap ediyor. Genel anlamda okumayı çok sevmeyen bir toplumuz. Ancak, yapılan internet haberciliği, dergi ve radyo yayınlarının hem Türk kökenli hem de bulunduğumuz ülkedeki karar mercilerinde bulunan kişiler tarafından titizlikle takip edildikleri biliniyor.

"Özellikle internet haberciliği her yerde olduğu gibi Avrupalı Türkler arasında da en aktif medya alanı."

✍ Günümüzde aşırı sağın yükseldiği bir dönemde sizce medyaya ve medya mensuplarına hangi sorumluluklar düşmektedir?

Dünyanın her ülkesinde bilinçli olarak hızla kutuplaşmaya gidiliyor. Bu da beraberinde aşırı sağ partilerin yükselmesine sebep oluyor. Ayrışma yerine birleştirici yayınlar yapmak bizim sorumluluğumuz. Avrupa'da göçle birlikte gelen bir kavram olan "birlikte yaşam"ı savunmalıyız. Yıllardır kullanılan ama içi doldurulamayan birlikte yaşamı gerçekten hayata geçirmeliyiz. En azından bu konuda kendi üzerimize düşen görevi yapmalıyız. Bir de ülkede yaşayan yabancı kökenli insanlarımızın başarı öykülerini daha ön plana çıkarmalıyız.

✍ Medya sektörüne katılmak isteyen Belçikalı Türk gençlere tavsiyeleriniz nelerdir?

Asla vazgeçmesinler. Önce bir hevesle girilen ama bir süre sonra meslekten para kazanamayan genç arkadaşlarımız asla vazgeçmesinler. Manevi hazzı yaşayan genç arkadaşlarımız maddi getirisi olmayınca gazetecilikten vazgeçmek durumunda kalıyorlar doğal olarak. Onları çok iyi anlıyorum ancak, unutulmamalı ki gazetecilik toplumun vicdanına seslenen kamu görevidir. Okuyarak, ama çok okuyarak ve araştırma yaparak kendilerini geliştirip, Türkçe veya bulundukları ülkelerdeki kurumsal medyada yer bulmaya çabalamalılar.

Söyleşi

BELÇİKA'DA TÜRKÇE YAYINCILIĞIN YENİ ÇAĞI ÜZERİNE ERTAN ÖZ İLE SÖYLEŞİ

ERTAN ÖZ
SkyLive Media & Culture Müdürü

✍ Kısaca kendinizden bahseder misiniz? Türkiye'nin neresinden geliyorsunuz, aileniz ne zaman Belçika'ya göç etmeye karar vermiş?

İsmim Ertan Öz, 1966 doğumluyum. 1987 senesinde evlenerek Belçika'ya geldim. Aile üyelerimden burada olanlar vardı. Fakat ben evlendikten sonra geldiğim için kendi annem ve babam burada gurbetçi bir aile olarak bulunmuyordu. 1987'den beri de Brüksel'de ikamet etmekteyim. 36 yıldır Belçika'da çalışıyoruz. Kütüğümde Afyonkarahisar yazar ancak ben Erzincan doğumluyum. İstanbul'da yetiştim. İstanbul'da okudum. Ama yolumuz 1987 yılında Belçika'ya düştü.

✍ Medya alanında çalışmaya nasıl başladınız? Bu konuda bir rol modeliniz veya Belçika Türk toplumunda size öncülük eden birileri var mıydı?

Okul yıllarımda müsamerelerde hep mikrofon bendeydi. Konuşmayı seven biriydim, hitap etmeyi çok seviyordum; bu tutkum okul hayatım boyunca da aynı şekilde devam etti. Brüksel'e geldiğimde bir Türk radyosu açılmıştı. Burada diksiyonu güzel, Türkçe konuşabilen arkadaşlar aranıyordu. Radyoda teknik ekip içerisinde çalışan bir akrabamın tavsiyesi ile 1990'lı yılların başlarında radyoculuğa başlamış oldum.

Halit Kıvanç, Orhan Boran örnek aldığım isimler arasında. Çünkü gençliğimde internet olmadığı için radyolarımızdan *Arkası Yarın* kuşağı, haberler, müzikler dinlerken hep mikrofonun arkasındaki sesi merak etmişimdir. O bende radyoculuğa dair bir merak uyandırıyordu. Acaba bir gün ben de böyle bir iş yapabilir miyim derken Brüksel'de böyle bir işe başlama şansı elde ettim.

✍ SkyLive'ın hikâyesi nedir? Nasıl ve hangi amaçlarla kuruldu? Kimlerle başladınız, şu anki ekibinizden ve program içeriklerinden bahsedebilir misiniz?

SkyLive, 2019'da rahmetli Saffet Han arkadaşımız tarafından kuruldu. Allah'tan rahmet diliyorum kendisine. Devamını da kardeşi Enes Han getirdi. SkyLive, bir medya kültürü olarak kurularak hem televizyonu hem de radyoyu bünyesinde barındırdı ve Belçika'daki medya eksikliğini gidermeyi amaçladı. Çünkü önceden radyolar veya televizyon kanallarının sayısı çok azdı. Enes Han da bu işi devam ettirmek isteyince radyoya, alınan sertifika sayesinde başlandı. Rahmetli Saffet Han tarafından radyoya resmî olarak başvurulması sonucu bizlere de belgeler verilince biz de yolumuza radyo üzerinden devam etmeye karar verdik. Önderliği de Enes Han yaptı. Başlarda televizyon üzerinden devam ediyorduk fakat televizyon için çok büyük bir ekip ve çok fazla bütçe gerekiyordu. Bu sebeple televizyondan çekildik, ancak alınan resmî izin belgemizle bu radyo frekansını devam ettirmeye karar kıldık.

Radyo açılırken verilen müsaade, radyo programlarının %70 Türkçe, %30 Fransızca olması yönündeydi. Bu da Belçika'nın federal yapısından kaynaklanmaktadır. Biz iznimizi Fransızca konuşulan Valon hükümetinden aldığımız için programlarımızda mutlaka %30'luk bir kısım Fransızca olmak zorunda. Ekibimiz 11 kişiden oluşuyor. Herkesin ayrı bir programı ve bir sunuş stili var. Buradaki Türk vatandaşlarını kültürel olarak bilgilendirmek, buradaki gençlerin Türkiye'ye aidiyet duygusuna sahip olma-

sını sağlayabilmek, güzel programlarla onların dikkatini çekebilmek en büyük amacımız diyebilirim.

Bir radyoda olması gereken bütün programlar bizde de var. Nostalji, spor, siyaset, kültür programlarının yanı sıra sadece müzik programı yapan arkadaşlarımız var. Bunun dışında Kastamonu Üniversitesi'nden Erasmus Programı sayesinde bizi ziyarete gelen radyocu arkadaşlar aracılığıyla SkyLive Radyo ve Kastamonu Üniversitesi İletişim Fakültesi arasında iyi niyet protokolü imzalandı. Bu sayede Kastamonu Üniversitesi'nin yayınladıkları programları SkyLive Radyo da yayınlayabilecek.

✍ Dinleyici kitleniz kimlerden oluşuyor?

Programlarımızın %70'i Türkçe olduğu için öncelikle Türk vatandaşlarına hitap ediyoruz. Bu arada çok yakında FM frekansları Avrupa'da ve dünyada değişmeye başlayacak. DAB+[1] dediğimiz bir sistem geliyor. FM frekansı bittiğinde yerine DAB+ gelecek. Bu yeni teknolojiyle yayın yapmaktayız. İnternet sayesinde de bütün dünyaya yayın yapma şansı elde edebiliyoruz. Sosyal medyadan da faydalanıyoruz. Kitlemiz Türk vatandaşları olduğu gibi Fransızca programlarla da Belçika toplumunun tamamına hitap etmiş oluyoruz. Kendimizi Fransızca da ifade ediyoruz. Bize gelen talepler neticesinde Türkler dışındaki toplumların da dikkatini çektiğimizi düşünüyoruz. Yani Belçika'da yaşayan Türk veya harici ülkelerden gelen bütün vatandaşlara temas etmeye çalışıyoruz.

[1] DAB (Digital Audio Broadcasting), radyo yayınlarının dijital olarak iletilmesini sağlayan bir teknolojidir. Analog yayınlara kıyasla daha net ses kalitesi, parazitsiz dinleme, daha fazla radyo kanalı ve ek hizmetler (ör. şarkı bilgisi veya görseller) sunar. Spektrumu verimli kullanmasıyla daha fazla yayın kapasitesi sağlar.

"İnternet yayıncılığı Türk radyoları için umut olmuş ve Türklerin medyadaki görünürlüğünü artırmıştır."

✍ Türk toplumunun kurduğu bir medya kuruluşu olarak yayın dilinin Türkçe veya Fransızca olması arasında nasıl bir stratejik fark görüyorsunuz?

Belçika'da yaşayan her toplumdan insana hitap edebilmek, onlara kendimizi anlatabilmek çok önemli. Türkiye'yi anlatıyoruz. Onlara dokunabiliyorsak, onlara hem ülkemiz hakkında hem de Türk insanı hakkında bir şeyler katabiliyorsak en büyük mutluluğu yaşıyoruz demektir.

✍ Belçikalı Türklerin medya alanındaki görünürlüğünü değerlendirebilir misiniz? Medya alanında sizin dışınızda kurucusu Türk olan kuruluşlar var mı?

Öncelikle radyo yayıncılığı hakkında konuşmam gerekirse yurt dışında Türkçe yayın yapan pek çok geleneksel radyo istasyonu finansal yetersizlikle sebebiyle zorlanmakta veya kapatılmak zorunda kalmaktadır. Ancak internet yayıncılığı Türk radyoları için umut olmuş ve Türklerin medyadaki görünürlüğünü artırmıştır.

Belçika'da Türklerin kurduğu sınırlı sayıda radyo bulunuyor, zira karasal radyo yayıncılığı yapabilmek için CSA'nın (Belçika'nın RTÜK'ü) yaptığı ihaleye katılıp lisans alma mecburiyeti var. 2009 yılında yapılan ihaleden sonra lisans alamayan Türk radyoları kapanmak zorunda kaldı. Belçika'da günümüzde dört Türk radyosu yayınlarını sürdürüyor. Brüksel merkezli lisans alarak karasal yayın yapan GOLD FM ve SkyLive Radio ile internetten yayınlarını sürdüren Radyo Gar var. Liege şehrinde de karasal yayın yapan, lisanslı bir diğer Türk radyosu Turkuaz FM'dir ve yayınlarını sürdürmektedir.

Bunun dışında yazılı ve görsel basınımız da var. Dergiler çıkartan arkadaşlarımız var. Ancak Belçika'da genel anlamda medya görünürlüğünün yetersiz olduğu kanaatindeyim. Finansman aldığımız sürece medyanın kuvvetli olduğunu söyleyebilirim. Eğer finansman sağlanmazsa tüm giderler çalışan ekibe kalıyor. Bu da bazı yerlerde tıkanmamıza sebep oluyor. O yüzden hem Türkiye'den hem de Belçika'daki bakanlıklardan veya derneklerden destek lazım. Bu da sunduğumuz projelerin kabul edilmesiyle aldığımız yardımlar vasıtasıyla oluyor. Destek sağlandığı sürece çalışmalarımızın devamı gelecektir. Bu noktada vatandaşlarımızdan da radyoda reklam yaptırmalarını istiyoruz. Bu sayede radyo da bir şeyler kazanıyor ama bu reklamların da yetersiz olduğunu söyleyebilirim.

✍ Göçmenler, Belçika medyasında ne tür fırsatlar ve zorluklarla karşılaşıyor?

Genel anlamda internetin hayatımıza girmesiyle Türkler de dahil olmak üzere herkes telefonundan istediği müzik ve filme rahatlıkla ulaşabiliyor. Bu da bizler gibi karasal yayınlar yapan televizyon veya radyo programlarının arka plana atılmasına sebep oluyor. Bazen internet bu kadar yaygın olmasaydı ve herkes bizi dinleyebilseydi diyorum ancak bu da mümkün değil tabii.

Biz Türk gençlerimizi sık sık radyomu-

"Yeni medya bizi dijitalleşme, geniş kitlelere erişim ve dinleyici etkileşimini artırma yönünde desteklerken, isteğe bağlı içerik sunan dijital platformlarla rekabet gibi zorluklarla karşı karşıya bırakıyor. Ayrıca, kişiselleştirilmiş içerikler oluşturma imkânı sunarken sürekli yenilik ve adaptasyon gerektiriyor."

zu ziyaret etmeleri için davet ediyoruz. Geçtiğimiz günlerde bir spor programı yapmak için genç arkadaşları davet ettik. Gençlerin mikrofonu alınca çok heyecanlandığını görüyoruz. Bu konuda gençlerimizin öncelikle kendilerini cesaretlendirip girişken olmaları ve medyaya ilgilerini artırmaları gerektiğini düşünüyorum. Biz zamanı gelince emekli olmak durumunda kalacağız. Bayrağı, dolayısıyla radyomuzu teslim edecek gençlerimize ihtiyacımız var. Tabii gençlerimizin kişisel cesaretlerinin yanı sıra ekonomik kaygılarına da çözüm bulmak gerekiyor. Ekonomik kaygıları ortadan kaldırmak adına medyadaki mevcut finansman sorununun çözümü için girişimlere de ihtiyacımız var.

✍ **SkyLive Radio Belçikalı Türklerin ilk dijital yayın yapan radyosu olarak bilinmektedir. Medya prodüksiyonunda teknolojik gelişmelerin şirketinize etkisi nedir? Yeni medya türleri sizi nasıl etkilemektedir?**

Teknolojik gelişmenin bize hem olumlu hem de olumsuz anlamda etkileri oldu. Olumsuz anlamda radyolara ilgi nispeten azalsa da olumlu anlamda daha geniş dinleyici kitlesine ulaşabiliyoruz. Zaten bizler de teknolojiyi takip etmek zorundayız. Aksi takdirde alanımızda ilerleme kaydetmemiz mümkün olmaz.

Radyo ile ilgili teknolojik yeniliklere uyum sağlamaya mecburuz. Zaten biz de adapte olmaya çalışıyoruz. Dünya genelinde Avrupa'da başlayan ve yeni bir sistem teknolojisi olan DAB+'yı biz de kullanıyoruz. Belçika, bunun ilk adımlarını atan ülkelerden bir tanesi. FM frekansı karasal yayında çok kısa bir mevki almakta. Yani belirli noktalara kadar yayın yapılabiliyor. Bunun için de belirli bölgelerde anten kurmak gerekiyor. Antenden antene bunu yaymak gerekiyor ama DAB+ teknolojisinde böyle bir şey yok. Her ülkenin kendi sınırları içerisinde tüm radyo kanallarını dinlemek mümkün olacak. Belçika'da 2025 yılı içerisinde FM frekansından ayrılıp bu yeni sisteme geçileceği duyuruldu. Biz, diğer Türk ve Belçikalı radyolar çoktan bu sistemin içine girdik. Şu anda FM'de yayın yapan bütün Belçikalı radyolar DAB+ ile de yayın yapıyor.

Yeni medya bizi dijitalleşme, geniş kitlelere erişim ve dinleyici etkileşimini artırma yönünde desteklerken, isteğe bağlı içerik sunan dijital platformlarla rekabet gibi zorluklarla karşı karşıya bırakıyor. Ayrıca, kişiselleştirilmiş içerikler oluşturma imkânı sunarken sürekli yenilik ve adaptasyon gerektiriyor.

✍ **Hangi medya alanlarında Avrupa'daki göçmenler giderek aktifleşmektedir? Belçika için Türk kökenlilerin med-**

yada yoğunlaşabileceği hangi sektörler vardır?

Belçika'da radyo, yazılı basın ve görsel yayınlarımız var. Televizyon yayıncılığında, uydu sistemiyle televizyon yapmak isterseniz çok büyük maliyetler oluşuyor. Bu sebeple bazı sosyal medya hesapları üzerinden canlı yayınlar yapılabiliyor. Yazılı basın olarak internette kendi siteleri olan *YeniVatan Belçika*, *BelemTürk*, *Belçika Aydın Haber* gibi pek çok gazete ismi sayabilirim. Bu bakımdan Belçikalı Türklerin yazılı basına yöneldiğini düşünüyorum. Belçika'daki Türk nüfusuna baktığımızda bu alandaki yazılı basın sayısının az olmadığını düşünüyorum. Bu gazetelerde bir aylık süre zarfında Belçika'da olup bitenler haber olarak okuyucuya sunuluyor.

✍ **Belçika'da medya alanında çalışan veya çalışmayı düşünen gençleri desteklemek veya onlara ilham vermek adına ne tür çalışmalarınız var? Anlatabilir misiniz?**

Belçika'ya göçün 60. yılı anısına Sky-Live radyo çeşitli belediyelerde konserler düzenledi. Yine 60. yıl adına bir fotoğraf sergisi yaptık. Göçün başlarından bugüne kadar vatandaşlarımızın elinde olan hatıraları sergilemeyi amaçladık. Yaklaşık 700 fotoğraftan oluşan bir sergi oluşturduk. Tabii ki bunu yaparken genç arkadaşlarımızdan yardım istedik. Bunu yapmaktaki amacımız hem onların desteğini almak hem de onlara motivasyon sağlamaktı. Bunu da sağladığımızı düşünüyorum, çünkü arkadaşlar arada hâlâ hatırımızı ve ihtiyaçlarımızı sorarlar. Aralarında ilgili olanlar mutlaka oluyor ancak biz bunun sayısını biraz daha artırmak istiyoruz. Bunun dışında 60. yılın kutlamalarının finali 29 Kasım 2024

gecesinde yapıldı. Burada gönüllü olacak gençlerimiz çok öncesinden hazırdı.

Radyo yayıncılığının çokkültürlülüğe bir katkısı olduğunu düşünüyor musunuz? Biraz açıklar mısınız?

Belçika'da radyo yayıncılığı çokkültürlülüğe önemli bir katkı sağlıyor. Farklı dillerdeki yayınlar, çeşitli toplulukların kendi kültürlerini korumasına ve ifade etmesine olanak tanıyor. Ayrıca, bu platformlar kültürel alışverişi teşvik ederek farklı gruplar arasında anlayışı ve entegrasyonu destekliyor. Bugün Belçika'daki göçmen grupların kurduğu çok fazla radyo sayılabilir. Bu bakımdan göçmen topluluklarının sesini duyurması ve yerel toplumla bağ kurması açısından da radyo önemli bir araç.

İşe başladığım 1994 yılından beri beni bir kişi de dinleyebilir, binlerce kişi de dinleyebilir diye düşünürüm. Türk radyosu olarak Fransızca hitap ederken, Belçika'da 184 milletten birisine kendimi dinletip bir katkı sunabiliyorsam bu benim için en güzel mutluluk. Aslında medyanın gücü, kar-

"Kültürel farklılıklarımız, ayrışmaya değil, bir araya gelmeye vesile olmalıdır."

şındakini ikna etmek konusunda ortaya çıkıyor.

✍ Radyo yayıncılığının yanı sıra farklı kültürel etkinlikler düzenliyor musunuz?

2019 yılında televizyon hayatı ile çıktığımız yola kurucumuzun vefat etmesi ve kardeşinin, kurucumuzun hatırası adına faaliyetlerimizi devam ettirme niyetinden dolayı radyo yayıncılığına geçtik. Biz aslında SkyLive Media & Culture içerisinde yer alan bir radyoyuz. SkyLive Media & Culture hem medya kuruluşu hem de kültürel faaliyetleri aynı anda yapan bir dernek statüsündedir.

Kuruluşumuzdan kısa bir süre sonra COVID-19 pandemisi sebebiyle bir süre yayınlarımızda aksaklıklar yaşadık. Ancak pandemi sonrasında bize iftar programı yapmak nasip oldu. Davetimize Sayın Büyükelçimiz, Belçika Dışişleri Bakanı, diğer elçilik ve konsolosluk mensupları, milletvekilleri, Belçika toplumu ve vatandaşlarımız katıldı.

Bunun dışında MÜSİAD ile birlikte Türkiye-Belçika ekonomik iş birliği hakkında bir seminer düzenledik. Buna Belçikalı bakanlar, vatandaşlarımız ve yetkililer katıldı.

Ayrıca 8 Mart Dünya Kadınlar Günü etkinliği ile bir seminer ve konser de icra edildi. Bunun dışında göçün 60. yılı vesilesiyle bir resim sergisi düzenledik. Belçikalı ve Türk yetkililerden, vatandaşlarımızdan birçok kişiyi ağırladık. Sergimizi anlaşmalarımız uyarınca hem Valon hem de Flaman bölgelerindeki belediyelerde sergilemeye devam edeceğiz. Belki bu sergimizi Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı binasında da yapacağız. Böylece Belçika'nın Ankara Büyükelçisi gibi Belçikalı yetkilileri de sergimize davet etme şansı elde ederiz.

Ayrıca SkyLive Media & Culture içerisinde gençlerden oluşan bir koro çalışmamız var. Türk müziğini tanıtmak amacıyla oluşturulan koro 30-35 kişilik bir ekipten oluşuyor. Şu ana kadar farklı belediyelerde ücretsiz olarak konserler de verildi. Farklı etnik kökenden vatandaşlar ve yetkililer korolara katıldılar.

✍ Sizin topluma ve kurumlara medya aracılığıyla vermek istediğiniz mesaj var mıdır?

Çeşitliliğin bir zenginlik olduğunu ve kökeni ne olursa olsun her bireyin, toplumun bir parçası olarak eşit fırsatlara sahip olması gerektiğini düşünenlerdenim. Ön yargıları kırmak, ortak değerler etrafında birleşmek ve birlikte daha güçlü bir gelecek inşa etmek için diyaloğa ve dayanışmaya her zamankinden daha fazla ihtiyacımız var. Kültürel farklılıklarımız, ayrışmaya değil, bir araya gelmeye vesile olmalıdır.

BÖLÜM 9

Diasporada Spor

SAHANIN KENARINDAN HAYATIN MERKEZİNE: BELÇİKALI TÜRKLER VE SPOR

Haydar Haluk Ceylan

BELÇİKA TÜRK DİASPORASINDA SPORUN ROLÜ ÜZERİNE NEDİM KOÇASLAN İLE SÖYLEŞİ

Nedim Koçaslan

SAHANIN KENARINDAN HAYATIN MERKEZİNE: BELÇİKALI TÜRKLER VE SPOR

HAYDAR HALUK CEYLAN [1]

Giriş

Günümüzde Belçika'nın asli bir unsuru hâline gelen Belçika'daki Türk toplumu, 1964 yılında Türkiye ile Belçika arasında imzalanan iş gücü anlaşmasıyla başlayan göç sürecinden itibaren ülkeye büyük katkılar sunmuştur. 60 yılı aşan bu süreçte spor, Türk göçmenlerin kimliklerini koruma, sosyal uyum sağlama ve yeni kuşaklara kültürel mirası aktarma noktasında kritik bir rol oynamıştır. Bu çalışma, Belçika'daki Türklerin sporla olan ilişkisini tarihsel bağlamda ele alarak, sporun göçmen toplum içindeki önemini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Türklerin Belçika'daki spor faaliyetlerine katılım süreçleri, kurdukları spor kulüpleri ve öne çıkan bireysel sporcu başarıları üzerinden incelenmekte, sporun Türkler ve Belçika toplumu arasındaki bütünleşmenin sağlanmasındaki rolü vurgulanmaktadır.

Bu çalışma, Belçika'daki Türklerin sporla olan ilişkisini anlamak amacıyla nitel araştırma yöntemlerine dayalı olarak gerçekleştirilmiştir. Araştırmada literatür taraması ve derinlemesine mülakat teknikleri kullanılarak veri toplanmıştır. Literatür taramasında; Belçika'daki Türkler, göç süreci, Belçika'da sporun gelişimi ve sporun sosyal uyumdaki rolü üzerine yapılan akademik çalışmalar değerlendirilmiştir. Buna ek olarak, yazılı ve görsel basında yer alan haberler ve analizler incelenerek Belçika'daki Türk toplumunun sporla ilişkisini ele alan güncel gelişmeler dikkate alınmıştır. Spor kulüpleri, federasyonlar ve bireysel sporcular hakkında medya taraması yapılarak konunun güncel dinamikleri ortaya konmuştur. Nitel verilerin toplanmasında yarı yapılandırılmış derinlemesine mülakat yöntemi kullanılmıştır. Mülakatlar, Belçika'da yaşayan Türk toplumunda spor konusunda önde

1 Araştırmacı, hhalukceylan@gmail.com, ORCID: 0000-0003-0310-6698

"İlk kuşak Türk işçiler, sınırlı sosyal olanaklara sahip olsa da sonraki nesiller, sporun sunduğu fırsatları hem toplumsal uyum hem de kültürel kimliğin korunması için kullanmayı başarmıştır."

gelen isimlerle yapılmıştır. Katılımcılar; FIFA Lisanslı Menajer Adnan Kandemir, Teknik Direktör Fuat Çapa, Belçika Türk Spor ve Kültür Federasyonu (BTSFK) Eski Başkanı ve Gazeteci Hüseyin Dönmez, FC Saint-Josse Kulüp Yöneticisi İsmail Salar ve Türkiye Genç Kadın Futbol Millî Takım Oyuncusu Selin ile babası Mehmet Mehmedov'dur. Mülakatlar çevrim içi olarak gerçekleştirilmiş, her bir görüşme ortalama 45 ila 60 dakika sürmüş ve elde edilen veriler derinlemesine analiz edilmiştir.

Çalışmada; Belçika'daki Türkler tarafından kurulan spor kulüplerinin çalışmaları, bu kulüplerin gençler üzerindeki etkileri ve Belçika'da yetişen başarılı Türk sporcuların ulusal ve uluslararası başarıları ele alınmaktadır. Aynı zamanda; sporun Belçika'daki Türk toplumu için nasıl bir sosyal dayanışma aracına dönüştüğü, spor sayesinde Belçika'da yaşayan farklı kuşaklardan Türkler arasındaki bağların nasıl güçlendirildiği ve Belçika toplumuyla etkileşimin nasıl şekillendiği incelenmektedir.

Belçika'da Spor

Borgers ve diğerleri (2015) tarafından yayımlanan *Sports participation styles revisited: A time-trend study in Belgium from the 1970s to the 2000s* başlıklı çalışma, belirli bir zaman aralığında Belçika toplumunun spor katılımına dair detaylı bir araştırma sunmuştur. Buna göre 1970'lerde Avrupa'da "Herkes İçin Spor" anlayışının benimsenmesiyle birlikte Belçika'da spora katılım büyük oranda artmıştır. Bunun nedenlerinden biri de spor olanaklarının ve spora katılım fırsatlarının artmasıdır. Ayrıca 1970'li yıllarda takım sporları daha yaygınken bu durum 1990'lı yıllardan itibaren yerini bireysel sporlara bırakmıştır.

Spor, Belçika toplumu için büyük önem arz etmektedir. Belçika nüfusunun yaklaşık %15'i (1,3 milyondan fazla kişi) spor kulüplerinde aktif olarak yer almakta ve birçok kişi bireysel olarak spor yapmaktadır. Belçika'da özellikle bisiklet ve futbol en popüler spor dallarıdır (Expatica, 2024). Flaman Bölgesi'nin düzlükleri, Valon Bölgesi'ndeki ve Ardenler'deki daha engebeli yollar, bisiklet sporunun gelişmesi için ideal ortamı sağlamaktadır. Örneğin Belçikalı bisikletçi Eddy Merckx, bisiklet sporunun en yüksek seviyesi kabul edilen Tour de France'da birçok kez şampiyon olmuştur. Belçika Kraliyet Futbol Federasyonu'na (*Royal Belgian Football Association*-RBFA) kayıtlı 2.000'den fazla futbol kulübü bulunmaktadır. Her yıl yerel ligler de dahil olmak üzere, 300.000'den fazla maç düzenlenmektedir. Belçika Millî Futbol Takımı ise günümüzde genç ve potansiyelli kadrosu ile ön plana çıkmaktadır. Belçi-

ka Millî Futbol Takımı, 1980 Avrupa Futbol Şampiyonası ikinciliği ve 2018 Futbol Dünya Kupası üçüncülüğü gibi başarılı sıralamalar elde etmiştir. Bunun yanı sıra Belçika diğer spor dallarında da öne çıkmaktadır. Formula 1 (F1) Belçika Grand Prix'i, F1 sporunun en önemli ayaklarından birini oluşturmaktadır. Ayrıca Belçika, tenis alanında da önemli sporculara sahip olmuştur. 2003'ten bu yana profesyonel kadınlar tenisinde büyük başarılar elde eden Kim Clijsters ve Justine Henin, Belçika'da tenisin popülaritesini önemli ölçüde artırmıştır (Expatica, 2024).

Spora bu denli önem veren Belçika'da sporun tüm gruplar için erişilebilir olması da büyük önem arz etmektedir. Special Olympics organizasyonu bu noktada çalışmaları ile ön plana çıkmaktadır. Special Olympics, dört milyonu aşan sporcu sayısı, sunduğu 200'den fazla program ve milyonlarca gönüllüsü ile engelli bireylerin spor faaliyetlerine katılımını desteklemektedir. Organizasyon, engelli bireylere eğitim ve yarışma fırsatları sağlayan 30'dan fazla olimpik tarzda bireysel ve takım sporu sunmaktadır. Organizasyon spor okullarında engelli olsun olmasın tüm bireylere yönelik karma eğitim programları uygulamaktadır. Special Olympics'in misyonu; zihinsel engelli çocuk ve yetişkinlere yıl boyunca çeşitli olimpik spor dallarında spor eğitimi ve atletik yarışma olanakları sunarak, fiziksel yeterliliklerini geliştirmelerine ve kendilerine olan güvenlerini artırmalarına katkı sağlamaktır. Special Olympics, dünya çapında yaptığı bu çalışmaları Belçika'da da sürdürerek sporun toplumun tüm kesimlerini kucaklaması için çaba sarf etmektedir. Organizasyon'un Belçika CEO'su olan Belçikalı Türk Zehra Sayın, planlamanın önemli bir bölümünde aktif rol üstlenerek engelli bireylerin spora katılımını desteklemektedir (Special Olympics, 2024).

Belçika toplumunda spora olan ilgi, topluma sonradan katılan göçmen gruplarına da etki etmiş ve toplumsal bütünlüğün önemli sağlayıcılarından biri hâline gelmiştir. Bu noktada Belçika'daki Türk toplumu, yalnızca ülke ekonomisine sunduğu değerli katkılarla değil Belçika'nın sportif yapısına katkılarıyla da ülkenin önemli bir parçası hâline gelmiştir. Spor, hem toplumsal hafızanın korunması ve ana vatanla olan güçlü bağların sürmesinde hem de mesken ülkeye uyum sürecinde önemli bir rol oynamıştır. Sporun göçmenlerin uyumu için kullanılması fikrine yönelik tartışmaların sürdüğü bir iklimde, bazı ülkelerin spor ve fiziksel aktiviteyi göçmenlerin sosyal uyumu için bir araç olarak görmesi bir başka gerçektir (Smith, 2019).

Belçika'daki Türklerin Sporla İlişkileri

1964 yılında Türkiye ile Belçika arasında imzalanan iş gücü anlaşması Türkiye'den Belçika'ya göç sürecinin ilk adımlarından biri olarak kabul edilmektedir. Günümüzde Belçika'da yaşayan ve sayıları 250.000'i bulan Türkler, ürettikleriyle ve değerleriyle Belçika'nın asli unsuru hâline gelmiştir. Başlarda Türk işçiler, Belçika'nın sanayi sektöründe iş gücüne katkı sağlamak için kömür ocaklarında çalışmaya başlamış, daha sonra aile birleşimleri ve evlilikler yoluyla göç dalgası devam etmiştir (Sağdıç, 2022). Belçika'daki Türklerin önemli bir kısmı Brüksel, Anvers ve Gent gibi büyük şehirlerde yaşamaktadır. Türk nüfusunun demografik dağılımı, genç ve orta yaşlı bireylerden oluşmaktadır. Nüfusun genç ve dina-

mik yapısı spor ile olan ilişkisinin de yoğun olmasında etkilidir. Eski bir araştırma olmakla birlikte Türklerin spora bakışını anlatması açısından önem arz eden Brüksel Flaman Hür Üniversitesi'nin 1995 yılında yaptığı bir araştırmaya göre örneklemin %20'sinin Türk spor kulüplerine düzenli olarak gittikleri belirtilmiştir (Manço, 2000). Yapılan literatür araştırmasında Manço'nun çalışması (2000), Belçikalı Türkler ve spora ilişkin veri içeren ender çalışmalar arasında yer almaktadır. Bu sebeple çalışma, literatürdeki önemli bir eksikliğe dikkat çekmek amacı da barındırmaktadır.

Belçika'daki Türklerin ilk kuşak göçmenlerden itibaren sporla güçlü bir ilişkisi olmuştur. Başlarda iş gücü anlaşmalarının öngördüğü şekliyle dönüşümlülük ilkesi (*rotasyon*) gereği Belçika'ya göç eden Türk işçilerin geri döneceği düşünülmüştür. Bu sebeple sosyal imkânlar ve spor yapmaya yönelik alanlar da sınırlı kalmıştır. Ancak ikinci kuşak ve devamının özellikle ana vatandan getirdikleri kültürel hafızanın etkisiyle birlikte spora olan ilgi artmıştır. Özellikle Türkiye'de yaygın olan güreş ve futbola ilgi giderek daha görünür olmuştur. Bu durum, ilerleyen süreçte kurulacak spor kulüplerinin yapısını etkilemiş ve her iki toplum açısından rol model olabilecek sporcuların ortaya çıkışında belirleyici bir rol oynamıştır. İlk kuşak işçilerin çocukları ve sonraki kuşaklar, Belçika'da futbol, güreş ve boks gibi çeşitli spor dallarına katılım sağlamıştır. Bu süreçte, Türk toplumunun spor organizasyonlarıyla daha güçlü bir ilişki kurmasını sağlayan FC Anadol gibi ilk spor kulüpleri kurulmuştur.

Türklerin ağırlıklı olarak yöneldikleri spor dalının, ana vatanda yaygın olan toplumsal eğilimlerin etkisiyle futbol olduğu görülmektedir. Bu nedenle Türkiye'deki spor kültürünü Belçika'ya taşıyan özellikle birinci kuşak Türkler için spor, toplumsal hafızanın korunması noktasında aynı zamanda bir araç işlevi görmektedir. Bu sürecin bir diğer yönü ise mesken ülkenin kültüründen ve dilinden izlerin de spora yansıması olarak karşımıza çıkmasıdır. Spor, Belçika'daki Türklerin Belçika toplumu ile olan ilişkilerini güçlendiren bir araç olarak ön plandadır. Göçmen toplulukların kurdukları spor kulüpleri, bireylerin kendilerini ifade etmelerine ve kültürel kimliklerini korumalarına katkıda bulunmuştur (Nagel vd., 2020; Sağdıç, 2022). Bu kulüpler, göçmen çocuklar ve gençler için sosyalleşme ve aidiyet hislerini geliştirme aracı olarak işlev görmektedir (Sağdıç, 2022; Doidge vd., 2020).

Türk toplumu tarafından ilk spor kulüplerinin kurulmasının ardından, bu yapıları daha sürdürülebilir ve etkili hâle getirme amacıyla kurumsallaşma süreci de başlamıştır. Kurumsallaşma çalışmalarının başlangıcında atılan ilk önemli adım Belçika'da Türk toplumunun sporla tanışmasında etkili olarak başlarda kurulan kulüpleri tek bir çatı altında toplamayı hedefleyen BTSKF olmuştur. BTSKF, yurt dışında yaşayan Türk gençlerine yönelik sportif faaliyetlerde bulunan kurumların temsilcileri olarak Belçika ve Kuzeybatı Avrupa ülkelerinde faaliyet gösteren spor dernekleri ve spor federasyonlarının üye olduğu bir kuruluştur. BTSKF, 1984 yılında Belçika'daki Türk vatandaşlarını bir araya getirmek amacıyla ilk adımı atmış, 1986'da resmî olarak kurulmuştur. Federasyon, Belçika'daki Türk vatandaşlarının yoğun yaşadığı bölgelerde, spor ve kültür etkinlikleri adı altında programlar düzenlemekte ve millî bayramları birlikte kutlamaktadır. BTSKF, hedeflerinden bazılarını Belçika'da çeşitli bölgelerde sportif ve kültürel faaliyetlerde bulunan Türk spor kulüpleri arasında işbir-

liğine gitmek, Belçika'da her türlü ayrımcı, dışlayıcı zihniyete karşı birliktelik oluşturmak, Türk kökenli gençlere eşit imkân ve fırsat sağlanması yönünde girişimlerde bulunmak şeklinde sıralamaktadır. Bu federasyon, Belçika genelinde farklı spor kulüplerini çatısı altında toplamakta ve Türk kökenli gençlerin spor faaliyetlerini kolaylaştırarak göçmen olmanın beraberinde getirdiği ötekileştirme, ayrımcılık gibi olası dezavantajları azaltmaya çalışmaktadır. Şu anda 16 farklı spor kulübü BTSKF çatısı altında çalışmalarını sürdürmektedir. Federasyon, Belçika'da düzenlediği spor etkinlikleriyle gençlerin hem fiziksel aktiviteler yoluyla sosyalleşmesini hem de Türk kültürel kimliğini korumasını sağlamıştır. Böylece Türkler spor yoluyla hem Belçika toplumunun bir parçası olmakta hem de kendi kültürel değerlerini korumaktadır (BTSKF, 2023).

Türkler Tarafından Kurulan Öncü Spor Kulüpleri ve Toplu-ma Katkıları

Göçmen spor kulüpleri, Belçika'daki göçmenlerin kültürel bir köprü oluşturmalarına ve toplum içinde aktif birer katılımcı olmalarına destek vermektedir. Bu katılım, toplumsal dayanışmayı artırarak gençlerin uyum sürecini kolaylaştırmaktadır (Nagel vd., 2020). Belçika'da yaşayan Türkler de kültürel ve sosyal bir bağ kurma amacıyla spor kulüpleri kurmuşlardır. Bu kulüplerden ilki 1968 yılında kurulan *FC Anadol*'dur (Gündem, 2009). Bunlar arasında dikkat çeken bir diğer kulüp ise *FC Turkse Rangers* olmuştur. 1976 yılında kurulan bu kulüp, Belçika'daki Türk göçmen gençlerin spor yapma ihtiyaçlarını karşılamayı ve sosyal hayata katılımlarını artırmayı amaçlamaktadır. Aynı ihtiyaçlardan doğan *Anvers Türkspor* da faaliyetlerini sürdüren bir başka kulüptür. Ayrıca, bu kulüpler, göçmen çocuklara aidiyet hissi sunarken aynı zamanda Türk kültürünü yaşatma görevini de üstlenmiştir (Belçika Futbolunda İki Türk Patron, 2023). Tüm bunların yanı sıra Belçika'da Türk iş insanı Oktay Ercan tarafından devralınan futbol kulübü *Westerlo*, Belçika futbolunun en üst seviyesinde mücadelesini sürdürürken futbolla ilgilenen Türk gençlerin kendilerini geliştirmeleri için yeni alanlar açmayı hedeflemektedir (Sever, 2022).

Belçika'da Türklerin yoğun katılım sağladığı bir diğer spor dalı olan güreşte ise 1982 yılında eski millî güreş hakemi, eğitimci Ünal Ercoşkun tarafından kurulan *Türkgücü Güreş Kulübü* ön plana çıkmaktadır. *Türkgücü Güreş Kulübü* uzun yıllar alt yaş kategorilerinde sporculara ev sahipliği yaparken Ünal Ercoşkun'un vefatı sonrası kulüp duraklama sürecine girmiştir. 2007 yılına gelindiğinde ise Ünal Ercoşkun'un öğrencileri hocalarının ismini verdikleri yeni bir güreş kulübü kurmuşlardır. Bu kulüp *Heusden-Zolder, FC Anadol* tesislerinde çalışmalarını sürdürmektedir. Kurulan spor kulüplerinin yanı sıra Türkler tarafından Belçika'ya kazandırılan spor okulları da vardır. Bunlardan biri de özellikle karate, boks, kick boks gibi spor dallarında faaliyetlerini yürüten ve 2008 yılında kurulan *Brussel Artmartial Family* (BAF) olmuştur. Spor okulunun başkanlığını üstlenen Oğuz Gençoğlu, kuruldukları günden bu yana ulusal ve uluslararası spor aktiviteleri, kamplar ve turnuvalar düzenleyerek din, dil, ırk ayrımı gözetmeksizin insanlığa hizmet etmeyi amaçladıklarını ifade etmektedir (Belçika Aydın Haber, t.y.).

"Belçika'daki Türk toplumu içerisinden yetişmiş Türk gençlerinin millî takım tercihlerini Türkiye'den yana kullanmasını daha çok kültürel gerekçeler ve kariyer planlarının bir parçası olarak okumak yanlış olmayacaktır."

Belçika'da Türkler tarafından kurulan spor kulüpleri, genellikle futbol ve güreş gibi Türkler arasında popüler olan spor dallarında faaliyet göstermektedir. Kulüpler, Türk gençlerin sporda sosyalleşmeleri için uygun bir zemin sunmakta ve kültürel kimliklerinin korunmasına katkıda bulunmaktadır (Agergaard vd., 2016). Belçika'daki Türkler için öncü kulüplerden biri olan *FC Anadol, Turkse Rangers* ile son yıllarda ön plana çıkan *Westerlo* gibi kulüpler hem Belçika'daki Türk topluluğu hem de farklı etnik gruplar için örnek teşkil etmektedir. Farklı kültürlerden gençlerin bir araya geldiği spor müsabakaları, ortak hedefler doğrultusunda dayanışmayı güçlendirmekte ve çokkültürlü bir zeminde birlikte yaşama kültürünü desteklemektedir (Derj, 2019; Sağdıç, 2022). Bu bağlamda Türk spor kulüpleri, sosyal uyumu ve dayanışmayı artırarak sivil toplumun güçlenmesine katkı sağlamakta; aynı zamanda gençlerin Belçika toplumunda kendilerini spor aracılığıyla ifade etmelerine imkân tanımaktadır (Janssens & Verweel, 2014).

Belçika'daki Türk toplumunun sporla ilişkisini daha derinlemesine anlamak amacıyla, bu alanda öne çıkan isimlerle görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda mülakat yapılan isimlerden biri de BTSKF önceki dönem başkanı ve gazeteci Hüseyin Dönmez'dir. Dönmez, Belçika'ya göç ettiği 1970'li yıllardan itibaren sivil toplum faaliyetlerinde aktif rol aldığını ve bu süreçte sporun toplumsal dayanışmayı güçlendiren bir unsur olarak öne çıktığını belirtmiştir. Özellikle gençler arasında aidiyet duygusunu artırmak adına girişimlerde bulunduğunu vurgulayan Dönmez, spor kulübü kurma fikrinin doğuşunu şu sözlerle anlatmaktadır:

> *"Göç sürecinin başlangıcında, buraya gelen insanların büyük bir kısmı yalnızca geçici olarak kalacaklarını düşünüyorlardı. Ancak zamanla burada kalıcılığın kaçınılmaz olduğu görüldü. Özellikle ikinci kuşak gençlerin bir araya gelip hem spor yapabileceği hem de kimliklerini koruyabileceği bir alan oluşturma ihtiyacı doğdu. İşte bu noktada, biz de futbol kulübü kurmanın doğru bir adım olacağına inandık."*

Sporun, özellikle göç süreciyle birlikte Belçika'daki Türk toplumu içinde hızla yayıldığını aktaran Dönmez, *"İşçi göçüyle gelenlerin çoğu gençti ve bu durum, sporun topluluk içinde yayılmasına katkı sağladı. Hafta sonları kendi aramızda futbol oynarken, bu organizasyonların büyüyüp resmî kulüplere dönüşmesi kaçınılmaz oldu,"* sözleriyle süreci anlatmaktadır.

Bu düşünceden hareketle, Belçika'da farklı takımlarda futbol oynayan gençlerle bir araya gelerek Vatanspor'u kurduklarını belirten Dönmez, kulübün amatör düzeyde başarılı

sonuçlar aldığını ifade etmektedir. Ancak spor kulüplerinin yalnızca sportif başarıyla değil, aynı zamanda organizasyonel yapı ve tesisleşme ile güçleneceğini vurgulayan Dönmez, *"Vatanspor ile amatör ligde önemli başarılara imza attık ancak tesisleşme ve kurumsallaşma açısından Belçika'daki diğer takımları örnek almak gerektiğini fark ettik,"* diyerek kurumsallaşma sürecine olan bakış açısını ortaya koymuştur.

Edindiği bu deneyimi Belçika'daki ilk Türk spor kulübü olan FC Anadol'un başkanlığı döneminde daha ileriye taşıdığını belirten Dönmez, *"FC Anadol, yalnızca bir futbol kulübü değil, aynı zamanda Belçika'daki Türk toplumu için sosyal bir merkez niteliği taşıyordu. Bu kulüp çatısı altında yalnızca futbol değil, kültürel etkinlikler, millî bayram kutlamaları ve toplum içi dayanışmayı artıran faaliyetler düzenleniyordu,"* şeklinde konuşmuştur. Böylece Dönmez, sporun kültürel bağlamda taşıdığı önemi de vurgulamaktadır.

Ayrıca Dönmez, Genk'te 1976 yılında kurulan ve günümüzde Birinci Bölgesel Lig'de mücadelesini sürdüren Turkse Rangers kulübünün de Belçika'daki Türk toplumunun spor organizasyonları açısından önemli bir örnek teşkil ettiğini belirtmektedir. *"Turkse Rangers'ın kurulmasıyla birlikte Belçika'da Türk spor kulüplerinin varlığı daha görünür hâle geldi. Bugün bile bu kulüp, gençler için fırsat sunmaya devam ediyor ve Belçika spor ekosistemi içerisinde yer edinmiş durumda,"* sözleriyle, kulübün Türk gençleri için oynadığı kritik rolü vurgulamaktadır.

Dönmez Beringen Türkgücü, Turkse Rangers, Ümitspor Maasmechelen ve Vatanspor gibi kulüplerin Belçika'da Türkler tarafından kurulan önemli kulüpler arasında yer aldığını ifade etmektedir. Ona göre, bu spor kulüplerinin yaygınlaşması Belçikalılar ve Türkler arasındaki etkileşimi de artırarak ötekileştirmenin azalmasına katkı sağlamıştır:

"Bu kulüpler, Türkleri spor vasıtasıyla Belçika toplumuna daha iyi tanıttı. Böylece, ön yargılar azaldı ve Belçika'daki Türkler de ülkenin spor kültürüne katkı sunan aktörler hâline geldi."

Konuyla ilgili mülakat yapılan bir diğer önemli isim Fuat Çapa olmuştur. Kendisi de Belçika'daki Türk toplumunun bir parçası olan ve uzun yıllar hem Türkiye hem de Belçika'da teknik direktörlük yapan Fuat Çapa, Türkler tarafından kurulan spor kulüplerinin sosyal anlamda Belçika'ya çok şey kattığını düşünmektedir:

"Bu kulüpler, insanların kendi kimliklerini rahatça ortaya koyabildikleri bir alan sağlıyor. Spor sayesinde insanlar birbirini tanıyor ve ön yargılar büyük ölçüde ortadan kalkıyor."

Belçika'daki Türk toplumunun örf, adet ve kültürünü tanıtma sürecinde sporun önemli bir rol oynadığını belirten Çapa, Belçika toplumunun spor aracılığıyla Türkleri daha yakından tanıdığını ifade etmektedir. Bu bağlamda, *"Türk toplumunun örf ve âdetlerini, kültürlerini tam olarak tanıtmalarının bir yolu da spor. Ön yargılı insanlar Türkleri tanımaya başladığında, genellikle herhangi bir sorun kalmıyor,"* sözleriyle kulüplerin Türklerin kendilerini ifade etme konusunda bir ortam oluşturduğu kanaatini vurgulamaktadır.

Bir diğer görüşme yapılan isim ise şu anda *FC Saint-Josse* takımının yöneticiliğini yapan

üçüncü kuşak Belçikalı Türk olan İsmail Salar olmuştur. Salar şu sözleriyle kulübünün çokkültürlü yapısını vurgulamaktadır:

"Kulübün sahibi olmamın takımdaki çokkültürlü yapıyı olumlu etkilediğini düşünüyorum. FC Saint-Josse'de şu anda aktif olarak 500'ün üzerinde genç spor yapıyor. Bu gençlerin büyük bir kısmının farklı etnisite ve dinlerden olmasına rağmen futbolun ortak dili ve takım oyununun gücüyle Belçika'daki Türk kulüpleri ülkedeki birlikte yaşama kültürüne olumlu bir etki yapıyor."

İsmail Salar, dönemin Saint-Josse-ten-Noode Belediye Başkanı Emir Kır'ın da özellikle spor tesisleri başta olmak üzere pek çok konuda spor kulüplerine destek verdiğini ifade etmektedir:

"Kulübün temsil ettiği bölgenin belediye başkanının bir Türk olması bizim için hem gurur kaynağı hem de büyük bir şans. Bu durum yurt dışında yaşayan vatandaşlarımızın siyasal temsilinin getirileri ve yurt dışında yaşayan Türk toplumunun kazanımları noktasında büyük önem arz eden güzel bir örnek olarak öne çıkıyor," ifadeleriyle Türklerin siyasal katılımının spora etkisine de dikkat çekmektedir.

Belçikalı Türk Gençleri için Sporun Anlamı

Göçmen gençlerin Belçika'daki spor faaliyetlerine katılımı, kültürel, sosyal ve ekonomik faktörlerin karmaşık bir etkileşimini yansıtmaktadır. Araştırmalar, Belçika'daki kulüplere dayalı spor anlayışının özellikle sosyoekonomik açıdan spora erişim noktasında belirleyici olduğunu ortaya koymaktadır. Bazı araştırmalar göçmen gençlerin aktif olarak sporla uğraşabildiğini ortaya koyarken özellikle kız çocukları ve belirli etnik kökenlerden olanlar için spor aktivitelerine katılım noktasında kültürel ve özellikle sosyoekonomik açıdan bazı engellerin olduğu gözlemlenmiştir (Mutz, 2009).

Spor aktivitelerine katılım, yapılan spora ve devam edilen spor kulüplerine göre etnik gruplar arasında farklılık göstermektedir. Bu nedenle bazı gençler tanıdık bir kültürel ortam sağlayan etnik spor kulüplerine yönelmektedir (Mutz & Stahl, 2010). Bu noktadan hareketle göçmenlerin ana akım spor kulüplerini tercih etmemesinin nedeni, bu kulüplerde kültürel sınırlamalarla karşılaşmaları ve göçmen gençler için özel programların olmaması olarak açıklanmaktadır (Adler-Zwahlen vd., 2017). Bu noktada göçmenlerin kendi etnik ve dinî aidiyetleri doğrultusunda daha rahat hareket alanı tanınan spor kulüplerini tercih etmesi önümüze rasyonel bir yöntem olarak çıkmaktadır. Toplum desteği ve kültürlerarası spor kulüplerinin varlığı ile daha kapsayıcı ortamlar yaratarak göçmen gençlerin spor aktivitelerine katılımı artırılabilmektedir (Flensner vd., 2021).

Gazeteci Hüseyin Dönmez, *"Spor özellikle gençleri bir araya getirmek için en güzel araç. Gençler spor sayesinde birlikte mücadele etme yeteneği kazanıyor. Bu sayede gençler birbirlerini daha iyi tanıyor ve aralarında Türkçe konuşuyorlar. Belçika'da Fransızca ve Felemenkçe konuşulan farklı bölgelerden gelen Türk gençleri Türk spor kulüpleri tarafından düzenlenen*

etkinliklerde bir araya geldiğinde konuşulan ortak dil, ana dili yani Türkçe oluyor. Bu vesileyle gençlerin Türkçeyi daha iyi kullanmalarına katkı sağlanıyor," sözleriyle Türk gençlerin, Türk spor kulüplerinde yer almasının önemini vurgulamıştır.

Dönmez'e göre spor kulüplerinin kazanımlarından biri de aynı kimlikten akranlarıyla spor yapan gençlerin aidiyet geliştirmesidir. Hüseyin Dönmez bu durumu şu şekilde aktarmaktadır:

"Buralarda Türk olduğunu ve yalnız olmadığını hisseden gençlerin spor sayesinde elde ettikleri başarılarla özgüvenleri artıyor."

Bu çalışma kapsamında Belçika'daki Türk gençlerinin spora olan ilgisini daha iyi anlamak adına Mehmet Mehmedov ve kızı Türkiye Genç Kadın Futbol Millî Takımı oyuncusu Selin Mehmedov ile görüşülmüştür. Mehmet Mehmedov, Belçika'ya göç etmeden önce Türkiye'de amatör olarak futbol oynadığını, bu ilgisini Belçika'da Türkler tarafından kurulan spor kulüplerinde sürdürdüğünü ve kızı Selin Mehmedov'un da beş senedir futbol oynadığını aktarmıştır:

"Kızım henüz sekiz yaşındayken benimle gittiği bir futbol maçından sonra bu spora ilgisi arttı. O gün Genk maçıyla futbola olan ilgisini fark eden Selin, bugünlerde Genk Kadın Futbol Takımı'nın alt yaş gruplarında oynuyor."

Belçika Millî Takımı ile Türk Millî Takımı'ndan aynı dönemlerde davet alan Selin Mehmedov, tercihini Türkiye'den yana kullanmıştır. Selin Mehmedov, bu kararının gerekçelerini şu şekilde açıklamaktadır:

"Kendimi Türkiye'ye bağlı hissediyorum. Türk Millî Takımı kampında hocalarım ve takım arkadaşlarım beni çok sıcak ve samimi karşıladı. Bu nedenle Türkiye'deki kamplara gitmeyi çok istiyorum. Oradaki aidiyet hissini ve arkadaşlarımı özlüyorum."

Selin Mehmedov'un Türk Millî Takımı'na davet edilmesi yaşadığı bölgede de büyük ses getirmiştir. Baba Mehmet Mehmedov Selin'in bu başarısından sonra çok fazla Türk kız çocuğunun futbola ilgi duymaya başladığını aktarmaktadır.

Fuat Çapa da Belçika'daki Türk gençlerinin Türkiye'de futbol oynama konusunda çok istekli olduğunu vurgulamaktadır. Çapa bu durumu, *"Yetenekli ve başarı potansiyeli olan gençler Belçika'daki kulüplerde yeterince şans bulamadığını düşündüğünde ilk seçenekleri genellikle Türkiye oluyor. Bu durum istatistiklere de yansıyor. Bugün Türkiye liglerinde oynayan yerli futbolcuların neredeyse dörtte biri yurt dışında yetişen Türk sporculardan oluşuyor,"* sözleriyle ifade etmiştir.

Açıklanan güncel kadrolarda farklılıklar görülmekle birlikte günümüzde Belçika Millî Futbol Takımı'nda sayıları dokuzu bulan göçmen kökenli oyuncu yer almaktadır. Bu durum Belçika Millî Takımı'nın göçmen kökenli oyuncuları oynatma konusunda çekingen davranmadığı konusunda fikir vermektedir. Bu noktadan hareketle Belçika'daki Türk toplumu içe-

risinden yetişmiş Türk gençlerinin millî takım tercihlerini Türkiye'den yana kullanmasını daha çok kültürel gerekçeler ve kariyer planlarının bir parçası olarak okumak yanlış olmayacaktır (Perspektif, 2024).

Görüşme yapılan bir diğer isim ise 40 yılı aşkın süredir Belçika'da yaşayan FIFA lisanslı futbol menajeri Adnan Demir olmuştur. Demir, gençlerin spora ilgisinin Belçika'daki Türk spor kulüpleriyle olan ilişkisinin kimlik ve aidiyet için önemli olduğunu düşünmektedir. Demir bu durumu, *"Belçika'da gelişmiş bir spor kültürü var ve aileler çocuklarını çok küçük yaşlardan itibaren spora yönlendiriyor. Bu nedenle Türk gençleri ve kulüpleri basketbol, voleybol, judo karate, boks gibi diğer spor dallarında da varlık gösteriyor. Bu kulüplerin varlığı hem gençlerin Türkçe konuşacakları alanların artması hem de akran gruplarında kendi kültürlerinden başka çocuklarla tanışmaları açısından önemli. Belçika'daki Türk spor kulüplerinin ve derneklerinin yaptığı çalışmaların ve etkinliklerin özellikle üçüncü ve dördüncü kuşağın ana vatanı tanıması, göç hikâyelerini bilmesi gibi motivasyonları var. Bu programların planlanma aşamasında Türkiye ile daha çok diyalog geliştirilmesi gerekiyor,"* sözleriyle ifade etmektedir.

Hüseyin Dönmez, Demir'in aktardıklarının yanı sıra, Türk gençlerinin futbol dışındaki sporlara daha az ilgi göstermesini bireysel sporların genelde dar bir izleyici kitlesine hitap etmesine bağlamaktadır. Dönmez bu durumu *"Bireysel sporlar medyada geniş yer bulmuyor. Fakat futbol popülaritesinden dolayı medyada çok daha fazla yer alıyor. Bu nedenle Belçika'da hem amatör hem de bölgesel liglerde birçok Türk futbol kulübünün varlığından söz edilebilir. Ayrıca Türkiye'de futbol oynayan pek çok Belçika doğumlu gencin olduğunu hatırlatmakta da fayda var,"* şeklinde açıklamaktadır.

Belçika'da Ön Plana Çıkan Belçikalı Türk Sporcuların Ulusal ve Uluslararası Düzeydeki Başarıları

Belçika'da doğup büyüyen Türk sporcular, yalnızca saha içindeki başarılarıyla değil, aynı zamanda toplumun genel yapısına uyum sağlama süreçlerinde rol model olmalarıyla da öne çıkmaktadır. Bu sporcuların başarı hikâyeleri ve onların Belçika ve Türkiye arasında kurdukları kültürel köprüler büyük önem arz etmektedir.

Fuat Çapa, Belçika'da uzun yıllar futbol antrenörlüğü yapmış, ardından Türkiye Süper Ligi'nde de önemli görevler üstlenmiş bir teknik direktördür. Çapa, kariyeri boyunca Belçika'daki çeşitli futbol kulüplerinde ve Kasımpaşa, Gençlerbirliği, Samsunspor gibi Süper Lig kulüplerinde teknik direktör olarak görev almıştır. Özellikle genç futbolcuların gelişimine verdiği önemle tanınan Çapa, genç yeteneklerin Belçika ve Türkiye arasındaki futbol köprüsü kurmalarına yardımcı olmayı misyon edinmiştir. Bir röportajında Belçika'daki Türk gençlerinin potansiyelini vurgulamış ve onların Türkiye ligine adapte olmalarına dair gözlemlerini paylaşmıştır. Ayrıca, Türk futboluna sunduğu katkı, genç futbolculara örnek teşkil etmektedir (World Football, 2023; Inside Futbol, 2023).

Ayrıca Türkgücü Güreş Kulübü'nün yetiştirdiği Mustafa Alakay, Yahya Düzgün, İsmail Karakaya gibi isimler farklı dönemlerde ve farklı yaş kategorilerinde düzenlenen güreş

şampiyonalarında Belçika ulusal düzeyinde büyük başarılar elde etmiştir. Bu sporcular Belçika'da güreş sporunun gelişmesi noktasında önemli katkılar sunmuştur. 2024 yılı içerisinde ise henüz 17 yaşında gösterdiği başarı ile Belçika'da dikkatleri üzerine çeken Hafız Ahmet Yıldırım kick boks sporu özelinde ileride adından söz ettirerek Belçika'daki Türk toplumunun yetiştirdiği önemli sporculardan biri olacağı konusunda şimdiden beklenti yaratmaktadır.

Genellikle futbol sporu içerisinde adından söz ettiren diğer isimlerden Önder Turacı, Belçika'da yetişmiş ve ardından Türk Millî Takımı'nda forma giymiş bir futbolcudur. Hem Belçika hem de Türkiye'de profesyonel olarak oynamış olan Turacı, Belçika'da Liège altyapısında yetişmiştir. Kaleci pozisyonunda oynayan Sinan Bolat ise özellikle Belçika'da *Standard Liège* takımında başarılı performanslar sergileyerek adını duyurmuştur. Bolat, aynı zamanda Galatasaray ve Türk Millî Takımı'nda da görev alarak Türkiye ve Belçika arasındaki kültürel bağları kuvvetlendirmiştir.

Belçika'da Türkiye kökenli futbolcular arasında Alpaslan Öztürk, Mickaël Tirpan, Cihan Çanak ve Murat Akın gibi isimler de bulunmaktadır. Bu sporcular, Belçika futbolunda edindikleri tecrübeleri Türkiye futboluna taşıyarak iki ülke arasındaki kültürel ve sportif etkileşimi artırmışlardır. Örneğin kariyerine Belçika'da başlayan Mickaël Tirpan, ana vatandaki takımların dikkatini çekmiş ve Türkiye Süper Lig'i deneyimini de kariyerine katmıştır. Yolu Türkiye'ye düşen Belçika'da doğmuş ve büyümüş bu sporcuların kariyerleri, Belçika'da futbol oynayan Türk kökenli gençler için rehber teşkil etmektedir (Transfermarkt, 2024).

Sporcuların başarı hikâyeleri, Belçika'daki Türk topluluğu için bir gurur vesilesi olmasının yanı sıra, genç sporculara ilham kaynağı da olmaktadır. Adı bu makalede geçen ya da geçmeyen pek çok önemli isim, Belçika ve Türkiye arasındaki kültürel bağı güçlendiren, spor dünyasında örnek teşkil eden figürlerdir.

Sonuç

1964 yılında bir iş gücü anlaşmasıyla başlayan süreçte Belçika'daki Türk toplumu yalnızca ülke ekonomisine değil Belçika'nın toplumsal ve sosyokültürel yapısına da büyük katkılar sunmuştur. Bu çalışmanın çıktılarının da ortaya koyduğu üzere Türklerin Belçika'daki yerleşikleşme sürecinde spor, toplumsal bir araç olarak önemli bir yer kaplamaktadır. İlk kuşak Türk işçiler, sınırlı sosyal olanaklara sahip olsa da sonraki nesiller, sporun sunduğu fırsatları hem toplumsal uyum hem de kültürel kimliğin korunması için kullanmayı başarmıştır. Bu süreçte Türklerin kurduğu kulüplerle de toplumsal dayanışmanın güçlenmesine ve göçmen toplulukların aidiyet hissinin pekişmesine imkân tanınmıştır. Bugün gelinen noktada, Belçika'daki Türk toplumunun kültürel kimliklerini koruyarak Belçika toplumunun bir parçası hâline geldiği görülmektedir.

Belçika'daki Türk sporcuların hem Belçika hem de Türkiye arasında bir kültürel köprü görevi görmesi, sporun bu iki toplum ilişkilerindeki önemini bir kez daha ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, spor kulüplerinin sadece birer fiziksel aktivite alanı değil, aynı zamanda

sosyal dayanışma ve kültürel paylaşım merkezleri olarak işlev gördüğü anlaşılmaktadır. Aynı zamanda, sporun görünür kıldığı olaylar ve isimler İslam düşmanlığı, ırkçılık gibi toplumsal meselelerin merkezinde yer alarak sembol isimler haline gelmiştir. Böylece Belçika'daki Türk toplumunun sporda ulaştığı başarılar, genç nesiller için de her anlamda ilham kaynağı olmaktadır.

Ancak Belçika'daki Türkler için sporun daha geniş bir yelpazede ele alınması, yalnızca futbolla sınırlı kalmayıp diğer branşlara da aktif katılımın desteklenmesi önemlidir. Aynı şekilde Belçika'daki Türk toplumu içerisinde yer alan kadın sporcuların sayısının artırılması için bu konuda çalışmalar yürütülmesi gerekmektedir. Türk spor kulüplerinin yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşlarıyla daha fazla iş birliği yaparak kapsayıcılık ve eşitlik ilkelerine dayalı projeler geliştirmesi hem toplumsal uyum hem de Türk gençlerinin bireysel potansiyelinin ortaya çıkarılması açısından öne çıkmaktadır. Aynı şekilde toplumun dezavantajlı kesimlerinin spor faaliyetlerine erişimi de önemlidir. Bu noktadan hareketle engelli bireylerin ve dezavantajlı grupların spora erişimi için Belçika'daki Türk toplumunun da üzerine düşen sorumluluğu üstlenmesi gerekmektedir. Sporun toplumsal ön yargıları aşmak, çokkültürlü bir toplum yaratmak ve gençlerin bireysel yeteneklerini geliştirmek için güçlü bir araç olduğu gerçeği, bu çalışmanın temel bulguları arasında yer almıştır.

Sonuç olarak, Belçika'daki Türk toplumu için spor, geçmişte göçün zorluklarının üstesinden gelme noktasında önemli bir araçken, bugün Türkçe konuşulan alanlar yaratması ve kültürel kimliğin korunması gibi önemli misyonlara sahiptir. Belçika'daki Türk toplumunun sporla olan ilişkisi gelecekte daha kapsayıcı, daha eşitlikçi ve daha güçlü bir toplumsal bağ oluşturmak için önemli bir alan sunmaktadır.

Kaynakça

Adler-Zwahlen, J. Weigelt-Schlesinger, Y., Schlesinger, T. (2017). Grenzziehungsprozesse von Migrantinnen beim Zugang zum Sport in interkulturellen Vereinen [Processes of border demarcation of migrant women in accessing Sport in intercultural clubs]. *Freiburger Zeitschrift für Geschlechterstudien*, 23(2), 69-90, https://doi.org/10.3224/fzg.v23i2.06

Agergaard, S., Botelho, V., & Flintoff, A. (2016). Politicisation of migrant leisure: A public and civil intervention involving organised sports. *Leisure Studies.* https://doi.org/10.1080/02614367.2016.1153039

Aydemir, F. (2024). Belçika Futbolunda İki Türk Patron. Dünya Gazetesi. erişim için bkz. https://www.dunya.com/kose-yazisi/belcika-futbolunda-iki-turk-patron/718915 (Erişim tarihi: 30 Ekim 2024)

Belçika Aydın Haber. (n.d.). "Biaf Baf olarak sezonu açtı." https://www.belcikaaydinhaber.com/?act=show&code=detail&id=11175

Borgers, J., Erik, T., Hanne, V., Bart, V, Steven, Jeroen, S. (2015). Sports participation styles revisited: A time-trend study in Belgium from the 1970s to the 2000s. *International Review for the Sociology of Sport*, 50 (1):45-63. doi: 10.1177/1012690212470823

BTSKF (Belçika Türk Spor ve Kültür Federasyonu). (2023). "Belçika Türk Spor ve Kültür Federasyonu Özgeçmişi". https://btskf.org/rapor/belcika-turk-spor-ve-kultur-federasyonu-btskf-ozgecmis

Derj, A. (2019). Football 'Supporterism' and the integration of migrants into Belgian society: Belonging to Standard de Liege community. Master Thesis, University of Liège, Liège, Belgium.

Doidge, M., Keech, M., & Sandri, E. (2020). 'Active integration': Sport clubs taking an active role in the integration of refugees. *International Journal of Sport Policy and Politics.* https://doi.org/10.1080/19406940.2020.1717580

Expatica. (2024). Popular sports in Belgium. Erişim için bkz. https://www.expatica.com/be/lifestyle/sports-fitness/popular-sports-in-belgium-107731/

Flensner, K. K., Svensson, D., & Fahlén, J. (2021). Integration into and through sports? Sport-activities for migrant children and youths. *European Journal for Sport and Society.* https://doi.org/10.1080/19406940.2021.1894478

Gündem Haber. (2024, 15 December). "FC Anadol 40. yılını kutluyor". https://www.gundem.be/haberler/spor/fc-anadol-40-yln-kutluyor/ (Erişim tarihi: 15 Aralık 2024)

Inside Futbol. (2023). "Experienced Boss Weighs In On Southampton Out On Loan Star". https://www.insidefutbol.com (Erişim Tarihi: 15 Aralık 2024)

Janssens, J., & Verweel, P. (2014). The significance of sports clubs within multicultural society: On the accumulation of social capital by migrants in culturally 'mixed' and 'separate' sports clubs. *European Journal for Sport and Society.* https://doi.org/10.1080/19406940.2014.1002046

Manço, A. (2000). Belçika'da Türklerin 40 Yılı (1960-2000): Sorunlar, Gelişmeler, Değişmeler. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (1), 119-133.

Mutz, M. (2009). Sportbegeisterte Jungen, sportabstinente Mädchen? Eine quantitative Analyse der Sportvereinszugehörigkeit von Jungen und Mädchen mit ausländischer Herkunft / Boys Who Love Sports, Girls Who Don't? A Quantitative Study of Sports Club Participation among Immigrant Boys and Girls. *Sport und Gesellschaft*, 6 (2), 95-121. https://doi.org/10.1515/sug-2009-0202

Mutz, M. & Stahl, S. (2010). Mitgliedschaft junger Migranten in eigenethnischen Sportvereinen – Eine Sekundäranalyse auf Basis des Ausländersurveys / Adolescent Migrants' Participation in Ethnic Sport Clubs – A Secondary Analysis based on the Ausländersurvey. *Sport und Gesellschaft*, 7 (2), 115-144. https://doi.org/10.1515/sug-2010-0203

Nagel, S., Schlesinger, T., Bayle, E., & Ferrand, A. (2020). Social integration of people with a migration background in European sports clubs. *Sociology of Sport Journal.* https://doi.org/10.1123/ssj.2019-0041

Perspektif. (2024, 1 Mart). "Milli takımlar ne kadar milli kalabilir?". https://perspektif.eu/2024/03/01/milli-takimlar-ne-kadar-milli-kalabilir/

Sağdıç, E. (2022). Turkish Diaspora in Belgium. *Sakarya Üniversitesi Türk Akademi Dergisi*, 1(1), 1-14.

Sever, Hilmi. (2022). "Kasaba Takım Westerlo'nun Hedefi". *Anadolu Ajansı*. https://www.aa.com.tr/tr/futbol/belcikada-turklerin-kulubu-kasaba-takim-westerlonun-hedefi-avrupa-kupalari/2697875 (Erişim tarihi: 30 Ekim 2024)

Smith, R., Spaaij, R. & McDonald, B. (2019). Migrant Integration and Cultural Capital in the Context of Sport and Physical Activity: a Systematic Review. *Int. Migration & Integration* 20, 851–868 (2019). https://doi.org/10.1007/s12134-018-0634-5

Special Olympics. (2024). "Special Olympics". https://www.specialolympics.org/ (Erişim tarihi: 30 Ekim 2024)

Transfermarkt. (2024). "Mickael Tırpan - Oyuncu profili." https://www.transfermarkt.com.tr/mickael-tirpan/profil/spieler/201248 (Erişim tarihi: 30 Ekim 2024)

World Football. (2023). "Fuat Çapa". https://www.worldfootball.net (Erişim tarihi: 30 Ekim 2024)

Söyleşi

BELÇİKA TÜRK DİASPORASINDA SPORUN ROLÜ ÜZERİNE NEDİM KOÇASLAN İLE SÖYLEŞİ

NEDİM KOÇASLAN
Belçika Türk Spor ve Kültür Federasyonu Başkanı

Kısaca kendinizden ve ailenizden bahseder misiniz? Türkiye'nin neresinden geliyorsunuz, aileniz ne zaman Belçika'ya göç etmeye karar vermiş? Göç geçmişinizi ve hayatınızı kısaca anlatabilir misiniz?

İsmim Nedim Koçaslan, Trabzonlu bir ailenin 10 çocuğundan biriyim. 1962 yılında Trabzon'da doğdum. Ailem Belçika'ya 1965 yılında göç etmiş. 1972'de Belçika'ya geldim, 51 yıldır Maasmechelen şehrinde yaşıyorum. 1981 yılına kadar Mekanik bölümü üzerine okudum. 1981'den 1988'e kadar maden işçisi olarak çalıştım. Çok tehlikeliydi ancak o zamanki zor şartlar sebebiyle ekmek aslanın ağzındaydı. 1990 yılından sonra ticaretle uğraştım. İki çocuğum var. En büyük oğlum Gökhan Koçaslan, 40 yaşında. Kızım Sibel Koçaslan da 36 yaşında. Ben sportif, girişimci ve tutkulu bir insanım. Spor yapmak, gezmek, yeni işler yapmak, yeni şeyler keşfetmek beni hep heyecanlandırmıştır. Hayatımı olumlu yönde değiştiren pek çok fikri, sporla meşgul olduğum anlarda ya da yeni yerler keşfederken edindiğimi söyleyebilirim. Deniz ve doğada eşimle keşifler yapmayı çok seviyorum.

Belçika Türk Medyası Gazeteciler Birliği tarafından "Başarılı Spor Adamı" ödülü aldınız. Başarılı olmanızı sağlayan temel faktörler nelerdir?

Belçika Türk Spor ve Kültür Federasyonu (BTSKF), Türk spor birliği ruhunu oluşturup üst akla hizmet edebilecek şekilde protokol oluşturmak ve vatandaşlarımızı çatı kuruluş altında toplayıp birlik beraberlik içinde vasıflı ve kaliteli genç sporcu ve yöneticiler yetiştirmek amacıyla Belçika'da bir ilke imza atarak kurulmuştur. Federasyon olarak hedefimiz, Türkiye ile Avrupa

ülkeleri arasında köprü olmaktır. Türk kökenli gençlere eşit imkânların sağlanması yönünde girişimlerde bulunuyoruz.

Bu amaçlar doğrultusunda ben de spor aracılığıyla; Türk toplumunu birbiriyle kaynaştırmayı, genç ve yetişkinlerimize spor ve kültür alışkanlığı kazandırmayı, boş zamanlarını değerlendirmeyi, yenme ve yenilme kavramları içinde birlikte sevinme ve üzülmeyi sağlamayı, gençleri sokaklardan kurtarmayı ve Belçikalı komşularımızla diyaloglarımızı sürdürmeyi kendime her zaman hedef olarak belirledim. Belçika Türk toplumu için gösterdiğim çabalarım ve hizmetlerim sonucunda Belçika Türk Medyası Gazeteciler Birliği tarafından "Başarılı Spor Adamı" ödülüne layık görüldüm.

Bence herhangi bir şeyi başarmak için öncelikle istekli ve istikrarlı olmak çok önemli.

✍ BTSKF'nin kuruluş hikâyesini ve amacını bize anlatır mısınız? Ne tür faaliyetler yürütüyorsunuz?

BTSKF, yurt dışında yaşayan Türk gençlerine yönelik sportif faaliyetlerde bulunan kurumların temsilcisi olarak Kuzey-Batı Avrupa ülkelerinde faaliyet gösteren spor dernekleri ve spor federasyonlarının üye olduğu bir kuruluştur. Türkiye tarafından 1984 yılında Belçika'daki Türk vatandaşlarımızı bir araya getirmek amacıyla kurulmuş olan BTSKF, yapılan toplantılardan sonra 1986 yılında Gent şehrinde resmiyet kazanmıştır. Kuruluşumuz Belçika'daki Türk vatandaşlarının yoğun yaşadığı yörelerde, spor ve kültür etkinlikleri adı altında Türk spor kulüpleri ile birlikte faaliyetler yapmaktadır.

Belçika'da yaşayan Türk toplumunun hayatında BTSKF, kuruluşundan itibaren önemli yer edinmiştir. BTSKF, her yıl düzenli olarak "Atatürk Kupası" adı altında futbol turnuvası düzenlemekte, Kuzeybatı Avrupa ülkelerinde kurulan diğer kardeş federasyonlarla ortak projeler yürütmektedir. Bu bağlamda özellikle Hollanda, Almanya ve Avusturya gibi ülkelerle dostluk

futbol karşılaşmaları organize edilerek, genç yetenekler bir araya getirilmektedir.

✍ BTSKF'nin hedef kitlesi kimdir?

Federasyonumuz kurulduğu günden itibaren her yaştan ve kesimden Türk toplumuna hizmet etmektir.

✍ Faaliyetleriniz sadece Türk toplumuna mı açık, yoksa yerel topluma yönelik etkinlikleriniz de var mı? Varsa nelerdir?

Öncelikli olarak Türk toplumuna yönelik faaliyetler düzenliyoruz. Bazen Türk toplumu ve Belçika'daki diğer etnik kökenler arasında futbol turnuvaları düzenliyoruz.

✍ Federasyon'un Türk diasporası içindeki rolü ve topluma katkıları hakkında neler söyleyebilirsiniz?

BTSKF, Belçika'da yaşayan Türk toplumunun spor ve kültürel faaliyetlerini destekleyerek, Türk diasporasının kimliğini koruma ve tanıtma konusunda önemli bir

"Federasyon olarak hedefimiz, Türkiye ile Avrupa ülkeleri arasında köprü olmaktır. Türk kökenli gençlere eşit imkânların sağlanması yönünde girişimlerde bulunuyoruz."

rol üstlenmektedir. Bu sayede Federasyon, toplumun bir araya gelmesini ve dayanışmasını teşvik etmektedir.

Özellikle her yıl düzenlenen Atatürk Kupası Futbol Turnuvası, Belçika'daki Türk gençlerinin spora olan ilgisini artırmakta ve onların fiziksel gelişimlerine katkı sağlamaktadır. Bu tür etkinlikler, gençlerin sağlıklı yaşam alışkanlıkları kazanmalarına yardımcı olurken, aynı zamanda Türk kültürünün gelecek nesillere aktarılmasına da olanak tanımaktadır.

BTSKF'nin kültürel faaliyetleri arasında, Türk el sanatları sergileri, geleneksel müzik ve dans gösterileri gibi etkinlikler yer almaktadır. Bu programlar, Belçika'daki Türk toplumunun kültürel mirasını canlı tutmasına ve Belçika toplumuyla kültürel etkileşimini artırmasına katkı sağlamaktadır.

Federasyonun çalışmaları, Belçika'daki Türk diasporasının kendi kültürel kimliğini korurken, aynı zamanda Belçika toplumuna uyum sağlamasına destek olmaktadır. Bu tür sivil toplum kuruluşları, diasporaların bulundukları toplumlarda aktif ve uyumlu bireyler olarak varlık göstermelerine önemli katkılarda bulunmaktadır.

✍ Engelli sporcular için Federasyon'un destek çalışmaları var mı?

Federasyonun maddi yetersizliği sebebiyle bu konuda destek çalışmalarımız mevcut değildir.

✍ Diasporadaki Türk gençleri içinde kız çocuklarının ve kadınların spora ilgisini nasıl değerlendiriyorsunuz?

Kız çocukları ve kadınların spora ilgisinin giderek arttığını memnuniyetle gözlemliyoruz. Bu artış hem ailelerin spora olan bakış açısındaki olumlu değişimden hem de genç kadınlara yönelik özel programlardan kaynaklanıyor. Ancak, daha fazla fırsat yaratmak ve toplumsal ön yargıları aşmak için çalışmalarımızı artırmamız gerektiğinin de farkındayız. Kadınların spor yoluyla güçlenmesi, toplumumuz için çok önemli bir kazanım olacaktır. Belçika Türk Spor ve Kültür Federasyonu olarak zaman zaman 8 Mart Dünya Kadınlar Günü'ne özel voleybol ve kadın futbol takımları ile dostluk maçı olarak müsabakalar düzenliyoruz.

✍ Belçika'da spor derneklerinin yaptıkları faaliyetler ve sayıları bakımından yeterli olduğunu düşünüyor musunuz?

Bu dernekler, futbolun yanı sıra güreş, basketbol ve voleybol gibi çeşitli spor dallarında da faaliyet göstermektedir. Özellikle gençlerin spora teşvik edilmesi ve toplumun farklı kesimlerinin bir araya getirilmesi açısından bu derneklerin çalışmaları önemlidir.

Ancak, Belçika'da yaşayan Türk toplumunun nüfusu ve genç potansiyeli göz önüne alındığında, mevcut spor derneklerinin sayısının ve faaliyetlerinin artırılması

faydalı olacaktır. Daha fazla gencin spora katılımını sağlamak hem sağlık açısından hem de toplumsal uyum ve dayanışma açısından olumlu katkılar sunacaktır.

Biz BTSFK olarak Belçika'daki Türk toplumunun ihtiyaçlarını tam anlamıyla karşılayabilmek için bu alandaki girişimlerin desteklenmesi ve çeşitlendirilmesi gerektiğini düşünüyoruz.

✍ Belçika'daki Türk spor kulüplerinin yeri ve önemi nedir?

Şu anda 16 farklı spor kulübü BTSFK çatısı altında çalışmalarını sürdürmektedir. BTSKF, bu kulüplerin organizasyonunu ve faaliyetlerini desteklemektedir. Belçika'daki en bilinen Türk futbol kulüplerinden bazıları FC Anadol, Anvers Türkspor, Beringen Türkgücü, Real Türk, Avrasyaspor, FC Jeunesse Turque, Turkse Rangers'dır. Bu kulüpler, Belçika'daki Türk topluluğunun futbol alanındaki temsilini güçlendirmekte ve bölgedeki futbol kültürüne katkı sağlamaktadır.

✍ Belçika'daki Türk spor kulüplerinin sorunları var mıdır? Varsa nelerdir? Çözüm önerileriniz nelerdir?

Belçika'da, bölgesel Türk amatör futbol takımlarının en büyük sorunu finansal anlamdadır. Hatta bu sadece Türk futbolunun değil, uluslararası bir sorundur. Bunun çözümü için hem Belçika hem de Türkiye tarafından kurumların, bilinçlendirmek amacıyla seminer veya toplantılar düzenlemesi, maddi ve manevi anlamda destek sağlaması gerektiği kanaatindeyim.

✍ Belçikalı Türklerin sporla ilişkisi hakkında düşüncelerinizi paylaşır mısınız? Özellikle ilgi duydukları sporlar hangileridir?

Belçikalı Türklerin özellikle futbola ilgisi çok fazla, lakin biz Türk sporunun her dalda başarılarla gündeme gelmesini arzu ediyoruz.

✍ Belçikalı Türkler en çok hangi spor dallarında başarı elde etmiştir? Belçika'da veya Türkiye'de bir spor dalında millî olmuş Türk sporculara örnek verebilir misiniz?

Belçikalı Türklerin en çok başarı elde ettiği spor dalı futboldur. Türk futbolu tarihinde Sinan Bolat Belçika'da yetişmiş kıymetli Türk millî futbolculardan biridir. Belçika'da doğup büyüyen ve değişik futbol kulüplerinin altyapısında yetişen Türk futbolculara rağbet oldukça arttı. Belçika 1. Ligi'nde mücadele eden Türk asıllı futbolcumuz Onur Kaya ve son yıllarda Belçika'dan Türkiye'ye giderek futbol hayatını sürdürenlerin başında Önder Turacı, Hakan Bayraktar, Yasin Karaca ve Gökhan Koçaslan geliyor. Türk Millî Futbol Takımı oyuncuları içerisinde de Sinan Bolat, Cihan Çanak ve Alpaslan Öztürk'ü saymak mümkün.

"Spor, Belçikalı Türk gençlerinin kimlik oluşumu ve sosyal entegrasyonu üzerinde önemli bir etkiye sahip. Spor faaliyetleri, gençlerin hem kültürel kökenlerini korumalarına hem de içinde yaşadıkları toplumla bağ kurmalarına olanak tanıyor."

✍ Türk kökenli futbolcuların millî takım tercihlerinde, köken ülke ile doğup büyüdükleri ülke arasında seçim yapmalarını etkileyen faktörler nelerdir? Bu süreçte aile, toplumsal baskılar ve kariyer hedeflerinin rolünü nasıl değerlendiriyorsunuz?

Türk kökenli futbolcular, Türkiye ile olan duygusal bağları nedeniyle Türk millî takımını seçme eğilimindeler. Özellikle ailesi Türkiye'den göç etmiş futbolcular için Türk kimliği ve kültürüne duydukları bağlılık, tercihlerinde önemli rol oynar. Tabii ki kariyer hedefleri farklı olan futbolcuların Belçika millî takımını seçmesi de anlaşılabilir bir durum. Sonuç olarak çok sayıda değişken göz önünde bulundurularak bir karar verilmesi gerekiyor.

✍ Avrupalı Türk sporcuların başarılarının gerek iki ülke gerekse diasporadaki ve Türkiye'deki Türkler arasındaki ilişkilere etkileri hakkındaki görüşleriniz nelerdir?

Avrupalı Türk sporcuların başarıları hem Türkiye ile yaşadıkları ülke arasında güçlü bir bağ kurulmasına hem de diaspora topluluğu içinde gurur ve motivasyon kaynağı olmasına önemli katkılar sağlamaktadır. Bu sporcular, iki ülke arasındaki kültürel ve sosyal etkileşimi artırırken, aynı zamanda Türkiye'deki ve diasporadaki gençlere de ilham vererek uluslararası platformlarda başarılı olmanın mümkün olduğunu göstermektedir. Başarıları, diasporadaki Türk topluluklarının toplumsal kabulünü ve görünürlüğünü artırırken, her iki toplumda da olumlu algılar geliştirilmesine yardımcı olmaktadır.

✍ Sporun genç nesil Türk diasporası üzerindeki etkilerini nasıl değerlendirirsiniz?

Spor, Belçikalı Türk gençlerinin kimlik oluşumu ve sosyal entegrasyonu üzerinde önemli bir etkiye sahip. Spor faaliyetleri, gençlerin hem kültürel kökenlerini korumalarına hem de içinde yaşadıkları toplumla bağ kurmalarına olanak tanıyor. Ayrıca takım sporları, dayanışma, aidiyet ve özgüven duygusunu güçlendirirken, ayrımcılıkla mücadele ve pozitif rol model oluşturma açısından da değerli bir alan sunuyor.

✍ Diasporanın genç sporcularına vermek istediğiniz tavsiyeler nelerdir?

Sevdiğiniz işi yapın. Genç yaşta her sporcu hatalar yapabiliyor. Bu hatalar bazen parlak bir kariyer sahibi olmalarını engellese de bu hatalardan kaçınmak ve hata yaptığında tekrar doğru yolu bulabilmek için çevrelerinde daima danışacak birilerinin olması çok önemlidir. Bu bakımdan aileler, eski sporcular, öğretmenler ve antrenörlere bu konuda çok büyük bir sorumluluk düşüyor. Bu kişilerin rehberliği ile hatalar en aza indirilerek daha sağlıklı bir kariyer inşa edilebilir.

BÖLÜM 10

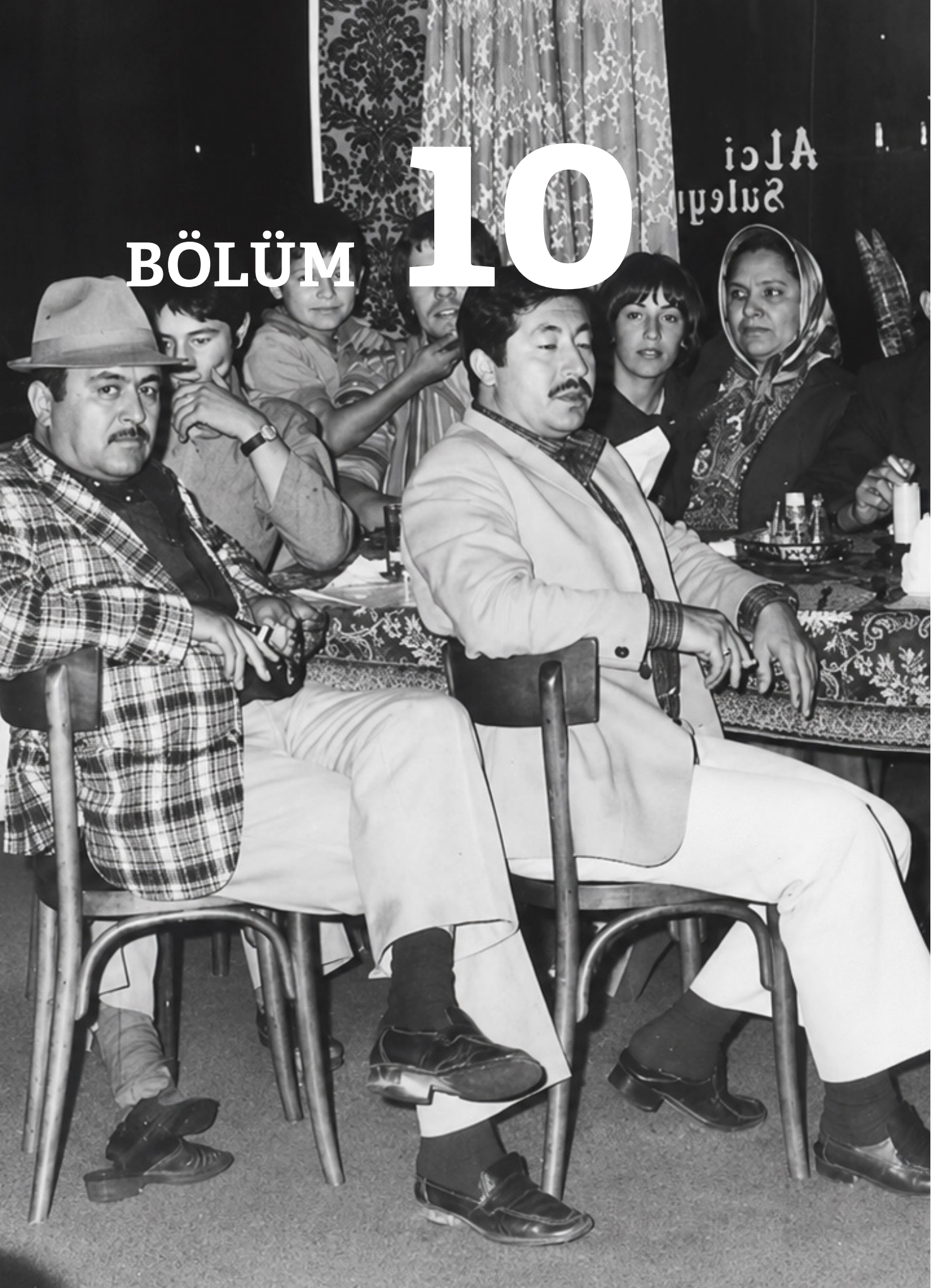

Diaspora ve Sosyal Hizmet

BELÇİKA TÜRK TOPLUMU VE SOSYAL HİZMET

Zeynep Tekin Babuç

DİASPORADA YAŞLILIK: YAŞLI BAKIMINDA KÜLTÜREL DUYARLILIK HAKKINDA GÜLSÜM YAVAŞ İLE SÖYLEŞİ

Gülsüm Yavaş

BELÇİKALI TÜRKLERİN PSİKOLOJİK SAĞLIĞI ÜZERİNE RÜMEYSA DENİZ İLE SÖYLEŞİ

Rümeysa Deniz

BELÇİKA TÜRK TOPLUMU VE SOSYAL HİZMET

ZEYNEP TEKİN BABUÇ [1]

Giriş

Göç, günümüzde küreselleşmenin etkisiyle yalnızca bir coğrafi yer değişikliği değil, aynı zamanda bireylerin kimliklerini, sosyal ilişkilerini ve yaşam pratiklerini dönüştüren çok katmanlı bir süreç hâline gelmiştir. Bu süreçte ortaya çıkan diaspora toplulukları hem geldikleri ülke ile bağlarını korumaktadır hem de yeni yerleştikleri toplumun kurumlarıyla karşılıklı bir etkileşim içindedir. Belçika'daki Türk diasporası, bu bağlamda yarım asrı aşkın süredir varlık gösteren, kendi içinde çeşitlenen ve yeni nesilleriyle birlikte farklı sosyal ihtiyaçlar geliştiren bir topluluktur. Bu ihtiyaçların karşılanmasında sosyal hizmet disiplini, kültürel uyumdan sosyal dışlanmanın önlenmesine kadar geniş bir yelpazede kritik bir rol oynamaktadır. Tüm insanların temel ihtiyaçlarını karşılamaya yardımcı olmak, özellikle de savunmasız, ezilen ve yoksulluk içinde yaşayan insanların güçlendirilmesine özel önem vermek hem bireysel hem de toplumsal düzeyde sosyal adalet ve sosyal refah haklarının gerçekleştirilmesine odaklanmak sosyal hizmet mesleğinin temel amaçlarındandır (Haynes, 1998). Belçika'daki Türk diasporasına yönelik sosyal hizmet uygulamalarının incelenmesi hem bu alandaki iyi uygulama örneklerinin ve ihtiyaçların ortaya konulması hem de sosyal hizmet disiplininin kültüre duyarlı ve kapsayıcı bir yönde gelişimi açısından önem arz etmektedir.

Türkiye'den Batı Avrupa ülkelerine yönelik iş gücü göçü, 20. yüzyılın ikinci yarısında başlayan ve milyonlarca insanın yaşamını derinden etkileyen önemli bir sosyolojik olgu-

1 Doç.Dr., Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü, zeyneptekinbabuc@gmail.com
Orcid: 0000-0002-2363-3236

"Sağlık hizmetine erişimde farklı bir dile ve kültürel arka plana sahip olmak göçmen bireyler için eşitsizlik yaratan önemli bir etmendir. Belçika özelinde de sağlık hizmetlerine erişim ve alınan hizmetin kalitesi Türkler, Faslılar ve İtalyanlar için Belçikalılara kıyasla daha düşük düzeydedir."

dur. Bu göç hareketinin temelinde, İkinci Dünya Savaşı sonrası Avrupa'nın yeniden yapılanma sürecinde ortaya çıkan iş gücü ihtiyacı ile Türkiye'deki ekonomik ve sosyal koşullar yatmaktadır. Belçika, bu göç dalgasının önemli duraklarından biri olmuş, özellikle 1960'lı yıllarda imzalanan iş gücü anlaşmalarıyla binlerce Türk vatandaşı bu ülkeye gelmiştir. Başlangıçta geçici bir süre için düşünülen bu göç, zamanla aile birleşimleri ve yeni nesillerin doğuşuyla kalıcı bir demografik yapıya dönüşmüştür (Kanas & Van Tubergen, 2014).

İş gücü anlaşmaları ile Avrupa'ya göç etmiş olan Türk toplumu ve onlardan sonra gelen nesiller son 60 yılda yerleştikleri ülkeleri ve Türkiye'yi birleştiren ve birçok kültürel geleneği bir araya getiren ulusötesi bir alan inşa etmişlerdir (Kaya, 2022). Bu bağlamda Belçika'daki Türk toplumu da mesken ülke ve Türkiye arasında oluşturdukları kültürel, politik, ekonomik, sosyal ve dinî etkileşim ağları ile Avrupa kamusal alanının tanınmış ve oldukça aktif bir kesimini oluşturmaktadır (Kaya, 2022). Günümüzde Belçika'nın sosyal, kültürel ve ekonomik yaşamında önemli bir rol oynayan Türk diasporası, Belçika toplumuna entegrasyon sürecinde kaçınılmaz olarak çeşitli sosyal sorunlar ve eşitsizlikler yaşamıştır. Belçika'daki Türk diasporasının karşı karşıya olduğu sosyal sorunların tespiti ve bu sorunlara uygun sosyal hizmet stratejilerinin geliştirilmesi hem bireysel hem de toplumsal düzeyde sosyal refahın sağlanması açısından büyük önem taşımaktadır.

Bu çalışmada, iş gücü ihtiyacı sonucunda Belçika'ya göç etmiş olan göçmenler ve onlarla bağlantılı nesillerin oluşturduğu Türk diasporasının genel özellikleri, karşılaştıkları sosyal sorunlar ve Belçika sosyal hizmet sisteminin bu sorunların çözümüne yönelik genel işleyişi konu edinilmektedir. Ayrıca çalışma kapsamında, Belçika'daki Türk toplumunu oluşturan farklı nesiller, kadınlar, çocuklar, yaşlılar vb. alt gruplara yönelik literatür ışığında, bu grupların özelleşmiş ihtiyaçlarına, bu ihtiyaçlara yönelik sosyal hizmet müdahalelerine, uygulamada karşılaşılan zorluklar ve çözüm önerilerine de yer verilmektedir. Belçika'daki Türk toplumuna yönelik sosyal hizmet uygulamalarının incelenmesi, bu alandaki hizmet sunumunun niteliğinin artırılmasına katkı sağlayacağı gibi sosyal hizmet disiplininin ulusötesi, çok kimlikli ve çokkültürlü bireylerle çalışma konusundaki bakış açısının gelişimine de katkı sağlayacaktır.

Bu çalışmanın konusu ve içeriği, Belçika'ya işçi göçü ile gelmiş olan Türk göçmenler ve onların nesilleriyle sınırlandırılmış olmakla birlikte, Belçika'da yerleşik Türk toplumunun

farklı temsilleri olduğunu da belirtmek gerekmektedir. 2000'ler itibarıyla, işçi kökenli ailelerin oluşturduğu göçmen nesillerin profilinden farklı özellikler gösteren; genellikle öğrenciler, profesyoneller, girişimciler ve farklı sosyoekonomik ve politik dinamiklerle Belçika'ya göç etmiş olan Türklerden oluşan yeni bir göç dalgası gerçekleşmiştir (İçduygu & Sert, 2009; akt. Güzelcan, 2023). Avrupa şehirlerindeki işçi kökenli Türk diasporaları ile bazen temas halinde olsalar da bu grup kültürlerarası temasa ve değişime açıklıkları, sosyalizasyon ve yaşam tarzı tercihleri ile iş göçü anlaşması yoluyla oluşan Türk toplumundan oldukça farklı bir profil sergilemektedir (Kılınç, 2022). Bu bağlamda, Türk diasporasını oluşturan farklı alt grupların Belçika'ya entegrasyon sürecinde yaşadıkları zorluklar ve sosyal hizmet ihtiyaçlarının kapsamlı şekilde anlaşılması için yeni diasporayı konu edinen çalışmaların zenginleşmesinin de oldukça önemli olduğu düşünülmektedir.

Belçika'daki Türk Diasporası: Genel Özellikler ve Eğilimler

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Belçika, artan iş gücü ihtiyacını karşılamak için 1960'lar ve 1970'lerin başlarında, başta İtalyanlar olmak üzere Güney Avrupalı misafir işçileri ve ardından Fas ve Türkiye'den gelen düşük eğitimli erkek misafir işçileri istihdam etme yoluna gitmiştir (Reniers, 1999). 1960'ların başlarında Avrupa ülkelerine Türk işçi göçü ile başlayan süreç zamanla bu ülkelerdeki Türk varlığının hızla kalıcı hale gelmesiyle sonuçlanmıştır (Aydın & Østergaard-Nielsen, 2020). Türkiye'den Belçika'ya göç eden birinci nesil işçi göçmenler, çoğunlukla kömür madenlerinde birkaç yıl çalıştıktan sonra memleketlerine geri dönmeyi amaçlamışlardır. 1970'lerde Belçika ekonomisinin kötüye gitmesi nedeniyle Belçika hükümeti 1974'te göçleri durdurma kararı almıştır, ancak 1974'ten sonra da Türk toplumu evlilik ve aile birleşimi yoluyla büyümeye devam etmiştir (Decorte vd., 2016).

Birinci nesil işçi göçmenler Türkiye'nin kırsal kesimlerinden gelen, çoğunlukla düşük eğitimli ve Belçika'da madencilik, inşaat, temizlik gibi asgari nitelik gerektiren sektörlerde çalışan bir göçmen grubudur (Phalet & Swyngedouw, 2003). İlk gelenler çoğunlukla erkek çalışanlar olsa da 1964-1980 döneminde Türk çalışanların eşlerini ve çocuklarını Belçika'ya getirmeleriyle aile merkezli bir toplumsal yaşama geçiş sağlanmıştır (Schoonvaere, 2013; akt. Taş & Subaşı, 2017). Şu an yaşlılık döneminde olan birinci nesil Türk göçmenler Belçika'da geçici bir ikamet beklentisi içerisinde oldukları için Belçika vatandaşlığına ve Belçika'nın resmî dilleri olan Fransızca veya Felemenkçe öğrenmeye pek eğilim göstermemiş ve kendi göçmen topluluklarıyla iletişim halinde izole bir yaşam sürmüşlerdir (Apan, 2020). Bu durum evlilik ve aile birleşimi yoluyla gelen kadın göçmenler için de benzer olmuştur. Birinci nesil göçmenler ve onların eşleri zaman içerisinde Belçika'da kalıcı bir yaşama geçmiş olsalar da hâlen çoğunlukla mesken ülkenin dilini yeterli ölçüde konuşmakta zorluk yaşamaktadır. Dil yetersizliği, birinci ve ikinci nesil Türk toplumu için yoksulluk ve sosyal dışlanmayla başa çıkmada önemli bir rol oynayan sosyal hizmet sistemlerine erişim ve bu hizmetleri etkin biçimde kullanma konusunda çeşitli güçlükler yaratmaktadır (Van Dam, 2016).

Belçika'daki genel Türk nüfusu üzerine yapılan çalışmalar Türk toplumunun Türk kim-

liğine olan aidiyetinin yüksek olduğunu ve kendilerini öncelikli olarak Türk hissettiklerini ortaya koymaktadır (Decorte vd., 2016). İkinci nesil ile ilk nesil arasındaki kültürleşme farkına rağmen ikinci nesil için de Türk kimliğine ve kültürüne olan bağlılık önemli görülmektedir. Birinci nesil işçi kökenli Türklerin Türk kökenli eş seçimi tercihi, ikinci ve üçüncü nesiller tarafından da çoğunlukla sürdürülmeye devam etmiştir ve bu durum Belçika'daki Türk toplumunun birbiriyle kaynaşık ve yakın temas halindeki yaşayışını derinleştiren bir etmen olmuştur (Taş & Subaşı, 2017). Belçika'daki Türk toplumunun etnik iletişim süreçlerinin incelendiği bir çalışmada, ikinci ve üçüncü nesilde birinci nesle kıyasla bir farklılaşma olsa da Türk toplumunun Türk mahallelerinde yaşama, gündelik dilde Türkçenin yoğun kullanımı, hemşehriler ve akrabalardan oluşan sınırlı toplumsal çevre, ev sahibi toplumla yoğun bir iletişime gereksinim duyulmaması gibi özellikler sergilediği bulgulanmıştır (Yaylacı, 2014). Bu durum Türk toplumu için ev sahibi toplumla iletişimi sınırlandıran ve sosyokültürel entegrasyonu zorlaştıran bir sonuç ortaya çıkarmaktadır (Yaylacı, 2014).

Genel olarak Belçika'daki Türk toplumu kamu düzeni ve güvenliği için bir risk oluşturmayan, kurallara uyan, diğer göçmen gruplarına kıyasla daha az suç ile ilişkilendirilen ve kurdukları işletmeler ve hizmet sektöründeki başarılarıyla Belçika ekonomisine katkı sağlayan bir topluluk olarak tanımlanmaktadır (Apan, 2020). Bununla birlikte, Türk toplumunun Belçika'ya ekonomik entegrasyonu güçlü olmasına rağmen eğitim ve dil seviyesi diğer yerleşik göçmen topluluklara kıyasla geridedir ve genç nesiller için de ekonomik başarı genellikle eğitimden öncelikli görülmektedir (Apan, 2020). Birinci nesli oluşturanlar çoğunlukla, Belçika'nın belirli bölgelerinde Türk nüfusun yoğunlaştığı, kiraların düşük veya konutların uygun fiyatlı olduğu yoksul bölgelerde yaşamlarını inşa etmiştir (Van Dam, 2016). Onların Belçika'nın yerel dinamiklerinden uzak ve kendi geleneksel kültürlerini yaşattıkları bu muhitlerde kurdukları izole yaşam anlayışı sonraki nesiller tarafından da tam anlamıyla kırılmış değildir. Belçika'da doğan veya eğitim alan ikinci ve üçüncü nesil Türk toplumu dil becerileri ve Belçika toplumuna daha fazla entegre olma bakımından birinci nesilden daha ileride olmakla birlikte akademik performans ve eğitim düzeyi açısından göçmen kökenli olmayan nüfusun gerisinde kalmaktadır (Van Dam, 2016). Bu bakımdan bu grup da istisnalar barındırmakla birlikte yoksulluk ve düşük istihdam riskiyle karşı karşıyadır.

Belçika'daki Türk göçmenlerin yer aldığı bir çalışmada Türk katılımcıların Belçika halkına ilişkin çoğunlukla olumlu görüşlere sahip olduğu ancak Belçika'da yabancı olarak görüldükleri gerçeğini ve bazen bu bakış açısından kaynaklanan ırkçı tutumları da dile getirdikleri görülmektedir (Decorte vd., 2016). Bununla birlikte bazı katılımcılar tarafından ön yargı ve damgalama içeren tutumların iki yönlü olduğu, yani Türk halkının da Belçikalılara yönelik çeşitli kalıplaşmış bakış açıları olabildiği ifade edilmektedir. Bu durum, Türk toplumunun uzun bir süredir Belçika'da ikamet ediyor olmasına rağmen Türk göçmen toplumu ve hatta memleketlileriyle oluşturdukları mikro sosyal ağlar içerisinde bir yaşam inşa etmiş olmaları ve Belçika toplumuyla sınırlı temaslarının olması ile ilişkilendirilebilir.

Belçika'daki Türk göçmenler ana vatanları ile Belçika arasında düzenli mevsimsel hareketlilik gösterdikleri döngüsel bir göç dinamiğine sahiptir (Babuç, 2023). Bu döngüsel

göç pratiğinin çoğunlukla yaşlılık sürecinde olan Belçika'daki birinci ve ikinci nesil Türk göçmenler için bazı sosyal ve ekonomik faydaları vardır. Dil ve sosyokültürel engeller nedeniyle Belçika'ya tam olarak entegre olamamış olan birinci ve ikinci nesil göçmenler için yaz aylarını Türkiye'de geçirmek hem her iki ülkedeki kaynaklardan yararlanmak hem de özlemini duydukları ana vatanla bağlarını sürdürmek açısından önemli bir stratejidir. Kışın Belçika, yaz aylarında ise Türkiye'de olmayı içeren döngüsel göç, birinci ve ikinci nesil göçmenler tarafından hâlâ büyük ölçüde tercih edilse de genç nesiller, ana vatanlarında olmanın sosyal ve ekonomik faydalarının azalması nedeniyle izinlerini giderek farklı tatil rotalarında geçirme eğilimindedir ve bu nedenle döngüsel göç pratiğinin gelecek nesillerde sürdürülmesinde azalma olacağı değerlendirilmektedir (Babuç, 2023).

Hem Türkiye hem de Belçika'da sosyal, ekonomik, politik ve kültürel bağlara sahip olan ikinci nesil Türk toplumu ulusötesi ve çok katmanlı bir kimlik sergilemektedir. Ayrıca hem ana dillerini hem de Belçika'nın resmî dillerini kullanma eğilimi göstermektedir (Hava, 2018). Bununla birlikte Türk kimliğini, kökenlerini, dinî ve kültürel değerlerini korumak; Belçika'da doğmuş ve sosyalize olmuş genç nesiller de dâhil olmak üzere, Belçika'daki Türk toplumu için önemli bir misyon olmayı sürdürmektedir (Hava, 2018; Güngör vd., 2012). Ancak, çok kimlikli ve ulusötesi bağlarla kurulu yaşamın dinamikleri arasında, bazı ikinci nesil Türk göçmenler hem Türkiye hem Belçika'da arada kalmış ve yabancı konumunda hissettiklerini, iki tarafta da kendilerine yönelik tam bir sosyal kabul deneyimlemediklerini ifade etmektedir (Hava, 2018).

Belçika'da Göçmen Kökenli Bireylere Yönelik Sosyal Hizmet

Batı Avrupa'nın kuzey kesiminde yer alan, Hollanda, Almanya, Lüksemburg ve Fransa ile sınır komşusu olan küçük bir ülke olan Belçika çeşitli uluslardan önemli sayıda göçmen ve sığınmacıya ev sahipliği yapmaktadır (Güzelcan, 2023). Çokkültürlü ve çokdilli bir kimlik yapısı ortaya koyan Belçika, coğrafi olarak Brüksel Başkent Bölgesi, Flaman Bölgesi ve Valon Bölgesi olarak tanımlanan ve dilsel olarak Flaman Topluluğu, Fransız Topluluğu ve Almanca Konuşan Topluluğu içeren idari bölgelerden oluşmaktadır (Güzelcan, 2023). Belçika'da genel olarak yasal ikamete sahip göçmenlerin sosyal hakları vatandaş olanlarla aynıdır (Mussche vd. 2014; akt. Carpentier vd., 2017). Belçika, insanların onurlu bir yaşam sürme hakkına istinaden sosyal devlet anlayışını benimsemiş bir ülke konumundadır ve tüm ikamet edenlerin sosyal yardım alma hakkını gözetmektedir.

Belçika, vatandaş olup olmamaktan bağımsız olarak Belçika'da ikamet hakkı olan herkesin belirli sosyal refah düzeyinde yaşamasını sağlamaya yönelik çeşitli destekler sunmaktadır. Bunlardan biri olan sosyal yardım ödeneği, Belçika'da yasal olarak ikamet eden, bir geçim kaynağı olmayan ve diğer sosyal haklarını tüketmiş, çalışma çağındaki sağlıklı kişilere sağlanan ve gelir durumuna göre belirlenen asgari bir gelirdir (Carpentier vd., 2017). Belçika'daki göçmen kökenli bireyler farklı sosyal yardım türlerinden yararlanma hakkına sahiptir ve göçmenlik statülerine bağlı olarak bu yardımlar acil tıbbi bakımdan, sosyal yardımlara kadar uzanmaktadır (Andreetta, 2019). Belçika'da göçmenlerin ikamet süresine

"Belçika'daki Türk nüfusun kadın üyeleriyle yapılan bir çalışmada katılımcılar ruh sağlığı sorunları yaşadıklarında içinde bulundukları etno-kültürel toplumun onlar için önemli bir bakım ve destek kaynağı olduğunu, hasta bakımı gibi acil durumlarda topluluk dayanışmasını hissettiklerini ifade etmişlerdir."

bağlı olmaksızın sosyal yardım sistemine kolayca erişebilmeleri sosyal yardımdan yararlanma oranlarını artıran unsurlardandır (Corluy & Verbist 2010, akt. Carpentier vd., 2017).

Belçika'da sosyal hizmet sisteminin temel hizmet sağlayıcı kurumlarından biri her belediyede bulunan Sosyal Refah Merkezleri'dir. Fransızca *Centre Public d'Action Sociale* (CPAS), *Felemenkçe Openbaar Centrum voor Maatschappelijk Welzijn* (OCMW) olarak isimlendirilen bu merkezlerde ihtiyaç sahiplerinin talepleri merkezlerde istihdam edilen sosyal hizmet görevlileri tarafından değerlendirilmektedir (Andreetta & Borrelli, 2024). Bu merkezler tüm dezavantajlı bireylerin başvurularına açık, genel sosyal refah kurumlarıdır ve bu merkezlerin hizmet sunumunda benimsediği temel ilke yararlanıcılar arasında herhangi bir ayrım yapmamak ve herkese eşit mesafede ama bireyin sorun ve ihtiyaçları temelinde özelleşmiş hizmet sunmaktır (Vandermeerschen vd., 2023: 39).

Belçika sosyal hizmet politikasında Sosyal Refah Merkezleri dezavantajlı gruplara sosyal yardım sağlamada ve göçmen bireylerin sosyal ve ekonomik entegrasyon süreçlerinde önemli bir rol oynamaktadır. Bu merkezler işsizlik, hastalık ve maluliyet vb. nedenlerle çalışma temelli sosyal sigorta sisteminden yararlanamayan ve yoksulluk riski taşıyan bireylere asgari düzeyde sosyal koruma sağlamayı amaçlamaktadır (Vandermeerschen vd., 2023: 40). Katkı payı gerektirmeyen sistem kapsamında; garantili asgari gelir, yaşlılar için garantili gelir, asgari aile yardımları, kira, gıda ve ev eşyası desteği, çocuklara yönelik eğitim, sosyokültürel faaliyetler için destekler, sağlık yardımı ve özel gereksinimli bireylere yönelik yardımlar, elektrik, su, gaz ve telefon hizmetleri için özel bir sosyal tarife, eğitim ve öğrenim ücretlerinde indirimler gibi çok çeşitli alanlarda ayni ve nakdi destek hizmetleri sunulmaktadır (Vandermeerschen vd., 2023: 41).

Göçmenlerin sağlık ve bakım hizmetlerine erişim söz konusu olduğunda yoksulluk, dil ve eğitim yetersizliği ve düşük sağlık okuryazarlığı bilgi ve hizmete erişimi zorlaştıran unsurlar olarak ifade edilmektedir (Anson, 2001). Ancak dil yetersizliği ve düşük eğitim düzeyi dışında da göçmen kökenli nüfusun bu hizmetlere erişimini kısıtlayan yapısal sorunlar bulunmaktadır. Belçika genelinde sunulan sosyal hizmet, sağlık ve sosyal bakım hizmetlerine ilişkin niceliksel ve niteliksel yetersizlikler göçmen nüfusun bu hizmetlere erişimini zorlaştırabilmektedir (Van Dam, 2016). Sağlık göstergeleri, Belçika'daki göçmen kökenli nüfusun yerli halka oranla fiziksel ve ruhsal bozukluklar açısından daha yüksek risk taşıdığını

ve bu nüfusun koruyucu sağlık hizmetlerine, pratisyen hekimlere, diş hekimlerine veya paramedikal bakım sağlayıcılarına daha az başvurduklarını ortaya koymaktadır (Derluyn vd., 2011; akt. Van Dam, 2016). Bu durum dil bariyeri, düşük sağlık okuryazarlığı ve eğitim düzeyiyle ilişkili olabileceği gibi göçmen topluluklarının sağlık ve bakım ihtiyaçları konusunda aile ve sosyal ağlardan destek alma eğilimiyle de ilişkilendirilebilir.

Sosyal Refah Merkezleri'nde görev yapan sosyal hizmet uzmanları dil yetersizliği olan göçmen kökenli bireylere hizmet sunumunda hem merkez bünyesinde yer alan çevirmenlerden hem de bölgesel veya yerel düzeyde farklı paydaşlarca sunulan kültürlerarası arabuluculuk ve tercümanlık hizmetlerinden yararlanmaktadır. Kültürlerarası arabuluculuk uygulaması, Belçika sağlık hizmetlerinde Belçika'daki sağlık profesyonelleri ile Belçika'da yaşayan göçmen kökenli hizmet alanlar arasındaki dil ve iletişim sorunlarını çözmek için geliştirilmiş bir uygulamadır (Nierkens vd., 2002). Kültürlerarası arabuluculuk, Belçika sağlık ve sosyal hizmet sisteminin göçmen kökenli bireyler için erişilebilirliğini artırmada önemli bir mekanizmadır ve Belçika'nın en büyük göçmen gruplarından olan Türkler için de önemli bir kaynak konumundadır. 1991 yılında hayata geçirilen Sağlık Hizmetlerinde Kültürlerarası Arabuluculuk projesiyle Türk, Fas ve İtalyan kökenli kültürlerarası arabulucular eğitilerek farklı etnik kökenden olanların sağlık hizmeti sunumunda karşılaştıkları sorunlar azaltılmaya çalışılmaktadır (Nierkens vd., 2002). Kültürlerarası arabuluculuk, sağlık ve sosyal hizmet sisteminde yer alan çevirmenlerin sunduğu dil desteğinden farklı olarak sağlık profesyonelleri ve hizmet alanlar arasında sosyokültürel koşullardan kaynaklanan zorlukları azaltmayı sağlamaktadır.

Belçika sosyal hizmet sisteminin önemli bir ayağını oluşturan ve Türk toplumu tarafından da oldukça tanınan ve etkin yararlanılan Sosyal Refah Merkezleri de gerekli durumlarda kültürlerarası arabuluculuk ve tercüman hizmetleri konusunda destek talep edebilmektedir. Ancak bu desteklere başvurmak süreç içerisinde ek iş ve zaman gerektirdiğinden birçok sosyal hizmet uzmanı çoğu zaman, dil engelleriyle jestler, çizimler ve çeviri programlarını kullanarak başa çıktıklarını veya yararlanıcıdan tercümeye yardımcı olabilecek bir aile üyesi, arkadaş veya tanıdıkla gelmesini istediklerini ifade etmektedir (Vandermeerschen vd., 2023: 117). Bu durum da sağlık sistemine erişimde yaşanan zorluklara benzer şekilde, göçmen kökenli bireylerin aile ve akrabalarına bağımlı olması, hatalı tercümeler ve yanlış yönlendirmeler gibi çeşitli sorunlara yol açabilmektedir (Vandermeerschen vd., 2023: 117).

Belçika'da özellikle dezavantajlı göçmenlerin ihtiyaçları ve entegrasyonuyla ilgilenen farklı kurumsal yapılar da bulunmaktadır. Kamu istihdam hizmetleri Belçika'da federal ve bölgesel düzeyde farklı kurumlar tarafından sunulmaktadır ve İstihdam Merkezleri ve faydalanıcılara iş gücü piyasasına yönelik rehberlik ve danışmanlık hizmeti sunmada ve göçmen bireylerin sosyo-mesleki entegrasyonunda önemli işleve sahiptir (Vandermeerschen vd., 2023: 88). Belçika'da Felemenkçe konuşulan bölgelerde yoğunlukla yer alan bir sosyal hizmet yapılanması da Genel Sosyal Yardımlaşma Merkezleri (*Centrum Algemeen Welzijnswerk*- CAW)'dir. Bu merkezler tüm başvuru sahiplerine açık olmakla birlikte göçmen kökenli topluluklar tarafından da sıklıkla yararlanılan psiko-sosyal destek sağlayıcı

yapılardır (Küçükarslan & Topcuoglu, 2024). Bu merkezler aile içi şiddet ve farklı psikososyal kriz durumlarında destek, aile, iş ve okul problemleriyle ilgili rehberlik, gençlere yönelik danışmanlık, barınma sorunlarına yönelik çeşitli yardımlar gibi çok çeşitli alanlarda hizmet sunmakta ve yerel yönetimler çatısı altında yer alan Sosyal Refah Merkezleri, kamu istihdam hizmetleri ve STK'lar gibi diğer sosyal hizmet paydaşlarıyla iş birliği ve koordinasyon içerisinde çalışmaktadır.

Bu merkezlerin yanı sıra Belçika'da sosyal hizmet sisteminin önemli paydaşlarından olan göçmen kökenli bireyleri desteklemeye yönelik yerel dernekler de iş, barınma, temel ihtiyaçlar, sosyalleşme, hukuki destek, tercümanlık desteği gibi konularda gönüllü hizmetler sunmaktadır (Vandermeerschen vd., 2023: 90). Göçmen kökenli bireylerin resmî statüsüne, kişisel ve ailevi durumuna bağlı olarak çeşitli belediye ve kamu idareleri tarafından barınma, istihdam ve eğitim hizmetleri, sosyo-mesleki entegrasyon hizmetleri, gençlik destek hizmetleri gibi alanlarda özelleşmiş hizmetler de sunulabilmektedir (Adam vd., 2018). Belçika'da göçmenlere yönelik sosyal hizmet ve entegrasyon konularının ele alınmasında kamu, yerel yönetimler ve sivil toplum düzeyinde çok düzeyli ve çok aktörlü bir sistem olmakla birlikte, hizmet sunumunda yer alan çeşitli paydaşlar arasındaki iş birliği ve koordinasyonun yeterli düzeyde olmadığı ifade edilmektedir (Adam vd., 2018; Vandermeerschen vd., 2023:92).

18 yaşına kadar resmî eğitimin zorunlu olduğu Belçika'da göçmen kökenli öğrencilerin ihtiyaçlarının karşılanması konusunda bölgesel farklılıklar bulunmaktadır. Türk kökenli göçmenlerin yoğun yaşadığı Flaman Bölgesi'nde göçmen öğrencileri desteklemek için Felemenkçe dil desteği bulunmaktadır (Güzelcan, 2023). "Felemenkçe Konuşmayan Yeni Gelenler İçin Hazırlık Sınıfı" anlamına gelen OKAN programı göçmen öğrencilerin Flaman eğitim sistemine sorunsuz geçişini kolaylaştırmak için özel olarak tasarlanan bir programdır ve ilköğretimde yer alan okullarda program kapsamında bu öğrenciler için ayrı özel dersler ve ekstra destek saatleri sunulmaktadır (Güzelcan, 2023). Ortaöğretimde de OKAN okulları olarak belirlenmiş okulları seçen göçmen kökenli öğrenciler dil öğrenimi ve sosyokültürel entegrasyona yönelik hazırlık sınıfında bir yıl geçirdikten sonra normal eğitime entegre edilmektedir (Güzelcan, 2023). Bu programın dışında, mahallelerde bulunan Gençlik Merkezleri (*Jongeren Advies Centrum*- JAC) ve okullarda bulunan Öğrenci Danışma Merkezleri (*Centrum voor Leerlingenbegeleiding*- CLB) çocuklara ve gençlere yönelik çalışmalar yapan önemli sosyal hizmet kaynaklarındadır (Küçükarslan & Topcuoglu, 2024). OKAN programı aracılığıyla sağlanan desteğin yanı sıra, Flaman Bölgesi'nde 18 yaş ve üzeri kişilere de sosyal entegrasyonu kolaylaştırmak için dil ve eğitim desteği sunulmaktadır (Güzelcan, 2023). Bu önemli sosyal hizmet yapılanmalarının yanı sıra, Belçika'da eğitim alan yeni nesiller için okullar, öğretmenler ve veliler arasındaki iletişimi desteklemeye yönelik tercüman hizmeti de sunulmaktadır. Ancak bütçenin kısıtlılığı ve bu uygulamanın dil öğrenmeye olan eğilimi azaltacağı gerekçesiyle bazı bölgelerde bu uygulamanın politika yapıcılar tarafından kaldırıldığı görülmektedir (Van Dam, 2016:65).

Belçika'da, toplumun çeşitli kesimlerinin psiko-spiritüel ihtiyaçlarının karşılanmasın-

da önemli bir rol oynayan manevi danışmanlık ve bakım hizmetleri de hastane, hapishane ve sosyal hizmet sunan kurumlarda sunulan bir hizmet türüdür. Belçika'da Hristiyan topluluklar için manevi danışman yetiştiren birçok yükseköğretim kurumu bulunmasına rağmen Müslüman kökenli göçmenler için hizmet verecek manevi danışman yetiştiren kurumların sınırlı olduğu ve bu nedenle Belçika'da Müslüman göçmen toplulukları için manevi danışmanlık ve bakım hizmetlerinin kurumsallaşmasının yeterli olmadığı ifade edilmektedir (Sarı & Şirin, 2025). Belçika'daki Müslüman göçmen topluluklarının gelecekte manevi danışmanlık ve bakım hizmetlerinden daha etkili bir şekilde faydalanması ve hizmetlerin daha kapsayıcı ve sürdürülebilir hâle gelmesi için bu hizmeti sağlayacak kişilere yönelik kurumsal eğitim olanaklarının artırılması ve özellikle sağlık ve bakım alanındaki istihdamlarının yaygınlaştırılması önerilmektedir (Sarı & Şirin, 2025).

Genel bir çerçeveden bakıldığında Belçika'da göçmenlere yönelik özelleşmiş bir sosyal hizmet sunumu anlayışının benimsendiğini söylemek zordur (Van Dam, 2016; Babuç, 2025). Sosyal politik açıdan belirli bir gruba yönelik özelleşmiş hizmet sunumunun desteklenmemesi, böyle bir uygulamanın toplumda daha fazla ayrışmaya yol açabileceği veya göçmenlerin sosyal ve ekonomik entegrasyonlarını engelleyebileceği düşüncesi ile de ilişkilendirilmektedir (Van Dam, 2016). Ancak günümüzde giderek yaygınlaşan ulusötesi göç olgusu ve buna bağlı olarak ortaya çıkan ulusötesi ve mobil yaşam modelleri kalıcı entegrasyon politikaları yerine daha esnek ve çokkültürlü yaşama duyarlı bir entegrasyon anlayışını da gerekli kılmaktadır. Bu bakımdan sosyal hizmet disiplininin de giderek artan bu sosyokültürel çeşitliliğe ve farklı kimliklerin özelleşmiş ihtiyaçlarına duyarlı bir bakış açısı geliştirmesine ihtiyaç duyulmaktadır.

Belçika'daki Türk Diasporası ve Sosyal Hizmet

Bu bölümde, Belçika'ya 1960'lı yıllarda iş gücü ihtiyacı nedeniyle göç etmiş olan birinci nesil ve onlardan sonra gelen nesilleri oluşturan Türk toplumunun sağlık, bakım ve sosyal hizmet ihtiyaçlarına yönelik çalışmalar ışığında, Türk toplumuna yönelik genel durum, ihtiyaçlar ve çeşitli öneriler ele alınmaktadır. Bu çalışmaların ortaya koyduğu bulgular Belçika sosyal hizmet sisteminin eğitim, sağlık, bakım ve sosyal hizmet gibi alanlarda kültüre duyarlı, kapsayıcı ve erişilebilir hizmet vermek yönünde çeşitli uygulamaları hayata geçirdiği yönündedir. Ancak Belçika'nın çokdilli ve çokkültürlü yapısı itibarıyla sunulan bu hizmetlerin tam ve eksiksiz yürütülmesinin kolay olmadığını da ifade etmek gerekir. Belçika'da sosyal hizmet ve sosyal entegrasyona yönelik hizmet sunan kuruluşlarda yoğun iş yükü, sınırlı finansal kaynak ve insan gücü, hizmet verilen kesimlerin kültürel çeşitliliğine bağlı sosyokültürel ve iletişimsel engeller gibi etmenlere bağlı olarak bu hizmetlere erişimde çeşitli zorluklar yaşanabilmektedir. Ancak Belçika'da ikamet eden Türk toplumunun genel olarak Belçika'nın sosyal devlet anlayışı, sağlık, bakım ve sosyal hizmet sisteminde karşılaştıkları eşitlikçi ve profesyonel yaklaşımdan memnun oldukları görülmektedir (Babuç, 2025).

Türkiye'den Belçika'ya gelen göçmenlerin eğitim, istihdam ve ortalama gelir gibi sosyal

"Herkes için insan onuruna yaraşır bir yaşam hakkı yönünde atılacak her adım göçmen kökenli bireylerin yaşam kalitesini ve Belçika'ya aidiyetlerini artırarak amaçlanan başarılı sosyal entegrasyonun sağlanmasına da katkı sağlayacaktır."

refah kaynaklarına erişimi Belçikalı yerel halka kıyasla sınırlıdır (Anson, 2001). Bu durum bu grupların göçmenlik öyküsünden ziyade onların dil, eğitim, sosyoekonomik statü gibi etmenler itibarıyla bu kaynaklara erişimde dezavantajlı bir sosyal grup olarak ortaya çıkmalarıyla ilişkilendirilmektedir. Özellikle birinci ve ikinci nesil olarak adlandırılan Türk toplumu dil bariyeri, düşük eğitim ve gelir düzeyi gibi sosyo-demografik etmenler ve sosyokültürel farklılıklara bağlı olarak Belçika toplumuna entegrasyon zorlukları yaşamış ve kendi etno-kültürel toplulukları içerisinde izole bir yaşantı biçimini korumayı tercih etmiştir (Babuç, 2023). Dil bariyeri göçmen nüfus için sosyokültürel ve ekonomik entegrasyonu zorlaştıran önemli bir faktör olmakla birlikte sağlık, bakım hizmetlerine ve sosyal hizmet sistemine erişimde de çeşitli zorluklara yol açmıştır.

Sağlık hizmetine erişimde farklı bir dile ve kültürel arka plana sahip olmak göçmen bireyler için eşitsizlik yaratan önemli bir etmendir. Belçika özelinde de sağlık hizmetlerine erişim ve alınan hizmetin kalitesi Türkler, Faslılar ve İtalyanlar için Belçikalılara kıyasla daha düşük düzeydedir (Nierkens vd., 2002). Belçika'daki Türk ve Fas kökenli göçmen nüfusun koruyucu sağlık hizmetlerine erişiminin incelendiği bir çalışmada bu iki göçmen grubun Belçika'daki uzun ikamet süresine rağmen koruyucu sağlık hizmetlerine yerel halk kadar erişimlerinin olmadığı, pratisyen hekimlerin ve diğer birinci basamak sağlık hizmeti sağlayıcılarının bu gruplara sınırlı bir koruyucu bakım hizmeti sunabildikleri ortaya konulmuştur (Anson, 2001). Genel Belçika nüfusuna ve diğer göçmen gruplara kıyasla, Türk göçmenlerin depresyon ve kronik stres bozuklukları açısından da daha yüksek risk taşıdığı bulgulanmıştır (Suijkerbuijk, 2014: 215; akt. Decorte vd., 2016).

Özellikle dil ve iletişim zorlukları yaşayan birinci ve ikinci nesil Türk nüfusu bu hizmetlere erişimde Belçika'da doğup büyümüş, eğitimli ve dil bilen aile üyelerinden destek almak durumunda kalmaktadır. Belçika'daki yaşlı Türk nüfusun düşük sağlık okuryazarlığı nedeniyle sağlık ve bakıma ilişkin kararlar noktasında aile ve topluluk üyelerine güven duyduğu; aile ve topluluk dayanışmasının sağlık, bakım ve sosyal hizmetlere ilişkin ihtiyaçlarda başvurulan en önemli stratejik araçlardan olduğu görülmektedir (Babuç, 2025). Ailenin Belçika'da sosyalize olmuş ve eğitim almış çocuklarının, bu gibi ihtiyaçların ortaya çıktığı durumlarda dil yetersizliği olan aile üyelerine tercümanlık yapmak üzere eşlik etmeleri yaygın bir uygulamadır. Bu tür bir aile desteğinin çocukların artan okul devamsızlığı veya erken yaşta yetişkin sorumlulukları almak durumunda kalma gibi olumsuz sonuçları ola-

bilmektedir (Van Dam, 2016). Bununla birlikte sağlık, bakım ve sosyal hizmet alanlarında kişiye özel bilgilendirme ve kendi kaderini tayin hakkının korunması gibi hassas durumlara karşı özellikle dikkatli olunması gerekirken aile üyelerinin eksik bilgilendirilmesi, hatalı tercümesi veya sürece müdahil olması gibi riskler ortaya çıkabilmektedir (Sungur vd., 2022). Belçika'daki Türk toplumu gibi kolektivist bir sosyal yapıdan gelen toplulukların her türlü yardım için aile ve sosyal ağlarına güvenmeye yönelik bir eğilimi olsa da ikinci ve üçüncü nesiller arasında artan bireyselleşme ve aile yapısındaki değişimlerle birlikte aile ve topluluk dayanışmasının eskiye oranla zayıfladığı da ifade edilmektedir (Van Robaeys vd., 2007; akt. Van Dam, 2016).

Belçika'daki Türk toplumunun yer aldığı bir çalışmada katılımcılar sağlık sistemi içerisinde sağlık profesyonellerinin desteğini ve ilgisini oldukça olumlu bulduklarını, ancak dil ve kültürel farklılıklar nedeniyle zaman zaman sorun yaşanabildiğini ifade etmişlerdir (Decorte vd., 2016). Belçika'daki Türk nüfusun kadın üyeleriyle yapılan bir çalışmada katılımcılar ruh sağlığı sorunları yaşadıklarında içinde bulundukları etno-kültürel toplumun onlar için önemli bir bakım ve destek kaynağı olduğunu, hasta bakımı gibi acil durumlarda topluluk dayanışmasını hissettiklerini ifade etmişlerdir (Vandekinderen vd., 2022). Aynı çalışmada yer alan katılımcılardan bazıları kendilerini daha iyi anlayacağını varsayarak Türk kökenli bir terapisti tercih ettiklerini ve Belçika kökenli psikologlara ve psikiyatristlere danıştıklarında onların kültürel olarak içinde bulundukları durumu yeterince anlayamadıklarını ifade etmişlerdir. Bu bulguların da işaret ettiği üzere, sağlık profesyonellerinin hizmet alanların deneyimlerini ve başa çıkma stratejilerini değerlendirirken karmaşık sosyal, politik ve kültürel bağlamları dikkate alması önemlidir.

Belçika sağlık sisteminde kültürlerarası arabulucular etno-kültürel çeşitlilikle birlikte gelen zorluklarla etkili bir şekilde başa çıkmada önemli bir rol üstlenmektedir. Kültürlerarası arabulucuların tercümanlık, kültürlerarası çatışmalarda arabuluculuk, etnik azınlıkların savunuculuğunu yapma ve kültürel açıdan hassas bakım hizmetini destekleme gibi çeşitli rolleri vardır (Van Keer vd., 2020). Kültürlerarası arabuluculuk hizmeti Belçika'daki Türk toplumu için sağlık hizmetlerine erişimde önemli bir kaynak olmasına rağmen bu sistemin hastanelerin organizasyon yapısına yeterince entegre edilmemiş olduğu ve Belçika sağlık sisteminin kültürel açıdan hassas bakım sağlamada arzu edilen düzeyde olmadığı da ifade edilmektedir (Van Keer vd., 2020). Kültürlerarası arabuluculuk sisteminin sağlık sistemi içerisindeki etkisinin artırılması için hastanelerin örgütsel yapısına daha güçlü şekilde entegre edilmesi, kültürel arabulucuların niceliksel ve niteliksel yönden kapasitelerinin geliştirilmesi, diğer sağlık ve sosyal hizmet sağlayıcılarıyla iş birliklerinin sağlanması ve sağlık sistemi içerisindeki görünürlüklerinin artırılmasının gerekliliği vurgulanmaktadır (Van Keer vd., 2020).

Toplumsal eşitsizlikler bir sosyal grup için nadiren tek boyutlu ve tek etmenle ilişkili ortaya çıkmaktadır. Göçmenlik, sıklıkla dil yetersizliğini beraberinde getirmekte; dil yetersizliği ise istihdam piyasasında güvencesiz ve düşük ücretli işlerde çalışma olasılığını artırarak yoksulluk riskini yükseltmektedir. Bu bakımdan bu eşitsizliklerin kesişimsel doğası,

göçmen kökenli bireyler için çok boyutlu ve çok katmanlı bir dezavantajlılık durumu ortaya çıkarmaktadır. Bu bakımdan başarılı bir sosyal entegrasyon göçmen kökenli bireylerin tüm toplumsal kaynaklara erişimini kolaylaştıracak ve onların sunulan hizmetlere erişimlerinin önündeki engelleri azaltacak bir unsurdur. Bu değerlendirmeyi doğrulayan bir bulgu olarak Belçika özelinde Türk toplumunu ele alan bir çalışmada entegrasyon düzeyindeki artışın olumlu duygularla pozitif yönde bir ilişki içerisinde olduğu bulgulanmıştır (Beirens & Fontaine, 2011).

Diaspora dernekleri göçmenlerin mesken topluma ekonomik, politik ve kültürel entegrasyonunda önemli rol oynayan, göçmenlerin eğitimlerini, dil öğrenmelerini ve ana kültürleriyle temasta kalmalarını kolaylaştıran sosyal hizmet kaynaklarıdır (Lafleur & Marfouk, 2019). Bu sivil toplum yapılanmaları Türk kökenli kişilerin belediye veya devlet hizmetlerinde yeterli düzeyde bulamadığı eğitim ve dil desteği, idari süreçlerde destek gibi konularda gönüllü hizmetler sunmaktadır (Decorte vd., 2016). Belçika'da 60 yılı aşkın süredir ikamet eden en büyük göçmen topluluklarından olan Türk toplumu çeşitli alanlarda sosyal sorunların çözümü ve dayanışma için çok çeşitli dernekler kurmuşlardır. Türklerin yoğun yaşadığı Flaman Bölgesi'ne bağlı Gent şehrinde 100'den fazla Türk toplumunu temsil eden sivil toplum kuruluşu bulunmaktadır ve bu kuruluşlar sosyokültürel ve ekonomik faaliyetler yoluyla Türk toplumunun sosyokültürel yönden gelişiminde önemli rol oynamaktadır (Decorte vd., 2016).

Göçmen dernekleriyle kurulan yakın iş birlikleri sosyal hizmet müdahalesinin etkisini olumlu yönde artırabilecek bir unsurdur. Belçika'daki Türklerin kurduğu dernekler özellikle resmî hizmetlere şüpheyle yaklaşan veya resmî kurumlarca sunulan sosyal hizmete aşina olmayan göçmenler için güven duydukları önemli bir kaynak konumundadır ve bu bakımdan kamu sosyal hizmetini tamamlayıcı roller üstlenmektedir. Belçika'ya entegrasyon sürecinde, etno-kültürel göçmen örgütleri, Türk toplumu ile yerel yönetimler ve hizmet sağlayıcılar arasında önemli bir köprü işlevi görmekle birlikte günümüz koşullarında tek başına onlar da Belçika'daki Türk nüfusun giderek karmaşıklaşan sorunlarına çözüm bulmada yeterli olmamaktadır.

Göçmen kadınlar hem kadın cinsiyetine ilişkin toplumsal ve kültürel bariyerler hem de göçmen kimliği ile ilişkilendirilen farklı sosyoekonomik dezavantajların kesişiminde, sosyal kaynaklara erişimde çok katmanlı eşitsizlikler ve erişim zorlukları yaşamaktadır. Bununla birlikte, göçmen kadınlar yalnızca onları sosyal yaşam ve istihdamda dezavantajlı kılan dil, eğitim ve sosyokültürel bariyerler açısından değil, başarılı bir sosyal entegrasyon için önemli aktörler olmaları bakımından da sosyal politik anlamda önemsenmesi ve desteklenmesi gereken bir sosyal gruptur. Belçika doğumlu genç Türk nüfus özelinde yapılan bir çalışmada genç kızların erkeklere göre Belçika toplumuna adaptasyonlarının daha yüksek olduğu bulgulanmıştır (Güngör & Bornstein, 2009). Farklı çalışmalar da göçmen ailelerdeki kız çocuklarının kültürlerarası temasa ve eşitlikçi cinsiyet rollerini benimsemeye daha açık olduğunu, akademik başarıya daha fazla eğilim gösterdiklerini ortaya koymaktadır (Timmerman, 2000; Idema & Phalet 2007).

Belçika, sosyal politik anlamda özellikle şiddet ve boşanma gibi durumlarda dezavantajlı olma riski bulunan kadın ve çocuk gibi aile bireylerini korumaya yönelik uygulamaları önemsemektedir. Belçika'da ikamet eden Türk kadınlarının boşanma sürecindeki deneyimlerini inceleyen bir çalışmada, dil yetersizlikleri ve kültürel bariyerlerin onların sosyal yaşama ve iş gücü piyasasına ve bunun yanı sıra Belçika'da var olan sosyal hizmet mekanizmalarına erişimlerini zorlaştırdığı ortaya konulmuştur (Küçükarslan & Topcuoğlu, 2024). Katılımcılar, başta Sosyal Refah Merkezleri olmak üzere, Belçika'da sağlanan sosyoekonomik hizmetlerden yararlandıklarını, kadınlara sağlanan barınma ve kira desteği, gerekli durumlarda sığınma evlerinden yararlanabilme gibi hizmetlerin kadınlar için erişilebilir ve etkili hizmetler olduğunu ifade etmişlerdir. Bununla birlikte katılımcılar, Belçika'daki adli sisteme güven duyduklarını ifade etmelerine rağmen bilgi eksikliği ve dil yetersizliği gibi etmenlere bağlı olarak ücretsiz adli destek hizmetleri yerine genellikle Türkçe bilen avukatlara yönelme eğilimindedir.

Belçika sosyal hizmet sisteminde yer alan uzmanların deneyimlerinin incelendiği bir çalışmada Sosyal Refah Merkezleri ve kamu istihdam hizmetlerinden yoğunlukla erkeklerin faydalandığı ve göçmen kökenli kadınların genellikle çalışmaya veya eğitim almaya isteksiz bir tutum içerisinde oldukları belirtilmiştir (Vandermeerschen vd., 2023: 139). Sosyokültürel bir dinamiği de yansıtan bu farklılığın azaltılabilmesi için kadın yararlanıcıların sosyoekonomik entegrasyonuna yönelik özelleşmiş programlar ve bu alanda becerilerini artırmaya yönelik eğitimlerin faydalı olacağı düşünülmektedir (Vandermeerschen vd., 2023:139). Belçika'da kadınların özgürleşmesine ve bağımsızlaşmasına yönelik hizmetler kadınların eğitim, adalete erişim, ekonomik, psiko-sosyal, barınma vb. ihtiyaçlarına yanıt vermekle birlikte özellikle kültüre duyarlı hizmetlerin daha kapsayıcı ve erişilebilir olmasına ihtiyaç duyulmaktadır (Küçükarslan & Topcuoğlu, 2024).

Yaşlı göçmenler de yaş, yoksulluk ve göçmenlik statüsü gibi etmenlerin kesişimde toplumsal kaynaklara erişimde dezavantajlı bir grup olarak öne çıkmaktadır. Belçika'daki yaşlı göçmen nüfus üzerine yapılan bir çalışma, finansal zorlukların yaşlı göçmenlerin sağlık ve bakım hizmetlerine erişiminin önünde bir engel olduğunu ortaya koymaktadır (Berdai, 2005; akt. Ahaddour vd., 2016). Şimdilerde yaşlılık sürecinde olan birinci nesil Türk toplumu ve onların aile birleşimi ile göç eden eşleri, Türk nesiller arasında dil ve eğitim yetersizliği ve entegrasyon düzeyi ile sağlık, bakım ve sosyal hizmetlere erişim yönünden en riskli gruptur. Kamu tercüme hizmetlerinin azaltılması ve sosyal hizmet sunumunda bölge bazlı bir yaklaşımın olmaması gibi sosyal politik etmenler de özellikle yaşlı göçmenler gibi dil yetersizliği ve sosyal izolasyonu yüksek gruplar için bu hizmetlere erişim zorluğu yaratmaktadır (Van Dam, 2016).

Genç nesillerle birlikte değişmekte olan yaşam tarzı, aile yapısı ve sosyokültürel ihtiyaçlar ile birlikte şimdiye kadar aile veya topluluk tarafından sunulan geleneksel, gayriresmî destek yapıları artık yeterli gelmemektedir ve birinci nesil Türklere yönelik erişilebilir, kurumsal ve profesyonel bir sosyal hizmet sunumuna daha fazla ihtiyaç duyulmaktadır (Van Dam, 2016). Belçika'daki yaşlı Türk nüfusun sağlık ve bakım ihtiyaçlarının incelendiği

çalışmada dil ve kültürel bariyerler nedeniyle yaşlı bireylerin sağlık hizmetlerine erişimde aile üyelerine bağımlı oldukları, kültürel ve dinî hassasiyetler nedeniyle de kurumsal bakım hizmetleri yerine aile destekli bakımı tercih ettikleri ortaya konulmaktadır (Babuç, 2025). Bu bakımdan kültürel ve dinî hassasiyetlerine duyarlı kurumsal bakım hizmetlerinin sosyal politik olarak kabulü, teşviki ve yaygınlaşmasının Türk toplumunun bu hizmetlere yönelik ön yargılarını kırmada etkili olacağı düşünülmektedir.

Aynı çalışmada Türk kökenli yaşlı bireylerin sağlık sistemi konusunda sosyoekonomik nedenlerden kaynaklanan bir erişim sıkıntısı dile getirmedikleri, ancak huzurevi ve kurumsal bakım hizmetlerine erişimin yüksek maliyetler ve uzun bekleme süreleri nedeniyle herkes için erişilebilir olmadığı bulgulanmıştır (Babuç, 2025). Sosyal Refah Merkezleri gibi kurumlar dezavantajlı kesimlere yönelik sundukları çeşitli sosyal destekler ve evde bakım hizmetleriyle yaşlı bireylerin yoksulluğa bağlı erişim sorunlarını azaltmaya çalışmaktadır (Willemé, 2010). Bu tip ayni ve nakdi yardımların sağlanması yaşlı Türk nüfusunun yaşam kalitesini artırması ve onların bakımında ana sorumluluğu üstlenen ailelerin yükünün paylaşılması açısından oldukça önemlidir. Bunlara ek olarak evde bakım, gündüzlü ve kısa süreli bakım modellerinin Türk nüfus tarafından daha etkin kullanılmasına yönelik çalışmaların da özellikle bakım yükü nedeniyle sosyal ve ekonomik yaşama katılımları kısıtlanan kadınlara önemli bir destek sağlayacağı değerlendirilmektedir (Babuç, 2025).

Belçika'da sağlık, bakım ve sosyal hizmet sistemine erişimde göçmenlere karşı olumsuz bir tutum ve ayrımcılık olduğuna dair kanıt olmasa da göçmen kökenli bireylerin bu hizmetlere erişimlerini artırmada yeterli düzeyde pozitif ayrımcılık içeren uygulamanın olduğunu söylemek de zordur (Anson, 2001). Belçika çokkültürlü ve çokdilli bir sosyal ve idari yapıya sahip olmakla birlikte, toplumsal kaynakların kullanımında eşitlik ilkesini temel almakta ve herhangi bir gruba yönelik olumlu ve olumsuz yönde ayrımcı bir politika ortaya koymaktan büyük ölçüde kaçınmaktadır. Yoğun göç deneyimine bağlı olarak çok farklı etnik kökenlerden gelen, farklı dil ve inanışları olan birçok topluluğa ev sahipliği yapan Belçika için bu hizmetlere erişimde her topluluk için çoğulcu ve kapsayıcı politikalara destek ve kaynak sağlamak kolay bir hedef değildir. Ancak herkes için insan onuruna yaraşır bir yaşam hakkı yönünde atılacak her adım göçmen kökenli bireylerin yaşam kalitesini ve Belçika'ya aidiyetlerini artırarak amaçlanan başarılı sosyal entegrasyonun sağlanmasına da katkı sağlayacaktır.

Sonuç

Yaklaşık 60 yıldır hem ana vatanları Türkiye hem mesken ülke Belçika ile bağlarını sürdüren ve Belçika toplumuna entegre olmaya çalışan Belçika'daki Türk diasporası ulusötesi bir topluluk olarak çok katmanlı bir sosyal gerçekliği temsil etmektedir. İş gücü ihtiyacı nedeniyle Belçika'ya göç etmiş ilk nesiller, evlilik ve aile birleşimi yoluyla Belçika'da kalıcı bir topluluk inşa etmiştir. Sonraki nesiller Belçika'da doğup büyüme ve eğitim almaları nedeniyle sosyokültürel ve ekonomik entegrasyon yönünden birinci nesle göre daha ileri bir konumdadır. Ancak özellikle birinci ve ikinci nesil Türk nüfusun dil, eğitim, dinî ve kültürel

farklılıklar ve sosyoekonomik statü ile ilişkili bariyerlerden ötürü eğitim, sağlık, istihdam, sosyal hizmetlere erişim gibi alanlarda çeşitli zorluklar ve eşitsizliklerle karşı karşıya kaldığına yönelik bulgular da bulunmaktadır (Anson, 2001; Nierkens vd., 2002; Van Dam, 2016; Babuç, 2025).

Belçika'daki Türk toplumu üzerine yürütülen çalışmalar Belçika'da sunulan hizmetlerin vatandaşlık statüsünden bağımsız şekilde, herkesin insan onuruna yaraşır yaşam hakkının sağlanması temelinde adil, şeffaf ve eşitlikçi bir anlayışla yürütüldüğüne ilişkin kanaatin yüksek olduğunu göstermektedir (Küçükarslan & Topcuoğlu, 2024; Babuç, 2025). Belçika devletinin sosyo-politik bir duruş olarak dil, din ve etnisite farklılıklarını hizmet sunumu ve ihtiyaçlar noktasında öne çıkarmama eğilimi olmasına rağmen kültürlerarası arabuluculuk ve tercüman desteği gibi hizmetlerle göçmen kökenli bireylerin yaşadığı hizmetlere ve kaynaklara erişim zorluklarını azaltmaya çalıştığı görülmektedir (Nierkens vd., 2002; Van Keer, Fernandez & Bilsen, 2020). Kültürlerarası arabuluculuk ve tercüme desteklerinin sağlık, bakım ve sosyal hizmet kurumlarının tümüne entegre edilmesi ve göçmen kökenli yararlanıcıların başvuru ve takip süreçlerinde aktif rol oynayacak biçimde kurumsallaştırılması bu hizmetleri çok daha kapsayıcı ve etkili hale getirecektir. Sosyal hizmet alanında hizmet veren profesyonellerin kültürel yetkinliğini geliştirmeye yönelik eğitimler ve uygulamaların yaygınlaştırılması da kültüre duyarlı hizmet sunumunun iyileştirilmesi bakımından faydalı olacaktır.

Belçika'da her belediye bünyesinde bulunan Sosyal Refah Merkezleri, Genel Sosyal Yardımlaşma Merkezleri, kamu istihdam hizmetleri gibi kaynaklar ve kurumsal sosyal hizmet mekanizmasını tamamlamada önemli bir rolü olan Türk nüfusa yönelik dernekler Türk toplumunun yaygın olarak yararlandığı ve sosyal hizmet desteği aldığı yapılardır. Kurumsal sosyal hizmet sistemi içerisinde kültürel çeşitliliğe duyarlı sosyal hizmet sunumuna yönelik çabalar olsa da Belçika'nın çokdilli ve çokkültürlü yapısı itibarıyla sunulan bu hizmetlerin tam ve eksiksiz yürütülmesinin kolay olmadığını da belirtmek önemlidir. Belçika sosyal hizmet sisteminde göçmen kökenli bireylerin hizmetlere erişimlerini sınırlayan, hizmet sunan kuruluşlardaki yoğun iş yükü, sınırlı finansal kaynak ve insan gücü, hizmet verilen kesimlerin kültürel çeşitliliğine bağlı sosyokültürel ve iletişimsel zorluklar gibi çeşitli yapısal engeller bulunmaktadır. Bu bakımdan sosyal hizmet sisteminin kapsayıcı ve erişilebilir yapısını artıracak kurumsal düzeyde iyileştirilmelere ihtiyaç duyulmaktadır. Eğitim, mesleki danışmanlık ve sosyal hizmet alanlarında kamu kurumları, yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşları arasında daha koordineli bir iş birliği ağı oluşturulması bütüncül bir sosyal hizmet yaklaşımı açısından önemlidir. Kurumsal hizmetlerin önemli bir tamamlayıcısı olan göçmen derneklerinin de daha sistematik şekilde desteklenmesi ve yerel hizmet sunumunun tamamlayıcı aktörleri olarak güçlendirilmesi gerekmektedir. Bununla birlikte, göçmen toplulukları sosyal ve ekonomik politikaların tasarımı ve uygulanmasına da dâhil edilmelidir (Manço, 2004).

Kadınlar, yaşlılar ve gençler gibi göçmen kökenli alt grupların sosyal hizmet ihtiyaçları ise kesişimsel etmenler özelinde farklılaşabilmekte ve bu bakımdan özelleşmiş sosyal

hizmet müdahale modelleri gerektirebilmektedir. Dil ve eğitim yetersizliklerinin yanı sıra cinsiyete dayalı sosyokültürel bariyerler göçmen kadınların çoklu eşitsizliklere maruz kalmalarına ve sosyal hizmet sistemine erişimlerinde daha özel ve destekleyici programlara ihtiyaç duymalarına neden olmaktadır. Aynı şekilde yaşlı Türk göçmenlerin kurumsal bakım hizmetlerine yönelik ön yargıları, sağlık ve bakım hizmetlerinde aile üyelerine bağımlı kalmaları ve dinî-kültürel hassasiyetleri gibi etmenler değerlendirildiğinde aileyi destekleyici alternatif bakım modellerine yönelik bilgi ve farkındalıklarının artırılması ve kültüre duyarlı bakım modellerinin yaygınlaştırılmasının önemli olduğu değerlendirilmektedir.

Sonuç olarak, Belçika'da sosyal hizmet disiplininin, Türk kökenli bireylerin ihtiyaçlarını yalnızca bireysel düzeyde değil, yapısal eşitsizlikleri de gözeterek değerlendirmesi gerekmektedir. Bununla birlikte, kurumsal sosyal hizmet politikalarının kültürel çeşitliliğe duyarlı, erişilebilir ve kapsayıcı olma yönünde nicelik ve niteliksel açıdan geliştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu amaca yönelik iyi uygulama örneklerinin ve projelerin daha fazla kurumsal destek ve kaynak aktarımı yoluyla sistemin bütününe entegre edilmesi Belçika'daki Türk toplumunun sağlığına ve refahına olumlu katkı yapacaktır.

Kaynakça

Adam, I., Martiniello, M., & Rea, A. (2018). Regional divergence in the integration policy in Belgium: One country, three integration programs, one citizenship law. Governing diversity. *Migrant integration and multiculturalism in North America and Europe*, 235-256.

Ahaddour, C., Van den Branden, S. ve Broeckaert, B. (2016). Institutional elderly care services and Moroccan and Turkish migrants in Belgium: A literature review. *Journal of Immigrant and Minority Health*, 18, 1216-1227.

Andreetta, S. (2019). Writing for different audiences: Social workers, irregular migrants and fragmented statehood in Belgian welfare bureaucracies. *Journal of Legal Anthropology*, 3(2), 91-110.

Andreetta, S., & Borrelli, L. M. (2024). Digital practices of negotiation: Social workers at the intersection of migration and social policies in Switzerland and Belgium. Journal of Social Policy, 53(2), 329-347.

Anson, O. (2001). Inequality in the access to preventive health care: the case of immigrants in Belgium. *Archives of Public Health*, 59 (5/6), 265-279

Apan, A. (2020). The Naturalization Process in The Context of Integration: The Turkish Mıigrants In Belgium?. *Türk İdare Dergisi*, 490, 11-33.

Aydın, S., & Østergaard-Nielsen, E. (2020). Diaspora policies, consular services and social protection for Turkish citizens abroad. *Migration and Social Protection in Europe and Beyond (Volume 3) A Focus on Non-EU Sending States*, 401-418.

Babuç, Z. T. (2023). Circular Migration Experiences of the Elderly Turkish Migrants In Belgium: A Qualitative Analysis. *Uluslararası Anadolu Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(3), 719-738.

Babuç, Z.T. (2025). Belçika'da Türk Kökenli Yaşlı Göçmenlerin Sağlık ve Yaşlı Destek/Bakım Hizmetlerine Erişimi, in *Avrupa'da Türkiye Kökenli Yaşlı Göçmenler- Sosyal Politika Önerileri* (Ed. Mehmet Gedik, Zeynep Hiçdurmaz, Hülya Yüksel), s. 208-214, Göç Araştırmaları Vakfı, İstanbul.

Beirens, K., & Fontaine, J. R. (2011). Somatic and emotional well-being among Turkish immigrants in Belgium: Acculturation or culture?. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 42(1), 56-74.

Carpentier, S., Neels, K., & Van den Bosch, K. (2017). Do first-and second-generation migrants stay longer in social assistance than natives in Belgium?. *Journal of International Migration and Integration*, 18(4), 1167-1190.

Decorte, T., De Kock, C., Vanderplasschen, W., Schamp, J., Derluyn, I., & Hauspie, B. (2016). Patterns of substance use among ethnic and cultural minorities. *Brussel: Belgian Science Policy Office* (BELSPO).

Güngör, D., & Bornstein, M. H. (2009). Gender, development, values, adaptation, and discrimination in acculturating adolescents: The case of Turk heritage youth born and living in Belgium. *Sex Roles*, *60*(7), 537-548.

Güngör, D., Bornstein, M. H., & Phalet, K. (2012). Religiosity, values, and acculturation: A study of Turkish, Turkish-Belgian, and Belgian adolescents. *International journal of behavioral development*, *36*(5), 367-373.

Güzelcan, E. K. (2023). *Family Language Policy: A Qualitative Case Study on the Turkish Immigrants in Belgium*. Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Türkiye.

Hava, Z. Y. (2018). Assessing the link between language and identity: The construction of identities among Belgian-Turkish migrants. *İnsan ve Toplum*, 8(1), 67-84.

Haynes, K. S. (1998). The one hundred-year debate: Social reform versus individual treatment. *Social work*, 43(6), 501-509.

Idema, H., & Phalet, K. (2007). Transmission of gender-role values in Turkish–German migrant families: The role of gender, intergenerational and intercultural relations. *Zeitschrift für Familienforschung*, 19, 71–105.

Kanas, A., & Van Tubergen, F. (2014). The conditional returns to origin-country human capital among Turkish and Moroccan immigrants in Belgium. *Social science research*, 46, 130-141.

Kaya, A. (2022). Home-state politics Vis-à-Vis Turkish emigrants: Instrumentalizing emigrants. *Middle East Critique,* 31(4), 327-340.

Kılınç, N. (2022). Searching for "Alternative Diaspora Spaces": Highly-Skilled Turkish Migrants' Social and Professional Life Experiences in Europe. *CAS Sofia Working Paper Series,* (12), 1-37.

Küçükarslan, G.K, & Topcuoglu, R. A. (2024). Boşanmış Türk Göçmen Kadınlara Sağlanan Sosyal Hizmetler: Belçika Modeli Örneği. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi,* 19(3), 752-774.

Lafleur, J. M., & Marfouk, A. (2019). *A Common Home: Migration and Development in Belgium*. Brussels: Caritas International.

Manço, A. (2004). Policy and experiences of professional integration of young immigrants in the Walloon region (Belgium). *Migration Letters*, 1(1), 11-25.

Nierkens, V., Krumeich, A., de Ridder, R., & van Dongen, M. (2002). The future of intercultural mediation in Belgium. *Patient Education and Counseling,* 46(4), 253-259.

Phalet, K., & Swyngedouw, M. (2003). Measuring immigrant integration: the case of Belgium. *Studi Emigrazione,* 773-804.

Reniers, G. (1999). On the history and selectivity of Turkish and Moroccan migration to Belgium. *International Migration,* 37(4), 679–713.

Sargın, A. (2024). *Different modes of migrant belonging in a global city: an analysis of Turkish migrants in Brussels beyond stereotypes.* Doktora tezi, University of Kent.

Sarı, S., & Şirin, T. (2025) Spiritual Counseling and Care Services in Belgium. *Türk Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Dergisi,* (11), 151-174.

Sungur, H., van den Muijsenbergh, M. E., van Weert, J. C., & Schouten, B. C. (2022). Caring for older culturally and linguistically diverse patients with Cancer: Healthcare Providers' perceived barriers to communication. *Journal of Geriatric Oncology,* 13(6), 862-870.

Taş, E., & Subaşı, Z. (2017). A view of family structures of Turkish immigrant community in Belgium under the light of clinical studies. *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(1), 43-64.

Timmerman, C. (2000). Secular and religious nationalism among young Turkish women in Belgium: Education may make the difference. *Anthropology* and *Education Quarterly*, 31, 333–354

Tokmak, A., & Kara, İ. (2022) European Turkish Diaspora: Assimilation Or Integration?. İç. *Current Debates on Social Sciences (Ed. Zeynel KARACAGİL).* ISBN: 978-625-7799-76-8 1st Edition, 201.

Van Dam, S. (2016). *Challenges and capabilities: real opportunities of migrant organisations and intervention strategies for local target-group driven poverty alleviation,* Doktora Tezi, University of Antwerp.

Van de Pol, S. and D. Vanheule (2018). Mapping of social orientation: the case of Belgium, Antwerp: University of Antwerp, Erişim adresi: http://raccombat-project.eu/wp-content/uploads/2018/02/Mapping-Social-Orientation-BE.pdf

Vandekinderen, C., Rondelez, E., Bracke, S., Bracke, P., & Roets, G. (2022). How to make sense of cultural difference in mental health care: analyzing biographies of diasporic Muslim women with mental health problems. *Social Theory & Health,* 20(4), 416-437.

Vandermeerschen, H., Mescoli, E., Lafleur, J. M., & De Cuyper, P. (2023). *Newcomers Navigating the Welfare State: Experiences of Immigrants and Street-Level Bureaucrats with Belgium's Social Assistance System* (p. 317). Leuven University Press.

Van Keer, R. L., Fernandez, S. M., & Bilsen, J. (2020). Intercultural mediators in Belgian hospitals: Demographic and professional characteristics and work experiences. *Patient Education and Counseling,* 103(1), 165-172.

Willemé, P. (2010). The long-term care system for the elderly in Belgium. ENEPRI Research Report No. 70. Erişim adresi: http://www.ceps.eu/book/long-term-care-system-elderly-belgium

Yaylacı, F. G. (2014). Belçika'da Yaşayan Türklerin Etnik Toplumsal İletişim Süreçlerine Katılımları: Emirdağ ve Posof Kökenliler Örneği. *İdealkent*, 5(14), 153-181.

Söyleşi

DİASPORADA YAŞLILIK: YAŞLI BAKIMINDA KÜLTÜREL DUYARLILIK HAKKINDA GÜLSÜM YAVAŞ İLE SÖYLEŞİ

GÜLSÜM YAVAŞ
Belçika'da Huzurevi Müdiresi

✍ Kısaca kendinizden bahseder misiniz? Göç geçmişinizi ve hayatınızı kısaca anlatabilir misiniz?

1976 yılında henüz iki yaşındayken ailemde birlikte Afyonkarahisar'dan Belçika'ya göç ettik. Belçika'ya ilk gelenlerden olduğumuz için başta dil konusunda olmak üzere çok zorluk çektik. Annem ve babam da dil bilmiyordu. Ancak tüm bu zorluklara rağmen 1993-1996 yılları arasında Saint Pie X Saint Camille okulunda, hemşirelik bölümünü okudum ve hemşire oldum. 1996-1997 yılları arasında toplum sağlığı bölümünü de okuduktan sonra iş hayatına atıldım. 2010 yılından beri eğitimini aldığım huzurevi müdireliğini biri Brüksel diğeri Flaman olmak üzere iki bölgede icra ediyorum. Brüksel'de görev yaptığım huzurevinin ismi *Résidence Michèle*, Flaman Bölgesi'ndekinin ismi ise *Résidence Yasmina*. Hemşirelik bölümünden mezun olduktan 13 sene sonra müdire olmak, hemşire olarak hayata geçiremediğim planlarımı hayata geçirmemi ve bu alanda daha fazla imkâna sahip olmamı sağladı diyebilirim.

✍ Belçikalı Türk yaşlı göçmenlerin mevcut durumları nedir? Göçmen yaşlılar ile ilgili gözlemlediğiniz sorunlar veya göçmen yaşlılara sunulan kolaylıklar nelerdir?

Belçika'daki yaşlı Türk göçmenler, toplum içinde dil engelleri ve kültürel farklılıklar gibi zorluklarla Türk toplumunun geneline kıyasla daha çok karşılaşıyor. Hastalık vb. durumlarda da genellikle aile içi bakım tercih ediliyor. Ancak aile bağları güçlü olsa da bakım konusunda profesyonel destek eksikliği önemli bir sorun olarak öne çıkıyor. Sosyal haklar konusunda ise

son dönemde oda fiyatlarındaki artış gibi hükümetin hayata geçirdiği bazı uygulamalar, yaşlı göçmenleri olumsuz etkileyebiliyor.

Ancak Belçika sosyal kanunları emeklilere geçimlerini sağlayabilecekleri miktarda maaş bağlıyor. Emekliliği olmayan yaşlı vatandaşlar sosyal yardım sandıklarından maddi destek almaktalar. Geliri 1.549 avronun altındaki yaşlılara ise devlet tarafından Yaşlılara Gelir Garantisi (GRAPA) adı verilen sosyal yardım sağlanıyor.

✍ Belçika Türk toplumundaki yaşlılarda başka hangi alanlarda sosyal hizmete ihtiyaç duyuluyor?

Belçika'daki göçmen yaşlılar, yalnızca huzurevleriyle ilgili değil, birçok alanda sosyal hizmete ihtiyaç duyuyor. Özellikle evde bakım hizmetleri, sağlık erişimi, psikososyal destek, yalnızlıkla mücadele programları ve uygun konut imkânları gibi alanlar öne çıkıyor. Ayrıca, göçmen yaşlıların sosyal hayata katılımını artıracak kültürel ve sosyal etkinlikler de çok büyük bir ihtiyaç. Bunların yanı sıra dil engeli ve bürokratik işlemler konusunda rehberlik hizmetleri de önemli bir destek sağlayabilir.

✍ Belçika hükümet politikalarında dezavantajlı gruplara özel ne tür haklar sunuluyor?

Belçika hükümeti, dezavantajlı gruplar için çeşitli sosyal haklar sunuyor. Bu sayede sosyal yardım merkezlerinden yardım almaları mümkün oluyor. Ancak, aylık maddi yardım olan Leefloon gibi desteklerin miktarı düşürülecek ve daha sıkı şartlar getirilecek. Bu, dezavantajlı gruplar için bazı riskler yaratabilir.

✍ Belçika'da göçmen yaşlılar için huzurevlerinin genel durumundan bahseder misiniz? Belçika'da göçmen yaşlıların ihtiyaçları ne yönde oluyor? Yaşanan zorluklar ve kolaylıklar nelerdir?

Belçika'da huzurevleri herkese açıktır. Maddi durumu iyi olmayanlara Sosyal Yar-

dım Sandığı (CPAS) veya Mülteci Yardım Kurumu (Fedasil) yardım eder.

Huzurevlerinin sorumluluklarını yaşlıların güvenliğini ve konforunu sağlamak, sağlık ve bakım hizmetleri sunmak, beslenme ve temizlik hizmetlerini düzenlemek, sosyal ve psikolojik destek sunmak, yasal ve etik kurallara uygun hareket etmek ve personel eğitimi ve denetimini sağlamak olarak sayabiliriz. Bunun yanı sıra Belçika'daki göçmen yaşlılar için huzurevleri, kültürel ve dinî hassasiyetlere genellikle dikkat ediyorlar.

Ancak, bazı zorluklar da söz konusu. Örneğin, personelin kültürel duyarlılık eksiklikleri ve dil engelleri nedeniyle iletişim sorunları yaşanabiliyor. Bu sorunların çözülmesi için personelin kültürel duyarlılık eğitimlerinin artırılması ve dil engellerinin aşılması önemli bir adım olacaktır.

✍ Belçika'da yaşlı bakım hizmetlerine erişim nasıldır? Başvuru süreçleri ve gereklilikler nedir?

Belçika'da yaşlı bakım hizmetlerine erişmek için yerel belediye veya bölgedeki sosyal hizmet kurumlarına başvurmanız gerekiyor. Süreç ve gereklilikler, yaşadığınız bölgeye göre değişebilir, bu yüzden en güncel bilgiyi yerel otoritelerden almak önemli.

Ancak günümüz için konuşmamız gerekirse bir yaşlının huzurevine alınması için Flaman Bölgesi'nde 65 üstünde, Brüksel'de ise 60 yaş üstünde olması gerekiyor. Fakat devletin sunduğu imkâna göre huzurevleri kapasitelerinin yüzde 10'u kadar, bölgesel yaş sınırının altındaki insanları da alabiliyor. Huzurevlerine kaydolma işlemi dediğimiz gibi bölgeden bölgeye değişiyor, ancak bizim huzurevlerine gelip burada kalmak isteyen yaşlılar direkt bize gelip kayıt olabiliyorlar.

"Belçika'daki göçmen yaşlılar, yalnızca huzurevleriyle ilgili değil, birçok alanda sosyal hizmete ihtiyaç duyuyor. Özellikle evde bakım hizmetleri, sağlık erişimi, psikososyal destek, yalnızlıkla mücadele programları ve uygun konut imkânları gibi alanlar öne çıkıyor."

✍ Belçika genelindeki huzurevlerinde göçmen yaşlıların bakımında kültürel ve dinî hassasiyetlere dikkat ediliyor mu? Bu konuda (varsa) yaşanan sorunlar nelerdir?

Belçika'daki huzurevlerinde göçmen yaşlıların kültürel ve dinî hassasiyetlerine genellikle dikkat ediliyor. Örneğin, Müslüman yaşlılara helal yemekler sunulması ve dinî gereklilikleri yerine getirmeleri için uygun ortamlar sağlanması söz konusu. Ancak, bazı durumlarda personelin bu hassasiyetlere yeterince duyarlı olmadığı ve dil engelleri nedeniyle iletişim sorunları yaşandığı bildiriliyor.

Bizim her iki huzurevinde Türk personeli var, helal yiyecek sunuluyor, bayram kutlamaları yapılıyor. *Résidence Michèle*'de mescidimiz var.

✍ Belçika'da sadece göçmenler için kurulmuş huzurevleri var mıdır? Neden?

Hayır yok. Devlete Türk toplumu tarafından böyle bir talepte henüz bulunulmadı. Böyle bir talebin gerekli olmadığı kanaatindeyim. Huzurevlerinin tek bir etnik kökene hitap etmesi yanlış olur, zira Belçikalı yaşlıları dışlamış oluruz. Ayrıca bu, maddi zarara da neden olabilir. Devletin kendi kurduğu huzurevleri var ve bu huzurevlerinin özel sektörün kurduğu huzurevlerinden farkı daha düşük fiyatlar sunmasıdır. Yani Belçika'da huzurevi hem özel sektör

hem de devlet tarafından kurulabilir.

✍ Belçika Türk toplumu özelinde huzurevlerine olan talep ne şekilde? Başvuru anlamında azalma veya çoğalma gözlemliyor musunuz? Mevcut durumu nasıl değerlendirirsiniz?

2010 yılında müdire olarak göreve başladığımda hiç Türk yaşlımız yoktu. 2025 yılına geldiğimizde ise Türklerin huzurevine kaydolma talebinde bir artıştan bahsedebiliriz. Ancak bu artış Belçikalılarda olduğu kadar yüksek değil. Şu an Brüksel'de beş, Flaman Bölgesi'nde bir olmak üzere toplamda altı Türk yaşlımız var. Her iki huzu-

"2010 yılında müdire olarak göreve başladığımda hiç Türk yaşlımız yoktu. 2025 yılına geldiğimizde ise Türklerin huzurevine kaydolma talebinde bir artıştan bahsedebiliriz."

revimizin toplam kapasitesinin 89 kişilik olduğunu göz önünde bulundurarak altı kişilik talebin bir hayli az olduğunu söyleyebilirim.

✍ Aile büyüklerini huzurevlerine teslim etme noktasında kültürel ve geleneksel bağlamda olumlu veya olumsuz neler yaşanıyor?

Aile büyüklerini huzurevlerine yerleştirmek, bazı Türk aileleri için kültürel açıdan zorlayıcı olabiliyor. Geleneksel olarak yaşlı bakımı aile içinde yapılır. Ancak modern hayat koşulları, bazı aileleri bu kararı vermeye itiyor. Bu durumda suçluluk hissi veya toplumsal baskı gibi duygular ağır basabiliyor.

✍ Belçika'da göçmen yaşlı bakımının geleceğini nasıl görüyorsunuz? Sizce Belçika'daki Türk diasporasının bu konuda sorumlulukları nedir?

Belçika'da göçmen yaşlı bakımı, artan yaşlı nüfus ve bakım hizmetlerine erişimde yaşanan sıkıntılar nedeniyle gelecekte daha büyük bir mesele hâline gelebilir. Dil ve kültürel farklılıklar, yaşlı Türk göçmenlerin huzurevlerine uyumunu zorlaştırırken, aile içinde bakım da giderek zorlaşıyor. Bu nedenle, kültürel hassasiyetleri gözeten bakım modellerinin geliştirilmesi önem arz ediyor.

"Dil ve kültürel farklılıklar, yaşlı Türk göçmenlerin huzurevlerine uyumunu zorlaştırırken, aile içinde bakım da giderek zorlaşıyor. Bu nedenle, kültürel hassasiyetleri gözeten bakım modellerinin geliştirilmesi önem arz ediyor."

Belçika'daki Türk diasporasının yaşlı bakımı konusunda bilinçlendirme, destek ağları oluşturma ve uygun hizmetlere erişim sağlama konusunda önemli sorumlulukları var. Topluluğun ihtiyaçlarına yönelik çözümler geliştirmek çok büyük bir önem arz ediyor.

✍ Yurt dışındaki Türk kökenli yaşlıların bakım hizmeti konusunda yaşanılan ülke ve ana vatandan beklentiler nedir?

Yurt dışındaki Türk kökenli yaşlılar hem yaşadıkları ülkeden hem de ana vatandan çeşitli beklentilere sahip. Bulundukları ülkeden kültürel hassasiyetlere uygun bakım hizmetleri, Türkçe konuşan personel, dinî ve geleneksel ihtiyaçlarına saygı duyulması gibi beklentiler söz konusu. Ana vatandan ise psikososyal destek, vatandaşlık haklarına yönelik kolaylıklar ve gerektiğinde Türkiye'de bakım imkânlarının sunulması gibi talepleri olabiliyor.

Söyleşi

BELÇİKALI TÜRKLERİN PSİKOLOJİK SAĞLIĞI ÜZERİNE RÜMEYSA DENİZ İLE SÖYLEŞİ

RÜMEYSA DENİZ
Psikolog

✍ Kısaca kendinizden bahseder misiniz? Türkiye'nin neresinden geliyorsunuz? Ailenizin göç geçmişini kısaca anlatabilir misiniz?

İsmim Rümeysa Deniz. 1993 yılında Brüksel'de doğdum. Aslen Giresunluyum. Bir evladın emanetçisiyim. Brüksel'in merkezinde iki ayrı büroda bireysel, çift ve aile terapileri gerçekleştiriyorum. Bunun yanı sıra birçok sivil toplum kuruluşunda gönüllü olarak çalışıyorum. Ayrıca Belçika'nın birçok şehrinde alanımla ilgili çeşitli temalarla seminerler düzenliyorum. Giresunlu bir ailenin ilk evladıyım. Belçika'da yetişen üçüncü nesilim diyebiliriz. Dedem bir maden işçisi olarak Belçika'ya geldikten sonra ailesi ile burada yaşamaya karar vermiş.

✍ Belçika'daki hayatınızı kısaca anlatır mısınız? Hangi şehirlerde yaşadınız, hangi okullarda okudunuz? Şu anki kariyeriniz nasıl şekillendi?

Ben Brüksel'de doğup büyüdüm. Brüksel Üniversitesi'nde lisansımı Psikoloji bölümünde ardından, yüksek lisansımı Klinik Psikoloji bölümünde yaptım. Hâlihazırda Belçikalıların yoğun olarak yaşadığı bir şehirde çalışıyorum. Bunun yanı sıra, çoğunlukla Türklerin başvurduğu bir başka merkezde görevliyim. İki kültür arasında büyümüş bir birey olarak, kariyerime de bunu yansıttığımı düşünüyorum. Bu şekilde çalışmak benim için çok kıymetli.

✍ Çalıştığınız alana nasıl yöneldiniz? İşiniz sizin için ne ifade ediyor?

Çocukluğumdan itibaren ailem sosyal hizmetin içerisindeydi. Annem bir caminin kadın kolları başkanlığını yapıyordu. Babam ise gönüllü olarak İslam düşmanlığı ile

mücadele ve aile sorunlarıyla alakalı çalışmaların içerisinde yer alıyordu. Onlardan esinlenerek bu işi profesyonel olarak yapmayı düşündüm. İşim benim için sadece bir geçim kaynağı değil, aynı zamanda hayata dair değerlerimi yansıttığım bir ideal. Bu işin dertlisi biri olarak gayret etmeye çalışıyorum.

✍ Belçika Türk toplumunun içinde yetişmiş bir psikolog olmak, Türk danışanlar için önemli bir husus mudur? Diğer psikologlara nazaran bir tercih sebebi sayılabilir mi? Farklı etnik gruplardan ve göç geçmişi olan danışanlarınız var mı?

Kesinlikle çok önemli bir husus. Çünkü içerisinde yaşadığınız toplumun dertleri ve problemlerini birebir gözlemleme imkânınız oluyor. Gerçek manada problemi bilmek, onun çözümüne yönelik adımı da kolaylaştırıyor. Bu alanda, sıkıntılara din ve kültürü dikkate alarak yaklaşmak çok kıymetli. Danışanlar, Belçika'da eğitim görmüş olsalar da Türk kökenli bir psikoloğu kendilerine daha yakın görüp tercih ediyor. Özellikle diğer Müslüman ülke kökenine sahip kişiler de dinî hassasiyetleri sebebiyle bize başvuruyor.

✍ Belçika'da Müslüman bir kadın psikolog olarak çalışmak iş yaşamında bir farklılık yaratıyor mu? Bu durumun sizi zorlayan veya işinizi kolaylaştıran yönleri var mı?

Belçika'da Müslüman bir kadın psikolog olarak çalışmak iş yaşamında bir farklılık yaratıyor. Başörtülü Müslüman bir psikolog görüntüsünün etkili ve önemli bir imaj olduğunu düşünüyorum. Ön yargılar, ayrımcılıklar elbette var. Bunu daha çok staj dönemlerinde çok yaşadım ama sonrasında işinizi düzgün yaptığınızda, karşınızdaki kişi ne kadar ön yargılı da olsa, ortaya belirgin bir saygınlık atmosferi çıkıyor. Bu bağlamda sonuç çok daha verimli bir hâl alıyor. Ancak ne yazık ki hâlâ birçok yerde engeller mevcut. Örneğin başörtüsü ile birçok kamu kurumunda çalışmak hâlâ çok zor.

"Son yıllarda aile bağlarının giderek zayıflamasına rağmen yine de Belçika Türk toplumunun diğer etnik gruplara kıyasla aile bağlarını hâlâ sağlam tuttuğunu söyleyebilirim."

✍ Belçika Türk toplumunun psikoloğa danışma alışkanlığı var mıdır? Bu konuda bir çekimserlik, psikoloğa gitmeyi bir tabu olarak görme veya esas danışanın yerine eşinin, ebeveyninin geldiği durumlar olduğunu düşünüyor musunuz?

Yaklaşık 20 senelik gözlemim sonucunda Belçikalı Türklerin büyük bir bölümünde psikoloğa gitmeyi "deli doktoruna gitme" gibi değerlendiren bir anlayış olduğunu söyleyebilirim. Ancak bu anlayış yavaş yavaş değişmeye başladı. Özellikle son yıllarda Belçikalı Türklerin sıkıntılarını çözme konusunda psikologlara gitme eğilimlerinin arttığını söyleyebiliriz. Aile fertlerinin eğitim, kültür ve etnik yapısının psikologlara danışmaları konusunda etkili faktörler olduğunu söyleyebiliriz.

✍ Türk danışanlarınızın size başvurduğunda sıklıkla dile getirdikleri sorunlar nelerdir? Bu sorunlar Türk toplumuna özel midir? Yoksa Belçika genelinde de aynı sorunlar mı öne çıkmaktadır? Bu sorunlar özelinde nasıl çalışmalar yapılabilir?

Aile içi iletişim sorunları, kişisel psikolojik sorunlar, eşler arası anlaşmazlıklar, çocuk ve ebeveyn arasındaki sorunlar ve ergenlik problemleri öne çıkan sorunlar arasında. Geleneksel Müslüman Türk aile yapısından kaynaklanan özel sorunlarla bana başvuran danışanlarımın sayısı çok fazla. Örneğin, kültürler arası adaptasyon sorunu, nesiller arası iletişim sorunu (özellikle ilk nesil Türkiye'de doğduysa, ikinci ve

üçüncü nesil ile iletişim sorunu artabiliyor), dil problemi, ibadet etme yerlerinin kamu alanlarında kısıtlı olması gibi sorunlar, Türk toplumunda sık karşılaşılan sorunlar arasında diyebilirim. Bu sıkıntılarla elbette diğer Müslüman gruplarda da karşılamak mümkün. Bu problemlerin büyüklüğünü Belçika'da yaşama süresi, süreci, mesken ülkeye uyum süreci, eğitim vb. gibi birçok unsur etkileyebiliyor.

Belçika genelinde karşılaştığım ortak sorunlar, iletişim sorunları ve psikolojik sorunlar diyebilirim. Bu sorunlarla başa çıkabilmek için her ailenin durumuna özel terapi desteği verilmesi şarttır. Sonrasında seminerler, eğitimler gibi her türlü farkında-

"Özellikle son yıllarda Belçikalı Türklerin sıkıntılarını çözme konusunda psikologlara gitme eğilimlerinin arttığını söyleyebiliriz."

lık çalışmaları, aile fertlerinin farkındalık kazanması için yapılması gerekenler arasındadır.

Belçikalı Türklerin nesiller arası farklılaşan psikolojik sorunları var mıdır?

Artan boşanmalar, yalnızlaşan eşler, parçalanmış aile çocukları ve bunların getirdiği psikolojik sorunlar daha önceki zamanlara nispeten artan problemlerdir. Özgün bir sıkıntı olmaktan ziyade değişen aile yapısı sebebiyle saydığım konularla ilgili artış var diyebilirim.

Belçika Türk toplumunun diğer etnik gruplara kıyasla psikolojik sağlık durumu hakkında genel olarak bilgi verebilir misiniz?

Son yıllarda aile bağlarının giderek zayıflamasına rağmen yine de Belçika Türk toplumunun diğer etnik gruplara kıyasla aile bağlarını hâlâ sağlam tuttuğunu söyleyebilirim. Ama yine de aile içi iletişim sorunları, kişisel psikolojik sorunlar, eşler arası anlaşmazlıklar, çocuk ve ebeveyn arasındaki sorunlar ve ergenlik problemleri, vb. gibi problemlerde yapılması gereken ciddi çalışmalar var.

"Son yıllarda Türk erkek danışan sayısı epeyce çoğaldı. Psikoloji alanında erkek psikologların da çok verimli olduğunu gözlemlemekteyiz. Bu sebeple Belçikalı Türk erkeklerin de psikoloji alanına yönlenmesi gerektiği kanaatindeyim."

✍ Belçika'da psikolojik sağlık hizmeti ve sosyal hizmet konusunda sunulan imkânlar konusunda Türk toplumu yeterince bilgili mi ve bu imkânlardan faydalanıyor mu? Hayır ise önündeki sebepleri, engeller, çözüm önerileri nelerdir?

Bana göre Belçika Türk toplumu, psikolojik sağlık hizmeti ve sosyal hizmet alanında sunulan imkânlar konusunda yeterince bilgi sahibi değil. Belçika'da psikolojik sağlık hizmeti, diğer sosyal hizmetler ve sunulan imkânlar gayet geniş ve ulaşılabilir olmasına rağmen Türk toplumu tarafından yeterince değerlendirilmediğini düşünüyorum. Bunun aile yapıları, kişisel durumlar ve eğitim faktörleri gibi çok farklı sebepleri var. Doğru bilgiye ulaşımı kolaylaştıracak platformlar oluşturulmalı. Dil konusunda hiçbir zorluk yaşamadan, kolay ulaşılabilir STK'lar ve kamu hizmetleri bu konuda destekleyici olabilir.

✍ Belçika'da psikolojik sağlık hizmeti ve sosyal hizmet sektöründe kültürlerarası yaklaşımı öne çıkarak hâlihazırda yapılan şeyler var mıdır? Evetse mevcut olanların geliştirilmesi konusunda neler yapılmalıdır?

Bu alanda çalışan uzmanlar var. Gerek terapiler gerek grup çalışmaları, seminer ve atölyeler ile kültürlerarası yaklaşımı öne çıkaran projeler mevcut. Fakat sayısı o kadar az ki bekleme süreleri bazen çok uzun olabiliyor. Ek olarak, dil problemi veya maddi sıkıntılar da bu gibi hizmetlere erişimi zorlaştırabiliyor.

Farklı etnik kökenlilerin psikolojik sorunlarının çözülmesi noktasında, yaşanılan ülkenin yanı sıra, gelinen ülkelerin de so-

"Ayrıca ne olursa olsun, ilk hedefimiz daima bu topluma bir şeyler katmak, bir iz bırakmak olmalıdır. Belçika'da Türk bir psikolog olmanın bunun için mükemmel bir fırsat olduğunu düşünüyorum."

rumluluk noktasında inisiyatifler alması gerekiyor. Türkiye ayağından Belçikalı Türklerin projelerinin desteklenmesi çok önemli. Örneğin, birkaç yıl önce Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı tarafından desteklenen birçok proje çok güzel sonuçlar verdi. Ancak üç yıl sonunda projenin sonlanması bazı şeylerin maalesef yarıda kalmasına sebep oldu. Oysaki gerçek manada etkisi çok kıymetliydi. Bunların devamının getirilmesi vereceği sonuçlar bakımdan önem arz ediyor.

✍ Belçika'da bir psikolog bireysel terapiler dışında hangi alanlarda etkili rol oynar? (Örneğin, Fransa'da özel eğitime yönlendirme konusunda etkisi vardır.) Bu konuda Belçikalı Türk toplumu için özel bir çalışma yapılabilir mi?

Ailenin sağlamlaştırılması hedefiyle yapılan bütün bireysel terapilerin etkisi okul, iş, cami, sosyal alan gibi her alanda hissedilir. Çocukların eğitim hayatında yaşadıkları sorunların çözülmesinde pedagog ve psikologların etkileri son derece önemlidir. İlkokuldan başlayan, daha düşük eğitim modellerine yönlendirme konusunda yapılacak destek büyük fark oluşturmaktadır. Örneğin ufak bir destek ile öğrenci bulunduğu okulda veya bölümde başarılı olabilecekken, aile bu konuda gerekli bilgi ve desteğe ulaşamayınca çocuğun "başarısız" etiketi ile bir alt bölüme yönlendirilmesi çok kolay oluyor. Bunu, olumlu örneklerini gördüğümüz destekler sonrasında bizzat gözlemliyoruz.

Özel eğitime yönlendirme, okulda davranış problemleri, mahkeme kararı ile bireysel, çift veya aile takibi vb. gibi durumlarda psikolog önemli bir rol oynar. Bu gibi durumlarda uzmanın danışan ile aynı dili konuşması çok değerlidir. Bu konuda vatandaş bilgilendirilmeli ve doğru yerden bilgi almalıdır.

✍ Belçika'da psikoloji okuyan, okumayı düşünen gençlere, kariyerleri ile ilgili nasıl bir tavsiyede bulunursunuz?

Belçika'da maalesef Türk erkek psikolog sayısı çok az, hatta neredeyse hiç yok denebilir. Maalesef Türk toplumu içerisinde erkek öğrencilerin psikoloji bölümüne yönlenme sayısı neredeyse yok denecek kadar az. Bu konuda kişisel ön yargıların önüne geçilmesi gerektiğini düşünüyorum.

Son yıllarda Türk erkek danışan sayısı epeyce çoğaldı. Psikoloji alanında erkek psikologların da çok verimli olduğunu gözlemlemekteyiz. Bu sebeple Belçikalı Türk erkeklerin de psikoloji alanına yönlenmesi gerektiği kanaatindeyim.

Ayrıca ne olursa olsun, ilk hedefimiz daima bu topluma bir şeyler katmak, bir iz bırakmak olmalıdır. Belçika'da Türk bir psikolog olmanın bunun için mükemmel bir fırsat olduğunu düşünüyorum.

DİASPORA ARŞİVİNDEN KESİTLER

2017 yılında F-Amis Brüksel Aile Danışma Merkezi tarafından gerçekleştirilen faaliyetten görseller

BELÇİKA'DAKİ İŞÇİLERE SOSYAL HAK TANINIYOR

ANKARA, ÖZEL

Belçika'da bulunan 9 bin Türk işçisine Belçikadaki sosyal hakların tanınmasıyla ilgili görüşmeler 23 Mart'ta Ankara'da başlıyacaktır.

Iki ülke arasındaki sosyal güvenlik anlaşmasını hazırlayacak olan toplantılarda, Türk işçilerine **ihtiyarlık, sağlık sigortaları** ile **çocuk zammı** tanınması konuları da ele alınacaktır. Belçika hükûmeti, **«işçilerin Türkiyede bulunan ailelerini de içine alan Sağlık Sigortası primlerinin, her yıl toplam olarak Işçi Sigortaları Kurumuna dövizle ödenmesini ve böylece işçi ailelerinin ihtiyaç halinde uzun formalitelere tâbi olmadan sigorta ödeneklerini alabilmelerini»** sağlayacak teklifler getirmektedir.

Belçika-Türkiye arasında imzalanan resmî iş gücü anlaşmasının ardından Belçika'daki Türk işçilerine tanınacak sosyal hakları konu alan gazete haberi

Kaynak: *Milliyet gazetesi, 03-03-1966*

BÖLÜM 11

Dönüşen Diaspora ve Profesyonel Yansımaları

TÜRKİYE'DEN BELÇİKA'YA GÖÇÜN ALTMIŞINCI YILINDA ÖZGÜN BİR ZİNCİRLEME GÖÇ ÖRNEĞİ OLARAK EMİRDAĞ

Besim Can Zırh

ÖDÜLLERLE TAÇLANAN BİR YOLCULUK: ÇOKKÜLTÜRLÜLÜK HAZİNESİ İÇİNDE YETİŞEN ZEHRA SAYIN'IN HİKÂYESİ

Zehra Sayın

KÜLTÜREL MİRASI MODADA EVRENSELE TAŞIYAN DİDEM ZEYNEP ÇELEBİ İLE SÖYLEŞİ

Didem Zeynep Çelebi

BELÇİKA'DA İLK MEZUN TÜRK DOKTORLAR: ERCAN ÇEŞMELİ VE LEYLA YÜKSEL İLE SÖYLEŞİ

Ercan Çeşmeli and Leyla Yüksel

BAŞARIYLA GENÇLERE İLHAM OLAN İLKER MAKİNE İLE TEKNOLOJİ VE DİASPORA ÜZERİNE SÖYLEŞİ

İlker Makine

TÜRKİYE'DEN BELÇİKA'YA GÖÇÜN ALTMIŞINCI YILINDA ÖZGÜN BİR ZİNCİRLEME GÖÇ ÖRNEĞİ OLARAK EMİRDAĞ

BESİM CAN ZIRH [1]

Giriş

Afyonkarahisar'a bağlı Emirdağ ilçesinden Belçika'ya göç 1960'larda, Türkiye ve Belçika arasında benzeri diğer Batı Avrupa ülkeleriyle de imzalanan ikili iş gücü anlaşmasıyla başlamıştır. Türkiye'den Belçika'ya göç eden Emirdağlılar diğer göçmen işçiler gibi ağırlıkla kömür madenciliği ve imalat gibi endüstriyel iş kollarında çalışmıştır. İlk giden göçmenler edindikleri iktisadi birikimlerle bir yandan Avrupa'nın maddi kültürünü gösteren araba, kaset-çalar, kıyafet gibi eşyaları edinmeye ve izin sezonlarında ilçeye taşımaya başlamış; diğer yandan da ilçede ev yaptırmak, tarla ve/veya traktör almak gibi yatırımlara yönelmişlerdir. Böylece ilk giden göçmenler, Veblen'in 1899 yılında geliştirdiği ve kısaca bireylerin üyesi oldukları topluluklarda sahip oldukları toplumsal statüyü tüketimle ifade etmeye yönelmesi olarak açıklanabilecek "gösterişçi tüketim" *(conspicuous consumption)* kavramıyla işaret ettiği türden bir etki yaratmıştır. Sıladan uzak kalmanın toplumsal sızısını dindirmek üzere iktisadi kazanımlar üzerinden anlam kazanan göçmenlik statüsünü, tüketimle ifade etmek gibi bir davranış kalıbı yaygınlaştıkça gurbet de henüz göç etmemiş hemşehriler için çekici bir coğrafyaya dönüşmüştür. Kuşkusuz Avrupa'ya göçün başladığı dönemde Emirdağ'ın iktisadi kaynakları ve istihdam açısından olanaklarının oldukça sınırlı olması da bu yönelimi güçlendirmiştir. Hedeflenen ülkeden iş daveti almanın iş gücü anlaşmaları kapsamında tek koşul olduğu bu dönemde, aile ve hemşehri ağları göç etmeyi amaçlayan Emirdağlılar için özel bir önem kazanmıştır. Bu ilişki ağları, 1973'te anlaşmalı iş gücü göçünün sona ermesinden sonra da aile birleşimi ve evlilikler yoluyla Türkiye'den Belçika'ya göçün devamını sağlayarak dönüşmüştür.

1 Dr., Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, besimcan@gmail.com, ORCID: 0000-0003-3506-6096

"2023 yılında Eskişehir Hasan Polatkan Havaalanı'nın toplam dış hatlar yolcusu 93.105 olurken, çok az olduğu için tabloya yansımayan toplam iç hatları yolcusu ise 224 olarak tespit edilmiştir. Havaalanının sayfasından görülen ise tüm bu uçuşların birkaç farklı havayoluna ait olmasına karşın hepsinin Brüksel merkezli olduğudur."

1960'lar sonrası başlayan yeni uluslararası göç sürecinde oldukça yaygın olarak görülen bu olgu, göç çalışmaları literatüründe "zincirleme göç" (*chain migration)* (MacDonald & MacDonald, 1964) kavramıyla tartışılmıştır. İletişim ve ulaşım teknolojilerinin gelişmesine dayalı olarak göçmenlerin ana vatanda kalan aile ve topluluk üyeleriyle bağlarını daha kolay, masrafsız ve güçlü koruyabilmesi, olgunun anlaşılması açısından önemlidir. Zincirleme göç bir yandan dil, inanç ve mutfak gibi ana vatan kültürünün göç edilen ülkelerde korunması ve böylece o ülkelerin kültürlerinin zenginleşmesini sağlarken diğer yandan göç veren ülke ya da yörelerdeki kültüre, özellikle maddi kültüre etki etmektedir. Ayrıca zincirleme göç olgusu ana vatan kültürünün korunmasını sağlaması nedeniyle göç edilen ülkelerde doğan ve büyüyen ikinci ve üçüncü kuşakların ikili bir kültürel dünya arasında bocalamasına neden olduğu görüşüyle de olumsuz olarak değerlendirilmiştir. Bu yazı Emirdağ'dan Belçika'nın Brüksel şehrine yaşanan göçün altmışıncı yılında bu özgün rotaya zincirleme göç kavramı çerçevesinden bakmayı amaçlamaktadır.

Göç Köprüsüyle Bağlanan İki Dünya Arasında Kültür Bulmacası

İnsan, içine doğduğu toplumun işleyişine dair töre ve kuralları farkında olmadan öğrenir. Böylelikle içinde büyüdüğü düzene ait olan her şeye dair derin bir aşinalık geliştirir. Topluluğun diğer üyeleriyle olan yakınlık ya da mesafeler, kimin kimle nasıl bir ilişkisi olduğu ve/veya olacağı, nelerin yapılmasına izin verildiği ve/veya yapılmaması gerektiği, toplumsal statülere dayalı sorumlulukların ne zaman değişeceği ve diğerlerinin kişiye karşı sorumlulukları kitaplarda yazmaz. Bu nedenle Geertz, sosyal bilimler açısından deneysel değil yorumsayıcı yaklaşımı önerirken, gerekçesini insana dair bu duruma dayandırmıştır: "insan, kendi ördüğü anlam ağlarına asılı bir hayvandır" (Geertz, 1973: 5). Günümüzde antropolojiye giriş ders kitaplarında yaygınca alıntılanan bu basit cümleyle Geertz, gündelik ve toplumsal hayatta tecrübe edilen, insana dair en evrensel durumları dahi anlayabilmek için üyesi olunan topluluktan edinilen böylesi anlam ağlarına muhtaç olunduğunu söylemektedir.

Elif Şafak, *Siyah Süt* (2007) kitabında bu konunun anlaşılması açısından oldukça ilginç bir örnek vermektedir. Günümüzdeki toplumlarda doğum sonrası yaşanan sendrom mo-

dern tıp diliyle *postpartum* olarak teşhis edilirken modern öncesi toplumlarda ise *alkarası* olarak anılan, yeni doğum yapmış kadına musallat olan bir varlık olarak adlandırılmıştır. İnsana dair sahip olduğumuz biyolojik donanımdan daha evrensel bir ortaklık ve insan türünün devamı açısından biyolojik üretimden daha kapsayıcı bir ilke düşünmek mümkün değilken, bu ortaklığın iki farklı dönemde birbirinden anlamsal olarak bu kadar farklı biçimlendirilmesi kültür olarak anılan beşerî kuruma dair önemli bir gerçektir. İnsanlar başlarına gelen şeyleri anlamlandırırken üyesi oldukları toplulukların diğer üyeleriyle beraber, topluluktan edindikleri anlam ağlarıyla duyumsar, anlar ve düşünürler.

Bu nedenle ister ülkeler içi ister ülkeler arası olsun mevsimlik, döngüsel ya da temelli göçler insanların içine doğdukları, üyesi oldukları ailelerin ve toplulukların sahip olduğu; en genel anlamda, toplumsal düzenin yeniden düşünülmesini, uyarlanmasını ve değişimini gerektiren dönüştürücü bir olgudur. Özellikle modern iletişim teknolojileri öncesi yaşanan göç süreçlerinde bu dönüştürücü etki çok daha derinden hissedilmiştir. 1960'lar itibarıyla Türkiye'den Avrupa'ya yaşanan göç sürecinden edebiyat ve sinemaya yansıyanlara bakılabilir. Gülten Dayıoğlu'nun *Geride Kalanlar* (1975) ve *Geriye Dönenler* (1986) öykü kitapları, Tunç Okan'ın *Otobüs* (1975), Zehra Tan'ın yazdığı ve Şerif Gören tarafından sinemaya uyarlanan *Almanya Acı Vatan* (1979), Tevfik Başer'in *40 Metrekare Almanya* (1989) filmlerindeki temel motif Türkiye'de içine doğdukları kırsal dünyadan bambaşka anlam ağlarına sahip Batı Avrupa toplumlarına göç eden, eğitim düzeyi ve dünya görgüsü düşük insanların yaşadıkları bilişsel ve kültürel sarsıntılar olmuştur. Sosyolojinin kurucu figürlerinden Emile Durkheim, toplumun davranışlarını düzenlemede başarısız olduğunda topluluk üyelerinin normsuzluk, yabancılaşma ve kopukluk duygularıyla yaşayacağı benzeri bir sarsıntıyı *anomi* kavramıyla tartışmıştır (Olsen, 1965). Üyesi olunan toplulukların kişisel psikolojik sağlığı güvenceye almaya yönelik işlevlerinin aşınması ve hayatı anlamlı kılacak normatif ve varoluşsal tanımları sağlayan anlamsal çerçeve üzerine genel mutabakatın kaybı, bu durumun temel nedenleri arasında görülmekteydi (McCloskey, 1976). Göç tarihi içerisinde bireylerin, doğdukları coğrafyalardan farklı kültürlere sahip ülkelere göç ettiklerinde gündelik hayatı düzenleyen doğru ve yanlışlara dair normların farklılaşması konusunda alacakları tutum önemli bir gündemdir. Göç olgusu son iki yüzyıldır bu soru üzerine çalışmak ve sonuçlarını tartışmak açısından sosyal bilimcilere oldukça müstesna bir (kendiliğinden) laboratuvar ortamı sağlamıştır.

Göç süreçleri iki farklı kültürel dünya arasında bir geçiş olarak görüldüğünde, yaşanan deneyime dair anlamsal bütünlük açısından ürkütücü bir yan olduğunu da düşünmek mümkündür. Gurbette garip olma ve kökenine yaban düşme endişesi kuşkusuz göçmenlerin farkında olduğu bir durumdur ve bu tehlikeye karşı "topluluk arayışından" (*the quest for community*) çeşitli yöntemler düşünmüşlerdir (Poblete & Odea, 1960: 25). Söz gelimi; gerek İstanbul, Ankara ve İzmir gibi Türkiye'nin iç göç alan büyük şehirlerinde gecekondu gerekse Batı Avrupa'nın göçmen mahallerinde açılan ve göçmen derneklerinin atası olarak görülebilecek "cenaze sandıkları" bir göçmenin başına gelebilecek en büyük felaket olarak

gurbette ölüm hâlinde yardımlaşma amacıyla, menşe yöre bağına dayalı olarak kurulmuş dayanışma ağlarıdır. Bu ilk dayanışma ağları kısa sürede yöre derneklerine ve sonra da günümüzde belirli bir yöre aidiyeti merkezinde birbirinden farklı yerelleri ulusal sınırlar ötesinde birbiriyle ilişkilendiren toplumsal ağlara dönüşmüştür. Çağlar (2006) göçmenlerin kurduğu yöre derneklerini "ev sahibi ülkede aynı kasaba veya mahalleden gelen göçmenlerin öncelikle sosyal ve karşılıklı yardımlaşma amacıyla bir araya geldikleri bir örgüt" olarak tanımlamıştır. Erken dönemlerde, cenaze sandıkları örneğinde olduğu gibi, resmiyeti olmayan bu dayanışma ağları tümüyle gönüllülük ilişkilerine dayalı olarak gurbette bulunan göçmenlerin aşina oldukları anlam ağları üzerinden birbirleriyle olan ilişkilerini düzenlerken aynı zamanda geldikleri yöreler ve orada yaşamaya devam eden akrabalarıyla olan bağlarının da canlı tutulmasına hizmet etmiştir.

Göç olgusu üzerine ilk kapsamlı araştırma olan *Amerika ve Avrupa'daki Leh Köylüler* (1920) farklı ülkelerde bulunan topluluk üyelerinin bağlarını koruyabilmesi konusunda oldukça önemli ipuçları bırakmıştır. Thomas ve Znaniecki 1800'lerin ortalarından itibaren bugünkü Polonya'dan Amerika Birleşik Devletleri'ne göç etmiş milyonlarca Leh köylünün yaşadığı dönüşümü anlamak için sahaya çıkmışlardır. Günümüzdeki iletişim ve ulaşım teknolojilerinin olmadığı bir çağda, Avrupa'nın en kırsal bölgesinden dünyanın en endüstrileşmiş ve bireyselleşmiş toplumuna, âdeta zaman makinesinde seyahat eder gibi gelen ve çoğunluğu genç erkek olan bu göçmenlerin iki farklı anlam dünyası arasındaki mesafeyle nasıl başa çıktıları onlar için en önemli merak konusu olmuştur. "Beşerî Doküman" olarak andıkları göçmenler ve aileleri arasında yazılan mektuplara bakmayı akıl ettiklerinde dönemin egemen sosyal bilim yaklaşımlarının ağır eleştirileriyle de karşı karşıya kalmışlardır. Pozitivist yaklaşım açısından bu mektuplar "öznel" malzemeler olup "nesnel" (bilimsel) bir araştırmaya zemin teşkil etmemektedir (Sinatti, 2008). Thomas ve Znaniecki; mektuplaşmanın tek haberleşme yolu olduğu bir dünyada göçmenler ve memleketteki aile üyelerinin, aradaki binlerce kilometreye ve birbirlerini yıllarca yüz yüze görmüyor olmalarına karşın, paylaşmayı sürdürdüğü yazı ve fotoğrafları, toplumsal birlikteliklerini nasıl koruduklarına dair önemli belgeler olarak okumuşlardır.

Bu mektuplardan anlaşılan aileler ya da göçmen dernekleri üzerinden, ulusal sınırların ötesinde kurulan yeni toplumsal ağlar; göç süreçlerinin maddi maliyetini ve manevi bedelini düşürürken, diğer yandan da göçmenliğin sıkıntılarını pansuman eden en önemli dayanaklar olmuştur. Bu ağlar İkinci Dünya Savaşı sonrasında yeni uluslararası göç süreçleri başladığında yeni bir göç etme stratejisine de zemin oluşturmuştur: "zincirleme göç". Modern tarihin en büyük trajedilerinin başında gelen bu savaş sonrasında dünya ulus devletlere (ve dolayısıyla vatandaşlık aidiyetlerine) dayalı yeni bir bağlama oturmuştur. Savaşın yol açtığı yıkımı onarmak için en temel ihtiyaç iş gücü olmuştur. Savaşın temel aktörü devletler çok fazla insan kaybettikleri için bu ihtiyacı kendi ülkelerinden karşılayamazken savaş sonrası hızlı bir uluslaşma ve modernleşme sürecine giren (birçoğu bağımsızlığını ilk defa kazanmış) çeper ülkelerde ise artık kırsal yapının istihdam edemediği bir emek fazlası

açığa çıkmıştır. 1960'larda bu iki küme ülke arasında ikili olarak birbiri ardına imzalanan iş gücü göçü anlaşmaları bu bağlamın bir sonucudur.

İtalya'dan Amerika Birleşik Devletleri'ne uzun bir yüzyıl boyunca yaşanan göçlerin 1960'lar sonrasına bıraktığı izleri inceleyen MacDonald ve MacDonald, bu süreçlerin aile bağları üzerinden nasıl yönetildiğini tartışmak üzere "zincirleme göç" kavramını önermişlerdir. Bu kavramla; göç sürecine yeni katılacakların kendilerinden önce bu süreci yaşamış akrabaları sayesinde varılacak ülkedeki olanaklar ve ulaşım imkânları hakkında bilgi edinebildiği, ilk varışta konaklama ve sonrasında istihdam sağladığı (1964: 82) toplumsal ağlara dayalı dayanışmacı bir göç biçimi tanımlanmaktadır. Türkiye örneğinde ise Sema Erder, 1980'lerde Türkiye'den İsveç'e yaşanan göçler üzerine gerçekleştirdiği araştırmasında zincirleme göç stratejisinin özellikle kır kökenli göçmenlerde yaygın olarak görüldüğünü söylemekte ve bu stratejiyi göçmenlerin, "göç edecekleri ülke, bu ülkedeki iş ve yaşama olanakları, bu ülkeye göç yolları gibi konularındaki bilgileri; daha önce göç etmiş olan kendi aileleri ya da yakın çevrelerine mensup kimselerden tamamen gayriresmî kanallarla ve birincil ilişkiler yoluyla" edinmesi olarak açıklamaktadır (2006: 27). Erder'in çalışmasından anlaşılan, göç kararını akrabalık ilişki ağlarından edinilen bilgilere dayanarak veren göçmenlerin, göç ettikleri ülkelerde bir düzen kurarken de yine bu ağlardan yararlandıklarıdır.

1960'larla birlikte girilen yeni uluslararası göç sürecinin bir önceki yüzyılda yaşananlardan çeşitli önemli farkları vardır. Öncelikle göçmenler artık bir ulus devletin vatandaşı olarak çeşitli toplumsal ve siyasal haklarla kuşanmışlardır. Göçmen iş gücü olarak haklarını gözeten ve vatandaş olarak onlara belirli hizmetler sunan bir ana vatanın himayesinde hareket etmişlerdir. 1960'ların başında henüz etkileri hissedilmemekle birlikte yeni iletişim ve ulaşım teknolojileri göçmenleri, giderek küçülen bir dünyada maddi birikimlerini ve kazandıkları yeni nitelikleri daha etkili kullanabilecek aktörler hâline getirmiştir. 1980'lerle birlikte bir yandan döviz gönderilerinin kolaylaşması, diğer yandan ulaşımın hızlanmasıyla göçmenler sadece köylerine değil Türkiye'nin büyük şehirlerine de yatırım yapmaya başlamıştır. Bu yatırımları sayesinde göçmenler, köylerinde henüz göç kervanına katılmamış akrabalarının da Türkiye içinde büyük şehirlere göç etmesini kolaylaştıran aktörlere dönüşmüşlerdir (Vertovec, 2004). Özellikle Almanya'da 1980'lerin başında başlayan göçmen karşıtı saldırıların hedefi olduklarında haklarını aramak üzere siyasal bir aktöre dönüşmüşlerdir. 1990'larda Türkiye'deki seçimlerde gümrükte oy kullanma hakkı ile Avrupa'da edinilen yeni siyasi etkiyi ana vatana taşıyabilecek bir kanala kavuşulmuştur.

Bu çerçeveden, 1960'larla birlikte göç çalışmaları yazınına giren "zincirleme göç" kavramı, göçmenlerin edilgen ve etkisiz bir konumdan göçe dair süreçlere etkin bir şekilde müdahil olabildiği bir aktöre dönüştüğünü anlamak açısından önem kazanmıştır. Yeni bir ülkeye yerleşen göçmenlerin aile üyelerinin göç etmesini kolaylaştırdığı ve bu kişilerin de başka aile üyelerine destek olabildiği süreci ifade eden kavram, bir kişinin yer değiştirmesinin aile veya topluluk içindeki diğer kişilerin de yer değiştirmesine yol açtığı bir sürece

"Emirdağ, Anadolu'da birçok yerleşim yeri gibi 1960'larda başlayan yeni uluslararası göç süreçleri öncesi 1940'lardan itibaren Türkiye'de tarımda makineleşmeyle iç göç vermeye başlamış bir yerleşim yeridir."

işaret etmektedir. Bu terim, göç politikaları ve aile birleşimi uygulamaları hakkındaki tartışmalarda sıklıkla kullanılmaktadır. Bazı bağlamlarda, aile birliğini korumanın bir yolu olarak olumlu bir şekilde gündeme gelirken, siyasal gündemlerle göçte düzensiz bir artışa yol açtığı öne sürülerek olumsuz olarak da tartışılmaktadır.

Bir Zincirleme Göç Tarihi olarak Emirdağ'dan Belçika'ya Göç

Emirdağ, Anadolu'da birçok yerleşim yeri gibi 1960'larda başlayan yeni uluslararası göç süreçleri öncesinde, 1940'lardan itibaren Türkiye'de tarımda makineleşmeyle iç göç vermeye başlamış bir yerleşim yeridir. Osmanlı İmparatorluğu'ndan Cumhuriyet'e uzanan süreçte ise üç temel göç hareketliliğine sahne olmuştur. Bunlardan ilki, 17. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin konargöçer Yörük toplulukları; isyanlar, eşkıyalık ve salgınlar gibi çeşitli nedenlerle ziraata uygun olmasına karşın boşalan alanlara iskân politikası geliştirmesiyle yaşanmıştır. Bir sonraki yüzyılın başında ise dönemin Musul Vilayeti'ne bağlı Rakka Sancağı'ndan 700 kişilik 6 oymak Türkmen Emirdağ havalisine iskân edilmiştir. Emirdağ, ikinci büyük göç hareketiyle 1800'lerin başından itibaren Osmanlı Devleti'nin Kafkasya sınırlarında yaşanan siyasi mücadele ve savaşlar sürecinde karşılaşmıştır. Çarlık Rusya'nın Erivan ve Nahcivan Hanlıklarını kaldırıp Ermenistan Vilayeti'ni kurması üzerine özellikle Karabağ bölgesinden sürülmeye başlanan Azerbaycan Türklerinin bir kısmı da 1830-35 yılları arasında Emirdağ'ın köylerine yerleştirilmiştir. Uzun bir döneme yayılan üçüncü büyük göç hareketliliği ise Osmanlı Devleti'nin hızla çözüldüğü 18. yüzyılın sonuna doğru önce 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı ve sonra 1912-13 Birinci Balkan Savaşları ertesinde yaşanmıştır. Emirdağ, Balkan topraklarından Anadolu'ya sığınan Müslümanların yerleştirildiği coğrafyalardan biridir (Şahbaz, 2021).

Şekil 4. 1730-1913 yıllarında Emirdağ'a yaşanan göç hareketleri haritası

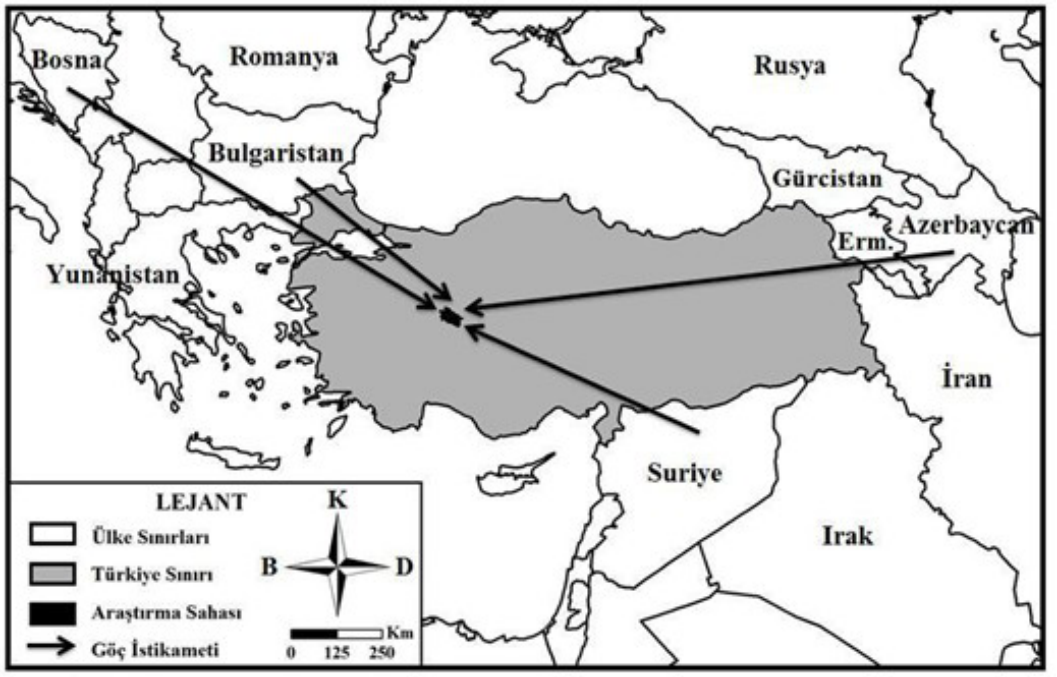

Kaynak: Şahbaz, 2021: 860.

Yaşanan bu göçlerle birlikte Emirdağ'ın nüfusu kısa sürede artmıştır. 28 Ekim 1927 tarihinde yapılan Cumhuriyet döneminin ilk nüfus sayımında Emirdağ'ın ilçe ve merkeze yakın köylerinde ikamet eden nüfus 33.685 olarak tespit edilmiştir. Şahbaz işaret edilen çalışmasında Emirdağ ilçesi nüfusunda yaşanan değişimi göç bağlamında değerlendirmiştir.

Tablo 3. Sayım yıllarına göre Emirdağ ilçesi nüfusu (1935-2020)

Yıllar	Erkek Nüfus	Cinsiyet Oranı	Kadın Nüfus	Toplam	Artan / Eksilen	Dönemsel Değişim %
1935	15,750	90.4	17,429	33,179	-	-
1940	17,463	90.0	19,411	36,874	3,695	11.1
1945	19,652	94.9	20,708	40,360	3,486	9.5
1950	*	*	*	44,311	3,951	9.8
1955	23,616	93.5	25,255	48,871	4,560	10.3
1960	27,213	98.8	27,535	54,748	5,877	12.0
1965	28,715	95.4	30,102	58,817	4,069	7.4
1970	29,153	92.4	31,543	60,696	1,879	3.2
1975	28,264	100.7	28,058	56,322	-4,374	-7.2
1980	27,806	109.1	25,477	53,283	-3,039	-5.4
1985	27,024	97.9	27,601	54,625	1,342	2.5
1990	27,697	99.1	27,941	55,638	1,013	1.9
1997	*	*	*	50,950	-4,688	-8.4

2000	22,832	92.9	24,564	47,396	-3,554	-7.0
2007	22,334	93.6	23,865	46,199	-1,197	-2.5
2010	21,245	101.8	20,866	42,111	-4,088	-8.8
2015	18,619	100.0	18,627	37,246	-4,865	-11.6
2020	19,935	101.8	19,583	39,518	2,272	6.1

Kaynak: Şahbaz (2021).

Table 4. Sayım yıllarına göre Emirdağ ilçesi nüfusu (1935-2020)

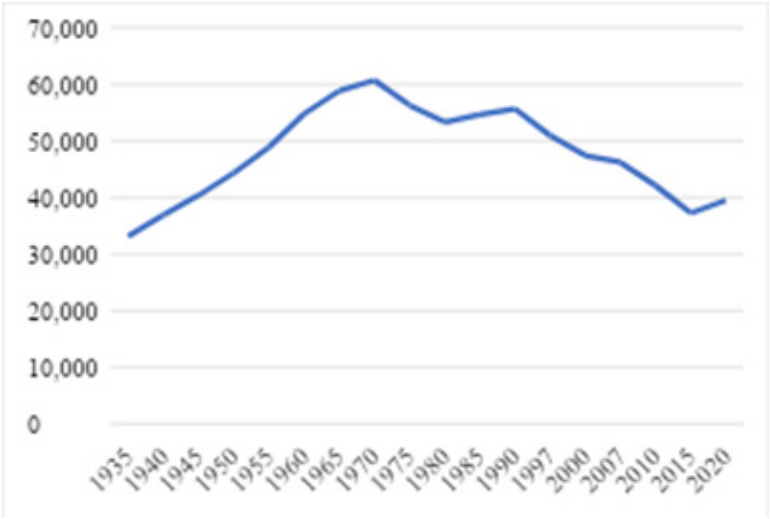

Kaynak: Şahbaz, 2021.

Şahbaz bu veriyi göç süreçleriyle ilişkili olarak şu şekilde yorumlamaktadır (2021: 863):

"1960-1965 yılları arasında %7,4, 1965-1970 yılları arasındaysa %3,2 oranında artmıştır. Ancak her ne kadar bir yandan nüfus artmaya devam etse de öte yandan ilçeden göçün 1965 yılından itibaren başladığı da anlaşılmaktadır. Nitekim bu durumu, sözü edilen dönemde ilçedeki nüfusun cinsiyet oranı da doğrulamaktadır. Tabloda [Tablo 1] görüleceği üzere 1960 yılında sahadaki erkek ve kadın nüfus arasında %98,8'lik bir oranla (27.213 erkeğe karşılık 27.535 kadın) aşağı yukarı bir denge varken 1965 yılına gelindiğinde cinsiyet oranı %95,4'e (yani 28.715 erkeğe karşın 30.102 kadına) kadar gerilemiştir. 1970 yılındaysa bu oran biraz daha gerileyerek %92,4'e (yani 29.153 erkeğe karşın 31.543 kadına) kadar düşmüştür... Bu durum, erkeklerin iş bulmak maksadıyla 1965 yılından sonra belirgin bir şekilde araştırma sahası dışına çıktığını göstermektedir."

Dolayısıyla 1960'ların başından itibaren başlayan yeni uluslararası göç süreci etkilerinin, Emirdağ'ın nüfus yapısındaki değişimlerden izlenebilir olduğunu söylemek mümkündür. Emirdağ'dan yoğun olarak bir göç yaşandığının biliniyor olması yaşanan göçün "zincirleme" bir model izlediğine doğrudan işaret etmemektedir. Bunu doğrulayabilmek için

göçün yoğunlukla yöneldiği bir ülke olması gerekmektedir. Bunun doğrulamasını ise farklı tarihlerde yapılan araştırmalardan (Reniers, 2000; Manço, 2009) ve resmî istatistikî verilerden yapmak mümkündür.

Yaylacı (2014) 2010'larda gerçekleştirdiği araştırmasında Türkiye'den Belçika'ya gelen göçmen nüfusunun yaklaşık olarak 200.000 kişi olduğunu söylerken bu kümeyi teşkil eden 110.000 kişinin ise sadece Emirdağ (Afyon) ve Posof (Ardahan) ilçelerinden geldiğinin tahmin edildiğini söylemektedir. Yaman'ın (2014) Belçika ve Emirdağ'da 75 katılımcı ve 17 kanaat önderiyle gerçekleştirdiği görüşmelerde de Brüksel ve Gent şehirlerinde yaşayan Türkiye'den gelmiş göçmenler arasında Emirdağ ilçesinden göç edenler çoğunluğu oluşturmaktadır. Diğer yandan, Kaysılı'nın çalışmasında (2014: 274), Belçika'da 25 Mayıs 2014 tarihinde gerçekleştirilen genel seçimlerde Türk kökenli 11 adayın parlamentoya girmeye hak kazandığı ve bunlardan altısının Emirdağlı olduğu aktarılmıştır. Bu konuda da en sağlıklı veriyi yine Şahbaz'ın (2021: 863) çalışmasında bulmak mümkündür. Şahbaz bir yandan Brüksel Parlamentosu Milletvekili olan Sadık Köksal'la gerçekleştirdiği mülakattan 2020 yılı itibarıyla bu ülkede yaşayan Türk kökenlilerin, 80.000'i Emirdağlı olan, 300.000 civarında bir nüfus oluşturduğuna dair tahmini aktarırken bir yandan da resmî istatistikleri (Tablo 3) inceleyerek bu düşüncenin sağlamasını yapmıştır.

Tablo 5. Emirdağ ilçesi nüfus aile kütüğüne kayıtlı olup Avrupa ülkelerinde bulunan kişi sayıları

Ülke Adı	Kişi Sayısı	%
Belçika Krallığı	39.411	59,78
Fransa Cumhuriyeti	14.547	22,07
Hollanda Krallığı	6.550	9,94
Almanya Federal Cumhuriyeti	4.855	7,36
İsviçre Konfederasyonu	532	0,81
İtalya Cumhuriyeti	29	0,04
Toplam	65.924	100

Kaynak: Şahbaz, 2021: 856.

Tüm bu verileri bir araya toplayan Şahbaz'ın vardığı sonuç ise Emirdağ nüfusuna kayıtlı olan 99.940 kişinin Türkiye içinde farklı yerlere göç ettiği ve toplam Emirdağlı nüfusunun ise 165.864 kişi olduğudur. Böylece, Emirdağ "dışında yaşayan Emirdağlıların, ilçede yaşayanların yaklaşık 4,2 katı olduğu" sonucuna ulaşmaktadır (2021: 856). Dolayısıyla, 1960'ların başından bu yana Emirdağ'dan yaşanan göç sürecinin tıpkı Konya'nın Kulu ilçesinden İsveç'e ya da Beyşehir ilçesinden Norveç'e yönelen göç hareketleri gibi zincirleme bir motif taşıdığı söylenebilir. Nitekim Yaman'ın (2014: 288), Emirdağ-Belçika hattı üzerine yaptığı araştırmanın bulgularından biri bu izlenimi doğrulamaktadır: "Göçün yol açtığı masraflar ve uyum sorunlarını asgari düzeye indiren göçmen ilişkiler ağı, bireylerin göç kararını hane halkının da desteklemesine, hatta bu karara öncülük etmesine yol açmaktadır."

"Göç çalışmaları alanında giderek daha fazla yer kazanmaya başlayan göçmen yaşlılığı gibi konular açısından Emirdağ'ın önümüzdeki yıllarda da son 60 yılda kazandığı bu özgün önemi koruyacağını söylemek yanlış olmayacaktır."

Zincirleme Göç Süreçlerinin Olası Sonuçları: Emirdağ Örneği

Yaman'ın (2014) işaret ettiği üzere müşterek karar ve onaylar mutabakatlara dayalı olarak gelişen zincirleme göç süreçleri, bir yöre aidiyeti üzerinden çeşitli toplumsal bağları paylaşan aileler ve üyeleri kuşaklar boyunca birbiriyle ilişkilendiren bir olgudur. Dolayısıyla topluluğun töresine, temel kurum ve uygulamalarına kaçınılmaz olarak etkileri olmaktadır.

Öncelikle zincirleme göç, göçmenlerin belirli ülkelerin belirli bir şehir ve hatta bu şehrin belirli bir mahallesinde yoğunlaşmasına neden olmaktadır. Bu anlamda Emirdağ ilçesinden göç edenlerin yoğun olarak yaşadığı Brüksel'in Schaerbeek Mahallesi'nde bulunan Chaussée de Haecht Caddesi'nin "Emirdağ Sokağı" olarak anıldığını not etmek gerekir. Bu durum, Yaylacı'nın (2014) çalışmasında işaret ettiği üzere "Belçika'da yaşayan Emirdağ ve Posofluların etnik toplumsal iletişim süreçlerinin yoğun biçimde belirli mekânlarda" gerçekleşmesine neden olmaktadır. Camiler, dernekler ve kahvehaneler bu iletişimin temel mekânları olurken akraba ziyaretleri, nişan, düğün ve cenazeler ise göçmen topluluğun bir araya gelerek sosyalleştiği en önemli etkinliklerdir. Göçmenlerin böylesi kültürel adacıklarda yaşıyor olması onların ve orada doğan çocuklarının Belçika'ya uyum süreçlerine dair belirli tartışmaları da gündemde tutmaktadır.

Buna karşın göçmen toplulukların artık yaşlanıyor olduğu da göç çalışmaları açısından yeni bir gündemdir. Avrupa'da emekli olmuş göçmenlerin, orada kazandıkları sosyal hakları kaybetmemek adına, emekli yaşamlarını yılı ikiye bölerek hem orada hem burada yaşamaya yönelik düzenlemelere gitmiş olmaları zincirleme göç süreçlerinin bir diğer etkisine işaret etmektedir. Baykara-Krumme (2013) ve Tekin-Babuç'un (2023) farklı zamanlarda gerçekleştirdikleri araştırmalara göre yılın altı ayını göç ettiği ülkede, diğer altı ayını memleketinde geçirmeyi tercih eden emekli göçmenler Türkiye'de ya geldikleri yörelerde inşa ettikleri konutlarında ya Türkiye'nin büyük kentlerine göç etmiş akrabalarının yaşadığı mahallelerde edindikleri evlerde ya da her ikisinde birden yaşamaktadır.

Diğer yandan zincirleme göç süreçlerinin yörelerine ve geride kalan topluluk üyelerine olan etkilerinden de bahsetmek gerekmektedir. Kaysılı (2014), Emirdağ'da dört lise öğretmeni ve 878 lise öğrencisiyle gerçekleştirdiği araştırmada göç ile eğitim arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Görüştüğü öğrencilerin 731'inin (%83,4), çoğunluğu Belçika (%61,7), Fransa (%10,5) ve Almanya'da (%7,5) olmak üzere, doğrudan yurt dışında yaşayan en az bir akraba-

sı olduğunu tespit etmiştir. Yurt dışında akrabası olan öğrencilerin diğerlerine göre daha yüksek oranda yurt dışına gitme amacında ve beklentisi içinde olduğu ise önemli bir diğer bulgusudur. Kaysılı, bu beklentinin en önemli nedeninin ise göçmenlerin ilçeye yaptıkları yatırımlar ve yaz ziyaretlerinde tüketim alışkanlıklarının yarattığı bir tür "özenti" olduğunu savunmaktadır. Dolayısıyla sürece tanıklık eden gençler, Türkiye'de eğitime dayalı bir meslek edinerek uzun yıllarda elde edilecek kazanımları Belçika'ya göçmen olarak giderek çok daha kısa sürede edinebileceklerine dair güçlü bir inanca sahiptirler. Bu beklenti ise kaçınılmaz olarak eğitime katılım ve eğitim başarısına olumsuz olarak yansımaktadır.

1973 Petrol Krizi sonrası kontrata dayalı iş gücü göçü tüm Avrupa'da sonlandırıldığında evlilik kurumunun, sadece Emirdağ için değil benzeri göç tarihine sahip tüm yöreler için, yine ailelerin ortak kararına dayalı olarak zincirleme göç süreçleriyle eklemlendiği görülmektedir. Nitekim, Tekin-Babuç (2023) oldukça yakın zamanda gerçekleştirdiği araştırmada göçmen ailelerin çocukları için Belçika'da değil Türkiye'de doğmuş adayları tercih ettiğini tespit etmiştir. Bu konuda 2000'lerde yapılan araştırmalarda Belçika'ya çocuk olarak gelen ara-kuşak kadınların evliliklerini %80 gibi bir oranda Türkiye'den gerçekleştirdiği ve bu tercihin ikinci kuşakta ise %60'a gerilemekle birlikte korunduğu görülmektedir (Timmerman, vd. 2009). Fakat, aynı kökene sahip olmalarına karşın farklı kültürlere doğmuş ve farklı ülkelerde büyümüş yeni kuşakların üyesi oldukları toplulukların yararına gerçekleştirdiği evliliklerin sağlıklı sürmesi yönünde eğitim yoluyla kazanılan yaşam tarzı farklılıklarından kaynaklı çeşitli zorluklar da bulunmaktadır. Nitekim Kaysılı 2010'larda gerçekleştirdiği araştırmasında taradığı resmî istatistiklerden 2013 yılında Afyon il merkezinde boşanma oranının %18 olmasına karşın Emirdağ'da bu oranın %42 olduğunu tespit etmiştir (2014: 276).

Zincirleme göç süreçleri, göç eden aile ve üyelerinin geldikleri yörelerle olan toplumsal bağları koruduğu ölçüde göçmenlerin yatırımları bu yörelere yapmasına neden olmaktadır. Bu yatırımlar genelde emlak ve tarla almak, ev yaptırmak gibi aileye kalacak maddi yatırımlar olsa da zaman içerisinde yöreye telefon ve elektrik bağlatma, yeni teknolojik araçların erken edinilmesi gibi yöre insanının hayatına da etki edecek altyapıların geliştirilmesine de katkı sunmuştur. Diğer yandan gurbette biriken sermayenin yöredeki mezarlığın onarılması, okul ve/veya hastane yapımı, okula kütüphane kurulması ve/veya ilçedeki hastaneye ambulans alınması gibi tüm topluluk üyelerini ilgilendirecek toplumsal boyutları da vardır. Özellikle 2000'lerin ortalarından itibaren yaygınlaşan Türkiye'nin ve Avrupa'nın farklı yerlerine dağılmış topluluk üyelerinin bir araya gelerek kültürlerini yaşatacakları, yeni kuşakları kaynaştıracakları festivallerin düzenlenmesiyle bu yatırımların kültürel bir boyutu olduğu da düşünülebilir. Kaysılı, Emirdağ'da gerçekleştirdiği araştırmasından şöyle bir gözlemi aktarmaktadır: "Öyle ki ilçede sadece yaz aylarında kullanılmak üzere yapılmış oldukça lüks binalara rastlamak mümkündür" (2014: 276).

Diğer yandan zincirleme göç süreçleri bir yöreden bir ülkenin belirli şehirlerine süreğen bir göç hareketliliği oluşturduğu için genelde pek dikkat çekmeyen sonuçlara da neden olabilmektedir. Örneğin, özellikle yaz aylarına denk gelen "izin sezonu" ya da "düğün mevsimi" dönemlerinde yörelerine nasıl seyahat edecekleri önemli bir gündem oluşturmaktadır. Özellikle 1990'ların ilk yarısından itibaren ortaya çıkan görece uygun *charter* (tarifesi olmayan kiralık) uçuş hatları Türkiye'de de kısa sürede yaygınlık kazanmaya ve göçmen aileler açısından 1970 ve 1980'lerde memlekete arabayla seyahatlerin yerini almaya başlamıştır.[2]

Emirdağ örneğinde, Göktuna-Yaylacı'nın (2015) saha araştırmasına dayanan çalışmasında Eskişehir Hasan Polatkan Havaalanı'nın önünde doğrudan Emirdağ'a gitmek üzere bekleyen minibüslere dair gözlemler okunmaktadır. Türkiye içi hava yolculuğu açısından yakınında bulunan İstanbul ve Ankara'nın gölgesinde kalan bu küçük havaalanının iç ve dış hat yolcu istatistikleri de bu konuda önemli bir veri ortaya koymaktadır.

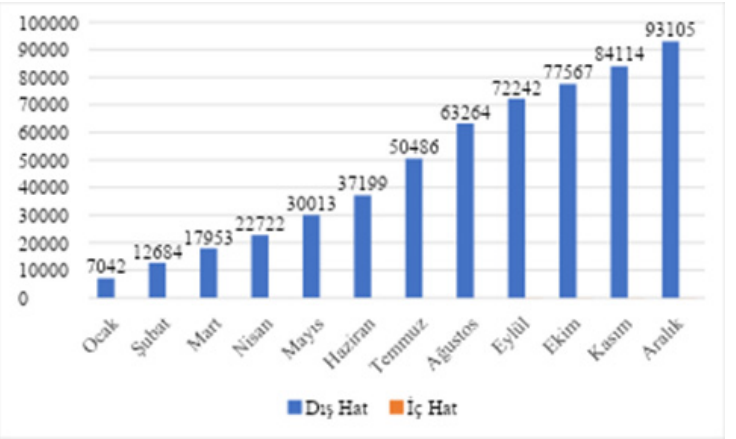

Tablo 6. DHM'nin Eskişehir Hasan Polatkan Havaalanı'nı kullanan dış ve iç hat yolcu sayıları

Kaynak: DHM'nin 2023 yılı Faaliyet Raporu'ndan elde edilen verilerle yazar tarafından hazırlanmıştır.

[2] Söz gelimi, 22 Ağustos 2022 tarihinde Almanya'nın Düsseldorf kentinden Ankara'ya yapacağım seyahat için beklerken Türkiye'ye olan uçuşların sayısını ve rotalarını defterime not etmiştim. Almanya'nın kömür madenleri ve çelik sanayinin bulunduğu Ruhr Bölgesi'nde bulunan Düsseldorf Havaalanı konumu gereği sadece Almanya'da yaşayan değil aynı zamanda Belçika, Fransa ve Hollanda'nın Almanya sınırlarına yakın yaşayan göçmenler için de önemli bir ulaşım merkezidir. Benim seyahat edeceğim gün Türkiye'nin farklı şehirlerine 43 doğrudan uçuş vardı. Uçuşların yarıdan biraz fazlası Türkiye'nin turistik açıdan önemli olan kentlerine (Antalya: 13, İstanbul: 8 ve İzmir: 5) yönelirken diğer uçuş hatları ise Kayseri (4), Adana (2), Zonguldak (2), Gaziantep (1), Kütahya (1), Malatya (1), Samsun (1), Trabzon (1) gibi kentlere yönelikti. Bu sınırlı veri çerçevesinde bakıldığında zincirleme göç olgusuna dayanan somut ihtiyaçların havayolu ulaşımı açısından nasıl bir sonucu olduğu tartışılabilir.

Devlet Hava Meydanları İşletmesi Genel Müdürlüğü'nün 2023 yılı Faaliyet Raporu'na göre hazırlanan aylara göre birikimsel olarak görselleştirilen Tablo 4'te görüldüğü üzere 2023 yılında Eskişehir Hasan Polatkan Havaalanı'nın toplam dış hatlar yolcusu 93.105 olurken, çok az olduğu için tabloya yansımayan toplam iç hatları yolcusu ise 224 olarak tespit edilmiştir. Havaalanının sayfasından görülen ise tüm bu uçuşların birkaç farklı havayoluna ait olmasına karşın hepsinin Brüksel merkezli olduğudur. Dolayısıyla, bu basit tabloyu Emirdağ'dan Belçika'ya yaşanan zincirleme göçün en somut olgusal karşılığı olarak okumak mümkündür. Türkiye'den Belçika'ya göçün 60. yılında Emirdağ oldukça özgün bir zincirleme göç vakası olarak önemini korumaktadır. Göç çalışmaları alanında giderek daha fazla yer kazanmaya başlayan göçmen yaşlılığı gibi konular açısından Emirdağ'ın önümüzdeki yıllarda da son 60 yılda kazandığı bu özgün önemi koruyacağını söylemek yanlış olmayacaktır.

Sonuç

Bu yazı çerçevesinde kısaca tartışılmaya çalışıldığı üzere göçmenler iki farklı ülkede, (Brüksel'in Schaerbeek Mahallesi ile Afyonkarahisar'ın Emirdağ ilçesi gibi) birbirine fiziki olarak komşu olmayan iki ayrı yerelle olan bağlarını toplumsal olarak koruyabilmekte ve böylece ulusal sınırlar çerçevesinden anlaşılması güç yeni bir beşerî coğrafya kurabilmektedirler. Göç sürecinin başında, kontrata dayalı tanımlı bir süre için gurbete çıkan ilk göçmenlerin kazandığı maddi birikimler geride kalanların da göç etmesini özendiren bir etki yapmıştır. Gözle görülen maddi ve somut kazanımların yanı sıra göçmenlerin, topluluğun daha önce deneyimlemediği bu özgün sürece dair anlattıkları, göç üzerine erken dönem edebiyatta karşımıza çıkan "Avrupa görmüş adam" karizmasına dayalı yeni bir manevi normun oluşmasına da yol açmıştır. 1970'lerin ortasına kadar süren ve geçici olarak görüldüğünden yalnızca erkeklerin katıldığı göç sürecinin bu ilk dönemini, zincirleme göçe dayalı aile birleşimi süreci izlemiştir. 1980'lere gelindiğinde gurbette doğan ve büyüyen yeni kuşakların toplumsal ve kültürel ihtiyaçlarını karşılamak üzere göçmen dernekleşmeleri ortaya çıktığında Emirdağ ve Belçika arasında bu kurumsallaşmaya dayalı yeni bir toplumsal alan da oluşmaya başlamıştır. Yukarıda tartışıldığı üzere bu iki yerel arasında beşerî hareketliliğe dayalı kurumsallaşan bu yeni alan bugün hâlen önemini korumakta ve yeni kuşaklarla birlikte gelişerek farklılaşmaktadır.

Bu durum yüzyıllık göç çalışmaları literatürünün farklı dönemlerinde, farklı göçmen topluluklar üzerine yapılan çalışmalarla kayıt altına alınmıştır. 1900'lerin başında Thomas ve Znaniecki bu olguyu "aşkın mıntıka" *(super-territoriality)* kavramıyla anlamaya çalışırken, 1960'larla birlikte gelişen yeni uluslararası göç bağlamındaki yansımaları MacDonald ve MacDonald tarafından "zincirleme göç" kavramıyla tartışılmıştır. Dünyanın önemli iktisadi (neo-liberal yeniden yapılanma), siyasi (Sovyetler Birliği'nin çöküşü) ve teknolojik

(uydulara dayalı iletişim sistemlerinin gelişmesi) dönüşümler geçirdiği 1980'ler sonrasında ise "ulusötesi yaklaşım" *(transnational approach)* göçmenlerin dönüşen bu kabiliyetlerini çalışmak üzere geliştirmiştir. Schiller ve diğerleri (1995: 47) bu yeni yaklaşımı şöyle tanımlamıştır:

"Ulusötesileşme, göçmenlerin köken ve yerleşim toplumlarını birbirine bağlayan çok katmanlı toplumsal ilişkiler kurma ve sürdürme süreçleridir. Bu süreçlere ulusötesileşme adını veriyoruz; çünkü günümüzde birçok göçmenin coğrafi, kültürel ve politik sınırları aşan toplumsal alanlar inşa ettiğini vurguluyoruz. Sınırları aşan çoklu -ailesel, ekonomik, sosyal, örgütsel, dini ve politik- ilişkiler geliştiren ve sürdüren göçmenlere 'ulusötesi göçmen' diyoruz."

Türkiye ile Belçika arasında 1964 yılında imzalanan ikili iş gücü anlaşmasıyla Afyonkarahisar'ın Emirdağ ilçesinden Belçika'ya başlayan ve günümüze kadar süren göç süreci zincirleme göç kavramı başta olmak üzere göç çalışmaları literatüründe bu yeni yaklaşımın tartışılması açısından oldukça özgün bir örnek sunmaktadır.

Kaynakça

Başar, T. (director). (1989). *40 Metrekare Almanya*. Gurbet Video.

Baykara-Krumme, H. (2013). Returning, Staying, or Both? Mobility Patterns Among Elderly Turkish Migrants After Retirement. *Transnational Social Review*, 3:1, 11-29.

Çağlar, A. (2006). Hometown associations, the rescaling of state spatiality and migrant grassroots transnationalism. *Global Networks*, 6 (1), 1-22.

Dayıoğlu, G. (1975). *Geride Kalanlar*. İstanbul: Altın Kitaplar.

Dayıoğlu, G. (1986). *Geriye Dönenler*. İstanbul: Altın Kitaplar.

Devlet Hava Meydanları İşletmesi Genel Müdürlüğü. (May 2024). *2023 yılı Faaliyet Raporu*. Erişim için bkz. https://www.dhmi.gov.tr/Lists/FaaliyetRaporlari/Attachments/24/Faaliyet-Raporu-2023.pdf

Erder, S. (2006). *Refah Toplumunda Getto*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Geertz, C. (1973). *The interpretation of cultures*. New York: Basic Books.

Göktuna-Yaylacı, F. (2015). Migration And Identity: A Case Of Emirdag and Posof Origin People in Belgium. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(52).

Gören, Ş. (director). (1979). *Almanya Acı Vatan*. Gülşah Film.

Kaysılı, A. (2014). Connection between Migration Phenomenon and Education in Emirdag.. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences* (JFES), 47(2), 267-286.

MacDonald, J. S., & MacDonald, L. D. (1964). Chain migration ethnic neighborhood formation and social networks. *The Milbank Memorial Fund Quarterly*, 42(1), 82-97.

Manço, U. (2009). *Türk Göç Sorunu: Batı Avrupa'da ve Dünyada Elli Yıllık Diaspora*, V. Semih (Ed.) 21. Yüzyıla Girerken Türkiye (ss. 534-551), İstanbul: Kitap Yayınevi.

McCloskey, D. (1976). On Durkheim, anomie, and the modern crisis. *American Journal of Sociology*, 81 (6), 1481-1488.

Okan, T. (director). (1975). *Otobüs*. Pan Film.

Olsen, M. E. (1965). Durkheim's two concepts of anomie. *The Sociological Quarterly*, 6(1), 37-44.

Poblete, R. & Odea, T.F. (1960). Anomie and the" quest for community": The formation of sects among the Puerto Ricans of New York. *The American Catholic Sociological Review*, 21(1), 18-36.

Reniers, G. (2000). On the Selectivity and Internal Dynamics of Labour Migration Processes: An Analysis of Turkish and Moroccan Migration to Belgium. *Communities and Generations Turkish and Moroccan Populations in Belgium* içinde (R. Lesthaeghe, Ed.). Belgium: VUB Press, 59-93.

Schiller, N. G., Basch, L., & Blanc, C. S. (1995). From immigrant to transmigrant: Theorizing transnational migration. *Anthropological quarterly*, 48-63.

Sinatti, G. (2008). The Polish peasant revisited. Thomas and Znaniecki's classic in the light of contemporary transnational migration theory. *Sociologica*, 2(2), 1-22.

Şafak, E. (2007). *Siyah Süt*. İstanbul: Doğan Kitap.

Şahbaz, H. (2021). Emirdağ İlçesinde Yaşayanları Göçe Zorlayan Temel Sebepler. *Asia Minor Studies*, (2), 852-870.

Tekin-Babuç, Z. (2023). Circular Migration Experiences of the Elderly Turkish Migrants in Belgium: A Qualitative Analysis. *Uluslararası Anadolu Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(3), 719-738.

Timmerman, C., Lodewyckx, I., & Wets, J. (2009). Marriage at the intersection between tradition and globalization: Turkish marriage migration between Emirdag and Belgium from 1989 to present. *The history of the family*, 14 (2), 232-244.

Veblen, T. (2005). *Conspicuous Consumption*. London: Penguin Books.

Vertovec, S. (2004). Cheap calls: the social glue of migrant transnationalism. *Global networks*, 4(2), 219-224.

Yaman, G. (2014). Göçmen İlişkiler Ağının Ulusötesi Göçe Etkisi: Belçika'daki Emirdağlılar Örneği. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları* (HÜTAD), 21 (21), 281-299.

Yaylacı, F. G. (2014). *Belçika'da Yaşayan Türklerin Etnik Toplumsal İletişim Süreçlerine Katılımları: Emirdağ ve Posof Kökenliler Örneği. İDEALKENT,* 5 (14), 153-181.

Söyleşi

ÖDÜLLERLE TAÇLANAN BİR YOLCULUK: ÇOKKÜLTÜRLÜLÜK HAZİNESİ İÇİNDE YETİŞEN ZEHRA SAYIN'IN HİKÂYESİ

ZEHRA SAYIN
Uluslararası Special Olympics'in İletişim ve Geliştirme Sorumlusu

✍ Kısaca kendinizden ve ailenizden bahseder misiniz? Göç geçmişinizi ve hayatınızı kısaca anlatabilir misiniz?

Biz beş kişilik bir aileyiz. Ben en küçük çocuğum. Abim ve ben Belçika doğumluyuz. Ailem 1978 yılında Belçika'ya göç etmiş. Göç öncesinde ailem, Ankara'da ikamet ediyormuş. Babam Ankara Belediyesi otobüs işletmesinde görevliymiş, annem de ev hanımıymış. Annem evlenmeden önce Belçika'nın Gent şehrinde ikamet ettiği için babamın askerlik görevi sonrasında aile birleşimi hakkından faydalanarak Belçika'ya yerleşme kararı almışlar.

Belçika'da doğup büyümenin bir avantajı olarak Felemenkçe, Fransızca, Türkçe ve İngilizceye çok hâkimim. Çevremde her zaman her kültürden insan oldu ve olmaya devam ediyor. Geleneklerine bağlı ama bir o kadar da sosyal ve açık görüşlü bir ailede büyüdüğüm için çok geniş çevresi olan ve sosyal hayatı dolu dolu geçen bir çocuktum. Şu an 40 yaşındayım ve hâlâ öyleyim.

✍ Belçika'daki hayatınızı kısaca anlatır mısınız? Hangi şehirlerde yaşadınız, hangi okullarda okudunuz? Şu anki kariyeriniz nasıl şekillendi?

Anaokulu, ilkokul ve lise eğitimimi Fransızca aldım. Haute École EPHEC'te İngilizce ağırlıklı eğitim aldım. Önce Pazarlama (*Marketing*) bölümü okudum, sonra Hollanda'daki, Hogeschool van Utrecht'te Kültürlerarası Yönetim ve İkna Psikolojisi (*Intercultural Management and Psychology of Persuasion*) bölümünü tamamladım. Doküman yönetimi ve iş süreç yönetimi uygulamaları liderliği konusunda kariyerime, XEROX şirketinde başladım. Şirkete stajyer olarak girmiştim. Başarılarım sayesinde

beni Lüksemburg'daki şirketlerinde önemli bir değişim projesinin başına geçirdiler. Üç yıl Lüksemburg'ta yaşadım ve hem kariyerleri hem de pozisyonları bakımından çok önemli insanlarla tanışma fırsatım oldu. Bu fırsatlar kariyerimde bugüne gelmemin temellerini teşkil etti. Sonra, Brüksel'de özellikle kutup bölgelerinde araştırmalar yapan Uluslararası Kutup Vakfı (*International Polar Foundation*) ve herkesin yetenek veya engeline bakılmaksızın kabul edildiği küresel bir spor hareketi olan Belçika Özel Olimpiyatları'nda (*Special Olympics Belgium*- SOB) çalıştım. Her ikisinde de önemli görevlerde bulundum. SOB'da sekiz yıl genel müdürlük (CEO) yaptım. Aldığım 58 ödül sonrasında Amerika, Washington DC'de bulunan Special Olympics International'dan benim için çok gurur verici bir iş teklifi aldım. Teklif sonrasında eşimle ve bebeğimizle Amerika'da yaşamaya karar verdik. Şu an Uluslararası Special Olympics'in İletişim ve Geliştirme Sorumlusu olarak işime devam ediyorum ve işimin uluslararası olmasından dolayı dünyayı dolaşıyor, her kültürden insanla iş yapıyorum.

✍ 2020 yılında Belçika Kadın Spor Ödülleri'nde "Özel Kadın" ödülü aldınız. 2021'de de Belçika'nın en ilham verici iş kadını seçildiniz. Bu hem bireysel başarı hikâyeniz hem de Türk diasporası için büyük bir gurur kaynağı oldu. Bu süreçte, işçi göçü ile gelen bir toplumun üyesi olarak, gelinen noktadaki dönüşümü bize anlatabilir misiniz? Bu noktaya gelirken sizin için ne gibi avantajlar ve dezavantajlar oldu?

Çok genç yaşta 58 ödül aldım ve bunlardan sadece bir tanesi Türk bir kurumdan geldi. Belçika'da göçmen kökenli biri olmam hiçbir zaman dezavantaj olmadı. Yaptığım iş, konuştuğum farklı diller ve göçmen kökenli olup bu kadar güzel entegre olmam her zaman öne çıkan ve çok takdir edilen özelliklerim oldu. Dünya Kadınlar Günü'nde, Belçika Kral ve Kraliçesi tarafından ağırlandım. Türk kökenli bir kadın olarak Kral ve Kra-

liçe tarafından ağırlanan sekiz kadından biri olmak çok gurur vericiydi. Önemli işler başarmış insanlar, bana her zaman göçmen kökenli olmanın, kadın olmanın ve kültürel zenginliklere sahip olmanın kariyerimde her daim yardımcı olacağını öğretmiştir.

✍ Bu başarıda çokkültürlü olmak bir katkı sundu mu?

Çokkültürlü olmanın verdiği genel kültür hazinesi, içerisinde bulunduğum her toplumda saygı ile karşılanmamı ve sözümün kıymetini artırdı. Bir Belçikalı ile evli olmak, farklı ülkelerde yaşamış olmak başarımın önemli parçalarındandır. Çokkültürlü olmak, insanın gerçek anlamda ufkunu açıyor ve insanın daha az yargılayan, daha anlayışlı ve uyum sağlayan biri olmasını sağlıyor. Aynı zamanda bilgi anlamında da kapsamlı bir insan oluyorsunuz. Kendi dilimizi, örf ve âdetlerimizi bilip uygulamanın çok kıymetli olduğunu düşünüyorum. Aynı zamanda diğer kültür ve âdetlere de açık ol-

manın da insanı geliştiren taraflarını kendi hayatımda birçok kez tecrübe ettim.

✍ Diasporadaki gençlere ilham vermek ve onların görünürlüğünü artırmak adına yapılan çalışmalar var mıdır? Siz ne tür çalışmalar yapılmasını öneriyorsunuz? Onlara mesajınız ne olurdu?

"Türk kökenli bir kadın olarak Kral ve Kraliçe tarafından ağırlanan sekiz kadından biri olmak çok gurur vericiydi."

Farklı çalışmalara katkıda bulunuyorum. Birçok yönetim kurulu üyeliğim mevcuttur.

LISA Fonu, yüksek öğrenime başlamak isteyen dezavantajlı gençlere hem maddi hem de manevi rehberlik sunan ve onları desteklemeyi amaçlayan bir kurum ve bu kurumun yüzü, mesaj elçisiyim. Birçok çocuğa eğitim hayatları için maddi ve manevi destekte bulunuyoruz. Ailelerle çalışıp çocuklarına okullar bularak onlara derslerinde yardım ediyor ve ilk işleri için imkân sağlıyoruz. Yardıma ihtiyaç duyan bu çocukların birçoğu maalesef Türk ailelerinden geliyor. Ayrıca Belçika'da çocukları spor yapmaya teşvik eden Kentsel Gençlik Oyunları (*Urban Youth Games*) kuruluşunun başkan yardımcısıyım. Yine, iyi koşullarda büyüyemeyen, gelişmemiş semtlerde yaşayan çocuklara umut vermek adına; onları başka ortamdan çocuklarla buluşturup spor yaptırıyor ve ünlü olimpiyat sporcuları ile tanıştırıyoruz. Bu sayede onların dünyaya ve geleceğe bakış açılarını değiştiriyor ve bunu bütün sene boyunca yapıyoruz.

Çocuk ve gençlerimizin geleceği için eğitim ve spor faaliyetleri aracılığıyla onlara çok erken dönemlerde umut vermek ve hayal kurdurmaya çalışmak çok kıymetli. Herkes için aynı şartlar mümkün olmayabilir ancak hiçbir zaman geç olduğunu düşünmeden bir yerden başlamak gerekiyor. Diasporamızdaki çocuklarımızın ve gençlerimizin yaşadıkları ülkeye uyumları için onlara özel projelerin olması şart. Diasporamızın genç üyelerinin kendi kültürlerinden kopmadan yaşadıkları ülkede de yabancı hissetmeden yetiştirilmesinin asıl mesele olduğunu düşünüyorum.

✍ Diasporanın spor konusunda dönüşümü hakkında ne düşünüyorsunuz?

Belçika'daki Türk diasporası, spor sayesinde önemli bir dönüşüm geçirdi. İlk kuşaklar sporu boş zaman etkinliği olarak görürken, sonraki kuşaklar profesyonel anlamda spora yöneldi. Bu durum, spor kulüplerine katılımda ve profesyonel spora yönelmede bir artışa yol açtı.

Spor herkese açık, insanların farklılıklarını değil de birlikteliğini öne çıkaran etkili bir araç. Bunu işim sayesinde her gün tecrübe etme imkânım oluyor. Spor ayrıca

"Yaptığım iş, konuştuğum farklı diller ve göçmen kökenli olup bu kadar güzel entegre olmam her zaman öne çıkan ve çok takdir edilen özelliklerim oldu."

ortak bir dili konuşmamızı sağlayarak birlik olmamıza ve yeni sosyal ortamlara dahil olmamıza katkıda bulunuyor. Bunu birçok gencimizin Türkiye ve diğer ülkelerin millî takımlarına transfer edilmeleriyle görebiliyoruz. Bu da bizlere yeni umutlar ve mutluluklar veriyor. Özellikle birçok spor dalındaki Belçikalı Türk sporcularımızın topluma rol model olması genç kuşaklarımızın daha iyi yerlere gelmesinde önemli bir teşvik oluyor.

✍ Special Olympics İletişim ve Geliştirme Sorumlusu'sunuz. Special Olympics'ten ve buradaki görevinizden bahseder misiniz? Sizi bu görevde yer almaya sevk eden nedir?

Special Olympics Belgium'da sekiz yıl genel müdürlük yaptıktan sonra bu uluslararası pozisyonun teklifi geldiğinde çok duygulandım. Amerika'da Kennedy ailesinin yönettiği bir kurum ve onlarla birlikte çalışacağımı bilmek beni aşırı heyecanlandırdı. İşim öncelikle stratejik. Daha iyi açıklamak gerekirse, yaptığım çalışmalar, dünyadaki devlet ve şirket yöneticileri ile iletişime geçerek, sorunlara maddi ve manevi çözüm bulmaya yönelik. Önceliğim globalleştirme ve devamlılık. Dünya genelinde toplam 200 adet Special Olympics var. Anlayacağınız neredeyse her ülkede engellilere hizmet sunuyor ve o ülkelerdeki yöneticilerle birçok konuda düzenli görüşmeler yapıyoruz. Ülkedeki zihinsel engelli bireylerin spor hakkını, eğitim hakkını, sağlık hizmetleri açısından haklarını konuşmak ve bu hakları ilerlet-

"Çokkültürlü olmanın verdiği genel kültür hazinesi, içerisinde bulunduğum her toplumda saygı ile karşılanmamı ve sözümün kıymetini artırdı."

mek, finansal çözümler bulmak işimin önemli bir parçası. Bu başlıklar yöneticilerle yaptığımız istişare konularını oluşturuyor. İnsanların, özellikle ihtiyaç sahibi olanların hayatlarına dokunabilmek, onların hayatlarını az da olsa kolaylaştırabilmek çok güzel bir his ve benim için büyük bir başarı. Bir ürün için değil, çocukları zihinsel engelli olan aileler için gelir toplamak daha gurur verici ve tatmin edici. Bu yüzden işimi çok seviyorum, çalıştığım saatleri saymıyorum. Hafta sonu dahil olmak üzere her gün büyük bir zevk ve motivasyon ile işimin başına geçiyorum. Biliyorum ki o insanların bana, bize ihtiyaçları var. Ne mutlu bana ki, yardım etme fırsatım var. Allah'a çok şükür.

Special Olympics'in düzenlediği etkinliklerde Belçika'daki engelli Türk diasporasının görünürlüğü ne durumdadır? Engelli vatandaşlarımızın spor ile ilgisi nedir? Hangi spor dallarına ilgi daha fazladır? Bu süreçte ilgili vatandaşlarımızın kişisel ve toplumsal gelişimine dair gözlemleriniz nelerdir?

Tabii ki Belçika'da Türk katılımcılarımız, sporcularımız var. Aileler ellerinden geldiği kadar çocuklarına destek oluyor ama sanırım birçok aile çocuklarını korumak adına, toplumdan uzak tutmayı veya Special Olympics gibi büyük organizasyonlara göndermemeyi tercih ediyorlar. Bunun yanlış bir karar olduğunu düşünüyorum. Çocuğunuzu sizin kadar sevebilecek insanlar var, onlara değer verecek, onları mutlu etmek için çok çaba harcayacak insanlar var. Bu insanları da Special Olympics'te bulabilirler. Ailelerin mutlaka Special Olympics'e gelerek tanışmalarını ve çocuklarını göndermelerini tavsiye ederim. Hem çocuk için hem kendileri için bunu denemeliler. Bu sayede diğer ailelerle de tanışarak bilgi elde etme şansları olur. Special Olympics engelli bireylerin ailelerini bilinçlendirmek amacıyla sorunları en güzel şekilde çözme ve yardımcı olma amacıyla kurulmuş bir kuruluş. Bu sebeple aileler çekinmeden Special Olympics'e gelebilirler.

Belçikalı Türkler adına ileriye dönük hedefleriniz var mıdır? Varsa nedir?

Şu an için bu konuda Belçikalı Türkler özelinde bir projem yok ancak bu konuda toplumsal bir hedef belirlemeyi çok isterim. Gençlerimizin birbirine iyi örnek olabileceği, umut olabileceği, yol gösterebileceği bir projede bulunmaktan mutluluk duyarım.

Belçikalı Türk gençlere tavsiyeleriniz nelerdir?

En önemlisi, kendinizi yaşadığınız ülkede entegre hissetmeniz. Bu da sizin elinizde. Kendinizi bir yabancı olarak görmeyin veya eksik hissetmeyin. Göçmen kökenli olmanın size kattığı avantajları görün ve onları akıllıca kullanın. Her zaman meraklı olun, öğrenmekten asla usanmayın.

Söyleşi

KÜLTÜREL MİRASI MODADA EVRENSELE TAŞIYAN DİDEM ZEYNEP ÇELEBİ İLE SÖYLEŞİ

DİDEM ZEYNEP ÇELEBİ
Moda Tasarımcısı ve The Celebi Kurucusu

✍ Kısaca kendinizden bahseder misiniz? Türkiye'nin neresinden geliyorsunuz? Ailenizin göç hikâyesini kısaca anlatabilir misiniz?

Rahmetli dedem Bayram Gültekin, 1960'lı yıllarda Aydın'dan Belçika'ya maden işçisi olarak çalışmaya gelmiş. Daha sonra rahmetli anneannemi ve çocuklarını da yanına getirerek Belçika'ya yerleşmişler. Annem Belçika'da doğmuş ve ismini Belçika hatırası olarak "Belgin" koymuşlar. Annem Belçika'da büyümüş ve öğretmen olmuş.

Babam Ömer Faruk Çelebi, Belçika'ya Avrupa Hava Seyrüsefer Emniyeti Teşkilatında (Eurocontrol) çalışmaya gelen ilk Türk'tür. Eurocontrol Avrupa'daki hava trafik yönetim hizmetlerini koordine eden uluslararası bir organizasyondur ve amacı Avrupa'daki hava trafiğinin güvenli, verimli ve düzenli bir şekilde işlemesini sağlamaktır.

✍ Belçika'da Türk olmakla ilgili unutamadığınız, sizi güldüren veya düşündüren bir anınızı bizimle paylaşabilir misiniz?

Bir gün okuldaki arkadaşlarımla kültürlerimizden bahsediyorduk. Bana "Siz Türkler, kebap ve dürüm dışında yemek yapar mısınız?" diye sormuşlardı. Bu soruya hem güldüm hem de Türk mutfağının ne kadar zengin olduğunu anlatma fırsatı buldum.

✍ Eğitim hayatınızdan bahsedebilir misiniz?

Aux Atelier Saint-Luc Bruxelles Üniversitesi'nde Güzel Sanatlar Bölümü'nde okudum ve ardından moda tasarımı eğitimi aldım. Üniversiteyi başarıyla bitirdim ve sınıfımızdan yalnızca altı kişi mezun olabildi. Bölümümüz zor ve rekabet içeren bir bölüm. Bu nedenle öğrenciler sıkı elemelerle

seçiliyor ve yalnızca gerçekten başarılı ve istekli olanlar bu bölümü tamamlayabiliyor. Sonuç itibarıyla bu süreç beni hayallerime bir adım daha yaklaştırdı.

✍ Kariyerinizden bahsedebilir misiniz? Bu alanda çalışmaya sizi teşvik eden sebepler nelerdir?

Moda tasarıma olan ilgim küçüklükten beri vardı. Hep bu alanda bir şeyler yapmayı hayal ediyordum. Tasarım yapma arzusu kendimi ifade etmenin bir yolu oldu ve bu tutkumu kendi markam olan "The Celebi" ile gerçekleştirdim.

✍ Ailenizde bu alanda çalışan, tecrübeli veya yeteneği olan ve size ilham veren biri oldu mu?

Rahmetli anneannem Belçika'da dikiş makinesiyle kendi çabalarıyla dikiş yapıyordu. Onun yeteneği ve çalışkanlığı bana ilham verdi. Moda tasarımı yaparken her zaman onun azmini hatırlıyorum.

✍ Ne tür tasarımlar yapıyorsunuz? Tasarımlarınızda sizi etkileyen unsurlar neler?

Tasarımlarımı doğadan ilham alarak oluşturuyorum. Çizim yaparak, kumaşları biçerek ve her detayı özenle düşünerek ortaya çıkarıyorum. Sanat ve tasarımın değerini bilen insanlar için benzersiz kıyafetler ve aksesuarlar üretiyorum.

✍ Moda tasarımı alanında en büyük başarılarınız arasında neyi görüyorsunuz?

Aslında kendime göre moda tasarımı anlamında birçok büyük başarıya ulaştım. Çünkü sıfırdan başlayan biri olarak hayal ettiklerimi gerçeğe dönüştürmek için attığım her adım benim için birer başarıdır.

Ancak tabii ki de en büyük başarılarımdan biri Endonezya'nın Jakarta şehrinde kendi markamın defilesini sunmak oldu ve Paris'te, ilk defilemin olması da benim için gerçekten büyük bir ilerleme. Belçika dışında tanınmak ve böyle bir deneyimi gerçekleştirebilmek benim için çok kıymetli. Sitem üzerinden dünyanın her köşesin-

"Hep bu alanda bir şeyler yapmayı hayal ediyordum. Tasarım yapma arzusu kendimi ifade etmenin bir yolu oldu."

den müşteri çekebilmek, başarımı daha da ileriye taşıyor.

✍ Belçika moda dünyasının size yaklaşımı hakkında ne düşünüyorsunuz? Moda sektöründe göçmenlerin, Müslüman kadınların varlığı ve temsili hakkında fikriniz nedir?

Belçika moda dünyası giderek daha kapsayıcı bir hâle geliyor. Göçmen tasarımcıların ve Müslüman kadınların moda sektöründeki yeri son yıllarda artarak kabul görüyor. 12 Ocak 2025'te gerçekleştirdiğimiz Belçika'nın ilk *Modest Fashion* (Mütevazı Giyim Modası) defilesi bunun en güzel örneği. Bu da mütevazı giyim modasının Avrupa'da büyümeye başladığını gösteriyor. Herkesin kendi kimliğini özgürce ifade edebileceği bir alan yaratmak moda dünyasının geleceği için çok önemli.

✍ Belçikalı Türk tasarımcı olarak kendinizi konumlandırırken ne tür fırsatlar ve zorluklarla karşılaşıyorsunuz?

Belçika gibi bir ülkede çokkültürlü bir geçmişe sahip olmak tasarımlarımı benzersiz ve farklı bir şekilde sunmamı sağlıyor. Bu zengin kültürel geçmişle hem geleneksel hem de modern tasarımlar ortaya çıkararak kendimin bir köprü görevi üstlendiğini düşünüyorum. Ancak bu farklılığı kabul ettirmek bazen zaman alabiliyor. Kendimi kabul ettirmek ve kültürel farkındalık yaratmak için sürekli çaba göstermek gerekiyor.

✍ Tasarımlarınızda çokkültürlü kimliğinizin nasıl bir yansıması oluyor?

Tasarımlarımda hem Türk kültürünün zarif detaylarını hem de Belçika'nın modern dokunuşlarını bir araya getiriyorum. Türk kültürüne ait desenlerden, doğadan ve geleneksel motiflerden ilham alıyorum. Kendi geçmişimi yansıtarak tasarımlarıma evrensel bir dokunuş katıyorum. Aynı zamanda Belçika'nın modern ve yenilikçi tasarım anlayışını da dahil ederek, ortaya iki kültürün uyumunu yansıtan özgün parçalar çıkardığımı düşünüyorum. Aslında her tasarımım hem Türk hem de Belçika kültüründen bir parça taşıyor. Bu da tasarımlarımı hem estetik açıdan hem de anlam bakımından zenginleşmesini sağlıyor.

✍ 2018 yılında Miss Belgique adlı Belçika güzellik yarışmasına katıldınız. Hatta finale kaldınız. 2023 yılında ise başörtüsü takma kararı aldınız. Gerek moda konusunda gerekse daha geniş anlamda hayatınızdaki bu geçişin olumlu ve/veya olumsuz etkileri oldu mu?

Bu geçiş benim için çok doğal bir süreçti. Kendi kimliğimi daha iyi ifade etmemi sağladı. Başörtüsü takmak kendi kararım ve küçüklük hayalimdi. Başörtümün, moda dünyasındaki yolculuğumu olumlu yönde etkilediğini düşünüyorum, çünkü tasarımlarımı mütevazı giyim modası alanında da geliştirme fırsatı buldum. Kendi değerlerimle uyum içinde olmak tasarım

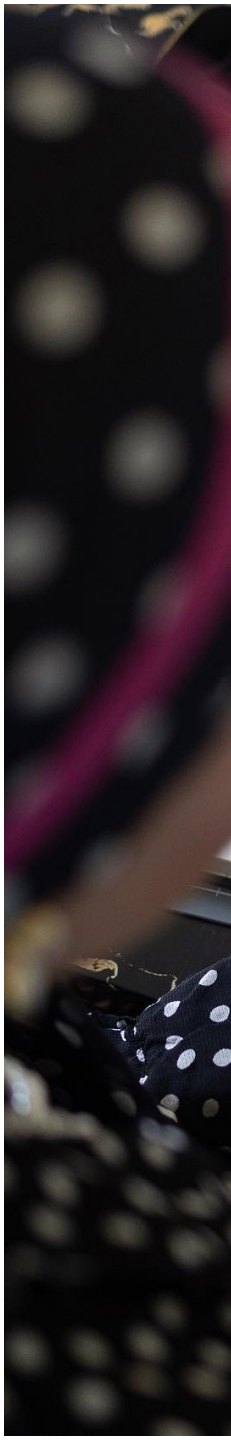

"Göçmen tasarımcıların ve Müslüman kadınların moda sektöründeki yeri son yıllarda artarak kabul görüyor."

süreçlerimde daha yaratıcı olmamı sağladı.

✍ Moda tasarımı alanında ilerlemek isteyen Türk gençlerine tavsiyeleriniz nelerdir?

Kendinize inanın ve özgüvenli olun. Moda tasarımı sabır ve azim gerektiren bir iş. Çeşitli kültürlerden ilham alarak tasarımlarınızı geliştirin. Ayrıca sadece moda ile sınırlı kalmayın, sanat ve kültürle iç içe olun. Kendinizi sürekli geliştirin ve yeni şeyler öğrenmekten vazgeçmeyin. Yeni bilgiler, doğru analiz ve yorumlarla birleştirildiğinde kaçınılmaz bir şekilde yenilikçi fikirler ve çözümler ortaya çıkıyor zaten.

✍ Genel olarak Belçika'daki Türk gençlerine bir tavsiye vermek isterseniz ne söylerdiniz?

Kendi kültürünüzü ve kimliğinizi bir zenginlik olarak görün. Belçika gibi çokkültürlü bir ortamda köklerinizi koruyarak bu ortamda fark yaratabilirsiniz. Farklılık bir zenginliktir. Çalışmaktan ve kendinizi ifade etmekten çekinmeyin. Her zaman öğrenmeye açık olun, kendinizi geliştirerek büyük hayaller kurun ve bu hayallerin peşinden gidin. Asla pes etmeyin.

"Kendi değerlerimle uyum içinde olmak tasarım süreçlerimde daha yaratıcı olmamı sağladı."

Söyleşi

BELÇİKA'DA İLK MEZUN TÜRK DOKTORLAR: ERCAN ÇEŞMELİ VE LEYLA YÜKSEL İLE SÖYLEŞİ

ERCAN ÇEŞMELİ AND LEYLA YÜKSEL
Gastroenteroloji Uzmanı ve Kadın Doğum Uzmanı

✍ Kısaca kendinizden bahseder misiniz? Türkiye'nin neresinden geliyorsunuz? Ailenizin göç geçmişini kısaca anlatabilir misiniz?

Ercan Çeşmeli: İsim Ercan Çeşmeli. 1967 yılında, Türkiye'de doğdum. Afyonkarahisar'ın Emirdağ ilçesindenim. Gastroenteroloji uzmanıyım. Babam bizi getirmeden önce göç etmiş. Ben üç yaşındayken ailemle birlikte Belçika'ya göç ettim. Eğitim sürecim de dahil olmak üzere bütün hayatım Gent şehrinde geçti.

Leyla Yüksel: İsmim Leyla Yüksel. 1971 yılında Belçika'da doğdum. Ben de Afyonkarahisar'ın Emirdağ ilçesindenim. Babam 1970 yılında çalışmak amacıyla Belçika'nın Gent şehrine göç etmiş. Zamanın 10 bin frangını kazanıp Türkiye'ye temelli geri dönme niyetiyle Belçika'ya gelmiş. Daha sonraysa ben annemin karnında 6 aylıkken bizi Belçika'ya getirmiş. İki yaşına kadar Gent şehrinde yaşamışız. Sonrasında Anvers şehrine taşınmışız. Benim de eğitim hayatım Anvers şehrinde geçti.

✍ Belçika'daki sosyal ve eğitim hayatınızdan bahseder misiniz?

Leyla Yüksel: Göçmen kökenli olduğumuz için öğretmenlerimizin beni ve kardeşlerimi meslek liselerine yönlendirdiği oldu. Ebeveynlerimiz dil bilmediği için bize derslerimizde yardımcı olamazlardı. Mesela annem karnemize imza atmakta zorlandığı için tüm kardeşlerimin karnesine imzayı ablam atardı.

Biz Belçika'da göçmenlerin yoğunlukta olduğu okullara gittik. Bazı Türk çocuklar ders arasında geleneksel kaşık oyununu

oynardı, biz de kenarda kitap okurduk. Maddi sıkıntılarımız vardı ama biz de hayatımızda lüksü aramıyorduk.

Küçüklüğümde ailem ve komşularımız doktora gittiğinde onlarla doktor arasında tercümanlık yapardım. Her gittiğimde doktorluk beni cezbederdi ve çocukluğumdan itibaren doktor olmayı hayal ettim. Anvers Üniversitesi'ne kaydolup mezun olan ilk Türk kadın doktorum. İkicisi de kız kardeşim Zehre Yüksel'dir.

Eşimle Belçika'daki Türk Konsolosluğu'nda düzenlenen Cumhuriyet Bayramı kutlamasında tanıştık. İki çocuğumuz var. Hem doktorluk yapıyor hem de eşimle kurduğumuz Vatandaşlık Görevi (*Burgerplicht*) adlı sivil toplum kuruluşunun sorumluluklarını yerine getirmeye çalışıyoruz. Belçika'da ve şehrimizde yoksulluk, sosyal ve kültürel faaliyetler, eğitim, evsizlik problemi, sağlık problemleri konularında çalışmalar yapıyoruz. Benzer şekilde Türkiye'de 2023 yılında yaşanan depremde derneğimiz aracılığıyla yardım göndermeye çalıştık.

Ercan Çeşmeli: Benzer sıkıntıları ben de yaşadım. Bizim Gent şehrine göç ettiğimiz dönemde burada pek Türk yokken zamanla çoğaldı. Genellikle aynı köyden göç ettikleri için herkes birbirini tanırdı. Ben klasik başarılı öğrenci profilindeydim. Beni de Gent şehrinde herkes tanırdı, "Ercan okuyacak, büyük adam olacak," derlerdi. Öğretmenlerimin de çevremin de benden beklentisi yüksekti.

✍ Ercan Bey, Gent Üniversitesi'nden mezun olan ilk Türk'sünüz ve sizden Türk toplumunun yetiştirdiği ilk doktor olarak bahsediliyor. Bunun hikâyesini bize anlatabilir misiniz? İlk olmak size ne hissettirdi? Doktor olma süreciniz nasıl şekillendi?

Bizim ailede birçok kişinin mide prob-

lemi vardı. Ben de çocukluğumda hep mide doktoru olacağım derdim. Tabii mide doktorluğuna dair bir şey bilmiyordum o dönemde. Ailemde birçok kişinin hasta olması beni doktor olmaya teşvik etti. Lise ve üniversiteye gelince de doktor olmaya yönelik tercihler yaptım.

Ben üniversiteye yazıldığımda babamın köye, tarlasına dönme hayalleri hâlâ vardı. Ancak benim üniversiteye yazılmam ve birinci sınıfı geçmem herkes için kırılma noktası oldu. Herkes demek ki Türkler de üniversiteye yazılabiliyor diye düşündü. Benden sonra da birkaç arkadaşım tıp okumaya başladı.

Gent Üniversitesi'nden 1992 yılında mezun olan ilk Türk bendim. Cuma günleri namaza gittiğimde amcalar "Okulun bitti, şimdi ne yapacaksın?" diye sorardı. Ben de alanımı mide ve bağırsak uzmanlığı yani gastroenteroloji olarak seçtim. Ben üniversiteyi bitirdikten sonra birkaç Türk daha mezun oldu. Mezun olan arkadaşlarımla da birbirimize bağlıydık, abi-kardeş ilişkimiz vardı. Hâlâ da kendileriyle görüşürüz.

Gent şehrinde yaklaşık 20 binin üzerinde Türk yaşıyor, hâlâ bir köy havasında. Belçikalı hastam da çok ama daha çok Türklerin doktoru gibiyim. Yaşlı hastalarımdan kimse bana doktor demez. "Bizim Ercan" veya "oğlum" der ya da "Ben senin çocukluğunu bilirdim, bana iyi bak," derler. Hasta ve doktor arasında uçurum yok ama herkes saygı çerçevesinde hareket ediyor.

Bu mesleği seçmekten hiç pişman olmadım çünkü doktorluk sayesinde insanların hayatlarına dokunabiliyorsunuz. Özellikle Gent şehrinde beni tanıdıkları için hastalarımla aramda çok kuvvetli bir güven bağı var. Bir de ben konuşurken Emirdağ ağzıyla konuşuyorum, araya Flamanca kelimeler de giriyor. Konuşma şeklimiz bile karşımızdaki insanların bizimle olan bağlarını etkiliyor. Mesela COVID-19 pandemisi döneminde pandemi ile her detay televizyonlarda anlatılırdı ama insanlara onların anlayacağı şekilde anlattığımız için bizim sosyal medya üzerinden canlı yayında açıklama yapmamızı isterlerdi.

Leyla Hanım, Anvers Üniversitesi Tıp Fakültesi'ne yazılıp mezun olan ilk kadınsınız. Bunun hikâyesini bize anlatabilir misiniz? İlk olmak size ne hissettirdi? Doktor olma süreciniz nasıl şekillendi?

18 yaşında üniversiteye kaydoldum. O dönemde tıp fakültesi yedi yıldı. Üniversiteye kaydolurken üç Türk kadın arkadaşla yazıldık. Hatta aramızdan biri mühendislik istiyordu, biz de onu doktorluk yazması için ikna ettik. Birlikte olursak birbirimizi kollarız düşüncesi vardı. Birlikte yazıldığım arkadaşlarım birkaç yıl sınıf tekrarı falan yapınca ben üçüncü sınıfta yalnız kaldım. Okul döneminde yeni kitap almakta çok zorlanırdık. Hatta kız kardeşim benim kitaplarımla okudu. Ancak Belçika'da üniversitelerin neredeyse hepsi parasız. Okul döneminde sadece kitap parası ve harçlığa ihtiyaç olurdu. Yine Belçika'da 25 yaşına kadar öğrencilere burs imkânı sunulduğu için çalışmaya gerek kalmadan eğitim hayatımızı tamamlayabildik.

Kadın doğum uzmanı olmak istediğimde 40 aday ve 2 kişilik kontenjan vardı. Belçikalı arkadaşlarım neyine güveniyorsun da kadın doğum uzmanı olacaksın demişti.

"Gönüllülük esasına göre eşimle Belçika'da hem Türk hem de tüm Belçika halkına hizmet etmeye çalışıyoruz. Bunu kurduğumuz dernekte yer alan tüm üyelerimize de aşılamaya çalışıyoruz."

Sonuç itibarıyla onlar kazanamadı ve ben kadın doğum uzmanı oldum.

Eğitim hayatımda ve sonrasında kısa süre de olsa Türkiye'de tecrübe edinme şansım oldu. Türkiye'de Hacettepe Üniversitesi'nde 1994 yılında iki ay staj yaptım. Öncesinde yedi yıl Türkiye'ye gitmemiştim. Türkiye'ye tatile gittiğimizde de köyümüze giderdik. Bu yüzden Ankara bana çok değişik ve büyük bir şehir gelmişti. Türkiye'ye staj için gittiğimde Türkçe konuşurken çok zorlanmıştım. Siyahi bir meslektaşım vardı ve benden güzel konuşuyordu.

Tıp fakültesini bitirdikten sonra uzmanlığa başlamadan önce iki ay tatilim vardı. 1995 yılında o dönemki adıyla Bakırköy SSK Kadın Doğumevi'nde tatilimi değerlendirmek adına staj yapmaya gittim. O hastane artık yok. İlk doğumumu da asansörde yaptırdım. Bir gecede iki doktor 98 doğum yaptırmıştık.

Uzmanlığımı Hollanda'nın Tilburg şehrinde yaptım. Bir yıl eğitim aldıktan sonra Anvers'te kalma fikrim vardı. Eşimle tanışınca fikir değiştirdim ve Gent şehrine taşındık. Şu an eşimle doktorluk mesleğinin bize sunduğu imkânlarla biz de başkalarının hayatlarına dokunmaya çalışıyoruz. Gönüllülük esasına göre eşimle Belçika'da hem Türk hem de tüm Belçika halkına hizmet etmeye çalışıyoruz. Bunu kurduğumuz dernekte yer alan tüm üyelerimize de aşılamaya çalışıyoruz.

✍ Türk kimliğinizin Belçika'daki eğitiminizde ve profesyonel hayatınızda nasıl bir etkisi oldu? Kimliğinizi nasıl tanımlıyorsunuz?

Ercan Çeşmeli: Belçika'da doktor olduğunuzda hastaların size gelmesi için öncelikle sizi tanımaları gerekebiliyor. Bizim öyle bir derdimiz yoktu, çünkü zaten bizi tanıdıkları için hasta garantimiz vardı. İnsanlar "Bizim doktor ne zaman işe başlayacak?" diye sorarlardı. Bu sadece Türklerin doktoru olmak istediğimiz anlamına gelmiyor. Belçika'da Türk doktoru kavramı çok yeni bir şey olduğu için Türkler dışındakiler öncelikli olarak Belçikalı meslektaşlarımızı tercih edebiliyor ama bizi tanıdıktan sonra fikirleri değişiyor. Artık hastalarımız çok çeşitli milletlerden oluşuyor. Herkesin doktoru olabilmek de bizi çok mutlu ediyor. Bize değer verdiklerini hem Türk toplumunda hem de Belçika toplumunun genelinde görebiliyoruz.

Belçikalı Türk kimliğimiz sebebiyle bizden bazı beklentiler de oluyor. Türkiye'de 1999 ve 2023 yılında yaşanan depremlerde olsun, pandemide olsun bizden yardım gibi meselelerde öncü olmamız isteniyor.

Leyla Yüksel: Benim Müslüman kadın hastam daha çok oluyor. Örneğin bir kadının hamileyken oruç tutmasına Belçikalı bir doktor farklı yaklaşırken biz onları anlayan tepkiler verebiliyoruz. Bir Müslüman

"Sonuç itibarıyla hayatlarımıza baktığımızda her iki ülkeyle de kuvvetli bağlarımız var diyebiliriz."

kadın doktor olarak tutmamasını söylediğimde durumu daha kolay kabullenebiliyorlar. Nihayetinde biz iki kültür içinde büyüdük ve bu toplumda yerimizi aldık. İki çocuğumuz var. Biri tıp diğeri mühendislik okuyor. Onlar da Belçikalı Türk olarak toplumda yerlerini alacak.

Asistanken de dünyayı gezmeye çalıştım. Eşimle on yıl önce İspanya'dan ev almaya niyetlendik, dilini öğrendik. Sonra baktık yemekleri, kültürleri bizden farklı. Görünüşte onlar gibiyiz ama aslında birçok konuda farklılıkların olduğunu gördük. Sonra gittik köyümüzde ev yaptırdık. Evimiz de mermer fabrikasının yanında, yani dağın tepesinde diyebiliriz. Bizim cenazelerimiz de hâlâ Türkiye'ye gidiyor. Sonuç itibarıyla hayatlarımıza baktığımızda her iki ülkeyle de kuvvetli bağlarımız var diyebiliriz.

Farklı nesillerdeki Belçikalı Türklerin en sık karşılaştığı sağlık sorunları nelerdir?

Ercan Çeşmeli: Sağlık konusunda bizim toplumumuzun en temel sorunu, dil meselesi. Dili yeterli bir şekilde bilmediği için genellikle ilk nesil Türkler sağlık sorunlarını da tam olarak anlatamıyorlar. Bir Türk hasta Belçikalı doktora gidince dil yetersizliği sebebiyle tercümana ihtiyaç duyabiliyor. Sırf bu yüzden Bulgaristanlı Türkler de bize geliyor.

Bunun yanı sıra Türkiye'de eğitim alıp Belçika'ya yeni gelen bir kişi, burada diplomasının tanınması veya yine dil bilmemesi gibi sebeplerden dolayı psikolojik sorunlar da yaşayabiliyor. Bu da aile içinde sorunlara sebep oluyor.

Leyla Yüksel: Dil sorunu kadar önemli olan bir diğer sorun da insanların sağlıksız beslenmesi. Sağlıksız beslenme obeziteye, obezite de tansiyon, şeker gibi diğer hastalıklara sebep oluyor. Ayrıca yeni nesil dil bilse de toplumda yaşadıkları ayrımcılık

onları madde bağımlılığı gibi kötü alışkanlıklara sevk edebiliyor.

✍ **Ercan Bey, Gent'teki Türk öğrenciler için ilk öğrenci derneği olan Gent Türk Öğrenci Derneği'nin kurucuları arasında yer alıyorsunuz. Leyla Hanım siz de Anvers Üniversitesi'nde ilk Türk öğrenci derneğini kurdunuz. Ayrıca şu an Vatandaşlık Görevi *(Burgerplicht)* isimli bir derneğiniz var. Derneğinizin kuruluş amacı ve faaliyetlerinden bahsedebilir misiniz?**

Ercan Çeşmeli: Vaktiyle Gent şehrindeki öğrenci derneğini öğrenciler arasında yardımlaşmayı teşvik etmek ve ilk okuyan vatandaşlarımıza yol göstermek amacıyla kurduk. Vatandaşlık Görevi Derneğimizi de benzer amaçlarla kurduk. Toplumu birleştirmek, toplum içindeki dinamiği olumlu kullanmaya yönlendirmek, eğitim ve işsizlik konusunda yol göstermek, öğrencileri bir araya toplamak temel hedeflerimiz arasında. Mesela büyük öğrenciler küçüklere derslerinde yardımcı oluyor.

Ancak şimdiye kadar STK'ların geneli sadece Türklere yönelik kurulmuş. Bizim hedef kitlemiz Gent şehrindeki tüm Belçikalılar, sadece Türklere yönelik yardım ve faaliyetler düzenlemiyoruz. Bunun en güzel dönüşünü deprem zamanında yaşadık. Bizim tüm insanlara yardımcı olduğumuzu bilen Belçikalılar, 2023 depremi sonrasında yardım toplarken katkı sunmak istediler. Bize çok geniş bir sosyal kredi açtı. Bu sayede deprem için bir milyon 300 bin avro topladık.

Gent şehrinde "Küçük Türkiye" isimli bir sokak var. Biz de 2023 depreminde yaptığımız konteyner yardımında en az 4 bin avro verenin konteynerin üzerine adını yapıştıracağız ve o konteyner bölgesine "Küçük Gent" adını vereceğiz dedik. Böylece yüklü miktarda yardım toplamak için insanları teşvik ettik.

Derneğimiz aracılığıyla gençlere aşılamak istediğimiz, Belçika'da yaşayıp Belçika'da kalacaksak o zaman buralı gibi düşünüp hareket etmemiz gerektiği. Derneğimizde yürüttüğümüz tüm faaliyetlerle insanları bilgilendirmeye ve ihtiyaç duyanlara yardımcı olmaya çalışıyoruz.

Leyla Yüksel: Belçika'da çok fazla yoksul çocuk var. Bizim çocukluğumuz da imkânsızlıklarla geçti. Bize her zaman oyuncak alınmazdı. Belçika'da Sinterklaas geldiğinde bizim eve de oyuncak gelirdi. O zaman verenin papaz olduğunu falan düşünmezdik. Biz oyuncağın gelmiş olmasına bakardık ve bir yıl boyunca yolunu gözlerdik. Biz de şimdi yılbaşında, Kurban Bayramı'nda çocuklara oyuncaklar dağıtmaya çalışıyoruz.

Yine Türk toplumu kanser hastalığını kolay kabullenemiyor. Teşhisi hastaya kabul ettiremeyince tedavi yöntemlerini ve imkânlarını da anlatamıyorsun. Bazı hastalar bu imkânlardan yeterince yararlanamıyor. Biz de mesela Kanser Vakfı için yıllık iftar programı yapıyoruz. Bu programa doktorlar, politikacılar da katılıyor. Programda bir Müslüman'a kanser teşhisinde daha fazla yardımcı olabilmek adına neler yapılabilir diye aramızda istişareler yapıyoruz.

Eşimle derneğimizi taşımak adına bir ev aldık. Burada büyük öğrencilerin, kü-

"Mesleklerini yaparken, alanlarında kendilerini geliştirirken çevrelerindeki insanları da yükseltmeye çalışsınlar. Yavaş ilerlesinler ama toplumla ilerlesinler."

çüklere derslerinde yardımcı olmalarını ve istediklerinde ders çalışabilmelerini istiyoruz. Yine Belçikalı Türkler arasında doktorluk ve avukatlık diğer mesleklerin üstünde görülüyor. Ebeveynler çocuklarını sadece bu mesleklere yönlendirmek istiyor ama bizim her meslekten insana ihtiyacımız var. Biz de bu konuda ve mesleklerin çalışma alanları konusunda bilgilendirmeler yapıyoruz.

Gent şehrinin kaderini değiştiren en önemli olay göç olarak görülüyor. Yaptığımız güzel projelerden bir diğeri de Türklerin Belçika'ya göç tarihini, ilk gelenlerin yanlarında getirdikleri objeleri toplayarak müzede sergilemekti. Önce bunu sergi olarak belirli bir süre sergiledik, şimdi objeler kalıcı olarak müzede kalacak. Mesela bu objeleri toplarken tarih bölümü okumuş ve Türkçe bilen birilerine ihtiyacımız oldu. Sadece bir kişi bulabildik.

Hem Türklüğümüzün hem de Belçikalılığımızın farkında olarak faaliyetler yürütüyoruz. Bir Belçikalı Türk olarak örnek işler yapmaya çalışıyor ve bunu da yeni nesillere aşılamaya çalışıyoruz. Bu toplumda Türk'ü de Belçikalısı da bizim eğitim sürecimizde bize yatırım yapmış. Biz de yaptığımız faaliyetlerle vefa borcumuzu ödemeye çalışıyoruz.

✍ Günümüze gelindiğinde Belçikalı Türklerin Belçika'daki konumları konusundaki düşünceleriniz nelerdir?

Leyla Yüksel and Ercan Çeşmeli: Gent şehrinde yaklaşık 20 bin Türk yaşıyor. Doktor olarak bizimle birlikte dört uzman doktor var. Doktorlarımızın, öğretmenlerimizin sayısının artmasını temenni ediyoruz. İnsanımız eğitim imkânlarımızdan yeterince yararlanmıyor. Bunun ırkçılık gibi dış etkenleri olsa da ailelerin çocuklarını eğitimde teşvik etmesi de çok önemli.

✍ Belçikalı Türk doktor olarak Türkiye ile planlarınız var mı? Belçika ve Türkiye arasında sağlık konusunda hangi konularda köprü oluşturulabilir?

Leyla Yüksel: Ben 1995 yılında Türk pasaportu olan biri olarak çok zorlanmıştım. Belçikalı Türk öğrencilerin Türkiye'de staj yapmasını kolaylaştıran imkânların sunulmasının çok önemli olduğunu düşünüyorum. Bu sayede Belçikalı Türk gençler Türkiye'nin kültürel, tarihî ve toplumsal değerlerini daha yakından ve iyi tanımış olur. Ayrıca yine staj hareketliliği ve Türkiye'yi tanıtma konusunda Türkiye'nin uyguladığı politikaların bilinirliliğinin artırılması için de çalışmalar yapılabilir.

Ercan Çeşmeli: Bizim gençlerimizin Erasmus programında ilk seçtikleri ülke Türkiye oluyor. Bu konuda yaşanan sorunların çözüme kavuşturulması ve Belçika'dan giden gençlerimizin Türkiye'deki iletişim ağlarının kurulması çok önemli.

Bizim Türkiye'den asıl beklentimiz iş birlikleri konusunda aynı seviyede nasıl birlikte hareket edileceği konusunda çalışmaların yapılması.

✍ Son olarak alanınızda kariyer yapmak isteyen gençlere hangi tavsiyelerde bulunursunuz?

Ercan Çeşmeli: En önemli şey gençlerin yapmak istedikleri bir mesleği yapmalarıdır. Bu sayede mesleklerinde de daha başarılı oluyorlar. Yine seçim yaparken hangi meslekte mutlu olacaklarını öğrenmek için bir ön araştırma yapmalarını tavsiye ederim.

Bu ülkede kalıcı olacağa benziyoruz. Bu sebeple bu ülkenin dilini de çok iyi öğrensinler. Sorumlu bir vatandaş olarak bu ülkeye katkı sunsunlar, çünkü katkıları oldukça bu ülkenin sunduğu fırsatlardan daha fazla faydalanabilirler.

Leyla Yüksel: Mesleklerini yaparken, alanlarında kendilerini geliştirirken çevrelerindeki insanları da yükseltmeye çalışsınlar. Yavaş ilerlesinler ama toplumla ilerlesinler.

Söyleşi

GENÇLERE BAŞARIYLA İLHAM OLAN İLKER MAKİNE İLE TEKNOLOJİ VE DİASPORA ÜZERİNE SÖYLEŞİ

İLKER MAKİNE
Nükleer Mühendisi

✍ Kısaca kendinizden bahseder misiniz? Türkiye'nin neresinden geliyorsunuz? Ailenizin göç geçmişini kısaca anlatabilir misiniz?

Aslen Afyonkarahisar'ın Emirdağ ilçesinden geliyorum. Ailem Türkiye'den Belçika'ya göç etti. İlk olarak anneannem Belçika'ya geldi ve annem burada büyüdü. Daha sonra annem babamla evlendi ve babam da Belçika'ya yerleşti. Bu göç süreci, ailemizin Belçika'da kök salmasına vesile oldu, ben de bu topraklarda doğup büyüdüm.

✍ Belçika'daki sosyal ve eğitim hayatınızdan bahseder misiniz? Eğitim hayatınızda yaptığınız tercihlerden bahsedebilir misiniz?

Belçika'daki eğitim ve sosyal hayatım, kişisel ve profesyonel gelişimimde çok önemli bir rol oynadı. Küçüklüğümden itibaren Belçika'nın eğitim sistemi içinde yer aldım ve bu ortam, bilimsel merakımı körükledi. Eğitimime büyük önem verdim ve özellikle fen bilimleri ve mühendislik alanlarında kendimi geliştirmeye yöneldim. Ortaokul ve lise yıllarında matematik ve fizik derslerine olan ilgim, üniversite tercihlerimde de etkili oldu.

Eğitim hayatım, her zaman merakım ve büyük işler başarma isteğim doğrultusunda şekillendi. Lise yıllarında özellikle fen bilimlerine olan ilgim, üniversite tercihlerimde etkili oldu. Fizik ve mühendislik hem bilimsel düşünme yeteneğimi geliştiren hem de pratik çözümler üretebileceğim alanlar olarak dikkatimi çekti. Bu nedenle, Brüksel'deki Université libre de Bruxelles'de (ULB) fizik mühendisliği bölümüne kaydolmaya karar verdim.

ULB'deki eğitim sürecim, mühendislik alanında sağlam bir temel oluşturmama yardımcı oldu ve buradan büyük bir başa-

rıyla mezun oldum. Bu başarı, beni nükleer mühendisliğe yöneltti. Nükleer enerji hem teknolojik hem de çevresel açıdan çok önemli bir alan olduğu için bu alanda daha fazla bilgi ve deneyim kazanmak istedim. Bu doğrultuda, Fransa'daki Institut National des Sciences et Techniques Nucléaires'e (INSTN) giderek nükleer mühendislik alanında yüksek lisans yaptım. Bu programı, Fransa'nın en prestijli nükleer mühendisliği ödülü olan EDF mükemmeliyet bursu ile destekledim. Bu da bana prestijli fırsatlar sundu. Eğitim tercihlerimde uluslararası deneyimlerin de önemli bir yeri oldu. Amerika'da California Üniversitesi'nde de bir dönem eğitim aldım. Bu deneyim, bana farklı bir eğitim sistemini tanıttı ve kültürel bakış açısı kazandırdı. Özellikle ABD'de bilimsel araştırmalara ve mühendislik çözümlerine yaklaşımın farklı yönlerini görme fırsatım oldu. Bu çeşitlilik, kariyerimdeki vizyonumu genişletti ve teknolojik gelişmelere daha küresel bir perspektiften bakmamı sağladı.

Eğitim sürecim boyunca pratik uygulamalara ve projelere daima büyük önem verdim. Akademik bilgilerimi gerçek dünyada uygulamayı tercih ettim, bu yüzden çeşitli stajlar ve projelerde yer aldım. Bu tercihlerim sayesinde nükleer enerji, makine öğrenmesi ve yapay zekâ gibi alanlarda hem teknik bilgi birikimimi geliştirdim hem de farklı sektörlerde iş yapış biçimlerini öğrenme fırsatı buldum.

Sosyal hayatıma gelince, Belçika'da çokkültürlü bir çevrede büyüdüm. Farklı kültürlerden insanlarla iletişim kurma şansım oldu ve bu da bana geniş bir dünya görüşü kazandırdı. Aynı zamanda teknolojiye ve yeniliğe olan ilgim, bana profesyonel hayatta da bir misyon verdi. Bu bağlamda, Tekno-Family adında bir dernek kurdum. Tekno-Family, üniversite öğrencilerine iş hayatına adaptasyon sürecinde yapay zekâ ve makine öğrenmesi gibi yenilikçi teknolojiler konusunda rehberlik eden bir platform sunuyor. Hem eğitim hayatımda kazandığım teknik bilgileri hem de sosyal

"Hem Türk hem de Belçika kültürlerinden edindiğim değerler, geniş bir bakış açısı kazanmama yardımcı oldu."

sorumluluk bilincimi bu projeye yansıtıyorum.

Belçika'daki eğitim ve sosyal yaşamım, bana hem akademik hem de kişisel açıdan çok büyük katkılar sağladı. Çokkültürlü bir ortamda büyümek, uluslararası deneyimlerle birleşince hem teknik hem de insan ilişkileri konusunda güçlü bir altyapı oluşturdu.

Nükleer mühendisliğine ilgi duymanızda sizi yönlendiren bir olay ya da kişi oldu mu?

Nükleer mühendisliğine olan ilgim, aslında her şeye dokunma ve her şeyi deneme isteğimden kaynaklandı. Çocukluğumdan beri büyük bir merak duygusuyla hareket ettim. Çevremdeki dünyayı daha derinlemesine anlamak ve büyük sorulara cevap bulmak hep ilgimi çekti. Fen bilimleri bu anlamda beni cezbetti, çünkü insanlık için büyük katkılar sağlayabilecek bir alan olarak gördüm.

Bu ilginin şekillenmesinde büyük işler başarma isteğim ve insanlığa kalıcı bir etki bırakma arzusu da etkili oldu. Nükleer mühendisliğin zorluklara, özellikle çevre ve enerji konularında sunduğu çözümler beni cezbetti. Türkiye'deki Sinop ve Akkuyu projeleri gibi nükleer enerji projeleri, bu alana olan ilgimi daha da pekiştirdi. Bu projelerin ülkemin enerji geleceğinde oynayacağı rolü görmek, benim de bu alanda katkı sunma isteğimi artırdı.

Sinop ve Akkuyu projeleri, Türkiye'nin enerji politikalarındaki önemli adımlardan biri olarak, benim de nükleer mühendislik kariyerime ilham kaynağı oldu. Bu projeler, sürdürülebilir ve güvenli enerji kaynaklarının geliştirilmesi konusunda benim için somut örnekler oluşturdu.

"Diasporadaki başarılı bilim insanları, mühendisler ve teknoloji uzmanları, gençlere ilham kaynağı olabilir."

✍ Genç bir Avrupalı Türk olarak kariyerinizde ne gibi zorluklar ve fırsatlarla karşılaştınız?

Genç bir Avrupalı Türk olarak kariyerimde hem zorluklarla hem de fırsatlarla karşılaştım. Zorluklar açısından, çokkültürlü bir ortamda büyümek bazen farklı kimlikler arasında denge kurmayı zorlaştırabiliyor. Bir yandan Türk kültürünün güçlü bağları, diğer yandan Avrupa'nın çokkültürlü toplumu arasında köprü kurmak, zaman zaman kendimi iki dünya arasında sıkışmış hissetmeme neden olabiliyor. Özellikle iş dünyasında, farklı kültürlerden gelen insanların beklentilerini anlamak ve bu beklentilere uyum sağlamak, bazen benim için zorluk oluşturdu.

Ön yargılarla karşılaşmak da zaman zaman kariyerimde karşılaştığım bir gerçek oldu. Hem Türk kimliğim hem de genç yaşta önemli sorumluluklar üstlenmem, bazı durumlarda kendimi daha fazla kanıtlamam gerektiğini hissettirdi. Ancak bu tür zorluklar beni yıldırmak yerine daha fazla motive etti ve daha çok çalışarak kendimi ispatlama isteği doğurdu.

Öte yandan, bu çokkültürlü kimliğimin bana sunduğu fırsatlar da çok fazla oldu. Hem Türk hem de Belçika kültürlerinden edindiğim değerler, geniş bir bakış açısı kazanmama yardımcı oldu. Farklı kültürleri anlama ve onların arasındaki köprüleri kurabilme yeteneğim, kariyerimde önemli bir avantaj sağladı. Özellikle uluslararası projelerde çalışırken bu çokkültürlü perspektifim, bana benzersiz bir avantaj sundu. Nükleer mühendislik gibi küresel bir alanda çalışırken farklı ülkelerden gelen insanlarla daha etkili iletişim kurabildim ve bu da projelerde daha verimli bir iş birliği sağladı.

Ayrıca, eğitim ve teknolojiye olan tutkum sayesinde, Avrupalı bir Türk olarak sadece Belçika'da değil, Türkiye'de de önemli fırsatlar yakaladım. Türkiye'deki projelerde çalışmak ve iki ülke arasındaki bilgi ve deneyim paylaşımına katkı sağlamak, benim için önemli bir fırsat oldu. Bu çokkültürlü deneyimim, Tekno-Family Derneği gibi projelerle gençlere de ilham verme isteğimi körükledi.

✍ Kurmuş olduğunuz Tekno-Family Derneği'ni bizlere anlatabilir misiniz? Derneğinizde ne tür projeler/çalışmalar yürütüyorsunuz?

Tekno-Family, 2023 yılında kurduğum, teknoloji ve inovasyon odaklı bir topluluktur. Amacımız, üniversite öğrencileri ve genç profesyoneller için akademik öğrenim ile iş dünyası arasındaki boşluğu doldurmaktır. Dernek olarak yapay zekâ, siber güvenlik, veri bilimi ve bulut bilişim gibi alanlarda uzmanlaşmış profesyonelleri, yeni nesil genç yeteneklerle bir araya getiriyoruz. Bu topluluk, iş hayatına girmeden önce gerekli bilgi ve becerileri edinmeleri için öğrencilere ve genç profesyonellere rehberlik etmeyi amaçlamaktadır.

Projelerimiz arasında eğitimler, hackathonlar[1] ve atölye çalışmaları bulunmakta-

dır. Eğitimlerimiz; yapay zekâ, veri bilimi, bulut bilişim, siber güvenlik gibi alanlarda ileri düzeyde yetkinlikler kazandırmayı amaçlayan kurslar ve uygulamalı deneyimler sunar. Bu sayede katılımcılar, teorik bilginin yanı sıra iş dünyasında uygulayabilecekleri pratik beceriler edinirler.

Hackathonlarımız, genç yetenekleri keşfetmek ve onların potansiyellerini sergilemelerine olanak tanımak için tasarlanmıştır. Örneğin, Tekno-Kamp adını verdiğimiz üst düzey hackathon, seçkin yenilikçileri bir araya getirirken, Tekno-Rush daha geniş katılım sağlayarak herkesin teknoloji projelerine dahil olabileceği bir ortam sunar. Hackathonlar, katılımcılara yüksek enerjili ve rekabetçi bir atmosferde kendilerini gösterme fırsatı sağlar ve iş dünyasına adım atmaları için kapılar açar.

Ayrıca, atölye çalışmaları ve konferanslar düzenleyerek, sektördeki en kritik ve hızla gelişen alanlarda uzmanlardan doğrudan bilgi edinme imkânı sağlıyoruz. Bu etkinlikler hem teknik bilgi hem de sektördeki son trendler hakkında derinlemesine bir anlayış sunuyor.

Tekno-Family olarak, inovasyon ve sürekli öğrenme kültürünü destekleyen bir yapı kurmaya odaklanıyoruz. Bu projelerle gençlerin kariyerlerine sağlam adımlarla başlamalarına yardımcı oluyoruz ve onları geleceğin teknoloji liderleri haline getirmeyi hedefliyoruz.

✍ Belçikalı Türkler ve diğer Belçikalı gençlerin derneğe ilgileri nasıldır?

Tekno-Family Derneği, Belçikalı Türkler ve diğer Belçikalı gençlerin oldukça ilgisini çekiyor. Özellikle teknolojiye ve

[1] Hackathon, bilgisayar programcılarının yanı sıra benzer ilgi alanlarına sahip diğer bireyleri yazılım oluşturmak veya geliştirmek için bir araya getiren bir tür sosyal kodlama etkinliğidir.

"Diaspora topluluğunda bilim ve teknolojinin değeri konusunda farkındalık yaratmak, gençlerin kariyer seçimlerinde bu alanlara daha fazla yönelmesine yardımcı olabilir."

yenilikçi projelere meraklı gençler, derneğimizin sunduğu eğitim fırsatlarına, hackathonlara ve atölye çalışmalarına büyük bir ilgi gösteriyorlar. Türk gençleri hem kültürel bağları nedeniyle hem de Türkiye'deki teknolojik gelişmelere olan ilgileriyle derneğe yoğun bir katılım sağlıyor. Ayrıca, Belçika'da doğup büyümüş Türk gençleri için Tekno-Family, onların hem kültürel kimliklerini hem de teknoloji tutkusunu bir arada geliştirebilecekleri bir platform sunuyor.

Diğer taraftan, Belçikalı gençlerin de derneğe ilgisi oldukça yüksek. Farklı kültürel geçmişlerden gelen gençler, derneğimizin sunduğu çokkültürlü ortamdan faydalanarak teknolojiyi öğreniyor ve profesyonel ağlarını genişletiyorlar. Özellikle hackathonlarımız ve teknolojiye yönelik yenilikçi projelerimiz, farklı kökenlerden gençleri bir araya getiriyor. Bu çeşitlilik, derneğimizin en büyük zenginliklerinden biri. Gençler hem teknolojik hem de kültürel anlamda birbirlerinden öğreniyor ve bu da katılımcılar için çok değerli bir deneyim yaratıyor.

✍ Diaspora topluluğu içindeki gençlerin bilim ve teknoloji alanında daha aktif olmaları için ne tür çalışmalar yapılmalı?

Diaspora topluluğu içindeki gençlerin bilim ve teknoloji alanında daha aktif olmaları için birkaç önemli adım atılması gerektiğini düşünüyorum. Gençlerin bu alanlara ilgi duymaları ve kendilerini geliştirebilmeleri için hem eğitim sisteminde hem de toplum içinde yapısal desteklerin sağlanması büyük önem taşıyor.

İlk olarak, rol modellerin ön plana çıkarılması çok kritik. Gençler, kendilerine benzeyen ve başarılı olmuş insanları gördüklerinde daha fazla motive olurlar. Diasporadaki başarılı bilim insanları, mühendisler ve teknoloji uzmanları, gençlere ilham kaynağı olabilir. Bu kişilerin başarı hikâyelerini gençlerle paylaşabileceği konferanslar, seminerler ve mentorluk programları organize edilebilir. Böylece gençler, bu alanlarda başarılı olmanın mümkün olduğunu daha net bir şekilde görebilirler.

İkinci olarak, gençlerin erken yaşlarda teknoloji ve bilimle tanışmaları sağlanmalıdır. Teknolojiye ilgi duyan çocuklar ve gençler için atölye çalışmaları, kodlama kursları, robotik eğitimleri gibi etkinlikler düzenlenebilir. Eğitim sistemine entegre edilecek projelerle, teknoloji ve bilim alanındaki fırsatlar daha erken yaşlarda sunulabilir. Özellikle diaspora gençleri için bu tür aktiviteler, onların yeteneklerini keşfetmelerine olanak tanır ve ilgi alanlarını daha doğru bir şekilde yönlendirmelerine yardımcı olur.

Üçüncü olarak, diaspora gençleri için iş dünyasıyla daha güçlü bağlantılar kurulmalıdır. Bilim ve teknoloji alanında faaliyet gösteren şirketler, gençlere staj imkânları ve iş deneyimi sunarak bu alanlarda tec-

rübe kazanmalarını sağlayabilir. Hackathonlar, iş buluşmaları ve teknoloji kampları düzenlenerek gençler hem profesyonel dünyaya adım atabilir hem de kendilerini geliştirme fırsatı bulurlar. Tekno-Family olarak düzenlediğimiz hackathonlar ve eğitim programları, bu tür fırsatları diaspora gençleriyle buluşturmak için iyi bir örnek teşkil ediyor.

Son olarak, topluluk içinde farkındalık artırılmalı ve gençlerin bilim ve teknolojiye yönelmesinin önemi vurgulanmalıdır. Aileler, gençlerin bu alanlarda kendilerini geliştirmeleri için teşvik edilmeli ve desteklenmelidir. Diaspora topluluğunda bilim ve teknolojinin değeri konusunda farkındalık yaratmak, gençlerin kariyer seçimlerinde bu alanlara daha fazla yönelmesine yardımcı olabilir.

✍ Belçika toplumuna alanınızla ilgili katkı sağladığınızı düşünüyor musunuz? Evetse ne tür katkılar olduğunu açıklar mısınız?

Evet, Belçika toplumuna özellikle teknoloji ve mühendislik alanında katkılar

sağladığımı düşünüyorum. Bu katkıların başında, gençlerin iş hayatına entegrasyonuna yardımcı olma ve onları geleceğin teknolojik dünyasına hazırlama geliyor. Kurduğum Tekno-Family Derneği aracılığıyla, gençlere sadece eğitim ve rehberlik sağlamakla kalmıyor, aynı zamanda onları profesyonel dünyayla buluşturuyoruz.

Özellikle düzenlediğimiz hackathonlar ve eğitim programları sayesinde, birçok genç profesyonelin teknoloji alanında iş bulmasına yardımcı olduk. Örneğin, Tekno-Family'nin projelerine katılan dört genç, Luminus, Smals gibi Belçika'daki önemli şirketlerde işe başlama fırsatı buldular. Bu tür projeler, gençlerin teknoloji ve mühen-

"Eğer kariyer yönlendirmesi yapacak olsaydım, kesinlikle diasporadaki gençleri mühendislik ve teknoloji alanına yönlendirirdim."

dislik alanındaki yetkinliklerini gösterme ve iş dünyasına adım atma fırsatlarını artırıyor. Aynı zamanda işverenler için de nitelikli ve motive çalışanlar bulma anlamında bir köprü görevi görüyor.

Bunların yanı sıra, derneğimizin Belçika'da teknolojiye olan ilgiyi artırmak, inovasyon ve girişimcilik ruhunu teşvik etmek gibi misyonları da var. Gençlerin sadece iş bulmasına değil, aynı zamanda teknoloji ve bilim alanında daha yaratıcı ve yenilikçi projeler geliştirmelerine de öncülük ediyoruz. Bu da uzun vadede Belçika'daki teknoloji ekosistemine önemli katkılar sağlıyor.

✍ Bu alanda başarılı olmanın temel şartı sizce nedir? Lisede başlayan bir yönlendirme süreci bunda etkili midir?

Bu alanda başarılı olmanın temel şartı, girişken, cesur ve maceracı bir ruha sahip olmaktır. Teknoloji ve mühendislik gibi dinamik ve sürekli gelişen bir alanda, sadece bilgiye sahip olmak yeterli değildir. Yeni şeyler denemekten korkmamak, risk almayı bilmek ve sorunlara yaratıcı çözümler üretebilmek, başarıya ulaşmada en önemli faktörlerdir. Girişken olmak, her zaman yeni fırsatların peşinde koşmayı gerektirir. Cesur olmak ise bu fırsatları değerlendirmek ve zorluklar karşısında pes etmemek anlamına gelir.

Lise yıllarında başlayan bir yönlendirme süreci de bu başarının temel taşlarından biridir. Genç yaşta doğru alanlara yönlendirilmek hem kişinin ilgi ve yeteneklerini keşfetmesine hem de geleceğe yönelik adımlarını doğru atmasına yardımcı olur. Lisede bilim ve teknolojiye olan ilginin teşvik edilmesi özellikle bilim, teknoloji, mühendislik ve matematik alanlarında kariyer yapmayı düşünen öğrenciler için kritik bir rol oynar. O yaşlarda doğru rehberlik ve ilham, gelecekte başarılı bir kariyerin temellerini atabilir.

Ayrıca, gençlerin sadece teorik bilgiyle sınırlı kalmayıp pratik deneyimlere de yönlendirilmeleri çok önemlidir. Lisede başlayan proje bazlı çalışmalar, teknoloji yarışmaları ya da bilim kampları, öğrencilerin bu alana olan ilgisini artırabilir ve özgüven kazanmalarını sağlar. Gençlerin merak duygusu ve keşfetme isteği, doğru yönlendirme ile başarıya dönüşebilir.

✍ Seçtiğiniz alandaki kariyer hedefiniz nedir?

Seçtiğim alandaki kariyer hedefim hem nükleer mühendislik hem de yapay zekâ ve makine öğrenmesi (*machine learning*) alanlarını birleştirerek yenilikçi çözümler geliştirmektir. Nükleer enerji, dünya için sürdürülebilir ve güvenilir bir enerji kaynağı sunarken, yapay zekâ ve makine öğrenmesi bu sistemlerin daha verimli, güvenli ve etkili bir şekilde yönetilmesine olanak tanıyor. Benim kariyer hedefim, bu iki ileri teknolojiyi entegre ederek nükleer enerji sistemlerinin daha da iyileştirilmesi için çalışmalar yapmaktır.

Özellikle yapay zekânın, nükleer santrallerdeki veri analizi, bakım süreçleri ve güvenlik optimizasyonu gibi alanlarda kul-

"Belçika'nın nükleer enerji konusundaki uzun yıllara dayanan deneyimi, Türkiye'nin bu alandaki yeni projelerinde önemli bir destek olabilir."

lanılması hem enerji üretiminde verimliliği artırabilir hem de olası riskleri minimize edebilir. Nükleer enerjiye olan ilgim ve yapay zekâ alanındaki projelerim sayesinde, bu iki alanın kesişim noktasında, çevresel sürdürülebilirlik ve enerji güvenliği konusunda önemli projelere imza atmayı hedefliyorum.

Uzun vadede, bu alanlarda geliştireceğim çözümlerle, nükleer enerjinin daha güvenli ve erişilebilir hâle gelmesine katkıda bulunmak istiyorum. Aynı zamanda yapay zekâ ve makine öğrenmesi teknolojilerinin nükleer enerjiye entegrasyonu ile sektörde inovasyonun öncülerinden biri olmayı hedefliyorum. Bu süreçte, çevresel etkileri en aza indiren ve insanlığın geleceği için daha sürdürülebilir enerji çözümleri geliştiren projelere liderlik etmeyi amaçlıyorum.

✍ Türk diasporasının genç nesillerinin mühendisliğe ve diğer yükseköğretim alanlarına ilgileri hakkında neler söylemek istersiniz?

Maalesef, Türk diasporasının genç nesillerinin mühendislik ve diğer yükseköğretim alanlarına ilgisinin yeterli seviyede olmadığını söyleyebilirim. İlgisizliğin ve bu alanlara yönelimin az olmasının birkaç nedeni var. Öncelikle, mühendislik gibi zorlu ve uzun bir eğitim gerektiren alanlar, bazı gençler için göz korkutucu olabiliyor. Ayrıca, ailelerin ve topluluğun yeterince teşvik etmemesi de gençlerin bu tür alanlara yönelmemesine yol açabiliyor.

Bu durumun değişmesi için hem ailelerin hem de toplumun eğitim konusunda daha bilinçli ve destekleyici olması gerekiyor. Mühendislik ve bilim alanlarında kariyer yapmak, gençlere sadece iş imkânı sağlamıyor; aynı zamanda onların analitik düşünme, problem çözme yeteneklerini geliştiriyor ve topluma katkıda bulunmalarına olanak tanıyor. Bu yüzden, Türk diasporasındaki gençlerin bu alanlara daha fazla ilgi göstermesi hem bireysel başarıları hem de topluluğun genel başarısı açısından çok önemli.

Bu ilgisizliği aşmak için, gençlere mühendislik ve bilim alanlarının sunduğu fırsatlar daha iyi tanıtılmalı ve bu alanlarda başarıya ulaşan rol modeller öne çıkarılmalıdır. Ayrıca, gençlerin erken yaşlarda teknolojiye ve bilimsel araştırmalara yönlendirilmeleri, bu alanlara olan ilgiyi artırabilir. Teknoloji ve mühendislik alanlarının zorluklarının yanı sıra sunduğu büyük fırsatlar da gençlere doğru bir şekilde anlatılmalı.

✍ Sizce Belçikalı Türklerin bu alanda önü açık mı? Kariyer yönlendirmesi yapacak olsaydınız, diasporadaki gençleri bu alana yönlendirir miydiniz?

Evet, Belçikalı Türklerin mühendislik ve teknoloji alanında önü oldukça açık. Bu sektörlerde nitelikli eleman açığı olduğundan bu alanlarda kariyer yapmayı düşünen gençler için büyük fırsatlar mevcut. Özellikle yapay zekâ, veri bilimi, siber güvenlik ve nükleer enerji gibi alanlar hem Belçika'da hem de global ölçekte hızla büyüyen

ve sürekli olarak uzman ihtiyacı duyulan alanlar. Bu yüzden, mühendislik ve teknoloji alanlarına yönelen gençlerin iş bulma şansları oldukça yüksek.

Eğer kariyer yönlendirmesi yapacak olsaydım, kesinlikle diasporadaki gençleri mühendislik ve teknoloji alanına yönlendirirdim. Bu alanlar hem geleceği şekillendiren hem de topluma büyük katkı sağlayan disiplinler. Teknoloji dünyasında yaşanan hızlı gelişmeler, bu sektörde çalışanlara çok sayıda fırsat sunuyor. Ayrıca, mühendislik ve teknoloji alanlarında kariyer yapmak, sadece iş güvencesi sağlamakla kalmıyor, aynı zamanda inovasyon ve yaratıcılığın öne çıktığı projelerde yer alma şansı veriyor.

Belçika'daki Türk diasporasındaki gençler, bu fırsatları değerlendirerek hem bireysel anlamda başarılı olabilirler hem de topluma faydalı projeler geliştirebilirler. Özellikle bilim, teknoloji, mühendislik, matematik alanlarına daha fazla yatırım yaparak, bu alanda öncü olabilecek bir nesil yetiştirmek mümkün. Bu yüzden, gençlerin bu fırsatları görmelerini sağlamak ve onları teknoloji ve mühendislik alanlarına teşvik etmek büyük bir önem taşıyor.

✍ Gelecekte Avrupalı Türklerin bilim alanında nasıl bir gelişim göstereceğini öngörüyorsunuz?

Gelecekte Avrupalı Türklerin bilim alanında önemli bir gelişim göstereceğine inanıyorum. Genç nesiller, bilim ve teknolojiye olan ilgi arttıkça ve bu alanlarda daha fazla destek sağlandıkça, özellikle mühendislik, yapay zekâ, biyoteknoloji ve yenilenebilir enerji gibi kritik sektörlerde güçlü bir şekilde yer alabilirler. Şu anda bilim ve teknoloji alanında diaspora topluluğunda yeterince temsil edilmiyor olabiliriz, ancak doğru yönlendirme ve fırsatlarla bu durumun hızla değişebileceğini düşünüyorum.

Avrupalı Türk gençlerinin daha çok bilim ve teknolojiye yönelmesi, bu alanlarda daha fazla rol modelin ortaya çıkmasıyla birlikte ivme kazanabilir. Eğitim sistemindeki gelişmeler, teknolojiye olan erişimin artması ve gençlerin erken yaşta bu alanlarla tanışması, gelecekteki başarılarını artıracaktır. Ayrıca bilim, teknoloji, mühendislik ve matematik alanlarındaki yenilikçi projelere katılımın artmasıyla, Avrupalı Türk gençlerinin bilimsel çalışmalarda ve teknolojik yeniliklerde daha aktif rol alacağını düşünüyorum.

Gelecekte, Avrupalı Türklerin bilimsel araştırmalarda, teknoloji girişimlerinde ve mühendislik projelerinde daha fazla yer almasını ve uluslararası arenada tanınan bilim insanları, mühendisler ve teknoloji liderleri çıkarmasını bekliyorum. Bu gelişim hem Avrupa'daki Türk diasporası için hem de bilim dünyası için büyük bir katkı sağlayacaktır. Teknolojinin hızla ilerlediği

"Nükleer mühendislik ve teknoloji alanında kariyer yapmak isteyen gençlere verebileceğim en önemli tavsiye, meraklı, cesur ve kararlı olmalarıdır."

bu çağda, diasporanın bu fırsatları değerlendirmesi ve bilimsel alanlarda kendini göstermesi, topluluğun genel başarısına da önemli bir katkı sunacaktır.

✍ Nükleer mühendislik özelinde, Belçika ile Türkiye arasındaki ortak çalışmalara imkân var mıdır? Türkiye'nin bu alandaki yeni girişimleri de göz önünde bulundurulduğunda, bu alandaki çalışmaların iki ülke arasındaki ilişkilere katkı sunabileceği başlıklar nelerdir?

Nükleer mühendislik alanında Belçika ile Türkiye arasında ortak çalışmalara imkân kesinlikle var. Türkiye, özellikle son yıllarda nükleer enerjiye büyük yatırımlar yaparak bu alanda önemli adımlar attı. Akkuyu, Sinop ve İğneada nükleer santrali projeleri, Türkiye'nin enerji politikalarında nükleer enerjinin ne kadar önemli bir yer tuttuğunu gösteriyor. Belçika ise uzun yıllardır nükleer enerji konusunda tecrübe sahibi bir ülke ve hem teknolojik bilgi birikimi hem de insan kaynağı açısından oldukça gelişmiş durumda.

İki ülke arasında nükleer mühendislik alanında yapılacak ortak çalışmalar, özellikle bilgi ve teknoloji transferi, insan kaynağının eğitimi ve nükleer enerji güvenliği gibi alanlarda büyük faydalar sağlayabilir. Belçika'nın nükleer enerji konusundaki uzun yıllara dayanan deneyimi, Türkiye'nin bu alandaki yeni projelerinde önemli bir destek olabilir. Örneğin, nükleer santrallerin güvenli bir şekilde işletilmesi, bakım süreçleri ve yeni teknolojilerin entegrasyonu gibi konularda Belçika'nın bilgi birikimi Türkiye için oldukça değerli olacaktır.

Bu tür iş birlikleri, iki ülke arasındaki diplomatik ve ekonomik ilişkileri de güçlendirebilir. Nükleer mühendislik, sadece enerji üretimiyle sınırlı kalmayıp, aynı zamanda teknoloji geliştirme, yenilikçi çözümler üretme ve sürdürülebilirlik gibi konularda da ülkeler arasında önemli bir köprü olabilir. Türkiye'nin nükleer enerji alanındaki yeni girişimlerinin Belçika ile iş birliği içerisinde yürütülmesi hem bilimsel hem de teknolojik anlamda büyük bir sinerji yaratabilir.

Ayrıca, Türkiye'nin yeni nesil nükleer enerji projelerinde Belçika'dan teknik danışmanlık ve eğitim desteği alması, iki ülke arasındaki bilimsel ve endüstriyel iş birliklerini daha da derinleştirebilir. Bu iş birliği, sadece enerji alanında değil, aynı zamanda yapay zekâ, veri analitiği gibi nükleer mühendislikte giderek daha fazla önem kazanan alanlarda da ortak projelere yol açabilir. Özellikle nükleer güvenlik ve sürdürülebilir enerji teknolojileri gibi konular, iki ülkenin birlikte çalışarak hem bölgesel hem de küresel enerji güvenliğine katkı sunabileceği başlıklardır.

✍ Son olarak alanınızda kariyer yapmak isteyen gençlere hangi tavsiyelerde bulunursunuz?

Nükleer mühendislik ve teknoloji ala-

nında kariyer yapmak isteyen gençlere verebileceğim en önemli tavsiye, meraklı, cesur ve kararlı olmalarıdır. Bu alanlar zorlu olabilir, ancak büyük fırsatlar ve önemli katkılar sunar. Bilim ve teknoloji sürekli gelişiyor, bu yüzden sürekli olarak kendinizi geliştirmeniz ve yeni şeyler öğrenmeye açık olmanız çok önemli.

İlk olarak, merak duygunuzu canlı tutun. Mühendislik, sürekli olarak yeni sorunları çözmeyi ve yaratıcı düşünmeyi gerektirir. Sadece derslerde öğrendiklerinizle yetinmeyin; kendi projelerinizi yapın, araştırmalar yapın ve teknoloji dünyasındaki yenilikleri takip edin. Ayrıca, pratik deneyimler kazanmak için stajlar, hackathonlar veya proje bazlı çalışmalara katılmanız da büyük fayda sağlar.

Cesur olun. Zorluklarla karşılaşacağınız anlar olacak, ancak bu zorluklar sizin gelişiminizin bir parçası. Teknoloji dünyasında yenilikçi projelere ve risklere açık olun. Başarılı olmak için, sınırlarınızı zorlamaktan korkmayın ve büyük düşünün. Özellikle yapay zekâ ve nükleer mühendislik gibi alanlarda gelecekte büyük fırsatlar olduğunu unutmayın.

Ağ kurma konusunda da proaktif olun. Sadece kendi kendinize çalışmak yeterli değil; aynı zamanda sektördeki uzmanlarla bağlantı kurmak, mentorluk almak ve iş dünyasıyla iş birliği yapmak da kariyerinizde çok önemli bir rol oynar. Teknoloji dünyasında insanlar arasındaki ağlar hem bilgi paylaşımı hem de kariyer fırsatları açısından büyük bir avantaj sağlar.

Son olarak, uzun vadeli hedefler belirleyin. Mühendislik ve teknoloji alanlarında hemen sonuç almak her zaman mümkün olmayabilir, ancak sabırlı olun ve uzun vadeli düşünün. Kariyerinizi inşa ederken kararlı olun ve hedeflerinize adım adım ilerleyin.

Bu alanlarda başarılı olmak için meraklı, girişken ve cesur bir ruha sahip olmak gerektiğini unutmayın. Sadece teorik bilgi değil, aynı zamanda uygulamalı deneyimlerle de kendinizi geliştirmeniz, gelecekte sizi teknoloji dünyasında güçlü bir lider yapacaktır.

BÖLÜM 12

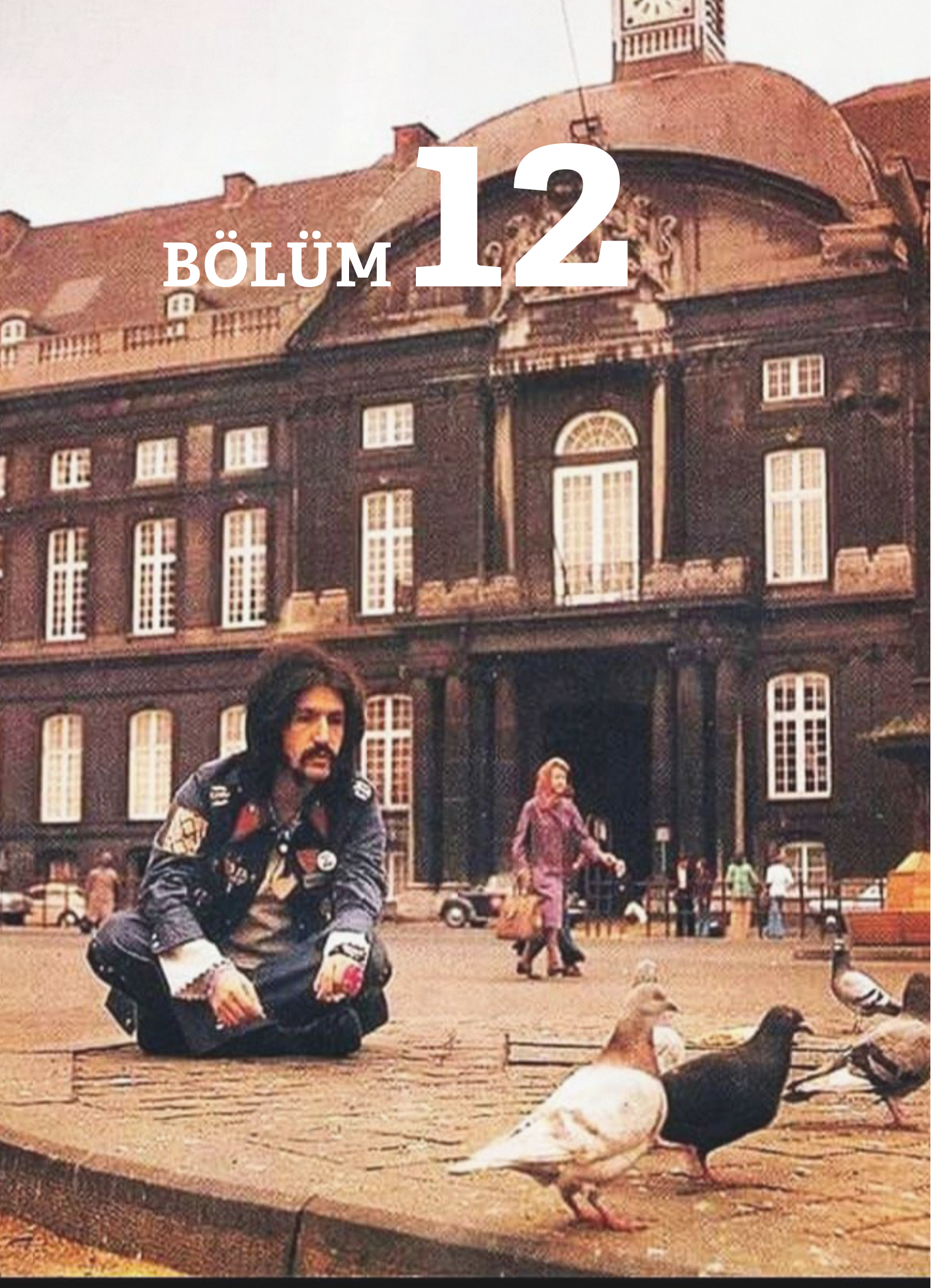

Ana Vatana Dönüş

BELÇİKA'DA YAŞAYAN TÜRKLERİN ULUSÖTESİ BAĞLARI VE ANA VATANA GERİ DÖNÜŞE İLİŞKİN DÜŞÜNCELERİ

Gülhan Yaman Kahveci

ANA LİMAN TÜRKİYE: KARL TALİP KARA SANATIN İZİNDEN TÜRKİYE'YE DÖNÜŞ HİKÂYESİNİ ANLATIYOR

Karl Talip Kara

BELÇİKA'DA YAŞAYAN TÜRKLERİN ULUSÖTESİ BAĞLARI VE ANA VATANA GERİ DÖNÜŞE İLİŞKİN DÜŞÜNCELERİ

GÜLHAN YAMAN KAHVECİ [1]

Giriş

Türkiye'den Batı Avrupa ülkelerine gerçekleşen 60 yılı aşkın bir geçmişe sahip göçler vasıtasıyla önemli bir Türk nüfusunun oluştuğu ülkelerden birisi, Avrupa Birliği'ne (AB) başkentlik yapması ve NATO, Avrupa Konseyi gibi birçok uluslararası kuruluşa üye olması nedeniyle stratejik bir öneme sahip olan Belçika'dır. Esasında ekonomik nedenlerle ve geri dönüş niyetiyle başlamış olan göç süreci planlandığı gibi gitmemiştir. Deneyim kazanıp rotasyonla ülkeye dönmesi beklenen işçilerin bir kısmı Türkiye'ye geri dönüş yapsa da büyük çoğunluğu Türkiye'den evlilikler veya aile birleşimi yoluyla yerleştikleri ülkede kök salmaya başlamış ve göçmenlik statülerinde geçicilikten kalıcılığa doğru bir dönüşüm gerçekleşmiştir. Bireysel geri dönüşler yaşansa da Batı Avrupa ülkelerinden Türkiye'ye ilk kitlesel geri dönüş hareketi, Petrol Krizi öncesinde Avrupa ülkelerinde yaşanan ekonomik durgunluk nedeniyle 1960'lı yılların sonlarında yaşanmıştır. 1970'li yıllarda ekonomik kriz nedeniyle durdurulan işçi alımları ve sonrasındaki süreçte uygulanan geri dönüş politikaları kapsamında Türkiye'ye geri dönüşler yaşanmaya devam etmiştir. Fakat bundan 60 yıl önce belirli bir ekonomik birikim sağladıktan sonra ana vatana geri dönmek üzere Belçika'ya göç eden ilk kuşak Türklerin büyük çoğunluğunun göç yolculuğu bekledikleri şekilde sonuçlanmamıştır. Aile birleşimleri ve evlenmeler yoluyla zincirleme bir hâl alan Türkiye'den Belçika'ya göçler neticesinde aile ve sosyal çevre bağları giderek Belçika'da kök salmış olan Türklerin büyük çoğunluğu, geri dönüşe ilişkin kararlarını sürekli ertelemek suretiyle nihayetinde her iki ülkede yaşamı kapsayan ulusötesi bir yaşam tarzını benimsemişlerdir. Özellikle yaşadıkları ülkede sahip oldukları hakları kaybetmemek için yılın yarısını Türki-

1 Dr., Hacettepe Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, gyaman@hacettepe.edu.tr, ORCID: 0000-0002-5052-473X

"Türkiye ile sürdürdükleri ulusötesi bağlar, Belçika'daki Türklerin ulusötesi bir kimlik, aidiyet ve yaşam şekli benimsemeleri ve ana vatana geri dönüşe ilişkin düşünceleri üzerinde etkili olmaktadır."

ye'de, diğer yarısını Belçika'da geçiren emekliler, bu yaşam tarzının iyi bir örneğini teşkil etmektedir. Belçika'daki Türklerin Türkiye ile kurmuş oldukları bu ulusötesi bağlar, ulusötesi bir kimlik, aidiyet ve yaşam şekli benimsemelerini sağlayarak ana vatana geri dönüşe ilişkin düşüncelerini etkilemektedir.

Belçika'nın nüfusu 1 Ocak 2024 yılı itibarıyla 11.763.650 kişidir. Belçika nüfusunun yaklaşık üçte ikisi Belçika kökenli Belçikalılardan oluşurken genel olarak beşte biri yabancı kökenli Belçikalılardan oluşmaktadır (Statbel, 2024).

Belçika'daki yabancı kökenliler arasında Türk göçmenler önemli bir yer tutmaktadır. Belçika'da 210.000'i çifte vatandaş olmak üzere 2023 yılı itibarıyla toplam 288.403 Türk vatandaşı veya Türk asıllı Belçika vatandaşı yaşamaktadır. Sadece Türk vatandaşı olanların sayısı ise 2023 yılı itibarıyla toplam 34.841'dir (Statbel, 2024; T.C. ÇSGB, 2025).

Belçika'da İtalya, Fas ve Türk vatandaşlarının sayısındaki düşüş devam etmektedir. Belçika'daki Türk vatandaşlarının oranı 2008'de %4,1 iken, 2023 yılı itibarıyla %2,3'e gerilemiştir. Bu düşüşün başlıca nedeni Belçika vatandaşlığına geçişlerdir (T.C. ÇSGB, 2025).

Belçika, kültürel açıdan farklı üç topluluğa (Flaman, Fransızca ve Almanca Konuşan Topluluk) ve üç resmî dile (Flamanca, Fransızca, Almanca) sahip olmasının yanı sıra, yüksek oranda yabancıya ev sahipliği yapmasıyla da dikkat çeken, büyük bir çeşitlilik barındıran bir ülkedir. Bu bağlamda Türkiye'den Belçika'ya işçi olarak, aile birleşimi veya evlilik yoluyla göç eden Türklerin yerleştikleri ülkede kalıcı hâle gelmeleri, Belçika'nın etnik, sosyodemografik ve sosyokültürel yapısı üzerinde etkili olmuş, bu durum hem ev sahibi ülke hem de göçmenler açısından belirli gelişmeleri de beraberinde getirmiştir.

Bu çalışmada Belçika'da yaşayan Türklerin 60 yıllık göç deneyimleri ve Türkiye'ye geri dönüş konusundaki niyetleri ile bu niyetlerini etkileyen faktörler, 2024 yılında Belçika'da yaşayan veya Belçika'dan Türkiye'ye geri dönüş yapmış Türkler üzerine gerçekleştirilen alan araştırmasından edinilen nitel veriler ile ilişkiler ağı ve ulusötesi göç teorilerinden hareketle ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Ulusötesi Bağların Göç Sürecindeki Etkileri

Günümüzde birden fazla ülkede yaşayan insanların tek bir kimlik, kültür, vatandaşlık üzerinden değerlendirilemeyeceğine, artık çokkültürlü yapıların var olduğuna vurgu yapan ulusötesi yaklaşımlar, göçmenlerin gündelik yaşamlarını da hem göç ettikleri menşe

"Belçika'dan da Türkiye'ye geri dönüşler yaşanmaktadır. Belçika'dan Türkiye'ye son beş yılda toplam 1.580 kişi göç etmiştir. Bu geri dönüşlerin ise Belçika'da yaşayan Türklerin Türkiye ile sürdürdükleri ulusötesi bağlar ile ilişkili olduğu ve genellikle kesin dönüş yerine her iki ülkede birden sürdürülen bir yaşam şeklini kapsadığı ifade edilebilir."

ülkenin hem de içinde yaşamakta oldukları ülkenin ilişkileri ve bağları üzerinden şekillendirdiklerini belirtir (Schiller vd., 1995: 48).

Ulusötesicilik, "göçmenlerin köken ve yerleştikleri toplumları birbirine bağlayan, çok katmanlı toplumsal ilişkileri şekillendiren ve sürdüren süreçler" olarak tanımlanmıştır. Eş zamanlı olarak hem yerleşilen ülke hem de menşe ülkeyle ilişkili olmaya ve farklı lokasyonların birbirine karşılıklı bağlı oluşuna vurgu yapan ulusötesi bakış açısının (Levitt vd., 2004; Vertovec, 2009), göçmenlerin göç ettikleri ülkeye adaptasyonunu açıklamaya ilişkin diğer iki perspektif olan asimilasyon ile diaspora arasında yer aldığı ifade edilmektedir (Bradatan vd., 2010). Ulusötesi göçmen kavramı ise "birden fazla ülkeye aidiyet hisseden, çoklu kimliği benimseyen, çifte vatandaşlığı olabilen, aynı anda birden fazla yerde hayatı olan göçmenler" olarak tanımlanabilir (Şahin-Kütük, 2021: 13).

1980'li yılların sonuna kadar çoğunlukla göçmenlerin adaptasyonuna odaklanmış olan göç çalışmaları, göçmenlerin ulus devlet sınırlarını aşan bu göçlerini takip eden süreçte menşe ülkeleriyle sürdürmekte oldukları ailevi, kültürel, toplumsal ve ekonomik bağlarının ancak ulusötesi bir yaklaşımla açıklanabileceğine vurgu yapmış ve bu yaklaşım 1990'lı yıllar itibarıyla hızla gelişmiştir (Vertovec, 2001; Glick-Schiller vd., 1992).

1970'lerden 2000'li yıllara kadar devam eden ilk dönem çalışmalarından sonra Cassarino (2004), göç olgusunu ele alırken ekonomi temelli yaklaşımların yanında ulusötesi ve sosyal ağ teorilerine de yer vermiştir. 2000'lerden itibaren göçmenlerin sosyal yaşamlarına odaklanmaya başlayan ulusötesi teoriler, geri dönüş yapan göçmenlerin ulusötesi ilişki ve hareketlerini, kimlik ve aidiyetlerini, aile ve sosyal çevre bağlarını temel alan yeni bir tersine göç kuramının ortaya çıkmasına yol açmıştır. Türkiye'ye tersine göçle ilgili çalışmalar daha çok 1980'li yıllardan itibaren yapılmaya başlanmış olup, bu çalışmalarda bireysel, toplumsal, sosyokültürel nedenlerle Türkiye'den başka ülkelere göç etmiş olan kişilerin Türkiye'ye geri dönüşe ilişkin niyet ve kararları ile Türkiye'deki yeniden uyum ve entegrasyon süreçleri üzerinde durulmuştur. Ayrıca işçi olarak göç eden birinci kuşak göçmenlerin gittikleri ülkede belirli bir ekonomik birikim ve mesleki yetkinlik kazandıktan sonra menşe ülkelerine gönüllü bir şekilde geri dönerek katkı sağlayacakları hususuna vurgu yapılmıştır.

Küreselleşme sürecinin beraberinde getirdiği ulaşım ve teknoloji alanında yaşanan gelişmeler, nüfus hareketliliğinin sürekli hâle gelmesine yol açarak, göç kavramının anlamı-

nı dönüştürmüştür. Göç kavramı artık tek taraflı bir yere gidişi değil birden fazla ülkede sürdürülen yaşamları ifade eder hâle gelmiştir. Dolayısıyla artan bu hareketlilikle birlikte tersine göçler de biçim değiştirmiş ve kesin dönüşler yerine birden fazla ülkeyle bağlantılı ulusötesi yaşantılar ortaya çıkmıştır. Tekeli'nin (2008: 63-64) ifade ettiği gibi, artan nüfus hareketliliği sonucunda insanların isteğe bağlı olarak sıklıkla yer değiştirebildikleri "yaşam güzergâhları" oluşmuştur. Cassarino (2004), "kültürel ve sosyal sermaye bakımından hem göç ettikleri hem de yerleştikleri ülkede güçlü olan göçmenlerin göç hareketlerinin doğrusal değil dairesel şekilde gerçekleştiğini ve dolayısıyla tersine göçün kesin dönüş şeklinde değil, iki ülkede birden yaşam bağlamında değerlendirildiğini belirtmektedir. Bu çalışmada da Belçika'da yaşayan Türklerin ulusötesi bağlarının ana vatana geri dönüşe ilişkin niyet ve düşünceleri ile yaşamlarını her iki ülkede birden kurmaları üzerindeki etkileri ele alınarak değerlendirilmiştir.

Belçika'daki Türklerin Türkiye ile Ulusötesi Bağları

Günümüzdeki göç deneyimlerini daha iyi açıklayan ve giderek önemi artan "ulusötesi göç/göçmen" kavramları, küreselleşme sürecinin beraberinde getirdiği özellikle iletişim ve ulaşım teknolojilerinde yaşanan gelişmelerle birlikte şekillenmiştir. Ulusötesi göçmenler; Türkiye'ye yılda bir veya birkaç kez yapılan ziyaretler, Türkiye'den yapılan evlilikler, Türkiye'de gayrimenkul edinme, Türk medyasını takip etme, Türkiye'deki aile ve akrabalarla telefon veya internet üzerinden sıklıkla görüşme, cenazelerini Türkiye'ye götürme, yurt dışında inşa ettikleri ibadethaneler veya kurmuş oldukları Türk sivil toplum örgütleri, vb. yollarla Türkiye ile ulusötesi bağlarını sürdürmektedirler. Sürdürülen bu ulusötesi bağların, eylem olarak hayata geçirilmesi zor olsa bile Türkiye'ye geri dönüş niyetinin veya Türkiye ile bağlantılı bir yaşam sürdürme isteğinin önemli bir göstergesi olduğu ifade edilebilir.

Türkiye ile sürdürdükleri ulusötesi bağlar, Belçika'daki Türklerin ulusötesi bir kimlik, aidiyet ve yaşam şekli benimsemeleri ve ana vatana geri dönüşe ilişkin düşünceleri üzerinde etkili olmaktadır. Ayrıca Belçika'daki Türkler Türkiye ile sürdürdükleri bu bağlar aracılığıyla çocuklarının da Türkiye ile sosyokültürel temaslarını, aidiyet ve bağlarını güçlendirmeyi hedeflemektedirler.

"Belçika'da yaşayan Türklerin ulusötesi bağları ve ana vatana geri dönüşe ilişkin düşünceleri"ni konu alan bu araştırma kapsamında kendisiyle yapılan görüşmede; Belçika doğumlu, Türkiye'ye çalışmak için 12 yıl önce dönmüş olan 37 yaşındaki kadın katılımcı "K2", benimsemiş olduğu ulusötesi kimlik, aidiyet ve yaşam tarzını şu sözleriyle ifade etmiştir:

"Ben dünya insanıyım diyorum, belki çok gezdiğim için. Yani kendimi tek bir yere değil dünya insanı olarak birden fazla yere, ülkeye ait hissediyorum diyebilirim. Birileriyle tanıştığımızda Türk'üm diyorum tabii ama Belçika'da doğdum demiyorum, böyle bir tanımlamaya girişmiyorum. Ben Belçika'ya gidiş gelişlerimde şunu fark ettim, aslında benim özlediğim Belçika'nın bir sokağı veya marketi vs. değil, benim özlediğim oradaki yaşanmışlıklar, orada biriktirdiğim anılarım, paylaştığım mutlu anlar. O yüzden bana göre benim vatanım Belçika. Ailem

orada olduğundan dolayı en güzel anılarım orada gelişti. Vatan kavramı, bana doğduğum yer ve anılarımı biriktirdiğim yer çağrışımı yapıyor." (K2, Kadın, 37 yaş, Brüksel, 30.06.2024).

Göçmen ilişkiler ağı ulusötesi göçün zincirleme şekilde sürdürülmesini ve göç edenlerin hem menşe ülkeleriyle hem de yerleştikleri ülke ile temas ve bağlantıda olmasını sağlayan en önemli itici güçtür.

Görsel 1. Emirdağ/Karacalar köyünün çeşitli Avrupa şehirlerine uzaklığı

Kaynak: Yaman, 2012: 163.

Görsel 2. Emirdağ'ın Avrupa ile ulusötesi bağlarını gösterir nitelikteki kardeş belediyeler tabelası: 'Gent, Haarlem, Vienne'

Kaynak: Yaman, 2012: 162

Bu bağlamda Belçika'daki Türkler arasında göçün sürdürülmesi ve her iki ülke ile bağlantılı olunması hususundaki en etkili ağlardan birinin ulusötesi evlilikler üzerinden ku-

"Birinci kuşağın ana vatana geri dönüş sonrasında yaşadığı zorluklar, aile bağlarının göç ettikleri ülkede kalmasıyla ilgiliyken sonraki kuşaklar için daha çok dil, kültürel uyum problemleri ve beklentilerinin karşılanıp karşılanmamasıyla ilişkilidir."

rulduğu söylenebilir (Kaya & Kentel, 2008; Gelekçi & Köse, 2009; Yaman, 2014). Kültürel gerekçelerle yapılan evlilik göçleri, uluslararası göç hareketinin sürekliliği, Batı Avrupa'daki Türk nüfusunun kalıcı hâle gelmesi, kültürel sürekliliğin sağlanması ve Türkiye ile bağların sürdürülmesi hususunda ulusötesi bir bağ olarak işlev görmüştür. Gelekçi (2014: 199) de Türkiye'den yapılan evliliklerin, ulusötesi ilişkilerin ve göçün sürdürülebilirliğinde önemli bir rol oynadığını belirtmiştir.

Öte yandan ulusötesi evlilikler ile ikinci ve üçüncü kuşağın da Belçika'da kök salmasıyla birlikte, ana vatana kesin dönüş niyeti giderek ortadan kalkmaya, bunun yerini her iki ülkede birden sürdürülen yaşamlar almaya başlamıştır.

Görsel 3. Afyon-Emirdağ ilçesinden evlilik yoluyla Belçika'ya uzanan yolculuk

Kaynak: Yaman, 2012: 161.

Ulusötesi bağların önemli bir göstergesi niteliğindeki Türkiye'den yapılan evlilikler, Belçika'daki Türklerin kültür ve geleneklerini sürdürmelerini, ana vatanla ilişkilerinin devamlılığını sağlamakla birlikte kuşak sayısı yükseldikçe evlenecek çiftler arasında dil ve sosyokültürel uyum sorunlarının yaşanmasına bağlı olarak, giderek yerini yaşanılan ülkelerdeki Türkler arasında yapılan evliliklere bırakmıştır. Ayrıca Belçika devleti de bu ulusötesi evlilikler yoluyla devam eden göç zincirini kırabilmek için birtakım kriterler koyarak Türkiye'den yapılan evliliklerin önüne geçmeye çalışmaktadır. Bu konudaki düşüncelerini

Belçika'ya evlilik yoluyla göç etmiş olup hem Türkiye'den hem Belçika'dan emekli olan ve her iki ülkede yaşamını sürdüren üniversite mezunu 68 yaşındaki erkek katılımcı "K1", şu sözlerle ifade etmiştir:

> *"Yurt dışından evlenenler 21 yaşından önce evlendiği kişiyi Belçika'ya getiremiyorlar artık. Bu şekilde yaşadıkları ülkeden evlenmeye teşvik etmeye çalışıyorlar. Böyle uzun vadeli planlar yaparak Türkiye'den göçün önüne geçmeye çalışıyorlar." (K1, Erkek, Emirdağ, 68 yaş, 04.07.2024)*

Kendisiyle araştırma kapsamında görüşülen, Belçika doğumlu olup iş ve ailevi nedenlerle Türkiye'ye sekiz buçuk yıl önce dönüş yapmış olan 36 yaşındaki kadın katılımcı "K3", uyum sağlayamayacakları sebebiyle Türkiye'den biriyle evlenmek istemediğini şu şekilde ifade etmiştir:

> *"Evleneceğim kişinin Türkiye'den biri olmasını istemem, bu yüzden evlenmiyorum. Çünkü kültürel olarak uyum sağlayamayacağımızı düşünüyorum, çok geleneksel evlilikler söz konusu, ben bunu istemem." (K3, Kadın, Brüksel, 36 yaş, 02.07.2024)*

Göçmenlerin başka bir ülkede yeniden bir araya gelmesini sağlayan sosyal ilişki ağları, Belçika'daki Türklerin hem ana vatanları ile bağlarını sürdürmelerinde hem de yaşadıkları ülkede giderek kök salan aile ve akrabalık bağlarından dolayı ana vatana geri dönüş kararlarının her iki ülkede birden yaşamlarını sürdürme şekline dönüşmesinde etkili olmaktadır.

Görsel 4. Belçika'da bir gurbetçi kahvehanesi

Kaynak: Yaman, 2012: 158

"Genç nesil için Türkiye'ye geri dönüş kararı çoğunlukla kesin dönüşten ziyade, sahip oldukları sosyokültürel sermaye ve ilişkiler ağı vasıtasıyla hem Türkiye hem de Belçika ile ulusötesi bağlarını sürdürebilecekleri bir yaşam tarzını ifade etmektedir."

Belçika'da yaşayan Türkler arasındaki ilişkiler ağı, onların dernekler ve sivil toplum örgütlerinin faaliyetlerine katılımlarını artırarak göçmenler arasındaki birlik beraberlik duygusunu, dayanışma ve iş birliğini güçlendirmektedir. Diaspora, "göç eden kişilerin ana vatanla bağını sürdürmesi ve ev sahibi toplumda kendine ait özellikleri koruması" şeklinde tanımlanabilir (Sağdıç, 2022: 5). Belçika'daki Türklerin Türkiye ile kurdukları ulusötesi ilişki ve ağlar Belçika'da bir Türk diasporasının ortaya çıkmasına yol açmakta ve göç edenlerin yerleştikleri ülkeye uyum süreçlerini kolaylaştırmaktadır. Bununla birlikte ilk kuşaktan sonraki kuşaklara doğru geçtikçe, Belçika'daki Türklerin, Berry'nin (2006) "iki boyutlu kültürleşme" modelinde belirttiği gibi bir yandan millî kültürlerine ait değerleri sürdürürken diğer yandan ev sahibi toplumun kültürüne de uyum sağlayabildikleri, dolayısıyla ulusötesi kimlik ve aidiyetleri olan, çokkültürlü bireyler olarak yaşamlarını sürdürdükleri ifade edilebilir..

Belçika'daki Türklerin Ana Vatana Geri Dönüşe İlişkin Niyetleri ve Yaşadıkları Süreçler

Geri dönüş göçleri hem zorunlu hem de gönüllü olabilmekle birlikte, savaşlar, ekonomik durgunluk veya kriz dönemleri, ülkelerin göç ve geri dönüşe ilişkin politikaları gibi toplumsal koşullara bağlı olarak yoğunluğu değişebilmektedir. Günümüzde önemli oranlara ulaşan geri dönüş göçleri, kuşaklar boyunca göçmenlerin köklerini arayıp bulma istekleri ve ana vatana bağlılıklarının önemli bir göstergesi niteliğindedir (Adıgüzel, 2018: 183). Avrupa'dan Türkiye'ye kesin dönüş yapan Türklerin sayısında son yıllarda görülen artış da bu durumu desteklemektedir.

Yurt dışından Türkiye'ye 2023 yılında toplam 316.456 kişi göç etmiştir. Yurt dışından gelen bu nüfusun 101.677'sini Türk vatandaşları oluşturmaktadır. Yurt dışından en fazla göç alan iller ise sırasıyla İstanbul (%29,2), Antalya (%9,5) ve Ankara (%6,5) olmuştur. Avrupa'dan Türkiye'ye en fazla göçün gerçekleştiği ülke Almanya olmakla birlikte, Belçika'dan da Türkiye'ye geri dönüşler yaşanmaktadır. Belçika'dan Türkiye'ye son beş yılda toplam 1.580 kişi göç etmiştir (TÜİK, 2024).

Tablo 7. Belçika'dan Türkiye'ye son beş yılda gerçekleşen göçler

Yıl	Göç Eden Kişi Sayısı
2019	382
2020	223
2021	407
2022	324
2023	244

Kaynak: TÜİK, 2024.

Bu geri dönüşlerin ise Belçika'da yaşayan Türklerin Türkiye ile sürdürdükleri ulusötesi bağlar ile ilişkili olduğu ve genellikle kesin dönüş yerine her iki ülkede birden sürdürülen bir yaşam şeklini kapsadığı ifade edilebilir.

Görsel 5. Brüksel'de Schaerbeek / 'Chaussée de Haecht' caddesindeki küçük ölçekli Türk işletmeleri

Kaynak: Yaman, 2012: 159.

Görsel 6. Brüksel'de Türk işletmeleri

Kaynak: Yaman, 2012: 159.

Hem Türkiye'den hem Belçika'dan emekli olan ve her iki ülkede yaşamını sürdüren üniversite mezunu, 68 yaşındaki K1, her iki ülkede birden yaşama sebebini şu sözlerle dile getirmiştir:

"Şimdi Türkiye'de torunların bakımı için uzun süre kalıyoruz. Yazları buradayız hep. İhtiyaçları olduğunda çağırıyorlar, biz de torunlara bakmak için geliyoruz. Bu yüzden Türkiye ile Belçika arasında mekik dokuyoruz. Biz geldiğimiz zaman Belçika'daki çocuklarımız, torunlarımız da geliyor. Bu ülkeyi seviyorlar ve gelip gitmek istiyorlar. Bu anlamda çocukların ve torunların Türkiye ile bağlarını güçlendirmek için çok faydalı oluyor. Türk dilini, kültürünü, yaşantısını öğreniyorlar. Ülkemizin güzelliklerini görüyorlar, tarihini öğreniyorlar." (K1, Erkek, Emirdağ, 68 yaş, 04.07.2024)

Belçika'daki Türklerin Türkiye'ye geri dönüşe ilişkin tutumlarını değerlendirmek üzere Belçika Diyanet Vakfı dikiş nakış kursuna giden altı kadın katılımcı ile gerçekleştirilen odak grup görüşmesinde de (Brüksel, 09.11.2010); katılımcıların Türkiye'ye kesin dönüş yapmayı düşünmemelerinde rol oynayan en önemli faktörün aile ve sosyal çevre bağları olduğu sonucu ortaya çıkmıştır (Yaman, 2012: 101). Belçika'daki aile ve sosyal çevre bağlarından dolayı Türkiye'ye kesin dönüş yapmayı düşünmeyip her iki ülkede birden yaşamayı tercih ettiğini belirten 68 yaşındaki erkek katılımcı "K1"in aşağıdaki ifadeleri de bu sonucu destekler niteliktedir:

"Türkiye'ye kesin dönüş yapmayı düşünmüyorum çünkü çocukların bir kısmı Türkiye'de, bir kısmı Belçika'da. Eşimiz dostumuz orada. Emekli maaşımızla Belçika'da da yaşayabiliriz,

Türkiye'ye de gelebiliriz, o sorun değil de insan evlatlarından, eşinden dostundan da kopmak istemiyor. 43 yıldır oradayım, kurulu bir düzen var. Türkiye'de de oturup konuşabileceğin, muhabbet edebileceğin insanlar bulmak çok zordur. O yüzden gidip gelmeyi düşünüyoruz iki ülke arasında. Oradaki insanlarla derdimiz, hayat koşullarımız daha benzer sonuçta, o yüzden daha uyum sağladığımız bir çevre var tabii orada." (K1, Erkek, Emirdağ, 68 yaş, 04.07.2024)

Belçika'daki Türkler, geçirdikleri 60 yıllık göç sürecinde yaşadıkları ülkede sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasal alanlardaki girişimleriyle önemli başarılar elde etmiş, önemli yerlere gelmişlerdir. Bununla birlikte başlangıçta ev sahibi toplumun misafir işçilerin geri döneceğine ilişkin beklentileri nedeniyle göçmenlere ilişkin politikalar geliştirmemiş olması göçmenlerin yaşadıkları ülkede zamanla toplumsal, sosyokültürel ve ekonomik açıdan problemler yaşamalarına yol açmıştır. Göçmenlerin, yaşadıkları ülkede ev sahibi toplumun dilini öğrenme, entegrasyon süreci, iş piyasasında yer bulabilme, vatandaşlık süreçleri, eğitim hayatına katılım, ön yargı, ayrımcılık vb. hususlarda yaşadıkları bazı problemler, geldikleri ülkeye geri dönüş niyetlerini etkileyebilmektedir.

Görsel 7. Emirdağ Belediyesince her yıl düzenlenen "Gurbetçi Şenlikleri"

Kaynak: Yazarın fotoğraf arşivi, Temmuz/2011.

Ulusötesi yaşam tarzının beraberinde getirdiği çoklu kimlikler ve aidiyetler, ulusötesi bağlar, gelinen ülke ile sosyal, ekonomik ve kültürel bağların devam ettirilmesi, ev sahibi ülkenin göçmenlere yönelik politikaları, ön yargı yaşama durumu, ana vatanda yaşanan değişim gibi çeşitli faktörler göçmenlerin ana vatana geri dönüş niyeti veya kararı üzerinde etkili olabilmektedir (Şahin-Kütük, 2021: 16). Türklerin yaşadıkları ülkede ön yargı, ayrımcılık ve yabancı düşmanlığına maruz kalmalarında, kültürel ve dinî yönden farklılıklarının ev sahibi toplum için bir tehdit olarak algılanması önemli rol oynamaktadır. Özellikle dinî yönden farklılıkların 11 Eylül saldırıları sonrasında önemli bir tehdit olarak algılanması nedeniyle Türklere, Müslümanlara yönelik ayrımcılık, yabancı düşmanlığı, İslamofobi gibi durumların giderek arttığı ifade edilebilir.

Ana vatana geri dönüşün nedenleri, anlam ve önemi kuşaklar arasında farklılaşmakla birlikte, geri dönüşün beraberinde getirdiği yeniden uyum problemleri de kuşaklar arasında farklılık göstermektedir. Birinci kuşağın ana vatana geri dönüş sonrasında yaşadığı zorluklar, aile bağlarının göç ettikleri ülkede kalmasıyla ilgiliyken sonraki kuşaklar için daha çok dil, kültürel uyum problemleri ve beklentilerinin karşılanıp karşılanmamasıyla ilişkilidir. Türkiye'ye geri dönüş sonrasında karşılaşılan sorunlar, genel olarak bireysel, ailevi ve toplumsal sorunlar olarak değerlendirilebilir (Küçükkaraca, 1998). Bu sorunların giderilmesi ve bireyin kendi toplumuna yeniden uyum sağlamasında rol oynayan faktörler ise; geri dönen kişinin ekonomik faaliyetleri, birikimlerin kullanımı, dönüş yapılan ülkenin ekonomik ve toplumsal durumu, çocukların eğitimi, aile hayatı ve toplumsal ilişkilerdir (Şen & Koray, 1993: 39).

Türkiye'ye yeniden uyum ve entegrasyon sürecinde karşılaştığı zorlukları, Belçika'da doğup İstanbul'a göç etmiş olan 36 yaşındaki bekâr katılımcı "K3" şu şekilde dile getirmiştir:

"Türkiye'ye geldiğimde uyum sağlamam çok zor oldu. Belçika'dayken Türkiye'de kendimi yalnız hissetmem, insanlar yardımseverdir falan diye düşünüyordum fakat tam tersi oldu. İnsanlar naifliğimi kullanarak iyi niyetimi suistimal etmeye çalışıyorlardı. Aynı şekilde arkadaşlık ilişkilerimde de bu sorunları yaşadım. Avrupa'dan geldiğim için beni çok zengin sanıp, bunu nasıl fırsata çevirebilirim, nasıl kullanabilirim gibi düşünenler oldu. Farklı düşüncelere sahibiz ve hâlâ da öyle. Kafa yapılarımız biraz farklı, bundan kaynaklı sorunlar yaşadım.

Aslında ben kendimi Türkiye'de daha çok yabancı hissediyorum. Belçika'da bu kadar yabancı hissetmiyordum kendimi. Çünkü orada kendi içimizde daha bir bütünlük, homojenlik vardı. İstanbul, Ankara gibi metropollerde çok farklı şehirlerden, bölgelerden insanlar var. Samimiyet, dayanışma daha az Belçika'ya göre. Bu sebeplerle İstanbul'da yaşamaktan çok memnun olduğumu söyleyemem. Belki yazlık bölgelerde, daha sakin olan şehirlerde bir yaşam tercih edebilirim. Ama çok da sakin bir yer kalmadığını düşünüyorum artık. Ve oralarda iş imkânları da kısıtlı." (K3, Kadın, Brüksel, 36 yaş, 02.07.2024)

Araştırma kapsamında görüşlerine başvurulan İstanbul doğumlu olup altı yaşında Belçika'daki anneannesinin yanına dil öğrenmek için giderek Belçika'da eğitim gören, İstanbul'a üniversite okumak için geldikten sonra tekrar Belçika'ya dönen ve en son evlilik yoluyla tekrar Türkiye'ye geri dönen 34 yaşında ve avukat olarak çalışan kadın katılımcı "K4", Türkiye'ye yerleştikten sonra yaşadığı uyum sorunlarını şu şekilde dile getirmiştir:

"Belçika'da yaşarken en son buraya gelme nedenim evlilik oldu. Eşim buralı, avukat, dil bilmiyor, Belçika'ya da gitti geldi ama denizi çok seviyor, deniz olmadığı için çok sıcak bakmadı orada yaşamaya. Türkiye'de kalma kararı verdikten sonra zorluk çektim, Urla benim için eşimle tanıştıktan sonra geldiğim bir yer, daha önce Urla'ya hiç adım atmamıştım, orada yaşamak çok zorladı beni. Şartlar farklı, çalışma sistemi farklı, insanlar farklı, kimseyi tanımıyorsun ki ben çok sosyal bir insanım, burada da tiyatro falan yaptım, oradan

arkadaşlar edindim ama Belçika'da ve İstanbul'da çocukluk arkadaşlarım olduğu için oralar daha farklı. Hâlâ uyum sağlamaya çalışıyorum, Türkiye'de düzen oturtmak daha zor bence. İş açısından, ev açısından. Örneğin evde tadilat yaptırıyoruz ama usta hep erteliyor gelmeyi. Belçika'da bunlar planlı olur, bunu planlama açısından zorlanıyorum. Çünkü insanlar sözünde durmuyor Türkiye'de, müvekkil bile şu saatte geleceğim diyor gelemeyebiliyor, iptal edebiliyor." (K4, Kadın, İstanbul, 34 yaş, 12.07.2024)

Kendisiyle yapılan görüşmede, dedesi Emirdağ/Dereköy'den işçi olarak göç eden, kendisi de Belçika doğumlu olmakla birlikte 10 yıl önce Türkiye'ye dönen ve Türkiye'de avukatlık yapan 33 yaşındaki kadın katılımcı "K5", Türkiye'yi çok sevdiği için Türkiye'ye döndüğünü, dolayısıyla Türkiye'ye uyum ve entegrasyon sürecinde çok zorluk yaşamadığını şu sözlerle ifade etmiştir:

"Türkiye'ye döneli 10 yıl oldu, 2014'te dönmüştüm. Dönüşüm Belçika ile ilgili değildi, ben sadece ülkemi sevdiğim için dönmek istedim. Orada hava sürekli bozuk, çok fazla yapılacak sosyal aktivite yok. O da biraz beni etkiledi. Bir de böyle bir şansım varken değerlendirmek istedim, en kötü sevmezsem geri dönerim diye düşündüm ama sevdim kaldım.

Türkiye'ye döndüğümde çok zorluk yaşamadım, zaten çok zorluk yaşasaydım Belçika'ya geri dönerdim. Ama tabii bir zihniyet, mantalite farkı vardı. Okuldaki ortamım, en yakın arkadaşlarım mesela benim gibi gurbetçilerdi, onu fark ettim, demek ki birbirimizi çekiyoruz, birbirimizi, dertlerimizi daha iyi anlıyoruz, empati yapabiliyoruz. İstanbul'a geldiğimde ailem biraz tedirgindi, işte çok büyük bir yer falan diye ama kendim severek, isteyerek geldiğim için çabuk entegre olabildim. Çocuk yaştan beri İstanbul'a her yaz geliyorduk, çok sevmiştim İstanbul'u. Sevdiğim için de zorluklarını çok fazla görmedim." (K5, Kadın, Brüksel, 33 yaş, 25.08.2024)

Belçika'daki Türklerin Türkiye'ye geri dönme kararı vermelerinde; Türk kimliğini sürdürme, Türkiye'deki Türklerle iletişim kurma düzeyi (Şahin-Kütük, 2016), aile ve akrabalık bağlarının güçlü olması, Türkiye'de çalışma ve yaşama isteği, Türkiye'yi vatan olarak görmek, sıklıkla ziyaret etmek ve oraya ait hissetmek gibi çekici faktörler etkili olmaktadır. Bununla birlikte Belçika'ya uyum sağlayamamış olmak, Belçika'da maruz kalınan dışlanma, ayrımcılık, yabancı düşmanlığı vb. itici faktörler de Türkiye'ye geri dönme niyet ve kararında rol oynamaktadır.

Belçika'da doğup büyümüş 33 yaşındaki kadın katılımcı "K5", çok sevdiği, kendisini ait hissettiği ve vatan olarak gördüğü Türkiye'ye hizmet etmek istediği için 10 yıl önce dönüş yaptığını şu sözleriyle dile getirmiştir:

"Beni Türkiye'ye çeken şey tamamen buradaki yaşam, Türkiye'yi ve özellikle İstanbul'u çok sevmem. Belçika ile bağlarım da devam ediyor. Zaten ailem orada yaşadığı için orayı hiçbir zaman bırakamam. Onlar gelemezse ben gidiyorum sık sık. Belçika'dayken de Türkiye'ye hem akraba ziyareti için hem de tatil için her yıl gelirdik. Kendimi Türkiye'ye ait hissediyorum. Türk'üm, vatanımız burası, o yüzden Belçikalı gibi görmedim kendimi hiçbir zaman. Orayı da seviyorum, orada doğdum büyüdüm, güzel anılarım oldu orada ama va-

tan olarak Türkiye'yi görüyorum. Vatanımı sevdiğim için ve vatanıma hizmet etmek istediğim için de buraya geldim." (K5, Kadın, Brüksel, 33 yaş, 25.08.2024)

Her iki ülkede birden yaşamını sürdürmek istediğini belirten 68 yaşındaki emekli erkek katılımcı "K1", Türkiye ile bağlarını güçlü bir şekilde sürdürmelerinde aile, akrabalık bağlarının yanı sıra vatan sevgisi ve özleminin de oldukça etkili olduğunu şu sözlerle dile getirmiştir:

"Türkiye ile ailevi bağlarımız var, kardeşlerimin hepsi Türkiye'de, kızlarım, torunlarım Türkiye'de, Türkiye'ye sıklıkla gelip gitmemizde bu da etkili ama aynı zamanda burası "vatan". "Vatan sevgisi imandandır". Milletimizi millet yapan vatandır, geleceğimizin anahtarıdır. Vatan her şeyi ifade eder, "vatansız milletin dini olmaz" derler bizde. Bu kadar önemlidir. Vatanın ne kadar güçlüyse o kadar hür ve serbestsindir. Onun için vatanımıza sahip çıkalım. Vatanımız yücelmekte, yükselmektedir. Vatanımızla muhakkak bizim bağlarımız kopmaz. Ayrıca Türkiye'deki akrabalar, arkadaşlar yine buraya gelmemizde etkili. Biraz da sıla-i rahim yaparak ömrümüzü uzatalım diye Türkiye'ye geliyoruz." (K1, Erkek, Emirdağ, 68 yaş, 04.07.2024)

Araştırma kapsamında görüşlerine başvurulan Belçika'da doğup büyümüş ve evlilik yoluyla Türkiye'ye kısa bir süre önce göç etmiş olan 30 yaşındaki kadın katılımcı "K6", Türkiye'ye dönmesinde etkili olan faktörleri ve uyum sürecini şu şekilde açıklamıştır:

"Türkiye'ye göç etmemde; Türkiye'yi sevmem, dil bilmenin verdiği rahatlık, Belçika'daki aile ve akraba çevresinden biraz uzaklaşma isteği de etkili oldu. Ayrıca Türkiye büyük bir ülke ve her yeri birbirinden o kadar farklı ki, ülkenin içinde dünyayı gezebiliyormuş gibi hissediyorsunuz, sanat tarihi ve restorasyon okumuş olmam da benim için daha çekici hâle getiriyor bu keşifleri. Tüm bunlar Türkiye'ye gelmek istememde önemli etkenler. Ben Belçika'daki konfor alanımdan da çıkmak, sınırlarımı yıkmak istedim, aile akraba çevresinden uzaklaşarak kendimi gerçekleştirmek istedim, bu yüzden uyum sorunlarını göze alarak geldim ve çok zorluk yaşamadım. Bu süreçte yerleştiğiniz ülkenin dilini biliyor olmak en büyük avantajı sağlıyor." (K6, Kadın, Brüksel, 30 yaş, 03.07.2024)

Belçika'daki Türklerin Türkiye'ye geri dönüş yapmayı düşünmemelerinde ise; ekonomik sebepler, Türkiye'de iş bulma, geçim kaygısı ve hayat standartları, Belçika'da kök salmış olan aile ve sosyal çevre bağları, Belçika'daki Türkler arasındaki dayanışma ve ilişkiler, ev sahibi toplumla sosyokültürel temas ve ilişkiler, Belçika'yı vatan olarak görmek ve kendini oraya ait hissetmek, Türkiye'ye uyum konusunda yaşanan kaygılar gibi faktörler etkili olmaktadır. Şahin-Kütük (2021: 16) de tersine göç konusunda yapılan çalışmalarda gelir durumu, gelinen ülke ile kültürel, sosyal ve ekonomik bağların devam etmesi, ev sahibi topluma aidiyet ve ön yargı yaşama durumunun, geri dönüş niyeti ve kararında belirleyici olduğunu belirtmektedir.

Kendisiyle araştırma kapsamında yapılan görüşmede, Belçika doğumlu 36 yaşındaki katılımcı "K3", Belçikalılar ile sosyokültürel temaslarının iyi düzeyde olduğunu, herhangi bir ayrımcılık veya yabancı düşmanlığına maruz kalmadığını ve kendisini daha çok Belçika'ya

ait hissettiğini, Türkiye'ye yerleşmesinde iş ile ilgili nedenlerin etkili olduğunu şu sözlerle ifade etmiştir:

> *"Belçika'da yaşarken Belçikalılarla daha iyi anlaşıyordum, onlar sosyal insanlar, çok özeline karışmaz, özel sorular sormazlar, eğlenceye düşkündürler. Güzel eğleniyorduk, güzel vakit geçiriyorduk. İş ortamında da Belçikalı arkadaşlarım vardı, hiç sıkıntı yaşadığımı hatırlamıyorum. Herhangi bir ayrımcılık, yabancı düşmanlığı gibi bir durumdan dolayı da Türkiye'ye göç etmeye karar vermedim, bu kararımda sadece iş ve ailevi nedenler etkiliydi.*
>
> *Kendimi daha çok Avrupa'ya ait hissediyorum. Çünkü oranın kültürüne daha çok uyumluyum. Bütün kültürler orada toplanıyor. Toplum olarak her şeyden bir bilgimiz oluyor en azından, herkese saygımız var. Nerede, nasıl davranacağımızı biliyoruz, burada öyle bir saygı çerçevesi de çok nadir bulunmaya başladı. Burada insanın konumuna göre davranıyorlar. Bu beni rahatsız ediyor." (K3, Kadın, Brüksel, 36 yaş, 02.07.2024)*

Bu çalışma kapsamında yapılan görüşmelerden elde edilen veriler, Belçika'daki Türklerin geri dönme niyetlerini etkileyen başlıca faktörler arasında; gençlerin Türkiye'de kariyer yapma ve yaşama isteği, Türkiye'yi vatan olarak görme, Belçika'da yaşanan uyum sorunları, ayrımcılık, yabancı düşmanlığı ve aidiyet eksikliği gibi etkenlerin öne çıktığını göstermektedir.

Belçika'daki Türklerin geri dönme niyetinde psikososyal faktörler de etkili olmaktadır. Bu bağlamda göç ederek farklı toplumlar, farklı kültür ve değerlerle karşılaşarak yeniden uyum ve sosyalizasyon sürecinden geçen insanlar, bazen yaşadıkları kültür şoku, dışlanma, ayrımcılık gibi olumsuz tecrübeler nedeniyle Türkiye'ye geri dönmeyi düşünebilmektedirler (Bilecen, 2018: 139, 141). Belçika'daki Türklere özellikle eğitim ve iş hayatında uygulanan ayrımcılık, dışlama vb. tutumlar gençleri Türkiye'de çalışma ve yaşamaya sevk edebilmektedir.

Bu çalışma kapsamında yapılan görüşmelerde bazı katılımcılar Türkiye'de çalışma veya yaşama isteğinden kaynaklı, bazıları ise ailevi vb. nedenlerle Türkiye'ye dönüş yaptıklarını fakat Belçika ile de ulusötesi bağlarını sürdürmeye devam ettiklerini, Türkiye'deki şartlar kendileri için uygun olmadığında ise tekrar Belçika'ya geri dönebileceklerini ifade etmişlerdir. Belçika'da yaşayan ve Türkiye'ye dönüş konusunda henüz bir karara varmamış olan katılımcılar da kesin dönüş yapmak yerine her iki ülke ile bağlantılı şekilde yaşamlarını sürdürmeye daha sıcak baktıklarını belirtmişlerdir. Hem Türkiye'ye geri dönen hem de Belçika'da yaşamayı tercih eden Türkler için yaşadıkları ülkede herhangi bir problemle karşılaşmaları durumunda gidebilecekleri ikinci bir ülkeleri olduğunu bilmeleri, kendilerini daha güvende hissetmelerini sağlayan önemli bir alternatif olarak görülmektedir.

Araştırma kapsamında kendisiyle görüşülen Belçika doğumlu 37 yaşındaki yüksek lisans mezunu kadın katılımcı "K2", Türkiye'ye psikolog olarak çalışmak için 12 yıl önce geldiğini, Türkiye'deki çalışma şartları ve imkânlarından memnun olduğunu, Belçika ile

de bağlarını sürdürdüğünü ve ileride çocuğu olduğu takdirde tekrar Belçika'ya geri dönebileceğini şu sözlerle ifade etmiştir:

"Belçika'da Türkiye'nin memuru gibi çalışıyorsunuz, aslında çok düz, rutin bir hayat, hiç kafanız ağrımıyor ama ben biraz kafam ağrısın, ben onu dengelerim dedim. Benim Türkiye'deki gelirim güzel ve ciddi bir gelir. Özel bir hastanede çalışıyorum, 12 sene oldu. Annemlerle tatil için Türkiye'ye geldiğimde babamın bir arkadaşı vasıtasıyla bu hastaneye girdim. Oxford'da almış olduğum eğitimlerimi beğendikleri için ve Emirdağlı hastaları da hastaneye çekmiş olurum diye düşünerek, beni işe kabul ettiler. Belçika'da 1 sene çalıştıktan sonra alan değiştirmek istiyorum dedim ve burada işe başladım. Burada çalışıp bir ev sahibi olabildim. İmkânlar açısından Türkiye'deki imkânlardan daha çok memnunum. Yabancı dilim ve almış olduğum eğitim, beni Türkiye'ye çeken ve iş bulmamı sağlayan temel faktörler oldu.

Beni Türkiye'ye çeken bir diğer faktör de 'özgürlük' oldu. Her ne kadar annem babam açık fikirli insanlar olsalar da kendi ayakları üzerinde durabilme tatmini bana bu özgürlüğü sağladı. Ben burada "ben" olabildim, şimdi kimliğim ve bireysel başarılarımla kendimden söz ettiriyorum.

İleride bir gün hayatımı birisiyle birleştirip çocuk sahibi olursam eğer, Belçika'ya dönerim. Ama beni döndürebilecek tek şey bu olur. Çünkü ben çocuğumu Türkiye'de koruyabileceğimi ve ona kendi aldığım eğitimi burada sağlayabileceğimi düşünmüyorum. Ayrıca orası daha güven duyabileceğim bir ortam olduğu için çocuğum olursa ben kesin giderim." (K2, Kadın, 37 yaş, Brüksel, 30.06.2024).

Belçika'da doğup büyümüş, sekiz buçuk yıl önce İstanbul'a yerleşmiş olan 36 yaşındaki katılımcı "K3" de, iş ve ailevi sebepler nedeniyle Türkiye'ye geldiğini, çalışma koşullarından çok memnun olmadığını, Belçika ve diğer birçok ülke ile bağlarını sürdürdüğünü, ileride Türkiye'de yaşamayı düşünmediğini şu sözlerle dile getirmiştir:

> *"İş ve ailevi faktörler nedeniyle Türkiye'ye geldim. Belçika'da aile ortamında yaşıyordum, artık kendi ayaklarımın üzerinde durmak istedim. İllaki Türkiye olsun diye düşünmemiştim ama burası nasip oldu. Türkiye'den iş teklifi aldım ve iş vasıtasıyla Türkiye'ye geldim. Sekiz buçuk yıldır İstanbul'da yaşamakta ve çalışmaktayım. Avrupa'da disiplinli bir şekilde çalışmaya alışkındım. Burada kurallar yok, kurallara uyan yok, disiplinli bir çalışma ortamı yok. Ama işim maddi anlamda tatmin sağlıyor, koşullar olarak da burada izin konusunda sorun yaşamıyorum. Sık sık seyahat ediyorum, seyahat etmesem zaten burada duramam. İleride de Türkiye'de yaşamayı düşünmem, çocuğum olduğunda burayı ilk terk edecek kişi benimdir, çünkü Türkiye'de güvenlik ve eğitim şartlarının iyi olmadığını düşünüyorum. Hem ailemden uzak olmayan hem de kültürünü bildiğim bir ülke olmasından dolayı Fransa'ya gidebilirim." (K3, Kadın, Brüksel, 36 yaş, 02.07.2024)*

Sonuç

Küreselleşme süreciyle birlikte teknoloji ve ulaşım alanında yaşanan gelişmeler, farklı coğrafyalarda yaşayan insanlar arasındaki mesafeleri ve süreyi kısaltarak gurbet, göç ve göçmen gibi kavramların içeriğini ve tersine göçün mahiyetini değiştirmiştir. Çeşitli nedenlerle yurt dışına göç eden Türkler, teknolojinin sağladığı imkânlardan faydalanarak Türkiye ile bağlarını ve ilişkilerini devam ettirebilmiş, böylelikle yerleştikleri ülkeye uyum sürecini sağlıklı bir şekilde gerçekleştirirken aynı zamanda ana vatanlarıyla, kökleriyle bağlarını da sürdürebilmişlerdir. Bu durumun menşe ülkeye geri dönüş veya kesin dönüş niyetinin giderek her iki ülkede birden sürdürülen bir yaşam tarzına dönüşmesine yol açtığı ifade edilebilir.

Belçika'daki Türkler arasında gelişen ilişkiler ağı ile aile ve sosyal çevre bağları, sivil toplum örgütlenmeleri de Belçika'da kök salmalarına yol açarak ana vatana geri dönüşe ilişkin düşüncelerini değiştirmekte ve göçmenlerin her iki toplumun parçası olarak varlığını sürdüren ulusötesi bir yaşam tarzı benimsemelerine neden olmaktadır. Belçika'daki Türklerin hem Türkiye ile kurdukları ilişkiler ağı hem de Belçika'daki Türkler arasında kurdukları sosyal ağlar ve dayanışma bağları Belçika'ya sosyal uyum süreçlerinde önemli bir rol oynamaktadır. Ayrıca Türkiye ile sürdürülen bu ulusötesi bağlar aracılığıyla, çocukların da Türkiye'ye aidiyet ve bağlarının güçlendirilmesi ve bu sayede gelecek kuşaklara kültürel aktarım sürecinin devam ettirilmesi hedeflenmektedir. Belçika'da yaşayan Türkler arasında üçüncü ve dördüncü kuşağa doğru gidildikçe Türkiye'ye geri dönerek yeni bir hayat kurma niyeti ve isteğinin artmasında, bir yandan dil yeterliliği ve eğitim düzeyi açısından daha güçlü bir kültürel sermayeye sahip olmaları etkiliyken, diğer yandan yaşadıkları ülkede özellikle eğitim ve iş alanında karşılaştıkları ön yargı, ayrımcılık gibi durumların etkisi bulunmaktadır. Ayrıca genç nesil için Türkiye'ye geri dönüş kararı çoğunlukla kesin dönüşten ziyade, sahip oldukları sosyokültürel sermaye ve ilişkiler ağı vasıtasıyla hem Türkiye hem de Belçika ile ulusötesi bağlarını sürdürebilecekleri bir yaşam tarzını ifade etmektedir.

Dolayısıyla çalışma, eğitim, ziyaret, aile ve sosyal çevre bağları, vatan özlemi, emeklilik, tatil gibi nedenlerle iki ülke arasında sürekli bir dolaşım ağı içerisinde olan Belçika'daki Türklerin gelecek süreçte de her iki ülke ile ilişki ve temaslarını, aidiyetlerini ve ulusötesi yaşam tarzını sürdüreceklerini söylemek mümkündür.

Kaynakça

Adıgüzel, Y. (2018). *Göç Sosyolojisi* (2nd edition.). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Berry, J.W. (2006). Acculturation: A Conceptual Overview. M. H. Bornstein ve L. R. Cote, (Ed.), *Acculturation and Parentchild Relationships: Measurement and Development* (pp. 13-30). Mahwah, NJ: Erlbaum.

Bilecen, T. (2018). Geri Dönüş Göçüne Etki Eden Faktörler: Göç Literatürüne Eleştirel Bir Bakış. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt:11 Sayı: 56*, 138-144.

Bradatan, C., Popan, A. & Melton, R. (2010). Transnationality as a Fluid Social Identity. *Social Identities.* 16 (2), 169-178.

Cassarino, J. P. (2004). Theorising Return Migration: A Revisited Conceptual Approach to Return Migrants. *EUI Working Paper.* European University Institute Robert Schuman Centre for Advanced Studies Mediterranean Programme Series.

Gelekçi, C. & Köse, A. (2009). *Misafir İşçilikten Etnik Azınlığa Belçika'daki Türkler.* Ankara: Phoenix Yayınevi.

Gelekçi, C. (2014). Avusturya'da Yaşayan Türklerin Türkiye ile Bağları ve Evlilik Göçü. *Bilig*, Güz 71: 179-204.

Glick-Schiller, N., Basch, L. & Blanc-Szanton, C. (Eds.). (1992). Towards a Transnational Perspective on Migration: Race, Class, Ethnicity, and Nationalism Reconsidered. Annals of the *New York Academy of Sciences,* 645, vii–xv, 1-258).

Kaya, A. & Kentel, F. (2008). *Belçika Türkleri Türkiye ile Avrupa Birliği Arasında Köprü mü, Engel mi?* (S. Gökçe, trans.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Küçükkaraca, N. (1998). *Yurtdışından Geri Dönüş 'Çalören Örneği'*. Ankara: T.C. Ziraat Bankası Matbaası.

Levitt, P. & Glick-Schiller, N. (2004). Conceptualizing Simultaneity: A Transnational Social Field Perspective on Society. *International Migration Review, 38 (3),* 1002-1039. DOI: 10.1111/j.1747-7379.2004.tb00227.x

Sağdıç, E. (2022). Belçika'da Türk Diasporası. *Sakarya Üniversitesi Türk Akademi Dergisi,* 1(1), 1-14.

Schiller, N. G., Basch, L., & Blanc, C. S. (1995). From Immigrant to Transmigrant: Theorizing Transnational Migration. *Anthropological Quarterly*, 48-63.

Statbel. (2024). *Diverity According to Origin in Belgium*. https://statbel.fgov.be/en/themes/population/structure-population/origin (Erişim tarihi: 13 Ağustos 2024)

Şahin-Kütük, B. (2016). Hollanda'da Yaşayan Türklerin Geri Dönüş Konusundaki Niyetleri. *Edebiyat Fakültesi Dergisi, 33(1),* 113-124.

Şahin-Kütük, B. (2021). Almanya ve Hollanda'daki Türklerin Geri Dönüş Niyetleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma. *İnsan Hareketliliği Uluslararası Dergisi (International Journal of Human Mobility-IJHM)*, 1(1), 10-29.

Şen, F. & Koray, S. (1993). *Türkiye'den Avrupa Topluluğu'na Göç Hareketleri*. Ankara: Elit Yayın.

T.C. ÇSGB. (2025). *Dış İlişkiler 2023 Yılı Raporu*. https://www.csgb.gov.tr/yayinlar/raporlar/dis-iliskiler-ve-ab/ (Erişim tarihi: 5 Temmuz 2025)

T.C. Dışişleri Bakanlığı. (2024). *Ülke Künyesi*. https://www.mfa.gov.tr/belcika-kunyesi.tr.mfa (Erişim tarihi: 16 Ağustos 2024)

Tekeli, İ. (2008). *Göç ve Ötesi*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

TÜİK. (2024). *Uluslararası Göç İstatistikleri 2023. Haber Bülteni*. https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Uluslararasi-Goc-Istatistikleri-2023-53544 (Erişim tarihi: 17 Ağustos 2024)

Vertovec, S. (2001). *Transnationalism and Identity. Journal of Ethnic and Migration Studies*, 27 (4), 573-582.

Vertovec, S. (2009). *Transnationalism*. London: Routledge.

Yaman, G. (2012). *Evlilik Yoluyla Afyon-Emirdağ'dan Belçika'ya Gerçekleşen Göçler ve Yaşanan Süreçler*. Unpublished Master's Thesis, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Yaman, G. (2014). Göçmen İlişkiler Ağının Ulus-ötesi Göçe Etkisi: Belçika'daki Emirdağlılar Örneği. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı 21, ss. 281-299.

Söyleşi

ANA LİMAN TÜRKİYE: KARL TALİP KARA SANATIN İZİNDEN TÜRKİYE'YE DÖNÜŞ HİKÂYESİNİ ANLATIYOR

KARL TALİP KARA
Ressam

✍ Kısaca kendinizden bahseder misiniz? Ailenizin göç geçmişini kısaca anlatabilir misiniz? Nasıl bir ailede doğup büyüdünüz?

İsmim Karl Talip Kara. Üçüncü nesil Belçikalı Türk'üm. Belçika'ya ilk dedem göç etmiş. Annem ve babam eğitimini Belçika'da tamamlamış. Benim en büyük şansım büyüdüğüm ailede edebiyat, sanat ve müziğin hep var olmasıydı. Katolik okullarında eğitim aldım. Eğitim aldığım Katolik okulları hem disiplin hem de kültür ve sanata değer vermeleri bakımından çok iyiydi. Okul sayesinde yurt içi ve yurt dışı seyahatlerimiz olurdu, müzeleri gezerdik.

✍ Karl isminin hikayesini öğrenebilir miyiz?

Ben kendimi Belçikalı Türk olarak tanımlıyorum. Bu tanımlamaya göre her iki kimliği de korumamız gerekiyor. Her iki ülkenin bana verdiği değer ve kültür arasında seçim yapma gibi bir durum söz konusu olamaz. Ben her ikisinden de bir şeyler taşıyorum. Ben de yaklaşık 10 yıl önce her iki kimliğimin yansıması olarak Karl ismini ismime ekledim.

✍ Belçika'daki hayatınız nasıldı? Kısaca anlatır mısınız?

Belçika çokkültürlü bir ülke olduğu için burayı çok seviyorum. Benim çocukluğumun geçtiği 1980'li yıllarda bugün yaşanılan ırkçılıktan bahsedilmiyordu. Dolayısıyla ben de ırkçılık yaşamadım. Belçika'da büyümek, Belçika dışında başka bir ülkeye gittiğimde yabancı hissetmememi de sağladı, çünkü gittiğim okullarda da zaten ağırlıklı olarak benim gibi çift kimlikli çocuklar vardı. Hepimiz çift kimliğimizin ve bunun bize sağladığı kolaylıkların farkındaydık. Sorsanız hepimiz Belçikalıydık.

Bir de ben 49'dan fazla ülke gezdim. Ülkeleri birbirleriyle kıyasladığımda Belçika'da yaşamanın çok kolay olduğunu düşünüyorum. Belçika'nın Avrupa'nın başkenti konumunda olması ve farklı etnik kökenlerden insanlara ev sahipliği yapması, ülkede yaşamayı daha kolay hâle getirmiş. Asıl meselenin yaşadığınız ülkenin ve toplumun bir parçası olarak yaşamak ve kendi değerlerinden feragat etmeden ülkeyi sahiplenmek olduğunu düşünüyorum.

✍ İki kültür arasında büyürken kimlik çatışması yaşadınız mı? Sizin aile kültürünüz nasıldı? Belçika kültürüyle nasıl uyumlu hâle getirdiniz?

Ben kültür ve kimlik çatışması yaşamadım. Evimizde çok fazla kitabın olmasının, annemin ve babamın evde Fransızca konuşmasının ve bizi hem Türk hem de Belçika kültürüne göre yetiştirmesinin bunda etkili olduğunu düşünüyorum. Benim kuşağımda bu çatışmayı yaşayan çok fazla insan vardı. Kimlik çatışmasının tam olarak bir yere karşı aidiyet kuramamaktan kaynaklandığını düşünüyorum. Yaşadığımız ülkede haklarımız varsa doğal olarak o ülkeye karşı sorumluluklarımız da oluyor. Yaşanılan ülkenin değerlerini, dilini bilmek bu bakımdan çok önemli.

Yine bir başka sebebin, kendi tarihî ve kültürel değerlerimizi yeterince bilmememiz olduğunu düşünüyorum. Gittiğim ülkelerde bizden daha fazla Türk kültürüne vâkıf olduklarını gördüm. Bu da kişinin kendini, toplumda yeterince ifade edememesine dolayısıyla özgüven eksikliğine ve kimlik çatışmasına sebep olabiliyor.

✍ Türkiye'ye ne zaman dönüş yaptınız?

Türkiye'ye gelişim biraz sancılı oldu. Avrupa'da yaşarken Türk kültürünü ve Türkçeyi bildiğimi zannediyordum. Aslında bunların hiçbiri yoktu. Bu gerçekle yüzleşmem çok acı oldu. O zaman benim Türk kimliğim yoktu, kaybolmuştu. Sonra da hiç Türkiye'ye gelmeyince yenilememişim. 2012

yılında Türkiye'ye gelince öncelikle ikametgâh ve kimlik almak için uğraştım. Bunun için gittiğim kurumdaki memur "Bir tercüman ile gelin çünkü sizi anlayamıyorum," dedi. Bununla yüzleşmek benim için gerçekten çok zordu. Ben Fransızca düşünerek Türkçe konuşmaya çalışıyordum ve düzgün konuştuğumu düşünüyordum. Kelimeleri doğru yerde kullandığımı düşünüyordum. Tabii bunlar gerçekte böyle olmayınca memur da bana bir tercümanla gelmemi söyledi. Türkiye'ye ikametgâh ve kimlik için geldiğimde 2-3 ay kaldım. Sonrasında yine İngiltere'ye gittim. Sonrasında Türkiye'ye yerleşmeye ve ana limanımın Türkiye olmasına karar verip İstanbul'a yerleştim. İstanbul gibi kozmopolit bir şehirde olmama rağmen ilk yıl benim için çok zor geçti.

Türkiye'ye dönme sebebiniz neydi?

Ben kültür ve sanat için Türkiye'ye yerleşmeye karar verdim. Türkiye'nin Avrupa ve Asya'yı birleştirmesi, farklı kültürlerin göbeği olması beni çok cezbetti. Türk sanatının içeriklerini öğrenmek için Türkiye'ye yerleşmeye karar verdim. Çin'de yaşadığım beş yıl boyunca hem güzel sanatlar okudum hem de çalıştım. Çin'de hat sanatını icra etmeye başlamıştım, Türkiye'ye gelerek bunu geliştirmek istedim. Ayrıca Türk sanatı gibi bir kavram kullanmak istiyordum. Çünkü hâlâ sanatın daha çok konuşulduğu ülkelere gittiğimizde Osmanlı sanatı konuşuluyor, Türk sanatı konuşulmuyor. Ben de Belçikalı Türk olarak Türk sanatını keşfetmek, derinleştirmek ve icra etmek için Türkiye'ye geldim. Böylelikle en çok çalıştığım ülkeler olan Avrupa ülkelerine sanatımı Türk sanatı olarak sunmak istedim.

Ana vatana yeniden uyum süreciniz nasıl ilerledi? Bu konuda beklentileriniz var mıydı?

Ben Türkiye'ye Çin'den geldim. Batı Avrupa'daki bir ülkeden gelseydim Türkiye'ye alışmam daha zor olurdu. Çünkü Batı Avrupa ülkeleri çok kuralcı ve kuralların sorgulanması da mümkün değil. Herkes var olan kurallara uyuyor. Ayrıca Çin'in Pekin şehrinde yaşadım. Pekin, bambaşka din ve medeniyetlerin olduğu bir şehirdi. Batı Avrupa ve Türkiye'den çok daha farklıydı.

"Türkiye'nin dört bir tarafı açık hava müzesi gibi, gittiğiniz her ilde farklı kültürle karşılaşıyorsunuz."

Bu bakımdan Çin'den gelmiş olmam Türk kültürüne alışmamı ve Türkiye'yi anlamamı kolaylaştırdı. Yaşanılan toplumda yazılı olmayan kurallara uymak gerekiyor. Aksi takdirde tam uyumdan bahsetmek mümkün değil. Türkiye'de yazılı olmayan kurallara henüz tam anlamıyla alıştığım söylenemez.

Beklentiden ziyade Türkiye'ye gelince bazı gözlemlerim oldu. Türkiye'de, zaman zaman sanat hazinemize yeterince sahip çıkılmadığını görüyorum. Türkiye'nin dört bir tarafı açık hava müzesi gibi, gittiğiniz her ilde farklı kültürle karşılaşıyorsunuz. Bu bakımdan yeni nesillere değerlerimize sahip çıkma bilincinin verilmesini çok önemsiyorum.

✍ Türkiye'yi, gezdiğiniz diğer ülkelerle kıyasladığınızda öne çıkaran farklılıkları var mıdır? Varsa nedir?

Türk halkı olarak çok cana yakın ve misafirperver insanlarız. Türkiye'yi şehir şehir gezmek için yola çıksak yolda aç kalmayız. Bu bakımdan İslam'a, Türklüğe dair değerler çok iyi muhafaza edilmiş. Örneğin, Ramazan'da hayat yavaşlıyor, işveren işçisini anlayışla karşılıyor. Yine cenaze, düğün ve bayramlarda bir araya gelinmesi, birbirine destek çıkılması muazzam bir şey. Bu Türkiye'de yaşayanlara normal gelebilir ancak Avrupa'dan gelince bunun kıymeti daha iyi anlaşılıyor. Avrupa ile kıyaslarsak bu Avrupa'da yok. Bu bakımdan yine kültür ve değerlerimize sahip çıkmanın önemini ve bunun bizi farklı kılan bir unsur olduğunu bir kez daha anlamış oluyoruz.

✍ Geri dönüş süreci ile ilgili verebileceğiniz tavsiyeler nelerdir? Hem geri dönen bireylerin dikkat edebileceği hususlara hem de Türkiye Cumhuriyeti devletinin geri dönenlere yönelik ne tür çalışmalar yapabileceğine dair fikirleriniz nelerdir?

Geri dönüş sürecinde kültürel farklılıklara ve uyum sürecine hazırlıklı olmak önemlidir. Genellikle Batı Avrupa ülkelerinden Türkiye'ye dönenlerde daha esnek ve rahat bir yaşam tarzına geçiş söz konusu olabiliyor. Ben mesken ülkede kurallara nasıl uyuluyorsa Türkiye'de de aynı titizlikle uyulması kanaatindeyim. Çünkü birçok yer gibi Türkiye de değişim hâlinde. Dedelerimizin bırakıp gittiği Türkiye yok artık. Bunun yanında iş, eğitim ve sosyal çevre planlamasını önceden yapmak, adaptasyonu kolaylaştırabilir. Yine bürokratik işlemleri ve sosyal güvenlik gibi konuları önceden araştırmak faydalı olacaktır.

Devlet için düşündüğümde, vatandaşlar henüz Türkiye'ye geri dönüş yapmadan, yaşadıkları ülkede kendi kültür ve değerlerini sürekli hatırlatacak etkinliklerin yapılması çok önemli. Bu da tersine göçte kültürüne vâkıf olma ve daha kolay uyum sağlamada etkili olabilir. Ayrıca Türkiye, geri dönenlere yönelik entegrasyon programları geliştirebilir. Bürokratik süreçleri hızlandırmak, sosyal ve ekonomik destek mekanizmaları sağlamak yine dönüşü kolaylaştırabilir. Geri dönenler için özel danışma merkezleri kurulması da etkili bir adım olabilir.

"Çünkü birçok yer gibi Türkiye de değişim hâlinde. Dedelerimizin bırakıp gittiği Türkiye yok artık."

✍ Belçika'da özlediğiniz şeyler var mı? Varsa nedir? Belçika'ya tekrar geri dönmeyi düşünüyor musunuz?

Gittiğim her ülkenin bir şeyini özlüyorum. Çünkü her ülkenin kendine ait şiiri, mutfağı, müziği, sohbet şekli var. Mevsimine göre, gününe göre özlem duyduğum şeyler de değişebiliyor. Dolayısıyla tabii ki Belçika'yı da özlüyorum. Belçika'nın benim için yeri daha farklı, çünkü ana vatanımdan biri Belçika diğeri de Türkiye. Fakat benim ana limanım artık İstanbul. Aslında benim asıl özlem duyduklarım Belçika'nın bana kattığı güzellikler. Benim özlemim bir yer özleminden ziyade o yerin bana vermiş olduğu güzelliklere yönelik oluyor. Benim için özlem duygumun artması ruhen yorulduğum anlamına geliyor. Ben de uçak biletimi alıp özlemimi giderip geliyorum.

✍ Ressamlığa ne zaman ve hangi şartlarda başladınız?

5-6 yaşlarımdan beri resim yapıyorum. Çocukken çarşamba öğleden sonraları okul olmazdı. Ben de babamın inşaat şirketine giderdim. Belçika'da evler yüksektir. Ben de o devasa duvarlara resim çizerdim. Benim en güzel kanvaslarım o döneme ait.

Çocukken futbola pek ilgim olmadı. Ya kitap okurdum ya da resim çizerdim. Ablalarımın, kuzenlerimin kitapları hep elimin altındaydı ve ben adeta bir hazinenin içindeydim. Okuduğum her kitap hayal gücümü zenginleştirdi.

17 yaşına kadar, resim yaparken kalem kullandım. Fırçayı elime geç aldım. Kitapta okuduğum ve hayal ettiğim her şeyi resmettim. Bir de ortaokulda arkadaşlarımın ailelerinin resmini yapıp para kazanıyordum. Bu da beni resim yapmak için motive ediyordu. Ayrıca resim yapmak benim için insanlarla konuşmadan sürdürdüğüm bir iletişim biçimiydi.

✍ Sanat sizin için ne demek?

Sanat iletişimin en güzel yolu, evrensel bir dil. Sanatla bir ülkeye gittiğinde o ülkenin dilini bilmene gerek yok. Aynı şekilde yüreğinin içinde olanı anlatmak için de kelimelere ihtiyaç kalmıyor. Tüm bunları sanat ile yapabiliyorsunuz. Sanatın açamayacağı bir kapı, kıramayacağı ön yargı yok. En iyi elçi.

✍ Sizin sanatınızda esin kaynağınız nedir?

Ben sanatımda geçmişle modernin iç içe geçtiği bir yorumlamayı tercih ediyorum. Türkiye'de geleneksel sanat diye bir tabir var. Ben onu sevmiyorum, çünkü geleneksel denilince unutulmuş gibi geliyor. Ben ise Türk sanatı tabirini kullanmayı tercih ediyorum. Türk sanatı çatısının altına da ebru, minyatür, tezhip, hat sanatı vb. şeyleri koyabiliriz.

Türkiye'deki hat sanatı ve İslam sanatları diğer Müslüman ülkelerden sunum olarak da çalışma olarak da farklı. Çünkü bizde Osmanlı'dan kalan hat sanatı, minyatür, tezhip, çinicilik aynı zamanda bir ibadet şekliydi. Sadece sanat yapmak, süslemek değildi, aynı anda tasavvufi manası vardı.

"Sanatın açamayacağı bir kapı, kıramayacağı ön yargı yok. En iyi elçi."

Allah ile bir iletişim şekliydi, amacı ve maksadı farklıydı.

Ben de Belçika'da aldığım klasik disiplinin içeriğini Türk sanatının zevk, tat, tarih, koku, doku ve tarihiyle harmanlayarak sunmak istiyorum. Bu benim esin kaynağım ve beni çok heyecanlandırıyor. Örneğin kilim dünya genelinde çok rağbet görürken bana göre Türkiye'de yeteri kadar ilgi görmüyor. Bizi güçlü kılanın geçmiş medeniyetlerimizin değerlerini koruyup sanatımıza dâhil etmek olduğunu düşünüyorum. Çağdaş sanatta sanatçının, eserin ne anlattığını karşı tarafa bırakmasından dolayı çağdaş sanat beni yansıtmıyor. Benim sanatımda ne anlattığım çok nettir. Bu sayede yeni nesle geçmişi hatırlatmak ve gençlere değerlerimizin kıymetini anlatmak benim çok hoşuma gidiyor. Mesela hat sanatı bizde siyah ve beyaz renkten oluştuğunda çok klasik kalıyor. Yeni nesil bunu istemiyor. Ben hat sanatını farklı renkleri de kullanarak yaptığımda dinî, tarihî içerik fark etmeksizin yeni nesil çok beğeniyor. Kültürümüzü yeni nesle aşılamayı seviyorum ve bir sorumluluk olarak görüyorum. Bunu yaparken de kendimi mutlu hissediyorum ve sanatımı icra ederken beslendiğim bir diğer şey mutluluk oluyor.

✍ Belçika'da yetişmenin sanatınıza etkisi/katkısı var mıdır? Varsa nedir?

Belçika sanatındaki disiplini çok seviyorum. Disiplin benim için yük değil, hayatımı kolaylaştıran bir kavram. Bu yüzden Belçika'da aldığım bu eğitimi hayatımdaki herkese anlattım, anlatmaya da devam edeceğim. Belçika'da sanatta uygulanan kurallar da çok oturmuş. Sanatla uğraşan kim olursa olsun o kuralları uyguladığında her şey otomatik olarak ilerliyor. Bu anlamda bir öğretmenimin sözünü hiç

"Ayrıca resim yapmak benim için insanlarla konuşmadan sürdürdüğüm bir iletişim biçimiydi."

unutmuyorum: "Ben size nasıl sanatçı olacağınızı söylemeyeceğim, elinizdeki malzemeleri hayal dünyanızdakileri yansıtmak için nasıl kullanacağınızı aktaracağım." Belçika'da çok net kurallar olsa da icra etmeyi kişinin kendisine bırakıyor. Dolayısıyla asıl olan hocanın bildiğini doğrudan öğrencisine uygulatması değil, onun hayal dünyasını dışa vurması için yardımcı olmasıdır.

✍ En kısa ve en uzun sürede tasarladığınız eserleriniz hangileriydi ve ne kadar sürede tamamladınız?

Bir resme başladığım tarihi biliyorum da bitirme tarihimi bilemiyorum. Ancak tahmin ediyorum. Benim Sultanahmet Camii'nin içini resmettiğim başyapıtım Londra'da bulunuyor. Bunu sekiz ayda çizdim, günde ortalama 10 saat çalışarak yaptım. Hatta bazen 10 saati de geçti.

90x150 boyutlarındaki çalışmalarım ortalama 10-12 gün sürüyor. Bu da 150 saate karşılık geliyor.

✍ Sanatın para kazandırmadığı yönündeki görüş hakkında ne düşünüyorsunuz? Bu fikir Belçika'da ya da diğer ülkelerde de geçerli mi?

Bütün ülkelerde böyle bir ön yargı var. Sadece sanatta değil, hangi meslekte olursanız olun para kazanmak kolay değil. Yaptığınız işte iyiyseniz ve mesleğinizin en iyi temsilcilerindenseniz para kazanmamanız mümkün değil. İllaki paranın miktarını belirleyen sosyoekonomik etkenler olabilir.

"Nasıl ki dünyanın birçok yerinde belirli ülkelerin sanatı öne çıkıyorsa Türk sanatının da öne çıkmasını isterim. Bu gerek benim aracılığımla gerek başka Belçikalı Türk veya herhangi bir Türk aracılığıyla olur. Yeter ki bir gün olsun."

Bu da bütün ülkelerde geçerli. Kendi tecrübelerime dayanarak sanat galerilerinin de aradığı, sanatçıdaki istikrardır. Geçmiş ve gelecek koleksiyonlarınzıı kıyaslayarak bir değerlendirme yapılıyor.

Benim için zenginlik, istediğim saatte kalkıp kalktığımda da en iyisini yapmaktır. Bir de mesleğimde en çok neyi seviyorum diye sorulsa gömlek, kravat giyme zorunluluğunun olmaması derim. Aynı zamanda belirli mesai saatim de yok. İstediğim zaman diliminde çalışabiliyorum. Bu da maddi anlamdaki zenginlikten öte bir şey. Yine asıl zenginliği, manevi anlamda günün sonunda elime geçenlerle ölçüyorum.

✍ Sanatsal anlamda Türkiye'de zorlandığınız konular nedir?

Türkiye'de sanat dipsiz bir kuyu ve ilham kaynağı sıkıntısı çekmek mümkün değil. Ancak sanatta çok muhafazakâr olunduğunu düşünüyorum. Örneğin bir minyatür yapılıyor kâğıt üzerinde yapılıyor. Yine hat yapılıyor, kâğıt üzerinde yapılıyor. Tuval sanatının ipek üzerinde yapılması, renginin değiştirilmesi vb. yönünde yeni bir fikir ile gelindiğinde genellikle reddediliyor. Ben geleneksel Osmanlı sanatı olarak adlandırılanı, yağlı boya ve Batı renkleri kullanarak yapıyorum. Yine geleneksel sanatta geometrik formlar kullanılır. Geometrik formların ölçüleri üzerinde tartışılır. Ben bu kalıplara katılmıyorum. Ben bir sanatçıyım, ilhamımı aldım ancak yorumu bana ait. Gelenekselin yaşaması için çağdaşlaşması şart. Yoksa yok olmaya mahkûm edilecek. Türkiye'ye geldiğimde çevremde bu kalıpları kırmak en az 4-5 yılımı almıştır.

✍ En büyük hayaliniz ve gelecek planlarınız nelerdir?

Hayalim kişisel bir hayalin ötesinde. Nasıl ki dünyanın birçok yerinde belirli ülkelerin sanatı öne çıkıyorsa Türk sanatının da öne çıkmasını isterim. Bu gerek benim aracılığımla gerek başka Belçikalı Türk veya herhangi bir Türk aracılığıyla olur. Yeter ki bir gün olsun.

✍ Diasporamızdaki genç sanatçılara tavsiyeleriniz nedir?

Genç sanatçıların sanatlarında birleştiren konulara odaklanmasını, bulundukları toplumun bireyi olarak farklılıklarını da bir olarak göstermelerini tavsiye ederim. Eğer sanatçı sanatında farklılıkları birleştirici bir şekilde ifade ederse o zaman karşısındaki o farklılığı memnuniyetle kabul ediyor.

DİASPORA ARŞİVİNDEN KESİTLER

İşsizlik oranının artması üzerine...

Avrupa'ya göç, ters yöne dönmeye başlıyor

● Almanya'da yapılan bir araştırma, eylül ayında 557 bin tam işsiz, 265 bin yarı işsiz olduğunu ortaya koydu

BRÜKSEL, M. ALİ BİRAND bildiriyor

AVRUPA'da çalışan Türk işçileri giderek artan fiyatlar ve işsizlik tehlikesi karşısında dışarda çalışmanın eski "**Avantajını kaybetmeye**" başladığını düşünmeye ve "**Geri dönersem nasıl olur acaba**" sorusunu sormaya başlamışlardır.

Amerika'da dahi işsizler ordusunun % 5,4 oranına çıktığı son bir kaç ay özellikle Ortak Pazar ülkelerinde son derece "kötümser" istatistiklerin yayınlandığı bir dönem olmuştur.

ALMANYA

En büyük **Türk** işçi grubunu barındıran **Almanya**'da geçenlerde yapılan açıklama eylül ayında 557 bin "**tam işsiz**", 265 bin de "**yarı işsizin**" bulunduğunu ortaya koymuştur. "**Yarı işsizler**", çalışma saatleri kısılanlardır ve özellikle yabancı işçiler bu durumdan etkilenmektedir. Artış oranının yüzde 2.4'e ulaştığını belirten **Ortak Pazar** yetkilileri., **ülkedeki tüm yabancı işçilerin yüzde 2.6'sının işsiz durumda bulunduğunu ve eylül ayında 16 bin yeni "yabancı işsizin" ortaya çıktığını** açıklamışlardır.

FRANSA

AET çevrelerine göre işsiz sayısı 450 - 470 bin kişi arasında değişen **Fransa**'nın durumu da "**l'parlak**" görülmemektedir. Geçen hafta **Paris**'te alınan bir dizi karar, özellikle kaçak işçi çalıştıranlarla savaş, sınırlardaki kontrolü sıkıştırmak ve göç'ü bir süre daha durdurmak, **Brüksel**'de ilgiyle karşılanmıştır.

HOLLANDA - BELÇİKA

Geri dönmek isteyen yabancı işçilere "**prim**" dağıtmaya devam eden **Hollanda** hükümeti . işsiz sayısının 150 bini geçmemesine çalışmaktadır. Ancak **petrol bunalımı** ve **enflâsyon**'un baskılarıyla "**çalışma saatlerini**" düşürmeye başlayan fabrikalar, "**Özellikle yabancılar arasındaki işsiz ordusunu**" çoğaltmaya devam etmektedirler.

Belçika ise, "**kaçak işçileri bir defaya mahsus**" affetmesine rağmen, "**işsiz sayısının 120 bine yükseldiğini**" açıklamıştır.

DANİMARKA

Temmuz ayından itibaren yüzde 80'e yakın bir artık gösteren "**işsizlik**" Danimarka'da "**sosyal bir hastalık**" halini almaya başlamıştır. AET servisleri **Danimarka'daki bu artışın rekor düzeyi bulduğunu** belirtmiştir. Gidişi durdurabilmek için iki hafta önce Kopenhag, yabancı işçilerin "**çalışma izinlerinin yenilenmeyeceğini**" açıklamıştır.

İTALYA - İNGİLTERE

Her iki ülke de, **Ortak Pazar**'ın "**hasta adamları**" haline gelmişlerdir. **İtalya**'da işsizlik tam bir "**hastalık**" halini alırken ülkedeki işçinin yüzde 3'ü sigortadan para almaktadır. **İngiltere**'de yarım milyon "**çizgisi**" çoktan geçilmiştir.

İtalya'da otomobil sektöründeki bunalım son haftalarda dokumaya da sıçramış ve **AET**'nin açıklamasına göre, 75 bin (bu iki sektörden) işçi "**yarı işsiz**" duruma girmiştir.

SIKIŞIKLIK ARTIYOR

İşsizliğin bir türlü önüne geçilememesi ve ilk harcananın da yabancı işçi olması, **Avrupa'daki Türkler**'in görüşlerinde yavaş yavaş değişiklik yapmaya başlamaktadır. Fiyatların yüzde 8-15 arasında artışı, **Türk işçisinin** aldığı paranın cazibesini de götürmektedir. Hem iş bulamamak, hem de bu fiyat artışları altında ezilmek, "**büyük göç**"e hazırlık şeklinde yorumlanmaktadır.

Avrupa genelinde yaşanan Petrol Krizi sebebiyle artan işsizlik sonucu Belçika da dahil olmak üzere Türkiye'ye dönüşü konu alan gazete haberi

Kaynak: *Milliyet gazetesi, 26-10-1974*

Belçika'nın Heusden-Zolder kentinde bulunan "Madenci" heykeli, iş insanı Tamer Cankurtaranoğlu tarafından; 28 Kasım 1971 tarihinde 32 yaşında trajik bir maden kazasında hayatını kaybeden babası Cemal Cankurtaranoğlu'nun anısına ve aynı zamanda tüm maden işçilerinin ortak kaderine ithafen yaptırılmıştır.

Ünlü heykeltıraş Anto Jurkić tarafından oluşturulan eser, kazmasının ucundan asılı duran eşi ve çocuğunun siluetleriyle birlikte bir madenci babayı tasvir etmektedir. Heykelin kaidesinde şu ifade yer almaktadır:

"Ailemin geleceği için ülkemi terk ettim. Onların geleceğini göremeden bu dünyadan ayrıldım."

BELÇİKA TÜRK DİASPORASI ATLASI

1960'lı yıllarda Türkiye'den Belçika'ya uzanan göç yolculuğu, başlangıçta bir "çalışma serüveni" olarak görülürken, bugün altmış yılı geride bırakan bir toplumsal mirasa dönüşmüştür. Maden ocaklarının karanlığından sanayi tesislerine, oradan Avrupa'nın ekonomik, kültürel ve siyasal sahnelerine uzanan bu hikâye; yalnızca bir göçün değil, aynı zamanda yeniden var olmanın ve kök salmanın da öyküsüdür.

Başlangıçta geçici olan niyetler yerini kalıcılığa bırakırken, bugün dördüncü kuşağa ulaşan Belçika Türk toplumu; ekonomiden eğitime, sanattan siyasete kadar her alanda yaşadığı ülkenin ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Bu süreç, bireysel başarıların ötesinde, kuşaktan kuşağa aktarılan ortak bir hafızanın da inşasını beraberinde getirmiştir.

Elinizdeki bu eser, yaklaşık altmış yıllık bu çok katmanlı serüveni tarihsel, toplumsal ve kültürel boyutlarıyla ele alarak Belçika'daki Türk diasporasının geçmişten bugüne uzanan yolculuğunu kapsamlı bir bakış açısıyla sunmaktadır. Farklı disiplinlerden uzmanların katkılarıyla hazırlanan ve 12 başlık altında makale ve söyleşilerden oluşan bu çalışma, geçmişin hatırasını onurlandırmak ve geleceğe dair güçlü bir düşünsel zemin inşa etmek isteyen herkes için temel bir başvuru kaynağı niteliği taşımaktadır.

YTB PUBLICATIONS

9 789751 765963